KECSKEMÉT VÁROS

TÖRTÉNETE,

OKLEVÉLTÁRRAL.

HORNYIK JÁNOS

ÁLTAL.

MÁSODIK KÖTET

320 darab oklevéllel.

KECSKEMÉTEN,

SZERZŐ TULAJDONA.

1861.

Hac ego sum terra, patriae nec poenitet, ortus.

Ovid. ex Ponto L. III. ep. 2. v. 47.

Nyomatott Kecskeméten, Szilády Károlynál. 1861.

ELŐSZÓ.

E kötet Kecskemét város történetének harmadik korszakát, a „török-világ"ot tartalmazza; minthogy azonban ezt megelőzőleg a „Budapesti Szemle" VII. VIII. és IX. köteteiben megjelent „A török uralkodás Magyarországon" című jeles közlemények oly mély tanúlmányozást föltételeznek, hogy azokhoz képest jelen munka csekély kalászattá törpül; valamint az elébbi kötetnél bevallottam gyengeségemet, úgy ezennel is Hazám történettudósaitól elnézést kérek, ismételve beismervén: hogy nem előadásom szövege, hanem az általam közlött adatok bírnak talán némi jelentőséggel.

Ügyekeztem a „török-világ" mindeddig hiányos történetére vonatkozó adatokat nemcsak a város múltja, de általában történetirodalmunk érdekében is kiemelni, — mind a város múltja, mind a tárgyalt állapotokra nézve oly adatokat is megemlítvén, melyek már másutt fejtegetve voltak; mennyiben értem célt, mennyiben használtam a közügynek, — az illető szaktudósok fogják megítélni.

Az oklevéltárat négy részre osztván, I. a vallási viszonyokra, II. az ipar és céhekre vonatkozó vegyes okleveleket; III. részint eredeti török szövegből magyarra fordított, részint magyar nyelven kelt eredeti, részint a város jegyzőkönyveiben egykorú másolatban fenmaradt magyar török-leveleket; IV. végre a török-magyar korszakra vonatkozó vegyes okleveleket tartalmaz.

A jegyzőkönyvi adatokat, melyek önálló oklevelet nem képeznek egyes tételek igazolására, előadásom szövegében használtam fel.

„A török uralkodás Magyarországon“ című közlemények azon kitételét illetőleg: „A mi különösen Magyarországnak a török elfoglalta részét illeti, kevés adatunk van rá, mily állapotban volt átalán az ipar“ (Budap. Szemle VIII. k. 155 l.) felhivásnak vettem arra, hogy az e korszakból rendelkezésem alatt volt ipar- és céhleveleket közöljem (Oklt. 35—60. sz.), azon meggyőződésből, mikép azok nemcsak tüzetesen az ipar, hanem átalában az akkori népélet viszonyaira kiható történelmi adatokat szolgáltatnak.

A város és helybeni reform. egyház levéltárában s az itteni kovács és szűcs céhek ládáiban őrzött eredeti török szövegű okleveleket t.t. Szilády Áron úr hazafias készséggel sziveskedett magyarra fordítani; megemlítem itt azonban: hogy még 1843-dik évben, az én figyelmeztetésem folytán, a török leve-

lek lefordíttatásukról a városi hatóság némileg intézkedett s egy Bécsbe menesztett küldöttség megkeresésére, a városiak közül 20, az egyházéi közül pedig 28 darabot Hammer Antal úr, a cs. kir. udvari és államcancelláriánál fogalmazó, az ottoman érdemrend tulajdonosa és Temesmegye táblabirája, 1844-dik évben német nyelvre lefordított; de mivel ezek nagyobb része is Hammer úr által csak kivonatban adatott, a többi pedig lefordítva sem volt, — most azokat mind, jeles török nyelvészünk Szilády Áron úr fordításában adom át a t. közönségnek, mint kevés kivétellel megannyi érdekes törökvilági maradványt és történelmi adatot.

Hiszem, hogy én is szolgáltattam némi kevés új adatot a török-magyar viszonyok ismeretének földerítéséhez; de azt is hiszem, hogy ezek még nincsenek teljesen földerítve. Egyetlen hely írott emlékei s egyetlen ember munkaereje és figyelme arra kevés, hogy a magyarországi török-világ története kimerítőleg ismertetve legyen; ugyanazért a szaktudósok figyelmeztetését, utasítását legszívesebben veszem, sőt ezennel őszinte bizalommal kikérem: hogy ha egyes körülmények bővebb felvilágosítását szükségesnek látandják, azt a kecskeméti jegyzőkönyvekből — mennyiben lehet — teljesíthessem.

Eddig nagyobbára e tárgyban csak az úgynevezett „török levelek" használtattak fel; itt én egy sereg jegyzőkönyvi adattal is

járulok ama viszonyok ismertetéséhez, s azoknak, kik e téren további nyomozásra hivatvák, ösvényt mutatok és útat török arra, hogy a „hódoltság“ régi községeinek, tüzetesen a zsitvatoroki békekötés (1606.) előttről található jegyzőkönyveikre figyelmüket fordítani el ne mulasszák.

E kötetben még sem a város múltja, sem hazai történetünk irányában, a török-magyar állapotok tárgyalását végleg be nem fejezhettem: mert a magyarországi török uralkodás igen érdekes három utolsó éve — Kecskeméten és vidékén — egy új korszakba áthullámzik, annak reminiscentiái túlélik magát a török uralkodást, annálfogva ez, és a következő korszak intézményei közt vonandó párhuzam nélkül, a török uralom végfejleményeit kellőleg kimutatni nem lehet.

Isten velünk — senki ellenünk!

Kecskemét, Novemb. 1. 1861.

Hornyik János s. k.

TARTALOM.

Harmadik Szakasz. I. Kecskemét s vidéke az 1526-ki pusztulásban. Mohácsi ütközet. A török Budát elfoglalja, dunatiszaközére átnyomúl s a vidéket Mátrától Tittelig tüzzel-vassal pusztítja. 1—11. lap. — II. Török-magyar viszonyok. Török kormányzat. Hódítás. Birtokállapot. A hódoltsági földesurak és jobbágyok. Közigazgatás. Igazságszolgáltatás. 12—26. lap. — III. A török uralkodás korszakai. Harmadik Mahumet szultán kegyelemlevele Kecskemét irányában. A kaftán története. 26—39. lap. — IV. Kecskemét a 15 éves háború alatt. Török és tatár hadak pusztításai; hajdúk becsapásai; a városnak és vidékének szenvedései. 39—72. lap. — V. A török uralkodás első korszakában divott adónemek, díjak és birságok. Summa-adó, császár adaja, haráes. Öröködési díjak, nőszőpénz, menyegzőpénz, tizedpénz, hitpénz, hüesetpénz, esinesilátpénz, pálcapénz, kalodaváltság, birságok. 72—89. lap. — VI. Polgári hatóság és igazságszolgáltatás a török uralkodás első korszakában. Néptörvényszékek. 89—101. lap. — VII. Vallási mozgalmak. Reformatio átalában; Magyarországon; Kecskeméten és vidékén. A kecskeméti vallásfelekezetek egyessége. Legrégibb lelkészek, oskolatanitók, tanintézetek. 101—121. lap. — VIII. A reformatio szemben a róm. kath. vallással. Amannak előnyei; ennek nagy fogyatkozása. Kecskeméti állapot. A sz. Ferenc szerzetének betelepülése. Tized és tizenhatod. A vallásfelekezetek újabb egyessége. Tüzvész. Vita a templomok iránt. A magyar földesurak és török hatóságok közbelépése. A reform. felekezet

templomépítése. 121—138. lap. — IX. Török eljárás a keresztyén vallás irányában. Történelmi adatok. Kecskeméti viszonyok. Templom, torony, harang és óra. Építkezési engedélyek. 138—151. lap. — X. Községi helyhatóság a török uralkodás második korszakában. Három város törvényszéke. Fogott birák törvényszéke. Koháry István és Imre földesurak beavatkozása. Nyéki Gábor diák. 151—165. lap. — XI. Ipar és céhek. Kecskeméti iparosok. Földmivelés, baromtenyésztés. Kecskeméti tőzsérek. Törökök az ipar irányában. 165—172. lap. — XII. A vidék állapota. Pestmegye saját területéből kiszorítva is fenáll; kormányoz és adóztat. Kecskemét viszonya Pestmegyéhez. 172—184. lap. — XIII. Török adó. Mennyisége. Nemei. Kirovása. Vadszám vagy marhaszám. Ingyenszolgálat. Ajándékok. Pénznemek s azok beszámítása körüli önkény. Vendéglátás. Élősködés. 184—206. lap. — XIV. A „török iga“ átalában. Közbátorság. Parasztvármegye. Községi élet. Puszták. Népesség. Zárszó. 206—221. lap.

Oklevéltár.

I. Vallási viszonyokra vonatkozó oklevelek . 225 lap.
II. Ipar- és céhlevelek:
A) Ötvösök . . . . . 271 „
B) Szűcsök és Szabók . . . . . 280 „
C) Kovácsok . . . . . 293 „
D) Szappanosok . . . . . 319 „
E) Csizmadiák . . . . . 331 „
III. Török levelek . . . . . 340 „
IV. Vegyes tárgyú oklevelek . . . . . 484 „

HARMADIK SZAKASZ.

Török-világ.

1526—1686.

Míg Mohácsnál nem csatázott
A félholdu büszke tar,
Víg volt addig, hajh azóta
Sírva vígad a magyar.

Bajza.

I.

Ha kisebb vagy nagyobb térképet — mely Pestmegye, Magyarország vagy egész Európa területét ábrázolja — figyelömmel végig tekintünk, dunatisza között, Magyarország kellö-közepén Kecskemét vidékét legtisztábbnak, legfehérebbnek, itt a rajzot legritkábbnak meglepetve tapasztaljuk, mire az avatatlan nézö — ki dunatiszaközének csak homokbuckáiról, Kecskemétnek nagy területéröl s szélesen terjedö pusztáiról hallott — e várost valamely balvégzet által ide a puszták homokára kárhoztatottnak mondaná; mi ellenben, kik ez áldott vidéket ismerjük s múltját kutatjuk, e fölött máskép nyilatkozunk. E déliránytól nyugotnak éjszakkeletig homokos fölületü, azontúl televényes barna földterület — mely sem tartós esözésben a növényzetet ki nem pállítja, sem huzamos szárazságban a terményt el nem aszalja — áldott egy vidék: minden honos veteméný, gabnafaj és gyümölcsnek édene, homokos legelöin gulyák, ménesek és nyájak paradicsoma; — e vidéknek sokat kellett szenvednie, hogy a térképen oly tisztává legyen, és ha Kecskemét körül ma is fönn álló puszta-templomok düledékeit láttuk, beismerni

fogjuk: mikép e helyzetet itt a 160 éves török uralom idézte elő.

Magyarországon e korszak átalában Buda bevételétől (1541) számíttatván, annak visszafoglaltatásaig (1686) terjesztetik; dunatiszaközének és azzal Kecskemétnek szoros értelemben török uralom alá jutása csakugyan Buda, Szeged és Szolnok elfoglaltatásával is veszi kezdetét; de minthogy Kecskemét ekkor még az 1526-diki pusztulásából egészen föl sem üdült, e város történetében a „török világ“ kezdetét a végzetteljes mohácsi gyászesemény idejével azonítom, mely a főváros visszavételeig 160 évre terjed (1526—1686).

A mohácsi győztes török hadsereg általi első pusztulás után 75 év múlva, jegyzőkönyveink töredékei a város ekkori állapotáról némi homályos ismeretet nyerni engednek: ezekhez képest az akkori Kecskemét a mai városnak felénél nagyobb terjedelmű alig volt; téres telkű házai száma nem haladta meg az egy ezeret s lakosai megközelítették a tízezer lélekszámot. A város területe, mai helyzetéhez képest kevés különbséggel, mintegy három negyedrészben szőllős kertekkel övezve, azokon belül sánc alakú árkolattal körítve s a fő utcatorkolatok erős rácsozatú kapukkal és állandó kapusokkal ellátva voltak. A városi polgárok egyszerű régi erkölcsökben tiszta magyarok, boldog megelégedésben élő szorgalmas emberek, gulyák, ménesek és nyájakkal bővelkedő vagyonos földmívelők, szerencsés területi helyzetet élveztek, melynek földét harmadfélszáz éven túl külső ellenség nem tapodta.

1526-dik évi Augusztus 29-kén, egy szerencsétlen szerda alkonyán, a magyar nemzet virága, dísze, Mohács mezején elvérzett, – az ország főpapjai, főnemesei elhullottak, — a csatából futó királyt a meredek partra kapaszkodtából visszahanyatlott lova Csele patak iszapjába temette, — s Szulejmán szultán győztes török hadai dunántúli Magyarországot ellepvén, Drávától Győrig elpusztították. Átkos emlékü nap volt ekkor a szerda. E napon történt a mohácsi szerencsétlen ütközet, s miután időközben a portyázó török hadak a vidéket széltére dúlták, második szerdán Szeptember 5-kén Mohácsról Szulejmán maga is megindúlt; — csak lassan haladva, harmadik szerdán érkezett Budára; — negyedik szerdán Szept. 19-kén, midőn a Budapest közötti híd elkészült, azon át hadait a dunatiszaközi vidék feldúlására indította, hol azok Váctól Gyöngyösig, Miskolcig mindent fölégettek, elpusztítottak. Még e nap estig a híres Iszkender Cselebi defterdár egész hadosztályával s a tábori irodával együtt a pesti oldalra átköltözött és táborba szállott; másnap hajnal előtt Kodzsa szendrői szandzsák és testvéröcsese Mahmud bodoni bég keltek át a hídon s a sziget irányában ütöttek tábort; ezután a pasák sátorkészlete hozatott át, kiknek hadinépe a pesti vár tövében telepíttetett meg; — harmadnapon egész éjjel viradtig folytatta tott az átköltözés; kilenc óra felé Ibrahim nagyvezír, s miután a császári sátor átvitetett és a dunaparton felüttetett, délutáni három óra tájban Szulejmán is átköltözött; — negyednapon a hadak és mindenfelül hozott számtalan foglyok átjövete reggeltől estig szakadatlanúl folytattatott; — ötödik napon a hos

Frangepán Kristóf horvát bán ötszáz huszárja Székes-Fehérvár felül a török utóhadat oly riadásba hozta, hogy ezek hajnal előtt másfél órával a dunahídnak neki tódulván, az terhök alatt három darabba szakadt, több ember a Dunába fúlt, az utóhad vezéreit sajkákon kellett átszállítani s e zavar miatt az induló egy nappal későbbre halasztatott.

A Dunán átszállított hadait Szulejmán két részre osztván, midőn elébb a foglyok nagy részét, különösen az apróbb gyermekeket leölette és Pestet fölgyújtatta, seregének egyik részével maga Bácska felé a Duna bal partján megindúlt, másik részt Ibrahim pasa vezénylete alatt Kecskemét és Szeged felé küldötte; — ez még az indulás napján, kedden három, másnap ötödfél mértföldet haladt, és így a mohácsi vérnap után ötödik szerdán, Szept. 26-kán Kecskemét határához jutott. [1])

Kecskemét pusztulásának e hamvazó szerdájáról — a veszendőbe ment helyi adatok hiányában — részletes adatokat nem találunk, a magyar krónikások pedig dunatiszaközének ekkori elpusztíttatását csak általában említik [2]); de Kecskemét földesurainak a Patócsi-testvéreknek 1536-dik évben kelt osztálylevelük a városnak ekkori pusztulását nemcsak kétségen kivülivé teszi, sőt azt oly iszonyúnak igazolja, hogy itt még tiz év múlva is annak borzasztó nyomai mutatkoztak. [3])

---

[1]) Jászay Pál: A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után I. köt. Pest. 1846. 1—30 lap.

[2]) Magyar történelmi emlékek. Második osztály. Irók. III. köt. Verancsics Antal munkái II. köt. 24—25 lap. — Erdélyi történelmi adatok. III. köt. Sepsi Laczkó Máté Krónikája 14 lap. — Magyar történelmi tár. IV. köt. II. Sárospataki magyar Krónika. 49 lap.

[3]) Kecskemét város története I. köt. Okl. tár 13. sz.

Szulejmán szultán naplója szerint, Ibrahim nagyvezír dunatiszaközi dúló hadjáratát ekép folytatja: „csütörtökön (Szept. 27.) 4 mértföldet haladt, bár szép mezökön, de mindenütt folyótalan síkságon, melyet ittott néhány tavak s a gyakori esözések nedvesítettek. Táborában az ivóvíz és élelem hiánya miatt nemcsak tömérdek ló elveszett, de oly drágaság is támadt, hogy az árpa kilája 120—130, a liszté 200 oszporára szökkent [1]). — Ibrahim pénteken, az oszmán déli imádság idejétől, azaz 10 órától napszállttáig 5 mértföldet hagyva hátra, a Tiszához Szegedre jutott. A városiak már jó-eleve értesülve a fenyegető veszedelemről, egész családostúl, minden vagyonostúl átköltöztek a Tiszán, s lakhelyöket üresen hagyták, de a körülfekvö faluk lakosai, részint vigyázatlanság, részint gondatlanság s keletics mozdulatlanságból, a rémítö éh hadat magukra várva, ettöl véletlen megrohantattak, mindenökböl kifosztattak, s vagy leölettek, vagy rabszíjra füzettek. Böséggel viradt Szegeden szent Mihály napja, Szept. 29-ke, a törökre. Szulejmán naplója szerint a sereg lisztben és búzában, és árpában és szüleségben, és egyéb élésben teljességgel elmerült. Az itt talált számtalan juhnyájból Ibrahimnak 50 ezer, Iszkender Cselebi defterdárnak 20 ezer darab jutott. A nap nyugvásnak lett volna szánva, de néhány keresztyén a várbeli zárdába vonulván, ezekkel erös harcz folyt reggeltöl estig, végre a zárda bevétetett, sok fogoly és zsákmány tétetett, a város elégettetett. Szeptember utolsóján,

[1]) Ezen török pénznemmel igen sokszor fogunk találkozni. Az oszporát azonithatjuk egy akkori magyar dénárral, melyből egy forintban száz darab volt.

vasárnap, Ibrahim serege tovább indúlt s 3 mértföldnyi út után közel a Tiszához tartotta állomását. Hétfőn csak 1 mértföldet ment s a Tisza partján fekvő kis vár melletti sásos tó szélén, szép mezőség közepett ütött tábort. Kedden 3 mértföldet hagyva hátra, déltájban a titeli vár átellenében szállott meg. És — a dunatiszaközi sík tartomány — nyomorúan feldúlatott, s lakosai, kik tiszántúlra nem menekhettek, vagy levágattak, vagy rabságra hurczoltattak. — Szerda, October 3-ka volt a nap, melyen Ibrahim serege, 4 ½ mértföld meghaladása után, a Duna bal partján, Péterváradjának átellenében, — pesti útjának 8-ik állomását tartotta. Maga a nagyvezír csak napszállat felé érkezett a táborba. Megjötte a péterváradjai várból ledörgő öröm-ágyúlövésekkel s nagy ünnepéllyel fogadtatott. Csötörtökön nyugvás tartatott. — — Míg e két nap, éjjel nappal folyvást szakadt az eső s a Dunán Oct. 2-án kezdett hajóhíd építése szorgalmasan folyt, pénteken híre jött, hogy a szultán, Bács és Péterváradja közt, a tavak és mocsárok közepén, erős árokkal körített táborra akadt, hová több ezer lakos vette magát, minden vagyonostúl. E tábor áttörése és megvívása több főtörök életébe került mint maga a mohácsi ütközet. Ugyanis a jancsároknak nem csak agájok Szudzsa, elesett, de néhány jajabasival együtt másodvezérök a szamszudzsibasi, és a csauzbasi is. Néhány más agának megsebesülése s tömérdek szipáhinak levágatása után végre a tábor elfoglaltatott, kizsákmányoltatott, s a megtámadottak feleségestűl, gyermekestűl mind felkonczoltattak. Roppant mennyiségű fát hordtak ez nap a rumili szipáhik a Dunához s a

készülő hídfőnél felhalmozták. Szombaton a kiaja és defterdár szemlét tartottak a hazabocsátandó rumili seregen s e szemle vasárnap, sőt hétfőn is folyt, mely előbbinek hajnalán Ibrahim pasa a közelgő szultán eleibe sietett, ki is miután a fennebb említett sánczban egynapi pihenő időt töltött, megérkezvén, a rumili sereg átellenében szállott táborba. Itt Mohammet aga kapudzsi-basit, ki a háremből kijöttekor csasnegir-basiságot (főtekfogó) viselt, janesár agává tette s a hídon szorgalmasan dolgoztatott, mely másnap elkészülvén, elöször a sátor, aztán a táborszer s eleség, végre a sereg kezdett rajta elindíttatni. October 9-ke volt azon nevezetes nap (kedd) melyen Szulejmán, egyedül a híves éjek s közelgő deres öszi napoktól hajtatva, a Dunán átkelt, s negyednap múlva elhagyta legalább is 200 ezer embertől megfosztott szegény hazánkat.“ [1])

Igy pusztult el a mohácsi gyásznap után dunatiszaközének virágzó tartománya, Váctól, Gyöngyöstől, Miskoletúl le Titteig. E szörnyü pusztulásban temérdek emberélet veszett el, a vérszomjas törökhad minden itt talált barmot elrabolt s e vízközi rónán egyetlen város vagy helység sem maradt épen, mind fölégetve, csak füstös falaik várták menekült lakosainak visszatért maradványait. E dúló hadmenet alatt három tábora említtetik a védtelenül meglepett földnépnek: Vértes hegyei közt Marótnál az elsö, hol a höslelkü Dobozi Mihály nejével együtt elesett; Mátrában egy másik; Báeska mocsárai közt harmadik, melyek megvívása sok török vérbe, megvételük

[1]) Jászay Pál: u. o. 29—32 kp.

annyival több magyar életébe került; dunatiszaközén még negyedikről is van szó, Szabadkánál, melyet a török had minden erőfeszítés mellett sem volt képes kiostromolni. [1])

Ibrahim nagyvezír táborának vidékünkön átvonulásakor említett élelembeni nagy szükség azon jelentőséggel bir: hogy a fővárossal folytonos közlekedésben volt elővigyázatos őseink a dúló tábort aligha várták védtelenül magukra, hanem legvalószinűbben barmaik s nyájaikkal együtt a közeli Tiszán át menekültek, vagy az inneni nádas rétségben vonták meg magukat, az ellenség átvonulását a kútak betemetésével nehezítették, hátra hagyott gabna és élelmi szereiket pedig a még ma is gyakorlatban lévő sírvermekben elásva mentették meg; igazolni látszik e menekvés valószinűségét azon körülmény is, hogy a város 1564-ik évben, még a mohácsi veszély s azt követett pusztulása előtt, 1517-ben készült pecsétével élt; mindazáltal a város elhamvasztásán kivül, egy ilyetén menekvési kivonulás, emberben és vagyonban tömérdek kárvallást föltételez s az elrombolt vidék helységeinek ide szivárgott maradványai a nyomort még növelték, elannyira, hogy évtizedek múlva lett képes a város hamvaiból és szenvedett károsodásából valamennyire kihatolni.

A vidék pusztulását s töröktűli folytonos rettegést kimutatják János királynak több, ez időre következett évekröli oklevelei, u. m: 1529. Febr. 22. Lippán a Szeged városi polgárok részére kelt védlevele; 1536. Apr. 30. Váradon kelt rendelete, melyben

[1]) Veranesics i. h. 25 lap.

Csongrád, Csanád, Temes, Arad, Békés, Zaránd és Bihar megyék fő- és alispánainak s szolgabiráinak meghagyja: hogy a megpusztúlt Szeged városban letelepedni kivánó lakosokat gátolni ne merészeljék s gátoltatni ne engedjék; 1538. Aug. 6. Tordán kelt rendelvénye minden magyarhoni városok birái s tanácsihoz, melyben meghagyja: hogy ha Szeged város polgárai a töröktüli félelem miatt helyükből kiköltözni s bátorság végett valamely erödített városba menekülni kivánnának, öket családaik s javaikkal együtt befogadni készkedjenek; úgy szinte 1539. Aug. 5. Váradon kelt rendelete, melyben pilisi Szilassy Ferenc hívének engedélyezi: hogy Szentmihály és Bánfalva nevü csongrádmegyei birtokait, melyek a török által lakosaikból kipusztítattak, és épületeik lerontattak, benépesíthesse, s az oda költözendő lakosokat hat egész évre minden, a királyi kincstárt illető rendes és rendkivüli adók, díjak, és fizetések terhe alól mentesíti. [1])

A töröknek ez első futólagos dúló hadjárata keserves nyomokat, huzamosan sajgó fájdalmas emléket hagyott ugyan vidékünkön; de hódítás nélkül: átfutotta ez vidékünket, mint a jégverés vihara, melyből egy következő aratás áldása felüdít; azonban a bekövetkezett 15 év, fentebbi adatok szerint, még folytonos rettegés kínos korszaka volt öseinkre nézve, miglen Budapest 1541-ben, Szeged a következett évben, Szolnok pedig 1552-ben török kézre kerülvén, dunatiszaközének meghódíttatása befejezett ténnyé lön, s Kecskemét teljes értelmü török uralom alá jutott.

---

[1]) Sz. kir. Szeged város titkos levéltárából — saját gyüjteményemben.

II.

Magyarország történetének egyik legérdekesb korszaka — a török uralkodás kora — általános elismerés szerint leghiányosb, mennyiben magát a főtárgyat, a török kormányzat viszonyait a népélet, közigazgatás és igazság szolgáltatás tekintetében legkevesbé ismerjük. E kiáltó hiánynak főoka az: mivel történetiróink a török uralom alatti vidéken kivül estek, de a kor szokásához képest, a folytonos háborúzás eseményein kivül egyebet alig tárgyaltak; most tehát, midőn a töröknek hazánk fővárosából kiveretése után kevés hián kétszáz év múlva e korszak történetének földerítése oly kivánatossá lett, az arra vonatkozó adatokat legapróbb részletekig gyüjtögetjük, elkezdve az egykorú török történetirókon, az utolsó török közkatonától fönmaradt levelekig. És méltán. A nikápoli szerencsétlen ütközettől a mohácsi vérnapig (1396—1526) lefolyt mintegy másfél százados élethalálharc, s ezután bekövetkezett török uralom (1526—1686), összesen három század, vérbötükkel lángol Magyarország történetében; az 178$^{5}/_{9}$-dik évi utolsó törökháborúnkig lefolyt negyedik száz év alatt közbejött négy nagy török háború csak növelte a keserü múltnak gyászemlékeit. Csoda-e tehát — ha e négy század nyomorteljes viszonya kitörülhetlen nyomokat hagyott nemzetünkön, — ha nemzeti létünket közvetve szintúgy, mint közvetlenül, enyészettel fenyegető ily hosszú korszak, népdalok, mondák, regék, szokások, sőt eltulajdonított kifejezések, és maig élten-élő egyes szavakban,

népünkön, nyelvünkön hagyta örökös bélyegét? a magyar ember egymást ma is törökkel ijeszti. a sietségre nógatást törökkel fejezi ki, — a kemény igát török rabsággal jellemzi, — nemességi címereink legnagyobb részben török elleni vitéz tetteket ábrázolnak, — az alföld, általában dunatiszaköze s e két folyam mellékén számtalan hegy, völgy, halom, erdő, puszta, helység, város, sőt enyészetre hanyatló romok, lépten-nyomon török emléket tüntetnek föl, — ideje tehát, hogy édes hazánk történetének e jelöntékeny korszakát földeríteni siessünk.

Mindamellett is azonban, hogy török-magyar viszonyokra vonatkozó történeti adataink elég nagy mennyiségben maradtak fen, azok eddig még aránylag kevéssé vannak fölhasználva; de ha véglegesen kibányászva lennének is, azok tárgyalását a török kormányzat szerkezete megismertetésének megelőznie kell, mert e nélkül amazokat földeríteni lehetetlen. Én egy sereg török levelet mutatok be a történet kedvelő magyar közönségnek, s azonkivül még egy nagy sereg egykorú községi jegyzőkönyvi adattal járulok a török-magyar viszonyok ismertetéséhez; de őszintén bevallom: ha a „Török uralkodás Magyarországon" cimü közlemények szakavatott szerzője fáradatlan buvárlatával meg nem előz, — saját adataim nagy részét értelmezni képes nem vagyok [1]). Mielőtt tehát Kecskemétnek török uralom alatti történetére s abban a török-magyar viszonyok földerítéséhez tartozó mozzanatokra térnénk, — lássuk a török kormányzat szervezetének rövid vázlatát.

[1]) Salamon Ferenc: Budapesti Szemle VII. köt. 35 lap és köv.

A török állam szervezete merőben katonai alapra volt fektetve. Az ozman haderő magva, katonaságának java, főereje, mely alapíttatásától mintegy három század alatt, a birodalom fénykorában, Európának legkitűnőbb, legvitézebb hadserege volt, — eleintén nem benszülöttekből, vagy legalább nem született mozlimekből, hanem részint a meghódított tartományok lakosaitól beszedett, részint hadviselés közben elrabolt keresztyén gyermekekből, laktanyai tömeges neveltetés, szigorú rend és szabályos képeztetés útján alakíttatott. A gyalognak janicsár, a lovasnak szipáhi volt neve. A janicsár átalában zsoldos volt; a szipáhi részben napi zsoldon tartatott, részben az államtól részére kijelölt ingatlan birtok jövedelméből élt. A zsoldos nép, gyalog és lovas egyiránt, legtöbbnyire a fővárosban tartatott; a meghódított tartományokban csak a nagyobb és veszélyesb pontokon álló végvárakhoz, de az őrség számához képest aránylag kevesen alkalmaztattak. Azon lovasság, mely a meghódított tartományokból részére kiosztott birtok jövedelmére volt utalva, hasonlag szipáhi nevet viselt s mintegy tartalékául szolgált a hasonnevű zsoldosnak; de attól szervezeténél fogva lényegesen különbözött: „Ezen csapat volt birtokosa a birodalom nagyobb részének s ezen birtokok szerint történt az egész ország politikai felosztása is. Az alávetett népekkel ez volt közvetlen érintkezésben s ha az előbb említett csapatok (zsoldosok) hivatása kiválóan a hódítás vala, emezek (hűbéresek) föladata volt a birtok állandóvá tétele. — Mihelyt a török valamely területet elfoglalt, az egészet kiosztotta katonái közt, mint tulajdonát, nem tekintve az előbbeni birtokos jo-

gaira. — A vidék főhelyén ezen új birtokosoknak egy főnöke maradt, kinek engedelmességgel tartoztak. Hogy ezen birtoklás mennyire katonai természetű volt, mutatják magok az elnevezések: a kiosztott birtokot kilidzs-nek, vagy kardnak hívták; magát a hűbérest szipáhi-nak, vagy lovaskatonának, mivel kivált eleinte csak lovasoknak osztatott ily birtok; a kerületi paranesnokot szandzsákbég-nek, vagy zászló-fejedelemnek nevezték, és kerületét, mely számos kardbirtokot foglalt magában, szandzsák-nak, vagy zászlónak. Tartozott a birtokos jövedelmei irányában fegyveres szolgákat tartani, ezek neve zsebely vagy pánczélos volt, s végre maga a földek jövedelme harczi jutalomnak neveztetett. — Az állam a birtokot csak katonai szolgálatok fejében osztotta ki, s így a szipáhit török hűbéresnek fordíthatnók le nyelvünkre. Tudjuk, hogy a magyar nemes is hűbéres volt nem allodialis birtokai után, ez is hadi szolgálatok fejében birta földjeit és jobbágyait; mert ha a haza védelmére föl nem kelt, a büntetés birtokainak elvesztése volt; de a 16-ik és 17-ik századbeli hűbéres magyar nemesnek voltak saját földjei, melyeket jobbágyaival míveltetett, — gazdálkodott, szántatott és vettetett; a török hűbéres szipáhi ily békés foglalkozásokkal nem nevelte bajait; csupán a jobbágyoktól szedett pénzbeli és termény adókból élt. Azon esetben, ha jobbágya családja kihalt, vagy földjét odahagyta, joga volt a földhöz, de többnyire haszonbérbe adta oly formán, hogy a haszonbér egyszermindenkorra lefizettetett, azon kivül az új jobbágy ép úgy fizette az adókat, mint elődje. — A hűbért továbbá se eladni, se else-

rélni, sőt még földarabolni sem volt szabad. Igy a szerzési mód békés úton meg volt gátolva. A birodalom nagyobb részében minden 5000 oszpora jövedelem után tartozott egy fegyverest állítani ki a hűbér tulajdonos, — a megosztás könnyen ejthetett volna csorbát a kiállítandó katonák számában. Ha csak egyetlenegy oszpora hiányzott az 5000-ből, a hűbéres csak maga tartozott kiállani. Itt sem a bírt föld terjedelme jött tekintetbe, hanem a beszedett adók mennyisége. Tehát a helyett, hogy a török kormány maga szedte volna föl az adót, s aztán kincstárából fizette volna hadseregének szóban forgó részét, a katona közvetlenül maga vette föl emberei és maga számára a meghatározott mennyiségű zsoldot, s így tulajdonkép a hűbéres szipáhi is oly zsoldos volt, mint a török seregnek más zsoldos része, melyet a kormány a kincstárból fizetett. Hogy a szultán a hűbéreket mintegy havi pénz gyanánt osztogatta ki, mutatja azon régi törvény is, melynél fogva a hűbéres semmit sem tartozott jövedelméből az államnak adni. — I. Murad szultán, ki a zsoldos katonaságot, u. m. a janicsárok és napi zsoldot húzó szipáhik seregét szervezte, törvényt alkotott a hűbéres szipáhikra nézve is (1373). A törvény határozottan kimondá az örökösödést. A hűbérnek firól fira kellett szállnia, és csak kihalás esetében az államra. Valamely bűn elűzhette hűbérétől a birtokost, de gyermekeit nem. Azonban az örökösödés már a törököknek Magyarországra lett telepedésökkor el volt törölve — A szipáhik hűbére ekkor már nem szállott firól fira, a kormány minden halálozás esetében másnak adományozta, s az akkori örökösödési törvényből csak

annyi maradt meg, hogy az új birtokosnak akármely más, de minden esetre hűbéres szipáhi fiának kellett lennie. Egyik szipáhi fia egy másik szipáhi vagyonát örökölte. A testület megmaradt, mint az előtt, a birodalom nagy része örökösének, csak az egyesek viszonya változott. Az apa érdeme azután is volt némi befolyással. Azon szipáhi fia, ki a harcztéren halt meg, valamivel nagyobb hűbért kapott, mint a kinek apja az ágyban mult ki. Egy 700,000 oszpora jövedelmű szandzsák-bégnek kis korú fia is csak 5,000. oszpora jövedelmű kis hűbért kapott, melyből köteles volt egy fegyverest tartani hadi szolgálatra. A leggazdagabb és nagyobb rangú hűbéres is kénytelen volt alúl kezdeni és harczi érdemekkel nyerni nagyobb birtokokat, újabb hódítások, vagy üresedés esetében. Azon lovasok, kik a parányi ázsiai Törökországot Európában és Ázsiában birodalommá terjesztették ki, folyvást éltek unokáikban; de az apa érdeme és dicsősége nem szállott le fiára, — ez mint birtok, közvagyona volt a testületnek. — Minden halálozás esetében 12 hűbéresnek kellett bizonyítani, hogy a birtok kérelmese valamely hűbéres fia. — A rangfokozat a birtok arányában volt meg köztük. Azon hűbért, mely 5000 oszporától 20,000 oszporáig való jövedelmet hajtott be, t i m á r-nak nevezték s a szipáhit t i m á r l i-nak; a 20,000 oszporánál több jövedelmet hajtó birtokot z i a m e t-nak s birtokosát z a i m-nak nevezték. A szubasik, a szipáhik örmesterei birtak különösen ziametekkel. Az alaj-bégek, kik a szándzsák-bégek alkapitányai voltak, még nagyobb birtokokban részesülhettek. — A birtok és rangszerzés csak karddal és a harczmezőn volt lehet-

séges. Ki 100-ától 10 oszporával akarta nevelni jövedelmeit, annak egy ellenség-fejet, vagy nyelvet kellett elömutatnia. A ki 15 fejet, vagy 15 nyelvet tudott szerezni, ziametet kapott jutalmúl. — A mint ezekből látni, azon sereg is, melyet a zsoldosok tartalékának neveztünk, csak külsőségekben különbözött a többi zsoldostúl. Az önállóság hiánya mind a birtokra, mind a foglalkozásra nézve nem volt kisebb, mint bármely zsoldos seregnél. Semmi más dolga és gondja, mint a fegyvergyakorlás, — még gyermekeiről is az állam gondoskodott. Egy második zsoldos sereg volt ez, annyival jobb a kormányra nézve, mivel tartása nem járt a Konstanczinápolyban és a várakban fekvő zsoldosok roppant költségeivel, kiket napdíjjal, mindennemű élelmezéssel és ruházattal kellett tartania. — Folytonos harcz kellett a hűbéres seregnek is, szintúgy, mint a janicsárnak, hol ügyességét kimutassa s általa birtokhoz jusson; folytonos harcz kellett az évről évre növekedő hűbéres gyermekekért is, kikről a kormánynak kellett gondoskodnia. Miből elégítse ki, ha számuk nagyobb a halandóságnál? — Már pedig béke idején számuk kétszeresen növekedett, egyfelől a halandóság kisebb, másfelől a gyermekek száma nagyobb levén a felnőttekénél, holott a birtokok száma új hódításokkal nem szaporodott. Igy azon török hűbéresben, kinek neve alatt békésebb birtokost, a már meghódított részekkel okosan gazdálkodó polgári embert keresnénk, nem találunk mást, mint az intézményeknél fogva minden békés foglalkozástól elzárt s csupán a harczra utalt oly katonát, ki már kisded kora óta kirekesztőleg a harczra neveltetik. — Az adatok minden további ku-

tatása nélkül is biztos következtetést vonhatnánk már ennyiből is, hogy ha a török hübéres szervezet nagy mértékben alkalmas volt a harczvágy ébresztésére s támadó és különösen a határszéleken tartományi helyhez kötöttségénél fogva védö harczra is, másfelöl alig lehetett jobb földbirtoki törvényeket kigondolni is a népek végsö kimerítésére. Egyebet nem említve, mint ez ügy örökösödési oldalát, minden szipáhi arra volt ösztönözve, hogy a népen minél többet vegyen föl. Azon korlát, melyet a gyermekekröl való gondoskodás szab még a rabszolgatulajdonos elébe is, merében hiányzott. Hozzá járult ehez a katona azon, nem erkölcsös ugyan, de természetes életphilosophiája, hogy minél többet élvezzen ma, ki tudja megéri-é a holnapot.“ [1])

Ez volt a török birodalom eredeti belszervezetének alapja; azonban ez általános szervezeti szabályoktúl voltak eltérések s idövel történtek változások. A 17-dik század második felében a török hübéres katonaság elenyészett Magyarországon: a pasák fel voltak hatalmazva, hogy az elöbb hübéresek által bírt földek jövedelmét több részre oszthassák s abból szerhádkuli-k (zsoldos várörök) számát szaporítsák.

A magyarországi adatok azt igazolják: hogy a hazánkban lakott hübéres török katonaság — kivált az utóbbi korszak alatt — nem volt elszórva falukban, hanem épen úgy, mint a zsoldos, várakban vagy palánkokban tartózkodott; és mivel törvénye is volt a töröknek, mely különbséget tett azon hübéres

[1]) Salamon Ferenc: Budapesti Szemle VII. köt. A török uralkodás Magyarországon. Első közlemény. 35 s köv. lapok.

birtok között, melynek jövedelméből a tulajdonos katonát tartozott állítani, és a várörségi hűbér között, mely után nem kellett katonát tartani, — leghihetőbben innen származott a közeledés, mely a török uralkodás vége felé az említett hűbéres katonaságot Magyarországon átalakította.

Arra is van adat a régi török viszonyok közt, hogy a várbeli hűbéres a várörség zsoldos részének tartozott átadni jobbágyaitól szedett jövedelmének egy részét, p. o. a viddini szandzsákban a várföldeken, vagy várörségi hűbérekben a büntetéspénznek fele a szipáhié vagy hűbéresé, másfele a szandzsákbégé volt. Ez más szandzsákokban is fordúl így elő s e szabály alúl csak a nagyobb hűbértelkesek s a szipáhi tisztek birtokai vétettek ki, melyeket ezért megkülönböztetésül szabad hübértelkeknek nevezték. Söt nemcsak a büntetéspénzek kerültek osztály alá, hanem a hűbéri birtok jövedelme is. Voltak szandzsákok, melyekben a jövedelem $^1/_3$-da a béget illette; például egy hold föld után 42 oszporát fizetett a jobbágy, melyből 27 volt a hűbéresé, 15-öt a szandzsákbég vitt el; másutt még a hűbéres szipáhi örmester (szubasi) is osztozott a jövedelemben. De a várörségi hűbéreken lakó jobbágyok ennél többet is fizettek, mert Szulejmán törvénye a holdpénzt 57 oszporára szabta, melyből a hűbéres szipáhi 27, a helyörség 15, a szandzsákbég is 15-öt kapott. A várörségi hűbérek tehát nem csupán a hűbérest tartották, hanem azok jövedelmének egy része zsoldos katonák tartására fordíttatott. [1])

[1]) Salamon Ferenc: A török uralkodás Magyarországon. Budapesti Szemle. VII. köt. 36—52 lap. — Megengedi a mély buvárlatot felté-

A török törvények szerint háromféle birtok volt az ozman birodalomban s ezekhez képest a közvetlen adózás is háromféle volt.

1-ör. A mohamedán lakosoknak tulajdon földje, mely m ü l k nek neveztetett s melytől a tizednél — törökül á s e r — egyéb adót fizetni nem kellett.

2-or. A keresztyén lakosnak tulajdon joggal bírt földje, melytől a tizeden kivül h a r á c s, azaz: készpénzben fej- és földadó fizettetett, és ezért k h a r a d z s - f ö l d nek neveztetett.

3-or. A jobbágyok földje, mely k i l i d z s nek vagy k a r d b i r t o k nak neveztetett s melynek tulajdonosa vagyis földesura a hübéres török katona volt, és az ily birtokon élö jobbágyok a tizeden s haráczson kivül még egyéb önkényesen kirovott adókat és illetményeket is fizetni tartoztak.

A mohamedánok eredeti szent törvényei, — melyeket a török s e r i névvel nevez — csak a két elöbb említett birtokokrúl és azokra kiszabott adókrúl emlékeznek; de a késöbbi fejedelmek és föpapok ezeken kivül még más törvényeket is alkottak, melyek politikai vagy diváni törvényeknek neveztetnek s közös nevük k á n u n: lehetne azokat nemzeti törvényeknek is nevezni, de inkább önkény törvényeinek s az általuk behozott adókat önkény szabta adóknak nevezik a törökök; ezen kánunok akkor és azután keletkeztek, mikor a 14-dik században a szipáhik hübéres

---

telező közlemények tudós szerzője, hogy nemcsak tőle tanúltam, de munkájából egész lapokat szószerint idézek; én azt szebben és jobban irni nem tudtam, máskép adni nem akartam; — ő hivatva van e tárgy végleges kimeritésére, s ha Kecskemét, Nagykörös, Szeged, Székesfejérvár, Gyöngyös, Eger stb. városok török-magyar emlékeit — nem csupán az úgynevezett török leveleket értem — átbányászta, a magyar historiát örök becsü müvel ajándékozta meg.

serege szerveztetett, és ezen újabb törvény határozta meg a török hűbért, ez állapította meg a török hűbéres javára fizetendö adókat. — Az oly adókat, melyek sem a szent törvények, sem a kánun-námék által meg nem állapítvák, a török bidát-nak vagy újításnak nevezte s innen azt — némi elferdítéssel — az ily adóztatással sokszor gyötört magyar jobbágyok bitang-pénznek nevezték.

A török által meghódított magyarországi részekben még eddig nyoma nincs, hogy itt mülk, vagy is mahumedán lakosoknak függetlenül szabad földbirtokuk lett volna; hazánkban tehát csak a kharadzs- és kilidzs-féle birtok-állapot dívott. — Nálunk általában a meghódított földek erszi-miri — országos földek — nevezetével jelöltettek; a birtokcím azonban háromféle volt, úgymint:

1) A meghódított föld nagy része fentartatott a császári magán kincstár (kaszineh) vagy belső kincstár számára s az ilyen khasz-nak, vagy belsö birtok-nak neveztetett. Ilyen birtok volt vidékünkön a nagyobb városok egész serege, mint Kecskemét, Nagy-Körös, Cegléd, Jászberény, Mezötúr, Ványa, Holdmezövásárhely sat., melyek a császári belsö kincstárba adóztak. Ily helyeken a tulajdoni birtokjog el volt ismerve, a kánunnámék nem voltak érvényesek, s egyedül csak a mahomedán szent törvények uralkodtak.

2) Némely földeket a szultánok a mecsetek és papok számára osztottak ki, melyek vakufnak neveztettek; — ez elidegeníthetetlen, és annálfogva csak hitbizomány volt; ilyetén birtokrúl részletes adataink nincsenek, annyit tudunk csak, hogy ha-

zánkban Karánsebes környékén ilyenek is voltak, azt sem lehet tehát meghatároznunk, vajon ezek adóztatásánál melyik törvény szolgáltatott eljárási alapot.

3) A kisebb mezővárosok és falvak hűbéri földekül, a szipáhik javadalmaikúl voltak kiosztva s általános nevük miri volt: ezek adóztatása egészen az önkényszabta törvényekre — kánun-námékra — volt alapítva.

Ha az egész török uralom alatti magyar föld lakosainak adózásáról kellene szólnunk, mind a kinestári, mind a hűbéri földek adórendszerét ismertetnünk szükséges lenne; de mihozzánk kecskemétiekül a hűbéri földek csak annyiban tartoznak, mennyiben némely szomszéd helyek a török uralom alatt elpusztulván, azok nyomorúságait annak helyén megemlítendjük, — ugyanazért Kecskemét irányában csupán a kinestári birtokok adózása fog hozzánk tartozni. [1])

Mi a közigazgatást illeti, bízvást elmondhatjuk: hogy miután a török Magyarországon az adó kirovásán és beszedésén túl e részben alig tett valamit, teljes értelmü közigazgatási rendszere nem is létezett: mert a községi önállóságot, önkormányzatot a legesekélyebb helységnek is megadta, az adó és egyéb követelményeken túl semmi befolyást sem gyakorolván; mindemellett is azonban azért volt véghetetlenül terhes és nyomasztó a török uralom, mert adóztatásának a hűbéres helyeken, egyéb követelményeinek pedig átalában mindenütt, végehossza nem volt.

Igazságszolgáltatás tekintetében ismét a közvetített adóztatás egy seregével találkozunk. A török

---

[1]) Amazokét lásd Salamon Ferenez idézett közleményében

magával vitte törvényeit s szokásait mindenüvé, hol letelepedett, és azokból valamit lealkudni hajlandó nem volt. Megfoghatatlan ellentétbe hozta magát meghódítottjaival, mert megrögzött szokásaihoz és elavult fonák intézményeihez halálban ragaszkodott, a keresztyénekhez pedig nem csak símulni nem akart, sőt ezeket saját törvényeihez mindenbeni alkalmazkodásra kötelezni szerette; — ennek a lett eredménye, hogy a magyar minél közelebb jutott balsorsában a törökhez, annyival mérgesebben gyűlölte azt, s ha egyébkint ügybajából kibontakozhatott, török biróra nem igen szorúlt; községi ügyek nagyobbára, melyek fölött a török igazságszolgáltatás hozzánk eljutott emlékei keletkeztek; a magyar ember magán ügyében leginkább csak akkor fordúlt hozzá, midön nélküle nem maradhatott, — és méltán: mert a török biró minden eljárásának bizonyos, de legtöbbnyire saját önkénye által meghatározott díjja volt, mit mindig a nyertes fél fizetett, mihez képest a nyertes félnek szintúgy terhére volt a török biráskodás, mint a pervesztesnek.

De a fenyítö eljárás is hasonló adóztatáson alapúlt, mert a török igazságszolgáltatás átalában financialis ügygyé törpíttetett, söt a hiányos törvénynek roszúl vagy félre magyarázásával tömérdek visszaélés követtetett el. Legnagyobb bünnek tartatott a lopás, rablás és rabló gyilkosság, s ezekért halállal lakolt a tettes, lett légyen ö mohamedán avagy keresztyén; halálos büntetése volt azon keresztyénnek is, ki a törököt káromolta, hacsak hittagadás utján izlámra nem tért; minden egyéb bünök és kihágások pénzbirság alá estek: nem szándékos gyil-

kosságért 400, paráznaságért 300, 250, 200 oszporát fizettek vagyonarány szerint a nők, 200, 150, 100 oszporát a férfiak; oly fejsebért, mely miatt a sérültnek ágyba kellett feküdnie, 100 oszpora birság alá esett a tettes; minden véletlen haláleset — kútba esés, falomlás, mennyköütés s több effélék által okozott kimúlás, — vagy a határban talált meggyilkolt ember hullája után a községnek birságot kellett fizetnie; átalában pedig, tudva vagy nem tudva török törvény és szokás elleni minden vétség és mulasztás birságot vont maga után, melyet hübéres faluhelyeken a szipáhi földesúr, kincstári birtokon pedig — mint Kecskemét volt — a szüntelen ólálkodó szubasi vagy vajda, minden birói vizsgálat nélkül megvehetett, akár egyeseken, akár községen; különösen nyomasztó állapotuk volt e részben a hübéres faluhelyeknek, hol a szandzsákbég osztozott a birságban a szipáhival, közvetlen felsöbbséghez tehát foganatlan volt a fölebbezés, mert mindamellett is hogy a kádik örködésre voltak utasitva, nehogy a földesurak törvényesnél nagyobb birságot szedjenek, s ha a kádi nem segített, a szultánhoz lehetett folyamodni: de török kényuralommal szemben, képzelni lehet, hogy a szegény jobbágy fizetett inkább, mint földesura ellen panaszt emeljen.

„A török kisebb-nagyobb uralkodóknak a 17-dik század elsö kezdetétöl fogva egész missiójok abban álla Magyarországon, hogy adót szedjenek be. Mi czélra volt az adó? Nem a szent harczra, mert azt nem folytatta már a török, hanem a katonák eltartására. De mirevaló volt a katona? Az adó és jövedelem biztosítására. Az ily uralkodás nem annyira azért

eszik, hogy éljen, hanem azért él, hogy egyék. Magára a mohamedánra nézve így állott a kérdés; az egész kormányzat csak a pénzügyre volt visszavihető.“ [1])

III.

Az 1591-dik évben kezdett s 15 évi küzdelem után 1606-dik évben a zsitvatoroki békekötéssel befejezett török háború válpontot képez a magyarországi török uralom történetében: ama béke valamint egy részről a padisah hatalmának hanyatlását nyilván előtűntette, úgy más részről az azt megelőzött háború oly fegyveres elemet idézett föl Magyarországon, mely a török elbánását a behódított részek irányában megváltoztatta s Kecskemét város történetében is oly fordulatot idézett elő, minél fogva ez időszak előtt lefolyt, és utána következett török-magyar viszonyok egészen más alakulást nyertek.

Eddig fölfedezett török-magyar emlékeink legnagyobbára a zsitvatoroki békekötés utániak s történetiróink az előbbi viszonyokra is azokat szokták alkalmazni; pedig figyelembe kell venni a 15 éves török háborút megelőzött azon fontos körülményeket: hogy ez időtájban II. Szelim szultán (1566—1574) birodalmához kapcsolván Krimet, a tatár kháu egyéb kötelezettségén kivül, magát a szultánt személyesen 100 ezer, a nagyvezírt fia vagy helyettese által 40, 50 ezernyi sereggel tartozott háborúzás alkalmával segíteni, s e portyázó féktelen sáskahad egészen

[1]) Salamon Ferenc: Budapesti Szemle. VIII. 177 l.

más színt adott a hadviselésnek, nyomában nyomor és pusztulás támadt mindenütt, merre átvonúlt, igen sok magyarországi község, melyek a török behelyezkedésének első ötven évi korszakát, minden zaklatás mellett is kiállották, a 15 éves török háborúban szerepelni kezdett tatárok ember- és vagyonpusztító dulongását túl nem élhették, — az utolsó emberig kiirtattak, elraboltattak, vagy végkép elszéledvén, a fölégetett és kirablott helységeket pusztán hagyták. A zsitvatoroki békekötés megállapította a magyar és török birtok határait, melyeken túl azonban béke idétt is az ozmán harcosok rabló kalandokat üzni meg nem szüntek, miket a magyar végeknek különben is mindig roszúl fizetett s élelmezett huszárai szünetlen becsapásokkal forbátoltak s a török szipáhi jobbágyainak tekintett szegény magyar községeken élösködtek. A török birodalom minden részeiben haramia bandákat idézett elö a korlátlan zsarnoki önkény, de a magyarországi hódúltságban ugyanez a szabad hajdúk kiirthatatlan, söt az elpusztult helységek elszéledt vagy elüldözött lakosaibúl folyton gyarapodott szervezetét támasztotta, kiktöl a töröknek nyugta sehol sem lehetett, s épen ez okozta azt, hogy a 15 éves háború után a török átalában váraiba, vagy palánkok mögé vonta magát, jobbágyai közt lakni többé nem mert, s a behódított szegény magyar községeknek oda kellett utána hordani a tizedet, adót, és egyéb szállítmányokat. Világos adatokat szolgáltatnak e fordulatra nézve a kecskeméti adatok: itt ugyanis várda vagy palánk soha sem volt, örizkedtek is gondos öseink, hogy körükben ily erödítmény ne emeltessék s tölük a török távul marad

jon, ezért egyetlen csermelyüket, a Pícsó patak medrét is, monda szerint gyapjúzsákok és malomkövek besülyesztésével fojtották el [1]), — mégis a 15 éves török háború előtt benlakott náluk a török, helyőrséget tartott, kadia intézte az igazságszolgáltatást s nagyobb bűntettek fölött átalában a budai díván ítélt, minek utóbb semmi nyoma s a város nem csak önálló helyhatóságot gyakorol, sőt a török által elhanyagolt közbátorság érdekében, a szabad hajdúk s egyéb rabló bandák ellen, a vidék községeivel együtt erélyesen intézkedik.

Buda, Szeged és Szolnok elfoglaltatása után, midőn Kecskemét teljes értelmű török uralom alá jutott is, gyaníttatni engedik megmaradt emlékeink, hogy ennek, mint a szultán kincstári birtokának hasonlíthatlanul kedvezőbb volt állapota, mint az őrséggel megrakott erődített helyeknek, hol a török mindig nyakán csiripelt a magyarnak, — vagy pedig magán földesurakkint zsarló szipáhik, bégek és pasák birtokába jutott községeknek; — látjuk ugyanis: hogy 1551-ben Tóth Mihály sikertelen merénylete Szeged alatt a török által véres ütközettel meghiúsíttatván [2]), e hajdan hatalmas város régi dicsősége pusztulásra hanyatlott, lakosai egy része elvérzett, mások kibujdostak s az egész szegedi Ötvös céh fölkerekedvén Kecskemétre költözött [3]); az Ötvös céhnek 1557-ben kelt s imént idézett szabályait török tiszt, és a teljes hatóságát megtartott városi tanács erősíti meg; — itt az ipar szépen virágzott, mit a

[1]) Bél Mátyás: Not. Hung. Nov. Viennae 1737. Tom. III. pag. 155.
[2]) Istvánffy Libr. XVII.
[3]) Oklevéltár II. köt. 35. sz.

szücsök 1559-ki céhlevele s az itteni szabó mesterekkeli viszálkodásaik, és a budai török kormány általi pártfogoltatásuk többszer ismételt oklevelei igazolnak. [1]) — A vallásügy nem nélkülözhette ugyan a török kormány zsarnokságát, de háborítlanul és a reformátzio szép haladásával virágzott: 1564-ben már pápista és lutheránus felekezet a közös templom használata fölött önállólag és idegen befolyás nélkül egyezkedik [2]); mind e kedvezö helyzet mellett is azonban képzelnünk lehet, hogy több nemzedék kihalása után is mily szégyenitö és nyomasztó volt a török uralom, ha intézményei s eljárása részleteibe pillanthatunk.

Hogy e célt megközelíthessük, elöbocsátanom szükséges még: hogy ama sokszor említett 1591—1606 évek közt lefolyt 15 éves török háború elötti időrül nekünk kecskemétiekül is csak kevés irott emlékeink maradtak, néhány régibb oklevélen kivül ugyanis a mi van, épen egyidejü ama háborúval: két kötet jegyzökönyv, egyik községi 1591—1601, másik számviteli 1598—1603 évekröl; itt ismét megszakadnak s 1624-ik évig semmi sincs; egyetlen helyi adat, a helybeni Ötvös céh szabályainak a városi tanács által 1625-beni megerösítése mutatja: hogy ekkoriban Kecskemétet nagy pusztulásnak kellett érnie, mert abban a városnak újonnani megszállása említtetik [3]), ugyanezt tanúsítják az ekkori jegyzökönyvek, melyek szerint mind a két vallásfelekezet templomai építtetése több évig van munká-

[1]) Ugyanott 37—43. sz. sz.
[2]) Ugyanott 1. sz.
[3]) Ugyanott 36. sz.

ban [1]), — e veszély oka, sőt bizonyos ideje sincs előttünk tudva: az azt megelőzött időről a városnál fenmaradt két jegyzőkönyv s néhány oklevél, a reform. egyház, ötvös és szücs céhek levelei valószinűleg egyesek gondoskodása, vagy véletlen által mentettek meg.

A török uralom első korszakát tehát Buda bevételétől a zsitvatoroki békekötésig veszem föl, azért, mivel az országos és kormányviszonyok változási pontjának, meggyőződésem szerint ezt tartom: Kecskemét irányában pedig ama válpont valósággal ez időszakra esik, — mert

1-ör a 15 éves háború előtt Kecskeméten török tisztviselő székelt, — s ennél fogva az itteni ötvös céh szabályait 1557-ben Ali szubasa, ugyancsak az itteni szücs céh 1569-ki és 1580-ki előjogait a helyben levő kádik, mollák és naibok erősítik meg [2]); holott a későbbieken már, midőn ilyetén megerősítés fordúl elő, átalában a budaiak neve díszelg.

2-or a kecskeméti elöljárók mellett és fölött 1597-ik év előtt a helybeni kádi — török biró — parancsol és itél, szedi a birságokat és díjjakat, vagy osztozik azokban, kivel a jegyzőkönyv minden lapján találkozunk, — p. o.

1592. 6. lap. „*Marton György marhája között volt egy bitang him tinó, szöke tarcsa, meg árult Balázs urammal arra az tinóra flor. 5. úgy hogy*

---

[1]) Az 1621-ik évi s következő számviteli könyvekben a községi koresmák kezeléséről számadásnál minden borszállítmányról kiadásba beigtatva vannak e kifejezések: „Ekklésia faragóinak", — és utána: „Papista faragóknak", — mely kifejezés elsőbbike a reform. egyház építésével, utóbbika pedig a rom. kath. templom helyreállításával foglalkozó ácsok által időnkint elfogyasztott bor mennyiségére vonatkozik.

[2]) Oklevéltár II. köt. 35. 38. 40. sz. sz.

két hetet hattak neki, hogy beirassák az kadiával."

1594. 33. lap. „*Bizony Pál szolgáján nyert egy fajszi ember flor. 5. den. 40. ebből kirettük az sziczilpénzt, és kaloda-váltságot az kadia itthon nem létében.*"

1594. 36. lap. „*Karácson Tamás fizetett birságot illen dologért, hogy az elvált feleségét az kadia előtt megszidogatta, fizetett flor. 4.*"

1595. 71. lap. „*Bencze Márton maradott birságon illyen dologért, hogy István Deáknak* (a jegyzönek) — *azt mondotta, hogy hamissan írt, hogy igazat nem mondott, meg nem bizonyíthatta, azért irta birságra az kadia, fizetött birságot flor. 7. den. 28.*"

1597-ik év után ennek többé semmi nyoma sincs.

3-or némely különös eseteken kivül, midön a cégéres büntettek fölötti eljárásra tüzetesen a városi község mintegy delegáltatott, — 1597-ik év előtt a bünfenyitö hatóságot általában a budai török törvényszék gyakorlotta s a büntetteseket a vajdák és szubasák Budára vitték, — az idézett jegyzökönyv 136—144. lapjain 1591—1596. évekről ilyetén bejegyzések találtatnak:

„*Memorialle. Ez 1591 esztendöben az Vajda möly Rabokat elvitt, tudniillik Bizony Benedök uram fia Birságában 11 may elöször*

Szénási Tamás vitte föl Pap Istvánt és Szakál Seböstyén szolgáját Jánost.

Szakál szolgáját Jánost azért vitték föl, hogy az Töth Balázs tulkát ellopta volt, és az Könya Pált is egy tulkot: embörét nem adhatta kitül vötte.

Pap Istvánt peniglen illyen dologért, hogy az nagyságos Passának panaszlott Homer bég Iszpahija hogy ökrét Jobbágyának lopta volna el.

Az Vajda Szubasája Ibrahim Vajdáé: az Nagyságos Szinán Passának és az Pest vármegyének vajdája: Szubasája: Vitte el Olcsai Mártonnét illen dologért, hogy az Molnár István búzáját elhordotta volt éjjel.

Az Gáspár Deák szolgáját Pált ismég illen dologért, hogy az Szakál szolgájával volt valami Tulok végett vétkök: az Tulok egyik Kónya Pálé az mint fölebb is mögírtuk. Ezöket Pinkösd elött való Szerdán az ketteit.“ sat.

1596-ik év után többé a bün-tettesek Budára elitéltetés végetti elvitetésének, vagy a helybeni kadiának semmi nyoma; hanem a városi tanács, többnyire fogott birák (convocatusok) közbejöttével, néha pedig népgyülés, melynek élén a helybeni lelkészek és a városi tanács ül, — gyakorolja élet és halál fölött a büntető biróságot.

4-er Előbb a fejadót — harácsot — közvetlenül intézett felrovás alapján szedte a török Kecskeméten; 1596-ik év után többé ennek sincs nyoma. Az 1627-ik évi számviteli könyv elejéhez van illesztve néhány lap, melynek betüi szakasztott mását képezik az 1591—1596 évekröl fenmaradt jegyzökönyvben elöforduló kézirásnak, az 1627-ik évinek betüitöl pedig egészen elütnek, — de nagy szerencsére egyik lapon az évszám is, akkori modorban használt rövidítéssel föltaláltatik, — s ott ez ide tartozó jelentékeny sorok olvashatók: „*Memorialle Anno 96.* (1596) *Az agy raró töröknek adoth az fü biró uram fr. 35. Ajáu-*

dkoth, 2 tazk vajath, 2 hävely köst: 2 sajtoth, kiről Vdulája is vaggon." (4-ik lap.)

5-ör Ama kigondolható minden közvetített adónemeket és díjakat, miket a török fizettetett, addig míg innen ki nem szorúlt, mind maga kezelte, illetöleg tisztviselöi által szedette; 1596 után ezek elenyésznek, — csak néha egyes rendkivüli esetekben tünik föl egyik vagy másiknak neve; — a 15 éves háború végén és után azok valószínüleg a „császár adója" cimü átalános összegbe voltak beolvasztva.

6-or Azt sem állíthatni: mintha talán Kecskemét 1597 elött hübérbirtok lett volna és csak azután fogadtatott el császári urodalommá; mert a 15 éves háború elött 1590. Január hónapban a helybeni szües cch részére kiadványozott szabálylevelek ezt már mint császári birtokot említik. [1])

Ezeknél fogva én az 1591—1606. évi török háborút az általam fölvett forduló pontnak hiszem.

Valószinüleg azonban ama változás, mely a közigazgatás és igazságszolgáltatás irányábani teljes helyhatósági szabadságot a városnak visszaadta, ezen háború befejeztetésénél jóval korábban, mondhatni annak elsö éveiben történt; a török fegyverekre ugyanis átalában szerencsétlen háborúzás folyama közben II. Murád szultán 1595. Január 5-én meghalálozván, ennek 27 éves fia III. Mohamed lépett atyja trónjára s midön tapasztalná, hogy uralkodása elsö éve alatt vezéreinek Magyarországon vallott kudarcai még a következett 1596-ik év elején Vác és Hatvan elvesztésével tetéztetnének, saját szemé-

[1]) Ugyanott 43. szám.

lyében állott élére hadainak s 180 ezer emberrel jött megboszulni az ozmán fegyvereken ejtett gyalázatot; e hadjárat eredménye lőn ez évi Okt. 12-én Eger várának eleste, azután Okt. 26-kán a mezőkeresztesi győzelem, hol Mohamed 20 ezer keresztyén halottal s minden táborszer elnyerésével fejezte be hadjáratát.

Ezután 72 év múlva, egyik kecskeméti jegyzőkönyvben következő bejegyzés találtatik:

„In anno 1596. Midön az harmadik Mahumet fényes Török Császár Constantinápolyból nagy erövel és sok néppel kiindúlt volna, úgy hogy Eger várát megszállaná, és mikoron érkezett volna Szegedde, az Kecskeméti polgárokat elében hivatván, Alpárhoz vittenek száz ökröt, hatszáz juhot, tizennégy szekér kenyeret, mellyet az Császár igen keszene, adván nekiek Háromszáz aranyat, Csauzt is kérnek vala pedig az Polgárok, de az Császár nekiek nem ada, hanem egy Köntöst adott vala, meghagyá hogy ha valaki háborgatni akarná öket, az Köntöst mutatnák meg annak, az polgárok megköszönék, és haza jövének. Midön valami sereget láttanak volna jönni Szeged felöl, az Biró az Köntöst reá vévén, az Tizenkét Tanácscsal együtt kiülvén, az sereget úgy várták. Midön az Törökök elérkeztenek volna, látván az birón az Köntöst, lovaikról leugrándozva térden az biró eleibe menvén, az Köntöst csókollyák — — megengette az — — —“ Többi része olvashatatlan. [1])

Ez eseményről a városi levéltárban még egy másik adat is maradt fön, mely a fölebbi csonka szöveg kiegészítéseül közöltetik:

[1]) Szolgálati könyv 166⁸/₉ ik évről.

„Anno Domini 1596. Egri vételekor. Midőn az második[1] *Mahumet Török Császár Magyarországban jött volna, az Kecskeméti Polgárok eleibe menvén ajándékot vittek neki 600 juhot, 100 ökröt és 14 szekér kenyeret, hogy egy csausz küldene hozzájok, ki azon általmenő vitézektül megoltalmazná őket, az Császár 300 aranyat adván nekik, és egy vont arany köntöst, meghagyá, hogy haza menjenek, és ha valaki bántaná őket, az köntöst mutatnák meg neki; az okáért mihelyen valami Török sereget láttak, az Bíró az köntöst rávévén, elejekben ment, kit látván az Törökök, lovokról leugordván, az köntöst megcsókolták, és ha az Bíró megengette, ott háltak magok költségén, és ha penig meg nem engette, elébb állottak.“* [2])

E kitünő szultáni kegyelemtényben találom én a város helyhatósági önállóságának alapját, mely azután egészen függetlenné kinötte magát; itt azonban két olyatén kérdés merül föl, melyek fölött nem mulaszthatom a szigorú vizsgálatot: egyik az idézett adat hitelessége, másik a szultáni kegylevél s kaftán története.

Midőn a városi levéltár régiségei közt az utóbbi szelvényt olvastam, emlékezetembe ötlött gyermekkorombúl, hogy ez eseményre vonatkozó egy megviselt óceska versezetet láttam s olvastatni hallottam egyik oskolatársamnál, ama kecskeméti török kaftán

---

[1]) Némelyek Konstantinápol elfoglaltatásától számítják a török császárokat s innen ez csakugyan második, de valósággal harmadik Mahumet volt.

[2]) Egy szelet papirra irott régi jegyzek az 1598—1603 évekről jegyzőkönyv 29-ik lapjához alkalmazva, mely azonban a rajta följegyzett évszámnál későbbinek mutatkozik.

történetéről, de akkor még nem lévén érdekem kifejlesztve, rajta nem kaptam, — most utósó pénzem is érte adnám, — a minthogy néhány év előtt két arany jutalomtétel alatt kerestettem sikertelenül; utóbb azonban annak több egykorú, közeli és későbbi emlékeit fölfedeznem sikerült. Igy említi azt Blahó Vince ferenci szerzetes 1772-ben s Káldi Györgyre hivatkozik, megjegyezvén, hogy bizonytalan: vajjon a kecskeméti levéltárban lévő szelvénnyel szószerint egyező adatot az vette-é innen, vagy Káldi munkájából másoltatott ama szelvény? [1]) — Említi továbbá, néhány évvel korábban ugyanezt Telek József szintén ferenci szerzetes, a ki már nem csak Káldi Györgyre, hanem Fábri Mátyásra is hivatkozik [2]), ez utóbbi pedig Scherer Györgyöt említi szavatosakint, kitől azon adatot vette. [3]) Már ennyi tisztes egyházi személy között, ha két előbbit, mint közel kétszázad utániakat, mellőzzük is, a három utóbbit figyelöm nélkül nem hagyhatjuk.

Káldi György a szent biblia magyar fordítója idézett egyházi beszédei vaskos kötetét Pázmán Péter esztergami érseknek ajánlotta s ajánló levele első lapján mondja: *„Alkalmas ideje vagyon Nagyságos Uram, hogy harmincnégy esztendötül fogva külömbkülömb helyeken tött Prédikátzioimat írásba kezdettem foglalni.“* A kinyomatás (1631) előtti 34 évre

[1]) Blahó Vince buesú szónoklata 1772. évi sz. András havának 8-ik napjára eső pünkösdutáni 22-ik vasárnapon, midön a kecskeméti parochia a ferencesektől a váczmegyei papság kezelése alá adatott. Nyomt. Nagyszombatban 1775. - 32. lap. 11. sz. alatt.

[2]) Coronae Mariannae Tomus II. azaz a Bold. Szüz Mária Tizenkét csillagú Koronájának, vagy Tizenkét ünnepeire csillag-sugárok gyanánt elosztatott prédikátzióknak II. része. Vácon 1772. 585. 590. lap.

[3]) Opus Concionum Tripartitum Matthiae Fabri. Pars Aestivalis. Editio Nona. Coloniae Agrippinae 1739. — pag. 31.

visszamenve, Káldi György nyilvános szónoki pályáját 1596-ban vagy 1597-ben kezdette, és így ő a kecskeméti kaftán történetével egykorú hiteles tanú.[1]

Fáber Mátyás német jezsuita egyházi beszédei második kötetének minden igyekezetem daczára — én csak 1739-ik évben kinyomott kilenczedik kiadásához juthattam, kényszerülve voltam tehát szerző korának meghatározása végett segédeszközökhez folyamodni, melyek szerint ő Bajorországban 1586-ik évben született, előbb Neumarchtban felső Pfaltzban lelkész volt, azután az aichstadti kerületben felügyelő, ugyanott a sz. Mórie egyházában hitszónok, tanár és alkancellár Ingolstadtban; 1637-ben a jezsuita szerzetbe lépett s meghalt Nagyszombatban 1653-ban. Egyházi beszédei kinyomattak előbb Ingolstadtban 1631-ben s később még többször[2]). Káldinak tehát kortársa s kaftánunk történetére nézve szinte egykorú hiteles tanú.

Scherer Györgynek vizkereszt utáni harmadik predikátziójára Fáber Mátyás hivatkozik, söt mint mondja: szószerint annak szavait ismétli. E jámbor szerzetessel is személyesen ohajtottam találkozni, de sikertelen volt törekvésem: három könyvtárban kerestem munkáját hiában, felütöttem tehát a fentebb idézett segédkönyvet, mely szerint P. Scherer György jezsuita született Tirolban Schwaatzban 1539-dik évben, szerzetbe lépett 1559-ben, egy évig tanúlta a görög és héber nyelvet, 40 évig predikálással foglalkozott, utóbb viceprovincialis, a bécsi

[1]) Az Vasárnapokra való Prédikátzioknak első része, Adventtől első Vasárnapjától fogva Sz. Háromság Vasárnapjáig. Irta Káldi György Pozsony 1631. — Lásd a 181 lapon kezdett prédikátziót.

[2]) Zedler: Grosses Vorständiges Universal Lexicon. IX. k. 1. 20 h. s. k.

Collegium igazgatója s Mátyás főherceg udvari káplánja volt, meghalt 1605-ben a brucki kolostorban [1]). Ez tehát kétségen kivüli egykorú s állásánál fogva kétely alá sem igen eshető hiteles tanúja kaftánunk történetének.

Feltűnő e kaftánra nézve: hogy eddig tudtomra csak egyházi szónokoknál s két század lefolyása alatt ily sokszor említtetik. — Úgy látszik, hogy Káldi sorai a kecskeméti szelvénnyel viszonyíthatók, s Káldi talán Schererhez, a többi átalában mind ezekhez vezettethetik vissza. Annyi bizonyos, hogy kaftánunk a közvetlenül ez eseményre következett fél század alatt nagy hírben volt Magyar- és Németországon s történeti hitelét még neveli az, hogy tekintélyes hitszónokok egyházi beszédeikben mint jelöntékeny különösséget emlegették.

Mi magát a kaftánt illeti, száz meg száz példák vannak reá, hogy a török szultán, söt a kormányzó pasák is, kegyelem és megtisztelés különös jeleül az illetöket felkaftánozták. A szultáni kegylevél s maga a kaftán Kecskeméten többé nem léteznek, söt arról sincsenek adatok, miképen és mikor enyészhettek el. Gyanítják Kecskeméten, de okadatolás nélkül, mintha öseink e kaftánt a bekövetkezett pusztítások korszakában megóvandók, az esztergami káptalanban tették volna le, hol később a drága köntös egyházi öltönnyé alakíttatott, de bizonyos adat erre sincs. — Literáti Nemes Sámuel, ismeretes régiségggyüjtö, — kinek eljárása azonban az általa körül hordozott tárgyakra nézve életében is, mint

[1]) Ugyanott XXXIV. köt. 1317 hasáb.

később, nem egészen alaptalanúl gyanú íttatott 1837-dik évi nyáron felmutatott Kecskeméten egy jelöntéktelen, színehagyott ritka szövetü vászon bugyogót, és kaftán alakú, de valószinüleg csak kaftánbéllésnek gyaníthatott, sárgás vászon szövetü öltönydarabot, mely utóbbinak közepén halvány szinü, régi vonású szögletes betükkel e szavak voltak olvashatók: „*Török jüvén határba, bájík bíró kaftánba*", s megajánlotta, hogy ha magával hozott régiségeinek pénzfizetésért leendo mutogatása hatóságilag megengedtetik, e két öltönydarabot emlékül a városnak ajándékozza. Szemtanúja voltam e tárgyak bemutatásának. Ezek azonban oly jelöntéktelen foszlányok voltak, hogy az ugyanazonságot senki sem hitte s e gyanúsítás Literátit arra bírta, hogy Kecskemétröl tüstént tovább állott.

IV.

A 15 éves török háború ideje alatt, Kecskeméten, dunatiszaközének e török uralom alatti központján, lássuk némi foszlányait a népéletnek, azon községi jegyzökönyvekböl, melyek egyike 1591—1601 évekröl fönmaradt közügyviteli, másika 1598—1603 évek alatt számviteli könyve volt a városnak. Egyik sem teljes ezek közül, mindkettönek elején mutatkozik szembetünö hiány s az idöszerinti tárgyak szétszórtsága oda utal, hogy beköttetés után vétetvén használatba, a jegyzö belátásához képesti felosztással, némely különnemü tárgyak számára külön lapok nyittattak s közbejött események néha idörend nélkül a közben esö üres lapokra igtattattak, sze-

rencsére mégis legtöbb helyütt az évszám följegyzésével. E jegyzőkönyvek szétszórt egyes adatai legkevésbé voltak történelmi följegyzésekül szánva; csak emlékeztetés, többnyire a bejegyzett községi eljárás, költség vagy magán panasz idejének, tárgyának megjelölése végett vannak sovány kifejezéssel érintve, — azokból mégis sokat tanúlhatunk.

A háború hatodik évében már Kecskemét, Nagy-Körös és Cegléd városok folyamodására hivatalos jelentés keletkezett, a császári diván értesíttetvén: hogy e három város körűl minden helység elpusztúlt, ezekben is a nép az előbbinek majd felére olvadt, s a kik megmaradtak, mivel a tatárhadak jószágaikat elhajtották, úgy elszegényedtek, hogy adójukat fizetni nem képesek, alig van egy napról másikra valójuk s elszélednek, hacsak irányukban könnyítés nem eszközöltetik, holott a budai löporgyár részére a salitrom főzés s a budai és pesti várak körűli minden szolgálat e három városra nehezűlt, — minek folytán III. Mohamed szultán 1597. évi Okt. 22-röl a budai beglerbéghez és ottani defterdárhoz parancsot menesztt, melyben a nevezett városok állapota vizsgálat alá vétetni s adóztatásuk a meg levő állapot alapján intéztetni rendeltetik. [1])

Mind e mellett is azonban a Zomborban telelt tatártábor 1598-ik év tavaszán megkezdte beesapásait vidékünkre: Gyümölcsoltó napján ugyanis (Márt. 25) Siket Bálint tanyájára ütvén, 79 darab marhát elraboltak; Április 22-kén pedig, a kecskeméti lakosok használatában volt kis-balázsi kun pusztáról 26

[1]) Oklevéltár II. köl. 61. sz.

darab marhát hajtottak el; Bors Tamás 42 darab ökröt hajtván Szegedről Kecskemétre, útjában a portyázó tatárok által marhástúl együtt elraboltatott [1]), — a város tehát a „Tatár Szultán" oltalmának eszközlése végett Angyal Fábián tevékeny elöljárót, kivel utóbb még sokszor találkozni fogunk, Ördög Péter közpolgárral követekül bocsátja, küldvén ajándékba 3 aranyos kést, 5 csontos kést, s egy páncélkesztyűt; a követeknek pedig adván úti költségre 2 aranyat és 3 forintot. [2])

Elöbbi nyáron a bácskai török bég a város egy marha-falkáját elraboltatta, mely oda is veszett; *(lk. 184. lap.)* ez évi Május 17-kén a tatártáborbúl visszaérkezett Angyal Fábián ajándékokkal ugyanazon bácsi béghez; másnap Váradra Sziládi Benedek és Kádas Ferenc; Szolnokba Ötvös Kelemen és Kálmán Boldizsár; negyedik követség pedig Csongrádra Kurt agához bocsáttatik, — minden felül és pedig úgy a magyar végek, mint a török és tatár hadaktúl biztosítást szerezni óhajtván. — *(Szk. 3. lap.)* Ezen kivül folyamodványt intéztek a Szultánhoz, elöterjesztvén: hogy közelebbi évek alatt a hadak átkelése s tatároktúli zaklatások, fosztogatások miatt a lakosok nagy része elszéledt és annyira elszegényedett a város, hogy hacsak az eddig évenkint fizetett kétszázezer oszpora adónak egy része el nem engedtetik, azt tovább nem viselhetvén, az egész város elszéledni fog. — Ezt a következő nyáron nyugalom követte, mennyiben nyoma nem maradt, hogy ez év lefolytán atyáink háborgattattak volna.

---

[1]) Jegyzőkönyv: 211. 212. 214. lap.
[2]) Számvitelikönyv 2. lap.

Sz. Mihály nap előtt egy héttel Kürti Miklós, Olasz Márk, Nagy Albert és Körös István Budára küldettek a szokott ajándékokkal, vivén oda 10 sajtot, 6 fazék vajat, 10 sót, 3 zsák árpát, 1 zsák búzát, 1 mázsa fagyút, 60 tyúkot; úti költségre 10 forintot és 1 aranyat. — *Szvk. 5. lap.*

A török császárhoz intézett folyamodványnak a lett eredménye, hogy az évi adónak háromnyolczadrésze elengedtetett. A város levéltárában őriztetik III. Mohamed szultán pompás eredeti rendelete a budai beglerbéghez, ottani defterdárhoz, és kádihoz intézve, melynek ide vonatkozó szavai ezek: „*Ehez képest jelen magas parancsomat bocsátottam ki, hogy ezentúl az eljárás ennek értelmében történjék. Ugyanis az említett jobbágyok évi adója 75 ezer oszporával alább szálláttatik s jövöre összes vagyonoktól 125 ezer oszporát tartoznak évenkint fizetni. Ennél több egyetlen oszporával se vétessék tölük! Az alattvalók szaporodására ügyelni kell. Majd ha egyszer összeszedték magukat s eröre kaptak, ismét az elébbi kivetés szerint tartoznak vagyonuktól adózni. — Jelen parancsomat defter-érvényünek tekintvén, ellenkezöen senki se cselekedjék. Igy értsétek meg s e magas jegynek hitelt adjatok. Kelt 1007-ik év Rebbjülevvel hava 4-kén* (1598. Oktober 5-én) *a váradi táborban.*“ — Oklevéltár II. köt. 62. sz.

Ugyanez évi Oktober 11-kén a budai pasa is változott: Ahmed helyett, az eddig volt temesvári Szulejmán pasa neveztetvén ki budai pasává [1]), s alig foglalta el állomását, a kecskeméti biró sietett

[1]) Gévai Antal: A budai pasák. 19 lap. 31. sz.

tiszteletére, miről jegyzőkönyvünkben im e följegyzés találtatik: „1598. *Sz. Katalin Asszon nap után szerdán fő bíró uram vit Budára az új Szulimán passának: 3 végh karazsiáth, 1 kárpitoth, 6 Aranyos késth, 10 csontos késth, 1 mázsa faggyat, 8 zsák Árpáth, 8 zsák liszth, 1 zsák kását, 1 zsák Hagymáth, ½ zsák Almáth, 3 zsák kenyér, 21 sajtokath, 16 fazék vajath, 22 forint költségyt den. 32. 11 szekér szénáth, 30 Gyalogh embörth.*“ — Szvk. 5. lap. — Ezen évről ennyi a mit felmutatni tudunk.

A következett 1599-dik év az előbbinél sokszorta nyomorúságosb volt; mert azon fölül, hogy ennek folytán az élelmi nagy szükség a gabona árának szabályozásával s ingyen osztásával enyhíttetik, - a török, tatár és hajdú csapatok a várost sokféleképen zaklatják. *(jk. 352. 358. 363. 370. 371. 372. lap.)*

Szent Gergely nap előtt 12 nappal pénteken Kürti Miklós, Nagy Lukács, Olasz Ferenc és Körös István a harács-adót Budára beviszik, kezökhez adatik e célra 299 f. 30 pénz, úti költségre 10 forint; ajándékokra: 3 aranyos fejü kés, 8 csontos nyelü kés, 16 sajt, 25 tyúk, 7 zsák árpa, 10½ mázsa faggyú, melynek ára volt 9 forint, és 2 pint vaj egy fazékban. — *Szvk. 10. lap.*

Ugyanekkor a Zomborban telelt tatár tábor követei Budáról Kecskeméten át visszautazván, Hektás pasa tolmácsának ád a város egy gyolcs inget és gatyát, az ing értéke 75 pénz, a gatyáé 40 pénz: kaptak e kivül egy korsó égett bort, és egy korsó nyers bort, összesen 11 pintet, 1 zsák kenyeret és ahoz sülttet. — *u. o. 11. lap.*

A községi küldetésben levő Körös István és tár

sai, föntebb említett budai utazásuk közben portyázó tatárok által elfogattatván, Gyümölcsoltó után való pénteken a város kiváltotta őket 165 aranyon; ezen fölül a váltságpénz mellé adatott 3 hüvely kés, mindenik 180 pénzes, és egy aranyozott szablya, melynek készitéseért Ötvös Jakabnak fizettetett 17 tallér. Hogy pedig a város a portyázó tatárok zaklatásától megóvassék, felfogadtak két tatár ört, kiknek két hónapi szegődsége volt 311 arany. — *u. o. 14. lap.*

A száguldó tatár hadak fékezésének kieszközlése végett Virág-csütörtökön Szücs Péter városbiró, Angyal Fábiánnal *„és az Tatár Urakkal, Musztabékkel és Kaderbékkel“* — kik a felfogadott tatár örök voltak — *„Az Tatár Császárhoz“* indíttatván, költségre kaptak 14 forintot, vittek ajándékúl 110 cipót, kalácsot *„egy kemöncével“*, 1 aranyos csákányt, 1 aranyos botot, 1 aranyos pallost, 17 aranyos kést, melyek közt 4 köz kés volt, 2 vég zöld karazsiát, 3 sajtot, 3 zsák árpát, 1 zsák kenyeret. — *15. lap.*

Körös István és Kürti Miklós szerencsétlen expeditiója után nagycsütörtökön Szabó Pétert Varga Ferenccel küldik Budára, kiknek kezökhez adnak az adó lerovására 215 aranyat, mely tészen 387 forintot; 97 tallért, mely tészen 101 for. 85 pénzt; 56 forint 65 dénárt apró pénzben; 292 forintot fejér pénzben; 89 forintot oszporában; 34 for. 67 pénzt elegy pénzben, összesen 961 forintot és 17 pénzt; ajándékban visznek 11 sajtot, 5 fazék vajat, 6 kést, melyek közül három köz aranyos, hárma aranyos fejü, kenyeret 1 ½ zsákkal.

A tatár tisztek számára készítendő csákány és szablya aranyozására ád a biró Ötvös Jakabnak 11

aranyat a Kocka János által beszedett „*tatárpénz*“-ből, ugyanekkor a városban megjelent két váradi hajdúnak adatott két janesár kapca. — *16. lap.*

Husvét után való vasárnapon Király István, Kis István és Karáeson Máté „*az őrző Tatár Musztabékkal*“ Szolnokba indíttatnak, küldetvén általuk „*summapénz*“ 244 arany és 1 tallér, mely tészen egy summában 440 forintot és 25 dénárt; elöbb már Ötvös Ambrús és Kocka János ugyanoda befizetvén 559 for. 80 pénzt, „*az két röndbeli beadás teszön fl. 1000. den. 5.*“

„*Ismég 12 arany hiulásra*
Ismég 3 zsák árpa
Ismég 2 zsák lisztöt, ennek egyike Tolmácsnak.
Ismég 2 szekér szénát
Ismég 30 fontos kalácsot { *25 fontos* / *5 köz*
Ismég cipót 126
Ismég égöt bort 2 pintöt
Ismég pereeöt 40 pénz árrát
Ismég 1 zsák kását
Ismég kölcsög fl. 4.“ — *17. lap.*

Szent György nap után ötöd nappal, midön Király István, Kis István és Karáeson Máté Musztabég örző tatárral fentebbi küldetésükből haza felé utaznának, Nagy-Körösön túl elfogták öket a magyar hajdúk, elvettek tölük egy czüstös csákányt, egy szablyát, egy papucsot, 10 aranyat, 13 tallért, és alku szerint 200 forinton váltakoztak ki, mely pénzt a város innen hazúl küldi utánuk. — *19. lap.*

„*Oroszi András váci kapitán Rác Jánostól kölde pöcsétös levelet, hogy az vár művére kér vala gyalog népet, ha penig azt nem adhatunk, adgyunk 40. f.*

Akkor nem adhatánk semmit, hanem más hétre kelve ismég Üllei András jöve alá, biró uram Pétör uram penig alkutt meg Ülleivel f. 10. ezt meg adta az adó-pénzböl. Ismég adott egy száras csizmát és 1 szál tallat, az Kapitánnak Ülleitül küldötte. Ez dolog penig lött mikor Nagy Jakabnál voltanak szálláson Sz György nap után való más hétben Csötörtökön, együtt möntenek el Jakabbal.“ — 20. lap.

A váradi hajdúk Komáromi nevü hadnagya 6 vajdával, kik közül Baracsi János, Szigeti János, Somogyi János megneveztetnek, és 300 legénnyel a városba szállván, a sereg részére fizet a város harmadfélszáz forintot, a hadnagy kap egy szál darutollat és egy papucsot, Szigeti András vajda pedig egy 50 pénz árú jancsár kapcát. — *21 és 23 lap.*

A mely aranyozott ezüst csákányt Nagy-Körös mellett a hajdúk elvontak Király Istvánéktúl, a helyett a város Ötvös Jakab által mást készíttet, valamint a szolnoki Huszajnbég szablyája helyett is Ötvös Péter által másikat csináltat; a csákányra egy nyolcadfél tallért nyomó ezüst poharat és még két tallért, s aranyozására három aranyat adnak; a szablya készitésére pedig egy tiz tallért nyomó czüst poharat és elöbb négy, azután még két tallért. Miután ezek elkészíttettek, a biró és követtársai bevitték Szolnokba, azokon fölül ajándékot is vivén: 1 kettös kárpitot, 4 sajtot, 1 zsák lisztet, 3 zsák árpát, és 125 cipót, kész pénzben pedig 329 for. és 90 dénárt, de a szolnoki bég az ajándékkal meg nem elégedett, hanem a biró és Gáspár diák egy vég karazsiát vettek számára ott helyben, pénzök fogytán hitelben 21 forintért, az elvitt 329 forintból pedig 2 hibás ara-

nyat és egy hitvány tallért visszahoztak. *22. 23. 24. lap.*

„Budára fő bíró uram mikor mönt Pinkösd után másik héttön, Rönd szörcut mit vitt: 4 aranyas fejü késöket, 3 aranyas rasá késöket, 3 véj karazsia Gáspár diáktúl, 2 kárpitok kettösök, 31 sajtok, 5 fazék vajak 8 pint, 4 forint költség, 7 öreg kenyér, 11 zsák búza, ismég egy zsák, 20 só, 4 mázsa faggyá tavalyi dologért, 4 papucsok, buliáknak való, városé volt, cserélni vitték, kapcán avagy min.“ — *25. lap.*

Ekkor eszközöltettek a budai Szulejmán pasától azon szép ajánló levelek, melyekben kéri mind a két tatár szultánt, hogy a szegény kecskeméti és nagykörösi lakosokat kimélje átvonulása alkalmával. [1])

„Szolnokban Karácson Máté, Deli Nagy Márton, Szabó Mihály mikor möntenek az tatár Úrnak való élléssel, vittenek 2 zsák árpát, 1 zsákban 32 fajér cipó kenyeret, ismég 50 cipót, denar. 100. cseresznyét, 4 sajtot, 1 nadrágnak 3 sing vörös karazsiát, 1 negyed kását.“ — *26. lap.*

A hajdúk a városba szállván, a község által felfogadott török tolmács szegődségébe fizetett 14 tallért és 8 aranyat attól elvették, mit a város megtérít. — *27. lap.*

Szent Vid nap Junius 15 utáni kedden a tatár kámnak 250 forintot, Musztabégnek 262 forintot küldenek, 1 fertály hián 5 sing zöld karazsiát, 40 öreg cipót, 27 kisebbet, 2 zsák árpát, 5 sajtot ajándékra, úti költségül pedig a kiküldött kap 1 forintot. —

---

[1] Oklevéltár II. kot. 63. 64. sz.

Valószinűleg ekkor mutatták be a budai pasától nyert föntebbi ajánló leveleket.

Ugyanez napon Ormány Márton Döbröcönbe küldetik oskolamesterért s úti költségre adatik nekie 4 forint. — 27. *lap.*

Baracsi Nagy György hadnagysága alatt szendrői hajdúk a városba szállván, Nagy Mátyás hajdú többed magával rajta megyen a kecskeméti török tolmácson, s attól elveszik lovát azért, mivel Nagy Mátyástól parasztlegény korában a tolmács Szolnokon egy lovat elvont; a lovat a város kiváltja 14 forinton. — 28. *lap.*

A török tolmács al-odabasának szegődsége volt sz. Fabián-Sebesytén napjától (Január 20) sz. Iván napig (Jun. 24) 60 tallér, mely szegődség kitelvén, a város a tolmácsot kifizeti.

Sz. Iván nap után kilenc nappal a főbiró Király Istvánnal és az őrző tatárral Szolnokba menvén, vitt ajándékba 4 sajtot, 80 cipót, ½ negyed kását, költségre 1 forintot.

Sz. Margit nap (Jun. 10) előtt való szombaton ó szerint [1]), Király István Budára küldetik, viszen 10 sajtot, 10 sót, passa tolmácsának 8 sing kisznicér posztót, 3 fertály búzát, 3 fertály lisztet, s a kadiának, vajdának és Huszajn subasának megviszik az adósságot.

A bajomi hajdúk Böldi Mátyás és Boncos György hadnagysága alatt a városba jövén, ezeknek adott a

[1]) A jegyzőkönyvekből idézett „ó szerint" és „új szerint" gyakran előforduló kifejezések az ó és új Naptárra vonatkoznak, melyek használata ekkor épen ingadozóban volt. A régi Kalendáriumot XIII. Gergely pápa javíttatta ki 1582-ik évben, de annak közhasználatba vétele sok helyütt akadályoztatott. Hazánkban az 1599: 15. t. cz. a régit ezer forint birság alatt eltiltván, az újat vette be.

biró 150 pénz árú három kapcát, egyik zászlótartónak 12 pénz értékü csontos nyelü kést s 1½ sajtot, Fiáth Györgynek pedig 1 for. árú puskaport. *29. lap.*

Szelei György gyalog hadnagyot és kissebbik Baracsi Jánost a biró megajándékozza, amannak egy karmazsin vörös kapcát, mely 1 for. 25 pénz árú, emennek 50 pénz árú janesárkapcát adván.

Király István Szolnokba küldetvén Hajdár és Musztafa örzö tatárokkal, vitt 32 cipót, 2 sajtot, 21 juhbört, költségre kapott 1 forintot.

Baracsi Orbán fülcki hajdú hadnagy legénysége a tatárok által elrabolt kecskeméti juhnyáját megszabadítja s azért megajándékoztatnak: sz. Jakab másodnapján Balázs Antalnak 9 sing karazsia és 3 tallér, Szelei Györgynek, Horváth Jánosnak, Szécsényi Jánosnak, Kun Orbánnak és Horváth Mihálynak egy-egy szál daru toll adatván. — *30. lap.*

A szendröi hajdúk négy hadnagy alatt a városba szállottak sz. Lörinc nap elött való hétfön, s a vendéglátással visszaélve, miután már mintegy 100 pint bort elköltöttek, a város koresmájáról két átalag bort kivittek Kocka János házához, és azt átalagostúl elvitték. — *63. lap.*

Góbor János, Pál Jánossal és Hajdár tatárral Szolnokba küldetvén, visznek négy sajtot, 53 cipót, 1 kosár szöllöt, 41 pint bort, 10 kenyeret, 35 pénz árú almát. — *31. lap.*

Angyal Fábián és Hacoka Péter a „Tatár Császárhoz“ küldetvén, visznek oda 75 cipót, 25 kalácsot, 2 aranyos kést, egy aranyos botot, 1 tehöly csontos kést, 3 korsó égett bort, 2 kis átalag égett bort, 9 sajtot, s költségükre adatik 5 forint.

A biró a vezérhez küldetvén költségre magához vészen 3 f. 8. dénár szöllö-tized pénzt, 2 arany vámpénzt, ajándékban vitt a vezérnek egy szép aranyos pallost, 290 kalácsot, 8 öreg kenyeret, 20 sajtot, 3 hüvely aranyos kést, egyik aranyos fejü, 6 csontos köz kés. — *32. lap.*

Újvári Miklós szécsényi lovas hadnagy és Rác István szécsényi gyalog vajda, többed magukkal a Városban megjelenvén, öt szál daru tollal ajándékoztattak meg. — *33. lap.*

Bezeg Pál és Szücs Ferenc sz. Dömötör nap előtt tíz nappal csütörtökön a szolnoki béghez küldetvén, visznek annak 25 pénz árú almát, 30 cipót, egy tonna bort. — *34. lap.*

Király István Süveg Tamással és Hajdár tatárral Pestre küldetik sz. Dömötör nap előtt esztennappal, *(azaz nyolcadnappal, vagyis az előbbi hétnek ugyanazon napján)* visznek oda 200 cipót, 17 öreg kenyeret, 6 sót, 6 sajtot, 20 pint égett bort; ajándékba 1 zsák kenyeret, és 100 pénz árú húst úti eleségnek.

Sz. Dömötör nap után harmadnappal, vasárnapon a szolnoki bég a városba jövén, csapatával együtt elfogyasztott 97 pint bort, 3 zsák kenyeret, 1 zsák búzát, 2 pint égett bort. — *35. lap.*

Farkas Lörinc és Varga Bakos János Szolnokba a béghez küldetvén, visznek 1 sajtot, 1 korsó égett bort, 1 kosár almát, 12½ pint bort, 5 öreg kenyeret, 7 öreg cipót. — *36. lap.*

Király István a budai szerdárhoz küldetik sz. Márton nap után szerdán, viszen oda 11 pint mézet, 2 pint vajat, 4 sót, 6 sajtot, 20 öreg fejér kenyeret.

Máté nevü községi elöljáró Csongrádra küldetvén

hír mondani, elfogják a tatárok s Telek Gergely szegedi polgár segíti 19 forinttal, hogy kiváltakoz hassék, melyet a város helyette megfizet. *37. lap.*

Rákóci Zsigmond két szendroi hadnagya jövén magyar csapattal a városba, Német Balázs és Sas Bertalan hadnagyoknak egy-egy keselyü tollat, Német Balázs sipossának pedig egy kék tollat ajándékoz a biró. — *38. lap.*

Sz. András nap után való Csötörtökön megküldik a püspöki dézmát Szabó Pál és Tóth Lukács által 133 forintban. *39. lap.*

Budára megyen a biró sz. Luca estin ó szerint, költségre kivészen a vámos ládából 6 for. 74 pénzt: ajándékra pedig egy vég setét zöld karazsiát, melynek ára 21 for. 6 sajtot, 11 sót, 1 korsó olajt, 80 cipó kenyeret, 20 öreg fejér kenyeret, 4 aranyos vasú kést, 4 fertály lisztet Bali bégnek, 4 fertály köles lisztet Ali Iszpajának.

A bajai kadia lovait és kocsiját elfogván a hajdúk, kárvallott felkéri a kecskemétieket, hogy váltsák ki s hitlevelet küld, hogy a váltságot megtéríti. Sz. Miklós napján Kis Farkas hajdú társaival a kocsit és lovakat behozza a városba, de a városnak ekkor nem levén pénz készlete, több egyes polgároktúl kellett a váltságpénzt elólegezni. — *40. lap.*

1600-ik évi Fábián és Sebestyén estin ó szerint $\left(\frac{\text{Jan. 20.}}{\text{Febr. 1.}}\right)$ a biró Budára menvén, viszen ajándékba 9 sajtot, 2 vég zöld karazsiát, melyhez Pesten veszen még egyet, 75 cipó fejér öreg kenyeret, 4 sót, 12 szekér fát, 6 szekér szénát; e fuvarosok az útban két ökröt vesztettek, egyik az erdön, másik Pesten esett el.

Szent Dorottya napján (Febr. 6.) Király István Pesten jár küldetésben, költségre kap 75 pénzt, viszen 1 zsák fejér kenyeret, 4 nagy csukát. — *42. lap.*

Gyertyaszentelő tájban elhalván Szűcs Péter a város birája, halála után felnyitották a város ládáját, és találtak benne 84 aranyat, 78 forint aprópénzt, és 1215 oszporát. — *43. lap.*

Angyal Fábián Fejérvárra küldetvén, különféle bevásárlásra kezéhez adatik 10 for. aprópénz, oszpora 8 fr. 30 pénz, 12 arany és birság- s bitang-pénz féle 10 arany, öszvesen 67 for. 90 pénz.

Dóczi Péter hajdú hadnagynak egy jancsárkapca ajándékba adatik.

Homonnai Györgynek Nagy László nevű diósgyöri gyalog hadnagya sz. Gergely estin jövén a városba, egy kést kap ajándékba, 35 pénz értékűt.

Szabó Lőrinc Pestébe (Pestre) küldetik levéllel s költségre kap 16 dénárt.

Memhet szolnoki bégnek küld a biró 14 cipót, 3 pint olajt.

Husvétban Baracsi János nagy csötörtökön csapatával a városba jövén, kapott egy 5 forintos kést, melyet az elhalt biró Szűcs Péter igért volt nekie, társai Somodi János és Csabai János pedig egy-egy kapcát kaptak. — *44. lap.*

Nagy keddre virradóra Király István Budára küldetett, vivén oda 9 nagy fejér kenyeret, 30 cipó kenyeret, 30 köz kenyeret, 8 sót, három nagy halat, melyek ára 1 arany volt, 1 sajtot, 9 tyúkot, 54 tyúkmonyt, 1 zsák lisztet, — költségre kapott 1 aranyat.

Mátkázóban és Mátkázo után való esten[1] Baracsi János és Kis Farkas hajdú tisztek, mint a jegyzőkönyv mondja *„sok katonával“* ismét a városba jöttek, kiknek ellátására a biró összeszedegette a különféle jövedelmecskékből kéznél levő pénzeket, u. m: *menyegző-pénzt* 60 dénárt, bolt-bért 1 fr. 20 dén., borseprő árrából 1 aranyat, a vámos ládából kivett 3 for. 70 pénzt, búza-dézma árát 2 for.

Király István bejelenti: hogy Bud'n a vajda 7 aranyat vont rajta a szolnoki levél váltságára, azt állítván, hogy a szolnoki várhoz rendelt szekereseknek kenyeret vett azon pénzen. *45. lap.*

Pálffi ő nagyságának esztergami lovas katonái hadnagya Moharai János jövén csapatával a városba, megvendégeltetnek s Moharai és társa Katona János egy-egy pár deli csizmát kapnak ajándékba, melynek párja két-két forint volt. — *46. lap.*

Rákócihoz és több földesuraihoz a város küldöttekül bocsátja sz. György nap előtt egy héttel Kamarás Jánost, Kocka Jánost és Körös Istvánt, kik által küld 137 aranyat, aprópénzben 46 forintot, 8 tallért, tavalyi és idei maradék pénzbol 144 forintot, egy summában mindenestül 444 forintot és 20 dénárt; ezen kivül 10 száras csizmát, papucsot és kapcákat, keszkenőket, 6 sajtot, 12 szál daru tollat, 3 szőnyeget, 5 patyolatot, Karánétúl szép kivarrott keszkenőket, és vörös végü 6 fehér keszkenőt. — *46. lap.*

Szent György napkor lévén szokásban a bíróvál-

---

[1] Mátkázó nem egyéb, mint a husvét utáni első vasárnap, melyen nagy böjt után a róm. kath. egyház a nyilvános menyegző tartást megengedi, s most általában fehér vasárnapnak neveztetik. Igazolja ezt értelme és azon időrend, melyben itt, és a jegyzőkönyv több helyein épen husvétot követőleg előfordul.

tozás, Kun János ekkor utódának a pénzt s egyéb készletet átadja, mint beírva van: „*Sz: György napján maradt Kun János biró Uramtúl pénz és egyébb: forint 394; Arany van benne 181. Tallér van benne 22. Aprópénz van 40 for. Oszpora van 500 for. 45 dénár. — 1 csákány ezüstös bársonyos nyelü; egy darab gránát; egy darab zöld karazsia 2 sing egy fertály, egy tarka szép asztalra vető ponyva; 3 szattyán bür, 2 sárga, egy vörös; 1 aranyos kés; 20 sajt; sáfrány van 8 for. árra; 2 kaftán; 1 pohár, ezüst; só vagyon 69; 1 türés temérdök Gyolcs; 8 vörös vászon, posztó takaró; kis darab maradék vörös bársony; 22 rosz Tallér régi maradék; 13 szál Tallak; ennek egyike az Egri Töröké, az Struc Tall; cincilat pénz is van for. 7. den. 92; Kék karazsia 13 sing fertál heán.*“ — *48. lap.*

Angyal Fábián és Nagy György a vezérhez Nándorfejérvárra küldetvén, jöttükben a tatárok őket elfogták s a szegedi Emeng zsidó közbejöttével 111 forinton váltakoztak meg Pünkösd másnapján. — *68. lap.*

Pünkösd után másik szerdán ugyanazok ismét a vezérhez küldetnek, adatván kezökhez költségre 50 forint, melyben van 6 arany, a többi aprópénz és tallér; ajándékba visznek 4 aranyos vasú kést, egy ezüstös botot, és egy aranyos csákányt; a csákány tavalyról maradt, a botot Ötvös Péter készítette 18 tallérból, aranyozására pedig adtak 6 aranyat, melyből negyedrész hián egy arany megmaradt. — *69. lap.*

Szent Iván estén hétfön ó szerint a föbiró Pestre ment, a városból kirendelt kaszások és szekeresek után élelmet szállítandó, a passának vitt ajándékba

2 vég karazsiat, 70 cipot [illegible] 15 öreg tejér kenyeret, 11 halat, 12 kalácsot, 1 sajtot. — *72. lap.*

Ez idoben a Kecskemétrol felrendelt szekerecsek midon Pest alatt Gubacsnal kieresztve legeltetnének, megrohanták oket a hajdúk, és 12 ökrot kiszakasztván, elhajtottak, utánok küldetett Szabó Tamás, ki azokat tetemes költséggel visszaváltotta. *73. lap.*

Szent Jakab estén Szegeden a város küldöttei által a Tatároktúl megváltja magát, ezek átvonulásuk alkalmávali biztonságért alku szerint fizetvén 500 forintot és egy csákányt; megadnak rögtön 100 forintot, többire kezességet vállal a városért fenemlített szegedi zsidó Emeng. Azonban hiaban volt minden törekvés, a tatár hadak ellen nem használt alku és költekezés. — *76. lap*

Szent Lorinc nap elotti szerdán 46 ökröt az örzo tatárok kiszabadítanak ugyan a portyázók kezébol, adván ezért a város ezeknek ajándékban egy vég posztót és 10 hüvely kést, az örzó tatároknak 5 aranyat, a tolmácsnak pedig 2 tallért. — *370. lap.* Aratásban seregestul hajtotta el a népet a mezorul a tatár, kik közul 41 embert az orzo tatár visszahozott ugyan (*373. lap.*), de 42 az ekkori, 8 pedig egy korábbi elraboltatásból, vissza sem kerult (*381. 382. lap.*) — Ez idoben írja egy jámbor kecskeméti polgár a jegyzökönyvbe, hogy a város annyira kitétetve volt a tatárok rohamának, hogy még az elöljárók is szétfutottak, de a derék biró Varga Ferenc uram helyt állott, polgártársai közul jegyzot fogott maga mellé s kezelte a község ugyeit; a jegyzokönyv ide vonatkozó szavai ezek: „A. *Fő Biró Uram* [illegible]

kért Város szolgájának egynehány napigh, mikor mind ell hatták az Város Deákjai, azért én Szücs Bálint fia mígh it voltam az Város házánál, az mely dolgok idémben löttenek, én azokat mind ide ez helyre írtam föl.“ (323. lap.)

Ekkor kelt ama szomorú levél, melynek töredéke az akkori jegyző kezével van ugyanazon jegyzőkönyvben fentartva:

„Laus Aeterna Deo sit.

Köszönetömnek utánna Ajánlom tisztösségös és illendö szolgálatomat kegyelmednek: mint énnéköm böcsülletös Sógor Uramnak: Az mi kegyelmes Istenönk szfiaért adgyon lölki testi jókat mindön házad népével egyetemben. — Állapotom felöl Irhatom azt, hogy az Úr Isten békével házamhoz haza vezérle útunkban: mastani állapotunk nyavalyás az Tatárság miatt, számtalan embört hordának el ez napokban Várasunk földéröl, annyira, hogy még soha egycör annyi kár nem lött, mint lön ez napokban. — Házam népe felöl azt írhatom még ez napig, mi kevesen vagyunk, szfölsége meg tartott: kévánom kegyelmed jó állapatját is hallanom szivem szörént. Továbbá tisztölendö Atyámfia Pál Uram kelleték irnom egynehány szóval kegyelmednek — —“ (nincs tovább) — *371. lap.*

E sok nyomorúság közben öszre kelvén az idö, megmenekedett ugyan szegény város a tatár hadaktól, de a magyar végek katonasága miatt ismét nagy bajba került; ezek ugyanis, mint a fölebbiekből kitünik, gyakran átcsaptak a Tiszán, söt még dunántúlról is meglátogatták öscinket, s egy ily alkalommal

itt lepték Szefer pesti vajdát, vele utcai csatába keveredtek és csapatával együtt felkoncolták. Pusztulás, vagy terhes birság lett az ilyetén szerencsétlenség következménye. Haszán budai pasa megidézte a várost, s a biró többed magával Pesten Pápai Márton házánal, ennek és Muszta-bég pesti vajdának közbenjárásával kiegyezett. Az eredményt a jegyzőkönyv sovány tartalma ekép hocsátotta tudomásunkra:

„Bedán sz Dömötör napban jű Biró Uram ez utában az Budai Haszán passának az pesti Szefer Vajda ött való veszödelmeért mély summa pénzt vitt

Fizettönk az Passának Harmadfélszáz Aranyat

Az Kihájának is attunk 100 Aranyat

Az Passa Tolmácsának 15 Aranyat, 1 nadrágnak való karazsiát, 1 fejér kenyért;

Habi Deáknak is attunk 2 Aranyat

Az Vajdának 38 Aranyat

Ezök summája: Summa 400 és 5 Arany.

Az Konestartónak is attunk 58 Aranyat, udvarában 7 aranyat, denar. 125 harácsra: kész pénz hajtásban 145 for. den. 20. Szabó Amborúséknak.

Summa: 470 arany, — mely tesz készön Aranyél ki mönt az 125 pénzzel több: Summa fl. 847 den. 25 kész pénz.“ — 98. lap.

A városi küldöttek ugyanez alkalommal az adót is befizetvén, nem voltak képesek az egész birságot letenni, tehát kölcsönnel állították ki: Pál Deáktúl kértek Pesten 212 aranyat 2 hónapra: Kaszap Bali török tiszttol 50 aranyat vettek fel két hétre; Hadzsi Mezittül pedig 100 aranyat egy hónapra, mely adósságoknak uzsorája volt 2 meddü marha és 10 pasztorma, vagyis felfüstolni való tehén, öszvesen 12

darab marha, melyek értékébe azonban a hiteleżők segítették a várost 10 forinttal; végre Budán Ali Iszpahiától is felkértek 100 aranyat, öszvesen 462 aranyat, melynek értéke folyó pénzben 831 forint és 60 dénár volt. — *98. lap.* [1])

Még örültek a városi küldöttek a kiegyenlítésnek, mely a megállapított fentebbi összegen túl, nagy ajándékokba került. Ezeket ugyanazon jegyzőkönyv is adja értésünkre:

„Budán Pestön hova mit attunk rönd szörént sz Dömötör napban: Angyal Fábián, fübiró Urammal, Király István, Kocka János, Kis István, Méhes Mátyás: etc.

Pesti Vajdának Musztabéknek elsöben attunk 1 vég karazsiát kéköt, 1 sót, 2 öreg fejér kenyereket, 1 aranyos vasú kést.

Budán az Passa Kihajának attunk 1 vég karazsiát kéköt, 2 öreg fejér kenyeret, 2 sajt, 2 só, 2 aranyos késök.

Passának is attunk 1 Aranyos botot, fl. 35, 1 vég karazsiát, 2 fejér kenyeret, 2 sajt, 2 só, 2 Aranyos késök, egyik Aranyos fejü fl. 1½, másik 85 pénzös.

Számának fizettönk innen hazál vitt Pénzt 10 Aranyat elébbi adósságra: elébb is attunk 13 Aranyat nyárban Memhet Passa idejében fübiró Uram búzája árrából hajlott nála: Voltunk adóssak neki

[1]) Ez esemény a számvitelli könyvben több helyütt előfordul: 101 lapon helyva van a kivetés, melynek alapján adókulcs szerint szedetett be a lakosoktól; a 361—365 lapok is erre vonatkoznak, illetesen a 362 lapon: „Az Budai Hasznan Passa Kihaja az Csata Miat, hogy az Vajda az Városban Jót vala és ot Csatázának vöt az Városon“ sat

2 vég karazsia árrával 12 forinttal, 1 szonyeg ára fl. 7 den. 50, 1 keszkenő fl. 1, 2 pap és 145 pénzösök.

Zufilárnak is Budai Vajdának attunk 1 sajtot, 2 cipot, 1 kést, szolgájának den. 16.

Budai Kadiának Habil Efendinek is attunk 1 vég karazsiát, 2 öreg fejér kenyereket, 2 sót, az Tolmácsának is attunk den. 25.

Az Kencstartónak is vittönk egy vég zöld karazsiát: 2 öreg fejér kenyereket, 2 sót.“ 95. 96. lap.

A harácsot, és dézmát ugyanekkor fizették be a kiküldöttek, melyekről, és a defterdár eljárásáról a jegyzökönyv így értesít:

„*Az Harács Adót is fizettük be az Kencs Tartónak illen Röndell: Kész pénzt attunk kezünktal az Kencs Tartónak 58 Aranyat: Jóllöhet Ennek Nagy Oszmány 24 Aranyáért oszporát adott 43 forintra és 20 Pénzre valót.*

Ismég Búzáját Szabó Amborúsnak vötték volt el: az Passa Menhet Passa és ezön Kencstartó fl. 145. den. 20: ezt is reánk hajtá. Az Harácsot hagyá meg másfélszáz forintban, Az Dézmára vötte az többit, jól lehet az Regestumban nincsen: az Császár hitleveléért attunk kész pénzt a mint föllebb is írva fl. 105. — Ezök summája tészön: fl. 250., den. 20. — Az Kencstartó felettében 140 forintra írta az Harácsot, maga noha *másfélszázra fizettük, Pesten láttattuk az céduláját meg:*

Kencstartó Udvarában Udvara népének attunk elsőben egy Csauznak den. 25, Nagy Oszmánéknak 7 aranyat és den. 100.“ 96. lap.

Ezen eljárás alkalmával elvitt a biró 53 forintot

és 40 pénzt költségre; beszámol kész pénzben 32. for. 5 pénzt, „*21 for. 35 pénzt költ oda ételre italra, mört az Vajdát is vendéglötték belöle.*“ — *97. lap.*

Még ez évben sz. Mihály nap tájban nagy számú szekerek és kaszások rendeltettek a városbúl Budára, — ily alkalommal sok utánjárás és ajándékozás által lehetett a község túlterheltetését elhárítani, a munkások felváltatását, vagy hazabocsáttatását eszközölni, — ekkor Cipán Györgyöt és Porkoláb Miklóst küldötte a város Budára, kik a munkások számára élést vittek, s az ajándékot elosztották. — Oroszi András váci magyar kapitánynak innen küldöttek ezek egy nagy fejér keszkenöt, melyet Sámán zsidótúl vásárlottak 7 for. 50 pénzen, Huszain szubasátúl pedig vettek egy vég karazsiát hitelben 20 forinton. — Pesten a vajdának adtak 1 vég karazsiát, 2 fejér kenyeret, 1 sót, 1 tál szölöt, az inassának pedig 1 csontos kést; — a pasa kihajának vittek 1 vég karazsiát, 1 sót, 2 fejér öreg kenyeret, 1 aranyas kést; egy csauznak adtak 1 aranyos vasú kést, melyet Szabó Páltúl 165 pénzen vettek. — Magának a pasának adtak 1 vég zöld karazsiát, 2 sót, 4 kecsigét, 2 öreg fejér kenyeret; a kapuesiának 50 pénzt, a tolmácsnak 1 forintot; — a pesti kadiának vittek 1 sót, 1 fejér öreg kenyeret; — szállást adó gazdájuknak váci Musztafának Pesten adtak a küldöttek 1 halat, 1 fejér kenyeret; Bali Kaszapnak 1 fejér kenyeret, Huszajn szubasának ugyanannyit. — A budai fökadiának Habil efendinek is adtak 2 nagy fejér kenyeret, 1 sót, 1 sós halat, és 1 tál szölöt; az ajándék elosztását, és a munkások élelmezését Körös Istvánra bízták a fentebb nevezett kiküldöttek, mert öket „*az*

Vajda haza küldé szekér után Hamarsággal. 363. *lap.*

Ugyanez év végén karácson elotti vasárnapon a fobiró Halasi János Deákkal Szolnokba megyen az ott levó bácsi Ibrahim béghöz, költségre viszen 3 forintot, ajándékban pedig 1 vég karazsiát, 3 aranyos vasú kést, 11 öreg fejér kenyeret, és 25 cipót. *110. lap.*

Kis karácson elötti kedden Méhes Mátyás Pestre küldetik: költségére adatik 3 forint, ajándékúl pedig: 12 fontos kalács, 14 öreg kenyér, 20 cipó, 8 hal, melyek hárma öreg; Hadzsi Mezid számára 1 zsák liszt, 1 só, 2 pasztorma tehén, melyek ára 22½ forint; Szappanos Jánostúl vettek 5 bagja szénát, négyet 75 pénzével, egyet 50 pénzen, és azt 4 szánon Szinán pasa számára felvittették. — *110. lap.*

1601-ik év sem volt szerencsésb vagy nyugalmasb az elébbinél. — Szerdán vizkereszt után egy héttel a fobiró Pestre küldetvén, adatik kezéhez mindenestól 171 forint és 81 pénz, ezen kivül 1 zsák liszt, 1 zsák búza, 1 tábla szappan, 20 öreg fejér kenyér, 50 cipó, 71 szál gyertya, 6 kösó, 8 hal; felviszen a biró a vezérhez négy levelet, ötödik a magyar hitlevél, vitet 4 bagja szénát 4 szekéren, és hajtat 5 meddö tehenet; esinesilát-pénz fejében Szána János felküldött 19 forintot 4 pénz hián; felvitt a biró magával egy szattyán vagy karmazsin vörös juhbört is, melyból apró esizmákat esináltatott a Rákóci-úrfiaknak. — *113. lap.*

A Pestról visszaérkezett biró haza hozott a magával vitt pénzböl 21 aranyat, melyból adnak Ötvös Jakabnak hatot, egy botot aranyozni; a Pestre fel-

hajtott 5 meddő tehén közül egy ajándékba adatott a budai kadiának, kettő a vajdának, ketteit eladta a biró 23 forintért a zsidóknak, melyből kész pénzben megadtak 10 aranyat, többire egy oka borsot 4. f. 40 pénzen és egy karmazsin kapcát hozott 80 pénzen. — *114. lap.*

Haszán budai pasa 100 kösót rendelvén pénzére, azt a város beküldi Varga Bakos János által szánakon, sz. Pál nap után való csötörtökön. — *115. lap.*

Ugyan e napon a vajda képében Omer iszpahi szubasa a gyömliákkal tizenegyed magával megjelenvén a városban, megajándékoztatott egy nadrágnak való 3 sing kék karazsia posztóval, egy öreg sült hallal, egy aranyos fejü késsel, és egy aranyal; két ódabasa is kapott két nadrágnak való vörös kisznicér posztót; a többiek pedig fejenkint egy-egy aranyos nyakú kést. — *115. lap.*

Szent Mátyás estin ó szerint pénteken a kecskeméti lakosok — hét kocsin 29 elökelö polgár vezénylete alatt — utánok esnek a tatároknak, kikről hírt vettek, hogy kecskeméti és nagykörösi embereket visznek; beérik azokat a szomszéd kerekegyházi pusztán, szétverik öket s megszabadítanak tölük 11 kecskeméti, 8 nagykörösi, többnyire asszony, leány, és fiatal férfiakat; ezen kivül elvettek azoktúl 13 ökröt, 33 lovat, temérdek rablott öltöny- és bútor félét, söt nagyszámú tatárlovakat és öltönyöket is. — *349. 353. lap.*

Emek megtorlása fejében, következett héten, azaz jövö kedden, a nagykörösi vásár alkalmával egy rimaszombati embert és 25 kecskeméti, mindkét nembeli személyt egy tatárcsapat megtámadván, elrabolja

s másnap közülök kettőt, 50 aranyváltságban hírt mondani hazabocsát. *351 lap.*

Horvát Mihály, Kis Farkas és Márkus vajda magyar hajdú csapattal az alföldön portyázván, *„és a vaskapunál árás törökket vertenek mög“* visszatértökben Horvát Mihály néhányad magával a városba jött böjt elő szombatra virradóra s itt kaptak 80 kenyeret, 1½ zsák kölest és olajat. — *118. lap.*

Szent Benedek napján Budai Mátyás gyálog hadnagy jövén a városba, kapott 2 janesár kapcát.

Méhes Mátyás Márkus Mátyással és László Ferenccel Pestre küldetvén, ajándékba vittek 4 fertály tavasz búzát, 6 sót, 5 sós halat, 14 fejér kenyeret, 25 cipót. — *122. lap.*

Gyümölcs oltóban a biró Szolnokba megyen s Bektás pasa számára viszen egy vég karazsiát, egy aranyos fejü gyöngyös köves kést, 1 aranyos fejü kést, 2 aranyos köz kést, 1 negyed almát, 105 tyukmonyt.

Haszán budai pasa 15 zablát kiván a várostúl, melynek beszerzése végett Kádár Balázs elküldetik, hogy Rimaszombatban, vagy Gyöngyösön vegye meg.

Virág pénteken a biró Szegedre megyen Méhes Mátyással, Nódor Péterrel és Barátnok Istvánnal, hol a szolnoki paranesnok Bektás pasa, a budai pasa kihájával és bácsi Alibéggel összejövetelt tart, ezek számára visznek a nevezett kiküldöttek 6 aranyos kést, melyek közül 4 aranyos fejü, 2 aranyos vasú: költségre kapnak 1 f. 75 den. — *123. lap*

Szent György nap után esztennappal pénteken, budai Mehemet pasa pesti és budai haddal jövén a

városba, késeket és posztófélét osztottak köztök ajándékba, és egy ökröt levágattak ellátásukra, kerülvén e vendéglátás mindössze 95 for. és 55 pénzbe. — *130. 131. lap.*

Szent György nap után harmadik hétfön, tatár sereg érkezett a városhoz; a tatár szultánt megtisztelte az elöljáróság 24 hüvely késsel, mely egyenkint 15 pénz árú volt; egy vég kék ujszín posztóval, melynek ára 17 forint, ismét egy vég hitványabbal, mely 15 forint értékü volt, ezeken kivül még 20 aranyat adtak a szultánnak, tolmácsának pedig 1 aranyat és 3 aranyos fejü kést; László Ferenc uram adott egy ökröt levágni, Kovács Györgynétöl hoztak 26 kenyeret 28 pénzeseket, Kis Borbálától 2 kenyeret, Szakálnétól 3 kenyeret 25 pénzesecket. — *138. lap.*

Nagy György „a város akarattyából" kiváltatik a tatár fogságból 40 aranyért. — *140. lap.*

Pünkösd elött három héttel a tatár szultán rokona négyszázad magával a város alatt a Gát mellé szállott, kiket a község élelmezéssel ellátott — *140. lap.*

Pünkösd után csötörtökön a város küldötteket bocsát Szegedre különféle vásárlások végett, kik ott a város részére tatár öröket fogadnak s erről a jegyzökönyv igy értesit: *„Az Örzö Tatárokat hármat ezen alokban hozták az Uraim Sziládi Benedök, Halasi János Deák, és Körös István, Gáspár Deákék: negyediket hoztak velök egy tolmács szegedi Törököt. Az Tatárok nevei, egyik Penesz Mehemet, másik Bektás Aga, harmadik Csani bek, negyedik az Tolmács Török Huszain. Az Tatárokkal alkuttanak még 700 forintban: Az Urak elött Szegedön*

etc. Jöttek haza Pinkosd után Csötörtökön etc. A Tatár orzok állapottya illen: Ha Váras dolgában, avagy bíró Uram, avagy penig köz embör mégyön valahová Váras akarattyából, tehát pénzt attál az Tatár nem vészön: ha aratni, kaszálni, élet hordani köll, mindönökkel tartozik, ezökben magok fogadása és szavai is ez: ha penig ezön kivul valahová akár sót visznek, avagy búzát valaki, tehát attál pénzt vesznek az szegödtségön kivül, kivel az Váras számára alkutt az föllebb meg nevezött 700 for. fölött.“ 149. 150. lap.

Ugyane tavaszon Király István, Angyal Fábián és Kocsis Bálint Nándorfejérvárba lévén a nagyvezírhez küldetve, visszajöttükben Szegeden alúl a Tiszánál a hajdúk megrablották öket, Király Istvántól 44 aranyat vettek el; azonban három esztergami hajdú, kik közül Horvát György és Nagy Balázs megneveztetnek, bejövén a városba, Tószegi Miklós házához szállásoltak, s az elvont 44 aranyat a birónak vissza adták. — *152. lap.*

Pünkösd után való pénteken gyalog hajdúk szállván a városba, tiszteik megajándékoztatnak: Kállai Miklósnak egy papucs kapcástúl, Varsányi Máténak egy papucs, Marcel Istvánnak egy vörös karmazsin kapca, Kalmár Gergelynek is egy karmazsin vörös kapca és egy szál fejér toll adatván. *151. lap.*

„Az váczi Pispök szolgája Naszáli Mihály Deák 9 magával váczi Hajdúkkal jöve szombaton várasunkban. Az nyargalót az Dézmák Árendálása miatt meg vönni, Jóllöhet László Dömötör és Pál János biró uram Immár régön otfön volt: még is az nyargallásra fizettönk fl. 12 den. 50. Ez pénznek 4 forintja

penig Adóra szedött pénz féle, Pinkösd után 14 nappal szombaton. — Pispök Deákjának Naszáli Mihály Deáknak adott biró Uram egy papucsot, egy paraszt kapcát. — 153. lap.

Pünkösd után 16 nappal hétfön Kállai Miklós hajdú hadnagy ismét megjelenvén, fizet nekie a város 20 aranyat és egy forintot, mely öszveg tészen 35 forintot, mert Kállai az aranyat 170 pénzével vette fel; e fizetés azért történt, hogy múlt összel a város juhokat hajtatván Pestre a törökök rendeletéből, Szentgyörgyi János, Fodor Péter, Körös Péter és Mészáros János, kikre a juhok átadása volt bízva, útjokban Kállai és csapata által feltartóztattak s fentebbi összegben egyeztek ki. — *153. lap.*

Szent Iván hetében László Ferenc az örzö tatárral Szolnokba küldetik Sabánhoz a szandzsákbéghöz, úti költséget kapnak 150 pénzt, ajándékba visznek 3 aranyos vasú csontos nyelü késeket, 70 pénzeseket, egy vég zöld karazsiát, egy közép aranyos kést, és 2 kosár megyet.

Ugyanazon héten a tatár szultánok feljövén, a város alatt megszállottak; ajándékúl adott nekik a község 3 vég kisznicér posztót, mely 16 forintjával volt beszerezve, két tehöly csontos kést 15 pénzeseket, 3 kosár megyet, és élelmezésre egy ökröt, melyet 16 forinton Kovács Alberttöl vettek.

Szent Iván nap után való hétfön az örzö tatárokat megmarasztották, alkudván a föntebbi 700 frton fölül még velük 100 frtban és egy ezüstös csákányban, a tolmácsnak pedig adtak 20 forintot, egy dolmánnak és mentének való zöld kisznicér posztót. — *155. lap.*

Az orzo tatárok e nyári szolgálata Pünkösdtul Kisasszony napig került a városnak, a közben eso jegyzökönyvi adatok eredményéhöz képest, 932 forintba, ezen kivül kaptak 18 sing karazsiát 90 pénzével, többféle öltönyt, s étellel és itallal elláttattak. — *172. lap.*

Szent Iván után két héttel csötörtökön Szána János és Varga János Szolnokba küldetvén Bektás pasához és az új béghez Dervisbéghez, vittek azoknak 2 kosár megyet, 9 fejér kenyeret, 1 zsák köz cipót, és 4 róka bört. — *158. lap.*

Szent Margit napján héttön Varga János, Varga Ferenc és Király István Pestre küldetnek: ez idei csinesilátpénzt felvisznek 4 for. 13 pénzt, tavalyit 5 fr. 49 pénzt; ajándékba 12 kösót, 17 öreg fejér kenyeret, 3 sült halat, 1 vég vörös karazsiát, melynek ára 19 fr. 50 pénz; 7 kést, melyek közül egy aranyos fejü, egy köz aranyos, egy új körösztyén kés, 4 csontos kés; ezekhez vettek még Pesten 2 vég karazsiát, egyiket Huszain szubasától 21 frtért, másikat zsidóktul 20 forintért. — *159. lap.*

A városi küldöttek Pesten a vajdát megvendéglették, melyre költöttek 2 aranyárú bort, 90 pénzárú hust, 62 pénzárú kenyeret stb. — *160. lap.*

„Kis Asszon havának új hold Péntökén. Az Tatárok Péntökön Estve az Szöktö mellé szállának 3 szultánok, mit attunk nekiök Gaudens napján. Gáspár Deáktul hoztunk egy vég vörös kisznicért fr. 13.

3 csontos köz késöket magunkét, 2 szatyor körtvélt Benke Gergölét, fejér kenyért 9 kenyereket, ennek öte Kocka Boldizsárnéjé 15 pénzösök, ketteit atta kölcsön Szána János, ketteit atta Gellén Ben

dök. Egy ökrét hoztuk el Szappanos Istvántúl per fl. 16.“

„Az Tatárok sz lörinc nap: új szörént az sorompóra mikor jöttenek — Sánta Sofiától hoztunk 20 hüvel kést den. 15 pénzösök, — ebben adtunk oda 5 hüvellel, ismég ki elébbi nálunk állott attunk egy mást, és egy új körösztyén kést: Tarhót den. 20, körtvélt den. 8.“ — 161. lap.

Szent Lörinc nap után csötörtökön ó szerint Gyürüsi János földvári embert 8 aranyért a város kiváltja a Tátároktúl s „hitin“ hazabocsátja, hogy meghozza a városnak a 8 aranyat. — *168. lap.*

Szent Lörinc nap után szombaton mikor a biró negyedmagával Pestre ment a vezír kihajához, vitt 23 öreg fejér kenyeret, 2 zsák cipót, 8 öreg cipót, 50 apró cipót, 24 fontos kalácsot, kenyeret 4 zsákban, lisztet egy zsákban, 10 sót a kadiának, Rézmán vajdának 6 sing kék karazsia posztót, Omer subasának 3 sing purgomáli posztót, Dézma árendájára 200 aranyat, kását, olajat s egyéb élelmi szereket. — *169. lap.*

Szent Bertalan másnapján ó szerint kedden három gyalog hajdú vajda jövén a városba összes legénységükkel, az örző tatárok megváltottak tölük egy rab tatárt 30 aranyon; a három vajdát a város megajándékozta, Rác Mártonnak egy deli csizmát és egy paraszt kapcát, Puskás Benedeknek egy papucsot, Csorba Miklósnak szinte egy papucsot adván; felmetéltek ezek egy öreg hört is, búzát kaptak 24 fertályt, Rác Márton deákjának és zászlótartójának István Deáknak is adtak egy aba kapcát. — *171. lap.*

Szent Mihály havának holdtöltével, kisasszony

napban új szörént, a megnevezett Rác Márton, Puskás Benedök és Csorba Miklós hajdú vajdák 225-töd, vagy még annál is többed magukkal, Vízközi György vajda is velük lévén, Holdmezö-Vásárhelyt megrohanták, minden marhájukat és jószágukat elhozták, „az embörökben mög is holtanak halljuk kénzásban.“

Ugyanekkor hír jött Kecskemétre: hogy Sárosi nevü hajdú vajda tiszántúl tatár hadra bukkanván, „ámbár igön vitéz legényökkel voltanak“ de az ellenség 500-nál többen lévén, erösen megveretett. — *172. lap.*

Kisasszony napban új szörént szombaton Varga János és Tóth Lörinc városi küldöttek az örzö tatárokat Szegedre visszavitték, költségre kaptak apró pénzben 3 for. 50 pénzt, és 3 tallért, öszvesen 6 for. 65 pénzt; elvitték az úti leveleket, úgymint a tatárokét és Pogrányi úrét; útra valót vittek 1 zsák kenyeret; a tatároknak adtak 1 zsák búzát, 1¼ negyed kását, és „2 zsákkal peszmegöt a szultán számára.“— *173. lap.*

„*Pestön az Dézmáért az Nagyságos Uraknak, Budai Mehemet Passának és Kincstartónak fizettönk fl. 220 kész pénzt, az maradék és egyéb aprólék nekül fl. 269. den. 54.*“

A város alatt megszállott tatár tábor ellátása: „*1601. Laus deo sit. Szent Mihály másnapján új szörént az tatár Murzának halilnak mit attunk Péntökön, és kitül mit hoztunk: Gáspár Deáktúl 7 sing karazsiát hoztunk, hitelben; Attunk az Tatár szultánoknak három Murzának 9 sing karazsiát, hete ennek Gáspár Deák féle, kettei várasé elébbi. Attunk egy ökröt pr. fl. 12 Kis Lukácstúl hoztuk. Vittenek*

ki egy átalagbeli az mi kicsin Dézmabor volt. Aranyat is 20. Ennek tízét atta Finta Boldizsár, tízét atta ismég Kis István biró uram, be köll írni adó pénz. Aranyas késöket is attunk 4. Köz csontosokat is attunk 4. Tarhót is vittönk. Almát körtvélt 2 negyeddel Györfi Bálinté félét. Kalácsot is 20 den. 40; ismég den. 14. Kenyereket is vittönk, fejért 22, ismég 9. Ködment is attunk egyet." — *174. lap.*

Sz. Mihály havának holdtöltével Vízközi György, Barbély Pál és Kállai nevű hajdú vajdák 26 legénynyel jövén a városba: 263 fr. 14 dénár öszveget fizettetnek a község által magok részére. — *175. lap.*

„*Könves Andrásnak, Hegedüs Miklósnak és Gyapai Jánosnak attunk költségre adó pénzből fl. 1½, az táborra fejér vár alá: Sz. Mihály nap elöt új szörént hétfön. — Fejér Várat vötték meg Sz. Mihály nap elöt esztennappal Csötörtökön új szörént.*" — *177. lap.*

1601. „*Őrzö Tatárok Tilo Aga és Müráth Aga Szent Mihály napban új Őrzök Jövének Varga János biró Urammal, új Őrzök lesznek: Szegötségük 200 Arany a meddig kelletnek. Ez kétszáz Arányban attunk neki 20 Aranyat, az Széktó mellett hogy megszállának sz. Mihály napján új szörént, immár 180 Aranyal vagyunk adóss nekiök ez szegötségre sat.*" — *178. lap.*

„*Tatár tábor mikor az Széktón föllüll szállot keddön sz. Mihály nap után új szörént, attunk az Tatároknak 10 kést, kettei Aranyas fejü, egyik aranyas csontos, háta rezes, egyik csontos, köz késök. Attunk 1 negyed almát, 3 zsák kenyért, egy zacskó kását is attunk. Akkor vitték Bakos Katust is föl,*

az Ötvös Gyurmök hassát is Murát Aga akkor hetta mög. 13 ökröt ragattak el a szántórúl" 179. lap.

„Pál János biró uramék S-ána Jánossal mikor készültenek az magyar Urainkhoz, Rákócihoz és Barcsaihoz, Kürthihöz sz. Mihály után való hétben ő szörént keddön, az ládában mit attunk tavali maradékok, 6 száras csizma, 3 karmazsin kapca, 3 száras kicsin az Gyermeköknek Rákóci fiainak, 13 Jancsár kapca, 5 paraszt kapca, 2 patyolat, 4 vörös végü keszkenö, 2 sáhos vörös végü, 5 fejér sáhos öveg, 2 szönyeg, Summa fr. 90. den. 70. 6 sült halakat, egyik 40 pénzös, többi apróbbak kecsigék, Ez idei 3 deli csizma, 5 papucs fr. 12. mind az tavali és ez idei f. 102. den. 70." — 180. lap.

„Rákócinak 1 száras czizma, fiának is 1 csizma, egy süveg, egy fejér keszkenö, 2 vörös végü keszkenö, asszonnak egy patyolat, — Barcsainak is 1 száras csizma, Kürthinek is 1 száras csizma, Bárius Dömötörnek egy karmazsin kapca és egy deli csizma, 3 száras csizmákat három fiainak, egyik György, másik István, harmadik Zsidmond, Deákoknak 2 kapca, harmadik az Szikszainak, egyet Kocka Pálnak, Farkas Mihálnak is egyet, Forgách Tamásnak is egyet, udvarbirónak is egy deli csizmát és egy kapcát jancsár kapcát, Szabó Jánosnak egy paraszt kapcát Patnokban, Körösi Mihál Deáknak ád egy jancsár kapcát Filekben Nömös István és Nagy Mátyásnak 2 kapcát." — 181. lap.

Ilyetén hosszabb útu kiküldetések alkalmával sor szerint a városi gazdák adtak lovakat, sor szerint mindenik egyet tartozván adni, mert a nagy útban közönségesen oda vesztek, vagy elraboltattak a

lovak, nehogy egy többet veszítsen; jelen útra egyik ló volt Szána Jánosé, másik Farkas Lőrincé, harmadik Tok Mihálé; — későbbi, de egykorú jegyzékkel van után írva: „egy holnapig jártanak oda.“

Sz Dömötör előtt vasárnap ó szerint Markus vajda és Újvári Miklós szinte hajdú vajda 2 vörös karmazsin kapcával megajándékoztatnak.

Sz Dömötör napján pénteken Vízközi György hajdú vajda egy papucscsal ajándékoztatik meg. — *182. lap.*

Sz Dömötör hetében csötörtökön Sárosi István, Siket Miklós és Szarka Máté hajdú vajdák a városba jövén, egy pár papucsot, 11 fertály búzát, és egy nadrágnak való kék karazsia posztót 3 singet kapnak. — *184. lap.*

Nem untatom tovább a türelmes olvasót ez érdektelen adatok felhalmozásával; elegendőknek hiszem ezeket arra, hogy a török kormányzat terheit, tatáros hadviselés veszélyeit s a magyar hajdúk és huszárok üldöző becsapásait megismertessék, s meggyőződést szerezzenek arról: hogy — miként Józsika Miklós Debreczenről mondja [1]) — Kecskemét ekkori története sem sokat különbözött egy folytonos haramia regénytől.

V.

Mielőtt a török kormányzat teljes hatálya alatt dívott egyenes és közvetített adónemek, díjak, és birságok ismertetésére térnék, tájékozás végett szük-

[1]) „Zrínyi a kóllo“ cimu regényében.

ségesnek látom az akkori pénznemről általában megemlíteni: hogy a mi föntebbi cikkben forintnak mondatik, azon nem a mai forintot kell érteni; mert ámbár akkor is 100 pénz vagy dénár számíttatott egy forintba, mint mennyi krajcár a maiba, de az akkori dénár vagy pénz igen sokkal több értékü volt a mai krajcárnál, valamint az akkori forint is a mai forintnál; tüzetesen pedig a 15 éves török háború idétti pénzlábat azzal kivánom ismertetni: hogy a forint mindig 100 dénárral vagy pénzzel számíttatott, az arany pedig 170, 178 legtöbbnyire 180 pénzével fordul elö, a tallér általában 105 dénárba számíttatott.

A pénznek forgalmi értékét, leginkább ismertetni fogják e korbúl a hivatalos fizetések, és a közhasználati tárgyak árkelete; történeti szempontbúl szintúgy, mint egyszerüen a tudvágy kielégítése végett jónak láttam ilyetén példákat a város jegyzökönyveiböl ide igtatnom.

I. A Prédikátor fizetése.

1600. *„Pinkösdben; Prédikátor uramat Bázás Mihált Fogatta meg Bíró Uram Varga Ferenc: Szána János: Polyárok László Ferenc, László Dömötör: Pintér János, Király István, Cika János etc. Szegötsége ez: kész pénz fr. 70. 2 verö Ártány* [1]*, száz fü kápiszta, 12 fertály búza: 3 f. köles: Az mestörnek ételének viseli gongyát ü kegyelme Ezön segötségre.“* — *Szvk. 66. lap.*

1601. *„Prédikátor Uramat Bázás Mihált fogat-*

[1] Verö ártány kifejezés alatt levágni alkalmas javított sertést kell érteni. Azon vidéken, hol erdőben vagy rétben szilajon tenyésztetnek a sertés-falkák, s azokat többnyire félhizott szaladós állapotban ölik le, ma is leütik elobb, aztán veszik vérét: innen a leverés kifejezése.

tuk mög Hétfön sz: Mihály nap elött új szörént: kész pénz fr. 15, Búza 5 f. Köles ismég egy f., len mag ½ f. Az mestörnek, ha leszön is, tehát asztalt nem tart. Ennek végezése van sz Mihály Nap elöt való hétfön: sz György napig határa, jól löhet mi Pinkösdig kértük ü kegyelmét arra eröltettük és úgy is fogattuk, de azt mondá hogy azzal sem fogy meg: határa ugyan sz György.“ — Ugyanott 176. lap.

II. Oskola mesterek fizetése.

1599. *„Az Mestört György Deákot fogattuk meg várasúl sz. Dömötör nap után való Csötörtökön fr. 32. 3 f. búza, és egy verö Ártány, maga viseli asztalának ételének gongyát.“ — Ugyanott 35. lap.*

1600. *„Scola Mestört György Uramat fogattuk mög Eccla* (eklésia) *akarattyából karácson elöt ó szörént szombaton, Szána János, Pap János, László Ferenc, Kamarás, és László Dömötör Uram, Prédikátor Uram is ot van: Sz Dömötör naptúl fogva Pinkösdig kész Pénz fr. 10. Mast vagyunk Adóssak kész pénzzel tavalival fr. 12.“ — Ugyanott 66. lap.*

1601. *„Scola Mestört György Uramat fogattuk meg: Karácson elöt szombaton de sz. Dömötör naptúl fogva: Pinkösdik kész pénz fr. 16, tavali adósság fr. 12. den. 6. Ez számítás és alkuvás lött Illen Jámbor szömélök elöt úgymint Mestör Uram házán: Biró Uram Szána János, Egyházfia Pap János, Prédikátor Uram Búzás Mihály: Polgárok László Ferenc, Kamarás János, László Dömötör, Szappanos Jakab: Karácsonné fia etc. Ez Mastani szegötség sz. Dömötör naptúl fogva Pinkösdig kész pénz fr. 16. egyéb semi, Prédikátor Uram tartja asztalát.“ Ugyanott 109. lap.*

1601. *„Scola Mestörnek István Mestörnek szegotsége kész pénz fr. 12 és 2½ f. búza, maga viseli Asztalának is Gonyát: az alku vagyon Hetfön Mintszent havának utolsó hetében sz: Dömötör nap elot 16 nappal ő szerént Pinkösdig.“* — *Ugyanott 180. lap.*

1602. *„Scola Mestört István Mestört várasul fogattuk még Margit nap után hétfön új szerént: Birák uraim Kun János, Jeremiás uram, Molnár Bálint, Tóth Lörinc ect. Polgárok László Ferenc, Kocka János, Tószegi Miklós, Varga János, Gáspár Deák, Sziládi Benedök: Gergöly Pap, Halasi János Deák. Kész pénz fr. 32: 6 f. búza, 1 f. köles, ½ f. len mag: Pinkösdtül fogva szent György napig az esztendö szám: csak hogy az alkuvás van az föllebb megírot napig. Margit napban alkuttunk, eddig csak halatt.“* [1]) — *Ugyanott 265. lap.*

III. Notáriusok fizetése.

1600. Halasi János deák, a föjegyzö: *„Engömet fogadott meg ü kegyelmök városúl: kész pénz fr. 25, 1 ruha, 6 f. búza, saru, cipellös.“*

„Máthé Deák uramnak (az aljegyzönek) *adnak kész pénzt fr. 16, lábabelit saru, cipellés.“* — *Ugyanott 67. lap.*

IV. Szakács Asszony bére.

1600. *„Szakács Asszony Örzséböt Asszont fogatták meg pinkösd után való péntökön, — szegötsége ez: kész pénz fr. 8, 2 ümög váll, 2 elö kötö, 1 fejre való gyolcs, 2 saru, leányának is 1 saru Sz: György*

---

[1]) Ugy látszik, hogy György mester ki Búzás Mihály ref. prédikátor közbejöttével fogadtatik, református tanító volt; István mester pedig ki Gergely pápista pap jelenlétében vétetik fel, rom. cath. tanító volt.

napig, leányával leszön, ez egy sarunál egyebet penig leányának nem adnak, sem ruhát, hanem velüvel tartják, egyebet nem adnak.“ — *Ugyanott.*

V. „*Ádám vásárbiró. Adnak neki egy fertály búzát, lábabelit saru cipellés, egyéb semmit.*“ — *Ugyanott.*

VI. A mészárszékbiró, vagy mészárszék felügyelö jutalmazása volt 1600 és 1601-ben: hogy „örzöt és kocsisort“ nem adott, azaz örködés s elöfogatozás alól felmentetett. — A két „mészáros szolga“ vagy mészáros legény bére pedig volt: fejenkint 18 forint, egy szür csuha vagy ködmen, egy saru és egy cipellös, egy fertály búza, és egy fertály köles, — különben minden közterhet és adózásokat viselni kötelesek voltak. — *Ugyanott 66 és 137 lap.*

1 ökör ára 6, 10, 12 forint.
1 tehén ára 6, 10, 12 forint.
1 üsző ára 5, 9 forint.
1 sertés ára 50, 60, 70 pénz.
1 malac ára 30, 35 pénz.
1 nyeregszerszám fékestöl 1. f. 70 pénz.
1 mázsa fagyú ára 85 pénz.
1 font szalonna ára 5 pénz.
1 pint méz ára 70 pénz.
1 pint vaj ára 65 pénz.
1 kéve nád ára 3 pénz.
1 pár csizma ára 2 forint.
1 pár deli száras csizma 2 arany.
1 pár csizma megpatkolása 11 pénz.
1 kaszás napszám 20 pénz.
1 szöllömíves ember napibére 10 pénz.

1 ökör-bör ára 1 f. 50 pénz.

1 üszö-bör ára 1 f. 20 pénz.

1 bagja széna ára 50, 75 pénz volt ez időben a jegyzőkönyvekben elszórva találtató adatok szerint.

Már most lássuk a török uralom ez első korszakából az adózást, birságokat, és díjjakat — és pedig

I. Az egyenes adó két féle volt: úgymint az úgy nevezett derék adó, vagy mint a jegyzőkönyvekben több helyütt írattatik, császár adaja, vagyis földadó, és a haráes vagyis fejadó. Én elhiszem, hogy a török uralom második korszakában, a zsitvatoroki békekötés után e két adónem összeolvasztatott, s haráes nevezet alatt a föld- és fejadó együttesen szedetett, mint azt eddigi történetiróink tanítják [1]); de a kecskeméti jegyzőkönyvekből igen világos: miként 1606 előtt e két adónem külön vettetett ki, és külön szedetett be. Láttuk nevezetesen: hogy 1597 előtt a derék adó Kecskeméten 200,000 oszpora, vagyis akkori pénzértékben kétezer forintnál valamivel több volt, s annak háromnyolczadrésze 1598-ban a szultán által elengedtetvén [2]), maradt 125 ezer oszpora, vagyis mint alább látandjuk, mintegy 1,400 forint, melyet az állandó defter vagyis a szultán által megerösített adórendszer állapított meg: de azt is láttuk, hogy az agy-rovó török a haráes alapját külön eljárás szerint s idonkint, talán évenkint határozta meg, mely korunkban a török birodalom keresztyén népei között a folyó században is divatozott, és a képen volt eszközölve: hogy a török biztos.

---

[1]) Salamon Ferenc: Bp. Sz. VIII. kot. „A török uralom Magyarországon." Harmadik közlemény.

[2]) Oklevéltár: II. k. 62. sz.

vagy a jegyzőkönyvünkben említett agy-rovó török megjárta az illető helységeket, magával vivén a mértéket, mely ha ráillett a felserdült ifjú fejére, az fejadó, vagyis harács fizetés alá vétetett. Annak bizonyítására, hogy a derék adó a haráctól valósággal különbözött, jegyzőkönyvünket ime szószerint idézem 1602-ik évről:

„Ez esztendöben Möni (mennyi) *pénzt föll summáltunk: kit ki szöttünk Város szükségére rönd szörént*

Elsöben vetöttük az 10 f. adóth helyös embörre: zsillérre és ridegökre keveseb: ennek száma: az föl vetésben f. 1469. d. —

Másik vetéss az Harách: ez is summa szörént tönne f. 300 den. 10 mindönöstül: ebben házas embör ad f. 2 d. 25 többi kevesbet.

Az elsö Tatár pénz is teszön annit, száma van f. 822 den. 76.

Másik Tatár pénz száma is 411 f. den. 38.

Harmadik Tatár pénz is teszön 100 Aranyat.

Az elsö Tatár pénzt helyös embör érte mögh f. 6. másikat f. 3. Harmad 1½, zsellér és rideg és Özvegyök kevesbel.

Az Búza fölvetés summája is teszön f. 310. — Szvk. 225. lap.

Ezen két féle adónemet annak ekkori elnevezése is megkülönbözteti egymástúl, mert nagyobbára mindig a fizetések alkalmával, elöbbi „adópénz"nek, utóbbi „haráczspénz"nek neveztetik a jegyzőkönyvben.

Egyébiránt a harács-ról mint a fejadórúl a kecskeméti jegyzőkönyv által szolgáltatott adatot iga-

zolja Thúri Pál egykorú tolnai rektor tanúsága, ki „*a Magyaroknak török uralom alatti nyomorúságairól*“ írt s 1613-ban Kassán, utóbb 1617-ben Oppenheimban kinyomott röpiratában erről így emlékezik: „*A gyermekektöl is fejadót fizettettek, de csak azoktól, kiknek fejök karimája már egy bizonyos meghatározott domborúságra tolt. E végre egy czirkalom forma fej-méröt használtak s ezzel a gyermekek tizedelöi s adó beszedöi házról házra jártak, s attól kinek feje a czirkalmat betölté 200 aspert*, (1 frt. 25 kr. conv. pénz) *kelle fizetni.*“ [1]) — Kecskeméten mint császári kincstárhoz tartozott uradalomban a gyermekekből szedett tizednek nyoma nem találtatik; de a haráes mint fejadó ekkor igenis külön szedetett, söt még a folyó 19-dik században is így dívott a török birodalom tartományaiban, — a Görög forradalom leírásában írva van: „*A haráeson, egy nagy váltságpénzen kell a keresztényeknek esztendönkint életeket megvásárolniok!*“ [2])

II. **A rendkivüli adó** is kétféle volt s abból állott, hogy kivált hadviselés alkalmával a szultán külön hadi adót vetetett ki egész birodalmára, mely készpénzben, terményben, vagy együtt szedetett be, vagy pedig szekeres és gyalog munkával rovatott le. A 15 éves háború idejéből fenmaradt emlékeink között ezen hadi adóra kész pénzbeni adatot nem találtam, de az évenkint többszer elöforduló „Búza fölvetés“ e rendkivüli adó címe alatt kirovott gabonára útal.

---

[1]) Felsö magyarországi Minerva. 1825. 2-ik Negyed. 138—140. lap.
[2]) Közkasznú esmeretek tára 1833. V. köt. 382. lap.

A „tatár pénzt“, mint már tapasztaltuk, a felfogadott őrző tatárok szegődött bérét, adónemnek tekinteni nem lehet; s hűbéres jobbágy helyektűl török földes uraik által kierőszakolt végnélküli terményadók a kecskeméti lakosokat nem terhelték; — a gabona tized, és szöllő tized nem török illetmény volt, hanem a város, mely a török uralom előtt, és azután is soha úrbériség alatt nem állott, ezeket — mint később tüzetesen látni fogjuk — saját községi szükségére, igen mérséklett arányban szedte a föld- és szöllőbirtokosoktúl. — Útvámot is szedett a török, mint az oklevéltárban levő több nyugták igazolják; de a kecskeméti számviteli könyvek szerint, az itteni útvámot a község maga javára kezelte.

III. **A díjak** és illetmények száma és neme tömérdek volt; ezek közűl a melyeknek nyomára jöhettem, sor szerint elő számlálom — úgymint

1-ör öröködési díjak; igen sokszor említtetnek, de azok bizonyos arányát kipuhatolnom nem sikerült; az általam fölfedezett jegyzőkönyvi adatok mintegy oda utalnak, hogy a vérek közti világos öröködés eseteiben az örökség nem díjaztatott, hanem oldalagos öröködés, vagy megszakadásnál igen, — az előbbiek közűl ugyanis egyetlenegy esetet sem találtam, utóbbiak azonban több helyütt előfordulnak, például:

1593. *„Nagy Lukácsnál körös ucainál Holt megh egy legény Dobszai fi, kinek Tót mátté volt neve, attya volt ennek tót György. Ennek az megh maratt marháját Ezeknek atta kezében az kadia: Dobszai Thót Györgynek, ennek az tót Györgynek az feleségével egy volt az tót mátté, az fiu atta volt melleje Dobszai Király Mihált tót Györgynek. Ennek*

bizonsági, hogy ezök kezében Adatta én Velem az kadia, Dobszai Királ Mihál, másik Bizonság Varga mátté." *jk. 29. lap.* Ime itt a díjakról említés nincsen.

1594. „*Gyóni Lukácstól az mely János nevü legény el veszett, attól maradott 68½ tallér: fejér pénz fr. 8 den. 76. Ismét maradott 5 ökör, egy Paripa nyergestöl fékestöl. Ebböl attonk az kadiának 15 tallért. Ismét attonk az tolmácsnak 1 tallért. Ismét vettünk az tized pénzre fr. 7. den. 72. Ismét attonk az attyafiainak meg fr. 56 den. 25½. Az 5 ökröth megh attuk az attyafiaknak.*" *jk. 51. lap.*

1594. „*Márton deákné szolgája holth megh. Ennek maradoth 100: 8 talléra mind avval egyetemben az kit az kadia el vetth Belöle.*" — *jk. 59. lap.*

1594. „*Járfás Mihálynál holth egy legény megh Márton, Ennek maradoth fr. 155. Egy kék kisznicér mente béllésestül, egy hitván csuha. Ezt atták el fr. 1 den. 25. Isméth egy hitván szür csuha. Ez fellyül megh Irt 155 forintból vetth az kadia fr. 18. Isméth költh el temetésére és minden költségére fr. 9. den. 87. Maradoth az biró Uramnál benne kész pénz fr. 128. den. 38.*" — *jk. 59. lap.*

2-or Nöszö-pénzt fizettek a házasságra kelök;

3-or Menyegzö-pénz alá vonattak a lakodalmazók; — ezen díjak következö nyomai találtatnak a számviteli könyvben:

18. lap: „*Izsák uram* (az adószedö) *szedöt volt nöszö-pénzt fr. 9. den. 18.*

47. lap: *Menyegzö pénzt biró uram vöt kölcségre den. 30.*"

203. lap: „*Menyegző pénzt ismég ad Disznósné den. 40. Nyerges Balázsnál is van: Tolvaj Mihály veinél is.*“ — A nöszö-pénz mennyiségére külön adatot nem találtam; a menyegző-pénz, ha utóbbi idézetet határozó adatnak tekinthetjük, — 40 pénz volt.

4-er Tized-pénz fejében, a birói itélet által megnyert minden adósság tizedrésze a birót illette; ime a példák:

1594. „*Lannás Máthé nyerth egy legényen fr. 31. tartozik az tizedével fr. 3. den. 10.*“ — *jk. 57. lap.*

1595. „*Bay Kelemen nyerth Szent Lörinci embör Bay Ferencen fr. 9. Adoth mög az tized pénzben den. 40. tartozik mégh den. 50.*“ — *u. o. 66. lap.*

1596. „*Márki Bertalan nyerth Szücs Benedeken adósságot fr. 29. Ebböl vettönk tized pénzt fr. 2. den. 90. sziczil pénzt den. 24.*“ — *u. o. 95. lap.*

1596. „*Gyólyai Henyei Pál nyerth törvénnyel Kerekegyházi nyári Balázson fr. 93. den. 25. Ebböl megh atta az tized pénzt.*“ — *u. o. 120. lap.*

1596. „*Abanyi Kun György Nyert Igaz törvény szerénth Körös bertán fr. 65. Ebböl vettük ki az tized pénzt fr. 6. / 50. Hitpénzt den. 48.*“ — *u. o. 123. lap.*

5-ör Hit-pénz cím alatt minden pörös fél, kinek ügye eskü által intéztetett el, a hitletételért fizetett 24 dénárt, — nevezetesen:

1595. „*Beréni Kovács Gergely kereseth törvénynyel újszászon lakozó Simon Istvánon fr. 6. den. 50. az Simon István megesküth, hogy nem adós rele, fizeteth hith pénzt den. 24.*“ — *jk. 86. lap.*

1595. „*Kis Péternek veszet Pénze el, gyanakodoth Andrásra az kivel együth lakoth, az András megh*

bizonította, hogy akkor az várason sem volth mikor az pénz el fogyoth, az egyik bizonságh biró János, az másik nagy Pál Varga Balázs szolgája, András fizeteth den. 24.“ — jk. 90. lap.

1596. „*Nagy benedek fija András menth volth somogyi máthé házához, ot lakik egy nagy mihály nevü ember, annak menth az kamarájában, És az tized népe* (tizedesek) *valami elveszeth marhát kerestek, és találták Együth az kamorában, és az Birák megh fogták az nagy mihálynak az feleségéth, Mivel Hogy gyanakottak hozzája, Nagy András penig Erös hittel megh esküth, hogy az Menyecskével soha, sem akkor, sem az elöth semmi közi nem volth, az Menyecske is azonképpen megh esküth, hogy soha semmi közösülése nem volth vele, Ennek az hitnek vételében voltanak az fü biró László Ferencz, Széles Péter, Szabó tamás, Szána benedek, Ötvös Ambrús, Ennek felette szénási tamás is ben volth. Nagy András fizeteth hit pénzt den. 24, az Menyecske is hit pénzt fizeteth den. 24.“ — jk. 242. lap.*

1596. „*Szegeden lakozó nagy András, nagy Máthé öcse, és Kis János találtak megh 31 ökröketh az Mezön, ez marha melleth penigh találták meg bácsi ambrús öcsét bácsi Jánost, Ezt penig Kalász lukácsné külte volth ki az Ura keresni, és az bácsi János penigh megh esküth Erös hittel, hogy ö neki az marhához semmi közi nincsen, sem penigh nem tuggya kié. Ez fellyül megh Irth két legény penigh megh esküttek, hogy azok az marhák Szegedieké, az hatát mondották Nagy Gáspárénak, ötéth Kis Györgyének, ötét Kis Jánosénak, ötéth sáfrán györgyének, négyét Nagy Andrásénak, hármáth Kis János-*

sénak, Bácsi János penigh fizeteth hit pénzt az kadia számára den. 24.“ — jk. 247. lap.

6-or Hücset-pénz egy neme volt a birói díjnak, hügyet-pénz és levélváltság nevezettel is fordul elő, helyes kiejtéssel talán hodzset-pénznek kellene mondani, — mint arról néhány év előtt egy török birodalombeli görög tartományból származott s a török nyelvet beszélő egyéntől értesültem, — ki azt a bíróság által kiadványozott irományok után megszabott díjnak értelmezte; s ha török nyelven a jegyző, vagy irnok hivatalneve „hodzsa“ volt [1]), — ez valószinű is, annyival inkább, mivel a kecskeméti török levelek nagyobb része, az egykorú magyar hátiratban „hücset“nek neveztetik [2]); majd minden birói itéletnél fizettetik e díj, még sem vagyok képes tüzetesen meghatározni azon eljárásokat, melyektől sajátlag fizettetnie kellett; mennyisége átalában 1 for. 24 pénz volt, néhány eset fordul elő, midön 1 for. 28 pénzével szedetett. — Tanítsanak a példák:

1593. *„Fokorú Egyed szolgája maradoth Birságon Illyen dologérth, hogy az Orbán János szolgáját megh verte, fizeteth fr. 10. Ebből fizettékmegh az hücseth pénzt fr. 1. den. 24.“ — jk. 24. lap.*

1595. *„Bakos Jeremiáson Illyen dologért vettek birságot fr. 4. hogy az vámoth elkerülte volth, ebből költ ki az Hücset pénz f. 1. den. 24.“ — jk. 75. lap.*

1505. *„Kis György maradoth birságon Illyen*

---

[1]) Erdélyi történelmi adatok. Szerkeszti és kiadja gr. Mikó Imre. II. köt. Borsos Tamás második konstánczinápolyi követsége 1618–1620. 67. lap.

[2]) Lásd e II. kötetben 10. sz. a.

dologérth, hogy kocsiát elö nem állatta, az kire vetették volth, fizeteth fr. 6. Ebböl menth ki az hücseth pénz fr. 1. den. 28.“ — jk. 72. lap.

7-er Csincsilát-pénz volt egy másik neme a birósági díjnak, melynek nevezete az ekkori határozatlan irásmód szerint különféleképp találtatik bejegyeztetve, — mivel csincselát, csingelát, csingilát, szicselát és sziczil-pénz mind hangzására, mind mennyiségére nézve egyez, öszvege pedig átalában 24 pénz volt; — fizettetett minden eladás bejegyeztetésénél, s némely birói itélet hozatalakor a hücset-pénzzel együttesen fordúl elő; — mindemellett is azonban e díj fizettetésének tüzetes kötelezettségét meghatározni nem birom, mi onnan ered, hogy annak megvételében állandó szabály nem tartatott, hanem az eljáró biró önkényétől függött. — Példák:

1592. *„Boros Sebestyén szolgája Mihály hogy rabbá esött az vajdának illyen dologért, hogy az urának egy tehenét megh vágta,* (levágta) *maradott akkor 7 tinaja, el Atták az Birák uraim f. 12. den. 25. Bokrát,* (párját), *teszön az ára fr. 42. den. 86. Ebböl vött az Kadia Csingelát pénzt Hetet, teszen ez fr. 1. den. 68. maradott Benne fr. 41. den. 18.“ — jk. 20. lap.*

1593. *„Az Cipán Bálint teheneivel vagyon egy Bitangh szöke tarcsa tinó, Mátté Uram Atta Szücs Mátténak fr. 3. den. 50. Ebböl atta ki az csingilát pénzt den. 24. maradot Benne fr. 3. den. 26.“ — jk. 26. lap.*

Hücset és csincsilát-pénz több eljárásnál együtt fizettetik; mint:

1593. *„Márki Bertalan maradoth birságon Illyen*

dologérth, hogy váras akarattya ellen Bort árultatoth házánál, fizeteth azért fr. 8. Ebböl ment ki az hücset pénz és csincselát pénz.“ — jk. 32. lap.

A testi fenyíték megváltására nézve kétféle díj fordul elö a sok neműi birságokon kivül, — úgymint

8-or Kaloda váltság volt 48 pénz, mely valamint egyéb díjak, mindig a birságból vonatott el; így:

1592. „*Sotra Miklós maradoth birságon Illyen dologérth: hogy az felesége tized népéth* (a tizedeseket) *megh szidalmazta: fizetöth fr. 3. ebböl költh ki az kadiának den. 128.* (hücset) *kaloda váltságh den. 48.*“ — *jk. lap. 15.*

1594. „*Szarka Osvárth maradoth birságon illyen dologérth, hogy boros mihállyal megh szidogatták egymásth, fizeteth birságot fr. 4. tartozik kaloda váltsággal den. 48.*“ — *jk. 39. lap.*

1595. „*Nagy Jánoson vett biró Uram 4 ezüst tallért Illyen dologért, hogy az váras Rétét elkaszálta. Ebböl költ ki az hücset pénz és Kaloda váltságh den. 48.*“ — *jk. 74. lap.*

9-er Pálcza-pénz volt a botbüntetés váltsága, mely 1 forintot tett és szintén a birságból vétetett ki, — úgymint

1593. „*Olasz Ferenc szolgája András maradoth Birságon Illyen dologért, hogy az Szarka Ostvárt szolgáját megh verte az nyaralón, azért Irta birságra az Kadia fr. 9. den. 50. ebböl attuk megh Hügyet és pálcza pénzt fr. 2. den 28. maradot ettül fr. 7. den. 22.*“ — (A hücset lévén 1. f. 28 pénz, pálczapénznek számíttatik 1. fr.) — *jk. 28. lap.*

1596. „*Kalász János fizeteth birságot f. 6. Illyen dologérth, hogy Csákán Jánost igön ragadta: ebböl*

költ ki az Hüeset pénz, az pálcza pénz fr. 1.“ jk. 98. lap.

A birságokra nézve általában tudnunk kell még: hogy azokból a birósági díjak s ezekkel együtt némely esetnél a büntetés váltságpénze levonatván, a fennmaradt összegben a török osztozott a városi hatósággal; valószinüleg e volt azon jövedelmi forrás, mellyel a török kormány képesíteni akarta egy részről a községet adózási terheinek és a kisebb-nagyobb tisztviselök által lépten-nyomon bekivánt ajándékoknak kiszolgáltatására, ugyanez úton más részről eme jövedelmeket még is a kormány vagy tellhetetlen közlönyei nyelvén el; — a birságok ez osztályára vonatkozó kifejezést majd mindenik esetnél a „maradott benne“ vagy „ettül maradott“ szavak mutatják, világos nyomait pedig több adat igazolja, — így:

1591. „— — *Viteté az Kadiára üket Antal, biró Urammal: az Kadia birságra írta üket, és az két Demeter szerzödtenek meg egyenlöben ketten fr. 6: De ebböl megyön ki az Hüeset és Csinesilát pénzük: Marad az Urak és az város számára fr. 3. den. 44. ez 6 forintból.*“ — *(jk. 2. lap.)* [1])

1591. „*Balogh Ferenczné való Tóth András Maradoth birságon Illyen dologért, hogy az Csaplárral benedökkel megh háborodoth: Adoth birságoth fr. 6. ebböl megyön ki az Hüeset pénz, pálca pénz, szicil-pénz is, marad az urak és az város számára f. 3. d. 48.*“ — *jk. 2. lap.*

[1]) Debreczeni Imre deák uram az ekkori jegyzö — itt vagy a számításban, vagy a feljegyzésben hibáz: mert 2 hüeset tészen 1 f. 28. pénzével 2 f. 56 pénzt, 2 csineselát 24 pénzével kiád 48 pénzt s ha ehhez a 3 f. 44 pénz hozzáadatik, lesz az összeg 6 f. 48 pénz; tehát a birságból vagy csineselát nem vonatott le, vagy pedig csak 2 f. 96 pénz maradt „az Urak és az város számára.“

1592. *„Pintér János fizetöt Birságot, Hogy az Szolgája el futtatot lovastúl kocsistúl, és az vásár Birót el üttette, fizetöt fr. 5. ebből ment ki mind Hücset mind Csingyelát pénz, maradot Az urak és az Váras számára fr. 3. den. 52.“ — jk. 11. lap.*

Az általam untatásig nagy számmal idézett jegyzökönyvi adatokkal hitelesen igazolva van: hogy a török törvénylátásában a magyar törvénynek nyoma sincs, — mindent saját törvénye szerint intézett s a községi magyar biró is ezt követni tartozott. Kitünik ezekből, hogy a díjakat mindig a nyertes fél fizette, például: adósági követelésnél ha felperes nyert, követelése tizedrészét a biró vitte el; ha alperes esküvel igazolta magát, felmentetett, és nyert, de a hit-pénzt, és hücset-pénzt ö fizette meg. — Birságokból a magyar törvény kétharmadot a birónak, egyet a nyertes, illetöleg sértett félnek rendel kiadatni; a török biró kirótta a birságot, elöbb kivette abból saját személyét illetö díjjait, s a mi maradt, megosztotta ismét maga és a község között. És valjon saját törvénye szerint rótta-e ki? Nem. — Egyéb eseteknél a birság mennyiségének szabályosságát, a vétség vagy kihágás fokozatának különféleségénél fogva kimutatni nem lehet; de miután azt tudjuk, hogy a török törvény mi büntetést szabott a fajtalankodásra, t. i. 300. 250. 200. oszporát vagyonarányiag a nökre, 200. 150. 100. oszporát a férfiakra, — nézzük miképen alkalmazta ezt a kecskeméti kadia?

1592. *„Bán Ferencnél lakó legény János maradot Birságon, Hogy Demeter ferencnével paráználkodott. Adott Birságot fr. 16. Ebből kell kiromi Hüggyet és Csingilát pénzt.“ — jk. 10. lap.*

1595. „*Telek Istvánon Illyen dologérth vöttek birságoth fr. 17. hogy boldornével vétközött volth, Ebből megyön ki Hücset pénz f. 1. 24. — Ugyanott 82. lap.*

Ha itt e férfi tetteseknél fölvesszük a 16 forintos birságot, s hücset és csincsilát fejében adunk a kadiának 1 fr. 48 pénzt, — a fenmaradt 14 f. 52 pénzből jutott a városnak 7 forint és 26 pénz, az Uraknak, vagyis a törököknek pedig, a legmagasb fokozaton felül is majd négyannyi, vagyis 726 pénz. — E volt a török törvény hatálya, és a kadia igazságszolgáltatása.

VI.

A török uralom imént vázolt első korszakának jellemzésére még némely adatokat bemutatni kívántam, melyek szerint, igaz ugyan, hogy a közrendőrségi ügyekbe a török beavatkozott, tüzetesen pedig oly rendőri kihágásoknál, melyek birság alá estek, magát nélkülözni már csak azért sem engedte, mivel azok jövedelmeinek egyik ágát képezték; de a helyi rendőrség, illetőleg belrendezkedés ügyeit háborítlanúl a községnél hagyta; egyetlen nyomát sem találtam annak is, hogy az építkezés fölötti rendelkezésbe avatkozott volna. Ilyetén önálló községi intézkedésre vonatkozik a következő, szószerint idézendő példa,

„*Végh Márton uram fö birságában Anno Domini 1592.*

Szappanos György kecskeméten lakozó az János kovács házát meg vévén jámborok által, tiszta kész pénzen, és maga gondolattyában az fö biró uram

híre nekül, és város akaratta nekül, maga gondolattában az háza fölén ásott egy kútat, ki az városnak lén nehésségére. De mind az hogy ismét az város is az öreg embernek szegénységét meg tekintvén, és annyi munkáját hiában nem hagyván, tudni illik az fö biró uram Végh Márton, Szabó Gergely uram, Süvegh István uram, Ötvös Antal uram, Szabó Ágoston uram, László Ferenc uram engették meg illen ok alatt, és illen móddal az város akarattából, hogy az kútnak az gémjét az udvarára jártassa be, és mikor az városon sokadalom lészen, szekér akar oda állani, senkit ne háborgasson azon helért, mert egy az, hogy annak elötte is szekér álló hely volt az, Szappanos penig az jámbor Uraimnak végezéssét, és az ü szegénységét meg tekintvén, tött illen fogadást és vallást, hogy ez dolog végezéssét csendességessen mindenekben meg állja és engedelmes lészen az uraim végezéssének és hála adván vevé az uraimnak jó Akarattokat hozzá.“ — jk. 9. lap. — Ime itt a török hatóságnak semmi beavatkozása sincsen.

A véletlen halomások eseteit illetöleg, — eltekintve a katonai fegyver áldozataitól, melyekről már föntebb emlékeztem, — szinte van nyoma, hogy a török birságolt; de a birság rendszeres mennyiségét kipuhatolnom nem sikerült; egyébiránt a zaklatás kikerülése végett, minden ily eseteknél mily ovatosan jártak el öseink, mutatják következö példák:

„Az ráczuak vallása, az mellyet az pusztán ragadtak, és az négyét leverték.

Tett illen vallást, hogy Kecskeméttül ki mentek Éjjel, mind részegek voltak, de ö nem tuggya hogy ha török volt é, maggyar volt é, rácz volt é, az ki

öket vagdalta és megh ölthe, mert éjjel volth, de mind gyalogok voltak, de nem tuggya minen (mennyien) *voltak, de sokan voltak, ok penigh tizen ketten voltak. Ez vallás tételnek halgatói voltak: ferencszállási Vajas Mihály, Acél Albert, Ihász Mihály: Vacsi Nagy Tamás, Nagy Sebestyén: pálkai Baka Máthé, Nagy Márton, Szénási Tamás elöth, és az Kecskeméti bíró Eloth Tóth Mátyás elöth, Szabó Balázs eloth és Horváth Ágoston Elöth: Izsáki Markus Kristóf elöth, Pap Benedek Elöth: kis-balázsi Olasz Márton elöth. Anno 94.* (1594) *Pünkösd elöth való második Vasárnapon.*" — *jk. 32. lap.*

Még egy későbbi példa:

1599. „*Pinkösd elöt való szerdán az Széktóban Holtanak két Gyermökök: az Gyermöknek egyik Csönkös Jánosé, másik Árva, Baka Diénösé volt, László Jakabnál: Ezt penig látták az Tatárok Őrzök és Tolmács is Al odabasa Balabánt, és az csongorádi Rab gyermök: Biró uram, Kamarás János, Hacoka Pétör, Tok Lukács, Nagy Ferenc, Tóth Máthé: ketten vonták ki az vízböl.*" — *jk. 289. lap.*

Nem volt ilyenkor elegendö a községi elöljárók saját mentsége, vagy helybeli tanúk igazolása, hanem a városban lévö törökök, vagy vidékiek, és pedig utóbbi esetben minél több személy tanúskodása vétetett igénybe annak bizonyítására, hogy a tettes nem a községbeli, vagy a haláleset kétségen kivüli véletlenségböl származott légyen.

Az igazságszolgáltatás terén láttuk már: hogy a helybeni kadiának szabad keze volt a törvénylátás körül, és annál fogva minden, úgy nevezett polgári,

közrendőrségi s kisebb fenyítő birósági ügyekben, részint önállólag, részint a városi elöljáróság közbejöttével járt el, nagyobb bűnügyek pedig budán intéztettek el; 1597-ik év után azonban a kadia Kecskemétről eltakarodván, úgy látszik, hogy a háború terheivel túlhalmazott budai kormány az igazságszolgáltatásra kevés gondot fordíthatott, — és e rövid néhány év alatt, mely mintegy átalakulási korszaknak neveztethetik, addig t. i. míg maga a község régi önálló helyhatóságába visszahelyezkedhetett, — több nemeivel találkozunk a néptörvényszéknek.

Egyik ezek közül a szomszéd községből meghívottak, magyarul átalában az ekkori jegyzőkönyvekben fogott bíráknak (convocatusoknak) nevezett birói személyek közbejöttével szervezett törvényszék, melynek első nyomát találom 1598-ik évben, a következő század közepén pedig mind a polgári törvénykezés, mind a bűnfenyítő eljárás korlátlan gyakorlatában találandjuk. — Ime az első példa:

1598. *„László Ferenc Uram Birságában karácsonban. Az Boros Tamás Adaját Éppen meg veszi az váras mindön fizetését. Ennek akarói kiváltképpen Elsöben fü bíró uram, Miklós uram, Tamás uram, Kocka János, Cika János, Kún János, Nagy Lukács, Gál Pétör, Bone Mihály. Ennek fölötte az Körösi Birák uraim Pántos Balázs, Küneöl Ferenc, Pap Pétör. Actum Tridno Ante Natiritatem az Váras Akaratyából és Tanácsából.“* — *jk. 261. lap.*

Második a teljes értelmü néptörvényszék: midön a budai kormány nem hordatja már el a bünteteseket, azonban a városi hatóság sem bátorkodik még engedély nélkül a főben járó hatalom gyakorla

tában bocsátkozni, bejelent tehát egy rablási cégéres bűntettet, s budáról engedély adatik, hogy a tettes fölött a város törvényt szolgáltasson. Kocsis Ambrús volt a szerencsétlen, ki ellen a rablás bűntette megállapítva lévén, a rom. kath. plebános, reform. lelkész, városi tanács, és nagy számú polgárokbúl alakított néptörvényszék által, 1600-ik évi szent Margit nap (Junius 10) előtti kedden halálra itéltetett, felakasztatott, neje pedig esküvel köteleztetvén, szabadon bocsáttatott, „hitin, hogy soha afféle bűnben nem leszön.“ — A jegyzőkönyvnek saját szavai következők:

„— — — *Ez Embörnek mikor sz. Margit asszony nap elöth új szörént keddön törvénye löt, az Urak levele látván Birák Uraim* [1]) *Vargha Ferenc, Méhes Mátyás, Szána János, Bakos Jeremiás, és Gyóni Lukács: Polgárok Kún János, Kocka János, Pintér János, Halasi János, Marton Kristóf, Király István, Tóth Ferenc, Nódor Pétör, Pap János, Horváth Mihály, Nagy György, Marton Mátyás, Hegedüs Miklós, Sózó Ferenc, Süveg Ambrús báttya, Halasi Máthé, Nagy Dömötör, Szabó Bálint, Táncos Mátyás, Süvegh Mátyás, Bán János, Posztó Miklós, Baráthnak István, Beteg Pál, Vargha János, Kamarass János, Nagy Pál, Hegedüs Szabó Pál, Körösztös Izsák, Tóth Máthé, Tót Pál, Szappanos Jakab, Orbán János, Icze Mihály, Cipán György, Süvegh Tamás, Kis István, Szabó Dömötör, Körös István: etc. Vannak ez tisztösségöss városi szömélök ennek törvénnyében, hogy meg vallotta lator-*

[1]) Ez a budai engedély.

ságát, hogy mind magával hozta ki az két házbeli portékát: Tok Lukácsné, Sziládi Benedökné, Lannás Jánosné és Temérdök Imriné Angyal Fábiánnál. Két Prédikátor Búzás Mihály és Gergöly Pap más röndön, hallották. Reá Esküttenek Tok Lukácsné, Lannás Jánosné, Demérdök Imriné és Sziládi Benedökné fejére ez embörnek, Kocsis Amborúzsnak, hogy az az ü tolvajok, annál találták mögh, az hozta elö partékájokat. Sz. Margit nap elöt keddön az Várass föl akasztatá, föl köté Olcsai Fábián. Az feleségét penig bocsátták el hitin, hogy soha afféle bünben nem leszön.“ — jk. 434. lap.

Más eset is fordul elö ugyanezen 1600-ik évben, midön a plebánus elnöklete alatt törvényszék tartatik, Szentgyörgyi János és Gábor Lukácsnak 19 darab eladó marhájok lévén, párját (bokrát) 25 forinton tartják, a város 24 forintért kéreti a mészárszékre, de így nem adják; megigéri a biró a 25 forintot, de azok meg már ez árban sem adják; kiküldi tehát a mészárosokat, hogy a marhát hajtsák el, akkor Szentgyörgyi János és Gábor Lukács a mészárosokat megtámadják, Pesti Ferencet és Balogh Ferencet földhez verik, Szána Jánost és Gyóni Lukács székbirákat megkisebbítik, tolvajoknak mondván azokat, tolvajúl akarván elvonni tölük a marhát; üldözöbe vétetvén a panaszlottak, Szentgyörgyi János megszökött, Gábor Lukács elfogatott és 20 for. birságra ítéltetett; utóbb Szentgyörgyi elökerülvén, törvény elé állíttatik, s miután a kibékítés nem sikerül, ö is 20 forint birságban elmarasztatik, ezek a jegyzökönyv szavai: *„Ennek törvényében vannak Gergöly Pap, Boros János, Pap János, Szabó Pétör, Szap-*

panos Jakab stb. (öszvesen 29 személy) *Mindnyájan vádolták* — (helyesebben: vétkesnek itélték) — *Szentgyörgyi Jánost az egy szaváért, hogy azt monta, hogy tolvajúl el akartak hajtani az marhát: aban marad, de ha meg enged, békösségh: Szána biró uram nem enged, hanem 20 forint az birság: váras találta.*" — *jk. 438. lap.*

Legkülönösebb azonban e kivételes állapotban mutatkozó harmadik példa, mely a polgári és szentszéki eljárás egy ritka tüneményét együttesen ábrázolja. Szükségtelen ismétlenem: hogy a háború legnagyobb tüzében, a török és tatár hadak folytonos átkelései s a magyar hajdúk becsapásai közben az utazás mindenütt veszélyezve, távoli bíróság után fáradozás lehetősége mintegy elzárva volt, ily rendkivüli törvényszolgáltatás elfogadására tehát a mindenfelül zaklatott, de szilárd becsületességüknél s vallás iránti kegyeletüknél fogva botrányt nem türő derék öseink mintegy kényszerülve voltak. — Az érdekes esemény következő: 1600-ik év végén [1]) Kún Gáspár eljegyzi Móré Miklósné Klára nevü hajadon leányát; azonban hír szárnyal a völegény ellen, hogy Léván más jegyese van, Várad táján pedig törvényes neje él. A menyasszony bátyja Móré Kelemen szorgalmazására a két vallásfelekezet papjai, oskolamesterei, egyházfiai, és a városi tanács összeülvén törvényt látnak és az elválasztást kimondják. A jegyesek vallása nincs megjelölve. A jegyzőkönyv sorai szószerint ezek:

---

[1]) Az évszám nincs följegyezve; de hat lappal előtte beirva van: „Anno 1600 in festo S. Nicolai." (Decemb. 6.) utána négy lappal pedig: „Sz. János napján ó szerént." (Decemb. 27.)

„Chún Gáspár, Alpári Takács Házában Gellénék mellett lakó, foglalt ell volt egy leánt, Móré Miklósnéjét, Szabó Pétör házánál valót, Kalárát.

Ennek penig ellene szóló volt, hogy más mátkája is vagyon Jegyében, söt azon kivül is mással is szólljak, feleségével.

Az Prédikátor Uram Búzás Mihály, Birák és tanácsbeli Jámbor szömélök akarattyából elszakasztották.

Búzás Mihály Prédikátorunk Elsö
Gergöly Pap más röndön
Scola Mestör mind kettö
János és György földvári
Biró Uram, János uram Szána,
Méhess Mátyás, Egyházfiai
Szabó Pétör, Pap János
Szabó Pál, Mészáros Jakab
Hérizi Gergöly, Kormos János
Móré Kelemen az leánnak báttya

Kit mind Ez Jámbor szömélyök elöt el választották Prédikátor uraink és az egész tanács várasúl is tüle, mört tisztátalan életünek találtatoth.

Azt mondották hogy az Sotrúné leányát vötte volt el Léván: söt maga is nem tagatta: hanem vallotta mindennyi szömély elöth, fü oka ez az elszakadásnak.

Másik oka ez, hogy Várad felé is van egy feleségye élö, azt is nem tagatta, hanem azt mondotta, hogy igaz hogy van, de nem tudgya ha tatár vitte el, avagy hol van.“ — *jk. 491. lap.*

Mondja bár valaki érdek nélkülieknek ez adatokat; én azok fönmaradását történelmi nyereségnek s

azokat az ekkori viszonyok megismertetéséhöz szükségeseknek tartom, és annálfogva őszinte készséggel közlöm.

A lelkészek közbejöttével, sőt elnöklete alatt, és pedig feltünö különbség nélkül tartott törvényszékek azon példás egyetértés beismerésére utalnak, mely Kecskeméten a külön vallásfelekezeteknél, a reformátzió kezdete óta mind maig százados kegyeletnek örvend.

Utólag egyszer mindenkorra s jövöben is közlendö minden ilyetén idézeteim irányában azon felvilágosítást adom: hogy azok a jegyzökönyveknek szoszerinti ugyan, de nem betüszerinti áttételei: mert történetbuvárok tájékozására ugyan, — ha szerény igyekezetem általuk méltányoltatik, — de tüzetesen kecskeméti polgártársaim részekre is írtam; nem akartam tehát a betüszerinti idézeteket a 16-ik századbeli magyar irásmód megtartásával fejtörö talányokkint felmutatni, vagy sokak elött épen olvashatatlanokká teni, — p. o. így mint a jegyzökönyv azokat tartalmazza:

1594. „Warias Lorinch Igon werte Chiebe boldi-
„sarth kekeoth muttatoth meegh azt monta hogi weze-
„swk el az wereth ez bestie kuruafianak tartozik bir-
„sagal zorszodot meogh warias Lorinche f 6 d 60
„tartozik wele leot kezes hegedws Janos tot maathe
„erte. Az Zichilat penszelis ados mindeont meogh
„fiszettoth"

Hanem szószerint ugyan, de mai kiejtéssel adtam vissza, — így:

„Varjas Lörincz Igön verte Csibe boldizsárt, kéköt mutatott, még azt monta, hogy veszétsük el az

vérét 'ez bestye kurvafiának [1]*); tartozik birsággal; szörzödött mög varjas Lörincz fr. 6. den. 60, tartozik vele, lött kezes hegedüs János, tót máthé érte. Az Szicsilát pénzzel is adós, — mindönt mög fizetött.*" [2]) *— jk. 34. lap.*

A török uralom második korszaka nem rögtön ugyan, de a községi viszonyoknak mégis észlelhető változásával állott elő. — 1597-ik év után nem lakik többé kadia Kecskeméten; a csincsilát és hücset még előfordul ugyan, de nagyon ritkán, 1601. év után pedig többé nyoma nincs, — s az előbb oly terhes birságok helyett a magyar biró testi fenyítékkel büntet; — valószinű, hogy a kadia eltakarodásakor a birságok és birósági díjak szedésére s a török birónak átszolgáltatására a községi elöljáróság utasítva volt, s ezért még 1601-ik évben is vízkereszt után egy héttel a Pestre küldött városi biró négy pénz hián 19 forintot felviszen csincsilát-pénz fejében *(Szvk. 113. lap)*, ugyanez évi nyáron sz. Margit napján ismét a városi küldöttek ezidei csincsilátpénzt felvisznek 4 for. 13 pénzt, tavalyit 5 for. 49 pénzt *(u. o. 159. lap)*; de vajmi csekélység ez ahoz, mit a kadia itt laktakor zsebre rakott, a jegyzőkönyv egypár lapja kimutatja. — 1597-dik évi Aug. 7-kén

---

[1]) E kis idézetből még tanulnunk is: a „beste kara" maig is élten-élő szidalom kifejezés, nem Básta György és Karaffa Antal vérengző tábornokok gyalázatos emlékét tartja fön, — mint a tudós Szirmai Antal (Hungaria in parabolis) elhitetni akarja; — mert ime Básta előtt néhány évvel, Karaffa dühöngéseit megelőzőleg pedig egy századdal, már e szidalom nemével a nép ajkán találkozunk.

[2]) Ezen jegyzőkönyvben, épen ez időről, többféle kézirás találtatik, mi arra mutat, hogy nemcsak a jegyző maga volt írástudó. Az itt idézett néhány sor igen szabálytalan s általában pontozás nélküli, holott ugyane jegyzőkönyvnek maga az ekkori jegyző Debreceni Imre Deák által betoltött részei pontozással túlhalmozottak. Utóbbi szövegnél a pontozás az értelmezés végett töltetett be.

Makai Lábodi János a városban puskával lövöldözvén, Misi Albert üngét meggyujtja, ezért birságot fizet, s abból kiveszik a hücsetet, de mivel káromkodott is, *„az lelkéth elmondotta ennihányszor“*, már nem pálcapénzt fizet, hanem levonják és *„azért ütöttek rajta kilenceth az pelengérnél.“ (Jk. 168. lap.)* — 1601-ik év elején sz. Pál nap hetében Omer szubasa szentgyörgyi iszpahija [1]) tizenegyed magával a gyömliákkal Kecskemétre jövén, Hentes Balázsnét rablásbani orgazdaságért, Sera Miklóst pedig, ki elobb hajdú is volt, egyéb büntettért rabokúl viszi, de a város ellenáll, mert már a községbeli tettesek fölött maga szokott itélni *(Jk. 519. lap.)*; lassankint így mosódott el keresztyén polgárok irányában a török biró hatósága, de csak 1629-ik évröl bírunk határozott adatot a községi helyhatóságnak bünfenyítö ügyekben a török általi szabályozásáról. Ekkor ugyanis Murteza budai vezír pasa rendeletet bocsát a budai fö kadiához, melyben Kecskemét, Nagykörös és Cegléd városok fenyítö hatóságát szabályozza: e szerint nevezett városok a határaikon útlevél nélkül csavargó tolvajokat elfoghatják, de megfenyíttetés végett azokat, ha keresztyének, a nádornak s magyar kapitányoknak [2]), ha pedig mozlimek, a bégeknek és egyéb török hatóságoknak átadni tartoznak; söt meghatalmaztatásuk arra is kiterjed, hogy ha ezen tolvajokat szép szerivel kézre nem keríthetnék, velük csatába

[1]) Tatarszentgyörgy Pestmegyében, Kecskemethez két állomásnyira Orkény mellett, melyet egypár evtized múlva, midőn lakosaiból kipusztúlt, a török hubéres földesurtól Kecskemét bírt haszonbérben. Most i-mét népes helység.

[2]) Értsd az országos birákat s megyéket.

ereszkedve, öket minden törvényszegés nélkül megölhessék. *„Szóval a mint eddig, úgy ezután is szabad legyen nekik a határaikon velük szembeszálló tolvajokat megölni, a nélkül, hogy e miatt vérpénzt lennének kötelesek fizetni. Különben is tudnivaló, hogy a tolvajoktúl nem élhetnek békeségben.“* A szoros értelembeni helyhatóságot illető része ugyane rendeletnek kevesbé határozott ugyan, de világos belöle, hogy saját polgáraik fölött a fenyítő eljárást korlátlanúl gyakorolhatják, vagyis mivel török alattvaló, a halálbüntetés kivételével, mindennemű büntetést megválthatott *„a bündjt* (birságot) *rajtok megvehetik, de öket meg nem ölhetik, míg a tény a vajdával nincs tudatva s ez által arra törvény utján meghatalmazást nem kaptak. Ekkor azonban erre is jogosítva lévén, szintén nem lehet velük méltatlanúl bánni.“* [1]) Ezen rendelet alapján tehát, úgy mint elöbb is, a halálbüntetés kiszabására minden egyes esetnél török engedély kellett; de mivel annak, ezt követö egész idöszakon át öseink háborítlan folytonos gyakorlatában vannak, valószinü, hogy az általános engedély kinyeréséről gondoskodtak.

A fajtalankodásra, mint láttuk, a török törvény súlyos büntetést szabott, — és különös, hogy a három városban elöforduló ily büneseteknél a férfi az illetö városé, a nö pedig a töröké lett, azaz: a férfi a városnak, a nö ellenben a töröknek fizetett birságot s ezt IV. Murad szultán 1629. év végén ünnepélyes rendelettel megerösíti; söt úgy látszik, hogy a fajtalankodás ezen birságához a török leg-

[1]) Oklevéltár II. köt. 66. sz.

tovább ragaszkodott, mert ugyanazon rendeletet 1640-ben I. Ibrahim szultán is megerösíti [1]; ez azonban már csak azon jelentoséggel birhat, hogy a városok a vajda beavatkozása ellen tiltakoztak, mert 1640 körül Kecskemét a fajtalankodást saját törvényszéke által, és mindkét nemnél igen szigorúan büntette.

VII.

A török uralom alatt fószerep jutott a vallási mozgalmaknak: mint korunkban a népszabadságért, úgy akkor európa legtöbb nemzete a vallásszabadságért volt kénytelen küzdeni. A hit-átalakítás kezdetekor már fenyegette Magyarországot a törökök hatalma; a török hódítás bölcsöjében érte itt a reformátziót s a török uralom alatt erösödött az, — végtelen szenvedés, folytonos üldöztetés, kifogyhatatlan áldozatok és ernyedetlen fáradalom után, elvégre is megtört a kiirtására intézett fondorkodás. „Ha látjuk — mondja ünnepelt történetirónk — hogy ezen hitvallás épen akkor keletkezett, mikor a magyar nemzetre a legnagyobb csapás már ki volt mondva; ha tudjuk azon roppant szolgálatokat, mellyeket e vallás hívei a magyar nemzetiségnek tettek; hajlandók leszünk mi is, kik nem tartozunk e hívek közé, ama két esemény találkozásában a gondviselés müvét látni." [2])

Kecskeméten a reformátzió különös fordulatot idézett elö a népéletben s községi szervezetben, mely-

---

[1]) Oklevélt. II. köt. 67. 68. sz.
[2]) Szalay: Magyarorsz. tört. III. köt. 541. lap.

nek másutt igen gyakran mutatkozott éles nyomait öseink példás egyetértése három századot meghaladott időközön át maig testvéri szeretettel s ösökrül unokákra szállott kegyelettel folyvást egyengetni törekedett: és mivel a város élő nemzedéke csak örvendeni képes a régmúlt vallási viszonyok e kedvező kihatásának, — azok tüzetes tárgyalását, kiáltó hiány nélkül, itten mellőzni nem lehet.

A római katholika egyház kebelében támadt nagyszerű visszaélések megszüntetésével több századon át foglalkoztak a kor legnagyobb tudósai; de ámbár általában el volt ismerve, hogy az egyházat „mind fejében, mind tagjaiban“ átalakítani kell, — a pápaság hatalma még sokkal nagyobb, a papság önérdeke sokkal féltettebb volt, mintsem ama szabálytalanságokon egyhamar és békés úton segíteni lehetett volna. Wikleff János angol tudós szerzetes és hittudor, az egyház szabálytalanságai és papság visszaélései ellen küzdők elöharcosa, hatalmas pártfogói által életében megoltalmaztatott ugyan, de halála után 31 évvel (1415) a kosztnici zsinat rendeletéből csontjai sírból felvétetvén, megégettettek. Husz János és Faulfisch Jeromos cseh tudósok, Wikleff tanai hirdetése miatt, ugyanazon zsinat által, a császári menlevél dacára, Kosztnic város kapui előtt elevenen megégettetvén, hamvaik a Rajnába szórattak. — Ezután száz év múlva, midön a pompaszerető X. Arszlán pápa uralkodnék, hogy üres pénztárát megtölthesse, névleg az akkoriban építtetni kezdett sz. Péter templomára fordítandó költségek fedezése végett, az egész keresztyén világra teljes búcsút pénzért osztogató leveleket küldött. A

mainzi választó fejedelem és magdeburgi érsek Albrecht akép egyezett X. Arszlánnal, hogy az egyházi hatósága területén begyülendő pénzben a pápával feles legyen, s így a bünbocsátással kereskedésben már igen jártas Tetzel János domokos rendü szerzetest bízta meg, a ki helyrol helyre járván, keresetét oly szemtelenül üzte, hogy ámbár a pápai engedély csak egyszerü bünbocsánatrúl szólott, ö mégis a kezére bízott keresztes cédulákat úgy árulta, miknél fogva a bünök mind e földön, mind az örökkévalóságban megbocsáttatnak. Gazdag nyeresége volt a csalónak, mert a babonás nép seregesen tódúlt hozzá, azon állhitben, hogy legsúlyosb vétkeitöl is nehány garasért megmenekülvén, az örök kárhozatot elkerülheti. 1517-ik évi öszön a búcsúkufár Tetzel Jüterbogban ütötte föl kereskedését, s midön hozzá a szomszéd Wittenbergból is számosan tódulnának, kik aztán töle vásárlott büntörlesztö céduláikat felmutatván, illetö lelkészeik szorgalmazására gyónni nem akartak, — a wittenbergi egyetem tudós tanára, sz. Ágoston rendebeli szerzetes és korának egyik legnagyobb embere Luther Márton, — a nélkül, hogy ekkor még legkisebb hitszakadásrúl gondolkoznék, — csupán javítási szempontbúl, tüzetesen kikelt az égbekiáltó visszaélés ellen, azt istenkáromlásnak nevezte, az egyházra és hívekre nézve károsnak inkább mint hasznosnak hirdette, s mind egyházi szónoklat, mind akademiai vitatkozás útján annak meggátlására teljes erövel föllépett: minthogy pedig az ellene síkra szállott vitatkozók öt józan okokkal megtorolni képesek nem voltak, iránta viseltetö gyülöletböl az üldözés terére léptek, — annál

fogva a Luther által tüzetesen erkölcsi javítás elveire alapított eljárás többé a tudományos vitatkozás korlátai közt nem maradhatott; — Luthert pártolták nagy számú tanítványai, elveit magáévá tette a város népe, iratait egész Németország örömmel olvasta, s öt Fridrik szász választó fejedelem pártfogása alá vette. Igy történt, hogy midön a pápa által mint nyilvános eretnek az egyházból kirekesztetvén átok alá vettetett s iratai nyilvánosan elégettetni rendeltettek, ő viszont 1520-ik évi December 10-kén Wittenberg város kapui előtt máglyát rakatott, azt saját kezével meggyújtotta, s nagy számú polgárok, egyetemi tanárok és egész tanuló ifjúság rivalgása között, a pápa átoklevelét és római egyházi törvénykönyvet megégette.

Ezzel az egyházi szakadás kockája el volt vetve, s ámbár Luther az átalakulást békés úton s egyházi közönséges zsinat által ohajtotta volna elintéztetni, és ezért saját túlbuzgó követői ellen is szigorú megróvással kikelt, — miután az ellene intézett üldözés mind mérgesebbé fajúlt, e körülmény megérlelte benne a vallási átalakítás nagy eszméjét. 1523-ban a szertartásokat egyszerüsítette, következett évben a szerzetes öltönyt elvetette s ez által jelt adott a klastromok és zárdák eltörlésére s az egyházi javak világiasítására, — utóbb 1525-ben egy volt apácát Bora Katalint feleségül vevén, megnösült. Miután nagy számú röpiratokat, vallási könyveket irt, s a szentirást német nyelvre fordította, meghalt 1546. Mart. 18-kán, 63 éves korában.

Luther tanainak követői előbb gúnyból, majd általában „Lutheránusok"-nak neveztettek s mivel

a Magyarországot elözönlött török hatalom a német birodalmat, söt egész keresztyén europát veszélyel fenyegette, elobb a wormszi, majd a spirai birodalmi gyülésen a törökök elleni átalános fegyverkezés kötelezettségén fölül, a katholikus rendek a hitújítás terjeszkedését gátló szabályokat is alkottak, ezek ellen a Luther tanait valló fejedelmek V. Károly császárhoz és az összegyült rendekhez 1529-ik évi Április 19-kén tiltakozást (protestatiot intéztek és innen mind maig „protestansok"-nak, vagyis tiltakozóknak, óvásttevöknek is neveztetnek. Következett évben Január 21-re Augsburgba ismét országgyülést hirdetett a császár, melyen maga is személyesen megjelenni igérkezett, hogy mindkét felekezet meghallgatása után a vallási békét helyre állíthassa. Itt V. Károly a protestans fejedelmektöl azt kivánta: hogy vallásuk fö elveit és az általuk mellöztetni kivánt egyházi visszaéléseket tartalmazó elöterjesztményt szerkesszenek. Ök ezt Melanchton Fülöpre bízták, a ki megbizatásában Luther jóváhagyásával járt el, — s ezen elöterjesztmény magában foglalván az új vallás hitelveit és a róm. kath. egyház szertartásaiból átvetteket, nevezetik „augsburgi vagy ágostai vallástétel"-nek s innen ered az evangyélmi vagy lutherána egyháznak maig is „ágostai szertartású" elneveztetése.

Luther Mártont a róm. kath. egyháztóli teljes elszakadásra — mint már említve volt — az ellene intézett méltatlan üldözés vitte; ö sokat megtartott a régi egyház szertartásaiból és hitelveiből. Midön Schweitzban Zwingli Ulrik züriehi lelkész 1523-ban a hitújítás érdekében föllépett, az egész hitalap

és külső szertartás megjavított elveit Luthernél sokkal határozottabb, egyszerűbb és könnyebben felfogható modorban adta elő, melylyel az úgynevezett schweitzi vagy „helvét“ hitvallás talpkövét vetette meg; de mivel ő a Luther által megtartott elvektől is eltért, köztük ezért szakadás támadt s Zwingli tanai amaz által mind iratokban, mind vitatkozások közben élesen megrovattak.

Zwingli tanait Kálvin János (1541—1564) genfi lelkész Schweitzban (Helvétziában) átalakította. Ez új rendszer Luther és Zwinglién alapszik; de Kálvin mindent szigorúbb rendbe hozott. Ő megérlelte a szakadást, mely a protestansok közt kiütött: amazok lutheránus vagy ágostai szertartású, Kálvin tanainak követői pedig kálvinista vagy helvétziai vallású egyház híveinek nevezik magukat; azok évangyélmi, ezek reformált vallásnak is címezik szertartásukat: mindkét új egyház átalános nevezete „protestans“ maradt. — Magyar- és Erdélyországban elébb Luther tanai terjedtek el; de az 1567-dik évi Február 21-kén tartott debreceni zsinaton Kálvin szertartása elfogadtatván, az elébbit csakhamar túlszárnyalta.

A nagy hírű németországi egyetemeket időnkint számos magyar ifjak látogatták, s mennyiben e tárgyra vonatkozó adataink mutatják, 1520-dik év táján — midőn Luther tanítványainak száma 400-at, s mellette a nagy tudományú Melanchton Fülöpéi 600-at meghaladott — Gálszécsi István zemplénmegyei fi, Szentantali Gergely és Cziriáki Márton említtetnek, kik a wittenbergi egyetemben nevezett tanárokat hallgatták; ezek által Magyarországon,

némely betelepedett német lelkészek által Erdélyben a szászok között Luther tanai csakhamar megismertettek, átalában pedig a könyvárusok által mindefelé szétküldözött röpiratok s vallási tárgyú könyvek útján a hitújítás nagy sikerrel terjedezett. 1522-dik évi Aprilis 2-kán II. Lajos király már rendeletet bocsát ki a nagyszebeni polgárok közt Erdélyben mutatkozott vallási rendetlenségek meggátlása végett, s ugyanez évben a budai főoskola két jeles tanárát Grinäus Simont és Windheimi Videt az evangyéliom hirdetése miatt az országból kiüzette, az 1523-dik évi sz. György napján tartott országgyülés pedig az 53-ik törv. czikk által rendelte, hogy a lutheranusok mint nyilvános eretnekek élet- és jószágvesztéssel bünhesztessenek; ugyanez évi December 27-kén tartott királyi tanácsból Lajos király a Budán székelö pápai követet szólította fel, hogy a minden ellenzés daczára terjeszkedö eretnekség gátlására lépjen föl, és miután ez azt meg is ajánlotta, részére a világi karhatalom megigértetett. — 1524-dik évi Február 26-kán Mild János nagyszebeni tanodaigazgató a káptalan elött tartozott magát az eretnekségi vád ellen igazolni. Martius 12-kén pedig Nagyszeben és Brassó városok tanácsához s az ország minden törvényhatóságaihoz királyi rendelet menesztetett, mely meghagyja: hogy Luther tanait tárgyazó minden könyvek és iratok felkerestetvén megégettessenek, azokat senki jószágvesztés terhe alatt adni, venni, olvasni ne bátorkodjék; az esztergami érsek a szebeni és brassai dékánságokhoz még ez évi Aug. 15-én, a szepesi prépost ugyane hónap 21-én saját alárendeltjeihez hasonló tartalmú fenyegetö rendele-

tet küldöttek, s a kisasszony napján megnyílt rákosi zavaros országgyűlés, a jelen volt pápai követ és a bibornoki süveg után áhitozó Szalkai László esztergami érsek s többek által feltüzelve, a lutheránusokat egész országból kiirtatni és bárhol találtatnának, szabadon megégettetni rendelte. E kegyetlen törvény áldozata lett csakhamar Rüm György budai derék könyvárus, ki elevenen megégettetett s a két magyar hazában a nemzeti irodalom és tudományosság pótolhatatlan kárára, temérdek vallási tárgyú könyv és értekezés, miket a faluról falura, házról házra kutató királyi kiküldöttek és érseki biztosok máglyára kárhoztattak. Nagyszebenben az erdélyi szászok fővárosában Luthernek halomra gyűjtött iratai a pelengér alatt lángok martalékivá lettek. Trapolt Simon tudós budbergi lelkész, Luther tanai követésével vádoltatván, Oktober 25-kén a királyi biztosok elibe állíttatott, és a megégettetéstől csak legforróbb esedezés s azon fogadás által menekült, hogy a királynak és esztergami érseknek mindenben engedelmeskedik, paptársait pedig a nekik okozott gyalázatért megköveti; Klementisz János nagyszebeni káplán, elökelö rokonok hatályos pártfogása által szinte szabadon bocsáttatott, de hibás hitelveit a szebeni, schellenbergi és gerhardsani templomok elött háromszor nyilvánosan megtagadni kötelezteteti. — Még ugyanez évi Oktober 14-én királyi parancs küldetett Sopron város tanácsához, melyben annak fej- és jószágvesztés alatt meghagyatott, hogy az ottani ferenci szerzetes hitszónok ellen kiküldött Gergely nevü szinte ferences királyi biztosnak engedelmeskedjék, a vádlott hitszónokot elfogassa, a kiküldött-

nek átadja, Luthernek és követöinek diák, német s bármi más nyelven írott könyveit, értekezéseit s egyéb munkáit összeszedesse és megégettetés végett a nevezett biztosnak átadja. Itt azonban Gergely a kiküldött biztos, söt Antal a király gyóntatója is a vádlott ferencessel ugyanazon szerzetbeliek levén, a feladott vád ki nem deríttethetett, azért a következett 1525-dik évi Január 11-kén a király Sopron város tanácsának meghagyta: hogy ezen hamis vád kinyomozása végett a szerzetnek okozott gyalázat, fáradság és költség megtérítése fejében, az időközben elhalt feladó soproni lelkész javaiból elégtételt eszközöltessen; ellenben ugyanazon kiküldött eretnecknyomozónak egy Pál nevü soproni kereskedö ellen sikerült kisütnie, hogy az ördög unszolásából a böjtöt megtörte s pénteken húst evett, — ezért sanyarú büntetéssel lakolt s a még nagyobbtúl csak Január 28-án részére kiadott királyi kegyelmi parancs által menekült. — Sáros megyéből hasonló hitmozgalmak híre jutván a királyi udvarhoz, Január 15-kén a megye rendeihez, Február 4-én pedig Bártfa városához intézett királyi parancs keményen meghagyja, hogy Luther követöit nyomozzák és megbüntessék s ha egyháziak lennének, az egri püspökhelyetteshez küldjék. — Ez évi Május 7-re kitüzött országgyülést megelözöleg az esztergami érsek zsinatot tartott, melyre a besztercebányai lelkész feljelentette, hogy a hitszakadás már a bányavárosokon is kitört; eretnekséggel vádolta többek közt Konrád és Ziesling János budai lelkészeket is, kik azonnal elfogattak, de késöbbi sorsukról adatok hiányzanak. A rákosi országgyülésre sereglett nemesség a királynö udvarában

lévő németek, mint lutheránusok és annál fogva isten és a római szent szék elleni pártütők ellen hangosan kikelvén, azokat elkergettetni szorgalmazta; a következő sz. Iván napra Hatvanba gyülekezettek pedig a múlt évi kisasszonynapkor a lutheránusok ellen hozott törvényt azon záradékkal bővítették: hogy a kiirtandó és megégetendő lutheránusok jószágai ne csak a királyi kincstár, hanem az illető földes urak részére is koboztassanak el. — 1526-dik évi Aprilis elején Verbőcy István nádor és Ráskay Gáspár küldettek ki mint királyi biztosok a Selmecen, Körmöcön és Besztercebányán a vallási üldöztetés miatt lázadásba kitört bányamunkások elleni vizsgálatra, — sokan fejvétellel lakoltak, a megszököttek örökös hütlenségben s vagyonaik elvesztésében marasztaltattak, mások csak azon feltétel alatt nyertek kegyelmet, miszerint esküvel kötelezték magukat, hogy Luther tanaival örökre felhagynak, a római pápa és esztergami érsek iránt engedelmes és az eretnekségtől tiszta lelkészeik parancsait, mint igaz katholikusok, hódoló tisztelettel teljesítik. — Ennyi üldöztetés daczára is a nyilvános közszellem a hitújítás elveihez ragaszkodott, azokat még nem úgy ugyan, mint új egyházat, hanem mint reformot a régiben, a közvélemény vette oltalmába: Mária királynő udvari papja Henkel János az evangyéliomi tanokat Budán minden királyi tilalom ellenére pártolni s Luthert védelmezni merte; maga Mária királynő Luther hitelveitől nem volt idegen; György brandenburgi márkgróf, a király nevelője s gyámja, a hitszakadás tanait nyilvánosan elfogadta s azokat nemcsak szileziai uradalmaiban, de magyarországi birtokán, Gyulán is hathatósan

elómozdította, — mindamellett is hogy II. Lajos király Budán tartozkodásának legutolsó napján, midon másnap hajnalban a Mohács felé rendelt sereghez indúlt, 1526-dik évi Julius 19-kén a nagyszbeni királybíróhoz intézett rendeletével a lutheranusok ellen szigorúan intézkedett [1]).

Ily körülmények közt csapott le hazánkra a mohácsi vérnap gyászos fergetege. János király zivataros kórmánylata sokkal ziláltabb, I. Ferdinandnak uralma megszilárdítására sokkal nagyobb szüksége volt, semhogy az eretnek irtással sikeresen foglalkozniok lehetett volna. János halála után Martinuzzi vagy Fráter György püspök, a mindenható kormányférfiú életében alig egypár adatot lelünk arra, hogy a hitszakadás terjedését színleg akadályozni kisérlette. Hazánk ekkori belviszonyai, a magyar, német és török pártra szakadt országban tárt kaput nyitottak, legkedvezöbb alkalmat szolgáltattak a reformátzió terjedésének, elannyira: hogy 1526-dik évtöl 1546-dik évig, a mohácsi veszedelem után bekövetkezett húsz év alatt széles Magyarország minden vidékén úgy el volt terjedve, mikép az 1548-dik évi 5-dik és 11-dik törv. cz. a hitújítók ellen erélyesen intézkedik ugyan, de már ez vagy késön történt, vagy végrehajtása elhanyagoltatott.

Itt vidékünkön, nevezetesen Budán a fovárosban, még a török uralom elött, láttuk az evangyéliomi tanoknak a királyi udvar körébeni terjeszkedésüket;

---

[1]) Bodai Ésaiás: Magyarország Hist. II. kot. 48 s k. v. [illegible] Jászay Pál: Magyar Nemzet napjai a mohácsi vesz ut n I. 471 [illegible]6. lap. — Udvardy Ignacz: A Protestantismus köztörténeti fejlemenye. Veszprém. 1847. — Toldy Ferenc: A magyar nemzeti irodalom története. III. kot. 116. [illegible]

1546-ban már Debrecenben, Gyulán, Békésen, Mezőtúron, Szegeden, Tolnán, sőt tövünkben Cegléden virágzó egyházközségeit találjuk a megújított vallásnak [1]); és ismét felötlö: hogy Kecskemétről e tekintetben történetkönyveink s egyháztörténelem iróink a 16-dik századból semmit sem említenek; holott nem is feltételezhető, hogy a fővároshoz egy napi járat távolában levö s azzal már akkor is a fő országút vonalon szakadatlan közlekedésben álló Kecskemét, a hitújítás terén történetekről jó eleve teljesen értesülve s csak tudvágyból is azzal megismerkedve ne lett volna. Megbecsülhetetlen adatot szolgáltat tehát a kecskeméti reformált egyház levéltárában fenmaradt azon eredeti oklevél, melynél fogva 1564-dik évi husvét szerdáján Végh Mihály biró házánál a pápista és lutheránus elöljárók egész városi község nevében, az egyetlen kötemplom használata fölött atyafiságosan kiegyeznek. Világos ez oklevélből, hogy ekkor már a város népe vallás dolgában kétfelé volt szakadva; innen tudjuk, mikép ez egyesség keletkeztéig öseink azon egyetlen templomot az istentiszteletre közösen felváltva használták, de legkisebb összeütközést vagy szóbeli sérelmet is távoztatni ohajtván, azt a luther-keresztyének vallás felekezete a pápistáknak örökösen átengedte, ezer forint kötbér terhe alatt, ha valaha annak használatát visszakövetelné [2]). Mily szép példája ez a testvéri szeretetnek s érett gondolkozásnak azon korban és oly viszonyok közt, midön egy felől a pápisták az évan-

[1]) Budai: M. orsz. Hist. II. köt. 66. §. Palugyai: M. orsz. legújabb leirása. IV. köt. 388. lap.

[2]) Oklevéltár II. köt. 1. szám alatt.

gyéliomi hívek irányában legtöbb alkalommal felsöbbségüket éreztetni szerették, másfelöl a török kormány által egyszerüségénél fogva inkább pártfogolt új egyház tagjai a római katholikosok ellen saját szertartásaikat tüzes forbátlással védeni hajlandók voltak. E szerzödés lett alapja azon három század hosszú folyama által szentesített szervezetnek, hogy nem tekintve a két egyház hívei létszámának idöszerinti változásait, a községi javadalmak és elöljárói állomások maig közösen használtatnak; innen származott ama testvéri egység s szeretet köteléke, hogy az egyházközségek középületeinek, intézeteinek alapításakor egymást vetélkedve segíteni buzgólkodtak; így történt, hogy a két vallásfelekezet lelkészeinek — mint már láttuk — a község ügyei elintézésében egyenlö befolyás engedtetett; midön 1601-dik évi virágvasárnapon a városba jött hajdúk a pápista papot megszállván, vendéglátásra túlságosan erötetnék, a község 3 arannyal segélyezte [1]); midön Miklós kovács ugyanez évben a tatárfogságból kiváltatik, ugyanazon lelkész a községet a 14 arany váltságdíj kiállításában 2 arannyal segíti [2]); midön a tatár aga által a várostúl követelt ezüst csákány készíttetéséhez a pápista pap 24 nehezéknyi ezüst adománnyal járul [3]); midön 1602-dik évben a „Pápista Papot" a tatárok rabúl viszik, a város váltja ki 40 aranyon [4]); midön 1680-dik évben Kohári István füleki várkapitány a reform. felekezetet szigorú fenyegetés alatt feleletre vonja, a ferences atyák gárgyána kél fel a

[1]) Számviteli könyv. 212. lap.
[2]) Ugyanott 159. lap.
[3]) Ugyanott 218. 231. lap.
[4]) Ugyanott 326. lap.

hatalmas úr előtt annak védelmére [1]), és midőn Tököli kurucai Csuda István hadnagysága alatt a ferencesek gárgyánát lóra kötve rabúl viszik — monda szerint — a református gazdák illő számmal lóra kapnak és megszabadítják [2]); mely kegyeletes viszonynak a legújabb korban is számos példái mutatkoznak.

Midőn a kecskemétiek ezen 1564-dik évi egyezkedése után három év múlva, 1567-dik évben a debreceni zsinaton a magyar protestansok Kálvin rendszerét elfogadták, a Tiszán innen és túl levő egyházközségek ahoz rögtön áttérvén, igen valószinű, hogy ekkor Kecskemét is elhagyta Luther tanait s a hazánkban „magyar hit"-nek nevezgetett helvét hitvallást vette be, mert későbbi oklevelek már itt átalában csak pápista és kálvinista felekezeteket emlegetnek. Azonban a templom fölött történt 1564-dik évi egyezkedés után 34 év elforgása alatt a vallási viszonyokrúl adataink ismét hiányzanak, míg azok fenmaradt legrégibb községi jegyzőkönyveinkben megint feltünedeznek. Minden körülmény oda mutat: hogy ha az imént említett legelső egyezkedés idétt még a lakosok nagyobb száma a róm. kath. vallásnak híve maradt is, — mint ezt azon körülmény igazolni látszik, miképen az öreg kötemplom ezek birtokában hagyatott, és a luther keresztyének ugyanazon templom kerítésében saját használatukra csínos fatemplomot építettek; — de 30 év múlva már

---

[1]) Oklevél. II. köt. sz. a.

[2]) A kecskeméti róm. kath. egyház elöljárói által a ferences atyák részére 10. év múlva kiadott bizonyítvány szerint néhány száz aranyon vissza váltatott. Blahó Vincze 18. sz. 37. lap. — Lásd Oklevél. II. köt. 31. sz. a.

a népességi viszony egészen megfordítva állott s tekintélyben és jövedelemben a református lelkész a pápista papot megelőzte; 1600-dik év körül ugyanis, a jegyzőkönyvekben mindig *„Bázás Mihály Prédikátorunk, Gergöly pap más röndön“* szavakkal és sorozatban említtetnek a lelkészek s fentebb a 93 és 96. lapokon közlött törvényszéki eljárásoknál is ugyane megkülönböztetéssel fordúlnak elő. Azon tévedést azonban, mintha ekkor már a reformátusok két prédikátort tartottak volna, helyén látom hitelesen megcáfolni. E tévállítás onnan eredt: hogy a múlt század közepén bizonyos községi viszonyok földerítése végett az akkori jegyzők legrégibb jegyzőkönyveinket olvasgatván, imitt-amott azokban — avatatlanúl s a tiszteletre méltó régiség eltorzításával — jegyzéseket igatni szerénytelenek voltak, és a hol e kifejezést találták: *„a prédikátorok“* vagy *„két prédikátor“* a lap szélén megjegyezni siettek: *„két prédikátor volt már akkor Kecskeméten“*; holott figyelmes átolvasás után a bejegyzett tárgy egészen más értelmet ad, mint hogy mindkét vallásfelekezet papja predikátornak emeztetett a jegyzőkönyvben, például:

1599. *„Kelemen Bálint, Ferenci Simonék vöttenek egy veröm bázát flor. 3 den. 45 fertályát, az város penig elvötte tüle 4 fl. fertályát az szegénységnek egy-egy negyedenként, az két predikátornak adtanak 1 fert. pénzért.“* — Jk. 352. lap.

1600. *„Két Predikátor Bázás Mihály és Gergöly pap más röndön.“* — Jk. 434. lap.

1601. *„Az Kovácsot Miklóst is váltottuk meg 14 Aranyon, Ennek is 8 aranyát atta Tok Mihály. ketteit atta Kis János István biró uram öccse, ketteit*

atta Ismég Gergöly uram Prédikátor uram pápista pap.“ — Szvk. 159. lap.

1601. „*Az Kalmár Márton szölleje félére, az möllyet az Prédikátorok birtanak, mit költöttünk várasúl: Vargha János biró uram az Pestül haza jött 10 forint liszt árából költött elsö nap reá kész pénzt 7 Embörnek, meccöttenek, den. 70. attak 10 pénzt egyiknek-egyiknek, Tarohra 2 den. hagymát is den. 4 fölöstökömben*“ stb. — Szvk. 216 lap.

Két reform. prédikátor Kecskeméten 1670-ik év körül volt elsöben, akkor is a második lelkész mintegy káplánja lett az elsönek; az egyenlő minöségü két papi állomás 1699-ik évben szerveztetett [1]).

Az időközben volt róm. kath. plebánusok közül egyedül 1600-dik év körül szolgált és imént emlegetett Gergely papot ismerjük név szerint, a következett többi plebánusok említtetnek ugyan a jegyzökönyvekben, de meg nem neveztetnek.

A legelsö kecskeméti reform. prédikátorok között még a 16-ik század közepén Bálint és Máté nevü papok emlegettetnek, kik közül amaz Török Bálint által Pápáról Debrecenbe vitt Bálint papnak, — emez Skarica Máténak véleményeztetik, s ezek e szerint az első magyar reformátorok közé tartoznak [2]); 1594-ben említtetik „*Mihály uram az prédikátor*“ [3]), ez helybeni származású Kecskeméti Végh Mihály volt, ki mint nevezetes lelkész fenhagyta emlékezetét a régi zsoltáros könyv 55-dik

[1]) Sárospataki füzetek. I. 1858. 77. 78. lap. — Kecskeméti Protestans Közlöny. I. füz. 1858. 16. 17. lap.

[2]) Sárospataki füzetek. I. 1858. 72. 73. lap. — Kecskeméti Protestans Közlöny. I. füz. 1858. 44. lap.

[3]) Jegyzökönyv 27. lap.

száma alatt általa szerkesztett énekben, mint a versfejek nevét elötüntetik [1]); 1598 ban *„Tóbiás uram az prédikátor“* [2]); 1599-ben *„Prédikátor uram Tóbiás uram“* [3]). — 1600-ik és néhány következö év alatt Búzás Mihály volt a reform. lelkész, mint már a 73. 74. 94. és 96-ik lapokon névszerint kimutatva van; ez a közbejött országos veszélyek miatt ekkoriban szétoszlott tolnai reform. oskolából költözött ide, melynek tanigazgatója volt, hihetöség szerint fia lehetett Kecskeméti Búzás Balázs erdélyi reform. püspöknek, annálfogva ezt is leszármazási viszony kötötte a városhoz [4]). Némelyek azonban még 1598-dik évről Varga Balázst és 1600-dik évről Szegedi Lörincet kecskeméti prédikátorok közé számítani kivánják — helytelenül; mert ez a következö hibásan pontozott bejegyzésen alapúl:

1598. *„Törö János találta meg egy lovát Barbély Jánosnál: Törö János meg eskütt Bizonysági Szönyön lakó Vargha Márton, Várasunkbeli Tisztösségbeli szömélök Nagy László Egyöd Pál: Az kitül penig vötte Törö János, Móré Miklós szönyi, azok is mind bizonysági, Barbély János penig vötte Döbröcönben Kerekes Jánostúl illyen Jámbor szömélyök elött úgymint Szabó Gáspár, Szélös Pétör, Tóbiás uram az prédikátor Vargha Balázs. Az lónak az farán bal felöl billege illen* 8 *vagyon az csípön alól hátúl, kabla ló* (kanca), *és az város elött reá eskütt Törö János és hitivel vötte el az Várass*

[1]) Sárospataki füzetek. I. 1858. 75. lap. — Kecskeméti Prot. Közlöny. I. füz. 1858. 44. lap.
[2]) Jegyzökönyv 110. lap.
[3]) Jegyzökönyv 368. lap.
[4]) Kecskeméti Prot. Közlöny 1858. I. füz. 14. lap

Gyülésében." — (Jk. 210. lap.) — A ritkított szavakat hibásan olvasta egyik múlt századi jegyző s ezt írta a lap üres hézagára: „*1598. László Ferenc föbiróságában Varga Balázs volt Prédikátor*", holott a hiányosan pontozott szavak így levén olvasandók: „*Tóbiás uram az prédikátor, Vargha Balázs*" — világos, hogy ekkor Tóbiás nevű volt a prédikátor s az ő neve szintúgy, mint Varga Balázs közpolgáré, csak a tanúk között szerepel. — A Lörinc nevü prédikátor pedig úgy említtetik, mint Szeged városbeli lelkész, kitől a város bort vásárol, — ugyanis: 1600. „*Szegeddül Olcsai Gergöly möly borokat hozott.... ennek 4 karika fáját* (hordóját) *atta Lörinc Prédikátor flor. 26. den. 10.*" — (Szvk. 89. lap.) — És alább: 1601. „*Szegedi Lörinc Prédikátornénak elöször attunk vala boltbér féle pénzt fl. 6. Ismég sz. István napján új szörént attunk 3 bor árrát.*" — (U. o. 108. lap.) — Tehát nem Szegedi Lörinc volt ekkor kecskeméti prédikátor, hanem Lörinc nevü volt a Szeged városi református lelkész, kitől a város bort vásárlott.

Valószinü, hogy Búzás Mihály az elszéledt tolnai oskola igazgatója volt, midön kecskeméti lelkésznek meghivatott s tanítványai nagy részét is magával ide hozta [1]); valószinü továbbá, hogy azon György deák [2]) és István mester, kik föntebb a 74- és 75-ik lapokon községi oskolatanítókúl felfogadtattak, nem épen csak betüzésre oktatták a kecskeméti ifjúságot, hanem a polgári életpályán legszükségesb

[1]) Kecskeméti Prot. Közlöny. 1858. I. füz. 45. lap. — Egyházi Almanak. 1836. 77—82. lap.

[2]) Ez volt Pesti György, később veresmarti pap és 1623-ban baranyai superintendens. Kecskeméti Prot. Közl. 1858. I. 57. lap.

tanulmányok előadásával is foglalkoztak, innen magyarázható azon körülmény, hogy a kecskeméti reform. gymnasium szakadatlanúl Bízás Mihály beköltözési idejétől, vagyis 1600-dik évtől hozza le fönállását, innen van, hogy Kecskeméten a jegyzőkönyvekbeni bejegyzések igazolása szerint, mindig nagyobb számú irástudó polgárok s a községi elöljárók átalában értelmes emberek voltak, és oskolai míveltséggel birtak. Annak bizonyítására, hogy mind a római katholikusok, mind pedig a reformátusok egyházközségének az akkori fogalomhoz és szükséghez képest voltak tanintézetei, melyekben nem csak oskolás gyermekek, hanem diákok nyertek oktatást, — legyen elég itt egyelőre felütnöm az 1654-dik évi számviteli könyvet, melynek 137-dik lapján: „*Az Deákok az két félről cantálni jöttön adtunk den. 95.*" — és a 149-dik lapon: „*Item az Énekes Deákoknak attunk den. 76.*" bejegyzések találtatnak, midőn alkalmilag a tanulók a városházánál a tisztviselőket énekléssel megtiszteltték. — Tagadhatatlan ugyan, hogy a 17-dik század lefolyása alatt kecskeméti származású ifjakból előállt ama szép koszorú, mely a magyar reformátziónak méltán díszére szolgált, mindenesetre a debreceni főoskolából került ki, s magasb tudományos míveltségét külföldi egyetemekről hozta, de annak veteményes kertje a kecskeméti oskola volt, kiket ime névszerint elszámlálok:

Kecskeméti C. János, 1593—1607. ungi esperes és ungvári lelkész.

Kecskeméti Elek János (Johannes Alexis Kecskeméti) 1609—1618. sárospataki tudós lelkész, ki Dániel profétiájára tudományos értekezést írt.

Kecskeméti M. János 1610—1635. a szathmári oskola tanára.

Kecskeméti Máté 1610—1629. szathmári, 1629—1634. debreceni tanár.

Kecskeméti Mihály 1634—1637. szathmári lelkész és kerületi superintendens.

Kecskeméti Miklós 1638-ban váradi tanár.

Kecskeméti György 1638-ban nógrádi esperes.

Kecskeméti Kincses István 1694—1696. szathmári tanár, 1696—1699. szathmári lelkész és superintendens.

Kecskeméti György 1704. után debreceni tanár.

Kecskeméti Szabó János (Johannes Sartoris Kecskeméti) 1681—1722. kecskeméti kerületi esperes és nagykörösi prédikátor. [1])

A kecskeméti reform. oskola tanárai általában jeles készültségű s utóbb többnyire kitűnő állásra jutott férfiak voltak; köztük a 17-dik századból két helybeni származásút ismerünk, úgymint

Kecskeméti Halygató Istvánt, ki később halasi lelkész lett, — és

Kecskeméti Böddi Istvánt, utóbb itteni prédikátort. [2])

Végre megemlítem Kecskeméti Varga Jánost, mint a városnak a 17-dik század közepén volt helybeni származású jegyzőjét, ki a szappanos céh

---

[1]) Ember Pál: Hist. Eccl. Reform. in Hung. et Transsylv. Kiadta Lampe 1728. az 570. 588. 597. 603. 616. 617. 618. 619. 633. 634. 638. 651. lapokon. Egyházi Névtára a dunam. helv. vall. egyházkerületnek 1848. 34. lap.

[2]) Kecskeméti Prot. Közlöny. 1858. I. füz. 57. lap.

szabályai kiadványozásánál azon kor szokása szerint eldiákosított neve mellé előnévül szülőföldje nevét illesztvén, így írta magát: „Johannes Suttoris Kecskeméti.“ [1])

VIII.

A protestans vallás keletkezését, hazánkbani előhaladását és kecskeméten elterjedését tárgyazó vázlat szolgáljon tudomásúl azoknak, kik az ekkori vallásmozgalmak történelmével tüzetesen nem foglalkoznak; most a reformátzióval szemben a római kath. vallásról s általában mindkettőnek helyi viszonyairól fogok szólani.

Hazánk történetének fölületes olvasója is megrendül a „nemzeti nagy létünk nagy temetője Mohács“ sírhalmainál, hol a király, 2 érsek, 5 püspök, 28 zászlós úr, 500 főnemes és mintegy 22 ezer fegyveres alussza örök álmát, mint az elhamarkodott ütközet áldozata. Ennyi főpapnak a mohácsi ütközetbeni eleste nagy csapás volt a róm. kath. egyházra épen azon válságos időben, midőn a hitújítás tanai az egész országot elárasztották; ezt azonban a bekövetkezett események még súlyosbították. Véleményem szerint igen hibáznak azok, kik tüzetesen János királyt kárhoztatják azért, hogy megengedte némely országnagyoknak, mint Perényi Péternek az egri, Török Bálintnak a nyitrai, Cibak Imrének a váradi, Bodó Ferencnek az erdélyi, Perusics Gáspárnak a csanádi, Szerecsenyi Jánosnak a pécsi, Bakics Pálnak a győri püspökség birtokainak s jövedelmeinek

[1]) Okmánytár II. k. 75. l.

letartóztatását, és így azon egyházmegyék főpap nélkül maradván, ez által a hitszakadás terjedése kellőképen nem gátoltathatott; — ezt közvetlenül nem János király, hanem az ország szánandó állapota idézte elő; nem jelentett az egyebet annál, mint midőn a magyar király azon jogát élvezte: hogy a megürült főpapi javadalmak jövedelmét ideiglenesen megtartván, a püspökséget betöltetlenül hagyta; — akkor ugyanis az ország védelme, a nemzeti önállás megmentésének nagy eszméje úgy kívánta, hogy a király ama püspöki jövedelmek élvezetét világi országnagyoknak ideiglenesen átengedje, azért, hogy ezeket a honvédelemre, zászlóaljaiknak kiállítására s fentartására tehetősekké tegye, — és ha közülök egykettő ez átengedéssel kapcsolatban volt kötelességét kellően nem teljesítette is, a többiről fényesen igazolják hazánk akkori történetének szomorú lapjai az ellenkezőt. Sokkal többet ártott ez intézkedésnél a rosz példa, mely abból származott: miután ugyanis I. Ferdinand ellenkirály hasonló átengedéseket tett, némely hatalmas urak önkényesen gazdálkodtak az egyházi birtokokban, a papi jószágokat elfoglalták, a szerzetes klastromok birtokait elragadozták, olynyira, hogy a régi egyház egészen gyámol és védfal nélkül maradt. — A váci püspökség, melynek hatóságához Kecskemét tartozik, egyike ama szerencsétlen egyházi méltóságoknak, melynek nemcsak területe, hanem minden birtoka török uralom alá jutott, s ezért a mohácsi gyásznap után bekövetkezett másfél század alatt a váci püspökök e címet jogszerű jövedelmeik élvezete nélkül viselték, ekkor őket folyvást egyházmegyéjükön kívül, jobbára mint esztergami,

nyitrai, pozsonyi, vagy szepesi prépostokat s nem ritkán királyi korlátnokokat találjuk, mely hivatalok jövedelme saját személyes kitartásukra is alig volt elegendő, nemhogy abból papnöveldét tarthattak, és egyházmegyéjük irányában főpásztori kötelességeik terheit teljesíthették volna. Igy történt a róm. kath. vallás nagy hátrányára, hogy kivált a török uralom alá jutott egyházmegyékben, kellő képességü lelkészek nem voltak, e tisztet nagyobbára világi egyének, úgynevezett „licentiatus"ok teljesítették, kik elegendő tudományos képességgel épen nem, a vallás magasztos ihletével még kevesbé bírtak, de a felavatott lelkészek ily nagy megfogyatkozásában szükség volt rájok, hogy legalább a szülötteket megkeresztelják, a nősülöket összeeskessék s a halotti szertartásokat végezzék. [1])

E közben képzelhető: mikép a török uralom alatti országrészekben, hittani tudományos készültségen kivül egész oda adó buzgósággal működő protestans lelkészek mellett, mily alárendelt állás jutott egy róm. kath. licentiatusnak s mily széles alkalom nyílt a lelkész nélküli községeket, részben vagy egészben, a különben is nagyobb lelkiismeret szabadsággal kecsegtető protestans vallás részére megnyerni. — Kecskemét elökelö város volt, a népesség létszámának mintegy fele még a 17-dik század elején is a róm. kath. vallás híve maradt, és plebánusokat szereznie csak nagy bajjal sikerült, míg ellenben a református felekezet folyvást jeles prédikátorokkal bírt s fél századnál tovább a város egyik földesura,

[1]) Kazy. Hist. Regni Hung. Tom. I. pag. 220. — Toldy Ferenc: A magyar nemzeti irodalom története. II. 77. §. III. 116. §.

az ekkor még reform. vallású Rákóczy fejedelmi ház különös pártfogásával dicsekedett, és annak egyik tagja I. György fejedelem 1641-ben a kecskeméti reform. egyházat egy szép haranggal is megajándékozta [1]). Mindemellett nagy tévedésben vannak azok, kik azt állítják, mintha Kecskeméten a reform. vallás annyira erőt vett volna, hogy a róm. kath. egyház már plebánust sem bírt maga erejéből tartani, és 1633-ban parochiája üresen maradt [2]); városi jegyzőkönyveink egészen ellenkezőt bizonyítanak: az 1633-dik évi számviteli könyvben a községi korcsmák kezeltetésénél feljegyezve találtatik: „*Az Prédikátornak 2 pintet, az Mesternek 1 pintet. — Az Plebánosnak 2 pintet, az Mesternek 1 pintet.*“ (35. lap.) — „*Az Predikátornak 1 pintet, B. U.* (Biró Uram) *az Plebánosnál lévén 16 pénz árát.*“ (36. lap.) — „*Az Pápista Páthereknek 2 pintet Karácsonkor. — Az Körösztyény Prédikátornak s Mesternek Karácsonkor 2 pintet.*“ (42. lap.) — „*Prédikátor U. betegh lévén 2 pintet. Az Plebánosnak 1 pintet.*“ (44. lap.) — Az 1634-ik évről: „*Az Pápista Papoknak 16 pénz árát. Ismét Ecclesia számára, midön Prédikátor uramat hozták 14 pintet.*“ (4. lap.) — „*Pünkösd Innepére az Prédikátornak 1 pintet. Az Pápista Papoknak is 2 pintet.*“ (6. lap.) — 1639-ik évről: „*Attunk az Plebánosnak Sedecima pénzt flor. 6. den. 50.*“ (Számviteli könyv végső lapján.) — 1640-ről: „*Az Sedecimát megh fizetvén Püspök Uramnak attunk flor. 6. den. 50.*“ (159. lap.) „*Az Páternek meg fizetvén az*

[1]) Oklevéltár II. köt. 3. sz.
[2]) Polgár Mihály: Egyházi Almanak M. DCCC. XLII. 16. lap.

Sedecimát, attunk flor. 6. den. 50." 163. lap. 1641-ik évről: „*Püspök Uramnak fizettünk az Sedecimára flor. 6. den. 10. Plebános Uramnak is flor. 6. den. 10.*" (199. lap.) [1]). Ugyanez évben Marton Gergely szolgája ellopván a Plebánus palástját, fölötte a városi tanács fenyítő ítéletet mond. (202. lap.) stb. — Igaz ugyan, hogy ekkoriban már csak legnagyobb bajjal lehetett e vidékre róm. kath. lelkészeket nyerni s ezért 1637-ben — tehát jóval 1633 után — folyamodott a kecskeméti róm. kath. egyházközség a Jezsuita szerzet főnökéhez Nagyszombatba, előterjesztvén, mikép azon szerzetből ide rendelendő lelkész részére a parochiát kész átadni, azon föltétel mellett, hogy onnan aztán plebánussal folytonosan elláttassék; de azon tagadó választ nyerte, hogy a szerzetesekbeni nagy fogyatkozás miatt rájok számot ne tartson, hanem a ferencesekhez forduljon [2]). Időközben, mint a fenebbi adatok igazolják, a kecskeméti róm. katholikusok még ekkor is fogtak lelkészt s parochiájok nem volt üres, mi annál bizonyosabb, mert ámbár 1642. és 1643. évekről jegyzőkönyveinkben a plebánusról említés nincs, ugyanazokban említés a prédikátorrúl sincsen, ez tehát nem döntő érv az ellenkezőre, mivel azon évi jegyzőkönyvekben szembetünő hiányok mutatkoznak; de már 1644-ben kénytelen volt a kecskeméti róm. kath. egyházközség csakugyan a ferencesek szerzetéhez fordúlni, mely

[1]) Az itt megemlített „Püspök Uram" volt Paksi György ekkori kecskeméti reform. lelkész és superintendens. — Lásd: Egyházi Névtár M. DCCC. XLVIII. évre. A helv. vallt. követő dunai-tiszai egyházkerület megbízásából szerkesztette Báthory Gábor. 79. lap. Sárospataki füzetek. 1858. I. 76. lap. — Kecskeméti Prot. Közlöny. 1858. I. 45. lap.

Oklevélt. II. köt. 2. sz

még ugyanazon évben a meghivást szívesen elfogadta, a kért szerzeteseket rögtön kiszolgáltatta s azoknak itteni megtelepedésüket 1647-ben mind Lippai György esztergami érsek, mind pedig Hosszútóthi László váci püspök megerősítvén [1]), azóta sz. Ferenc fiai 1772-dik évig egyedül viselték, azután maig a váci egyházmegyebeli plebánusok mellett lankadatlan buzgósággal viselik az egyházi szent szolgálatot.

A reform. egyházközség irányában már eddig néhányszor előfordúlt „Ekklézsia“ kifejezés azt bizonyítja, hogy ezen felekezet önálló egyházközségi szervezettel bírt; egyébiránt, hogy azzal szemben a róm. kath. felekezet sem volt egyházi minőségben szervezetlenül, a városi jegyzőkönyvek igazolják; — itt ismét a számviteli könyvre, és pedig a községi korcsmák kezelésére kell hivatkoznom, — az 1634-ik évről 33-ik lapon bejegyezve találtatik: „*Az Ecclesia éppen megfizette ez esztendöre kihordott bornak az árrát úgymint flor. 43. den. 14. Az Pápista Ecclesia is éppen megfizette ez esztendöbeli hordott bornak az árrát flor. 19. den. 31.*“ [2]) És 1685-ben, midön a város Koháry István földesurának a Tököly fogságából kiszabadulásakor egyszerre 800 aranyat fizet, a reform. egyháztól 200, a róm. kath. egyháztól pedig 100 aranyat kölcsönöz. (362. lap.)

A két vallásfelekezeti egyházközség között már száz évet meghaladott szép egyetértést, a vallási

---

[1]) Oklevélt. II. köt. 8. és 9. sz.

[2]) Itt a két Ekklézsia részére hitelben kihordott bor mennyisége között azért mutatkozik e nagy különbség: mert az „árvacsorához“ felhasznált bor is ez úton szereztetett be, mint a számviteli könyvek évről évre bizonyítják.

túlbuzgóság egypár ízben megingatta, de a szerencsés kiegyenlítés a régi jó viszonyt még inkább szilárdította. — Jegyzökönyveinkben igen sok sajátságos kifejezés mutatja, hogy ekkoriban a jegyzöi tollat többnyire protestans kezek forgatták s ez állomásra embereinket a debreceni fooskola képezte. Innen ama kifejezések: „Buzás Mihály Prédikátorunk, Gergöly pápista pap"; — „Az pápista Páter, az körösztyény Prédikátor" stb.; de sem az egyházközségek mint moralis testületek, sem a lelkészek mint magánosok, egymás irányában bántalmazásra nem bocsátkoznak, söt a már említett közös kitüntetések és javadalmak megosztásában annyira mentek, hogy az országos törvény szerint egyedül a róm. kath. megyés püspököt mint föpásztort illetö papi tized járulékát, a helybeni lelkésznek kijáró tizenhatodot is (Sedecimát) Kecskeméten a róm. kath. és reform. lelkészek egymással megosztva közösen szedték. Hazai törvényeink szerint, — az 1848. XIII. törvénycikk által megszüntetett — papi vagy püspöki tized jövedelmével azon kötelezettség volt kapcsolatban, hogy ennek élvezeteért a megyés föpap a községet alkalmas lelkésszel ellátni tartozzék [1]). Kecskemét város a váci püspöknek a török uralom egész korszaka alatt folyvást fizette a tizedet, szintúgy mint magyar földesurainak a censust, és Pestmegyének a háziadót. Föntebb a 65-dik lapon idézve vannak az 1601-dik évi jegyzökönyv szavai, midón a váci püspök hajdúi megjelennek a tized-

[1]) A papi tized, mint a kincstár által saját hasznára fordítani szándékl[illegible]tt jelentekeny jövedelem, a török kiverétésekor vidékünkön nagy szerepet játszott. Erről a következö III. kötet igen érdekes új adatokat fog nyujtani.

pénzért s nyargalót vesznek a városon; 1602-ik évre a nyitrai káptalan előtt egyez a város kiküldötte Radovics Péter váci püspök megbizottjával a tizedváltság iránt [1]); későbbi jegyzőkönyveink, tüzetesen a számviteli könyvek, a püspöki tizednek évenkinti rendes kiszolgáltatását igazolják, Kecskemét e részben is azon szerencsés helyzetet élvezvén, hogy a tizedet soha természetben nem fizette, — 1651-dik évtől kezdve pedig szakadatlan sorozatban bírja levéltárunk e tizedváltságról az eredeti nyugtákat, melyek többnyire kikötik, hogy a tizenhatod vagy sedecima a helybeni plebánust illesse, — ime a legelső fenmaradt eredeti magyar szövegű nyugtának másolata, — megjegyezvén, hogy a következő évekről ek nagyobbrésze is magyar szövegű, de némelyek latin nyelven vannak szerkesztve:

„Én Szeghedi Császár János Pap, Nóghrádi Plebános, Váczi Püspök és Szepesi Prépost Tarnóczi Mátyás Uram eő Nagyságha Vicáriussa, Jószághának Gongyaviselője és Árendátora. Adom értésére mindeneknek az kiknek illik, hogy árendáltam Pest vármegyében Kecskemét nevű Becsületes Várost ugyan maguknak pro hoc duntaxat Anno, exceptis Sedecimis, in omnem fortunae eventum et casum flor. 260. Melynek nagyobb Erősségére és elhitelére attam ez pecsétes Quietantiamat. In Presidio Neoghradiensi Die 13. May Anno 1651. Idem qui supra mpria. (Pecsét).

Jár mellette egy persiai szönyegh, és kézi Ajándék Csizma, vagy Papucs és halak is. Tavaly az

[1]) Oklevéltár. I. köt. 21. sz.

Szönyegh el maratt volt, most azt is megh hozták, azért nem restál." [1])

A tizenhatod tehát törvény szerint is a róm. kath. lelkész illetménye lett volna; de Kecskeméten az, fentebbiek szerint két egyenlő részben adatott ki a plebánusnak és reform. predikátornak. Így szedték azt a ferences atyák betelepülése után is tíz éven át, például az 1653-dik évi számviteli könyvben: „*Item Predikátor Uramnak attam megh az Sedecima vagy quarta Pénzt flor. 7. Item az Barátoknak is flor. 7.*"; azonban a ferences atyák megerösödvén a parochiában, egyházuk jogait visszakövetelték, a templom és melléképületei iránt viszálkodást kezdvén, a két vallásfelekezetet perre fakasztották. A lelkészeket illető tizenhatoddal, mint a püspöki tized járulékával könnyen elbántak, mert azt egyházi felsöbbségük útján a predikátortúl közvetlenül elvonatták; 1654-dik évben ugyanis, midön a város megküldte a 260 forint püspöki tizedpénzt, azt a Sedecima nélkül a püspöki megbízott fel nem vette, és így a város annak fizetett a tizenhatoddal együtt 274 forintot, a kétszeri utazás pedig 9½ tallérba került, — ime a jegyzőkönyv szavai: „*Az Árendátornak Nógrádban Boros Jánostúl küldöttünk költségével együtt Tall. 175. Egy szönyegöt vöttünk Oroszlán zsidótúl az Árendátornak Tall. 12½. — Az Árendát hogy Nógrádban el nem akarták venni az Sedecima nélkül, azt megh küldvén Boros János és Szappanos Gergelytül az flor. 14. — Tall. 9 költségében ½.*" 110. lap.) — Söt ide írom a püspöki megbízott nyugtáját is, melyben világosan

[1]) Eredeti a város levéltárában

írja, hogy az általa felvett 274 forintból a püspök 14 forintot a kecskeméti ferencesek részekre utalványozott:

„Ego Petrus Korompay, Reverendissimi Domini Matthiae Tarnóczy Eppi Vaciensis, Praepositi Posoniensis etc. in spiritualibus Vicarius et Decimarum Arendator. Fateor et recognosco, quod integram Decimam Oppidi Kecskeméth in Comitatu Pestiensi existentem: Frugum, Vini, Apum, Agnellorum, et aliarum rerum decimari solitarum, pro hoc duntaxat anno modo currenti, in omnem fortunae casum et eventum, ipsis Oppidanis, in et pro florenis ducentis septuaginta quatuor, et uno tapete persico bono, arendaverim et vendiderim, ex quibus praefatis florenis florenos quatuordecim annuatim Patribus Franciscanis Kecskemetiensibus persolvendos Reverendissimus Dominus deputavit. Super quibus praefatis florenis eosdem Oppidanos reddo quietos. Actum Nogradini 30 Mai 1654. Idem qui supra. mp.“ (Pecsét). [1])

A templom iránti panasz Vesselényi Ferenc nádor, mint a városnak egyik földesura elibe került, ki miután a külön panaszkodott felek folyamodványaikra kibocsátott rendeleteinek kellő sikerét nem tapasztalta, mindkét felekezetet, meghatalmazottai által maga elibe Pozsonyba idézte, hol azok a templom, sekrestye, cinterem és ezek közös kerítvénye iránt a nádor előtt kiegyeztek, az egyesség ünnepélyes okmányba foglaltatott, és 1658-dik évi Február 25-kén nádori hivatalos pecsét alatt lön kiadványozva, mely erede-

[1]) Eredeti a város levéltárában.

tiben maig is a reform. egyház levéltárában oriztetik [1]; de a tizenhatod a predikátortúl egészen viszszafoglalva maradt.

Ezen túl még egyszer látjuk a két vallásfelekezetet viszálkodásban, mely köztük akkor is szerencsés kiegyenlítéssel fejeztetett be. 1678-ik évi öszön, szent Gál ünnepe utáni napon (Oktober 17-kén) a reform. paplak felgyújtatván, arról a ferencesek klastroma, öreg kötemploma, ennek kerítésében volt reform. fatemplom és a város nagy része elégett [2]). A róm. kath. egyháznak minden egyházi készlete oda lett: templomi edények, öltönyök és anyakönyvek porrá égtek; a nehány év elött dulakodott éhség és döghalál a lakosokat megritkította, javaikban elfogyasztotta, most tehát a templom, klastrom és oskola fölépítésére tehetetlenekké lettek, ugyanazért még azon évi November 5-én kelt ünnepélyes engedménynél fogva mindhárom épületet átadták a sz. Ferenc rendén levö szerzetes atyáknak, „hogy építsék a Templomot, Rezidentziát, Iskolát a magok alamisnájokból, — és — áldással bírják, — valameddig csak egy is marad Tisztelendö P. Franciskánusok közül Magyarországban." — A reform. hívek fa-

---

[1]) Oklevélt. II. k t. 11. sz.

[2]) E tüzvész napja a kecskeméti legrégibb 1712. reform. anyakönyvben levö s mintegy 40 évvel kés[illegible]n keletkezett történeti feljegyzések nyomán hibásan tétetik November 2-ra vagy 12-re (Egyházi Alt.anak 1842. 46. lap. — Sarosp. füzetek. 1858. I. 73. lap. — Kecskeméti Prot. Közlöny. 1858. I. 46. lap.), mert ugyanezen tüzvész után közvetlenül kezdett, annalfogva azzal egykorú 1678—1712 róm. kath. anyakönyv elején olvasható jegyzet szerint történt az „Anno a partu Virgineo 1678. mense Octobri Die immediato post festum sancti Galli."

[3]) Oklevélt. II. k t. 20. sz. Ezen okmányt Blahó Vince latinból magyarra fordítva közli s annak keltét elhibázza. Ha a tüzvész Okt. 17-én történt, mint föntebb kimutatva van, ez oklevél nem lehetett szent Mihály havának 5-ik napon (Sept. 5.) kiadványozva, [illegible]

temploma is többül kiégett, s ök annak helyén, a régi róm. kath. kötemplom kerítvényében másiknak építéséhez készültek. Nincs bizonyos adatunk reá, vajjon a róm. kath. felekezet adta-e az első lökést a reform. templom eltávolítására; de azt tudjuk: hogy a város egyik földesura, a tudományos miveltségű s buzgó róm. kath. Koháry István füleki várkapitány értesülvén a város szerencsétlenségéről, mindkét vallásfelekezetből kiküldött elökelő polgárokat rendelt magához s azoknak és általuk a városi községnek atyai intéssel lelkükre kötötte, hogy a két templomnak egymástóli eltávolítására kinálkozó alkalmat felhasználni siessenek. Intette a városi községet, hogy a reformátusoknak oly alkalmas helyet adni igyekezzék, melyen azok egy új templom és kerítése felépítésére épen annyi tért nyerjenek, mint melyen a régi kötemplom kerítvényével együtt fekszik, s azon építendö új templomukat szintazon szabadalommal használhassák, milyennel a régi fatemplomot használták. 1679-ik évi Január 13-ról szittnyai váráből levelet is bocsátott e tárgyban a városi községhez: „akarnám — írja ebben a derék földesúr — ha ezen irásomat oly jó értelemmel vennétek s ismernétek, az mely jó szándékkal s csendes megmaradástokat kivánó igyekezettel írom s adom elötökben.“ Hosszas rábeszélését pedig emez erélyes szavakkal fejezi be: „Azonban hogy az Pápisták vagy Kálvinisták egymással ez iránt szóbeli versengésre ne merészeljenek fakadni, parancsolom ezer Arany birság alatt, mind egy mind más renden levök egymással ne versengjenek,

---

András havának (November) 5 kén, vagyis a tüzvészt követett 19-dik napon kellett kiadványoztatnia.

vagy egymás ellen való fenyegetödzésekkel ne légyenek, Kuruczot s Törököt akárki is úgy említsen vagy fordítson elö ezen dologban, fejével s jószágával fog fizetni." [1]) Használt a szép szó s erélyes intézkedés: megegyezett a két fél s egyességét Kohárvhoz fölterjesztette, a ki 1679-ik évi Augustus 21-kén Fülek várában kelt rendeletével azt helyben hagyván, megerösítette. A prédikátorok lakhelyétöl és Császár Gergely boltjától fogva a város pinczéjeig terjedö téres hely a belsö piacon kijelöltetett az új templom helyeül, melynek terjedelme a régi egyház és kerítvénye által elfoglalt térhez mind szélességére mind hosszúságára nézve egyenlönek határoztatott, s az egyességet jóváhagyó földesúr ezer tallér birság alatt meghagyta a városi tanácsnak, hogy azon téren létezö magán épületeket községi költségen kibecsültetvén, az illetöket kártalanítsa s azoknak új házhelyeket adjon, a róm. kath. egyházközség pedig az új templom falkerítésének annyi részét, mennyi a régi templom kerítvényének felét kiegyenlíti, felépítesse, végül szinte ezer tallér birság alatt mindenkit eltiltott, hogy ezen egyesség foganatosítását akadályozni ne merészelje, „mert az ollyan közönséges jónak bontogatója minden kegyelem s személyválogatás nélkül, másoknak példájára is meg fog büntettetni", — a vallásfelekezeti községek is egyenkint ezer arany birság alatt köteleztettek az egyesség megtartására, „hogy így az egyértelem s békességes lakásokért, mely mind Isten s mind emberek elött kedves és dicséretes, várhassák mindnyájan Istennek áldá-

[1]) Okleveit. II. köt. 21. sz.

sát, az városnak épülését, magok csendességét s gyarapodását.“ [1])

Találkoztak mégis nyugtalan elméjű emberek, különösen a reformált egyház hívei közül, kik a katholikus földesúr közbejöttével s jóváhagyásával keletkezett egyességet protestáns védnök pártfogásával is biztosítani szükségesnek tartották, ugyanazért még ezen 1679-ik évi November 1-ső napján a két felekezet új és szorosabb egyességet kötött. Ezen kötés különös a maga nemében, és a város egy másik földesurának, az elhalt Vesselényi Ferenc nádor testvérének, Vesselényi Pálnak, a Tököli Imre fejedelem kuruc hadai fővezérének firmája alatt kelt. Megegyeznek a felek továbbra is abban, hogy az új templom a fentebb kijelölt helyen építtessék s a régi a kath. hívek birtokában meghagyatván, ezek az új templom kőkerítését egészen saját költségükön felépíttetni tartoznak; elismerik a róm. katholikusok, hogy ezen kiegyenlítés egyedül Vesselényi Pál ő nagysága kegyelméből származik, ugyanazért ők, a reformata valláson levő atyafiakon fölül kerekedni, vagy irányukban elsőbbséget, hatalmat gyakorolni nem fognak, söt ha valamelyik fél valaha megbántatnék s bárki által háborgattatnék, a másik fél azt pártfogolni és oltalmazni köteles legyen; ezen szerződés mind az élő nemzedék, mind a maradék előtt örökös legyen s azt semmi szín alatt, még felsőbb parancsra se változtathassák meg. „Az mellyik rész pedig akarmi gondolható úton, módon, szín és ürügy alatt is ezen kötést megtörné, avagy ehez örökre

[1]) Oklevélt. II. köt. 23. sz.

magát nem alkalmazná, az a sértő fél az másik részről ezen kötés erejével, közülök való két ember életének elfogyásával, és azon kivül két ezer arany kötbérrel büntettethessenek meg, ha pedig ez iránt Törökhöz s akárkihez is folyamodnának, kétszeresen, úgymint négy ember halálán és négy ezer arany fizetésen marasztaltassanak, melyet az már megemlített méltóságos Hadadi Vesselényi Pál kegyelmes és örökös földesurunk, avagy ö nagysága méltóságos maradékja, ugyanezen kötésünk erejével, rajtunk külön és egyenkint megvétethesse saját erejével és hatalmával.“ [1])

Koháry István elsö rendeletének ellenére a Kecskemétiek mind a kuruc vezér, mind a török hatóságok közbenjárását felhasználták; amazt úgy látszik, az egyesség biztosítása végett, emezt szükségböl, mert török uralom alatti község engedély nélkül templomot nem épittethetett, — és Koháry István ezt nemcsak elnézte, söt helyeselte is, a mint 1680-dik évi Január 26-ról kelt rendeletében nyilatkozik, mondván, hogy azok a köztük keletkezett, és általa megerösített szép egyességet foganatba venni akarván, „mind az Török elött s mind pediglen más akadályt tenni kivánók elött elvégezték, hogy azon közöttök lett jó egyesség mind a mostaniaknak életekben, mind jövendöbeli maradékjoknak idejekben örökre szentül megtartassék“, — miután pedig a két vallásfelekezet újolag abban egyezett meg, hogy az új templom kerítésének felépítésében a róm. katholikusok által teljesitendö munkát ezek két ezer ezüst

---

[1]) Oklevélt. II. köt. 21. sz.

tallér kész pénzen megváltották, és azt ki is fizették, mint ezt a két felekezetnek Fülekbe küldött nyolc képviselője a földesúr előtt személyesen bemondotta, — Koháry ezt is helybenhagyta s ötezer arany bírság alatt parancsolta, hogy a felek minden kiegyenlítési pontokat megtartsanak; továbbá, minthogy a reformátusokat már a templom építésében sehonnan semmi akadály sem fenyegeti, ezen rendelet vételétől számítandó háromszor tizenöt nap alatt a pápista templom kerítvényéből végleg kiköltözzenek, és új templomuk építését megkezdeni a fentebbi büntetés terhe alatt tartozzanak. [1])

A kecskeméti reform. egyházközség attól tartván, hogy a budai pasák gyakran változó állomásán következő török tisztek telhetetlen zsarlásvágya őket még továbbra soknemű terheltetéssel fenyegetheti; vagy talán épen a budai divántól utasíttatván, Konstantinápolyba, — magához IV. Mohammed török császárhoz folyamodtak templomépítési engedélyért, — s a törvényhez és királyához törhetlen hűségű füleki várkapitány, az a Koháry István, ki elnézte, hogy legelső parancsa ellenére a kuruc vezérhez és a közvetlen török felsőbbséghez folyamodtak, a szultánhozi folyamodást hazaárulásnak tekintette s ezért a reform. egyházi elöljárókat maga elibe törvénybe idézte. Gellért atya, a kecskeméti ferencesek főnöke személyesen sietett Fülekbe a szigorú várkapitány kiengesztelése s felvilágosítása végett, mire Koháry újabb rendeletet adott, s nehogy az általa kiszabandó büntetéssel az egyházfelekezetek közti jó viszonyt elmér-

[1]) Okleveli II. köt. 25. sz.

gesítse, sőt inkább elhitesse, hogy ő, Koháry, mint elébb nyilatkozott, a kecskeméti reformátusok háborgatását nem célozza, ezek irányában a törvényszolgáltatás szándékától elállott, ismételve parancsolván az egyességek megtartását a kiszabott büntetések terhe alatt, és meghagyván, hogy a róm. kath. felekezet által fizetett 2000 ezüst tallér építkezési váltságról nyugták és ellennyugták állíttassanak ki, azok eredetiben a feleknél megtartassanak, másolatban pedig ő hozzá felterjesztessenek. [1])

Igy épült fel a kecskeméti reformátusok csinos temploma, mely Koháry erélyes közbelépte nélkül elmarad s még talán sok ideig egy kerítvényben szorong mindkét vallásfelekezet. A most is fenálló ref. templomban a szószék balján falra függesztett tábla s a torony homlokzatán falba rakott kölap igazolása szerint, megkezdetett az építkezés 1680-dik évben, s a következő három véres háborús évek alatt fejeztetett be. Egyébiránt a torony sudara későbbi építmény, valamint a templom falkerítésének fökapuja is, mely az egyház címerét jelző pelikánfészek körüli latin versek szerint 1742-dik évben készíttetett.

A templomban felfüggesztett egykorú tábla az építés idejét s intézőit e fölirattal örökítette: Mennyei Isten Háza. Esd. VII. v. 23. Melynek fundamentuma felvettetett 1680. Eszt. építtetett 1681. 1682. 1683. véres háborús Esztendőkben, a Kecskeméti keresztyének gondviselések által, kik közül valók E. B. e becsületes) személyek u. m. akkori lelki tanító tiszteletes Lenti P. János Úr, Biró György, Kalocsa

[1]) Okleveltt. II. kot. 29. sz. a nyugta u. o. 28. sz.

János, Sárközi Pál, Nagy István, Biró János, Hegedüs János, Czimbalmos László, Szabó János, Király István, Szeles György, Sárközi István, Decsi István, Balog István, Magó Mihály, Kállai László, Horváth Péter. Gondviselők: 1. Tar György. 2. Körösi János, Cseh György. 3. Szabó Mihály, Kovács Pál. 4. Péter János. 5. Varga István, Csedesz György, Kari András, Domján István, Szívos János, Kamarás János, Szücs János, Máthé Kovács, Szilágyi Mihály. — Pinxit S. Ph. Cs. Anno D. 1684. die 1. Dec.

A torony homlokzatán levő kölap e föliratot viseli: Aedificium Honori S. S. Trinitatis extructum ab Ecc. Ref. Kecskeméticnsi. Anno Domini M. DC. LXXXIII. Turris robusta Nomen Jehovae. Libr. Prov. 18. v. 10.

A fökapu fölötti címerjelvény körül az 1742-dik évet kimutató ezen évversek díszelegnek, — fölül:

DILaCerat rostro peCtVs sIC sangVIne fVso
EXstInCtos refICIt CrVDeLI fVnere natos.

alúl:

Nos stygIVs serpens DIra qVos tabe neCabat
VIVIMVs aspersI sangVIne ChrIste tVo.

IX.

A nép ajkán sokféle monda kering s néhány följegyezve is maradt ránk a töröknek magyarországi uralma idétt a keresztyén vallás irányábani eljárásáról; ezek azonban mulattató adomáknak többnyire megjárják, de történeti alappal bírni nem látszanak. Az úgynevezett török levelek több hitellel és nagyobb fontossággal bírnak; ezeken kivül a mi kevés figyelemre méltó történeti adatot ismerünk, csak

szigorú óvatossággal használhatjuk, nehogy az ellenmondások között eltévedjünk. E körülményből származó következetlenség tehát arra mutat: hogy nálunk a mi e téren történt, nem annyira törvénynek, vagy a mozlim törvény helyes alkalmazásának, mint egyes tisztviselők önkényének, vagy a törvény önkényes alkalmazásának kifolyása volt.

A magyarországi reformátzió elöhaladásáról egy Luther Mártonhoz 1545-ik évben innen küldött levél szavai ekép értesítenek: „a török igazgatás alatt szabadon hirdettetik az Évangyéliom, olyanyira, hogy az Isten különös gondviselésének lehet tartani, hogy megengedte ennek a résznek a barbarusok általi elfoglaltatását, mert jóllehet az erreváló lakosok testiképen szolgálnak, de bizony nekik nagy mértékben tündöklik az Évangyéliom és teljes szabadságban él az ö lelkek, melyet a mi királyunk, ha ezen részek hatalmában volnának, tüzzel vassal akadályozna. Abády Benedek, a ki szép tudományú és fedhetetlen életü ember, és a ki ezelött esztendövel ordináltatott Vittembergában, Szegeden, mely a Tisza mellett leggazdagabb és népesebb város, mind az iskolában, mind a templomban a pasa elött, nagy kedvességgel tanít, annyira, hogy a minap egy disputátzio alkalmával a pasa hallgatást paranesolt a barátoknak, kiket úgy néz mint megannyi Móriókat, és megfenyegette öket, hogy ha csendesen nem viselik magokat, rövidnap a városból kihányatja.“ [1])

„Egy magyar születésü helvét hitvallású pap, ki

[1]) Manlii collectanea pag. 122. Magyarország legújabb leirása Palugyainál IV. kot. 388. lap. — Ime a Wittenbergból megerkezett Abádi Benedeket is megtaláltuk mint szegedi lelkészt (Egyet. Magyar Encyclopaedia. I. kòt. 32. hasáb.

magát latinúl Emericus Zigeriusnak nevezi s egy német hitsorsosához (1549-ik évben) írja levelét, két évig s kilencz hónapig hirdeti tanát az alsó magyarországi hódoltságokban. Visszatérő utjában Tolnán állapodik meg, a hol két hónapig marad, mint az egyik templom predikátora. Oskolát alapít a városban, mert a pápisták még bírják a régit. Némelyek, úgymond, a Krisztus, mások a pápa hívei. Az új oskolát 60 tanuló látogatja s a templomot 500 hallgató. — Történt, hogy Keresztelő János napja táján a tolnai polgármester, kit itt birónak neveznek, nagy summa pénzzel Budára ment a császár kincstartójához s kérte, hogy engem (Zigeriust) vagy megölessen, vagy üzessen ki a városból; de egyiket sem tudta megnyerni. Ezalatt a tolnai protestansok egyenesen a pasához folyamodnak ez ügyben. Miután a pasa kihallgatta volna öket, kicsibe múlt, hogy a tolnai birónak életébe nem került az árulkodás, és megparancsolta, hogy azon evangelicus hit prédikátorai, melyet Luther talált föl, (mert így nevezi ö az evangelicus hitet), mindenütt s mindenkinek, valaki hallgatni kívánja, hirdethessék szabadon és bátran, és hogy minden magyar és szláv, a kinek tetszik, az Isten beszédét hallgathassa és bevehesse, mert csak ez, úgymond, az igazi keresztyén hit és vallás. Ő, a pasa, azt is megengedte, hogy Budán is szabadon prédikálhassák a keresztyéneknek. — Általán, írja Zigerius, a török minden kormányzója s különösen jogtudósai, kiket kadiáknak neveznek, jobban kedveznek nekünk, mint mások.“ [1])

[1]) Ribini Memorabilia Aug. Conf. I. köt. 169. lap. — Salamon Ferencnél: Budapesti Szemle. VIII. köt. 162. lap.

„Nem egészen tíz évvel később 1557-ben Thury Pál egy virágzó protestans intézet rectora Tolnában, — így végzi levelét: el kell ismernünk az Istennek hihetetlen rendelését s ezért szünetlenül adunk neki hálát, mert oskolánk annyira virágzik, a mennyire csak ügyekezetemtől kitelik. A tanulók száma oly nagy, hogy alig férnek el két hallgató teremben, habár többnyire gyermek; a nagyobbakból is van mintegy ötven." [1])

„— a Törökök — szembetünőképen inkább kedveztek a reformátusoknak mint a Katholikusoknak, — mind azért, mert azoknak templomaikban, valamint az ö moscheikban képek nem voltak; mind pedig azért, mert azt hitték, hogy azok az ö ellenségükkel a német Császárral egy valláson levén, nekik titkos ellenségeik. Nem találtak azok templomaikban arany ezüst készületekre, melyeket elragadozni kivántak volna. Moscheik mellett meghagyták a protestansok templomait. — A Konstanczinápolyi nagy Mufti Kajmakánja a budai Mufti, egyebet a reformátusok főpapjától nem kivánt, csak azt, hogy ha meghal valamelyik pap, adja tudtára, kit helyébe állított. A seniorok egyházvidékeiket a pasák protectionálisával szabadon visitálhatták, — és megparancsolták a lakosoknak: hogy papjaikat megbecsüljék, fizetéseiket híven kiadják. — Megtanúlván a magyar nyelvet, eljártak a reformátusok templomaiba is, és a tanításokat végig hallgatták, azokról nagy kedvezéssel szólottak; noha találkoztak olyanok is, kik abban megbotránkoztak, hogy a református papok tanítás köz-

[1]) Salamon Ferencnél: A török uralk. Magyarorsz. — Budapesti Szemle, VIII. köt. 162. lap.

ben Korinthust és Thessalonikát emlegették; miért is egy pasa a reform. papot meg is intette, hogy neki ne legyen semmi gondja Korinthusra, Thessalonikára — mert az a török császáré, — ő csak kis Kocsordot nagy Kocsordot emlegesse. — Budán a reformátusoknak a török alatt szép ekklézsiájuk volt, — midőn a Kath. templomokat magazinokká, kaszárnyákká, istállókká változtatták; — a Sigmond templomát a reformátusok kezén meghagyták. — Székesfejérvárra a reformátzio be nem mehetett, míg a török el nem foglalta, de mihelyt a török kezébe került 1543-ban szép ekklézsia lett ott. Baranyában a reformátzio szabad terjesztését Sztáray Mihály a törökök kedvezéseinek tulajdonította.“ [1])

Ilyetén adatokkal bírunk egykorú és későbbi följegyzésekben, s míg történetkönyveink tömve vannak a róm. kath. vallásnak és híveinek török uralom alatti üldöztetéseikröli panaszokkal, hinnők talán, hogy a reformátzio elöhaladását általában török pártfogásnak köszönhette? — korán sem. — Ugyanazon Thury Pál tolnai rektor, kinek levele fönebb idézve van, ugyanazon levelében mondja: „A török éjjel nappal áskálódik papjaink és oskoláink ellen; mert azt tartják, hogy ezek az okai, hogy a magyar nem akar törökké lenni. Nincs oly pap, kit a török meg ne veretett volna, kivéve egy magamat. A veretés általán mindennap foly, a legkisebb okért a hibás talpát úgy elverik, hogy a bör is lemegy róla.... Mikor a törökre nézve egy-egy harcz szerencsétlenül üt ki, egész boszújokat mindjárt a prédikátorokon töltik; mert —

[1]) Palugyai: Magyarorsz. legújabb leirása. IV. köt. 387. lap.

úgy mondanak — ök okai minden szerencsétlenségnek, átkokat bocsátván ó ellenek az Istenhez. Ily váddal háromszor fogták el püspök urunkat s kötözve vitték a vesztőhelyre, hogy lenyakazzák; de az Isten csodálatos módon megoltalmazá mindannyiszor.“ [1])

Egyébiránt sajátlag maga a török törvény sem volt alkalmas arra, hogy a keresztyén vallás bármely felekezete irányában méltányos türelmet fejthessen ki, már csak azon oknál fogva is, mert a török e törvényekből vont magyarázat alapján, saját vallására az áttérítést minden kigondolható út, mód és ürügy alatt erőszakolta. „A vallásos törvények nem tiltják ugyan a más vallásúakkal a társalgást; de minden intézmény nagy kiváltságokat ad a mozlimoknak, s még legemberiebb vallásos törvényök is, mely a más vallásúakkal való jótékonyságot hirdeti, bizonyos szánalom nevében rendeli azt: „„elég szerencsétlenek ez örök kárhozatra ítéltek, — minek nevelni szerencsétlenségöket?““ Az ozmánoknál alig volt kevélyebb, magáról többet tartó és másokat inkább lenézö népe a világnak. — A hová letelepedett, tudtára adatta a lakosoknak, hogy nem bántja vallásukat és intézményeiket, csak adójukat fizessék pontosan. De a gyakorlatban a polgári és katonai hatóság nem sokáig tartá tiszteletben e türelmi parancsokat, magok az intézmények is sok erőszakolást foglaltak magukban. Nagy kényszerítés volt a kitérésre, hogy a mozlimmá lett keresztyén fölmentetett mindazon súlyos adó alól, mely koldúsbotra juttatá a lakosság nagyobb részét. A hivatalnokok

[1]) Salamon Ferenc: Budap. Szemle. VIII. k. t. 165. lap.

még tovább mentek. Nincs az a gonoszság — írja a tolnai rektor — melyet az ozmán tisztviselő el ne nézne a kitérés fejében. A kitérni szándékozót nem szabad gátolni. — — a mohamedán alaptörvények szerint a keresztyénnek nem szabad turbánt viselnie. A török ezt úgy magyarázta, hogy mindenkit áttérésre kényszerített, a ki bár tréfából, vagy a török biztatására föltette a turbánt. Ily esetet magam is láttam — írja Thury. A szomszédunkban fekvő mezőváros evangélikus papjánál nehány török vendég szállott meg hivatlanúl, kik tréfából a pap kalapját próbálgatták fejökre. A pap is utánozta példájokat, és egyik vendége patyolatját vagy turbánját szintén föl találta tenni. A pap kénytelen volt mahomedánná lenni, s később egy ideig szubasija volt azon helységnek. — A ki, hacsak elvétve is, oly mozdulatot tett, mint köszöntéskor a török, vagy köszönt a töröknek, sorsa ugyanaz lett, a mi az említett predikátornak. Ha a keresztyén kék vagy zöld ruhát vett föl, böröstül vagdalták le testéről. Általában semmi külsőségben nem volt szabad a férfiaknak a törököt utánozniok, különben ráfogták, hogy török, s nem volt más mód, mint vagy kitért, vagy megégették.“ [1])

Ha föntebbiek általánosságban, és személyek irányában török elbánásról tesznek nagyobbára tanúságot, térjünk már az intézményekre s különös kiváló esetekre. Tévednek azok, kik talán hiszik, hogy a török azért pártolta a reformátziót, mivel protestans templomokban szintúgy mint az ő mecseteikben képek nincsenek, vagy mivel azok a német császártól, az ő ellenségüktől különböző vallúson vannak, és

[1]) Ugyanaz, ugyanott 166. 167. lap.

mivel azok templomaikban ragadomány tárgyául szolgálható arany és ezüst készletekre számot nem tarthattak. Azok is tévednek, kik ez állítólagos pártfogást a töröknek azon magasabb politicai számításából származtatják, hogy a vallási felekezetekre szakadt Magyarországot könnyebben leigázhassa s a leigázottat biztosabban megtarthassa. Pártfogásról, véleményem szerint, szó sem lehet, legfölebb elnézésről. Ugyanis: „A mohamedán alaptörvények ezeket foglalják magukban a keresztyén alattvalók vallásos szertartásaira nézve:

„„A keresztyéneknek nem szabad hangosan, csak halkan harangozniok, csak halkan szabad énekelni, s a halottakért is csak halkan imádkozni.

A keresztyéneknek saját házukon kivül se a keresztet, se a szentirást hordozniok nem szabad.““

A halk harangozást és halk éneklést illetö parancsolat ma is áll, írja Hammer 1815-ben, s csak ott türik meg, a hol vagy kevés, vagy egy török sem lakik. Omár khalifa, a próféta második utóda, a ki Krisztus születése után 644-ben végzé életét, s a ki a fönebbi törvényt szabta, távolról sem gyaníthatta, hogy ezer év múlva, a 16- és 17-dik században azok egy keresztyén hitfelekezet terjedését fogják elömozdítni egy mohamedán birodalomban. A protestans szertartás a látvány és hangosabb isteni tisztelet, a kereszt és szentirás körülhordozásának tilalmát meg sem érezte, mert épen a külsöségek mellözését hirdették saját apostolai. Még az orgona sem igen lehetett szokásban, mert a 17-dik században egy erdélyi hitszónok keményen nyilatkozik ellene, a mi több, a mohamedán bálványimádónak tartotta a katholikust.

ki templomában nemcsak képeket tűr meg, hanem szobrokat is.“ [1]) — E törvény alapja a keresztyén vallás irányábani török eljárásnak; egyébiránt egyes eseteknél az alkalmazás kulcsát mindig az illető török tisztviselő akaratiránya szolgáltatta.

Úgy látszik fönmaradt emlékeinkből, hogy a templomok építése legnagyobb bajjal és költséggel járt. „Már Omár khalifa rendelte minden, mohamedán államban lakó keresztyénekre nézve, hogy templomokat, zárdákat építniök nem szabad; nem szabad templomukat kijavítniok.“ — „A templomok építése igen sok bajjal jár — írja a tolnai rektor a 16-ik században — s még a főparancsnok sem mer rá engedelmet adni. A leégettet be szabad fedni náddal, de torony és óra nélkül. Még ezen javítást is csak sok pénzzel lehetett kieszközölni. Karancsban (Baranyában), midőn az egyházfi a templom ajtaját kijavítandó egy szeget vert bele, meglátta egy török, és 6 forint birságot fizettetett vele, — mindig folyamodni kellett az építés megengedéséért s e mellett mindig ki van kötve, hogy a megújítandó épület se szélesebb, se hosszabb, se magosabb ne legyen a réginél.“ — Ily engedélyeket, tilalmakat és szigorú vizsgálatokat olvasunk a mezőtúri reformátusok és jászberényi róm. katholikusok templomairól, melyekben „a gaz keresztyének és alávaló istentelenek“ — „a város keresztyén köznépe s istentelen csoportja“ — „hiábanvaló szokása és balgatag imádása helye“ — „nyakassággal és kárhozattal teljes szertartása“ stb. kifejezéseket lelünk. [2])

[1]) Ugyanaz, ugyanott 161. lap.
[2]) Salamon Ferenc: Budap. Szemle. VIII. köt. 157. s köv. lap.

Minthogy az imént idézett adatok a róm. kath. és protestans vallásfelekezetek irányábani török elbánást mintegy párhuzamba teszik, — erösen ohajtanám, vajha Kecskemét történetében mindkét részröli hiteles adatokat felmutatni képes lehetnék; de sajnálva kell nyilatkoznom: hogy a róm. kath. egyházi szertartásokra vonatkozó ilyetén adatok nálunk teljesen hiányzanak; mert korábbiakat az 1678-ki tüzvész az öreg kötemplommal és egyház irataival együtt elenyésztette; a következett nyolc év alatt pedig a templom iránt önállólag a ferences atyák intézkedtek, de ilyetén iratok náluk itt helyben nem találtatnak; annálfogva csupán a reform. vallásiak elsorolására kell szorítkoznom, ezek is a török uralom második felében, csak a 17-dik század ötödik tizedéből veszik kezdetöket.

Mind e szigorú elbánás daeára Kecskeméten a török uralom alatt két különböző vallásfelekezeti templomot, toronynyal, órával és harangokkal együtt találunk. A tornyot, harangokat és órát nemesak több török levelekben, hanem régi jegyzökönyveinkben is említve találjuk, — az óra kijavíttatásának költsége számviteli könyveinkben többszer elöfordúl. 1642-dik évben a budai vezírpasa ad engedélyt, „hogy — a császári hódítás óta fenálló harangtorony — se nagyobbra se kisebbre nem építvén, az eldülés ellen faoszlopokkal megtámogattathassék"; de ez engedély a községnek 201 tallérába kerül. [1]) Tíz év múlva bevakoltatni kell ugyanazon templomot, és 15 ezüst piaszter díj mellett engedtetik meg. [2]

[1]) Oklevélt. II. köt. 4. és 5. sz.
[2]) Oklevélt. II. köt. 10. sz.

1660-ban tudtunkra nem épült templom Kecskeméten és a város „templom váltság“ot fizet a budai pasa parancsából, mi azon jelentőséggel bír, hogy a keresztyén templomoktúl e cím alatt a török évdíjat szedett. [1]) 1673-ban a paplak teteje kijavítás alá kerülvén, megzsindelezhetésére a budai defterdár ad engedélyt [2]), hogy azt, úgy a mint régebben állott, kijavíthassák; de az engedély megszerzése 21 tallérba kerül. — 1675-ben a kálvinista egyház óráját s harangját fedező toronytető kijavítására ugyanazon defterdár ad engedélyt, hogy azt „a megromlott helyeken kijavíthatják, de magosabbra mint eddig volt, nem építhetik.“ [3]) — 1678-ban „Kecskemét város házainak majdnem fele, az itt lakó keresztyének haszontalan istentisztelete helyeül szolgált két templom szintén, harangostúl együtt leégett. Minthogy ez alkalommal nincs módjukban az elébbihez hasonló templomot építeni, csak arra kértek engedélyt, hogy két kis oszlopra egy kis harangot helyezhessenek, ez megis engedtetett.“ [4]) Ugyanez évben, a leégett templom belsejében egy régi boltozatnak leszedésére kérnek engedélyt, mivel különben életveszéllyel járna a templom és szomszéd házak újra építése, ez is megadatik. [5]) 1679-dik évben „a Kecskemét városbeli Kálvinista felekezethez tartozó hitetlen jobbágyok temploma leégvén, falai összeomlottak. Ezért most ugyanazon helyen köfalakkal

[1]) Oklevélt. II. köt. 12. sz.
[2]) Oklevélt. II. köt. 16. sz.
[3]) Oklevélt. II. köt. 17. sz.
[4]) Oklevélt. II. köt. 18. sz.
[5]) Oklevélt. II. köt. 19. sz.

akarják templomukat fölépíteni, s arra engedélyt kérnek." Ezt Ibrahim vezírpasa megadja s róla az engedélylevélt a defterdár kibocsátja. [1]) — Ez az építkezésről. — 1662-ben Murtezán Aga kiküldetik a vidék harangjainak elkobzására, egyet Kecskemétre hoz, és itt hagyja; Budán kéri a dívánt, hogy engedje azt át a kecskemétieknek. Haszán aga, a vezír tihaja bégje ír a kecskeméti bíráknak, hogy Murtezán aga kérésére a harang itt marad, ne hozzák Budára, szabadon felköthetik s Murtezán aga lelkéért azt erösen megveressék [2]). 1673-ban a defterdár engedélyt ad, hogy a kecskeméti kálvinisták egy eltörött kis harangjok helyére másikat tehessenek. [3]) Ezek szerint nincs adatunk a vallási szertartások irányábani török eljárásról, mivel fönmaradt okleveleink keletkezése idétt már nem lakott ben a török Kecskeméten; hanem igenis vannak adataink a templom, harang, óra, és egyházi építkezés, söt épületbontásra nézve is, melyek szerint hatósági engedély, még pedig költséges engedély nélkül, azokat változtatni, kijavítani, megbontani, szóval érinteni sem volt szabad.

Azonban legsajátságosbnak mutatkozik azon eljárás, mellyel a már föntebb említett 1678-ik évi tüzveszély után a kecskeméti reform. templom újbóli felépíttetése engedélyeztetett. Láttuk már elébb, hogy a magyar földesurak az építkezésbe ugyan beavatkoztak, de jó tanácsesal, és a vallásfelekezetek közötti nézetek kiegyenlítésével inkább, mint önké-

[1]) Oklevélt. II. köt. 22. sz.
[2]) Oklevélt. II. köt. 14. sz.
[3]) Oklevélt. II. köt. 15. sz

nyú hatalommal; Ibrahim budai pasa engedélyt adott arra, hogy a reformátusok ugyanazon helyen, hol fatemplomuk leégvén, összeomlott, kőfalakra újat építtethessenek; de miután a magyar földesurak közbejöttükkel arra határozták e felekezetet, hogy más helyen építsen, — már ezért egyenesen a szultánhoz kellett folyamodnia. 1680-ban Kovács István, és Mohácsi nevű küldöttei által Konstantinápolban a császári díván tagjai közt kiosztott mintegy 400 darab aranynyal az engedélyhez utat is törnek, de előbb a Muftihoz, vagyis mozlim főpaphoz kérdés intéztetik: „ha egy az iszlám városától távol eső oly helységben, melynek lakosai általában keresztyén alattvalók, ezek templomot akarnak építeni, kell-é őket abban akadályozni?“ — és a kecskeméti aranyokat már valószínűleg ismerő Mufti határozottan e szócskával adta döntő válaszát: „Nem!“ — Ő felsége IV. Mohamed szultán nem késett e válasz folytán legmagasb engedélyét díszes kiállításban megadni, melyet a budai vezírpasához és ottani kádihoz intézvén, azoknak szigorúan meghagyja, hogy a Mufti fetvája értelmében kiadott császári parancs szerint intézkedjenek, — e mellett vigyázzanak, hogy a hitetlenek templom építés színe alatt palánkot s várat ne építsenek, mert ez esetben a gondatlanság vétke őket terhelendvén, bünhődni fognának. [1])

És ha szemeinkkel látva olvassuk, csak akkor győződünk meg a török tisztviselők eljárásáról, — hogy a fentebb közölt császári engedély s határozott parancs ellenére is a templomépíttető keresztyén községet zsarolással egyenesen, vagy háránfosan

[1]) Okleveli. II. köt. 26. 27. sz.

megtámadni mennyire szokva voltak: 1681-ben ose-ink alig kezdtek az építtetéshez, már Muszli effendi defterdár az építmény lerontásával fenyegeti őket, ha-csak részére 200 ezüst piaszter építkezési díjt nem fizetnek; azonban a megtámadottak a budai divánhoz folyamodván, itt Muszli effendi az ellene feladott vád alól magát kitagadta [1]). Egy év múlva mégis Muszli utóda Hadzsi Ahmet effendi, háránlosan ugyan, de világosan szemökre lobbantja magyar szövegű levelében a kecskemétieknek, hogy igéretök szerint sem emberüket, sem izenetöket a templomépítés felöl nem látta, „nem tudom mi az oka — írja a tisztes effendi — ti lássátok mit csináltok, ha akartok jöni jöjetek', az dolog felöl beszéllyetek velem, ha nem jöttök, emberemet kiküldöm az munkát láttatni, és ha csak egy makulányit építtettetek is, megismeri emberem az új munkát, bizony keserü leszen nektek az hír nekül való építés, ha meg érünk benne benneteket hogy építtettetek, akkor ha az veremben lesztek alkod-nátok, de késö sütve; szinte azután én is tudom mit cselekszem; — jöjetek be tehát, ha minden jóban akartok kárvallás nekül meg maradni." Azaz vigyék be a kivánt ajándékokat: mi valószinüleg, ily esetek-ben a császári engedély daczára is bekövetkezni szo-kott zaklatások mellözése végett teljesítve is lön. [2])

X.

A török uralom második felében a községi hely-hatóság legyen már elmélkedésünk tárgya. Mondva

[1]) Okl. vált. II. köt. 30. sz.
[2]) Okl. vált. II. köt. 31. sz.

volt: hogy a török a községi önállást sértetlenül hagyta, és ez így maradt mind végig, a községi biró, egyes polgárok kisebb ügyeit önállólag kezelte, nagyobb érdekűeket, valamint átalában a község belügyeit a városi tanács intézte; kiváló törvénykezési vagy bűnfenyítő és főbenjáró ügyekben, esküdtszék alakjára idomított fogott birákból szerkesztett törvényszék itélt.

A városi biró, és tanács működésében mi különöst sem találunk: első bíróságot gyakorolt mindkettő saját köréhez tartozó ügyekben, szintúgy mint azelőtt, és utóbb is mind maig.

A fogott birák törvényszéke átalában nagyobb érdekű polgári és bűnfenyítő esetekben, s a községnek egyes polgárok irányában és viszont ezeknek amaz ellen fölmerült ügyekben itélt. Vannak esetek, midőn Kecskemét, Körös és Cegléd esküttt biráiból szerkesztve „a három város törvényszéke“ nevezet alatt itélnek a fogott birák; máskor a nélkül hogy a helybenick abban részt vennének, három vagy négy községbeliek alkalmaztatnak; egyébiránt úgy látszik sok esetnél, hogy kecskeméti országos vásár alkalmával tartott törvényszéken távoli helyekből néhány napra itt marasztott egyének is megkérettek közbejövetelre, — tollnok mindig a város egyik jegyzője lévén. Ezen törvényszékek által elintézett tárgyak legtöbbnyire osztály és öröködés; igen sok a véletlen halálozás eseteinél a török által a városi községen megvett birságnak az illetők általi megtérítetése; rablás, tolvajság és szándékos gyilkosságnál pedig minden fölebbezés nélkül a halálos itélet nemcsak kimondatott, de végre is hajtatott; ritkán ugyan,

de mégis van eset, midőn polgári ügyekben e törvényszék a városi tanács ítéletét fölülvizsgálja, de a fogott birák törvényszékétol fenyítő ügyekben soha sem, polgáriakban pedig 1678-dik év előtt fölebbezés elő nem fordul, ekkor is ezt a hatalmas Kohári István földesúr és füleki várkapitány, mint alább érintetni fog, maga részéről alakított úri törvényszék által kezdette gyakorolni, a városi helyhatóság rovására.

A fogott birák (convocatusok) törvényszéke, mint különös tünemény, magában is figyelmes vizsgálatot igényel; de miután e kivételes intézmény eljárásáról s hatásköréről már eddigelé eltérő vélemények merültek föl, szabadságot veszek itt egy pár esetet idézni.

Anno 1641. Nagy János uram Feö Birságá ban. — —

Eodem Anno die 12 Junii.

Kecskeméthi Takács Mihály és Szalkai Márton éjeli időn fujtottak megh egy szegény Takács legént István nevöt, mely Takács Mihály ugyan önnön maga hagyta megh házát étszaka, és egyenlö akaratból ölték megh nyavalyás iffiat, ök tudyák micsoda gonosz tanácsból, sellyérével együtt, Takács Mihály s mind penigh sellyére Szalkai Márton, magok élö nyelvekkel kivallották, eröltetés nélkül, hogy ö dolgok ez gyilkosságbeli gonosz cselekedet, söt Szalkai Márton ezt vallotta, hogy az mint gazdája a kötelet nyakában vetette az István nevö Takács Iffiúnak, ö két (kézzel) *annál inkább szorongatta s fujtotta megh, segítségh lévén egyik a másiknak a gyilkosságban. Ezeket penig magok felesége sem tagadyák. Mely*

magok nyelvek vallására mi is igaz törvény szerént találtuk ezt, hogy az miképpen ök hitetlenül az ártatlant megh ölték, ök is abbeli gonosz cselekedetekről lakollyanak itt ez világon, életek elfogyatásával, halálért halált adván érdemek szerént. Ez törvény tételben voltanak jelen illyen becsületes Uraim, Körössül Buda Lörincz és Szabó Pál, Szentkirályról Horvát Balás, Horvát Márton, Sz. Lörinczről Szekeres János és Tót Pétör Uraink, velünk együt. [1])

Itt a Kecskemét városi tanács együtt itél a fogott birákkal. Hogy ez itélet rögtön foganatba is vétetett, igazolja ugyanazon számviteli könyv 193-dik lapján im e bejegyzés: „*Az mely Szalkai Márton nevö legént és Takács Mihály társát gyilkossághbeli gonosz cselekedetiért felakasztottanak, az Hóhérnak attunk tüle Tall. 10.*“ — Ugyanott a 192-dik lapon levő bejegyzés szerint, a megölt takács legény halálaért fizetett a város birságot a töröknek 31 császári tallért.

Anno 1657. die 9. Junii.

Ágoston György u. fö Bíróságában Decreta et Lata sententia super Emericum Kovács de Szentlörincz.

Böcsülletes fogott eskütt személyek, Körössi Boros János, Erdös Mihály, János Kovács; Czeghlédi Körüss Péter, Balogh Mihály; Sz. királyi Székely Máthé, Nagy Miklós.

Feljebb megh írt Böcsülletes eskütt személyek értvén nemcsak Tanúkból Szent Lörinczi Imre Kovácsnak nyilván való Tolvajságát, de maga nyelve vallásából is, töttenek ilyen Deliberátiot felöle: sz. István

[1]) Az 1640—1643. évekröli számviteli könyv végén bejegyzett törvényszéki eljárás végzeményei között. 201. lap.

és sz. László Decretoma szerint, hogy tudniillik a Lopó fel akasztassék, és a ki el lopott jószágot tudva megh veszi, puniatur ut fur, lelkök ismereti szerint azt találták, hogy büne szerint fel akasztassék, és akasztófán vegye cselekedetinek jutalmát. [1])

Die 10 Julii Anno 1659.

Mi Convocatus becsülletes eskütt fogott személyek, becsületes Kecskeméti Tanácsbeli Urainktól az ö kegyelmek törvénnye székire elönkben hoztanak egy Csorba István nevü Tolvajt, melyet mi examinálván, maga nyelve vallása elöttünk, hogy ö ásta megh Hegedüs János Uram házát és jószágát el lopta, és maga megh mutatta annak utánna hova tötte, úgymint ház födelében a pénzt, ezüst jószágot penig az Város árkának az partyában elrejtette volt. Maga nyelve vallása után kezeket fejére tévén Hegedüs János Uram, Szabó György és Sárközi János u. hitökkel megh erösitették, hogy nyilván ö volt a Tolvaj, maga atta elé az ellopott pénzt', mi lelkünk ismereti s Isten szerint azt deliberáltuk felöle, noha az ház megh ásásáért országunk törvénye szerint megh töretvén kerékre tételt érdemlene, de romlott hazánknak állapottyát megh gondolván, köttessék fel az akasztófára, vegye gonosz életének jutalmát, annak elötte is sok gonosságot cselekedett. [2]) — Ez itélet foganatba vételét az ezen évi számviteli könyv ekép igazolja: „*Az Akasztófán függett Csorba István marhájának az árában székbiráktól jött Tall. 2. fl. 1. den. 19.*"

Igaz tehát a „Nagy-Körösi Krónika" irójá-

---

[1]) 1656—1665. évekrol törvényszéki jegyzokönyv. 5. lap.
[2]) Ugyanott 29. lap.

nak azon állítása: hogy ekkor fölebbezés nem volt és igaz a Krónika kiadóinak az jegyzetük: hogy a fogott birák törvényszéke élethalál fölött szabadon itélt [1]), minek ellenkezőjét egyetlen esetből kimutatni nem lehet, valamint abból sem, hogy a boszorkány-pereket — melyeknek ez időszak alatt Kecskeméten semmi nyoma — Pestmegye maga folytatta. [2])

Véletlen haláleseteknél a török által szedett bírság súlyos volt, s a vajda nem igen kereste a tettest, hanem a dolognak könnyü végét fogván, a községet szorította fizetésre; ilyetén gyakori birságolás nagy terhe levén a községnek, legtöbb esetnél kinyomoztatott a bünös, vagy másokra háríttatott a birság s ezek annak megtéríttetésére köteleztettek; minthogy pedig ily esetnél a városi tanács érdekeltnek tartatott, többnyire a fogott birák törvényszékéhez utaltatott elintézése; lássunk egypár példát.

(1642.) *Die 21. Februarii.*

Ez el múlt felsö napokban lakodalom lévén Deák Mihály Urunk házánál, mikor Sallai Balás megh házasodott, az lakodalombúl egy Mátyás nevö iffiú legény étszakának idején ment volt késéröben, és némely lézzengök reá találván utában, kérdezték azok közzül, kicsoda és minemü járatbeli, melyre nem jól felelvén, rút szidalommal illette öket, erre való képest azok közzül egy által lötte s megh holt. Ez dologért a Város sokat fizetett az Vajdának, Tall. 50 ½, mellyet el nem szenvedhetvén, törvént láttattunk más Városbeli becsületes Urainkal felöle, ö kegyelmek ezt

[1]) Nagy Körösi Krónika. 21. lap.

[2]) V. ö.: Salamon Ferenc: Török uralk. M. orsz. — Budap. Szemle. IX. kot. 360. lap.

találták: az fizetésnek harmadával tartozik az szegény Város, másod részével az Volegény Sallai Balázs, Harmadrészével az a Mátyás nevo legénynek attyafiai, abból, az mely jószága kezeknél maradott, ez véghre, hogy szidalma által vötte fejére az halált, mivel ha nem szidalmazta volna az gyilkosokat, netalántán most is életben volna, az minthogy az tüzkö is önnön magátúl nem tüzel, hanem ha erös aczél által keresik ki belöle, ö is ugelvének fulánkjával dicsekedvén, tartozzanak jószágából eleget tenni az töröknek fizetött pénznek harmad részérol, életben lévö attyafiai.

Ez törvény tételben voltanak jelen illyen becsületes Uraink: Körössül Tallas János és Katona Benedek Uraink, Czeghlédröl Ecser András és Mészáros Benedek Uraink, Berinböl Gálos István és Decsi Zakariás Uraink, Szentkirályról Szabó György és Ásó Bálás Uraink. [1])

(1642) *Die 21 Februárii. Ugyanezen becsületes Uraink által lett illyen Törvényünk. Kerekegyházán egy legény rókát ásott, az part reá szakadván megh holt, ez dologh miatt sok fizetés lett az Vajdának, mellyet kik fizessék megh, illyen formán következik. Az fizetésnek harmadát fizesse az Város, az ki mégh is hátra maradó, három részre hajól, egyik részt fizesse az legénnek gazdája, másik részt fizessék az ott való pusztán lévö szállásoknak gazdái, az harmadikat az megh holt legénnek jószágából kell helyre állítani, hogy ha valamie lészen. Ez megh holt legén volt Czéh Miklósnak szolgája.* [2])

---

[1]) 1640—1643. Sz. k. 207. lap.
[2]) Ugyanott 210. lap.

1656. Die 25. Augusti. Vígh Mátyásnak, esküttembernek ökrei elbujdosván, melleje véve Városunktól Hagymási Lukács vejét Miklóst, által akarván menni az Tiszán, vizeknek nagy áradások lévén, Ányás táján az kocsijokat víz felfordította, Vígh Mátyás kiszabadúlt, a társa penighlen Miklós belé holt a vízben, kinek teste mindaddigh az vízben volt, mighlen Szegedi Emingtöl czédulát nem váltott Vígh Mátyás, egynek s másnak fizetett Tall. 10.

Annak utánna Pesti Uraink (törökök) *eleiben czitáltatott és fizetnie kellett Vígh Mátyásnak.*

Executio. Vígh Mátyás és Hagymási Lukács Controversiájokra, Hagymási Lukács vejének Halála miatt.

Fogott esküttt személyek.

Szabadszállási Nemes és Nemzetes Herpei Máthé, Rhimaszombati Nemes Nemzetes Ferenczi Miklós, Költö András, Kazai János, Szuhai János, Szabó János; Kún sz. Miklósi Kovács Gergely; Tok Máthé fö Biróságában töttenek illyen deliberatiot, egész Tanács instantiájára, két személy között, mind az két parsnak értvén be feleletét, mint s hogy történt légyen halála Miklósnak.

Deliberátum. Víg Mátyás infra dies 15 suo juramento approbet, hogy az vízben holt Miklóst pénzért fogatta úti társának. Annak fölötte minthogy Vígh Mátyás más útom akart menni elrendelt helyre, Miklós pedighlen szavát nem fogadván, a Lovakat neki hajtotta holt Tiszának, Víznek mélységét megh nem próbálván, még ha Vígh Mátyás bele holt volna is, Miklós lött volna oka halálának, megh bizonítván Vígh Mátyás, hogy Miklós béres úti társa

volt, bérét adgya megh feleségének. Hogy pénigh Hogymási Lukács Hóhérnak mondotta Vígh Mátyást, tartozzék o kegyelmét tized magával házánál megh követni, és ha nem supersedeál, toties quoties diffamaverit eum, poenam a Civitate impositam luat. Anno 1656. [1])

Kisebb vétségeknél is e törvényszék mily szigorú büntetést szabott, mutatja következo példa.

Anno 1665. Die. 5. Junii Körösi Fruttus Pál, Fruttus Márton; Czeglédi Vörös János, Mód András; Sz. királyi Fekete Gáspár, Tóth Mihály; Sz. Lőrinczi Tóth Márton, Magó István töttenek illyen deliberatiokat.

Szőke Jánosné, sok Tanú lévén, hogy egy tyúkjáért szitkozódott, ördög hitüvel, eb hitüvel, pogány hitüvel, dühöttével ect. Megh sententiáztatott, Hogy három Vasárnapokon kétszer-kétszer kiköttessék az plengérhöz, utólszor megh verettessék, és annak utánna az köven kövesse meg Ecclesiát, lelki pásztorának az Ecclesiának gratiában lévén. [2])

Jellemzö e fogott birák törvényszéki eljárásánál azon körülmény, hogy inkább a szentirásra mint az országos törvényre, leginkább pedig saját lelki ismeretükre hivatkoznak; egyébiránt annyi nemzedék kihalása után is a nemzetiség erös érzülete mutatkozik csaknem mindannyi itéletben, s a hol engedékenység, vagy a büntetés mérséklete céloztatik, mindig „romlott hazánk állapota" vagy „az idegen nemzetség" (a török) irányában fölvett valamely indok szolgál az enyhítés alapjaúl.

---

[1]) 1656—1665. évekrol törvényszéki jegyzök nyv 2. 3. lap
[2]) Ugyanott 116. lap.

Ezen törvényszéki intézkedés másutt — tudtomra — nem fordúlt elő a magyarországi községeknél, csak Cegléd, Nagy-Körös és Kecskemét városoknál, s keletkezésére nézve egyetértek a Nagy-körösi Kronika szérzőjével Balla Gergellyel, abban, hogy miután Pestmegye török uralom alá jutásával a megyei hatóság egész területéből kiszorúlt, a földesurak is e vidékről mind magyar területre költöztek, az 1597-ik évig, midőn a 15 éves háború innen a török birót kiszalasztotta, ezen rendkivüli törvényszéknek nyoma nincsen; de midőn már sem megyei, sem úri, sem török biró helyben nem volt, sőt a török az adó és birságon kivül a községeket egészen magukra hagyta, kénytelen volt a „Három Város“ mely a 17-ik és 18-ik században is bel s külügyeit többnyire közösen intézte s intéztette, ily közvetitő intézkedésről gondoskodni.

Az egész török uralom korszaka alatt, Pestmegyének közigazgatási tekintetben igen kevés, törvénykezési és fenyítő ügyekben úgy szólva semmi befolyására sem találtam Kecskemétre nézve, holott e megye saját területéből kiszoríttatva is folyvást fentartotta hatóságát, adóztatta az egész megye minden községét s Kecskemét többszer szállítja be a nógrádi, szécsenyi, vagy füleki várba, mint Pestmegye időnkénti székhelyére, a reá kirovott adót.

Annyival nagyobb veszély fenyegette a város önállását egyik földesura részéről. Kecskemét egy negyedrészét ugyanis 1614-ben megszerezvén Bosnyák Támás királyi főétekfogó mester és fülekvári főkapitány [1]), minden birtokait egyetlen leánya

[1]) Oklevéltár I. köt. 26. sz.

Bosnyák Judit gróf Balassa Imréné öroklötte, ettol származott Balassa Judit báró Koháry István neje, s ezek legidösb fiuk volt Koháry István tábornok és országbiró. Midön atyja báró Koháry István, mint a magyar sereg vezére, a lévai ütközetben 1664-ben elesett, István úr még a bécsi egyetemnél folytatta tanulmányait, s atyja érdemeinél fogva, 21 éves korában, annak utódaúl 1670-ben füleki várkapitánynyá neveztetett ki, mely várat utóbb elszánt vitézséggel oltalmazott. Ez Kecskemétnek a Vesselényiek birtokában volt negyedrészét egészen, a Rákócy fejedelmi ház által bírt másik negyedrésznek pedig felét I. Rákócy Ferenctöl zálogba vette, és így a Bosnyákféle anyai ösi egy nyolcadrésszel együtt, a város fele részének birtokához jutván, testvéröcscsével Koháry Imrével egyértöleg, korlátlan földesúri hatóságot kezdett gyakorlani. Épen ekkor történt: hogy a város egyik jegyzöje Nyéki Gábor s több elökelö polgárok közt keletkezett súrlódás miatt, nevezett jegyzönek hivatalát elhagynia kellett [1]), és ö a Koháryakhoz szegödvén, ezeket a városnak minden viszonyaival megismertette. Gábor deák — mint öt a földesurak leveleikben nevezik — elokészítöleg a népet izgatta fel a városi elöljáróság ellen, még pedig úgy, hogy a felizgatottak panaszaikkal soha sem a sokkal közelebb esö török hatósághoz fordúltak, hanem folyvást Fülekben a Koháryaknál vádoskodtak, — és Gábor deák célt ért: a földesurak elúnván egy felöl a kecskeméti nép alkalmatlankodását, más felöl hitelt adván a deák árulkodásának, 1677-dik év végén, Koháry

---

Oklevelt. I. kot. 36. sz.

Imre következő rendelettel lepte meg a városi tanácsot: „Isten minden jókkal áldgyon megh jó Atyámfiai benneteket. Igaz dolog, vala ennekelötte is elmélkedésben egy részről helyeteknek messze voltára, más részről ismét akármi aprólékos igyeseknek elöttünk le tött siránkozásokból származott terheltetésünkre nézve, hogy valamint Méltóságos Palatinus Urunk idejében közöttetek hites Gondviselöt tartott [1]), a tevöknek kelletnék lennünk; de hol egy s hol más impedimentumok interveniálván, ad tempus maradott függöben, méltóképpen considerálván azért már most elvégre a sok egyben gyült s közületek diversis vicibus Elönkbe hozott difficultásoknak mivoltát, úgy az igyesek között emanáltatott controversiák törvényes eligazodásával is megismert rövidséget, hogy az jó alkalmatosságok sok okokra nézve ennekutánna is mint eddig ne lennének eltemetve praejudiciumunkra. Azért hogy Földes Úri Authoritásunk az érdemes dolgokban fenn maradna s a ki legnagyobb, az vétkeseknek keresztyén Törvény szerint való büntetések (a ki Isten elött is nagy számadásban forog) végben menne. Emlékezem Bátyám Uram eö Kegyelme elött is [2]) illyetén állapotokban már azelött is bizonyos idövel tett Instantiátokról, Kecskeméti Gondviselötöknek (a mint az includált hitnek formájából meg fogjátok érteni) Gábor Deákot meg esküttettem, az mi instructioja vagyon, hogy mindenekben a tevö lehessen, a mely dolog tinektek is tapasztalhatóképpen messze létetekre nézve láttatik könnyebbségtekre. Parancsolom azért Ezer Arany büntetés alatt, hiva-

[1]) Ve selényi Ferenc nádort érti; de ennek semmi nyoma sincs.
[2]) Koháry Istvánt, a várkapitányt érti.

tallyában semminemű alkalmatlanságot, rövidséget káromra el ne kövessetek, semminemű ok, mód és szín alatt; mert mentségteket be nem veszem. Legkissebbik Törvényetek szolgáltatása, Amicabilis compositiok, Testamentum tételek, Esküttetések (hogy mindenekben Földes Úri Authoritásom fen maradgyon) híre s jelen létele kivűl, félre tévén mindennemű mentségteket, végben ne mehessenek. Hogy így az igyeseknek kiválképpen az meg keseredett szegénységnek lehessen az fel fáradozásban szüneti, oly dolgokban tudni illik, mellyek articulariter, avagy amicabiliter oda alá praesentiájában eligazodhatnak. Végezetre előttetek visellyétek szorgalmatosan s fel nyílt szemmel legyetek ez eránt, ha valaki Városokban Szubasának fogja Török módon nevezni, fel hozatom azt, akárki legyen, a kiket Városokban fog okozni, és fen marad nálatok emlékezeti törvényes büntetésének. Holott penig ez eránt, úgymint hit szerint való hivatallyának végben vitelére nézve, akárminemű praetextus alatt is az Idegen Nemzettül [1]) kára s költsége, fel s alá Budára való fáradoztatása következnék, városúl fogtok kiválképpen való károtokkal érette számot adni; mindezekben úgy alkalmaztatván magatokat, hogy panassza hozzám ne jöjjön, hogy ez eránt a fellyeb meg írt büntetésemet elkerülhessétek. Isten veletek. Datum Fülek, Die 4. Novembris Anno 1677. A Ti Földes Uratok Koháry Imre."

E rendelet a községi hatóságot fenyegette; ugyanazon napról kelt másik a polgárokat anyagilag súj-

[1]) t. i. a töröktül.

totta, mennyiben összes birtokaikat vizsgálat alá fogta, — mely így következik:

„Adgyon Isten minden jót, jó Atyámfiai! Csak ezt akarám szorgalmatosan tudtotokra adnom. Az meg keseredett szegénység közzől sokaktól kényszeríttetem, instálván azon, hogy provideálnék kiválképpen való rövidségekről. Tudni illik sokak közzűletek pénzes kertet bírván [1]), a földnek bövségén által feküsztök, kaszálló földnek tartjátok s az Város Földén kivűl szántotok s vettek, inkáb a Városnak is kárával, és nekik nyavalyásoknak egy talpalattnyi földök sincsen. Parancsolom azért Ezer Arany birság alatt, egyben gyűjtvén a szegénységet, valakik pénzes kertet bírnak közöttetek, arról való igasságát Gábor Deák Gondviselömnek kezéhez adgya, hogy megvizsgálván Documentomotoknak erejét, minemű kérdések és okvetetlenségek lehessenek azokban, az eránt engem conscientiose et genuine informálhasson. Különbet se cselekedgyetek. Datum Fülek Die 4 mensis Novembris Anno 1677. A Ti Földes Uratok Koháry Imre.“ [2])

Ha e két rendeletnek az akkori gondos elöljárók vakon engedelmeskednek, — nemcsak az élö nemzedék birtokos osztályát megrontják, de késő ivadékunkat is örökös jobbágyi sorsra, legszorosb földesúri hatóság s úrbéri szolgálat alá juttatják, olyannyira, hogy a községi hatóságnak még csak árnyéka sem

[1]) Kétféle birtokelem fordul elő e korban igen gyakran, t. i. Pénzes kert, vagyis a szabad adásvétel útján szerzett városhatárbeli földek; és város adománya kert, vagyis a község által bérlett s egyeseknek kiosztott puszta földek.

[2]) Egykorú másolatok, Koháry Imre és Koháry István e tárgyban kelt több leveleikkel együtt az 1677—1699. évekről jegyzőkönyv 65 és következő lapjain befratva.

marad. Ellenszegulniok nem lehetett, mert annyi pusztítás után régi szabadalmaikat felmutatni képesek nem voltak, a török pártfogástól pedig oket hazafiúi s keresztyéni becsületérzésük visszatartotta; félévi küzdelem után, mely erélyes tollharcot idézett elo, a két Kohárý makacssága gyozött annyiban, hogy a birtokigazolás végrehajtatott és felterjesztetett; de Kohárycék tapasztalván a vádak alaptalanságát, az elöljáróság erélyét, s a fenyegetett birtokos osztály elkeseredettségét, kényszeríto kisérletukkel felhagytak, Nyéki Gábor deák eltakarodott s a földesurak megeléglették az elöljárókat utasítani, hogy a földbirtok nélküli lakosoknak a szomszéd Páka, Borbásszállás, Orgovány és Jakabszállás pusztákon város adománya kerteket osztassanak, — a hosszas vitának a lett egyedül tartós eredménye, hogy ezután még nehány alkalommal polgári peres ügyek elintézésében felléptetett fogott birákat a Kohárvak által elobb Füleken, utóbb Nógrádon, a török kiveretése után pedig helyben idönkint tartott úri törvényszék váltotta fel, melyben a városi tanács egy része mindig székkel és szavazattal birt.

XI.

Sokszor felhívott legrégibb jegyzökönyveink a 16-dik század végén emlegetik mindazon iparosokat, kiknek müveik nemcsak a közélet föszükségeit fedezik, hanem a kényelem akkor ismert ágaira is kiterjednek, — voltak ugyanis ekkor már ötvösök, gombkötok, szabók, szürszabók, szücsök, csizmadiák, vargák, takácsok, kovácsok, lakatosok, molnárok

mészárosok, hentesek, szappanosok, ácsok, nyereggyártók, bodnárok, boltosok, szatócsok, sőt a czigányok mint zenészek, kovácsok és lócsiszárok, már ekkor említtetnek jegyzőkönyveinkben mint helybeniek. Az ötvösök Szeged városnak a török általi elfoglaltatása után, valószinüleg azonban Tóth Mihály hadseregének Szeged alatt 1551-dik évben történt megsemmisítésekor a győztes török had által a városi polgárok közt elkövetett vérengzéstől eliszonyodván, czéhestől Kecskemétre költöztek, 1557-ben a debreczeni ötvösök czéhszabályait vették fel, s azok 1625-ben részükre megerősíttetnek, és a következő században is, mint mindennemű ezüst- és arany-munka, sőt pecsétmetszésnek is gyakorlói, virágzó üzletet folytatnak [1]) — ezek látták el készleteikkel nemcsak a vidék lakosságát, hanem a török és tatár tisztek számára oly gyakran kedveskedésül, vagy épen azok kivánatára kiszolgáltatott ezüst csákányokat, botokat, szablyahüvelyeket stb. aranyozással ezek készítették. — A szűcsök 1559-ben már saját czéhszervezettel bírtak, s szabályaikat a budai pasa által érvényesíttetik; a czéh pecsétje 1591-dik évről van ma is a helybeni czéh használatában, a török által gyakran igénybe vétettek, és sokszor ingyenmunkára köteleztettek, régi czéhszabályaikat 1659-dik évben, épen száz évi használat után Vesselényi Ferencz nádor erősítette meg, — e czéh ma is mind üzletének terjedelmére, mind tagjainak számára nézve, virágzó állapotban van [2]). — A kovácsok, ámbár jegyzőkönyveinkben sokkal korábban említtetnek, czéhsza-

[1]) Oklevél. II. köt. 35. 36. sz.
[2]) Oklevél. II. köt. 37—45. sz. sz.

bályaikat 1653-dik évben hozatják Nagyváradról, mely az avatatlan szerkeszto által elferdített szövegbol gyaníttatja, hogy még I. Mátyás király idejébol valo s utobb II. János király által csak megerosíttetett; ez a céh volt minden iparosok közül leggyakoribb viszonyban a törökkel, évenkint nehány mázsa vasat kovácsoltak fel vas-szegeknek a budapesti hajóhídhoz s egyéb tábori vagy várerodítményi használatra, s ezért folytonos török pártfogásban részesülnek, nemcsak a mesterségükbe avatkozó cigányok és kontárok, de a városra kirovott közmunka és tábori szekerezésre öket kötelezni akaró városi elöljárók irányában is [1]. — A szappanosok nagy kiterjedésben üzik a szappanfözést s elhirhedt készítményeikkel mind a törököt, mind a magyar felföldet ellátják, 1642-dik évben a nagykörösi szappanosokkal együtt veszik át a debreceni szappanos céh szabályait, melyeket a Kecskemét városi tanács ugyanazon évben elfogadván, használatukba bocsátja, 1665-dik évben pedig Vesselényi Ferenc nádor ünnepélyesen megerösíti [2]. — A szabók egyidejüek a szücsökkel, üzletük terjedelme és számuk a szücs céh leveleiböl kitünik, minthogy azokkal mind a városi tanács, mind a török hatóságok elott folyvást viszálkodtak a miatt, mivel a szabók az általuk készített prémes és béllett öltönyökön a szücs munkát is maguk csinálták; legrégibb oklevele a mostani szabó céhnek Vesselényi Ferenc nádor által 1665-ben kiadott szabályai, melyek azonban egykorú ugyan, de csak egyszerü másolatban léteznek a céhládában;

[1] Oklevelt. II. köt. 46—57. sz. oz.
[2] Oklevelt. II. köt. 58—59. sz.

az ezüstbe vésett régi pecsét 1587-dik évről van, magyar körirattal. — A kecskeméti csizmadia mesterek 1656-dik évben veszik át a ráckevi céh szabályait, melyeket utóbb 1677-ben Koháry István megerősít. — A városi nép használatára már a 16-dik században nagy számú száraz malom volt felépítve, s 1597-dik évben 16 malom molnárja birságoltatik fejenkint 4 forintjával a malombeli mérték hibás voltaért [1]). — Szatócsok [2]) a városban nagy számmal voltak, mindannyian piaci boltjaikban tartván árúikat, kiktöl a jegyzökönyvek szerint venni szokta többnyire a város a török, tatár és hajdúk számára időnkint kiosztott apró ajándékot, mint papucsot, kapcát, kést, söt néha posztófélét is. Az ipar különféle ágainak virágzását s a kalmárok és szatócsok jelentékeny számát igazolja Kecskeméten, Nagy-Körösön és Cegléden az is, hogy midön Pestmegye az 1659-dik évi törvényczikkelyeket kihirdetteti, az iparczikkek árszabása, és a mértékek egyenlősítése tekintetéből nevezett három városbúl mindenik céhmestert másodmagával, és mindenik városbúl a kalmárokat szinte másodmagukkal, a megye székhelyén Fülleken tartandó gyülésre szakértőkül berendeli [3]); maga pedig a kecskeméti község, ámbár a céhtársulatok erkölcsi célját tiszteletben tartotta az által, hogy azoknak a kor szelleméhez idomított szabályaik megtartására gondosan felügyelt, de a szabad üzletet

[1]) Jegyzökönyv 1591—1601. 153. lap.

[2]) Hogy a „Szatócs" szót senki új gyártmánynak ne gondolja, 1591-röl a kecskeméti jegyzökönyv 7 dik lapján következő följegyzést idézek: „Berze myhalÿ es Cÿpo peter Es tob Zatocyok nyertek Kwwÿ Lorinchyen fl 12 forwennyel mÿwel hog meg tartoltak wolt Erotte megh fogtattak Erotte."

[3]) Okl. rélt. II. kötet. 309. sz.

elosegítette; ide mutat egy népgyülésnek következő határozata: „*Anno 1663. Die 12. Novembris. Az Egész Tanács, Tizedösök és mind az egész Városnak lakossi az Város házánál lévén, ezen az Város gyülésében töttenek illyen végezést. Akárminemü kereskedésben, indullyon megh az Kecskeméthi ember, az ki Kecskeméten lakik s adót ád, szabad légyen annak mindennemü kereskedésbeli eszközökkel élnyi, azt az Városra behoznyi, árulnyi s eladnyi. Akár szür, ködmen, dolmány, nadrágh, süveg, saru, gyolcs, vászon, az mivel életét keresheti, marhák és akármi névvel nevezendő jószágok, barmok és eszközök legyenek, abból adaját, költségét kiteremteni s az után élni. Semmiféle Mester ember, Szabók, Vargák, Kovácsok, Csizmadiák, Szappanosok és semmiféle mesterek s azoknak Czéh Mesteri, Szolgáló Mesteri, Dékányi belejök ne kaphassanak. Hol penigh vidéki emberek, avagy mester emberek hoznának afféle jószágokat bé az Városra, az ki az mester embereket illeti, azok ellen és azoknak hírek nélkül semmit ne árulhassanak, hanem keressék kedveket az Czéh mestereknek, Szolgáló mestereknek és azokhoz tartozó s vigyázó mestereknek. Secus non facturi, Isten minnyájunkal.*“ [1]) — Igaz ugyan, hogy az élet fő szükségein túl, az ötvösökön kivül, más iparüzletet e korbúl felmutatni nem bírunk, mert példaúl, midön 1601-dik évben Haszán budai pasa 15 zablát kiván a várostúl, ezt helyből kiállítani nem lehetett, hanem Kádár Balázs utasíttatott, hogy Rimaszombatban vagy Gyöngyösön szerezze be [2]), — és a török, tatár

[1]) 1656—1665. évekroli törvényszéki jegyzőkönyv 82. lapján.
[2]) Számviteli könyv 1598—1603. 123. lap.

vagy hajdú vendégeknek osztott késeket, s a földesurak számára itthon készíttetett sárga, piros vagy fekete csizmákhoz kivántató finomabb böröket, országos vásárok idején kivül őseinknek Pesten, Szegeden vagy Székesfejérvárott kellett bevásárolniok; de alkalmas jó iparosaik mindig helyben voltak, s 1657-ben a toronyórát helybeni lakatosok készítik. [1])

Sokkal jelentősebb volt e korban Kecskemétnek földmivelése, de kiválólag baromtenyésztése. Dunatiszaközén Szeged város határától fölfelé Vacs pusztáig mintegy 14 mértföld hosszában, s a két folyó között átalában mintegy 10 mértföldnyi szélességben, és a város határán kivül 32 pusztán folytatták e város lakosai európai hirű gazdászatukat a török kiveretésekor és utóbb a múlt század első felében; — roppant baromtenyésztését jellemzi 1683-dik évről azon városi statutum, mely szerint az oly henye emberek, kik marháik számára téli takarmányt nem szerezvén, jószágukat lopva mások marhái közé csapják és így teleltetik, — azzal büntettetnek, hogy teleltetési díj fejében tavaszszal az ilyetén marhának egyharmadát a teleltető gazda szabadon magának megtarthassa [2]); oly nagy számú ménest vagy gulyát tartott egyetlen jó módú gazda, hogy lopva közé csapott 50—60 darab marha meg sem látszott közte, s ezek űzték ama nagy marhaszállítást, melyet I. Leopold király 1681-dik évi védlevelében oly dicséretesen kiemel [3]), ezek látták el a keresztyén hadsereget többnyire élelmezéssel, ezekről szól a koszorús költő

[1]) Számviteli könyv 1657. 130. lap.
[2]) Jegyzőkönyv 1677—1690. 533. lap.
[3]) Oklevél. II. köt. 315. sz.

és hadvezér gróf Zrinyi Miklós, midon a maga korabeli magyar katonaság feslettsége fölött panaszkodik, mondván: „*Mikor meghallottuk, hogy a török nagy készülettel fegyverkezik és készül reánk, mi is akkor, de késön, kezdettünk tapodni, kaptunk kétfelé; hadat, seregeket kezdettünk gyüjteni. De micsodás seregeket? Régi látott, hallott vitézekbol állott-é vajjon az a sereg? Bizonyára nem; hanem mentül rosszabb, hitetlenebb, tolvajabb volt országunkban, az gyült öszve a mi dobolásunkra. Ismét ki volt ennek hadnagya? Ugyan csak szintén azon ilyen, vagy a ki jobban megelözte a többit részegséggel, garázdasággal, kevélységgel; ki a maga vitézségének rudimentáit vagy kassai kereskedökön, vagy kecskeméti tözséreken, vagy sopronyi kalmárokon, vagy más szabad városok vagy polgárok kárán végezte el.*“ [1])

A török is pártfogolta iparosainkat; de ne higyje senki, hogy ezt a müipar elömozdítása tekintetéböl tette, mert arról fogalma sem volt; hanem megerösítette a céhszabályokat drága pénzért, adott védleveleket az iparosoknak jó fizetésért, oltalmazta a szücsöket a szabók ellen, mert ingyenmunkával terhelte öket, védte a kovácsokat, de parancsolta egyszersmind, hogy azok „az Császárnak Kalapácsokkal szolgáljanak a mikor kivántatik az Császár várához“ [2]). A szegedi emír és bég mily szép meghivásokat intéz Kecskemét, Körös, Cegléd, Jászberény, Gyöngyös, ez utóbbi által pedig még Rimaszombat

---

[1]) Ujabb Nemzeti Könyvtár. Első Folyam. Gróf Zrinyi Miklós munkái. Pest. 1851. 203. hasab.
[2]) Oklevelt. II. kot. 41. 42. 48. 49. 51. rosz.

és Losonc városokhoz is, kérvén azok gazdáit, polgárait s iparosait a közelgő szegedi vásár alkalmával megjelenésre, kecsegtetik azokat a sok szép drága török portékával terhelt nándorfejérvári hajók megérkezésével, biztatják jövet-menet és vásár alatti oltalommal; úri méltóságukra fogadják, hogy a hatalmas és győzhetetlen török császár törvényében megírt harmincaddal megelégszenek, senkit más adósságaért meg nem háborgatnak stb. [1]) — tették mindezt azért, mert a szegedi vásár népességétől, forgalmától függött jövedelmük nagyobbára, nem pedig azért, mintha ipar és kereskedés virágoztatására gondolni képesek lettek volna.

„A török uralkodás Magyarországon" című cikkek derék írója kezén forgott adatokhoz képest „A mi különösen Magyarországnak a török elfoglalta részét illeti, kevés adatunk van rá, mily állapotban volt általán az ipar", úgymond [2]), és e nyilatkozatot én felhivásnak vettem arra, hogy a török uralom alatti korszakból keletkezett s rendelkezésem alatt volt céhszabályokat s ipartárgyú török leveleket közöljem; többet tartalmaznak azok, semhogy Kecskemét irányában bővebb fejtegetés kivántatnék, de a török-magyar viszonyok földerítéséhez valaha egy arra hivatott történésznek használható adatokúl szolgálandnak.

XII.

Alsó Magyarországnak, hazánk e legtermékenyebb vidékének föld-, hely- és néprajzi állapotát, a

[1]) Oklevél. II. köt. 176. 215. sz. sz.
[2]) Budapesti Szemle. VIII. köt. 155. lap.

mohácsi veszély előtti korszakból kimeritöleg még nem ismerjük, némely közokleveleklből tudjuk csak, mikép ama vidék népes helységekkel rakva, s ezek akkori nevükhöz képest, nagyobbára magyar lakosokkal népesitve voltak; a török kiveretésekor, néhány nyomorban tengö községen kivül, e vidék elnéptelenülve, kipusztúlva szereztetett vissza, úgy hogy az átvonuló keresztyén hadsereg, a termékeny de elhanyagolt föld által buján kihajtott cserje, bozót és burján közt, az ösvénytelen lapályon csak fegyverével nyithatott útat magának s Szeged, Kecskemét, Nagy-Körös és Cegléd városokon kivül az egész magyar alföldön nem volt jelentékeny népes hely, hol a török elleni hadjáratokbúl megtérö keresztyén hadsereg fáradalmait kinyughatta volna [1]). — A Tisza mindkét partján elterülö Csongrádmegye — például — egészen behódítva volt, nagy ideig saját területén kivül, Pestmegyével együtt Füleken tartotta gyüléseit, utóbb elnéptelenült, hatósága föloszlott, e megyebeli ügyek Pestmegye által tárgyaltattak s az 1647. 108. t. cz. rendeli: hogy miután az egészen török uralom alatti Csongrádmegye már Isten jóvoltából pusztulásaiból annyiban kiépült, hogy helységei népesülnek, addig is, míg a szomszéd Borsodmegye a töröktül visszaszereztetik, Hevesmegyéhez csatoltassék, s a Pestmegye elött inditott csongrádmegyebeli perek megszüntessenek. — Békés, Csanád, Bács, Temes, Torontál és Krassó megyék a török

---

[1]) A „Hunyadiak kora" gróf [illegible] József[illegible], 10. 11. 12. köt[illegible] [illegible] oklevelek [illegible] vidékre [illegible] Magyarország [illegible] érdekes adat[illegible] [illegible]

uralom alatt nemcsak területileg megszűntek, de közigazgatásilag sem léteztek.

Pestmegye is letűnt a török hódúltság térképeiről s mint a budai pasaság területi alkatrészének helyét, a budai, szolnoki, nógrádi és hatvani szandzsák foglalta el [1]). Vác, a megye legfölső csúcsán helyzett erődítvény, az egész török uralom alatt csak futólag volt néha keresztyén birtokban, egész Pestmegye átalában, sőt a 17-dik század közepén Nógrád, Szécsény, Fülek várak is Nógrádmegye alsó részével török kézre kerültek, Pestmegye birtokos nemesei a megyéből kibujdostak, a megye saját területéből kiszoríttatott, és Pestmegye mégis az egész török uralkodás alatt fönállott. Ha több adatunk nem volna is a megyerendszer életrevalóságáról, Pestmegye török uralom alatti magatartása magasztos példáját tünteti föl ama kiható buzgóság és kitartó erélynek, mely a kilenc százados megyerendszert nemzeti kegyelet tárgyává fölavatta. E megye rendei saját területükről, ősi birtokaikról leszorítva, Nógrádmegye Fülek, Szécsény, Nógrád váraiban szervezték és tartották fenn Pestmegyét, ezeknek török kézre kerülte vagy leromboltatása után pedig Gács várába vonúltak s mindig szervezve, a megyei hatóság minden kellékeit fentartva, az egész megye területén parancsoltak és adóztattak. A zsitvatoroki, gyarmati és szönyi békekötések előtt (1606—1627.) és alatt kevés adatot bírunk ugyan e tekintetben, minthogy a füleki, nógrádi, szécsényi vármunkához rendelt munkások kiszolgáltatása, illetőleg a munkának készpénzbeni

[1]) Gévay Antal: A Budai Pasák. Bécs. 1841. Lásd a munka végén mellékelt térképét a Budai Pasaságnak 1650-ről.

megváltása, ez idö közben nagyobbára az ottani várkapitányok neve alatt kivántatik, utóbb azonban ez mindig a megye által és porta szerint rovatik ki. Sot nemcsak adót és várépitési munkát, hanem az országos törvény által kirovott mindennemü szolgálmányokat, Pestmegye egész területébol, minden nemes és nem-nemes, aránylag és átalában folyvást teljesit.

A „Török uralkodás Magyarországon" cimü közlemények jeles tollú irója meglepöen jól talált körvonalozással rajzolja ez imént érdeklett megyei viszonyokat [1]), s a mennyiben azok ide nem tartoznak, vagy igazán mondva, jobban, szebben és másképen eloadni alig lehet, — azok beismerése végett szives olvasóimat oda utasitom; de bocsásson meg ama közlemények szakavatott derék szerzöje bátorságomért, midön a nélkül, hogy Pestmegyének török uralkodás idétti eljárásával szerzett örök becsü érdemeiböl levonni merész volnék, — azon eljárásban Pestmegye részérol én csak az országos törvény iránti tiszteletet ismerem föl, s csupán a hazafias buzgóságot és erélyt magasztalhatom, az intézkedés rúgóját pedig átalában a magyar nemzet akaraterejében s az országos törvényekben találom. Alig szükséges emlitenem: hogy másfélszáz év alatt a nemzet, az ország sokat, igen sokat szenvedett, de a török hódítást törvényes uralomnak soha sem ismerte el, sőt mennyiben a fenálló törvények teljes értelmü foganatba vétele, a behódított országrészekben akadályoztatott, azok módositásáról idönkint gondoskodott; nem a megyei hatóság volt tehát hosszú kezü, midön Fülek várá-

[1]) Salamon Ferenc: Budapest multja IX. köt. 350—366. lap

ból Pestmegye legalsó helységéből is, székhelyétől 40—50 mértföldnyi távolságról s török uralom alatti községektől adót szedett, vagy azok számára igazságot szolgáltatott, hanem az országos törvény volt mindenható, mely a megyének hosszú kezet adott, s a nemzeti érzületet mindvégig megtartott községekben kész hódolatot gerjeszteni tudott. Még hosszabb kezű lett volna ily értelemben az esztergami vagy pozsonyi káptalan, mely a magyar király által adományzott pest-, bács-, békés- vagy csongrádmegyebeli török hódoltságban létezett birtokokba, az adományos hazafiakat Eger, Fülek, Szécsény vagy épen Ónod várában teljesített eljárással igtatta be, úgy hogy maga ezen eljárás, azóta maig, jogászi műnyelven „hosszú kézzel foganatosított beigtatás“ nevezetet visel [1]); de ama hosszú kezet az 1563. 45. és 1647. 136. törvénycikkelyek adták, melyek a hódoltságbani beigtatások végrehajtásáról intézkedtek. — Az 1574. 15., 1575. 12. és 1587. 24. törvénycikkelyek már korán eltiltották a töröknek önkénytes behódolást; az 1622. 20., 1625. 12. a törökkeli szövetkezést; az 1659. 13. pedig halált mond mindenkire, ha török birót keres határbeli vagy egyéb perében; akkor tehát, midőn Pestmegye üldözte s halállal is büntette saját területén a „törökösség“et, csak a fentebb idézett törvények rendeletét teljesítette, mi kötelessége volt; — de Pestmegye adót is vetett egész területén a behódított községekre, és azokat egész erélylyel be is szedette:

[1]) Statutio longa manu peracta. — Ily beigtatásokróli jelentésekkel a nevezett káptalanok akkori jegyzőkönyvcik tömve vannak. Lásd hasonlókat általam közölve az I. köt. Oklevélt. 23. és 26. sz. sz. alatt.

igenis; mert az 1567 : 3. és 1569 : 10. t. c. már el rendelték, hogy a török által behódított részek lakosai is minden országos adózást viseljenek, de csak felét fizessék annak, mi az ország többi részeiben fizettetik; és hogy ez adózási rendszer az egész török uralkodás alatt fennállott, igazolják az 1625 : 28; 1635 : 4; 1638 : 8; 1647 : 33; 1649 : 96; 1655 : 15; 1659 : 10 és 1662 : 50. törvényczikkelyek, melyek közül a legelső rendeli, hogy a szent korona őrei és őrsége fizetésére az egész országban minden portától egy-egy forint adó szedessék, de a török által behódított helyek annak csak felét fizessék, az utóbb idézett törvények pedig mind az elsőre, vagy egymásra hivatkoznak. Mindjárt látni fogjuk, hogy azt Kecskemét épen így fizette. — A „törökösség" nem szójáték volt, hanem az országos törvény által tiltott bármely török intézmény vagy szokás fölvétele, peres ügyekben török bíróhoz folyamodás, törökkeli cimborálás, annak fegyver szolgáltatás, vagy önkéntes behódulás, mit a törvény, mint hazaárulást, halállal rendelt büntetni, — midőn tehát Pestmegye az imént elsorolt esetekben eljárt, tényleges törvények végrehajtója volt.

Béke idején a török nem is akadályozta a megyét ilyetén törvényes adó behajtásában. Az 1606-dik évben kelt zsitvatoroki békekötés latin példányának 17-dik cikkében olvassuk: „*a Törökök a helységekre ki ne menjenek, hanem jövedelmeiket a helységek bírái által szedessék be. De ha a bírák ezt nem teljesítenék, keresstessenek meg általuk a kapitányok, vagy illető földesurak, hogy ezek őket kényszerítsék. És ha így sem boldogulnának, csak akkor menjenek*

ki maguk a Törökök. Épen ily értelemben járjanak el a Magyarok is.“ [1]) Az adózás tárgyában kelt eme cikkely 1625-dik évben a gyarmati békekötés 4-dik [2]) és 1627-dik évben a szönyi békekötés 5-dik cikkében [3]) megújíttatik; ha tehát a kivetett adó megadásától vonakodó vagy hanyag helységekre Pestmegye hajdút vagy katonát küld, és a birákat berendeli, vagy épen beviteti, erre teljes joga volt. — 1683-dik évi öszön Karaffa tábornok hat lovas ezreddel Pest, Nógrád és Heves megyékbe téli szállásra rendeltetik, s e megyék községei ámbár még török uralom alatt voltak, kvártélypénz fizetésére köteleztettek, Kecskemétre hetenkint 13,832, Nagy-Körösre 8736, Ceglédre 3,164 poltúra vettetvén ki, — ezt Darvas János szolgabiró Gács várából kelt leveleivel kérve, javalva és fenyegetve sürgeti [4]), azonban meghallja Budán a török s 1684. Január 3-ról ekép ír a városokra: „*Te Kecskeméti, Körösi és Ceglédi Birák és esküttek, mivel hogy Gács várából az Német Kapitántúl kérnek quártély Pénzt, Kecskemétrül flor. 500 minden hétre, Körösrül flor. 288, Czeglédrül flor. 90., ez nem szokás, soha nem is volt, ne adgyátok, hatalmas Vezér Urunknak engedelme nincsen, ha attok, meghallya hatalmas Vezér, az birákat felkarózza, és városok rosszúl járnak, mert engedelem nincsen, soha szokás nem volt.*“ [5]) — 1683-dik évi nyáron Tököli Imre Pestmegyére portánkint 20 forint

[1]) Corpus Juris Hungarici. Budae 1779. Tom. II. pag. 649.
[2]) Tudománytár. II. köt. 1837. 73. lap.
[3]) Tudománytár. IV. köt. 1838. 262. lap.
[4]) E tárgyra vonatkozó igen érdekes okleveleket a következő III. kötetben fognak közölteini.
[5]) Oklevélt. II. köt. 201. sz.

hadi adót rovat, a birtoktalan nemesekre négyszeres taxát vettet, ezen kivül felkelést parancsol, s ugyanazon Darvas János szolgabiró, utóbb Rádai Gáspár alispán sürgetik a városokat: hogy az ottani nemesek fejenkint felüljenek, a községek pedig minden öt portától egy gyalogot adjanak, és a kirovott hadi adót 100 tallér birság alatt beszállítsák, — ezt is meghallja Budán a török, s ily sajátságos rendeletet bocsát: *„Ti Kecskeméti, Körösi, Czeglédi Birák, és több Falusi és Városi Birák esküttek, értésünkre esett, hogy Tököli Úrfi hatalmasúl tsikteket Paraszt jobbágyokat fegyverben akar öltöztetni; Szultán Szulimán nem úgy holdította ezen országot keze alá, hogy más uralkodnék országból, soha mi meg nem engedgyük hogy az jobbágy szablyát hordozzon oldalán, Szultán Szulimán botot, szántóvasat engedett, és ostort kezetekben, és nem szablyát; hagyom és erössen parancsolom, ha karóban nem akartok száradni, szablyát ne kössetek mindaddig, valamíg az Csillag Vezértül és Ibrahim Passától parancsolat nem adatik az felkelésre; ha pedig az Ispányok erövel fel akarnak ültetni, nekünk hírt adgyatok, elhidgyétek futva szaladnak Rádi Gáspár és több Tököli emberei; ha jobbágybúl fegyvert viselö embert akarnak csinálni, ahol Sárospatak, Eperjes, Tálya, Mád, és több magatok várossa helyetekböl csinállyatok fegyverviselöket, nem az Török határiban. Fel ne kellyetek, mert bizony roszszúl jártok.“* A mi tehát szokatlan volt, azt a török keményen tiltotta, mert az ország pusztulását, a nép elszegényedését maga is belátta, s így ha 1671-ben az accisák szedetését tilalmazta, ebben semmi különös

sincs akkor, midőn a fegyverkezést még saját szövetségese Tököli érdekében sem engedte meg; ellenben a megye által kirovott adó beszolgáltatását nemcsak nem tiltotta, sőt parancsolta, fentebb megszakasztott rendeletét így folytatván: *„Az mivel az nemes Vármegye impositiojából tartoztok, megadgyátok; de az Ispányok birságot ne vegyenek, mert keserü lészen nekik, az mit akarnak épiteni elrontyák, ez országban birság nem lehet. — Ez Úri Levelünket az Ispánnak meg mutassátok.“* [1]) Ha pedig a rendes adó felszedését gátolta, háborúzás közben azt saját érdeke hozta magával.

Törvénykezési ügyekben Kecskemétre vonatkozó adatot, Pestmegye befolyására nézve, nem találtam, egyedül a Nagy-Kőrösi Krónikában 146-dik lapon XII. sz. alatt közlött fogott birósági itélet utal arra, hogy Kecskeméten és Nagy-Körösön is voltak a megyének vidéki hites táblabirái, kik által Pánczél Istvánné és Nagy Mihályné boszorkánysággal vádolt nagykörösi nők ellen tanúkat vallatott; de hasonló nyomot Kecskeméten nem tudok.

Közigazgatási tekintetben igen érdekes Pápai János pestmegyei szolgabirónak 1660-ik évi Január 9-kén kelt azon körlevele, melylyel az 1659-dik évi új törvények némely cikkelyeit meghirdeti s azok alapján a megye intézkedéseit tudatja. Legelsővé teszi az új törvény 42-dik cikkelyét, melynél fogva az 1563-dik évi 42-dik cikkely értelmében a káromkodók büntetése elrendeltetik. Azután a 15. 16. és 17-dik cikkelyek alapján tiltja, hogy rablótúl és

[1]) Oklevélt. II. köt. 167. sz

katonától senki marhát ne vegyen, mert mint orgazda halállal fizet; a nyúzó, fosztó, szegénységet sarcoló tolvajok, lopók és minden gonosztevők ellen a községek felkeljenek s azokat büntetés terhe alatt üldözzék, elfogatásukra minden erőt felhasználjanak. Majd a 130-dik cikkely szerint tudatja: mikép Nógrád vára kijavíttatása Pestmegye terhére rovatott, és pedig tüzetesen az ő járása, melyhez Kecskemét is tartozott, mint távolabb eső, kézi munka helyett annak portaszám szerinti megváltására kötelezteteti, a váltságot tehát beszolgáltassák. Az elpusztult helységek adózásának leebb szállítása, mértékek egyenlősítése, és az iparcikkek árának szabályozása teszik a körlevél többi részét, melyek az idézett törvény 67- és 71-dik cikkelyeiben foglaltattak, erre nézve a szolgabiró Kecskemét, Nagy-Körös és Cegléd városokhoz fordúl, és azoknak meghagyja: hogy Február 22-re kitűzött megyegyűlésen a három város birája harmadmagával, mindenik céhmester másodmagával, és a kalmárok szinte másodmagukkal, 24 forint birság alatt megjelenjenek. A mely községek a portapénzt (adót) és nemesek a taxapénzt be nem szolgáltatták, 24 forint birsággal együtt vigyék fel. Kecskeméten Bán Gergelyt, Nagy-Körösön Kövér Istvánt felhatalmazza, hogy e két városbeli nemesek közül azokat, kik taxájokat be nem fizették, a községi birák által mellékek adandó karhatalommal 24 forint erejeig megzálogolhassák, s zálogukat addig vissza ne adják, mígnem a reájok vetett taxát kétszeresen meg nem fizetik. Jellemző e korbúl a körlevél azon része, melyben utasíttatnak azon városok és helységek, melyek birái felmenetelre vannak szólítva, hogy ötven-ötven

pénzt, asztalpénz fejében, és egy-egy kila árpát — valószinüleg lovak abrakolására — küldjenek, s ha valamelyik biró nehezteln é az árpát hozni, hozzon helyette 75 dénárt [1]). — E körlevél maga elegendő lenne a megyei hatóság akkori hatáskörének ismertetésére.

Pestmegye által, a behódított községektől beszedett adó, a török uralom utóbbi 50 éveiről a megye jegyzőkönyveiből igazolva van [2]); mikép fizette azt Kecskemét 1634. előtt, következő adatok szolgáljanak mutatványúl:

1624. *Portapénzt 17 tallért, mikor Bosnyák Urunkhoz möntenek az Hattyúkkal, és az adóval.* — 50. lap.

1626. *Az Nógrádi vár épületére adtunk 26 Tallért.* — 89. lap.

Mögh újabban bocsátván Nógrádban Kamarás Ambrást, Nagy Mihált, Portánk 16. Mindön Portára szöttenek Harmadfél-fél forintot, tött Egy Sommában fl. 40. — 128. lap.

Ugyanakkor Hivatván Tassi János Porta után való fölvetésre Szécsénbe, költünk fizetésünkre 28 Tallért, tészen fl. 35. — 152. lap.

1627. *Új szörént való szent Mátyás hetében Hétfön küldöttük Király Istvánth Csetényihez Szécsényben, Portapénzt attunk fl. 36. Asztalpénzt fl. 3.* — 154. lap.

Második útában fölmönvén Biró Uram, vitt föl az Császár adójából 28 Tallért. Nógrádban Porta

---

[1]) Oklevélt. II. köt. 309. sz.

[2]) Salamon Ferenc: Budapesti Szemle. IX. köt. 351. s köv. lapok.

után való fölvetés két-két forintjával tött fl. 36. — 43. lap.

Ugyanazon nap (Kisasszony előtti héten Hétfön) *küldvén Kakas Györgyöt maga lován Fülekben Portapénzt vinni, másfél forintjával 18 portától fl. 27.* — 129. lap.

Sutús Mihált kültük Nógrádban az várta-fa felöl, adtunk költségre fl. 1. den. 50. Adtunk avagy küldöttünk Portánktúl 14 Tallért. — 134. lap.

1629. *Nógrádban az vár épületire Szekeres Jánostúl kültünk 30 Tallért, mely tészen fl. 37. den. 50.* — 8. lap.

Király Istvánt küldvén Nógrádban az Porta-fa felöl, attunk 20 Császár Tallért. — 14. lap.

Az Korona örzöknek az 18 portára fizettünk fl. 9. — 15. lap.

1638. *Biró Uram Fülekben menvén — Küldöttünk Szilasi András uram kezéhez portapénzt fl. 60.* — 4. lap.

Küldöttünk Fülekben Kutasi György és Szilasi Andrásnak 19 Portára korona örzöknek fl. 9. den. 50. — 9. lap.

Nógrádban küldöttünk vár épületire való pénzt fl. 31. — 10. lap.

Nógrádban vice kapitány urak kezéhez szolgáltattunk várta-fára való pénzt fl. 25. den. 80. — 13. lap.

És ez évenkint így fizettetik; mihezképest kétségbevonhatatlan: hogy Pestmegye behódolt községei, az országos törvény szerint kirovott mindennemű adót, a megyehatóság fentartási költségeit, a vég-

várak jókarban tartási munkája váltságát, sőt még a várőrség tűzifájának beszerzési költségeit is viselték, a címeres vagy birtoktalan nemesek pedig taxa cím alatt adóztak.

XIII.

A töröknek fizetett adó nemeit s évenkinti mennyiségét kinyomozni nehéz föladat. Adó- és számviteli könyveink többnyire hiányosak s bennök az évi adó mennyiségének fölfedezése valóságos rejtély, nemcsak azért, mivel a magyar adóval együttesen van kivetve s a fő összegtől különböző számot kiadó részletekben fizetve, hanem főleg azért, mivel háborús időben egy év alatt több ízben rovatott ki harács után a hadi adó, s nem lehet végére járni, vajjon ugyanazon évben-e, vagy a következőben hajtatott be a lakosoktúl. A török nyugtatványokkal még nagyobb a baj: mert ezekben a fizetett összeg csak néha, leginkább a részletes fizetések alkalmával tétetik ki, azok általában csak a kivetett adónak tökéletes lerovását tartalmazzák, azon mindennapi kifejezéssel: hogy az utolsó oszporáig le van fizetve, — sőt évenkint számba véve könnyű felfogni, mikép ha csak 1624-ik év utáni korbúl is minden török levél hozzánk eljutott volna, azok száma több czerre úgna, így pedig háromszázat sem birunk felmutatni · mindazáltal megközelítőleg, adókönyvek és nyugták összevetésével következő vázlatot lehet kiállítani.

A számviteli könyvek és időszerinti adókönyvek némelyikében pontosan be van jegyezve az évi adó egész mennyisége s az ily bejegyzések szerint:

1640-dik évben derék-adó volt .	2,499	fr.	d.
marhaszám 10,601½, melytől			
fizettetett	844	„ 52	„
egész évi adó:	3,343	fr. 52	d.
1647. Az adó summa szerint . . .	2,755	fr. 6	d.
Vadszám 12,472½, melyre 8			
pénzével esett	977	„ 76	„
a császár adaja	555	„ 80	„
egész évi adó:	4,308	fr. 62	d.
1648. „Császár adaja kivetés szerint“	555	fr. 80	d.
„Derék-adó és vadszám“ . .	3,752	„ 82	„
„Rideg legények adaja“ . .	150	„ —	„
egész évi adó:	4,458	fr. 62	d.
1649. „A császár adaja számvetve“ .	582	fr. 75	d.
„Az adó számvetve“	3,398	„ 45	„
„Marhaszám 12,204½ tészen	976	„ 36	„
egész évi adó:	4,957	fr. 56	d.
1654. „Császár adaja summa szerint			
számvetve“	642	fr. 20	d.
„Derék-adó számvetve“ . .	3,636	„ 92	„
„Marhaszám mindenestül			
12,001“	960	„ 8	„
egész évi adó:	5,239	fr. 20	d.
1657. Császár adaja 804 fr. 20 den.			
császár adaja, derék-adó és			
vadszám vagy marhaszám,			
vagyis az egész évi adó:	6,226	fr. —	d.

1660. Császár adaja in summa“ . . 1,117 fr. 25 d.
Derék-adó . . . . . 4,463 „ 58 „
Marhaszám 17,708 . . . . 1,416 „ 16 „

egész évi adó: 6,996 fr. 99 d.

1663. „Az császár adaja számvetve“ 1,682 fr. 40 d.
„Az Derék-adó számvetve“ . 4,869 „ 25 „
„Az Vadszám mindenestűl 19 ezör hétszáz 39 ½, idest 19,739 ½, tészen . . . . 1,973 „ 95 „

egész évi adó: 8,525 fr. 60 d.

1668. „Az Adó“ . . . . 3,710 Tallér
„Vadszám 10,655, esik tűle“ . . . . . 800 „ 40 d. hián

egész évi adó: 4,510 Tall. 40 d. hián.

1673. „Az Adó egy summában“ . 5,624 Tall. 1 fr.
„Vadszám 22,222, ettől esik 1,022 fr. 20 d. Vadszám derék adóval együtt

in summa: 6,767 Tallér.

1676. „Summa Census facit Talleros 6,460.“

1679. Az egész évi Adó összege . . 6,440 Tallér.

1685. „Summája a derék adónak“ . . . . . 5,374 Tallér.
„Marhák száma mindenestűl 16,178., esik reá 1,617 fr. 85 den. vagyis . . 577 Tall. 2 fr. 25 d.

évi adó: 5,951 Tall. 2 fr. 25 d.

E háromféle adó megismertetésénél emlékezetbe kell hoznunk azon körulményt, hogy Kecskemét a császári magán kincstár számára jövedelmező birtok lévén, itt a keresztyén lakos tulajdoni birtokjoga a mahumedán szent törvények szerint el volt ismerve, itt tehát a törvényes tizeden kivül még haráes, azaz kész pénzben fej- és földadó fizettetett, s azért maga a birtok kharadzs-földnek, vagyis mivel a császári magán kincstár, vagy belsö kincstár (kaszineh javadalmára szolgált, khasz-nak vagy belsö birtoknak, a tole fizetett adó pedig „summa-adó"-nak neveztetett, annyival is inkább, mivel Kecskemét a tizedet a töröknek sem fizette soha természetben, hanem mint róla nyugták is maradtak fen, azt készpénzben, a summa adóval váltotta meg. — Ezen adónak, mint szoros értelemben föld-adónak tartozéka volt a legeltetési adó, mely számviteli könyveinkben Marhaszám, vagy Vadszám nevezettel jelöltetik; azonban nem kell gondolni, mintha ez utóbbi adó csupán a legelö földektöl, vagy csak a legelökön tartott tenyészö lábas jószágtól fizettetett volna, — mint alább látandjuk, kirovatott az nemcsak a legelö barmokra, hanem mindennemü ingóságra, s neve azért „Marhaszám", mivel régi magyar kifejezéssel minden ingó vagyonnak „marha" volt neve, s innen van régi könyvekben és iratokban az „ezüst marha", „drága marha" kifejezés az ezüst és egyéb drágaságok helyett. — A derék adó nem volt egészen a töröknek fizetve, hanem e cím alatt foglaltatnak számviteli könyveinkben mindazon adónemek, melyeket a város a megyének, saját magyar földes urainak; és az elpusztult szomszéd helységekből lett

pusztákért az illető iszpahiáknak s magyar földes uraiknak — ha voltak — haszonbér fejében fizetett, sőt a „derék adó“ rovata alatt vétetik kiadásba számviteli könyveink szerint a „summa adó“ is, hogy pedig a Vadszám nem volt önálló adónem, hanem a summa-adó tartozéka, abból gyanítható, mert csupán a felszámításban fordúl elő, sem a kivetésben, sem a kiadások között külön nem említtetik. — Azon hadi adó, melyet a török háborús időben kivetni szokott, „Császár adaja“ nevet viselt, és mindig harács után vettetett ki. A harács száma, úgy látszik, időnkint változott, mert 1626-ik évben Kecskemét 60 harácstól fizetett, 1640-ik év után pedig itten a török mindig 156 házat, vagy harácsot, az az ugyanannyi portát számított, ellenben Pest megye, mint fentebb láttuk, 18, 19, 20 portát rovott a városra, — és így midőn a török levelek közt eme kifejezést olvassuk: „minden adó után két-két kila árpát“ vagy: „minden harács után 500 oszporát hozzatok“, — ez ugyanannyi török porta utáni kirovást jelent. Az imént említett hadi-adó előbb csak háborús időben a hadi költség fedezésére szokott kirovatni, de utóbb oly közönségessé lett, hogy akár volt háború, akár sem, folyvást kivettetett, hadviselés ideje csak annyiban tett különbséget, hogy olykor évenkint több ízben történt ily kivetés, például 1683-ban előbb minden harácsra 650 oszpora, aztán minden adóra 230 oszpora [1]; 1685-ben pedig első ízben minden adóra 880 oszpora, utóbb 877 oszpora vettetett ki [2]. Legtöbb adat arra mutat, hogy a harács után kivetett hadi adót vagy

[1] Oklevélt. II. köt. 177. 195. sz.
[2] Oklevélt. II. köt. 216. 317. sz.

császár adaját a budai janesár aga, vagy ennek helyettesekint valamely janesár tiszt, a summa-adót pedig mindig a nazur-bég vagy kinestárnok szedte be; — egyébiránt öseinknek a jegyzőkönyvekben lerakott bejegyzéseikből úgy látszik, de az általános török nyugták is, melyekben a beszolgáltatott adó mennyiségéről szó sines, azt igazolják, hogy ezen adónemeknek valamint kirovása úgy beszedése is, minduntalan önkényü eljárásán alapúlt a töröknek, — csak egyetlen adatot idézek: 1626. „— *fizettünk az Janesár Agának 60 Harácsot, vötte rajtunk három forintjával nyolczvanhárom-három pénzével, vötte el az Tallért száztizenhét pénzért. Tött egy summában ez az Harács, úgy mint 60 Harács fl. 229. d. 80. — Attunk 195 Tallért az mint bevötte tülünk. — fl. 5. den 85. kit ök keszin Medánnak hínak. Ajándék pénzt attunk 11 Tallért Az Tihajának 4 Tallért. Az Deáknak 3 Tallért. Az Inasoknak 4 Tallért. Az Tolmácsnak egy Tallért Az Vajdának attunk 15 Tallért*“ [1]). — 1627. „*Ágoston Pál Uram Fö Birságában az Nazur Békkel alkuttunk mög Summánkra Hatszáz egész forintban, egy Borjús Tehénben, az Ajándék pénzzel együtt. Attuk mög fele summánkat kétszázhuszonkét Tallért és den. 30. az ki tött egészben fl. 300*“ [2]).

A Vadszámot, vagy Marhaszámot illetoleg, igen érdekes adatok mutatják, hogy a töröknek minden befolyása nélkül maguk a városiak vették számba a legelő jószágot s egyéb ingóságot; s ugyan ök annak

[1]) Számviteli könyv 1626—1627. 130. lap.
[2]) Ugyanott 165. lap.

mennyiségéhez képest állapították meg a kivetési kulcsot.

„Anno 1672. Die 12 Juny. Az Becsületes Tanács az Kösséggel egyetemben töttenek illyen Végezést és Deliberatiot az Vadszám avagy Marhaszám bevétele felöl, hogy mint az elmúlt felsö esztendökben, úgy az jelen való esztendöben is, söt az következendökben is, az idönek terhes volta miatt ezen Deliberatió úgy follyon és tartassék meg. Mely Deliberatum az ö De eo Utrumával együtt illyen formán vagyon.

Az Igaz Isten, az ki Atya, Fiú, Szentlélek, Tellyes szentháromság egy bizony örök Isten, tégedet úgy segéllyen, hogy tehetséged szerint, minden Jármos, Hámos, és akármi névvel nevezendö marháidról, ezüst jószágodról és pénzedröl, akár magadé, feleségedé, fiadé, Leányodé, Anyádé, Öcsédé, Bátyádé légyen, valamellyek az te gondviselésed és birtokod alatt vannak, mind azokról az Vadszámot igazán beadod, semminemü adósságot, Adót, szolgabérit esztendöt által házadnépére s tartására való költségedet azokból ki nem tudod, az mellett szokott dézmádat is igazán beadod. Isten téged úgy segéllyen.

NB. Egy Malom tíz Vadszám.

Kos és Meddü Juh 5 egy marhaszám.

Pénz Tallér 5.

Az kiknél más pénze uzsorán jár, avagy Árvák pénze vagyon, Azokról is úgy Deliberáltanak.

Az kinél vagyon az uzsorás pénz, minthogy a veszi annak használát esztendönként és mindenkor, azért Vadszámot is az adgyon tüle az míg nála lészen.

Az kié a pénz az uzsorás, az is az uzsorából Vadszámot adgyon, ha az pénz nála lészen eszten-

deig, esztendeig adgyon, ha fél esztendeig, felét az Uzorás adgya meg az ki az Vadszámtúl esik, felét az kinél volt.

Ismét az pénzt ha le akarja tennyi, hija az Város Birája deiben közössét, ott irassa be az ő Vadszámját abból, és irják arra a kié az pénz volt.

Az Vidékről való pénznek is illyen rendelése esett, Az melly embereknél ollyan pénz vagyon, az a kinél vagyon mind addig Vadszámot adgyon tüle, valamíg nála tartya. Az pénzt kiadván arról való Vadszámát irassa be. Ez oly pénz a kivel kereskednek.

Az árvák pénzek is az kiknél Interesre vagyon, az Vadszámot mind addig beadgya s fizessen maga tüle, valamíg az pénzt kezétül ki nem adgyák, de az szegény Árvák Interesséből Vadszámot nem kell venni.

Ez is fen maradgyon az régi atyáink törvényes szokások szerént, egy Bikát, egy Ménylovat, egy párta-övet, egy Pohárt, egy ruhára való kapcsot kitudhatnyi." [1])

„*Anno 1672. die 17 mensis Julii. Minthogy az Isten Városunkat ez jelen való esztendőnek alkalmatosságával az Vadszámnak ujjobban való bevételéhez képest olanyira szerencséltette, hogy noha tavaly, és az előtt való számos esztendőknek forgásiban az Vadszámtól 15 pénz járt, de ha ez jelen való Esztendőben Tiz pénzre száll is, Öt száz forinttal többre mégyen mint az előtt, tehát egyező akaratból s lélek szerint való voxolásból mi aláb meg-*

[1]) Adókönyv 1672. 3. lap.

irandó Esküttt személyek tettünk illyen végezést, hogy mai napságtúl fogvást az Vadszám 10 pénzben álljon meg." — — [1])

A török-világ korszakában sok pénz volt ugyan ama 3—4000, utóbb 7—8000 forint, vagy tallér, mit Kecskemét város évenkint mindennemű adócím alatt fizetett; de népességéhez s ennek vagyonosságához képest még sem volt annyi, hogy azt terhesnek vagy épen nyomasztónak mondani lehetne. Gyakran említtetett már, mikép a török uralom második korszakában, a rendkivüli adók és díjak szedetése helyben megszünt, — török leveleink között nem is fordúl elö két esetnél több, a 70-dik és 87-dik számok alatt, midön a hagyatéktól kincstári díj szedetik, a 75-dik szám alatt pedig n ő s z ő-p é n z fizettetik, s ezek valószinüleg különös körülmények által idéztettek elö, mert ily fizetések a jegyzökönyvekben csakugyan nem találtatnak; a kecskeméti biró, városi tanács és fogott birák törvényszéke folyvást, vagy idönkint eljár saját hivatásában, de a hüeset, csincsilát s többi díjaknak helyben nyoma sincs, hanem Budán, minden nyugtától vagy török levéltől mindig megveszik a czédula- vagy levél-váltságot sat.; de még ez is oly kevés, minthogy bár nem ritkán, de még sem igen gyakran történik, hogy abból érezhető teher nem származhatott; de volt a töröknek az adóztatáson kivül annyi követelése, mely a vérig zaklatott alattvalókat nemcsak elkeserítette, hanem egész vidékek lakosait földönfutókká tette, a szó teljes értelmében kipusztította.

[1]) Adókönyv 1671.

Ily nyomasztó teher volt Kecskemétre, mint eső szori kincstári uradalomra, és annálfogva az egyes szpahiák, vagy tisztek földesurasága alatt nyögő falvaknál hasonlíthatlanúl kedvezőbb helyzetü nagy községre nézve, hogy minden adóbeli tartozásának, s kézi vagy szekeres szolgálatának teljesítése után is, a budai pasa és tisztek számára évenkint temérdek ingyenszolgáltatást kellett tennie. Ily terhes kötelezettség volt az akkor még mainál inkább erdőtelen Kecskemétnek, hogy a pasa konyhájára évenkint 200 szekér fát, lovai élelmezésére ugyanannyi szekér szénát, élelmi szerekben tojást, vajat, mézet, sajtot időnkint nagy mennyiségben, s alattas tiszteinek aránylag mindig szolgáltatni tartozott, — eleintén ez „kéremésképen" kivántatott, idővel szokássá fajúlt s nem lett volna tanácsos elmulasztani, vagy épen megtagadni, mert a város magát az által örökös üldöztetés veszélyének tette volna ki. Még kiállhatatlanabb volt a töröknek kedveskedésből követeléssé fajúlt ajándékvágya, melynélfogva minden keresztyén nagy ünnep, és mahumedán ünnepek alkalmával is ajándékot kívánt, az új tisztviselőt a községi elöljáróknak meg kellett látogatniok jobbágyi mély tisztelettel, de sohasem üres kézzel, sőt a pasa vagy némely magasb tisztviselő, kivált béke idején, körutazást tartott, a végett, hogy a községektől ajándékot szedhessen. A vajdák egész sereggel jártak faluról falura, városrúl városra, keresték a büntetteseket, s ha nem voltak is ilyenek, találniok kellett, hogy valakibe, vagy a községbe köthessenek, és magukat jól megfizettessék; huzamos ideig a község nyakán élősködtek, s egy véletlen halál, vagy a ha-

tárban talált holt test elegendő ok volt arra, hogy a község terhes birságra itéltessék, ugyanazért, a „Vajda népe“ jövetelének híre jóval előbb járt, s Kecskemét sokszor még Pesten lekenyerezi az illető vajdát, hogy a városra ki ne jöjjön. Egyetlen számviteli könyvünk sincs, melyben ily zsarlásnak legméltóbban nevezhető ajándékok elő ne fordúlnának, sőt a számviteli könyvek legtöbbikében, elöl vagy alkalmas helyen előre be van jegyezve a rendszeres ajándékok mennyisége, melyekre a török illető alkalommal követelőleg számított, nehogy azoktúl eltérés történvén, a város bosszú tárgyává tétessék. Példakint az 1657-dik évi számviteli könyvből kijegyzem az ilyetén megszállás alkalmával osztatni szokott ajándékokat:

Anno 1658. [1]) *die 24. Januarii. Nazur Bék Urunk cö Nagysága emberei, úgymint Vajda népe Városunkban lévén, adtunk ajándékot rendszerint*

Az Nagyságos Nazur Béknek Tallér 100. Róka bört 12. Farkas bört 1. Gyöngyházas késeket 12 párt. Sajtot 12. Vajat 12 pintet. 4 szál daru tollat, egy téhely köz kést.

Az Úr fiának 10 Tallért, egy róka bört, egy sajtot, egy pár kést.

Az Úr inasainak Tallér 14, 3 róka bört, 6 sajtot, 6 pár kést.

Tihajának Gzáfernek Tallér 8, két pár kést, két sajtot, egy róka bört.

---

[1]) Megjegyeztetni kérem: hogy az adó- és számviteli könyvek a közigazgatási évre szolgáltak, mely akkor a birák választásával, egyik szentgyörgynaptól másikig tartott.

Haznadárjának Tallér 10, egy pár kést, egy sajtot, egy róka bört.

Tyatónak [1]) *Tallér 12, két róka bört, egy pár kést, két sajtot.*

Két Kávéfözö inasoknak egy-egy tallért, egy-egy pár kést.

Tóke Tatárnak egy pár kést.

Egri Huszárnak egy pár kést.

Memhet óda Bassának Murtezán öcsének öt pár kést, fél tallért

Három holnapi ajándékba az Úrnak Tallér 12.

Subbasáknak Tallér 10.

Item Subbasáknak magoknak Tallér 48, róka bört 12, sajtot 12, vajat 12 pintet, 4 szál daru toll, 12 pár kést.

A gyalog Agának 5 pár kést gyöngyházast, magánosan valót négyet, 4 szál daru toll, 4 sajtot.

Ali Iszpahiának róka bört 1, egy pár kést, harmadfél pint vajat."

Midön az 1663-dik évi adókönyvben ezen ajándékok elszámláltatnak, a bevezetés így hangzik:

„*Die 2 Februarii. Az Vayda Népe reánk jövén Attunk az Nazurbéknek az régi rosz szokás szerint Tallér 100.*" stb.

Mindazáltal a régi rosz szokás beismerése mellett is, ez ajándékozás évenkint folytattatik, valamint az ünnepi ajándékok is mindig elöfordulnak. Ezek megismertetése végett idézem az 1670-dik évi számviteli könyvet:

---

[1]) Az 1663-dik évi adókönyvben ugyanezen ajándékok elsorolásánál ezen hivatalnév így világosíttatik fel: „Tyato avagy Tör k Deák számára."

„Anno 1670. Szentkirály Pál uramnak fö Bíróságában Budán és Pesten az Szent György (napi) *Ajándékjának bárány, Ürü, Tyúk, Kalács és Czipóból való kimenetelének consignatioja.*

Pesten

Juszop Agának egy bárány, cipó, kalács.
Bas agának egy bárány, cipó, kalács.
Musztafa Agának egy bárány, cipó, kalács.
Sókinak egy bárány, cipó, kalács.
Zlátónak egy ürü, cipó, kalács.
Cseri Bassának egy bárány, cipó, kalács.
Ejop Óda Bassának egy bárány, cipó, kalács.
Cimbalmosnak egy bárány, cipó, kalács.
Bujakinak egy bárány, cipó, kalács.
Csizmadi Oglinak egy bárány, cipó, kalács.
Szelim Szubassának egy bárány, cipó, kalács.
Kadiának egy bárány, cipó, kalács.
Kapitány Béknek egy bárány, cipó, kalács.
Bolond Amhetnek egy bárány, cipó, kalács.
Szulimán Szubassának egy bárány, cipó, kalács.
Balogh Huszainnak egy bárány, cipó, kalács.
Sahin Agának két bárány, cipó, kalács.
Oszmán Agának egy bárány, cipó, kalács.
Vajdának egy bárány, cipó, kalács.
Mamhut Agának egy bárány, cipó, kalács.

Budán

Mojses Sidónak egy bárány.
Hidasoknak egy bárány, cipó, kalács.
Imrch-Úrnak egy bárány, cipó, kalács.
Archiának egy bárány, cipó, kalács.
Bulyuk basának egy bárány, cipó, kalács.
Mankosoknak, egy bárány, cipó, kalács.

Názur Agának egy bárány, cipó, kalács.

Kapucsiáknak egy bárány, cipó, kalács.

Kapucsi Bulyuk basának egy bárány, cipó, kalács.

Názur képének egy ürü, bárány, kalács, cipó, szappan, 100 Tyúk és Tikmony.

Csausz basának egy bárány, cipó, kalács.

Gazdának egy bárány, cipó, kalács.

Handán Csausznak egy bárány, cipó, kalács.

Ibrahim Agának egy bárány, cipó, kalács.

Názur Csauzának egy bárány, cipó, kalács.

Cancelláriusnak egy bárány, cipó, kalács, tyúk.

Hadzsi Dilánérnek egy bárány, cipó, kalács.

Őrzö Csauszoknak egy bárány, cipó, kalács, Tyúk.

Mamhut Agának, ki volt Kapucsi kihája, egy bárány, cipó, kalács.

Tolmácsnak egy ürü, bárány, cipó, kalács, szappan, vaj, sajt.

Csauszlár Tihajának egy ürü, sajt, vaj, kalács, cipó, szappan, Tik.

Vezérnek egy ürü, bárány, Tik, kalács, cipó, sajt, vaj, szappan.

Vezér Tihajának egy ürü, bárány, cipó, kalács, sajt, vaj, szappan.

Olaj Béknek egy ürü, bárány, cipó, kalács, Tik, sajt.

Jancsár Agának egy bárány, sajt, kalács, cipó, Tik.

Tavalyi Názúrnak egy bárány, cipó, kalács, Tik, sajt.

Tehén dicsérö Csauznak egy bárány, kalács.

Hidas Csauznak egy bárány, cipó, kalács.

Porkoláboknak egy bárány, cipó, kalács.

Tihájának egy bárány, cipó, kalács.

Kulcsárnak egy bárány, cipó, kalács.

Gyömli Agának egy bárány, cipó, kalács.
Aszap Agának egy bárány, cipó, kalács.
Szent Györgyi Iszpájának egy bárány.
Muthi Kadiának egy bárány, cipó, kalács.
Új Názur emberének egy bárány, cipó, kalács.“

Ugyanazon számviteli könyv szerint a karácson ünnepi ajándék így osztatott ki:

„*Anno 1670. Szentkirálÿ Pál Uram fö Biróságában Budára karácson ajándékára az minemü Pásztormákat* [1]) *Bozó János, Tóth Mihál és Horvát Péter beadtanak, arról való számtartás.*

Bassa számára söre . . . . . *3.*
Tihájának . . . . . *1.*
Tolmácsának Tehén . . . . . *1.*
Csauzlár kihájának Tehén . . . . . *1.*
Jancsár Agának Tehén . . . . . *1.*
Fö Kadiának Tehén . . . . . *1.*
Gyömli Agának Tehén . . . . . *1.*
Szent Györgyi Iszpajának . . . . . *1.*

Pesten

Názur Béknek Tehén . . . . . *2.*
Kihájának . . . . . *1.*
Két Szubasáknak . . . . . *1.*
Zlátó Agának . . . . . *1.*
Három besliagának . . . . . *3.*
Alaj Béknek . . . . . *1.*
Sótinak . . . . . *1.*
Murtezánnénak 30 fertály búzáért attanak 2.
Oszmán Hodsának . . . . . *1.*“

A Vajda népe gyaníthatólag a késedelmes községeken az adót is felszedte, s a gyarapodó köz-

[1]) Azaz: fellüstölni való tehéneket.

ségek adaját fölebb verte, azért óvakodott minden község magára várni, s hacsak lehetett, öseink ügyekeztek is kikerülni beszállását, — több számviteli könyvben van nyoma e beszállás megváltásának, melyek közül az 1647-dik évi számviteli könyvet idézem:

„*Hogy az Vajda ki nem jött, fizettünk nekie Tallért 130.*

Szabasáknak Tallér 16.

Kinestartónak Tallér 3. [1])

Tihajának Tallér 4.

Inasoknak Tallér 10.

Deákjának Tallér 2.

Lovászának Tallér 1.

Szakácsának Tallér 1.

Patkolónak Tallér 1.

Nyergelőjének Tallér 1.

Vezeték hordozóknak Tallér 1.

Ajándék az magáé 12 Róka, 1 Farkas, 6 szál Tall, 5 gyöngyházas kés, 20 közkés, 10 sajt, 10 pint vaj; az többinek egy Tall, egy sajt, egy-egy kés, egy-egy rókabör." — 128. lap.

Általában az adónemek lerovása fejében tett fizetéseken, s némely napi szükségeken túl, a számviteli könyvek minden lapja hemzseg az ilyetén tételektől, úgy hogy a törökről bizvást mondhatták öseink, hogy az pénzzel él és ajándékkal ruházkodik. — Példakint még egy igen köznapi eseményt, az adólefizetését idézem: ügyekezniök kellett öseink-

[1]) Itt valószinűleg nem a Názur azaz kinestartó, hanem a Defterdár, vagyis könyvvivő értelmezendő, de magyar rendeleteiben magát mindketto kinestartónak nevezi, a községek is így neveztek.

nek, hogy minél kevesebbszer érintkezzenek a törökkel, mert minden érintkezés pénzáldozatba került, — ügyekezniök kellett az adót minél nagyobb részletben fizetni, mert minden részletes fizetés érintkezésbe hozta őket a törökkel, — és az tetemes ajándék nélkül nem történhetett, — a nagyon sok eset közül azt idézem, melyre leghamarabb fordítottam 'az 1647-ik évi számviteli könyvben:

„*Sabán Nazurbéknél az adó lefizetése végett Budán az adón kivül adtak* (t. i. a kiküldöttek)

Ajándékpénzt magának . . . . f. 140
Kincstartójának s inasinak . . f. 28
Az Deákjának . . . . . f. 10
Mihálj Deáknak . . . . . f. 6
Az Cseri Basának az pesti palánk épületitül Tallér 8 ÷ . . . . . f. 12
Az zsákszedö töröknek adtak az zsákokért Tallér 15 ÷ . . . . . f. 22½

összesen: 218 f. 50 d.

Minthogy pedig ekkoriban a Nazurbégnél fizettetni szokott summa-adó mintegy 1000 forint volt, annak ötödét kellett egyszeri fizetés alkalmával ajándékozni.

Súlyosan terhelte öseinket, kivált a török uralom utóbbi éveiben, a forgalomba jutott különböző pénznemeken csaknem minden fizetés alkalmával szenvedett veszteség. — Ilyetén pénzek voltak: Arany, Tallér, Forint, Timon, Lepér, öreg Garas, apró Garas, Oszpora, Dénár, Poltura; — ezek közül a török csak az oszporát vette el nevezeti értékben, a többit beszámítás útján, és nagyobb összegü fizetésnél nagy

veszteséggel. Az 1670—1685 évekről fenlevő adó és számviteli könyvekből e pénznemek forgalmi értékét kipuhatolni ügyekeztem, de nem kielégíto sikerrel, mert a beszámításnál többnyire önkény határozza meg az értéket, ugyanazért adatokat idézek. Az 167[illegible]-ik évi szolgálati könyvben följegyezve van:

„*Egyszer 3 aranyat cseréltünk 13 timonyával, mont el az 3 aranyon 6 timon.*

Item egyszer váltottunk 2 aranyat 13 timonyával.

Item egyszer egy aranyat 13 timonyával.

Item egyszer egy Tallérért 13 timont.

Item 2 Tallérért 26 Timont.

Item 7 Tallért váltottunk 13 Timonyával.“

Az 1682-dik évi számviteli könyvben:

Anno 1682. die 7. July. Itt lévén a Nazar Tihája, költsön attunk neki egy aranyat 15 lepérben, ismét 15 lepért In summa 30 lepért. Egy ládát vettünk neki 6 lepérért.“

Ugyanazon számviteli könyvben:

„*Az Derék Adórúl minden vadszámmal együtt számot adván.*

Elsöben adtam Tallér 450 hetével.

2-o jó pénzt Tallér 425.

3-o Aranyat Nro 30.

4-o Garasúl hetével Tallér 488.

5-o Garasúl Tallér 341.

6-o Tizenhárom rénest négy garasost.

Adtam Nagy István Fö Biró Uramnak Tallért 60 hetével.

Summatim Tallér 1764.

Aranyat Nro 30.

Rénest Nro 13.“

Ugyanazon könyvben:

„*Musztafa Cseri Basa kin lévén az felvetett Harácsért, volt vetve egy Harácsra 265 oszpora, adtunk reá Garast 1477. den. 7. czédula váltságra 4 garast.*“

Ugyanott:

„*1682. Die 6. Apr. A Tököli Fejedelem eö Nagysága részéröl porta pénzt imponálván egy portára 14 for. Adtunk erre fl. 266. olvasván az garast 10 polturájával Gyürki István Urunknak, facit gar. 900. absque fl. 4.*

1682. Die 9 9-bris. Gróff Tököli Imre számára Adót küldöttünk Gyürki Pál után Barkó Benedektül, Demeter Mártontúl Tallér 200. olvasván 13 garassával két Tallér számban.

Az Császár Adaját vitte Fö Biró úr fl. 1453. den. 14. Facit Talleros 605½ absque den. Nro 6.“

Az 1683-dik évi számviteli könyvben:

„*Szedett árpa pénzt elsöben adtak kis birák 100 garast, másodszor Markó adott 75 garast, Summa 25 Tallér.*“

Ugyanabban:

„*Harmad rendbeli 24 borjú bör, Egy Timony egynek az árra, facit 12 garast.*“

Ugyanott:

„*Anno 1683. A Derék adónak exitussa.*

Az kuruczoknak adtam portapénzt, imponálván minden portára fl. Nro 20. facit fl. Nro 380. NB. itt az garast vették el in denariis 30.

Tekintetes és Nagyságos Csábrádi Koháry Imre Urnak az Fiscus részéröl való adót Sárközi István uramtúl küldöttük fel Szécsényben fl. Nro 100. facit Tallér 55. gar. 3. den. 10.

Tekintetes és Nagyságos Csábrádi Kohári Farkas Urunk eö Nagyságának az adót felküldvén Szentkirályi Páltúl és Halasi Szücs Jánostúl Csábrádban die 23 Febr., melyben volt Arany jó pénzül Nro 126. Garas pénzül Arany 271. 15 garassával. Ebböl jött vissza 137 garas.

Az Császár adaját Tar György, Patai András, János Deák Budára felvivén die 30 7-bris volt vetve minden harácsra 650 oszpora, ebben így fizettünk. Elsöben Tallér 200 garasúl, Tallérúl item Tallér 200. Aranyat Nro 47. Item Tallér Nro 9. fl. 1. Item Tallér 3. Item Aranyat 2.

1684. die 8 Január. Az Budai Uraktúl az Harácspénz imponáltatott minden Adóra 230 oszpora, facit fl: 538. den. 20. facit grossos 1345. den. 20. facit Talleros 192. den. 40.“

Ezen adatok szerint egyszer aranyat és tallért kellett váltani garasért vagy timonért, máskor viszont timonokat váltottak tallérok vagy aranyokért; mert a magyar urak legörömestebb fogadták el a fizetést aranyban és tallérban, s van nyoma, hogy Kohári magyar földesúr elengedi a városnak rendszeres évi ajándékait azért, hogy censusát aranyban és ezüst tallérokban fizette meg; a török ellenben inkább öreg garast vagy timont fogadott el, s a tallérba mindig több timont számított, mint az a közforgalomban járt, például: két timon egy öreg garasban járt, hét garas számíttatott egy tallérba, tehát ugyanabban 14 timonnak kellett volna lennie, de közforgalomban csak tizenhármat adtak érte; a töröknek ajándékozásnál hat garast számítanak minden tallérba, de fizetésnél a török tizenhárom garast veszen két, húszat, söt leg-

többszer huszonegyet három tallérba, — és ez önkényű beszámítás s a pénznembeni válogatás, nagyobb összegű fizetéseknél tetemes veszteséggel járt.

Nem volt ennél kisebb azon terheltetés, mely a jövő-menő, vagy köznyelven úgynevezett forgószálló törökök irányábani vendéglátás kötelességével volt kapcsolatban. Ennek igazolására elég lenne csak azt említenem, hogy a város rendszeres szakács-asszonyt kénytelen volt e végett tartani, kinek bére a számviteli könyvekben évenkint benfoglaltatik; de még inkább feltűnteti azt az átkelő, jövő-menő, vagy forgószálló törökök és katonák, azaz magyar hajdúk által évenkint elfogyasztott bor mennyisége. Ez időszakban a község házilag kezeltette a korcsmáltatást, s a költség és jövedelem a számviteli könyvekben adatik elő: minden borszállítmány vagy a borbirónak átadott mennyiség külön számtétel tárgya, s kitétetik annak haszna és kára, mely évenkint egyenlő kimutatásban fordúl elő, beismerés végett közlök egyetlenegy pontot:

„Die 12 July Csibe János 18 karika fa bornak árát behozván, elárúlta in den. 32. lött haszna Tallér 87. den. 160.

Kára

Biráké	. . . . .	*170 Pint.*
Utasoké	. . . . .	*220 Pint.*
Töröké	. . . . .	*730 Pint.*
Katonáké	. . . . .	*30 Pint.*
Nyíröké	. . . . .	*15 Pint.*
Vonóké	. . . . .	*1 Pint.*

facit fl. 230. den. 40. [1])

[1]) Az 1685-dik évi számviteli könyv 43. lap.

Tájékozás tekintetéből két évi számviteli könyvből a törökök által elfogyasztott bor mennyiségét kiszámítván, ennek azon meglepő eredménye tünik elő, hogy 1647-ben 5,083 pintet, 1671-ben pedig 4,091 pintet és egy icce bort fogyasztott el a török Kecskeméten, — ennyi bor mellé pedig harapni való is kellett. — Igy tisztelte a magyarországi török a koránnak borital tilalmára vonatkozó törvényét.

A soknemü adóztatás és egyéb terheltetés mellett a községekhez intézett török rendeletek élesen tüntetik föl azon kegyetlen zsarnokságot, hogy ne mondjam embertelenséget, mellyel a török az általa hitetlen kutyák, ebek és disznóknak nevezgetett keresztyén alattvalók irányában viseltetett, azokat minduntalan birsággal, pálcáztatással, karóba vonatással, általában azzal fenyegetvén, hogy „ha ezen méltóságos úri parancsolatomat hátatok mögé vetitek, török úri mahumeti hitemre mondom, hogy még az édes anyátoktúl szopott tej is keserüre fordúl" — igaz ugyan, hogy e szüntelen ismételt fenyegetést idővel a községek megszokván, arra keveset adtak; de az is igaz, hogy ha megszorúlt, érvényt is tudott a török ilyetén fenyegetéseinek szerezni, — s ámbár fennmaradt török leveleink szerint, emberséges török tisztviselőkkel is találkozunk, és mindamellett hogy a török az országos pusztulást jövedelme csökkenése tekintetéből belátta, ugyanazért „a jobbágyok szaporodására ügyelést" sokszor parancsolta, ily temérdek terheltetés mellett nem csuda, hogy 150 évi uralkodás után, midőn a török kivonúlt a magyar alföldről, „a kisebb nagyobb falukkal egykor sürün benépesített rónaság úgy elváltozott, hogy Mátyás korabeli

emberek nem hittek volna szemeiknek, hogy Magyarországon vannak. Igen sokan csak nevét találták volna népes helységöknek. A hajdani falu határát még kimutatták volna az egykorúak; de nem magát a falut. Még maig is csak „puszta“ nevet visel számos egykori magyar falu. Ezen puszták a legmaradandóbb emlékjelei a török uralkodásnak!“ [1])

XIV.

A magyarországi török hódoltság azon hűbéres községeinek viszonyait, melyek lakosai az iszpahiák és egyéb török tisztviselök jobbágyai voltak, a „Török uralkodás Magyarországon“ cimű jeles közlemények szerzője, mint már többször említettem, minden eddig kipuhatolhatott mozzanatok irányában, kitűnő buvárlattal megismertette: engedje a türelmes olvasó, hogy azok beismerése végett ezennel is oda utasíthassam [2]); elég legyen itt ismétlőleg annyit emlékezetbe hoznom, hogy ha Kecskemét mint császári uradalom, annyi előny mellett is, mennyit a 150 éves török uralkodás alatt élvezni szerencsés volt, a koronkint reá tolúlt viszontagságokbúl kibontakozni képes alig lehetett, vidékén a kisebb községeknek hasonló körülmények között, nagy számmal elpusztúlniok kellett. E korszakot a magyar történelem általában „török iga“ nevezet alatt ismeri, és e nevezet azt méltán meg is illeti: mert azon kormány, mely az alattvalóira kirovott, vagy az illetök által

[1]) Salamon Ferenc: A török uralkodás Magyarországon. — Budapesti Szemle. 1860. IX. köt. 121. lap.

[2]) Lásd a Budapesti Szemle VII. VIII. IX. köt.

kirovatni szokott elviselhetetlenséggel határos terheket, célszerü intézmények jótékonyságával ellensúlyozni nem képes, vagy nem is akarja, egyéb címet nem érdemel. — Láttuk a török igazságszolgáltatást, mely előbb teljes értelemben kényúrilag gyakoroltatott, utóbb egészen elhanyagoltatván, a hódoltság magára hagyatott; a személy- s vagyonbátorságról pedig szó sem lehet oly államban, mely magát az igazságszolgáltatást jövedelem tárgyává alacsonyítja. Az által, hogy a török egyes községeknek a rablók és tolvajok üldözésére hatalmat adott, egyszersmind azokat mintegy arra utalta, hogy a vagyonbátorságról maguk gondoskodjanak, azzal pedig, hogy a határukon talált holt testektől súlyos birságot szedett, ugyanazokat mintegy kötelezte a személybátorság fentartására; de oly államtól, mely saját szerkezeténél fogva a tolvajok és rablók szaporodását elömozdítja, ennél többet várni nem is lehetett.

Ily elhagyatottságban mikép segített magán Kecskemét, mutatja a fogott birák törvényszékének eljárása, mutatják a tizedesek és kapusok esküformái; — mikép segített magán az elhagyatott vidék, mutatja a paraszt-vármegye felállítása [1]). A budai pasa, a nádor, a füleki várkapitány, söt a magyar király védlevelei, melyek a várost és vidékét minden háborgatástól, kártól és terheltetéstől kiméltetni rendelték, sikertelenek voltak [2]), kénytelen volt a város és vidéke önfentartás tekintetéből magáról gondoskodni. Nem is úntatom a tisztelt olvasót ez állapot fejtegetésével, az e kötet végén közlött legutóbbi 12 okle-

[1]) Oklevéltár II. köt. 310. 317. 318. 319. sz. sz.
[2]) Ugyanott: 66. 312. 315. 316. sz. sz.

velet ha türelemmel olvasni fogja, azokban egész történelme feltalálható az ekkori nyavalyás községi és népéletnek; mielőtt azonban e tárgyról kezemet levenném, szükségesnek látok még némely körülményeket felvilágosítani.

A Paraszt-vármegyét szervező községek azt írják: hogy a községi védőrök csak oly fegyvert viseljenek, milyet a hatalmas urak, t. i. a török megengedett, — mi volt tehát e fegyver akkor, midőn a török minden fegyverkezést eltiltván, azt mondja: „soha mi meg nem engedgyük, hogy az jobbágy szablyát hordozzon oldalán, Szultán Szulimán botot, szántóvasat engedett és ostort kezetekben, nem szablyát“ [1]). Kecskeméten 1595-ben egy szabó legény 4 forint birságot fizet azért, hogy szablyás kézzel találják [2]); ugyanaz évben egy takács legény 10 forint birságban marasztatik azért, „hogy éjjel szablyás kézzel járt, és más Tehenét megvagdalta“ [3]); 1597-ben Makai Lábodi János birságot fizet azért, hogy a városban puskával lövöldözött és Misi Albert ingét meggyújtotta [4]); 1642-ben a lakodalombúl kiséröbe menö Mátyás nevü legényt a lézengök (éji örök) szidalmáért agyon lövik [5]); — hogy a török hadi fegyver viselhetését csakugyan meg nem engedte, 1664-ből egy szultáni levél is igazolja, mely szerint, ha megtámadt lakosok a rablót két tollú fejszével vagy kapával megölik, érte kérdőre nem vonatnak [6]); Gróf

[1]) Oklevéltár II. köt. 167. sz.
[2]) Jegyzőkönyv 85. lap.
[3]) Ugyanott 101. lap.
[4]) Ugyanott 168. lap.
[5]) 1640—1643. számviteli könyv 207. lap.
[6]) Nagykörösi török levelek 31. sz. Hatodik tudósítvány a nagykörösi helv. hitv. evang. Gymnasiumról. 1859. 21. lap.

Eszterházi Miklós nádor surgeti, hogy védelem nélküli községek magukat rablóktúl oltalmazhassák, a török által tolük beszedett fegyverek azoknak vissza adassanak; tobb helyütt említtetik a kecskeméti jegyzokönyvekben, hogy a marhák és lovak széthordásával tozsérkedö kecskemétiek a megtámadók ellen magukat puskalövésekkel oltalmaztak — stb.; de miután a Paraszt-vármegye csak engedélyezett fegyverekröl emlékezik, nagyon valószinü, mikép itt, a községi panduroknál maig is mindennapi fokos volt az engedélyezett fegyver, mely a magyar nemzeti hadsereg fegyverzetének is kiegészítö része volt.

A mi az öltözködést illeti, e korszakban a köznép átalában abaposztót viselt, gombok és zsinorzat nélkül, kapcsokra; fövegül süveg, lábakon csizma, de a szolga és cselédféle nép telekes bocskorban járt. A jó módúak szinte abából viselték a dolmányt, nadrágot és köpönyeget, mely posztóféle akkor szintoly átalános divatú volt, mint most a kék szín, de a török szigorúan tiltván a kék és zöldszínt, a halványfehér abaposztó vétetett szokásba, úgy hogy a török kiveretése után 20 év múlva Rákócy Ferenc fejedelem ezredei is nagyobbára abaposztót viseltek, söt az abaposztó-köpönyegek még a múlt század végén is divatoztak; elökelö emberek kisznicér, fajlangis és karazsia kelméból viselték öltönyeiket. — Mind a férfiak, mind a nök régi viseletét leírja Balla Gergely a Nagy-Körösi Krónikában, s szerinte a nök ekkori viselete nem sokat különbözött a múlt század végén még divatban volt szokástól: „a tanácsbeliek Körösön — úgymond a nevezett krónikás — abban az idoben mind szakállas emberek vol-

tak, jó, ért elméjű öreg emberekből állottanak, midőn a tanácsházban bégyűlnének, szokásban volt nálok, hogy mind fehér ruhában, mind köpönyeg formában mentenek a gyülekezet eleiben“ [1]), — és Balla Gergely ezen előadása igazolva van Beél Mátyás hazai tudósunk által, az ő ifjú évei alatt Kecskemétről fenhagyott cikkel [2]), hol Kecskemétről sokban hasonló említés tétetik. „Ruházatjok a lakosoknak — folytatja ugyanazon krónikás — nem volt sokféle szinü, hanem csak hamu szinü és fehér abából való; gombokat azokon nem igen viseltek, hanem csak kapcsokat. Fekete süveget és sarkantyú nélkül való csizmákat hordoztanak. — Az asszonyok majd mindnyájan füles gerezna nevü mentéket kivált hideg időben viseltenek, patyolatot fejeken fehért hordoztanak, azokat két felöl a füleik körül gombos gyöngygyel fűzött ezüst tükben ékességnek okáért tartottanak. Ingvállaikon aranyos formákban két felöl varrott hímeket elegyítvén, az időnek akkori alkalmaztatásához képest becsesnek itélték; a kiknek pedig jobb módjok volt benne, ezüstből készített párta-öveket is derekaikon mutogatták. A leányok nyakokon gyöngyöt nem viseltenek, hanem mesterségesen egyben fűzött csipkékkel megékesített fodrokat kötöttenek. Mind asszonyok, mind leányok csizmában jártanak [3]). Az 1710-ben született Balla Gergely még ismert öregeket, kik a török uralkodás korszakából viseletet megtartották, atyja pedig, ki a krónikás előadása szerint 1708-ban a várost megtámadó rácok ellen

[1]) Nagy-Kőrösi Krónika 15. lap.
[2]) Notit. Hung. Novae. Tom. III.
[3]) Nagy-Kőrösi Krónika 16. lap.

derekasan vitézkedett, ismerös volt a török alatti viszonyokkal, s mit ezek a közel szomszéd Nagy-Körösrül emlékezetben hagytak, Kecskemét irányában is elfogadhatjuk. Kevés jutott ekkor a fényüzésre, azonban a kecskeméti ötvösök készítményei fölött jegyzökönyveinkben elöforduló tárgyalások, és fentebbi cikkben a Vadszám cimü adózás iránt idézett községi határozatban említett ezüst jószág, párta-öv, ezüst pohár, egy ruhára való ezüst kapocs stb., melyek oly közönséges háziszerekül vétettek, hogy az adózás alól is kihagyattak, némi világot vetnek az ekkori fényüzés divatozott tárgyaira.

Őseinknél a török-világban szenvedett sok nyomor között kiválólag kifejlett a vallásos érzület, mit lépten nyomon és minden intézményeikből tapasztalhatunk. Tisztességes személy irányában igen szokásos de érzékeny fenyíték volt ekkor az „ekklézsia követés", mely Kecskeméten a református hitfelekezetnél még a közelebb múlt század végén is dívott, s abból állott: „hogy a bünös templomban fekete székre ültettetett, s fekete posztóval takartatott el. Isteni tisztelet végeztével a pap elolvasta elötte bünét és bünbánatát, melyet az utána tartozott mondani" [1]). Kecskeméten ezen egyházi fenyíték — mint múlt századi öregektöl hallottam — a lepellel leterített bünösnek templom elötti magas köre állíttatásával gyakoroltatott, ki a templomból kijövö községet fenszóval megkövetni tartozott, s innen származott a „szégyen-köre állítás" cimü, maig is élten élö kifejezés, jegyzökönyveinkben pedig több fogottbirósági vagy tanácsi tárgyalásoknál a panaszlottnak köz-

[1]) Nagy-Kőrösi Krónika 25. lap.

fenyíték alóli felmentetése a „lelkipásztorának gráciájába ajánlás“ szavakkal mondatik ki, mi az Ekklézsia követésre utasítással egyértelmű, [1])

Mély lealacsonyítással volt kapcsolatban keresztyén alattvalókra nézve a török uralkodás, midőn a már idézett embertelen „ebek, kutyák, disznók“ elnevezés mindennapi volt, s midőn a keresztyén vallás „hijjábavaló szertartásnak“ vagy „bolond szokásnak“ cimeztetett; ellenben a magyar polgár vagy községi elöljáró egy szurtos csauzt, szubbasit vagy vajdát „nagyságolni“ kényteleníttetett, nem is merészelte a magyar ember nevezni szóval vagy irásban a töröket máskép, mint „az urak“, „a nagyságos urak“, — innen ama sok sohajtozó kifejezés okleveleink- és jegyzőkönyveinkben, melyek a „régi szent királyok“, a „felső Magyarország“, a „romlott hazánk“, az „elnyomorodott szegény városunk“ szavakban őseink ajkáról és tollából annyiszor előtörnek. Mégis megőrizte népünk nemzetiségét, folyvást vitte Nógrádba, Fülekbe az országos adót, püspöki tizedet, és földesurainak tartozásait, mert a velük folytonos közlekedésben állott kecskeméti nép ismerte törekvéseiket, mely egyezett a török igától menekülni sovárgók ohajtásaival.

A sok terheltetéssel és lealáztatással sújtolt népben mégis kiválólag kifejlett a magát el nem hagyó jellemnek gyakori lakmározásban kitörő vágya. Az általam közlött céhlevelek ezt egyenkint igazolják, olyannyira, hogy még a vallási céhü „Deák céh“ társulatnál is feltünők ama cikkek, melyek tüzetesen

[1]) Lásd erre egy példát fentebb a 159-dik lapon, Szőke Jánosné megfenyíttetéséről.

a társulat időnkinti közlakomájára vonatkoznak. Igen sok nyoma van ez okleveleken az akkori népélet nek és szokásnak, mely hogy többet ne említsek az akkor divatos ételnemek miségére s számára is kiterjed. Maguk a községi elöljárók igen gyakran borba fojtották hivataluk terheit, s a községi koresmaszámadásoknál egyik rovat mindig a birák által elfogyasztott bor mennyiségét tartalmazta, — ámde hogy e rovat nem a hivatal terheinek mellozését, hanem a hivatallal együtt járó kellemetlenségek enyhítését föltételezi, kimutatják azon felköszöntések, melyekkel évenkint szentgyörgynapkor tartatni szokott változás alkalmával, a kibucsúzó tisztviselök az új birákat beigtatták, — némi lényegtelen változtatással az 1669-dik év után mindenik lajstromban bejegyeztetve találtatik az, valószinüleg azért, hogy az illetö abból betanulja; — ime közlök egyet:

„Édes barátink az kik következendök vattok ez nyomorúságos háznak örizetire. Isten ü Szent Felsége tartson meg az igaz hitben s az jó lelki Ismeretben. Engedgye Isten barátink, hogy ebben az esztendöben semmi panaszolkodó beszéd ne hallassék az mi éczáinkon, hogy Kegyelmeteknek is ideje eljárcu, válhassék meg ez nyomorúságos háztúl békével. Annak felette adgyon Isten eröt egésségt ez nyomorált Tisztnek elviselésére. Engedgye Isten hogy végan lakhassatok, lábaitokat lóggathassátok, imitt amott az Városon végan mulassatok, az szófogadatlanokat kezetek alá hajthassátok. Annak felette ez is tudva légyen Kegyelmeteknél Böcsülletes Birák Urainak. Ennek elotte is bévett szokás volt az, hogy az új Birák az ó Biráknak elengedtenek egy kocsi sort, egy hetero sort,

egy fahordó sort, ezt az bévett szokást Kegyelmetek is megtartsa, hogy Kegyelmeteknek is azon mértékkel mérjenek. Annak felette Isten legyen Kegyelmetekkel minden dolgaitokban.“ [1])

És itt alkalmat veszek magamnak az akkori elöljárók testületéről szólni. A főbiró volt feje a városi községnek, mellette a város közügyeit vezette az adószedőbiró, vásárbiró, borbiró, székbiró vagy mészárosbiró, 24 esküdt tanácsbeli, 2 jegyző, tizedesek, kisbirák, útcabirák és a szolgák. Tartott a város juhászatot, ménest és gulyát; meg voltak ekkor már a talfái és nyíri erdők a város határában, s a maig is úgy nevezett úrréti kaszáló akkor is tulajdona, és a határban több helyütt külön kezeltetett kaszáló területei voltak a községnek, hogy a nagy mennyiségű széna kiszolgáltatást teljesíthesse. [2]) Ezek intézték a nagy város ügyeit, ezek szenvedtek sokszor a község érdekében, úgy hogy akkor méltán áldozatnak lehetett mondani azon időt, melyet egy polgár mint községi elöljáró hivatalban töltött.

A viszonyok azon átalakulása, mely a török hódítással vidékünkre bekövetkezett, jövedelmi forrásokra utalta e nagy községet, hogy az eleintén terhes pénzadót, és soknemű szolgálmányokat kiállíthassa, — s ugyanazon viszonyok alapították meg — úgy látszik Kecskemétnek korunkig lehatott jövőjét, melyek a

---

[1]) 1676-dik évi szolgálati lajstrom.

[2]) Minthogy Kecskeméten soha egyetlen földesúr sem bírt elkülönített területet, az „Urrétje“ nevezetű községi földbirtok nevezetét nem tudom máskép magyarázni, minthogy az a „török urak“ számára beszolgáltatandó széna kiállítására volt kijelölve, s innen maradt rajta maig is megtartott nevezete; akkor azonban nemcsak a mostani mintegy 200 hold, hanem a körülötte levő s később magán birtokosoknak osztott egész lapály községi birtok volt.

hódítás elején végromlással fenyegették. Mint a vidéken akkor is már legnagyobb község, népessége s vagyonossága tekintetében inkább elbírta a török által kirovott terheket, mint apró szomszédai, s míg ezek egymás után kipusztúltak és elszéledt lakosaik Kecskemétre költöztek, ez mindig azon igyekezett, hogy az elpusztúlt szomszéd helységek iszpahiái megmentse szökött jobbágyaik visszahurcolásának gondjától, és az elhagyott területet bérbe vette. Így látjuk jegyzőkönyveinkben például a tatárszentgyörgyi iszpahiát Omer szubasát 1601-ben Kecskeméten hatalmaskodni, de Szentgyörgy csakhamar elpusztúl, és az egész török uralkodás alatt Kecskemét bírja határát, évenkint fizetvén a haszonbért mind következett iszpahiáinak, mind magyar földesurainak. Így jutott Kecskemét a többi szomszéd pusztákhoz is, mint Ágasegyháza, Borbásszállása, Kerekegyháza, Köneseg, Páka, Félegyháza, Kisszállása, Ferenczszállása, Zomok, Jakabszállása, Matkó, Orgovány, Péteri, Csöngöle, Szentlászló, Móriegátja, Szank, Bene, Lajos, Mizse, Örkény, Újfalu, Majsa és Vacs, — sőt a hazába beköltözött magyar nemzet első ősgyűléséről hírneves Szer helység 1640. körül szinte elpusztulván, azt 1664-ben már szinte kecskemétiek bírták, mint ma is bírják. Ekkor fejlödött ki azon birtokállapot, hogy Kecskemét és Nagy-Korös városok birtoka — de nem határa — Tiszától a Dunáig tartott. Hibás felfogás lenne azt állítani, mintha e városok határterülete egy-egy hercegséggel vagy megyével vetélkedett volna; nevezett városok határa jelenben sem nagyobb akkorinál, Kecskemétről bizonyosan tudom, hogy 1696-dik

évben a szomszéd Lajos puszta iránt fölmerült határperén kivül jelentékeny határkérdése nem volt; hanem a használatukban volt puszták tették ama roppant területet. Még túlságosb azt állítani, mintha e városok a török által a hódoltságból kiszorított magyar földesurak birtokait magukhoz kaparították s azoknak kényök-kedvök szerinti haszonbért fizettek volna; hiszen Kecskemét hat kún pusztát már 1642-ben Eszterházi Miklós nádortúl bír haszonbérben, melyek élvezetében 1649-ben Pálffy Pál nádor által is meghagyatik [1]; 1677-ben és előtt pedig amazokon kivül még kilenc kún pusztát tartott bérletben a pozsonyi magyar kamarától [2]; mi a haszonbért illeti, akkor e cím alatt nem lehetett sokat fizetni, mert a török szintúgy megkivánta belőle a magáét, mint a magyar földesúr, s jól esett ennek, ha vidékünkön levő pusztájának bérlője találkozott, igen örömest elvett haszonbér fejében egy pár csizmát, csak legyen a ki megadja, — e körülmény fejti meg jegyzőkönyveinkben amaz ekkori kifejezéseket: „bérlett puszta“ és „bitang puszta“ vagy „bérletlen puszta“, mert voltak puszták, melyek használatára bérlő nem találkozott; egyébiránt hogy a felhozott vád — legalább Kecskemét irányában — meg nem állhat [3], e város jegyzőkönyve mutatja:

„Szentgyörgyi földbér Török részről Tallér 100. Széna szekér 10. sós sajt 80. vaj, Pasztorma.

Magyar részről való Szentgyörgyi földbér. Kubinyiné részéről Arany 20. Egy szönyeg. Minden má-

[1] Oklevélt. I. köt. 31. sz.
[2] Oklevélt. II. köt. 312. sz.
[3] Salamon Ferenc: A Török uralkodás Magyarországon. Budapesti Szemle. 1860. IX. köt. 151. lap.

sodik esztendöben egy csikó ló. Egy vég patyolat. Egy papiros szkófium. Egy pár béllett csizma.

Máriásiak részérül Sz. Gy. földbér Arany 16. Egy szönyeg. Egy csizma. Osgyáni Tiszttartónak is egy csizma.“ [1])

E haszonbérnél többet a török kiveretése után 50 év múlva is aligha fizetett volna Tatárszentgyörgytül Kecskemét város, mely a török kiveretése után 16 év múlva 1702-dik évben a Német Rendtől 15 kún pusztát 3,000 azaz: háromezer forintért bírt haszonbérben, 1712-ben pedig 8 legnagyobb kún pusztát vett bérbe ugyanattól 1,000 azaz: egyezer forintért. [2])

Több nyomai vannak mind a török levelekben, mind jegyzökönyveinkben, hogy a pusztáktól iszpahiáknak haszonbér fizettetett: 1673-ban Bene kún puszta haszonbére volt 32 ezüst piaszter, 1 pasztorma tehén, 15 pint szölö, 10 darab sajt, mely a budai szandzsákbégnek fizettetett [3]), egy még nem nevezett török puszta haszonbére 1675-ben 76½ tallér volt Ali cseribasa részére [4]); 1681-ben a reform. templom építéséhez Ahmet zaim engedélyt ad, hogy Orgovány kún pusztáján a kecskemétiek terméskövet áshassanak stb. [5]).

A töröknek pénz és élelmiszer kellett s a gondos elöljárók által vezetett szorgalmas kecskeméti nép nemcsak azt kiállította, hanem jólétet is teremtett magának, mennyiben azt török uralom alatt terem-

[1]) Jegyzökönyv 1677—1690. 481. 482. lap.
[2]) Jegyzökönyv 1702. lap. 10. és 1708—1713. lap. 393.
[3]) Oklevélt. II. köt. 92. sz.
[4]) Oklevélt. II. köt. 101. sz.
[5]) Oklevélt. II. köt. 121. sz.

teni lehetett. A roppant földterületen gabonát termesztett annyit, hogy a városi nép azzal bőven megérte, jutott a töröknek is, de kivitelre számítva nem volt, mert az útak hiánya s veszedelme a szállítást akadályozta. — Pénzcsatornát nyitott tehát még utóbb is európai hírű baromtenyésztésével, melyet ezrenkint hajtottak lakosai Komárom felé Győrön át a keresztyén birtokokba s így keletkeztek a „kecskeméti tőzsérek", kikről Zrinyi Miklós föntebb idézett munkája, gróf Battyáni Ádám 1655-dik évi levele [1]) és I. Leopold király védlevele emlékeznek [2]). Legnagyobb mérlege a város gyarapodásának azon körülmény: hogy nagyszerű adóztatása mellett mindig volt tetemes adóssága s 1626-ban zsidóktúl kéri fel a pénzt 48 száztolira — például 100 tallért havonkénti 4 tallér kamatra [3]) — de utóbb mindig helybeni polgárok segítik a községet pénzszükségében, ritkán történvén, hogy török tisztviselőktől — kik pedig mindig örömest adtak — budai szorúltságában a város pénzt kölcsönzött volna.

Háza volt Pesten a városnak, melynek fentartási költségei az 1640. 1657. s következő évekről számviteli könyvekben előfordúlnak; bírta azt a török kiveretésekor is, s 1687-ben Werlein István János császári kamarai inspectortúl 10 forintért váltotta meg a birtokjogot, miről ennek függő pecséttel kiadott birtoklevele a város levéltárában maig is eredetiben őriztetik.

Kecskemétnek a török uralkodás alatti népessé-

[1]) Oklevél. II. köt. 308. sz.
[2]) Oklevél. II. köt. 315. sz.
[3]) Számviteli könyv. 88. lap.

gét meghatározni egész bizonyossággal nem lehet. Csonkítatlanoknak látszó némely adókönyveink szerint, a városi adózó házak száma 1672-dik évben 1036, 1685-ikben pedig 1203 volt, melyekhez ha az adómentes tisztviselők és minden külső és belső községi szolgálatban levők számíttatnak, azok száma legalább is 1300-ra tétethetik; továbbá ha figyelembe vesszük az 1677-ik és 1678-ik években országszerte dulongott döghalált [1]), mely az emlitett elsö évben éhséggel együtt nyomorgatta Kecskemétet [2]), de ekkori áldozatainak számáról adatunk nincs, a második évben azonban 2,570 embert ragadt el [3]); következő évtized alatt még öt izben dúlt a mirígy hazánkban [4]), 1709-dik évben elvitte az egész város népességének harmadát, $173^{9}/_{40}$-ben pedig mintegy negyedét [5]), minélfogva egy század alatt a városnak e hiányt kinövelnie elég volt, mégis 1772-ben már lakosainak száma megközelítette a 30 ezeret, — a török kiveretésekori lélekszámot 20 ezernél kevesebbre nem tehetjük.

Még egy pontot érintetlenül nem hagyhatok. Mind az elsö, mind e második kötetben mondva volt már: hogy Kecskemét sem földesurainak kilencedet, sem püspöki tizedet, sőt a töröknek sem adott tizedet soha természetben, hanem e helyett földesurainak census t, a püspöknek haszonbért, a töröknek summa-adót fizetett, mégis föntebb a vadszám cimü adó meg-

---

[1]) Franc. Xav. Linzbauer: Codex sanitario medicinalis Hungariae T. I. pag. 276.
Oklevelt. II. köt. 20. sz.
[2]) Adókönyv 1678. 5. lap. jegyzet.
Cod. Sanit. med. Hung. Tom. I. pag. 330. N. 443. et sequ.
Levéltari adatok.

állapíttatásakor hit alatt kötelezi a község a népet, ingó vagyonának bemondására és dézmájának igazán beadására, Koháry István füleki kapitány pedig 1677-dik évi védlevelében a dézmák iránti háborgattatástól védi Kecskemétet. Úgy van. A Koháry által említett puszták a kiskúnsághoz tartoztak, a jászok és kúnok pedig királyi vagy püspöki tizedet soha sem fizettek. A kecskeméti lakos fizetett földe termékeiből tizedet, de sem földesurának, sem a megyés püspöknek, sem a töröknek, hanem a községnek, úgy azonban, hogy ennek csak neve volt tized, mennyisége nem. Állításom igazolására 1685-ik évi Junius 30-ról egy községi határozatot idézek, mely a tárgyat felvilágosítandja, melynek végső pontja így hangzik:

„5-o. Az mi az Kecskeméthi Désmálást illeti, az mint az régi jó szokás observáltatott, most sem bontatik el. Azért kiki személye szerint mihelt nyomtat, azonnal hiti szerint az Désmáját közönséges helyre az váras házához hozza be in persona, az holott ujjobban fogja letenni juramentumát, úgy hogy ha ad summum sz. Demeter napig be nem hozza, büntetése fog lenni fl. 12. mellyet az biró irremissibiliter exequáljon, az után az Désmát is meg adgya, az désmálás pedig ily formában fog rendben végben menni

Az Búzának az Kecskeméthi földön huszada vétessék, az Pusztán harminczada.

Az Árpának, Zabnak, Czirroknak az Kecskeméthi földön tizede, az pusztán tizenötöde vétetik be.

„Az Úr rétin való Köles tizedéből fog dézsmáltatni.“ [1])

Ez így gyakoroltatott utóbb is, azon módosítással: hogy később nem a termés arányában, hanem a birtok mennyiségéhez képest szedetett, holdankint egy pár itce a város határabeli, s felényi a pusztai földektől; mely gabona-adóból fedeztettek a községi szolgák és cselédek, köztartásbeli szegények és árvák illetményei stb., — valaha ebből fizettetett a török által kirovott gabonaszállítmány is. Ezen községi gabona-adónak neve „dézma“ vagy helyesebben „ekefelvetés“ volt, — s csak 1842-dik évben szüntetett meg.

Berekesztem e szakaszt a nélkül, hogy a török-magyar viszonyokat befejeztem volna. 1683-dik évi öszön, a török kiveretése előtt három évvel, a bécsi kormány intézkedése új korszakot teremt vidékünkön, mely a török uralkodás megszüntetését magában foglalandja, és a következő szakasz tárgya leend.

---

[1]) Jegyzőkönyv 1677—1790. 171. lap.

OKLEVÉLTÁR.

— — tagadhatatlan, hogy minden viszonyok közt, és az irodalmi fejlődés bármely stádiumában is, nemzeti történetünk tudományos mívelődésére összeműködni a maga módjához képest minden magyarnak vele született kötelessége.

Magyar történelmi emlékek. VI. köt. I. osztály.

Árpádházi új okmánytár. I. köt. Wenzel Gusztáv. 1. lap.

I.

Vallási viszonyokra vonatkozó oklevelek.

1.

1564. A római katholikus és lutheranus kecskeméti felekezetek a templom fölött egyeznek.

Mi kik vagyunk Kecskeméti eskŭt Birák és polgárok pápista hitŏn valok, Tamás Orbán, Végh Páll, Somody Domotŏr, Pocz János, Ágoston János, és mind az pápista Kŏrŏsztyénŏkkel egygyetŏmben, adgyuk tuttára mindŏnŏknek ez mi levelünket, kik láttyák és olvassák, hogy az minemŭ dolgunk volt az Luter Kŏrösztyénŏkkel az ŏreg kŏ Templom felŏl, egyaránt Igy egygyessŏttünk meg, mind az Váras képében, hogy az ŏreg kŏ Templomot nekŭnk engettek, Illyen módon, hogy míglen két felé leszŏnk, és Valaki ŏ közŭlŏk Törvénnyel keresnéje az Templomot, annak ezŏr forint kŏtelet Vetŏttŭk egymás kŏzŏtt, Annak folŏtte más szŏrzésŭnk ez, hogy eddig való Szó beszéd ez két fele nép kŏzott, Szitok és egyéb egymáshoz Való szó, az mind letetetŏt, hogy abból senki egymást ne kereshesse, se Torvénynyel se egyeb képpen, Ez szŏrzésnek és ez dolognak bizonyságára attuk ez mi levelünket, kit az Váras pecsétivel meg erŏssitŏttunk, Ez level Kecskemétŏn kŏlt Végh Mihály feő Bíró házánál, husvetnap után való elsŏ Szerdán, Tizon egy óra koron Anno Domini 1564. (Pecsét) Hátlapon: Az Kecskemétiek kŏzŏtt Való békŏség az Templom felŏll, Anno 1564.

Eredetie a kecskeméti reform. egyház levéltárában. — Ezen okmányon a város 1517-dik évi pecsétje van lenyomva.

2.

1637. Forró György, a Jesuiták nagyszombati collegiumának rectora, a kecskeméti róm. kath. község levelére válaszolja: hogy szerzetük lelki atyát nem adhat; hanem forduljanak a szent Ferenc rendiekhez, a kiknek bizvást oda is adhatják azon parochiát, melyet a Jesuiták számára készíttettek.

A Szent Isten áldgya meg kegyelmeteket fejenként, minden lelki áldásoknak bőséges adománnyával. Az el-múlt napokban kegyelmetektől ide bocsájtott követek meg adák az kegyelmetek nékem, és a Pater Privincialis ő kegyelmének szólló Leveleit, mellyekre akkor sok foglalatosságok miat választ nem adhatánk, mellyet mostan Páter János ő kegyelme által veszen kegyelmetek. Igen jól esett a kegyelmetek irása ennyiből, hogy a Pater Provincialis ő kegyelme is azokon a napokon itt jelen volt, a ki értvén a kegyelmetek kivánságát, jelen lévő több fő Páterekkel tanácskozott, ha lehetne é mód a kegyelmetek segítségében. Bizonnyára szánakodunk, hogy oly fogyatkozással van kegyelmetek az Egyházi szolgákban, és ha lehetséges dolog volna mi tőlünk, örömest továbbis jó akaratunkat nyujtanánk Pátereknek oda küldésében, de hidgye kegyelmetek, olly fogyatkozással vagyunk, hogy oda szolgálatra nem érkezünk; azért kegyelmetek a melly helyt nekünk rendelt volt, az előbbeni végezés szerént Pater Franciscanusokkal, oda adhattya. Remélvén azt, hogy az mikor a mi Pátereink közűl valakik oda mennek, szállás nélkül nem hadgya kegyelmetek. Azt minthogy Gyöngyösről a mire reá érkezhetnek, és lehetséges lészen, örömest szolgálnak. Isten tartsa stb. Adatott Szent Kereszt felmagasztalásának napján 1637. Kegyelmeteknek jó akarója és Krisztusban szolgája Páter Forró György Nagy Szombati Collegium Rectora.

Eredetiből közli Blahó Vince ferenci szerzetes 1772. évi Nov. 8. a kecskeméti róm. kath. parochiának a váci püspökmegye részéről ünnepélyes átadatásakor mondott egyházi beszéde mellett. 32 lap. III. sz. — Nyomatott Nagyszombatban 1775. évrétben.

3.

1641. Első Rákóci György erdélyi fejedelem a kecskemétieknek egy harangot ajándékoz.

Georgius Rákóci Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc. Circumspecti Nobis grati, Salutem et gratiam Nostram. Az elmult Martiusnak 2-ik napián nekünk irott leveleteket elvévén, irástokat és abban való kivánságtokat meg értettük; az harangot már elkészittettük s ki is küldtük kivánságtok szerint; adja Isten Világ végezetig keresztyén Ecclesiáknak szolgálhasson. Quibus in reliquo gratiose manemus, Datum Albe Juliae die 8-a Aprilis A-o Dni. 1641. G. Rakocy. mp. — Kivül: Circumspectis Judici et Juratis Oppidi Nostri Kecskemét etc. Nobis Gratis.

Eredeti, a kecskeméti reform. egyház levéltárában.

4.

1642. A budai vezír pasa engedélye: hogy a megpusztúlt harang-torony faoszlopokkal megtámogattathassék.

Ezen irat oka ez: A budai törvényhatóság alá eső császári javakhoz tartozó ..... városbeli szegények folyamodtak: hogy miután a helységükben a császári hódítás óta fen álló harang torony időjártával egyik oldalán annyira megromlott, hogy ha faoszlopokkal meg nem támogattatik, egészen kidűl; engedtessék meg nekik annak faoszlopokkal való megtámogatása. — Ezért a fennevezetteknek megengedtetik, hogy tornyukat se nagyobbra, se kisebbre nem épitvén, az eldűlés ellen faoszlopokkal megtámogathassák. Hogy pedig ebben bárkitől is törvénytelenül ne háborgattassanak, biztosíték gyanánt ezen sorokat kapták. 1052. (1642) aláírva: Ahmed, vezér ő méltóságának Kethudája.

A hátlapon bélyegnyomatú pecsét s ugyanott következő egykorú jegyzet magyarúl: „1643. Martij 1. Musza Vezér Passa levele a harang felkötése felől, mellyért kétszáz egy Tallért fizettünk.“

Eredeti török szövegü oklevél a kecskeméti ref. egyház levéltárában.

5.

1643. Engedély hasonló tárgyban.

Jelen irat oka ez: A császári javakhoz tartozó falvak közül Kecskemét nevü város idejövén, ő méltóságának jelenté: hogy a harang helyeül szolgáló torony megromlott s igazításra vár. Ezért erre tőlünk (az illetők) engedélyt kérnek, hogy azt faoszlopokkal s gerendákkal megtámogathassák; mit mi a Kethuda beg urunk iratának értelmében ezennel meg is adunk, oly feltétel alatt, hogy az abban megírt magasságnál fölebb nem építik, hanem csak faoszlopokkal körül támogatják. Ebben hát őket senki se akadályozza. 1052. (1643) aláírva: Huszejn aga.

A hátlapon bélyegnyomatú pecsét s következő egykorú jegyzet: „A Vajda levele harang felkötése felől. 1643. 1. Martij.“

Török szövegü eredeti a kecskeméti ref. egyház levéltárában.

6.

1644. A kecskeméti róm. cath. község elpanaszolván lelkipásztorokbani nagy szükségét, kéri a sz. Ferencz szerzeteseinek Capitulumát, hogy vegye ellátása alá az itteni híveket, s küldjön számukra lelki atyákat.

A Romai Apostoli Ekklésiában lévő Kecskeméti Catholicusok fejenként Atyaságtoknak kivánunk az Úr Istentől

minden udvosséges lelki jokat, csendes békességet, Országunkban való megmaradast. Kellettek az egesz Caputulumban levo Atyasagtokat ez mostani irasunk, es postan bocsatott emberunk altal megtalálnunk. Emlekezhetik Atyaságtok reá, ennek elötte való esztendökben is solleitáltuk Atyaságtokat, hogy minemü nagy Egyházi Pásztor, es lelki Tanitó nelkul valo fogyatkozott állapotunk legyen, ugy annyira, hogy esztendönként a sok koltest, faradságot el untuk immár; a sok Urak utan valo supplicalast sem győzzuk el; úgy annyira, hogy a melly Pásztor minden esztendönként nyájának gyapját elnyiri, legeltető Pásztor nelkül tartja Juhait, megszélednek azok a nyájak, es a farkas is eljöven, meg hánnya, és szaggatja az Juhokat. Kiesintől fogva nagyig ez Romai Keresztenség, eözvegy, árva, köszönnyük Atyaságtoknak, ebéli fogyatkozott állapotunkban; Atyaságtokhoz foljamodván, nem hágy bennünket, mint mostan is, Atyaságtok megtekintvén minden esztendönként való ebeli fogyatkozásunkat, kérjük Atyaságtokat, ez sok idegen Atyafiak között megnyomorodott kevés szegény Romai Keresztenységre tekéntsen Atyaságtok, és ne hagyjon Lelki Tanitó nélkül bennünket: rendeljen és adjon örökösen közöttünk lakozó Patereket Atyaságtok közinkben, hogy az Atyaságtok tanitása, és pásztorkodása által, ez kevés Romai Keresztenység szaporodhassék, mellyet ha Atyaságtok mindenkor ebeli fogyatkozott állapotunkat megtekintvén, konyoruletessegre indittatván — megcselekszik, az Úr Isten Atyaságtokat megaldja érettunk, — mi is pedig Istent dicsérünk Atyasagtokert, test szerent is az míg ez kevés Keresztenyseg el, mindenkor szolgalunk — sat. Ezen Levelunk mutató emberünk altal udvosseges választ várunk. — Datum Aegopoli die 28. Febr. Anno 1644. Iidem qui supra.

Eredetiből közli Blaho Vince. IV. sz. 33. lap.

— —

7.

1644. Az előbbi levél küldetésekor a Szerzetes Rend Capitulumot nem tartván, a kecskeméti rom. cath. Község föntebbi kérelmét ismétli.

Szent Ferencz Regulájú előbbi Rendtartás alá vétetett Szerzetü Magyar Országi szentséges Üdvözítőnk Provinciájában lévő, nagyon Tisztelendő Atyáknak, és Atyafiaknak, mindent szerencsést kívánunk. Régen kívánva kívántuk Szerafikus Sz. Ferencz Szerzetebélieket a mi alávaló Kecskeméti Helységünkbe; de mindég meggátoltattunk az időknek külömb külömb féle háborúi által. Rész szerént a Szerzeteseknek kevés volta miatt; rész szerént pedig a nagy köz helyeknek távul, és veszedelmes volta miatt. Most Isten kegyelméből, ezen Szerafikus Rendnek Szerzetesei megszaporodtak. Mire nézve váltig kérjük Nagyon Tisztelendő Atyaságtokat, alázzák meg magokat, és az említett Kecskeméti helyünket, mely Parokiának vala rendelve, Szerafikus Sz. Ferencz Szerzetesei Klastromának felvállalni méltóztassanak, hogy itt maradván, igazgathassanak minket az üdvösségnek útjára, és minden tévelygőket vissza hozhassák az igazságnak ösvényére. — Tudgyák ezen Sz. Üdvözítőnk Provinciájabéli Nagyon Tisztelendő Atyák, az Istennek legeltető igéje nélkül melly szükségben, és élhségben leszünk, ha Nagyon Tisztelendő Atyáktúl elhagyattátunk. Ismét tehát s mind úntalan kérjük Tisztelendő Atyaságtokat, méltóztassanak esedezésünket, és szükségeinket, engedő s kegyes füllel venni sat. Költ Kecskeméten 1644. Szent Iván havának 22-dik napján. Nagyon Tisztelendő Atyaságtoknak Oltalom alá ajánlott engedelmes Fiai, Kecskeméti Katolikusok mindent szerencsésset. Kivűl: Szent Ferenc Rendin lévő Magyar Országi Üdvözítőnk Provinciájabéli Galgóczi Kalastromban Káptalanra gyülekezett Nagyon Tisztelendő Atyáknak, nékünk Krisztusban becsüllendőknek

Latin szövegü eredeti után magyar fordításban közli Blahó Vincze. V. sz. a. 34. lapon.

8.

1647. Lippai György esztergami érsek engedélye, hogy a kecskeméti parochia sz. Ferencz rendi szerzeteseknek átadassék.

Mi Lippai György, Isteni Irgalomból Esztergami Érsek, és azon Helynek örökös Fő Ispánnya, Magyar Országnak Fő Papja, Született Követ, Királyi Levelek kiadásában legfőbb, Titkos, Korlátos Tiszt, a Császár és Királyi Felségnek belső Tanácsossa. Mindeneknek, a kiknek illik, emlékezetére adgyuk, hogy Istentől reánk bízott Lelkeknek üdvösségére Pásztori gondunkat és szorgalmatosságunkat fordítván, minekutánna hiteles tudosításból értettük volna, hogy Váczi Püspökségben, és Neográd (?) Vármegyében lévő Kecskemét Magyar Várasa, az Plebánusoknak vagy megfogyatkozásáért, vagy pedig változásáért, és más alkalmatlanságokért is, a lelki dolgokban eddig nem egyszer nehézségeket szenvedett volna, és hogy most is szenvedgyen; ezen illetlenséget üdvösséges móddal s eszközzel, korán s alkalmatossan meggátolni akarván, az Úrban jó kedvel reá állunk s javallyuk, hogy az elébb mondott Parochiaház tétessen Klastromnak, a Sz. Ferencz Szerzetebéli, Szentséges Üdvözítőnk Provinciájához való Atyafiak részére. Úgy mindazonáltal, hogy az elébb említett Franciscanusok a megnevezett Parochiának minden terheit a lelki dolgokban, igaz lelki ismeret szerént, Egybázi büntetések alatt tartozzanak, és kötelesek légyenek véghez vinni sat. Költ a mi Érseki Udvarunkban, Posonyban, Kis Asszony havának huszonnyolczadik napján, ezer hat száz negyven hetedik Esztendőben. Lippai György Esztergami Érsek.

Latin eredeti után magyar fordításban közli Blahó Vincze VI. sz. a. 35-ik lapon. — Feltünő ez okiratban a szerfölötti járatlanság akkor hazánknak török uralom alatt volt részei földiratában: mihez képest a nevezetes Kecskemét mező város Nógrád megyében lévönek mondatik, — igen hibásan.

9.

1647. Hosszútóthi László váci püspök engedélye ugyanazon tárgyban.

Hosszútóthi László, Isten, és Apostoli Széknek kegyelméből Váczi püspök, Szepesi Prépost, nem külömben Császári 's Királyi Felségnek Tanácsossa. E' jelen való irással emlékezetre haggyuk mindeneknél, tudtokra adván, a' kiknek illik, hogy mivel Tisztelendő P. Szegedi Mihály Sz. Ferencz Szerzetén lévő, Szentséges Üdvözítőnk Provinciájának Elöljárója, kért vala tőlünk szabadságot, Kecskemét Mező Városában volt Parokiát, azon Városi Katolikusoknak szünetlen kérésére, üdvözítőnk Provinciájabéli Keményebb rendtartásu Franciscanusoknak Klastromává fordítani, és felépíteni. Mi eleget akarván tenni fellyebb nevezett P. Szegedi Mihály olly Istenes, és Szent kérésének, hogy azon elébb mondott Kecskeméti Parokia Klastrom formára valóságos rekesztéssel építtessék azon Provincia és Rendbéli Franciscanusok számára, engedelmet kegyes jóváhagyással adtunk, Isteni Áldást is hozzá vetvén, hogy azon felől jelentetett Szerzetű Atyáknak Monostorává emeltetett Parokia vállyék Istennek dicsőségére, a Katolika Hitnek gyarapodására, és azon Szerzetes Atyáknak, és Atyafiaknak lelki üdvösségére stb. Költ a Szepesi Prépostságban, Szent András havának ötödik napján, ezer hat száz negyven hetedik Esztendőben. Hosszútóthi László Váczi püspök.

Latin eredeti után magyar fordításban közli Blahó Vinecz VII. sz. a. 35-dik lapon.

10.

1653. Engedély a templom vakolatának megújíthatására.

Ezen irat oka ez: A' császári javakhoz tartozó Kecskemét városi Lutheranusok templomuk bevakolhatására

tőlünk engedelyt kertek; mely — miutan ezert a kincstarnak járo 15 ezust piasztert lefizettek — ezennel megadatik. Hogy pedig ezen dij az emlitett templom bevakolása s megtatarozásaert ujra meg ne vetessek, az illetők kezebe ezen jegyet adtuk. Háborgatás ne tortenjek! ezen irat szerint kell eljarnj. 1063. (1653.) a jol orzott Budan.

Hátlapon helyegnyomatu pecset s következő egykorú magyar jegyzet: „Az Hatalmas Nazurbek eo Nagysága levele, Mellyet adott a Templomunknak megvakolása avagy Epitese felol, Zana István Uram Feő Biroságában Anno 1653. die 6. Juny."

Török szövegű eredeti a helybeni ref. egyház levéltárában.

11.

1658. Gróf Vesselényi Ferenc nádor előtt Posonyban megegyeznek a kecskeméti Pápisták és Kálvinisták a Templom, Sekrestye és Kápolna iránt.

Nos Comes Franciscus Wesselény de Hadad, perpetuus in Murány, Regni Hungariae Palatinus, et Judex Cumanorum, necnon Serenissimi Principis Domini Domini Leopoldi Dei Gratia Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaeque etc. Regis, Archiducis Austrae, Ducis Burgunriae etc. Intimus Consiliarius, Camerarius, et per Hungariam Locumtenens. Adgyuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik ez Levelunk rendiben. Hogy minekutana az mi Kecskeméthi mezei Városunkban lakozo Pápista és Kálvinista valláson lévő rendek kozött neminemo sekrestye es kápolna végett valami villongások indittattak volna, azon Rendek egynéhány izben hozzánk folyamodván magok injuriait és praetensioit ab utrinque előnkben terjesztettek, kikről parancsolatokat is adtunk ugyan azon Rendekre, hogy az illyetén villongásnak bekét hagyván, ellyenek egymas kozot keresztenyől, es csendes bekességben, de mindaz-

által látván mi, hogy azon controversia ottan közöttök nemhogy eltemettetett volna, de sőt napról napra jobban gyúladván és gyükerezvén, újabb újabb villongások támadtanak közöttök, ahozképest azon Rendeket pro complanatione hujusmodi controversiae inter ipsos ortae magunk eleibe hívattuk, kik alkalmasztatván magokat az mi Attyai és Keresztényi intésünkhez, feljöttek hozzánk ide Posomban, és nevezet szerént Kálvinista Rendről Ágoston György fő Biró, nemes Bán Gergely, Csaba János, és Vargha Mihály; az Pápisták részéről peniglen Czebe Pál, Szabó István, Nagy Miklós, Farkas Miklós, és Nagy János, ab utrinque magok Principalisinak elegendő plenipotentiájával előttünk compareálván, és az mi Attyai intésünket amplectálván, akarván inkább csendes békességben 's kereszténi szeretetben Istennek szolgálni, hogynem mint egymást boszúsággal és gyűlölséggel illetni, és idegen szemmel nézni, 's e' miá az Földös Uroknak fejeket fájdalni, illyen Attyafiságos és örökké kösztök megmaradandó, magok és Successorinak javára és hasznára ab utrinque előttünk kezeket beadván, végezésre és contractusra léptenek. Et **Primo** quidem az Kálvinista renden lévők, azt az Kű Templom mellett lévő sekrestyét, az Városon kivül való Kápolnával edgyütt, mellyet az Pápisták újonnan építtettek (azon kő Templom egyébbaránt is Catholicusoké lévén) fellyebb meg irt Kecskeméth Városunkban lakozó Pápistáknak, és successorinak, Örökben, és meghíhatatlanúl engették, semminémő Jussokat, kit most avagy jövendőben azokban avagy fundusiban praetendálhatnának, magoknak avagy Successorinak föl nem tartván, illyen mindazáltal ok alatt: hogy ha jövendőben az Romai Valláson lévő Keresztények azon kű Templom mellett lévő Sekrestyén, avagy talán Templomon is valami igazítást, és épületeket tétetnének, azt az Kálvinisták Templomának nyilván való kára és fogyatkozása nélkül cselekedgyék. **Secundo**: Hogy azt az sövént, mellyet az Kálvinisták az kő Templom Torony alatt lévő ajtajának közöpéig vittenek, egyenessen egyik végét az Czinterem falához, más végét az Torony kő lábjának felső széllyéig

vigyek, úgy, hogy azon sovént, a dato praesentium két hónap alatt, az mostani helyehol fellyebb helyhesztetni tartozzanak. **Tertio**: Ellenben ismét az Római Valláson lévők is azt az fa Templom korul való fundust (az fa Templom egyebkaránt is az Kálvinista Attyafiake léven) mind napkelet 's mind napnyugot felé extendálo darab Czimeterimmel edgyutt, úgy az mint eddig is azon fa Templomhoz tartak, (mellyet az régi vegezes szerént magokenak praetendaltak lenni az Pápisták) örokleu és meghihatatlanúl az kálvinista valláson lévőknek, és successorinak cédalták, es fatealtak, úgy tudni illik hogy az napkelet felé való mostani sovény helyben maradván, az másik az kő toronynak felső oldalától fogvást igyenessen (a' mint fellyebb is meg van irva) az napnyugot felől való czimterimnek kő faláig vitessek, illyen okkal: hogy az magok reszéről Czimterim körűl való kő falt ne roncsák, hanem épécsék (hasonlóképpen az Pápisták is az magok részéről való kő falt tartoznak épittetni) és az Templomot is úgy csinállyák az Kálvinista Attyafiak, hogy az Római Valláson lévők is ha ido jártában valami igazitást azon sekrestyének, avagy Templomnak kő falain akarnának tenni, avagy tétetni, az Kálvinisták temploma felől való falaihoz aditusok lehessen. Ezt mindazáltal az töbláhez hozzá adván, hogy senki se az Pápisták, sem az Kálvinisták közől, ez iránt az ott valo Patereket, avagy azoknak Successorit, sem az Pápista renden lévő Embereket, hasonlóképpen az Praedicatorokat, azoknak Successorit, és az több Kálvinista renden lévőket is semminémő szin alatt az Toröknek, avagy az Földos Urának bévádolni kemeny buntetés alatt ne merészellye, sőt soha senki egymásnak szemére ne vesse, ez volt, ama volt, avagy te voltál ennek az oka. **Quinto** [1]) et ultimo: hogy valamelly fél ezen Vegezést mindenestől, avagy némely részeiben violálná, pört indítana, avagy Vármegyeket ez iránt futná, toties quoties Ezer Taller buntetesben azonnal maradgyon; melly büntetésnek fele az Foldes Uraknak,

[1]) Negyedik pont nincs.

fele penig az meg álló félnek cédállyon. Melynek nagyobb bizonságára és erősségére attuk nekik ez pecsétes levelünket, kezünk irásával meg erősítvén. Actum in Libera ac Regia Civitate Posoniensi die Vigesima quinta Mensis February Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quinquagesimo Octavo. Comes F. Wesselény. mp. (Pecsét.) Petrus Bosnyák Secretarius. mp.

Egészen ép eredetie a kecskeméti reform. egyház levéltárában öriztetik.

12.

1660. Nyugta a Templom-váltság lefizetéséről.

Jelen irat oka ez: Kecskemét város lakosai Szejdi Ahmed pasa ő méltóságától megparancsolt templomváltságot megfizetvén, ezen nyugtát kapták. aláírva: Szulejmán miriálaj (ezredes) Budán.

Hátlapon bélyegnyomatú pecsét s következő egykorú magyar jegyzet: „A Templom váltságrúl való czédula.“

Török eredeti a ref. egyház levéltárában. Az évszám nélküli okmány keltét Szejdi Ahmed budai vezír pasa kora határozza meg, ki 82-ik budai pasa volt s 1659. Mart. 21-töl 1660. Majus 28-ig viselte hivatalát. (Gévay Antal: A budai pasák. Bécs 1841. 43. lap.)

13.

1661. Gróf Vesselényi Ferencz nádor, a kecskeméti rom. cath. községben 1651-ik évben keletkezett, eddig tudva legrégibb, itteni vallásos Társulatot, mely „Deákok Czéhe“ czím alatt a Boldogs. Szüz Mária tiszteletére alakúlt, megerősíti, és szabályait közhitelü ünnepélyes oklevelébe foglalja.

Nos Comes Franciscus Vesselény de Hadad Perpetuus in Murány, Regni Hungariae Palatinus, Judex Cumanorum,

Aurei Velleris Eques, Comitatuum Gomoriensis, Pesth Pilis et Soldt Supremus Comes, necnon Sacratissimi Principis, ac Domini Domini Leopoldi, Dei Gratia Electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaeque ect. Regis, Archiducis Austriae, Ducis Burgundiae ect. Intimus Consiliarius, Camerarius, ac per Hungariam Locumtenens. Memoriae commendamus tenore Praesentium significantes, quibus expedit Universis, quod pro Parte et in Persona Catholicorum Incolarum et inhabitatorum Oppidi nostri Kecskemeth, adeoque nomine totius ipsorum Congregationis exhibiti et praesentati sunt nobis certi quidam Articuli, in Laudem et Gloriam Omnipotentis Dei, et Gloriosae ac Beatissimae Virginis Mariae instituti, in simplici Papyro confecti, Sigilloque ejusdem Ecclesiae Claustri Kecskeméth corroborati Die 2-a mensis Februarii Anni praesentis emanati, quibus mediantibus declararetur, ut omnia et singula in praemissa Congregatione ipsorum rite, Commode, Pie, Sancte, et bono, condecentique ordine fierent, petentes Nos debita cum Instantia, quatenus eosdem Articulos Litteris Nostris Privilegialibus de verbo ad verbum inseri et inscribi facientes, eosdem, omniaque et singula in eis contenta rata et accepta habentes, ratificare, in perpetuum valituros confirmare vellemus. Quorum Tenor talis est:

In Nomine Domini Amen. Hogy az Isteni tisztelet, és a Boldogságos szűzhöz való Ájtatosság naponként gyarapodgyék az emberek szivében, Innét vagyon, hogy a keresztyén anyaszentegyházban lévő hívek, sok szép külömb külömb féle ájtatosságokban szokták magokat foglalni, tudni illik Congregatiokat, avagy Czéheket kezdvén és tartván, Ezen jó igyekezettel Kecskeméth várossában Római Igaz hiten lévő Bocsulletes Deáki rend 1651. esztendőben Gyertya Szentelő Boldog asszony napján a Boldogságos Szűz Mária tisztességére Czéhhet rendeltenek, és erigáltanak, mely neveztetik Deákok Czéhhének, az melly Bőcsülletes Czéhben, a Boldogságos Szűz Máriához való

ajtatosságból, az ki bé áll, ez ide alá meg írt Articulusok szerint kel rendelést tartani, és magát alkalmaztatni, mely Articulusokat, minden Czéh gyűllésében az Fő Dékány Parancsolattyából, egynek nagy fen szóval el kel olvasni, a többi pedig figyelmetesen halgassák.

Következnek az Articulusok. Első Articulus, Minden esztendőben Karácsony után való dicső szent János napján Öreg- és Szolga-Dékányokat kel választani, és ugyan azon választásnak napján, vagy mindgyárt másnap tartozzanak az öreg Dékányok mindenek láttára az Templomban a Szűz Mária oltára előtt meg esküdni, De minek előtte esztendejek ki tellyék, tartozzonak annak előtte egy héttel, vagy harmadnappal az Czéhnek minden jövedelméről, és költségéről számot adni, valameddig pedig számot nem adnak, mind addig is ne válasszanak mäss Dékányokat. Az esküvés után az Új Dékányt az egész Czéhnek házához kel kísírteni, és a ki akkor ott akar maradni mulatni, Pénzére lakozzék. Mindazáltal a Dékány választáskor az Oó Dékányok illendő italt és ételt szerezvén, az Új Dékány házához küldgyék, és ott készítcsék meg.

Második Articulus. Az melly Új személy az Czéhben bé áll, esztendeig az szolga Dékánságot kitölcse, ha kinek pedig az terhes dolognak láttatnék, szabad légyen magát felváltani, az fel váltásért adgyon az böcsülletes Czéhnek öt forintot, avagy az mint meg alkhatik az Dékányokkal.

Harmadik Articulus. Minthogy Szűz Mária tisztességére vagyon rendeltetve ez a böcsülletes Czéh, és esztendeig hétszer esik Innepe napja, ezek közűl kiváltképen való négy Innepenapja lészen a Czéhnek, tudniillik: kis Asszony napja, Nagy Boldog Asszony napja, Boldog Asszony Fogantatása napja, és Gyümöles óltó Boldog Asszony napja, melly napokon az bücsülletes Czéhnek kiváltkeppen való Miséje lészen, és ezeknek estin táblát jártasson a Dékány, hogy így az egész Czéh jelen légyen; Offertoriumnak idején pedig tartozik az egész Deák Coetus fel járni az Oltárhoz az Kereszthez való békéllésre, és mind-

denk tartozzek egy Pénzt, vagy egy fillyert feladni, mellyet ha valaki Lizonyos szuksege miatt elmulatna, tartozik Dekannyanak hirt adni, es az Penzt az Oltarra mastul felkuldeni. Ha pedig vakmeroseglul elmarad, birsaga den. 50. az az otven Penz. Ha az oreg Dekany jelen nem leszen az Misen, birsága egy forint. Ha az szolga Dekany elmulattya Lizonyos mentsege nem leven, birsága otven Penz. Item az meg nevezett Innepeknek estin, es más nap is Misen a Szolga Dekányok az oltarhoz Szovetnekkel szolgallyanak, De az Enekess Misen az Oreg Dekányok is szovétneket taresanak, az Introitusson, Evangeliumon, Elevation, Item Ur napján két szovetnekkel szolgallyanak az Processiolan a szolga Dekanyok, es utánna való Vasárnaponnis, mellyet ha elmulatnak bűntetése Denarii 15. lészen.

Negyedik Articulus. Az halothoz való egész igasság adás ebben áll: Fél font viasz, nyolcz Szovetnek, és az egész Coetusnak jelen létele, ha pedig az Czéhen kivűl más kivánnya, az Czélnek tartozik egy Forinttal. Az ki az halotnal jelen nem lészen (úgy hogy ha az Tábla othon éri) bűntetése 40. Pénz, az kit pedig az Tábla othon nem érr, vagy más szorgalmatossága miat jelen nem lehet, tartozzék hirt adni az Dekanyoknak, vagy maga ha othon van, vagy háza nepe ha maga othon nincs. Az Czeh népe kozűl ha valaki meg hal, vagy felesége, vagy gyermeke, tartoznak az Dekányok egesz igasságot kiadni, es 5. szövetneket. Ha pedig oly rokonsaga meghal, kivel egy kenyeren légyen, de az Czéhben nincs be irva, annak tartozik a Dekány fel igasságot adni, és hat szovétneket. Ha szolgája, vagy oly kenyeres cseléde, 4. szovétnek kell. Ez Czehlűl választott váras Birái exceptusok és szabadosok az felűl megirt Miseknek, és halotnál valo jelen lételétűl, úgy hogy mikor tolok nem lehet, elmulathattyák. De az Czeh Szölleinek munkájátúl semmikepen exceptusok nem lehetnek, ha magoktúl nem lehet, arra való alkalmatos embereket kuldgyonek. Item hogy ha az Czéh Leliek kozűl valaki nagy betegsegben esik, és fekszik (az Pestistűll meg valva) az

Dékány tartozzék minden étszakára, ha kivántatik, két két személyt az Czéh népe közül, annak segítségére ot hálatni, az ki küldetik el nem mégyen, büntetése flor. 1. az Dékányok is pedig tartozzanak gyakorta az beteget meg látogatni, és Confessiora 's Communicálásra inteni.

Ötödik Articulus. Hogyha az Öreg Dékány szolga Dékánnya, vagy akár ki által, az Czéh hasznára és szükségére nézendő dologért hivatni fog valakit, és el nem mégyen, vagy halottat nem fog, vagy szövétneket, avagy ha zálogért küldenék, és el nem mégyen, vagy ha az Templomban szövétneket tartatnának véle, és nem akarja, efféle engedetlenségért büntettessék 25. Pénzre, mindenszer újobban, valamennyiszer engedetlen. Az kihez pedig az Dékányok zálogért küldönek, és vakmerőségből zálogot nem ád, büntettessék ötven Pénzre.

Hatodik Articulus. Minden Czéhbéli személy ha reá érkezik maga személyében el mennyen az Szőllő munkájára, ha ki személyében jelen nem lehet, emberséges tudós munkást küldgyön maga helyett, kivel megalkudhassonak az töb munkások, Az munkásokat az hites Dékányok szorgalmatossan megvisgállyák, az ki tudatlannak találtatik, vagy az munkára erőtlennek, szabadon haza küldhessék, és munkája pro nihilo reputáltassék. Az melly Czéhbéli ember személyében jelen lészen, ha tudatlan is, meg menti magát. Az ki pedig későn jön a' munkára, úgy hogy immár félig megmunkálkodták az szőllőt, az ollyan is tartozzék mégis egy egy napi munkát le tenni az Czéh népének. És ha az Dékányok a' Czéh szőllejének akármi munkájára táblát bocsátonak, és vakmerőképen elmúlattya az szőllőben való menetelt, avagy munkást nem ád alkalmatost, az ollyan vakmerőségért büntettessék egy forintra. Az ki pedig vagy éjjel, vagy nappal az táblát késlelteti, büntetése egy forint. Az Czéh szőllejének elvégezésekor az Dékányok tartoznak az étel mellé két forint ára borral, ha szerit tehetik, az elfogyván, az ki mulatni akar, nyissa erszényét. Az melly Czéhbéliek ketten vannak egy kenyéren, két munkással tartozzanak. Az Harangozó is vagy

munkást adgyon, vagy ha Czéh népének halottya esik; fele bért végyen, mint mástúl venne.

Hetedik Articulus. Ha valakinek olykor az Czehbéliek közúl olly el szenvedhetetlen injuriája avagy Causája leszen az egész Coetussal, vagy az Czeh népe közúl valakivel, melly dolgot el nem igazíthatná az Czéh, ollyankor más Czéhekbúl hijjanak két két oreg értelmes embereket, azokkal láttassák igyeket, ha azok sem igazíthattyák, az városnak esküdt Birái és Tanács eleiben menjenek, ezen kivúl sehova senki ne appellalhassa affele dolgát, melly az Czehet illeti, vagy annak ellene vagyon, sem Foldes Urara, sem vármegyére, hanemha szent székre, ha Nemes személy leszen is, hanem ez meg írt személyek előtt szakadgyon végbe. Az ki pedig az Czéh igazításával meg nem elégszik, hanem más Czéhekbúl hívat, azoknak étel és ital adásával tartozik az a személy.

Nyolczadik Articulus. Ha az Czéhbeli személy, vagy Szentegyházban, vagy Czéh szőlleje munkáján felebaráttyával megháborodik, és Dékánnyátúl nem akar érteni, vagy függeni, vagy reá halasztani, sem pedig az Czéh igazgatására, az ollyan az háborúság indításért büntettessék egy forintra, annak utánna láttassék meg dolgok az Czéhtúl, és a ki vétkesnek találtatik, újjonnan büntettessék érdeme szerint. Az ki egymást meg csúfollya, és bőcstelenségvel illeti akár hol is, büntetése flor. 1; Városban két ember bizonyság, éjel és mezőn egy.

Kilenczedik Articulus. Az mely dolgot az egész Czéh egyszer egyenlő akaratbúl elvégezett, valaki azt másszor elő hozza, és vitattya akár hol, s mikor is, büntetése den. 50.

Tizedik Articulus. Mikor szükséges dolgokért az Dékányok az Czéh tábláját kibocsáttyák, valaki késlelteti, az házánál, Dékány lure nelkúl meg hálattya, 40. pénz büntetése.

Tizenegyedik Articulus. Az Czéhnek mulatása napján az Dékányok az első tál ételnek felvitelekor, talpon álva, képekbéli emberrel szóllassanak bőcsülletessen az

Czéhnek, azon egész napon pedig, úgy mint Czéh napján, sem árulni, sem venni, sem cserélni nem szabad, ha ki pedig ez ellen cselekedik, büntetése 24. Pénz. Ha ki ollyankor háborúságot indít, kin a böcsülletes Czéh fel indúlna, az ollyan ember az Czéhnek hasonló vendégséggel tartozzék. Item az szenvedhetetlen háborúság szerző embert az Dékány Parancsolattyára a mulatásban meg kel fogni. [1]) Item a ki akkor vakmerőségből, avagy haragjában jelen nem lészen, büntetése 1. forint. Az ki betegségben, avagy más bizonyos szorgalmatossága miatt jelen nem lehet, tartozik a Dékány annak haza, egy tál ételt, és egy Pint bort küldeni. Item a ki az Dékányokra szóll, avagy panaszolkodik, büntetése 50. Pénz. Az Czéhnek mulatásából senki Dékány híre nélkül házához ne mehessen, hanem következzék [2]), és melléje kisírő adassék, ha ki elmégyen hír nélkül 25. Pénz; Item ha ollykor az Czéh házától el mégyen, és azon nap más házánál fog mulatni, büntetése 25. Pénz; Az ki Dékány híre nélkül, vagy engedelme nélkül, szomszédgyán kivűl valakire köszöni az Pohárt, büntetése 25. pénz; Az ki az bor italban felettéb excédál, és másokat is inquiétál, büntetése 50. Pénz. Az ki Dékány híre nélkül az házból ki adgya az Pohárt, vagy kiküldi, büntetése 25. Pénz. Mind kicsiny s nagy, egymásnak illendő böcsülletet adgyon.

Tizenkettedik Articulus. Ha az böcsülletes Czéh, az Czéh tartásra olly alkalmatos személlyeket ismér, kik méltók az Boldogságos Szűz Mária Asszonyunk tiszteletére rendeltetett Deák Czéhnek gyülekezetiben, az ollyanokat kétszer, avagy háromszor megintvén, ha az illyen üdvösséges intések nékik nem használnának, mivel Regnum Coelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud, az böcsülletes czéhnek tartására compelláltassanak. Item ha valaki baráttyának, avagy Czéhbéli attyafiának büntetését valakinek szemére veti, akár mikor, gyűlölségből vagy

[1]) azaz: a mulatságból el kell távolítani.
[2]) azaz: elbúcsúzzék.

csúfolásból, főképen az Czéhben nem lévo emberek előtt, buntetése 50. Pénz.

Tizenharmadik Articulus. Senki az bocsulletes Czehet szabad akarattya szerint az Czehben lévo személyek közül, holtig el ne hagyhassa, hanem ha igen illendo, es meltó mentsége találtatik, és meltónak lattatik az bocsülletes Czéhtül. Az Czéh is senkit ki ne vethessen egyebet, hanem az ki találtatik szánszándekból valo ember ölésben, lopásban, és Paráznaságban. Ismét az bocsulletes Czeh, az kinek szüntelen való háboruság indítását, avagy Patvarkodását nem szenvedheti. Ha pedig találtatnek valamikor oly, ki az bőcsülletes Czéhez méltó okot nem adhatván, az Czeh társaságából magát kiakarván venni, külömben el ne hagyhassa, hanem tartozzek letenni elsőben az bőcsülletes Czehben 6. forintot, azt le téven, kövesse meg az Czéhet, és annak utánna akarmellyik Czéhben is ne admittáltassék. Mind ezeket jól meg fontolván, mivel idvösséges dolognak Promotiojára nézendő dolognak ismérjük, Mi egész Czéhhül bé vesszük, és admittállyuk, és megtartására igyekezünk. Kérünk is, és intünk minden bőcsülletes utánnunk következendő Keresztyén Atyánkfiait, kik ez bőcsülletes Czéhben bé állanak, hogy amicabiliter meg tarcsák és tartassák mindenekkel. Hogy pedig erősseb légyen az felül meg irt Articulusoknak rendi, Ecclesiánknak és Claustromunknak szokot Pecsétivell meg pecsétellyük. Költ Kecskeméth Városában bőjt elo havának második napján Ezer hat száz ötven egyedik esztendőben. 1651. Die 2. Februarii.

Nos itaque memoratos Articulos non abrasos, non cancellatos, non vitiatos, neque in aliqua sui parte suspectos, sed omni prorsus vitio et suspitione carentes, praesentibus Litteris nostris Privilegialibus de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento aliquali introsertos et inscriptos, omniaque et singula in eis contenta ratos, gratos, et accepta habentes, in omnibus suis punctis, clausulis, et articulis ratificavimus, approbavimus, perpetuoque valituros confirmavimus, juste ratificamus, appro-

bamus, in perpetuumque valituros confirmamus. Harum Nostrarum vigore et Testimonio Litterarum mediante. Datum in Libera ac Regia Civitate Posoniensi Die decima quinta Mensis Martii Anno Domini Millessimo Sexcentesimo Sexagesimo Primo. Comes F. Wesselenj.

Egykorú másolat a Deák Czéhnek dús aranyozással csinos barna bőr táblába kötött jegyzőkönyvében, melybe a dékányok nevei időrül időre eredetileg bejegyeztetve találtatnak, — a kecskeméti rom. cath. Egyház levéltárában. A Nádornak megerősítő eredeti levele alkalmasint az 1678. October 17-kén történt tüzvészben, az egyház akkori levéltárával együtt elégett, a most is fenlévő jegyzőkönyv pedig hihetőleg az időszerénti Dékánynál kerülte ki a megsemmisülés veszélyét. Utolsó Dékányúl 1760 évben „Szentkirályi Pál úr" van bejegyezve, mi a Czéhnek ekkori megszünését sejteti. — A kecskeméti rom. cath. Egyház levéltára, ezen látszólag legrégibb „Deák Czéh" vallásos társulaton kivül — melynek szabályai között azonban a 7-ik és 13-ik czik ugyanekkor már több hason czélú társulatok fönlétét világosan mutatja, — még több ilyetén Czéhek emlékét tartotta fön, részint ott található jegyzőkönyveik, részint ezekben foglalt megemlítések által, nevezetesen: a) 1700 évben alapíttatott s 1712 megerősíttetett Kollonics Zsigmond váczi püspök által a „Páduai sz. Antal czéhe". — b) 1724 évben keletkezett a „Szent József tiszteletére alakúlt vallásos társulat. — c) 1725-ik évben állíttatott s 1737. dec. 2. Althan Mihály váczi püspök által megerősíttetett a B. Sz. Mária tiszteletére úgynevezett „Scapularisok" vagy „Olvasó" társulata. — d) Ugyanez 1725 évben alakúlt s 1737-ben megerősíttetett a „Seraficus sz. Ferencz" czimü társulat. — Ugyanez idő tájban említtetik a jegyzőkönyvekben e) a „Szent Háromságról nevezett" ájtatos társulat. — f) 1771-ik évben végre a Jesuita rend missionariusai által alapíttatott itten az „Oltári Szentségről nevezett Congregatio." — Valamint g) ugyanekkor jött létre a bünbánó vezeklőknek „Kortonai sz. Margitról nevezett" társulata is. — Mindezen vallásos társulatok II. József császárnak 1781-ben kiadott parancsa által országszerte eltiltatván, föloszlottak. — Nevezetes még különösen az itt közlött „Deák Czéh" szabályaira nézve azon körülmény: hogy ezen vallásos társulat nem valamely Egyházi hatóság, hanem épen az ország nádora által erösítteték meg, — a mi leginkább onnan magyarázandó: mivel az akkori váczi püspökök székhelyükből a török uralom által kimozdítva, távol, s más székes egyházak kanonokaikként laktak, különösen pedig 1662-ben Szentgyörgyi Ferencz váczi püspök Temesvárott török fogságban szenvedett, hol el is halt. Lásd: Schematismus Ven. Cleri Dioecesis Vacicusis pro anno 1835. pag. LII.

14.

1662. Az elkoboztatni rendelt harang a kecskemétieknél Murtezán Aga közbenjárására a budai díván által meghagyatik.

Mi Iszmail Passának Buda várának veszirinek Tihaja Békje Haszán Aga, és egész udvarának minden dolgossa lévén

(török pecséljegy és címirat.

Te Kecskeméti biró, ez előt ment volt hoszátok paranczolatunk. Murteszan Aga egy harangot hoszot volt, és ot hadta, de az Murteszan Aga veszir urakat kérte, hogy ne báneznák, az harangot kössétek fel szabadon, és az ű lelkejért erőssen meg veressétek, hanem az harang ot maradgyon, Budára ne hoszátok, meg engedték az Murteszán Agának. Datum Bude 17 die Octobris Anno Domini 1662.

Kivül: Adassék az Kecskeméti biráknak mind fejenként hamarsággal.

Magyar eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában.

15.

1673. Engedély a törött harang helyett másikat alkalmazni.

Ezen irat oka ez: A Kecskemét városában lakó kálvinistáknak megengedtetik: hogy egyházuk egy kis harangja eltörvén, annak helyére másikat tehessenek. 1084. (1673.) Aláirva: Müszli budai defterdár.

A hátlapon bélyegnyomatú pecsét s egykorú magyar jegyzet: „Anno 1673. die 15. octobr. Kamarás Ambrús uram Fő Bíróságában az harang felkötéséről való cédula.“

Török eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában.

16.

1673. Engedély a megpusztúlt paplak kijavíthatására.

Jelen irat oka ez: Császári javak közűli kecskeméti lakosok..... nevű papjának, jobbágyunknak lakó háza elpusztuló félben lévén, kijavítása szükséges. Hogy ezt tehessék, tőlünk engedélyt kérnek, s mi azt ezennel megadjuk, — hogy a szükséges lakó házat úgy a mint az régebben állott, kijavíthassák. Ebben őket se a mi részünkről, se más részről senki se háborgassa. 1084. (1673.) Aláirva: Müszli budai defterdár.

Bélyegnyomatú pecsét s következő egykorú magyar jegyzet a hátlapon: „Az Kecskeméti Reformatusoknac Parochiájánac meg sendelyezése felől való Nazur levele, mellyet megszerzettünk Tall. 21.“

Török eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában.

17.

1675. Engedély a torony födelének kijavíthatására.

Ezen irat oka: Miután a Kecskemét városabeli kálvinista egyház óráját s harangját fedező romladozott toronytető szükséges kijavítására engedélyt kértek: az ezennel megadatik. A megromlott helyeken kiigazíthatják, de magasabbra mint eddig volt, nem építhetik. 1086. (1675.) Aláirva: Müszli efendi budai defterdár.

A hátlapon bélyegnyomatú pecsét s következő egykorú magyar jegyzet: „1675. Az Harangláb építéséről való czédula.“

Török eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában.

18.

1678. Engedély a leégett harangtorony helyett harang lábak állíthatására.

Ezen irat oka ez; A budai kinestár ala tartozó s Pest homok sikján fekvő Kecskemét város házainak — Ramadán hó elején — majdnem fele, az ott lako keresztyének haszontalan istentisztelete helyeül szolgálo ket templom szintén, harangostúl együtt, leégett. Minthogy ez alkalommal nincs módjukban az elebbihez hasonló templomot épiteni, csak arra kértek engedélyt, hogy két oszlopra egy kis harangot helyezhessenek. Ez meg is engedtetett s ablan ezen irat értelmében kell eljárniok. 1089. (1678.) Aláirás helyett: Mehmed névjegye, — a jól őrzött Budan.

Hátlapon bélyegnyomatú pecsét s következő egykorú magyar jegyzet: „Anno 1678. Az harangh fell kotésről való Czédula Szőke János adószedő biróságaban.“

Török eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában.

19.

1678. Engedély a leégett templom egy régi boltozatának leszedetéséhöz.

Ezen irat oka ez: A budai kinestár alá eső Kecskemét városában néhány ház, a templomokkal együtt leégett. Miután különben életveszéllyel járna a templom és szomszédos házak újra épitése, azért esedeznek, hogy szabad legyen a templom belsejében egy már régi boltozatot leszedniök. Erre ezennel megadatik az engedely, azert őket senki se háborgassa. 1089. (1678.) Aláirva: a jól őrzött Budán.

Hátlapon bélyegnyomatu pecsét s egykorú következő magyar jegyzet: „Az kü Rakás Bontásáról valo Level.“

Török eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában.

20.

1678. A kecskeméti róm. cath. község, a városban dulakodott éhség, döghalál s tűzvész miatt elégtelennek vallván magát a leégett templom, klastrom és oskola fölépítésére, örökösen átadja ezeket a sz. Ferenc rendi szerzetes atyáknak, hogy azokat fölépítvén, bírják, míg közülök csak egy is megmarad az országban.

Én Deák Pál Kecskeméth Városának Fő Birája, és a Katolika hitű több Tanácsbeli Esküdtek, különössen pedig nemes Patai András, Szentkirályi Pál, Tóth György, Bene Lukács, Nagy János, Herczegh Mihály és István, Pulyai István, Szabó Lőrincz, Szabó Máté, Borbola András, Komlósi Ambrús, Markó Ferencz, Kovács István és Miklós, Császár Gergely, Varga Miklós, Szabó Bertalan és Bálint, Csizmadia Gergely, Kovács Pál, Vida István, Tóth Mihály, Kovács Gergely, Olá István, Demeter Márton, Benkő Mátyás. Vallyuk e jelen való Levelünknek erejével, adván tudtára minden Legfőbb méltóságú, Nagyságos, Főtisztelendő, Tekintetes, Méltóságos, Nagyon tisztelendő, Főnemes, Vitéz, úgy Egyházi mint Világi akármelly állapotú, rendű, becsületű, tisztségű, és főbb hivatalú, jó akaratú, és mindenkor kegyes, Urainknak, hogy tudniillik mi nyomorúságokkal egynéhány elfolyt esztendőkig környyűl vétetve lévén, nem egyedül mi fellyebb nevezettek, gyülekeztünk egy bizonyos helyre, de az egész elnyomorodott Község is előttünk viselvén

Elsőben is, hogy amaz iszonyú, rajtunk által ment Éhségtől keservessen lenyomattattunk, úgy hogy annak terhelő nagy volta miatt, sok meg holt emberek el is temettetnének.

Másodszor, hogy azon Éhségnek nyomában mindgyárást lépő siralmas Pestis, annyival is inkább olly nyomorúságban juttasztott ismét, hogy életben is közűlünk kevesen maradnának. Elfogytunk.

Harmadikát ama elviselhetetlen, és nálunk elfelejthetetlen Égést. Ez által nagyobb része a Városnak, a Templo-

mok, a Tisztelendő P. Franciscanusoknak lakó helyek, Residentziájok, az Iskola, tellyességgel minden Paramentomok gyászossan hamuvá tétettek; egyedul a Templomnak kőfala, az is nagyobb részént foldig romolva, és pusztulva maradván. Azért ennyi győtrelmek között, nem lévén az épitésre semmi eszközünk, Tisztelendő P. Franciscanusokhoz, Iványkovics Ambrúshoz, üdvözítőnk Provinciája Custosához, és Kulesár Gergelyhez, Kecskeméti Praesidenshez, azon kivül Konstantini Lukácshoz, Szegedi Gvardiányhoz folyamodtunk (ne talán a megmaradott Lelkek Istenes Tanitás nélkul hagyattassanak, mivel annak előtte is Tisztelendő Páter Franciscanusok lelki oktatásával éltünk) hogy épitsék a Templomot, Residentziát, Iskolát, a magok alamisnájokból. Helybe hagyván tehát a mi kérésünket az elébb mondott Atyák, épiteni fogják tövibül mind azokat, a mik meg égtek, és fellyebb neveztettek; mi pedig csak fából és mészből igérjük valami segitségünket.

Mire nézve, Isten kegyességéből, látván ezen Tisztelendő Páter Franciscanusoknak, és előttök lévőknek, mi hozzánk, igaz Katolikus Keresztényekhez, a Török iga alatt is mutatott buzgó szereteteket, tulajdon indulatunkból, és szivességünkből, mi elsőtől fogva utolsóig, sőt maradékink is, a Templomot, Residentziát, Iskolát által adgyuk örökössen, és megváltoztathatlanúl Sz. Ferencz Atyánk Szerzetének; áldással bírják, és Istennek nagyobb dicsőségére gyarapitsák, valameddig csak egy is marad Tisztelendő P. Franciscanusok közül Magyar Országban. Melly dolognak nagyobb igazságára, mind az Városnak, mind az Ekklésiának közönséges élő pecséttyével megerősittetett Levelünket adtuk Kecskeméten stb. 1678. Szent András Havának 5. napján.

Latin szövegü eredeti után magyar fordításban közli Blahó Vincze. VIII. sz. a. 36. lapon.

21.

1679. Gróf Kohári István Kecskemét földesura, atyailag inti a kecskemétieket, tanácsolván nekiek: hogy jövőre min-

den viszálkodás mellőzése tekintetéből, az eddig egy kerítésben volt templomokat különítsék el, s a kálvinistákét más alkalmas helyen építtessék fel.

Áldgyon Isten sok jókkal benneteket! Parancsolatom szerint hozzám felküldött Embereiteknek akaratomat és szándékomat megjelentettem, hogy tudni illik az Városnak megmaradását örűlvén, kivánnám szép edgyességben s edgymással való értelemben meg maradástokat; sőt holmi alkalmatlanságokra s következhető egyenetlenségekre, hogy még semmi méltó ok se maradgyon fent, volnék azon; akarnám azért ha ezen írásomat olly jó értelemmel vennétek s ismérnétek, az melly jó szándékkal s tsendes megmaradástokat kívánó igyekezettel írom, s adom előtökben. Tudni való dolog, az Pápista és Kálvinista rend közzűl némellyeknek nyughatatlan elméjekre s tett cselekedetekre nézve, ha az közönséges igasságot szerető s az Városnak szép edgyességét s megmaradását vigyázó becsületes mind két renden lévő emberek nem kórmányozták volna a dolgokat, gyakorta nem kevés egyenetlenség s alkalmatlanságok következhetnek vala, legkiváltképpen az két Templomnak egy kerítésben léte miatt; most már az égés által látogatván Isten az Várost, s mind a két edgyházak porrá égvén, úgy itélöm, sok következhető egyenetlenségeknek alkalmatossága gátolódik s füstben mégyen, ha hogy mind két résznek nagyobb és jobb s illendőbb alkalmatosságával éppülhetnek meg az szentedgyházak, a minthogy sem edgy sem más félnek nem akarván praejudiciumját, jár ott elmém, az Kálvinista Edgyháznak és kerítésének edgy olly alkalmatos helyét találljátok fel, az hol annyi darabon éppíthetné fel az Kálvinista Ecclesia maga Edgyházát, az mennyi helyen vagyon kerítésével edgyütt az Pápista Templom, az minémű Privilegiummal bírta peniglen az Ecclesia ekkoráiglan öszve égett Edgyházát, azon Privilegiummal szabadsággal légyen az az ujjontá éppítendő Edgyház is, mind kerítésével edgyütt; mivel mint írám, ebben egyebet semmit nem nézek, csupán

mind ket felnek nagyobb alkalmatosságat s maradandobb edgyességet; akarván: sem edgy sem más részrül edgy keritesben tovább valo járás miatt, ollykor történt, s jovendoben kövétközhető egyenetlenség és visszavonások alkalmatossága ne lehessen, és mint fellyebb irám, távoztatodgyek. Ez iránt fel jutt Emberseges Ember Atyátokfiai elott szoval is világositottam meg irt szándékomat, intven mind ket renden valókat, sem úgy mint Pápisták, sem mint kalvinisták, hanem mint Város javára, meg maradására, jovendőbeli alkalmatlanságoknak eltávoztatására igyekező becsületes értelmes Emberek, az egész Tanácsot Informállyák, s élvén az Tanácsnak Tanácsával is, intézzek s alkalmaztassak meg irt akaratom s mind két rendnek nagyobb alkalmatossága szerint az dolgot, mindenekkel elhitetvén, sem edgy sem más félnek rövidsége gondolatban sines, hanem inkább mind két rendnek praejudicium nélkül nagyobb s által látható alkalmatossága, és az ekkori edgyességnek ezen úttal s móddal való meg erősitése minden igyekezetem és szándékom. Mellyet ha hogy jóvá nem hagynátok (kit nem reménlhetek) s magatoknak s megmaradástoknak is szép egyenlő értelemben s edgyességben létét nem örülitek, Isten s Világ előtt oka ne légyek, ha mi alkalmatlanság követi az egész Várost. Azonban hogy az Pápisták vagy Kálvinisták edgymással ez iránt szóbeli versengésre ne merészellyenek fakadni, parancsolom ezer Arany birság alatt, mind egy, mind más renden lévők edgymással ne versengjenek, vagy edgymás ellen való fenyegetedtzésekkel ne légyenek, Kuruczot s Törökőt akár ki is úgy emlitsen vagy fordítson elő ezen dologban, fejével s jószágával fog fizetni. Úgy hiszem mind az által nem lészen, sem találkozik olly értetlen ember közzületek, az ki az meg irt okokra nézve egyenlő értelemmel az közönseges edgyességet, meg irt szándekom, s tellyes tehetsége szerint, ne kivánnya, s annak végben viteleben ne fáradozzon. Ezzel Isten veletek. Datum in arce Szithnya Die 13-a Januarii Anno D. 1679. Foldes Uratok Kohary Istvan mp.

Egykorú példány a kecskeméti reform. egyház levéltárában; de nem eredeti, mert ekkor Kohárynak jobb keze még ép volt, az aláírás még sem sajátja.

22.

1679. Engedély a leégett kálvinista templom fölépíthetésére.

Jelen irat oka ez: A budai kincstár alá tartozó Kecskemét városbeli kálvinista felekezethez tartozó hitetlen jobbágyok temploma le égvén, falai is össze omlottak. Ezért most ugyanazon helyen kőfalakkal akarják templomukat fölépíteni, s arra engedélyt kérnek; a mi — budai várparancsnok Ibrahim basa ő méltósága parancsának értelmében részünkről ezennel meg is adatik. A szubasik ebben őket ne gátolják. 1090. (1679.) Aláírva: Müszli budai defterdár. — (A hátlapon bélyeg nyomatú pecsét).

Török eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában.

23.

1679. Gróf Kohári István füleki várkapitány s Kecskemét város földesura ünnepélyesen megerősíti az itteni Pápisták s Kálvinisták között a templom építés iránt kelt egyességet, minélfogva a leégett régi templom a Pápistáknak engedtetvén, a Kálvinisták által újonnan építendő templom helye a Városi község által kisajátítandó lett, s a régi templom körkerítésének hasonfelényi kerítést az új templomhoz a Pápisták köteleztettek megkészíttetni a Kálvinisták részére.

Kohári István az Fölséges Római Császár, Német, Magyar, és Cseh etc. Országok koronás Királlyának Füleki Praesidiumának Főkapitánnya, Kecskemét Várossának Földes Ura. Ez pecsétes levelem által Kecskeméthi Bíráknak,

Tanácsnak, és lakosoknak mind közönségessen akarám értésekre adnom: hogy minekutánna Kecskemét Városában Istennek eő szent felségének látogató ostora által mind az Pápista, s mind peniglen az Kálvinista ugyan egy kerítésben levő Templomok meg égtenek volna, mellyeknek egymás mellett levő közel való voltok miatt sokszoriban sok alkalmatlanságok estenek: Az Pápista és kálvinista rend az szép eddgyességnek örülvén, az két templomnak egy kerítésben való léte miatt származott s származható egyenetlenségeknek eltávoztatássára, vallásbeli mindennemű gyülölségnek s íz vesztő viszálkodásoknak nyakát akarván szakasztani, jovendőbeli békességes együtt való lakásra s megmaradásra nezve kozönséges egyenlő értelemmel meg edgyeztenek azon, s léptenek arra: hogy az mostani Czinterem egészlen, az Kálvinista Templom helyével együtt maradván az Pápistáknak, az Pápista szent Egyház mellett ez előtti helyen és kerítésben az Kálvinista Templom ne épittessék, hanem más alkalmatos helyen annyi szélességű s hosszasságú Templom és Czinterem hely engedtessék az Kálvinistáknak több alább meg irt condítiok alatt, légyen annak felépítése olly szabadsággal és privilegiummal, az mellyel az öszve égett Templomok volt s birattatott. Az mennyi munkát s épitést tészen pedig az Pápisták kezeknél maradt Czinterem kerítéssének hason fele, az jó békességre és meg edgyezésre nézve annyi munkát azoknak épitendő czinteremjen tartozzanak az Pápisták tenni, adaequálni, s véghez vinni. Melly edgymás között való meg edgyezésseket elömben terjesztvén, én is egyenlő értelemmel közönséges meg maradássokra czélozó dicsiretes végezésseket ez levelem által helyben hagyom, confirmállom, ratificállom, és legitimálom, s Edgyikkel úgy mint az másikkal az igazság kozonséges lévén: hogy az Kálvinista rend Kecskeméth Városában az Templom helyül Császár Gergelly boltjától s az Predicatorok házaitúl fogvást az Város Pinczéjeig való helyt s földet elfoglalhassa, attam engedelmet és szabadságot, úgy hogy az megirt helyen az Kálvinista Templom s annak kerítesse mind szelességére s mind

hosszaságára az Pápisták Temploma és Czinteremje helyéhez adaequáltassék, s annyi nagysága légyen: Az melly helyen az kiknek boltyok, házok, és egyéb épülettyek volna, parancsolom ezer tallér birság alatt, az Tanács meg böcsülvén az épülletet, az böcs szerént való árrát fizessék meg az Város közönséges javaibúl, és azon embereknek mutassanak az Városban annyi helyet kinek kinek hogy hasonló épületet tehessenek. Ugyan az föllyebb említett ezer tallér birság alatt parancsolom az Pápistáknak, az Kálvinisták Czintereme kerítéssén az végezés szerint reájok csendő munkának végbevitelét. Továbbá ugyan azon ezer tallér birság alatt parancsolom, senki ezen dologban keresztül állani ne merészellyen, mert az ollyan közönséges jónak bontogatója minden kegyelem s személly válogatás nélkül másoknak példájára is meg fog büntettetni, ki ki azért az fellyeb declarált közönséges egyenlő értelemmel tött meg edgyezést, maga részérűl ezer arany birság alatt meg állya, és fogyatkozás nélkül megtartsa, hogy így az egy értelem s békességes lakássokért (mely mind Isten s mind emberek előtt kedves és dicséretes) várhassák mindnyájan Istennek áldását, az Városnak épűllését, magok csendességét s gyarapodássát. Datum in Praesidio Fülekiensi die 21. mensis Augusti Anno 1679. Koháry István mp. (Pecsét).

Eredeti a kecsméti reform. egyház levéltárában.

24.

1679. A kecskeméti Pápisták és Kálvinisták között, Vesselényi Pál földes urok közbejöttével keletkezett sajátságos egyezség, a Templom, és a vallási felekezetek szertartásaik gyakorlata iránt.

Mi Kecskeméth Várossának Pápista és refomata religion lévő Lakossi közönségessen, mind két részrűl adgyuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik: mostaniaknak és következendőknek

Hogy Isten Itélletibűl el égvén mind az két reszrűl valo Szent Egyházaink, Meltoságos Hadadi Vesselénj Pal kegyelmes es orokos Urunk eo Nagysága engedelmebol az reformata religion levoknek mas helyen kelletvén Szent Egyhazat epiteni, tettunk mind az két reszrűl magunk kozott illyen Contractust: Az Praedicatorok eo kegyelmek házán felull, az holott a reformatusok temploma Isten segitségébol fog epitetni, mivel az elöbbeni Czinteremnek kokeritesenek hason fele az reformatusoké lévén, melly az tűz altal esett mostani szomorú változásnak alkalmatosságával, az Szent Egyházaknak helyével egyutt az Pápista feleknek hagyattatott; tartoznunk mi Pápista valláson levok azon kőkeriteshez mindenképpen hasonló, mind szelessegével s hosszasagával meg egygyező darab kő falt az meg irt helyen épitendő reformatusok Temploma keritésében épiteni, melyre igérjuk, kotelezzűk is magunkat illy Conditiokval

Elöször hogy ezen dolgot mi Pápista valláson lévők egyedűl az mi Kegyelmes és örökös Földes urunk eő Nagysága grátiájának agnoscálván, ezzel az reformata religion lévő Atyafiakon praevaleálni nem akarunk, magunknak semmi prioritást, praejudiciumot, se most, se jövendőben nem vendicálunk, hogy az Isteni tiszteletnek folyása, exercitiuma, mind két részrűl, mint ez ideig ennek elotte minden rendtartásokban, Czikkelyekben megtartatott, úgy ez utánis egymástúl szabadságban, megbántódas nelkűl tartassék, és engedtessék, és ha valaha valamellyik fél megbántatnék, háborgattatnék, a másik fél tartozzék mellette assistálni, és oltalmazni, az alább meg irt buntetés alatt.

Másodszor hogy ezen mostani contractusunkat egyik részrűl is, sem mostaniak, sem maradékink semmi szin és praetextus alatt, sem parancsolatbul, sem semmi uton módon ne violálhassuk, es meg ne változtathassuk. Az melyik rész pedig akar mi gondolható úton, módon, szin, es praetextus alatt is ezen Contractusunkat violálná, avagy ennek in perpetuum nem annuálna, az a violans fél, az masik részrűl vigore saltem Praesentium, közűlök valo

két ember életének elfogyásával, és azon kivűl két ezer Aranynak vinculumával büntettethessenek meg, ha pedig ez aránt Törökhöz s akár kihez is confugiálnának, duplumon, ugy mint négy ember halálán, és négy ezer Arany fizetéssen Convincáltassanak, mellyet az már meg említett méltóságos Hadadi Vesselénj Pál Kegyelmes és örökös Földes Urunk, avagy eő Nagysága méltóságos maradékja, ugyan ezen Contractusunknak vigorával rajtunk seorsive et singillatim exequáltathassa propria vi et authoritate. Mely dolognak nagyobb bizonyságára, és örökös Állandóságára, erősségére, adtuk mind az két részről az felül meg írt Város Lakossi ez Contractualis Levelünket. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Kecskeméth Prima die Novembris Anno Millesimo Sexcentesimo Septuagesimo nono. (Város pecséte) Iidem qui supra.

A kecskeméti reform. egyház levéltárában létező eredetiről.

25.

1680. Gróf Kohári István parancslevele a kecskemétiekhez, melyben meghagyja: hogy miután a templomok iránt a két vallásfelekezet dicséretesen megegyezett, s azt részben már foganatosították is, — ötezer arany birság alatt az egyességet mindenik fél szentül megtartsa; sőt hogy az egyesség megszegésére ok és alkalom se légyen, ugyancsak ötezer arany birság alatt parancsolja: hogy ezen parancsa vételétől számítandó háromszor tizenöt nap elteltéig a Pápista templom czinteremből a Kálvinisták végképpen kiköltözzenek, és maguk temploma s czintereme építéséhez hozzá kezdjenek.

Minthogy Kecskeméth Várossában lakos Pápistaság, és Kálvinistaság Templomiknak egy Czinteremben és kerítésben lévő voltok miatt való egyenetlenségek és veszekedések után, az elmúlt 1679-ik esztendőben közöttök lött s

elõmben egyenlõ értelemmel praesentált, és pecsétem alatt extrahált szép egyességnek s békességes együtt való lakásnak rendit azon Városnak mind két vallásun lévõ lakosi orûlvén, azt usu is roborálni akarván, mind az Torõk elõtt s mind peniglen más akadált tenni kivánók elõtt elvégezték, véghez is vitték, hogy azon közöttök lõtt jó egyesség, és békesség, mind az mostaniaknak eltekben, s mind peniglen jövendõbeli maradékjoknak perpetuis semper temporibus idejekben annyival inkább szentebbûl megtartassék; sõt hogy azon jó egyesség és effectusban vett szent békesség körûl mind két részrûl sok fáratsággal véghez vitt munkájok mindeneknél tudva, és nyilván való légyen, az ott való Kálvinista rend, ugyan az ott lakos Pápista hiten lévõktûl az Kálvinista Templom Czinteremje felének építésséért (kivel azon Pápista rend az egymás között lõtt s pecsétes levelem által kõlt végezés szerént tartozott volna) Két ezer ezüst Tallérokat fel is võtt, az mint ezeket elõttem azon két vallásbélieknek hozzám felküldött követtyek, és embereik repraesentálták: nevezet szerént az mostani ott való Fõ Biró Sárközi István, Biró György, Tóth György, Sárközi Pál, Csaba János, Szõke János, Demeter Márton, Csete Gergely. Mivel azért az jó békességnek tulajdona annak állandóságában, és megmaradásában vagyon, s ilyen szép békességnek véghez vitsége, hogy annak conditioi vel in toto, vel in parte fogyatkozásban ne légyenek, praejudiciumot se szenvedgyenek; hanem hogy mindeneknél közöttök félelemben légyen az iránt való háborúság csinálás. Parancsolom õt ezer arany Birság alatt, hogy mind azon két vallásbeliek mind az elõbbi végezést s mind peniglen azután következett s elõttem modo praevio repraesentált usu roboratiot szentûl megtartsák, az kiben ha valamelyik veszekedést avagy háborúságot indítana, az meg írt büntetést minden kegyelem és személyválogatás nélkûl experiálni fogja. Másodszor, mivel az mint felyebb is írva vagyon, az Kálvinista Templomnak, s azon Templom elõbbeni végezés szerint való nagyságú, és szélességû Czinteremének meg épittésében, és hozzá kezdésében immár

schonnét is semminémű impedimentumok, akadályok, és sérelmek nincsen, Parancsolom sub poena annotata, hogy a die exhibitionis praesentium computando intra terminum ter quindenae, az Pápisták templomja Czinteremjéből végsőképpen kiköltözzenek, s magok Temploma s czinteremje építéséhez hozzá kezdgyenek, másként az megírt büntetésben esnek, s el sem kerülik; Melly Parancsolatimrúl és magok usu roborált contractusokrúl, s végezésekrűl való repraesentatiojokrúl adtam ez pecsétes levelemet. Datum in Praesidio Fülekiensi Die 26. Mensis Januarii Anno 1680. Kecskeméth Várossának földes Ura Koháry István mp. (Pecsét.)

Eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában.

26.

1680. A Seik ul iszlám (legfőbb pap) válasza, a díván által hozzá intézett kérdésre, a kecskeméti reform. templom építtetése iránt.

Dicsőség légyen a kegyelmes istennek a ki bennünket az igazság útján vezérel.

A megfejtendő kérdés ez: Ha egy, az iszlám városától távol eső oly helységben, melynek lakosai átalában keresztyén alattvalók, ezek templomot akarnak építeni, kell-e őket abban akadályozni?

Felelet: Nem.

Aláírás: irta a szegény Ali.

Hátlapon egykorú következő magyar jegyzet: „Se Iszlám Levele az Templom építéséről.“

Török eredeti a reform. egyház levéltárában.

27.

1680. Szultáni rendelet a budai vezír pásához s ottani kádihoz, melylyel a kecskeméti reform. új templom építtetése engedélyeztetik.

(IV. Mohammed névjegye és címirata.) [1])

Nagyon tisztelt kormányférfiú, nagyságos musír, a világnak összetartója, a nemzetek intézményeinek elintézője, ki a közügyeket éles eszével rendezi s a népek fontos dolgait helyes nézetével végezi, a ki a birodalom és jólét épületét szervezi, a szerencse és felség oszlopait szilárdítja, a legmagasb király (isten) különféle kegyeivel halmozott vezírem — budai basa! (allah tegye örökkévalóvá hírnevét). — Itélők s birák példánya, jelességnek s ékes szólásnak bányája, budai Kádi! (jelessége növekedjék).

Jelen császári magas névjegy érkeztével tudtúl adatik: hogy a kecskeméti hitetlenek szerencsés udvarombоz leveleket intéztek, melyekben — miután az ezen városban lakó kálvinisták hijábavaló isteni tisztelete helyeűl szolgált régi temploma leégett s használhatatlanná lett, — ezen felekezet haszontalan szertartásai szerinti új templom felépíthetésére császári jóváhagyásomért esedeznek. Ezt megelőzőleg már a Seikh ul iszlám (legfőbb pap) elé terjesztetett ezen kérdés: „ha egy iszlám híveitől lakott helyektől távol eső s egészben keresztyén alattvalókból álló helységben ezek új templomot akarnának építeni, ebben szükség-e őket akadályozni?“ — A Seikh ul iszlám válasza ez vala: „Nem!“ — Miután akarom, hogy az intézkedés e válasz értelmében történjék, — jelen parancsom érkeztével megvizsgáljátok, hogy az érintett ügy nincs-e ekkoráig törvény útján elintézve, s ha nem volna, akkor végezzétek el, az igazságot s a Seikh ul iszlám fetváját (válaszát) tartván szemetek előtt, mely ellen, valamint a törvény és császári

[1]) Hammer magyarázata szerint e névjegyben következő címirat foglaltatik: „Szultán Mohammed khán, Szultán Ibrahim khánnak fia, győztes mindenkoron.“

parancsom ellen is véteni senkit se engedjetek. E mellett vigyázzatok, hogy ezen hitetlenek templomépítés színe alatt palánkot s várat ne építsenek, mert ez esetben a gondatlanság vétke titeket terhelvén, bűnhödni fognátok. — Ezért gondosak legyetek, és semmit a mi a Seikh ul iszlám fetvájával s császári parancsommal ellenkezik, el ne kövessetek. Ezt így értsétek meg s e magas jegynek hitelt adjatok. 1091. (1680.) a jól őrzött Konstantinápolban.

Hátlapon következő egykorú jegyzet: „Anno 1680. Az győzhetetlen Török Császár Levele az Kecskeméti Kálvinista Templom építéséről. Kovács István hozta Mohácsivall.“

Török eredeti a reform. egyház levéltárában.

28.

1680. A templom iránti egyesség szerint tartozván a Pápisták az új kálvinista templomot kerítő kőfalnak, vagy czinterem kerítésének felét fölépíteni, e kötelezettségüket két ezer tallér kész pénz fizetéssel megváltják, miről a kálvinista község ünnepélyes elismervényt ad.

Mi Kecskeméth Várassában lakozó Kálvinista renden lévő Keresztyének, mindeneknek valakik ez mi contractualis levelünköt láttyák, olvassák, olvastatni hallyák, leg elsőben Istennek kegyelmit, és buzgó áldássát, és mindeneknek illendő szolgálatunkat. És adgyuk értéssekre minden Méltósságos, és Tekintetes, s Nagyságos Uraknak, valakiknek illik, minden rendben, hivatalban, és méltóságban helyheztetett Urainknak, mind most születetteknek, és ez után születendőknek. Hogy minekutánna az Úr Isten szegény Várasunkat az emésztő tűz által elpusztitotta volna, kiben mind az két Templomok, az mellyek egy Czinteremben lévén, meg égtenek volna, az Kálvinistáké Fából lévén építetve, mind földig leégett volna, annak utánna Tekintetes és Nagyságos Koháry István Urunk Ő Nagysága

mind az kalvinista s mind az Papista vallásbéliek kozzűl nemellyeket kozűllunk felhivatott volna, intett szép beszedivel, s Tanacsával tanitott minket arra, úgymint kalvinistakat, hogy abbol az Czinteremből ki menynyunk, és másutt épitsunk Templomot, az jó békességnek, és orokké megmaradando edgyességnek megmaradására, és az edgymas kozott történhető gyűlolségnek, es veszekedésnek eltávoztatására. Mi is sokszor emlitett kálvinista renden levők, orűlvén az jövendőbéli békességnek es szep edgyességnek, engettünk az ő Nagysága szép intéssenek és Tanácsának, Indultunk arra, hogy az előbbi Czinteremet mind egeszlen oda engettük az Pápista Urainéknak, meg másolhatatlanul, es meg hibatatlanúl, úgy hogy, ennek utánna sem mi, sem az mi következendő maradekink, azon helyért, sem Czinterimért soha semmi pőrt, veszekedést, és háborúságot nem inditunk, sem maradékink ne inditthassanak, kiért nékünk az Pápista Urainak adtanak az magok saját javaikból két ezer Tallérokat, mellyet fel is vettunk ő Kegyelmőktől egészlen. Hogy pedig erőssebb és hitelessebb légyen ezen kötéssünk, annak nagyobb bizonyságára adtuk ő kegyelmeknek, az Pápista vallason lévő Urainknak ez Contractus Levelünköt, meg erősítvén mind Ecclesiánk s mind Várossunk szokott éllő pecsétivel, úgy mint Biró György, Nagy István, Kalocsa János, Sárközi Pál, László Deák, Biró János, Cseh György, Kőrös János, és az egész Ecclesiának Tagjai minyáján, hogy az Úr Isten bennünket ezen szép békességben, és edgyességben örökké tartson meg. Lőtt ez meg edgyezéssünk, és Contractus adássunk 1650. esztendőben Karácsony havának harmadik napján. (Pecsét helye -- Pecsét helye.)

A kecskeméti reform. egyház levéltárában létező s gróf Kohary István jószágainak inspectora Dúl Mihály által 1702. évben hitelesített másolatról, az eredeti, mint a következő levél rendeli, hibátlan a grófnak küldetett meg.

29.

1680. Gróf Koháry István a kecskeméti kálvinista község elöljáróit kérdőre vonandó, maga elibe idézte azért, hogy jelentés s engedelem nélkül, sőt tilalma ellenére a török császárhoz folyamodtak a templom építés iránt; de a pápista felekezet kérelmére nekiek megbocsát, parancsolván hogy az egyességet mindkét fél megtartsa, mert különben nem csak előbbi rendeletében kiszabott birságban maradnak, hanem a függőben hagyott kérdés, más szófogadatlanságokkal együtt vizsgálat alá kerülendvén, ki-ki büntetését el nem kerüli.

Én Koháry István Kegyelmes Urunk eő Fölsége Füleki Praesidiumának Fő Kapitánya s Kecskemét Várossának Földes Ura etc. Adom értésekre az kiknek illik. Jóllehet Kecskeméth várossában lakos Kálvinista rendnek, az Török Császár Portájára minden hírtétel, s félelem nékül való tilalmas követség instituálásáért, bizonyos terminust praefigáltam vala, hogy azon cselekedeteket törvényessen revideáltassam. Mindazonáltal megtekintvén Páter Kecskeméthi Gerárd Uramnak az Tiszteletes Franciscanus Paterek edgyik Diffinitorának kérését, és az ott lakos Pápista hiten lévőknek eő kegyelme által előttem tett suplicatiojokat, azon dolognak revisioját s büntetését függőben hagyván, a praefigált terminusnak cedáltam, és abban hattam, indíttatván arra illyen okokra való nézve. Elsőben. Minthogy constál előttem az, hogy azon követség csupán csak Templomok épitésének confirmatioja, és annak állandó volta miatt instituáltatott, a melly Templomot jó teteczésemből, egymás között való jó békességre, és edgyességre nézve kezdek épiteni, nyakát szakasztván az régi gyűlölségnek, és veszekedésnek, az Pápista Czinteremből való ki költözésekkel. Másodszor. Hogy ne találtán azon Kálvinista rend az ott lakos Pápista hiten lévők ellen néminemű gyűlölségre, egymás között való idegenségre okot ne vehessen. Hogy azért ez is tollháltassék, az közöttök költ Contractusok in omnibus punctis et clausulis megtartassanak, s azoknak con-

ditioi effectuáltassanak, az mostani törvénynek általam függőben való hagyását ez is segíti. Harmadszor. Hogy nyilvábban elhitessék magokkal, hogy annak előtte meg mondott szavaim, és jelentett akaratom szerént, az ott lakos Kálvinista rendeknek semminemű háborgattatását sem kívánom, sem akarom: sőt inkább hogy azon Városbúl minden veszekedések kitörültessenek, és egymás között való gyűlölségeknek nyaka szakadván, magoknak és az Város népének gyarapodásával s megmaradásával egyessek, és békessek legyenek, a mint ezen irásomnak declaratioját az kezeknél lévő Contractusokbúl is világossan meg érthetik. Ezen elő számlált okok segítvén említett Páter úr kérését, és az ott való Pápistáknak eő kegyelme által tött supplicatiojokat, ezen fellyebb declarált dolgot, uti praemissum est, függőben hadtam. És minthogy az meg írt Kálvinista rend az Pápistákkal való meg egyezésre nézve az közöttök költ Contractusoknak erejével, az Pápista hiten lévőktűl az Kálvinista Czinterem felének építéseért két ezer Tallér summa pénzt felvett, Parancsolom az Contractusokban meg irt birság alatt, hogy ez iránt mind két részrűl Testimonialis levelek kellyenek, a Pápista hiten lévők super erogatis az Kálvinistáknak, az Kálvinista rend penig super perceptis az Pápistáknak, expediálván, s adván párját mind kettőnek kezemhez küldgyék, Exemplárt pedig mind két rész tartson magánál, jövendőbéli homálynak eltávoztatására nézve. Ha pediglen az meg írt Contractusok és ezen parancsolatom ellen cselekedni comperiáltatnak csak legkisebben is, nemcsak az Contractusokban meg írt büntetésben esnek, hanem ezen függőben hagyott dolog is több szófogadatlanságokkal együtt, s nem más külömben elő fordulván, kiki cselekedetinek személly válogatás s kegyelem nélkül érdemlett büntetését el nem kerüli. Mellyrűl adtam ezen pecsétes Levelemet. Datum in Praesidio Fülekiensi die nona mensis Decembris Anno 1680. Koháry István mp. Pecsét.

A kecskeméti reform. sz. egyház levéltárában létező eredetiről.

30.

1681. A budai díván tárgyalási jegyzőkönyve, Muszli efendi volt kincstárnok ellen a Kecskemétiek által a templom építés iránt ellene föladott panasz felől.

A dicsőséges nagy isten szolgája Abdulbáki Kadiaszker Buda városában, bocsáttassanak meg bűnei. (pecsét.)

Ezen kiadvány oka ez: Császári javak közűli budai törvényhatóság alá tartozó Kecskemét városa lakói közűl Biró Nagy János, Biró György, Király István és mások, a budai kincstár volt defterdárját, a példás jelességű Muszli efendit a törvényszék előtt következően vádolták: az említett városban lévő templomunk ezelőtt megégvén s teljesen hasznavehetetlenné válván, folyamodtunk, hogy a helyett Városunk területén más helyen építhessünk egy templomot. Midőn már a Seikh ul iszlám fetvája s ennek értelmében a császári jóváhagyás is kezünk közt vala, az említett defterdár ellen állván, igy szolt: „200 ezüst piaszter építkezési díjt fizessetek, különben templomotokat lerontatom.“ — Mi ezen megilletődve kérdezénk, hogy igaz-é ezen előadás, — mire kérdésünk végeztével az említett defterdár mind az említett lakosok ijesztését, mind amaz összeg követelését tagadta, s egyszersmind állította, hogy neki ezen templom ügyben az illetőkkel semmi baja sincs s ezt mondá: „ha ezek az említett templom dolgában valami kárt szenvedtek volna, (zsarolás által) én azt ezennel magamra vállalom.“ — Igy állván a dolog, a nevezett városbelieknek — hogy építkezésökre nézve szétrombolástól ne kelljen tartaniok — ezen biztosító iratot adtuk. 1092. (1680.) aláírások egymás széltében: Hadzsi Ahmed szubasi. Haszán aga bás csaus. Abubekr az őrség kethudája. Szelim az arabok kethudája. Abdallah dzsebedzsi aga. Musztafa jancsár kethuda. Musztafa az önkéntesek agája. A jól őrzött Budán.

Hátlapon következő egykorú magyar jegyzet: „Anno 1681. Muszli Effendi hitlevele, arról való, hogy soha többé

az Kecskeméti Úy Templomért sehol senkit nem háborgat ez miatt.“

Török eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában.

31.

1682. Hadzsi Ahmet effendi budai kincstartó, bosszankodik a Kecskemétiekre, hogy a Kálvinista templom építése felöli értekezletre hozzá sem izenetet, se megbízottatt nem küldöttek.

Mi az hatalmas, Fényes, és Győzhetetlen Török Császárunknak tiszt viselői közül egyik, az tengeren innen lévő minden várainak fő fizető Mestere, Nazur Békje, Haczi Ahmet effendi, az ti uratok isten engedelméből.

(bélyeg nyomatú török pecsét, és összeszött névaláírás).

Kecskeméti Birák emlékeztetek volt, hogy itt úri személyem előtt voltatok, hogy az Kálvinista templom építése és dolga felől embereket küldenétek hozzám, sem embereteket láttam, sem üzeneteteket, nem tudom mi az oka, ti lássátok mit csináltok, ha akartok jöni jöjetek az dolog felöl beszéllyetek velem, ha nem jöttök, emberemet ki küldöm az munkát láttatni, és ha csak egy makulányit építtetetek is megismeri emberem az új munkát, bizony keserű lészen néktek az hír nekül való építés, ha meg érünk benne benneteket hogy építtettetek, akkor ha az veremben lesztek alkodnátok, de késő-sütve, [1]) szinte az után én is tudom mit cselekszem (praevisa minus feriunt) jöjetek hé tehát, ha minden jóban akartok kárvallás nekül meg maradni. Datae Pestini 22. Julii Anno Domini 1682. Idem qui supra. — Kivül: Kecskeméti Biráknak adassék nagy hamarsággal.

---

[1]) Székely közmondás.

Eredetie, magyar nyelven irva, a kecskeméti reform. egyház levéltárában öriztetik.

32.

1690. Szécsényi György esztergami érsek, katonai karhatalommal fenyegeti a kecskeméti és körösi Kálvinistákat, hogy mivel önként engedelmeskedni nem akarnak, erőhatalommal fogja kiüzni lelkészeiket, tanítóikat és deákjaikat.

Isten áldgyon meg benneteket. Kecskeméth és Kőrös mind kettőtöknek meg parancsoltam vala az el múlt esztendőben, hogy mind az két helyről ki mennyenek a Prédicatorok, Mesterek, és Kompánok, csakugyan nem lén meg, de csakugyan meg lészen Isten által. Elég nyomorúltak vadtok ezen kivül is meg sanyarodott és kárvallott Emberek, s naponként is eleget szenvedtek. Isten előtt is én oka ne legyek a mi talál benneteket. Bánom és sajnálom hogy Kecskeméten a Pápisták is fognak szenvedni az Cálvinista eretnekek miatt; Kőrösön sok Ártatlanok a veszedelmes kemény fejű rosszak miatt is. Átkozzatok ámbár, de böcsülletemet meg keresem. Ezen kivül hogy közönségessen mind az két helyben szenvedtek, rabok lésznek a kik czeknek okai lésznek, Bizony nem volna arra úttya annak a Regimentnek s hadnak a ki Arra fog menni. Isten Tarcson meg benneteket. Dat. Viennae 15. Apr. 1690. Jó akarótok Széchény György Esztergami Érsek. — Kivül: Adassék ez Levelem Kecskemétieknek és Kőrösieknek hamarsággal. Meg lássa az Kecskeméthi Biró vagy Eskütt, ott Kecskeméthen meg olvasváu a Levelet, maga vigye mingyárt Kőrösre, mert ha különben lészen, nem esik jól az ő számára.

Egykorú másolat a kecskeméti reform. egyház levéltárában; az eredeti hihetőleg fölterjesztetett a császári udvari hadi Tanácshoz: mert ugyanezen föntebb közlött levél mellett, szinte egykorú másolatban, német és latin nyelven, külön ivek, találtatik az udvari hadi Tanácsnak a budai, szegedi és szolnoki várparancsnokokhoz menesztett parancsa, melyet itt magyarúl szószerinti fordításban közlök:

P. P.

Miután Kecskemét és Kőrös mezővárosok evangelicus lakosai előttünk bepanaszolták: hogy az esztergami Érsek úr az ő Lelkészeiknek, oskolatanítóiknak és tanulóiknak elmozdításával és elszélesztésével, továbbá katonai karhatalom általi megkárosításukkal és rabságba vitetésükkel fenyegetődzvén, őket háborgatni s fentebbiekre kényszeríteni kívánja, annál fogva az ilyetén félelmetes katonai végrehajtásnak idejekoráni betiltásaért esedeztek. Minthogy azonban a nevezett Érsek úr az említett katonai karhatalom végett minket meg nem keresett, ellenben Uraságodnak a mi megrendelésünk nélkül annak kiszolgáltatására hatalma nincsen: Ugyanazért Uraságod a fent említett Érsek urat, s más akárkit, az ilyetén megkeresés végett hozzánk utasítsa, senkinek pedig a mi rendelésünk nélkül katonai karhatalmat ne adjon. Egyébiránt sat. Bécsben Julius 11. 1690. Az udvari hadi Tanácstól a budai, szegedi, és szolnoki várparancsnokokhoz.

33.

1709. A kecskeméti rom. catholicus Község a sz. Ferencz Szerzeti Főnöktül, a nagy mirígy halál idején lelki atyákat kér, minthogy két élemedett szerzetesen kivül többiek elhaltak.

Nagyon Tisztelendő P. Provincialis, Szolgálatinknak kész voltával köszönünk.

Krisztus Békessége!

Mivel az Istennek haragja és ostora oly hathatóssan kiterjesztetett felettünk, és ezen különbféle inségben lévő Városunk felett, hogy nemcsak hadi dühösségekkel legyünk megkörnyékeztetve, hanem (mely meghalad minden nyomorúságokat) mind eddig ragadó betegségtűl is napról napra szaggattatunk, nyomattatunk, gyötörtetünk. Úgy hogy (a mi mindenek felett megsiratni való) ezen Isten ostora alatt árvák, és megfosztatottak lennénk, nemcsak a váras-

beli főbb embereinktől, hanem lelkeinkre gondot viselő Pásztorinktól is, és vigyázó lelki Orvosainktól, ki vévén két, még életben lévő becsületes Atyát, Tisztelendő Pater Vicariust, és Gáspár Concionatorunkat. Minek előtte tehát ezektől is megfosztassunk, és barom módra népünk lelki orvos nélkűl múllyék ki ez világból, arra nézve alázatosan kérjük nagyon Tisztelendő Atyaságodat méltóztassék hozzánk segítséggel lenni, és a mi Lelki Atyáink minden napi terhe könnyebbítésére egy becsületes lelki atyát rendelni, mivel a vének elfogytak a mi kapuinkról, és az ifiak az énekesek seregéből. Úgy hogy a muzsikás Éneklők, és tanító mesterek mindnyájan megholtak, az Úrban. Ha pedig még az életben hagyatott, és érettünk éjjel nappal munkálkodó becsületes Atyák is történetből elvégzik életeket, kénteleníttetünk más szerzetesekhez vagy tisztelendő Papokhoz folyamodni. Azért is alázatosan könyörgünk, mind a népnek védelmezéseért, mind a Conventusunknak és Monostorunknak megőrzéseért, ne talán másoktúl elfoglaltassék, és a Conventnek egye-mássa elszéllesztessék, a mint ez előtt is már történt a Tisztelendő Világi Papokkal, (mindazonáltal fottig igyekezünk védelmezni, és megtartani Sz. Ferencz Atyánk Monostorát) hallgattassék meg kérésünk, és segíttessünk e jelen való nyomorúságokban. stb. — Mi is ezekkel maradunk oltalma alatt lévő, igen tisztelő, legkötelesb szolgái, a Katolicus renden lévő polgárok, Esküttek, és Birák. Kecskemét Városában Sz. Jakab havának 26. napján 1709.

Eredeti latin szövegből fordítva közli Blahó Vincze, sokszor említett Egyházi beszéde függelékeül XII. sz. alatt, 41. lapon.

34.

1719. A kecskeméti rom. cath. egyház községe bizonyítja szent Ferencz rendi szerzetes atyáknak irányukban s lelkipásztori kötelességeikben, legnagyobb veszélyek közt is elkövetett hü szolgálataikat.

Mi Római Katholika hitü Kecskeméti Templomnak Gondviselője Kovács György, és esküdt Tanácsbéliek, nevezetesen Bodó András, Szabó János, Csorba István, öregebb Szentkirályi János, Kerekes István, Hajagos János, Bede Mihály etc. etc. és többi Pápista lakosok, adgyuk emlékezetül tudtára mindeneknek — hogy mi a következendő dolgokat rész szerint a mi boldog emlékezetü Eleinktül vettük, rész szerint pedig tulajdon tapasztalásunkból tudgyuk, úgymint: midőn még a Kereszténveknek szörnyü ellensége, a Török, itt körülöttünk felette uralkodott volna, történt a mi Plébániánknak lelki pásztor nélkül való üressége, mellyet látván a mi Eleink, mivel illendő helyeken, köteles tisztelettel, és alázatos kéréssel azon volnának, hogy lelki pásztort szerezzenek, mégis semmiképen nem nyerhettek; azért magok közt tanácskozván, folyamodtak a Jésus Társaságának nagyon tisztelendő Atyáihoz, remélvén, hogy Lelki Atyát kétség kivül nyernek, onnét mindazonáltal vigasztalás nélkül bocsájtattak vissza. Azontúl pedig hogy az ájtatos lelkek, annyi Eretnekek között, lelki Pásztor nélkül sokáig veszedelemben ne nyomorognának, járultak a legszentebb Üdvözítőnk Provinciájában lévő Szeraficus szent Ferencz Szerzetéhez, — a melly is megértvén a mi Eleinknek illendő kérését, a lelkek szolgálattyára való buzgóságtúl felindittatván, ajánlotta magát, hogy — akar lelki Atyákat küldeni, a mint is küldött; és onnét fogva azon Atyák a mi Plébániánkon, mind e korig, az Esztergami Érseknek megegyező akarattyából, hívségessen szolgáltak, kiket noha mind Töröknek, mind Tatárnak kegyetlensége velünk együtt felette szorongatott, mégis mindenkor velünk állhatatossan megmaradtak. A többi közt egy György nevü tisztelendő Atya mit nem szenvedett a Tökölyi háborúban? a Residentiából kivonattatván, a Kurutzoktúl sokféleképpen megcsúfoltatott; a többi közt egy nyereg nélkül való lóra kínszerittetett felülni, és azokkal sok mérföldnyire lovagolni: kit a mi Eleink sok költséggel és fáradsággal váltottak vissza azok kezéből. Más tisztelendő Atya, vezeték névvel Letkesi, Budának első megszállása után, a Pesti

Töröktől megfogattatván, külömb-külömbféle módon sanyargattatott, és hogy rabságra ne vitetnék, a mi Eleinktől hasonlóképpen sok fáradtság és fizetés által váltatott meg. A mi időnkben pedig jól emlékezünk reá, hogy a Tatárok szintén oly hatalmasságot vittenek végbe a tisztelendő Páter Franciscanusok Klastromán, valamint kivül a Városbélieken, a Klastromnak egyet s mássát felprédálván, a Pátereket pedig fejszékkel kergetvén, és hagyigálván.

Negyven esztendőknek forgása alatt pedig ezen Városunkban három rendbéli ragadó betegség nagyon uralkodván, minémű terhet viseltenek, hosszú volna elő számlálni. A többi között tisztelendő öreg Páter Schutt Joakim, hogy szabadabban szolgálhasson a Lelkeknek, második Pestisben, a Klastromon kivül egy puszta Kápolnában lakott, hogy éjjel s nappal minden akadály nélkül, a hová magával a szükség hozná, nyitott útja volna a betegekhez, és olly szorgalmatossan szolgált, hogy senki, hanem ha az maga, vagy gondviselője restségeért, szent gyónás és lelki vigasztalás nélkül e világból ki nem múlt. Ez előtt pedig kilencz esztendővel, azt, hogy melly szívessen, híven, és igazán segítették a Pestisben nyavalgó híveket azon Szent Szerzetnek nyolcz fiai, kik közül hatan szólíttattak ki e világból, elhagyván, azok közül csak kettőt, most is élőt, úgymint tisztelendő Pater Szentzi Gáspárt, és Spanik Sándort, hozunk elő; a kik is olly serényen, éjjel nappal fáradtak a Lelkek körül, hogy csak egyre sem emlékezünk annyi ezrek közül, kiknek tulajdon maguk, vagy vigyázók gondatlanságából nem, ki szent gyónás, és lelkének megvigasztaltatása nélkül, ez árnyék világból indúlt volna ki. Egy szóval minden időben panasz nélkül, mind a szentségeknek kiszolgáltatásában, mind más istenes gyakorlásokban, hűségesen, igazán, és szorgalmatossan szolgáltak, most is szolgálnak, annyira, hogy nemcsak valami fogyatkozás nem esnék, de még a mindennapi ájtatosság szüntelen szaporodni is láttassék. — — Minek is nagyobb hitelére, és maradékinknak emlékezetére — — Levelünket adtuk, Kecskeméti Ekklésiánknak élő pecséttyével meg-

erősítve. Kecskeméten 12. napján Bőjt elő havának 1719 ben.

Fredeti latin szövegből magyarra fordítva közli Blahó Vincze, igen sokszor említett egyházi beszédé függelékében, IX. szám alatt, 37 ik lapon.

II.

Ipar- és Céhlevelek.

A) Ötvösök.

35.

1557. Szeged városnak török kézbe jutása után, az itteni pusztulásból Kecskemétre költözött Ötvös mesterek számára Debreczen várostúl a kecskeméti tanács hiteles alakban átkéri az ottani Ötvösök czéhszabályait, mellyeket ugyanazon kiadványon, fölül a kecskeméti tanács, alúl pedig Ali szubasa megerősítvén, az Ötvös czéh használatába bocsátják.

Mű fő Biró Ágoston Albert, és esküttek Ágoston Pál, Veres Benedek, Vég János, Gyóni Miklós, és az több Polgárok Nagy Péter, Ágoston János, Szántó János, és többen nagy sokak bizonyságot teszünk róla, hogy az mi helyünkben lévő Ötvös mesterek jövének hozzánk, úgy mint Ötvös Sebestin, Ötvös Benedek, és Ötvös Imre, az mi városunkban lakosok, konyörgének minekünk arról, hogy ők is akarnának magok között Czéhbeli tisztet szerezni, miképpen az királyoknak ideiben volt. Annakokáért mivel hogy mi közöttünk annak előtte soha nem voltanak Ötvös mesterek, az kiknek Czéhek volt volna; Mert ezek az Ötvösök mikoron Szegeden laktanak volna ott volt Czéhek, de Szegednek pusztulásában az Ötvösöknek minden articulusi elvesztenek. Annakokáért szabadossan könyörgöttenek, hogy Dobröczönben az Birákhoz mennének, és onnet az Ötvös mestereknek articulust

hoznának. Annakokáért mi ez fellyűl megnevezett ötvösöket látván, az mi könyörgő levelünket az mi városunknak pecséti alatt az Döbröczöni Birónak úgymint barátunknak küldöttük ez dolog felől, és az Ötvös Czéhbeli mester embereknek. Azok pedig az mi, és az mi Városunknak könyörgő levelire az miképpen az ötvösök az Szent Királyoknak ideiben régenten az Czéhben éltenek és élnek vala az articulusok szerint, ollyan articulust irattattanak levélben. Mikoron pedig mi előnkben jöt volna az levél, hallván és megértvén azokat magyarázatok által, igen helyesen teczék minekünk. Mi pedig az mi törvény szerint való méltóságinkból, az mellyel élünk, ezt az ötvös mestereknek törvényeket, tudni illik: Ötvös Sebestinnek, Ötvös Benedeknek, és Ötvös Imrének az fő Birótúl Bakocz Istvántúl, és az egész tanácstúl, annak felette az Ötvös Czéhben lévő mester emberektől küldettetvén, megerősíttyük és javallyuk. Az mely dolognak megerősítésére ez mi megerősíttetett levelünket az megnevezett Ötvös mestereknek az mi városunknak pecséti alatt adtuk és ajándékoztuk: Az mely meg irot törvénnek rendi illyen. Költ Kecskeméten Sz: Kereszt emelése után ötödnappal, tudni illik Szent Mihály havának 18. napián. Anno a nato christo 15. 57.

Mindeneknek előtte az Ötvös mesterek esztendőnkint minden Szent György napban válaszszanak magok közűl Czé Mestert, és az kire az sors esik fel kellessék venni, mellyet megcselekedvén az újonnan választatott Mester meg esküdgyék, hogy az ő tehetsége szerint az Szegínnek és Gazdagnak egyaránt igasságot szolgáltat. Hogyha az Czémesternek választásának idein valamely az mester emberek közűl jelen nem akarna lenni, avagy jelen nem volna, bizonyos és törvény szerint való oka, avagy mentsége nem lévén, mingyárást az ollyan mester egy forintal büntettessék. Ismét ha valamellyiknek az Ötvösök közűl valaki Aranyat avagy Ezüstöt adand csinálni, és az az mester igéri magát bizonyos napra, hogy azt az munkát avagy művet véghez viszi, és ha azt az rendelt napot által hágja, mingyárást annak az embernek ki ő neki az Aranyat avagy az

Ezüstöt atta, legyen hatalma reá, hogy az-fele mestort ci tállhassa az törvény tevő napra az ő Czémesterinek szeki eleiben. Az Ötvös mestereknek pedig itelo avagy torveny tevő napok legyen az hétnek második napja az hed. És ott az Czémester az töb mesterekkel együtt hagyon annak tizenötöd napot, és ha azokon az tizenötöd napokon is el nem végezné az mivet, akkoron az Czémester igasságot szolgáltasson az embernek az ki az Aranyat vagy Ezüstöt adta vala. Hogyha pedig az az Mester az Aranyat vagy az Ezüstöt szabad akarattya szerint kiveti, hat Girával buntettessék, mellyiknek két része az Czémesteré, harmadik része az megbántatott embernek engedtessék. Avagy ha történet szerint elvesztette, mingyárást az embernek az ki az Aranyat vagy Ezüstöt adta, annyi Aranyat vagy Ezüstöt kellessék birság nélkül vissza adni. Az Aranyat pedig vagy Ezüstöt máson el ne változtassa, sem az megkészített művet el ne adgya, hogy az heliben mást csinálna, de annyiban mennyiben az adó emberrel meg alkutt az ő munkájaért, zálogba vetheti, míg az adó ember kiválthattya, hogy tudnia illik az Ezüst adó embernek az ő tulajdon marhája megtartassék. Ismég ha valaki az mester emberek közül, vagy azoknak hatalmok alatt levők közül adós valakinek, vagy valakitül pénzt kért költsön, mingyárást hatalma legyen az adó embernek valahol akarja, vagy az Városnak birája előtt, vagy az Czé előtt mind egy forintig ötet megkeresni, mert ez az dolog nem az Czéhre tartozik; Hanemha az Mester emberek ő magok között az Czére nézendő és tartozandó dolgok közé akarják számlálni, mingyárást mind egy forintig meg kereshessék. Ha pedig valamellyik fél az Czébeli sententiával meg nem elégednék, mingyárást hatalma legyen reá, hogy az Város birája eleiben citállhassa. Idéztetvén pedig valamely az mesterek közül az Város birája eleiben, az Biró előtt az panaszolkodó embernek akarmely dologról tartozik felelni, és annakokáért az mester emberektől meg ne büntettessék. Ismég az Czehmester minden tizenötöd napokon, sőt valamennyiszer és az mikor akarja másod magával az mester embereknek miveket meg-

látogassa, és ha valamelliknél azok közűl álnok és csalárd művet találand, mingyárást az az mester elsőben négy lot ezüstel, másodszor fél Márkával, az az fél girával bűntettessék meg, harmadszor az mesterségétől fosztassék meg, ezt hozzá tévén, hogy ha valakinek csalárd mívet csinált volna, és attúl az jutalmat felvette volna, mingyárást tartozzék jó mível helire állatni az előbbeni szegődése árát. Ismég ha valaki oly eszközöket hoz be az Városra, mellyek az Ötvösöknek műhelyekhez és mívekhez tartozók, senki az Ötvösök előtt nyereségnek okáért meg ne merje venni; ha pedig ez rendelés ellen azt megcselekszi, az meg vett marha az vevő embertől Biró hatalmával elvétethessék, de az ára letétettessék az vevőnek. Hogyha penig valaki az mester emberek közűl efféle eszközöket vészen az több mesterek híre nélkül, tartozzék az több mesterekkel közleni, az kik azok nélkül szűkölködnek. Ismég ha valaki az mesteremberek közűl valamelliknek lopott avagy csalárd marhát vinne, semmiképpen tudván meg ne merje venni, avagy el ne titkollya, de tartozzék megjelenteni az Czéh mesternek, és az Czéh mester az Város birájának, az ki különben cselekedik megbüntettessék, és az mesterségből is kivettessék. Ha pedig az az ki oda vitte az lopott marhát, elfutna, és azt elhadná, mingyárást annak az marhának egészlen egyik része az Czéjé, az másik az Város birájáé légyen. Ismét ha valaki az mesterek közűl más mesternek szolgájának szolgálatnak reminsége alatt pénzt adna, avagy Inast elhitetné, egy mester asztallal büntettessék. Ismét ha valamely az mesterek közűl, más mesternek műhelitűl az mívet avagy maga, avagy más által elhitetné, avagy tiszteletlen szókkal méltatlan valakinek művét gyalázná, mingyárást az az mester egy mester asztallal megbüntettessék. Ismét ha valaki az szolgák közűl az ő Urát el akarja hadni, tizenötöd nappal annak előtte az ő Urának tartozik megjelenteni, és az mívet, mellyet az ő Ura akarattyával fellfogadott, mívellye. Mindazonáltal az szolgák kitöltvén az ő szolgálatyoknak idejét, akarattyok ellen az ő Uroktól el ne köteleztessenek. Ismét ha valaki

az szolgák közűl, avagy az munkás társok közűl lopásban találtatik, az szolga avagy az munkás társ ezzel az büntetéssel büntettessék meg, hogy az műhelyből kivettessék és mindenütt üldöztessék, hogy sohúl né mívelhessen, sőt az ő Urának hatalma légyen reá, hogy törvény szerint felakasztathassa. Az Inas pedig, és ő rajta minnyájan az Inasok minden irgalmasság nélkül három három ütést tegyenek, és az műhelyből ki űzettessék. Ismét ha valaki az szolgák közűl, avagy munkás társok közűl ismeretlen és jövevény lészen, az ki nem itt tanulta volna az mesterséget, és az mester remeket fel akarja váltani, tartozzék ugyanott valamellik műhelyben egy egész esztendeig mívelni, hogy minden jámborsága és erköltse megpróbáltassanak, megadván mindazáltal az ő szokott bérit. Másodszor az mestereknek meg kell magát mutatni, bizonítani hogy jámbor nemzetből való, és hogy jámbor helyen tanúlta az mesterséget, és az ő esztendeit kitöltötte. Annak felette az ő mesterségének jelét (portioját) közönségessen mester remeket csinállyon, tudniillik egy Pecsétet, [1]) egy Arany gyűrőt, abban egy drága követ foglalljon, egy közönséges magában való Pohárt maga kezével csinálljon, ezeket megcsinálván, és az mestereknek megmutatván, az az új mester ha az várasnak tagja közűl való nem leend, mingyárást az várasnak birájának tartozik magát megmutatni, és beadni. Az mestereknek pedig egy pohárral, az mint szokták híni, beköszönő pohárral, az az egy tál étekkel, egy pecsenjével! egy pint borral, és az mennyi kenyér elégséges lészen. Annak felette az Czéh ládájában fél gira ezüstöt tartozik adni. Az Birónak pedig egy ezüst Pecsét nyomó gyűrőt, úgymint két nehezék nyomót. Továbbá az mester asztallal tartozik jó három tál étekkel, három pint borral, és elégséges kenyérrel. Hogyha az várasbeli mesterembernek fia és leánya házasságra adattatnak, ez félék az mesterségnek felváltásában egy beköszöntő pohárral tartoz-

[1]) A magyar ötvösök tehát valósággal pecsétmetszők is voltak. Vesd össze Lugossy József értekezését: Magyar történelmi tár I. köt. Pest 1855. 190. lap. 1) jegyzet alatt.

zanak. Ha pedig az szolga avagy társ leend az mester embernek fia, és az ő Attyoknak örökségeket birandják, és az mesterséget fel akarja váltani, hasonlatosképpen egy köszöntő pohárral tartozzanak. Ha pedig az ő Szüléjeknek örökségeket nem birangyák, fél mesterséggel tartozzanak, azonképpen akármely mesternek is leányi tartozzanak. Akarmely mesterembernek pedig özvegyen maradott felesége, ha más idegen mesteremberhez, és nem Ötvöshöz mégyen, elhadgya az mesterséget; ha penig Ötvös mesterhez mégyen, nem tartozik az mesterségnek felváltásával; de csak egy köszöntő pohárral. Holott pedig Ötvös szolgához menénd, az ki az mesterséget fel nem váltotta, fél mesterséget tartozik felváltani. Ugyanazon asszony állat pedig, valameddig az ő Urának neve alatt özvegyen élend, az mívet avagy az Ötvösöknek mesterségeket gyakorolhattya. Ismét eleve való tanácsunkból végeztük, hogy az miképpen ez ideig néminemő szokás, avagy penig gonoszúl élés fel költ vala, hogy az új mester házasság nélkül lévén, csak egy esztendőnek forgásában lenne szabadsága az mívelésre feleség nélkül, eltelvén pedig az egy esztendő házasságra kényszerítessék, úgy hogy semmiképpen el ne halaszthassa. Mindazonáltal ha jámborúl él, ne kénszerítessék, ha pedig valami bűnben találtatik, mesterségitűl megfosztassék. Ismét ha valakinek az mester emberek közűl valami szolgálattya az Czéhnek szükségére kivántatik, az az új mester szolgálni tartozzék mind addig, miglen más új mester tétetik ő utánna. Ismét ha valaki az mesterek közűl az törvínnek idein, avagy az lakodalomnak, avagy valami öszve gyűlésnek idein, magával valami oltalmazó fegyvert, avagy egyéb fegyvert merészlik vinni, tartozzék fizetni az Czéh mesternek egy forintot. Ha penig tisztelet-len és boszszú beszédeket mondand eggyik az másiknak, két pint borral büntettessék. De ha az gyalázattal és boszszúsággal illetetett ember el nem akarja szenvedni, szabad legyen az Czéh mester eleiben idézni, ha penig eggyik az másikhoz fegyvert fogand, tartozzék az birónak mindenik egy egy forintot adni, és az Czéh mester az birónak tar-

tozik megjelenteni. Ismég ha valaki az mesterek közül maga gondolattyából az mesterek közül az Városbul ki menénd, valami bizonyos és torvény szerint valo ok nélkul, ha esztendőnek előtte ismét vissza menend, mingyárást az költségnek, mellyet költöttek az mesterek az Czehnek szükségire, azt az részt mely őtet illeti, megfizesse, és ismét mívelhessen. Azonképpen ha szabadossan szabadságot veven az mesterek közül kimégyen, es jámborúl elt, sem valami mesterségben, avagy valami más gyanús vagy kétséges helyen nem munkálkodott, ha szintén esztendő elmúlván jő is haza, egy köszöntő pohárt megfizetvén, helire állhasson. Ismét ha valamely az mesterek közül beteg leend, beteg lévén valaki által izen az Czéh mesternek, az Czeh mester parancsollya két mesterekkel az beteget őriztetni, és ha megtaláland haini, az temetésén minden mesterek az rendeltetett időre jelen legyenek, ha penig valamely jelen nem lészen, avagy nem akar elmenni, megbuntettessék egy forinttal. Ismét ha valamellyet az Czéh mester az Czéhben, avagy más közönséges dologra öszve hivand, mingyárást valamely az mesterek közül az rendeltetett órán jelen nem lészen, huszonöt pénzel büntettessék. Az Ötvösöknek pedig míveknek szabott bérek jutalmok illyen légyen. Hogy az virágos mívért minden girától vegyenek 5. forintot, az kupa avagy kanna mívért pedig 6. forintot, az verő mívért penig minden girától négy forintot. Ha valamely pedig az mesterek közül efféle jutalmi kivül kevesebbért mível, semmiben meg ne büntettessék. Ismét hogy senki az szolgák vagy társok közül, az ő Mesterinek műhelíben Aranyat vagy Ezüstöt az ő Mesterinek híre nelkul be ne merjen venni, de tartozzék megjelenteni az ő mesterinek. Ismég hogy két mesterek egy műhelyben társok lévén, egymáshoz ne mívelhessenek semmiképpen. Továllá ha valamely az mesterek közül gyalázattal illettetik, avagy akárki valami tisztességtelen dolgot vét ő neki szemére, mingyárást az féle mester affélétől magát megtisztítsa, ne engettessék mívelni, hanem csak az Czéh mestereknek engedelmiből. Végezetre rendellyuk és közönségessé teszszuk, hogy az

szabadságokban, minden szabados sokadalmokban az esztendőnek forgása szerint, ebben az mi Városunkban szoktanak lenni, minden külső ötvösök, kiváltképpen penig az kik Erdély országból ide szoktak jűni, mindenkor az ő míveket szabadossan eladhassák. Utolszor végezzük, hogy minden és mindenik megírott árticulusokról örökké és mindenkor állandó időbeliekről, eleve meglátásnak okáért az Városnak birájához vitessék. Az mely megírt Articulusoknak erősségire, elhitelire, és bizonságára, az mi jelen való levelünket az mi városunknak közönséges pecsétivel megerősítvén megpecsétellyük, ugyanazon mi városunkbeli ötvös mestereknek bévebb avagy nagyobb ótalomnak okáért engettük kiszármazni. Költ az fellyül megmondatott Döbröcönben. Két Karácson között 1557. (így)

Mi Aly Szupasa az Nagyságos Kaszon Pasának akarattyából, ki az győzhetetlen felséges Császárnak Budán helytartója, és Magyar országban értője és hallója, mindezeket az articulusokat, mellyek néznek az Ötvösöknek mívekre, miképpen az Döbröcöni biró ez levélben beiratta, mi is ugyan azon szabadságokban őket megakarjuk tartani, és eszt az articulust megerősíttyük, hogy ez után az mely tisztviselők lejendnek, ez articulus ellen, és az ő szabadságok ellen, Ötvös Sebestiny, Ötvös Benedek, és Ötvös Imre ellen, ne merjenek szólni, és ne is szóllyanak, az mely dolognak megerősítésire ez articulust az mi pecsétünkel megpecsételtük, és az ő kezekben engedtük és adtuk. Kecskeméten Szent Mihály nap előt való vasárnap. Anno 1557.

Eredetie latin nyelven szerkesztve Kecskemét város levéltárában őriztetik egy egész nagy kiterjesztett íven, melyre megjegyeztetik: 1) hogy a Debrecenből a város rányomott pecséte alatt megküldött eredetinek fölül szintúgy mint alúl egy-egy tenyérnyi szélességben tisztán hagyott papirosára iratott reá Kecskeméten, ugyan csak latin nyelven a jóvá hagyó megerősítés, fölibe t. i. a városi tanács, alul a helybeni török tiszt részéről, ugyanazon egy kézzel és tollal. 2) az itt közlött magyar fordítás, ugyanazon alakban, szép tisztán letéva, egykorúnak látszik az eredetivel, melynél az olvasás könnyítése végett, a nehéz olvasatú régi irmodor mellőztetett. 3) e magyar szövegben a debreczeni

kelet ideje hibásan van fordítva, — az eredetiben ugyanis így áll: „Datum in dicta Debreczen Sabbatho intra Octavas Nativitatis Deiparae Virginis. Anno a Nato Jesu Nostro Salvatore Quinquagesimo Septimo supra Millesimum et Quingentesimum.“ Tehát nem Két Karácson között, mint a közlött magyar példányon áll; hanem Kis Asszony nap utáni Szombaton, vagyis September első felében; s csak így erősíthette meg a kecskeméti Tanács Szent Kereszt emelése (Sept. 14.) után ötöd nappal, Sept. 18-kán, Ali szubbasa pedig szent Mihály nap előtti vasárnapon, September végén. 4) három példányban maradt fön e régi czéhlevél a kecskeméti levéltárban, u. m. *a)* az eredeti latin szöveg; *b)* az itt közlött egykorú magyar fordítás; *c)* egy 1625-ik évben Kecskemét város tanácsa által önállólag kiadott eredeti magyar szövegü példány, — miről alább.

36.

1625. A városnak török általi elpusztíttatásakor az itteni ötvös mesterek is megfogyatkozván, üzletük gyarapitása tekintetéből, saját kérelmükre, az 1557-ik évben Debreczenből hozatott czéhszabályokat a városi tanács megerősíti.

Mi Kecskeméti eskütt főbiró Bakos János, és eskütt polgárok Ágoston Pál, Kiss István, Ormándi János, Szűcs Márton, Barkó Lőrincz, Szabó Péter, Sárközi Gergely, Gellén Imre, és többen, jüvének az mi böcsületes tanácsunk eleiben ez mi városunkban lévő böcsületes Ötvös Mesterek, úgymint Ötvös György, Ötvös Balázs, Cseh György, és Ötvös Péter; emlékezvén arról, hogy ők is az ű Czéhbeli tiszteket meg akarnák újítani, az ű tisztek és hivatalok szerint, az régi szokások szerint. Annakokáért mű is meg halgatván az ő könyörgő beszédeket, és Leveleket előhozatván, és abból is magyarázat által megértvén az ű Igasságokat, az mely Leveleket ennek előtte 1557. esztendőben, az Döbröczöni Birótúl Bakocs Istvántúl, és az egész tanácstúl, az ott való Ötvös Mesterek által hosztanak városunkban. Hogy ez így lévén, az Város elpusztulván, az ű czéhbeli tisztek is megfogyatkozot. Annakokáért folyamottanak hozzánk, és városunknak

pecsétivel megerősítvén levelünket adgyuk kezekben városunknak ujonnan szállása után Anno 1625. hogy ők is az mely böcsületes Atyánkfiainak gyermekeket az Mesterségre taníttyák, azoknak is szabadon Leveleket adhassák pecsétek alatt, hogy minden böcsületes Városban elő állathassák igasságokat, és művet adhasson nekik minden böcsületes Mester ember, az ő tanulásoknak és tudományoknak öregbülésiért. Az mely dolognak megerősítisére ez megerősítet Levelünket az megnevezet Ötvös Mestereknek, az mü Városunknak pecséti alatt adtuk és ajándékoztuk. Az mely meg irot Törvények illyen. Költ Kecskeméten Szent György nap előt negyed nappal, az Uj Calendarium szerint Szent György havának 21. napján Anno 1625.

Mindeneknek előtte az Ötvös Mesterek stb. *(szórul szóra mint a 35-ik szám alatti magyar szöveg 1557-dik évről.)*

Eredeti példány a város levéltárában.

B) Szücsök és Szabók.

37.

Kecskeméti Szűcs mestereknek az ő articulussai.

Először: hogy minden esztendőben szent György napján két céh mestert válasszanak az szűcs mesterek közzűl, jámbor nemből valókat, őket az céhnek mindön törvényinek jó és igaz renddel való viselésére meg is eskütvén, Továbbá, hogy se közönséges vásárban, sem egyébb való közben egy ember se vehessen az szűcs mesterek ellen sem bárány-bőrt harmadfűvig valót, sem egyébb féle bőrt az szűcs mestereknek mesterségekhez valót, mert ha veend, hatalmok vagyon az szűcs mestereknek az bőrt elvenni, mölynek fele az szűcs mestereké, fele akkori bíráké; ha valamely mester prémezni való vad bőrt veend, az több mesterekkel osztozzék vele. Minden mesterré leendő, az ki az szűcs mesterséget fel akarja venni, először az céh-

nek egy forinttal tartozik, és az szűcs mestereknek kozos pohárral, négy pint borral, és két tál étekkel; fölöstökommel [1]), nyolcz pint borral és négy tál étekkel; ebéldel tizenhat pint borral és nyolc tál étekkel, és akkori bíráknak két oltözö kezty ű vel, az céhmestereknek is kettővel. Ha penig valamely szűcs mester fia az mesterséget fel akarja venni, vagy ha valamely szolga az szűcs leányát, avagy feleségét házasságra hozzája veendi, ez fellyűl megmondott terheknek felével tartozik. Ha valamely kivűl való vendég szűcs mester harmad napnak folotte az mesterek engedelme nekűl az mi városunkban mívelne, négy arany forint az bírsága, fele annak Céhé, fele akkori bíráké legyen. Egy idegen mester is közönséges vasárnap ez mi városunkban az mesterek híre es engedelme nekűl ne árúlhasson, mert elvétetik, melynek fele az Céhé, fele akkori bíráké. Midőn szűcs mester szegénység, avagy egyéb szűksége kíszerűlvén, mesterségét mint egyéb örökségét szabad legyen el hadni, avagy az ű akarattya szerint eladni. Valamely mester esztendeig és három napig meg nem házasodik, annak mestersége letétessék. Ha valamely szűcs mester az ű szolgájával társúl mívelne, az mesterségen marad. Azonképen ha valamely szűcs mester az más mester szolgáját avagy aprógyát elhínája míg annak kenyerét eszi, mesterségen marad. Ha valamely szűcs mester szent Mihály napig való szolgának az ű csávájában ötven bőrnek fölötte, és tiz hasinak, öt Irhának fölötte vetend, karácsonig valónak penig száz bárán bűrnek, húsz hasinak, és tiz Irhának fölötte, Apródnak penig huszonöt bárán bűrnek, tiz hasinak, öt Irhának folotte vetend, egy forinton marad az céhnek; szolga bárán bűrt se közönséges vásárt, se széklen ne vehessen. Valamely szűcs mester megkészitett, avagy készületlen vad bűrt, vagy bárán bűrt az céhmesterek engedelme nekűl el ad, mesterségen marad. Ha valamely szűcs mester valakinek mívivel, vagy valamivel az szűcs mesterseg felől tartozik, az céhmesterek azt

[1]) Aligha német szó tehát a „fölöstökömˮ, mert ime itt 1559-ben, fentebb 116. lap 9. sorban pedig 1601-ben a nép ajkán találkoznunk.

meg elégíthessék húsz forintig törvény szerint. Valamely szűcs mester más mesteren beszédével, avagy cselekedetivel szemérmet tehend, és az el nem engedvén az céhmestereknek meg Jelenti, ötven pénz árra boron marad. Valamely mester az más mester mívét meg alázza, huszonöt pénzen marad. Ha valaki az szűcs mesterek közzűl megbetegszik, az céhmestereknek Igaz Intézések szerént, ha szűcs mester lehend, két szűcs mester, ha mester felesége, két asszony állat mester felesége, ha szolga, két szolga, ha apród két apród, éjeli vigyázásra az beteg mellé adattassék. Valakinek az szűcs mesterek közzűl halotta lehend, és az céhmester meg hirdeti, mind az több szűcs mesterek, avagy az ű feleségek tartoznak Jelen lenni az halottnak eltemetésében, haki Jelen nem lészen, egy pint bor maratsága. Valamely az mesterek közzűl országban, avagy paráznaságban találtatik, vagy az ű felesége, annak mestersége letétetik. Valaki az mesterek közzűl az céhben elvégezett tanácsot feleségének, fiának, avagy akárkinek üdő előtt meg jelenti, egy forint marattsága, az céhmesternek kétannyi. Valamellyik az szűcs mesterek közzűl ez meg Irott szerzéseknek, vagy az céhmesterek beszédinek, és tisztességes Intésinek nem engednek, tíz pint bort az jobb féléből tartozik fizetni. Mely dolognak örök emlékezetire, és nagyobb erősségére attuk és engettük — — — az szűcs mestereknek ez levél Irattatott Kecskeméten szent Pál fordulása — — — péntökön. Anno 1559. tempore Judicis Petri Nagy.

Magyar szövegű eredeti a kecskeméti szűcs céh ládájában, nyílt alakban pergamen íven írva, melynek külső vagyis hátlapja citromsárga színű fénymázzal van bevonva: a szöveg alatt megerősítésül Tujgun budai kormányzó basa névjegye s bélyegnyomatú tojásdad pecséte.

38.

Ezen szabadalomlevél (vaszika) meg erősíttetik. Musztafa ben Bali kecskeméti törvénytevő molla. (pecsét.)

Ezen jegyzőkönyvi kiadvány hitelesíttetik. Kaszim ben Musztafa kecskeméti naib. (pecsét.)

Az igazsággal egyezvén, hitelesíttetik. A szegény Haszán ben Torhan kecskeméti molla. (pecsét.)

Jelen irat oka ez: A pesti törvényhatóság alá tartozó Kecskemét városában lakó szűcsök közül Szűcs Mátyás, Bekes Bertalan, Szűcs Péter, Szűcs Ferenc, meginl Szűcs Peter, Szűcs Jakab, Szűcs Gergely, Szűcs Balázs és Szűcs Janos nevű jobbágyok ide jövén jelentették hogy „Városunkban — úgy mondának — a megölt bárányok bőrét tulajdonosaik nem nekünk, hanem más idegeneknek adván el, mi megkárosodtunk.“ Ezen előterjesztésökre jelen iratot adtuk nekik, hogy ezentúl a bárányhőrök tulajdonosai addig, mig ezeknek a hőrre szükségök van, idegeneknek azt ne adják. Igy értsék meg. 976. Dzilkide hó 20—30. (= 1569. Május 6—16.) aláirva: Ahmed aga. — (pecsét a hátlapon.)

Egykorú jegyzet a hátlapon: „Az Bárány Bőrök eladásának, akaratunk ellen való Level, Pesti fő Kadia atta.“

Jegyzet: Ezen szabadalom fölött álló három megerősítés, úgy látszik a különböző irásról, hogy későbben, az időközi helybeni török tisztviselők által történt — Török szövegű eredeti a kecskeméti szűcs céh ládájában.

39.

Dicsőség legyen a kegyelmes Istennek, a ki bennünket az igazság útján vezérel.

A megfejtendő kérdés ez: Bizonyos városbeli szűcsök (mint helybeliek) vásár alkalmával regtől fogva elsők valának a bőr vásárlásában, a vidékről jövők pedig csak azután vehettek, ha maradt. Ha ezt előbb akarták volna tenni, attól eltiltattak, mivel ugyanazon mesterségen levén, (a helybelieknek) ez által kárt tettek volna. Most részint mivel az ottani szabók közül némelyek a szűcs és szabó mes-

terséget egyiránt folytatják, részint mivel vidékiek a bőrt összevásárolva elszállitják, a nevezett szűcsök ez által mesterségökben károsodnak. Az hát a kérdés: hogy amazok a régi szokást megrontván, törvénytelenül cselekesznek s kell é őket ebben akadályozni?

Felelet: A régi szokást nem könnyen kell a gyakorlatból kimenni engedni. Különben a félben hagyott mesterség nem jövedelmezvén, arra: hogy a család ön fentartásától elmozdíttassék, törvény nincs. Aláirva: a megvetett szolga Szinán a budai medresze müderrisze. (Tanár vagy tudor.)

Egykorú jegyzet a hátlapon: Fetva mindön hatalmassok ellen. (?)

Eredeti a kecskeméti szücs céh ládájában — melynek keltét a következő oklevél határozza meg.

40.

A parancs, mint alább irva van. A szegény Musztafa ben Bali kecskeméti molla. (pecsét.)

Jelen szabadalomlevél az igazsággal teljesen egyezvén, megerősittetik. A megvetett Haszán ben Torhan kecskeméti molla. (pecsét.)

A mi e papiron az igazsággal egyezően irva van, meg erősittetik. A szegény Mehmed ben Khoszrev kecskeméti Kadi. (pecsét.)

Megerősittetik. A szegény Khalil kecskeméti naib. (pecsét.)

Irta az irnok kértére a szegény Mahmud ben Ahmed kecskeméti kadi. (pecsét.)

Jelen irat oka ez. A kecskeméti szűcsök közül István, másik István, Máté, másik Máté, Ferenc, másik Ferenc, Balázs, Gergely, Péter, János és Jakab nevű jobbágyok a törvényszék előtt megjelenvén, igy szóllottak: „Nálunk régtől fogva az volt a szokás, hogy vásárkor min-

dig mi vettünk elõször bõrt s elõttünk senki más; városunkban bárány (oles) idején is a szûcsök vettek elsõben mindig annyit a mennyire szükségük volt, s más valaki ha venni szándékozott, csak azután vásárolhatott; ha elõttünk akart volna venni, az nem engedtetett meg. Mesterségünket pedig más mesterségbeli embernek ûzni szintén tilos volt. Most a szabók közûl nemelyek hol szûcs, hol szabó munkán dolgoznak s mi e miatt felettebb károsodunk. Ezért mi a régi szokás helyreállításáért esedezünk s hogy azt másokkal megértethessük, e tárgyban törvényes irat kiadatását kérjük." Miután az említett város lakosai közûl, ennek folytán véleményadás végett felszóltottak nyilatkozatából kitûnt, hogy az említett szokás ezelõtt csakugyan érvényes volt: jelen szabadalomlevel a végre íratott s adatott ki, hogy ama szûcsök szokásai ezen túlra is az eddigi gyakorlat szerint érvényben maradjanak. 988. Dzilkide hó (1580. December.)

Egykorú magyar jegyzet a hátlapon: „Hûcset, arról való, hogy mû nálunk az mû Városunkban, mû Urunk akaratunk ellen, senki Bûrt ne vehessen, az szabók se dolgozhassanak. etc.

Török szövegû eredeti a kecskeméti szûcs céh ládájában, melyet 988. Dzilkidzse = 1581. Január hóban Kalajlihoz Ali budai vezérbasa a Kecskeméten székelõ Kádihoz intézve átiratván, megerosít; késõbb 1069. Moharrem 23 = 1658. October 21. Oszmán budai kethuda megint emezt pontrúl pontra átiratta, s megerõsítvén a kecskeméti szûcsök részére kiadványozta, — a két utóbbi oklevél is amaz elsovel együtt ugyanott õriztetik.

41.

Diesõség legyen a kegyelmes istennek, a ki bennünket az igazság útján vezérel.

A megfejtendõ kérdés ez: Miután bizonyos útfélen esõ városi szûcsök a portyázó s más hadak számára tett ingyenes munka miatt már némi kárt szenvedtek; most az által, hogy az ottani szabók az õ mesterségökbe avatkoz-

tak, még inkább károsodnak. Minthogy mindenik félnek külön tanult mestersége van, arra nézve hogy egyik a másikéba ne avatkozzék, ősi szokás szerint, külön szabályuk is van. Ezt azonban a szabók idő jártával nem követvén, a szűcsök mesterségébe avatkoztak. Az hát a kérdés: törvényesen cselekedtek-e?

Felelet: Ha a szabók a szűcs mesterségben ügyesek, saját mesterségök elhagyását a törvény nem tiltja. Aláirva: a megvetett szolga Szinán müderrisz (tanár) a budai medreszében.

Egykorú jegyzet a hátlapon: Fetva szabók ellen hogy ne dolgozhassanak akaratunk ellen. etc.

Török szövegű eredeti a kecskeméti szűcs céh ládájában, — melynek keltét a következő két oklevél határozza meg.

42.

Mi alul van írva, megerősítem. Mahmud ben Amr budai kadi. (pecsét.)

A dolgot változtatás nélkül leírta a megvetett szolga Szinán budai mufti. (pecsét.)

Ezen irat oka ez: A Budához tartozó Kecskemét Városabeli szűcsök közül Szűcs Péter, Szűcs András s más szűcsök ugyanazon városbeli Szabó Gáspár és Szabó Benedek nevű szabók ellen ily panaszt tettek: Minthogy a fent nevezett város útfélen esik, a portyázó és egyéb hadak részére ingyen készíteni tartozott szűcs munkákon sokat vesztettek. Most meg mivel az említett szabók is szűcs mesterséget folytatnak, még inkább károsúlnak. E miatt — különböző mesterségök levén — régi szokás szerint, törvényes igazoló íratot kérnek arra nézve, hogy egyiknek a másik mesterségébe avatkozni ne lehessen.

Miután az ez előtti időkben valósággal bírtak ily irattal, mely egyiknek a másik mesterségébe való avatkozást tiltotta; kértökre, az ez előtti szokáshoz képest, mi is ezennel ily érvénynyel adjuk kezökbe jelen levelünket. Kelt

998. Rebbiülevvel hó 10 20. (1590. Január 17 – 27.) — (Alul ot magyar névnek látszó, de tökéletes értelmet nem adó, aláírás van, u. m. Malák biró, Szabo Elias, Szabó Márkó, Benedek, Péter.)

Egykorú jegyzet a hátlapon: „Szabók ellen való Tilttó Level."

Török szövegü eredeti a kecskeméti szücs céh ládájában. Ugyanott találtatik ennek egy tiz nappal elobb kelt eredeti példánya, ugyanazon kádi és mufti által kiadványozva, melyen a magyar aláirások hiányzanak.

43.

Jelen irat oka ez. A császári javak közüli Kecskemét városabeli szücsöktöl ily fölterjesztés érkezett a budai divánhoz: „Mi az emlitett városban rég óta szücs mesterséggel foglalkozunk s törvényes tartozásainkat a császári adóval együtt mindenkor lefizettük. Most az oda való szabók miatt, kik mesterségünkbe avatkoztak, károsulván, a szabó céhvel egyet értve ide jöttünk Kadi ő nagyságához s tőle levelet kértünk a felöl, hogy ezentúl egyikönknek a másik mesterségébe ne legyen szabad avatkozni." Miután erről a mevlana budai kaditól pecsétes iratot kaptak, kérelmökre a budai diván is e tárgyban jelen iratát kiadta. — Ennek következtében ti jeles Emirek, törvénytevő kadik, eminek, s más itélők, tudtotokra adatik, hogy ezentúl bárkinek a más mesterségébe avatkozni tiltva van. A kik ezt tennék, azokat rendre utasitsátok s a szegényeket kárositani ne engedjétek. Ezen levelet pedig megtekintvén, az illetők keze közt hagyjátok. Igy értsétek meg. 998. évi Rebbjülevvel 10—20. = 1590. Január 17—27. a jól őrzött Budán.

Egykorú jegyzet a hátlapon: Aról való. Hogy mü nálunk az mü Városunkban más idegen szücsök ne dolgozhassanak. (?)

Török szövegü eredeti a kecskeméti szücs céh ládájában, — mely 998. Rebbjülevvel 20—30. = 1590. Január 27—Febr. 7. szórúl szóra átirottan a budai vezirbasa által megerösittetvén, oldalvást Ferhád

basa névjegyével s pecsétével ellátva lévő másik példányban ugyanott őriztetik.

44.

1659. Gróf Vesselényi Ferencz nádor a kecskeméti Szücs czéh szabályait 1659. Febr. 8. megerösítvén, ünnepélyes okmányba foglalja.

Nos Comes Franciscus Wesselény de Hadad, perpetuus in Murány, Regni Hungariae Palatinus, et Judex Cumanorum, necnon Sertmi Principis ac Domini Domini Leopoldi, Dei Gratia Electi Romanorum Imperatoris Semper Augusti, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. Regis, Archiducis Austriae, Burgundiae etc. Intimus Consiliarius, Camerarius, ac per Hungariam Locumtenens. Memoriae commendamus Tenore praesentium quibus expedit Universis. Quod Circumspectus Joannes Makay, Chehae seu Contubernii Pellionum in Oppido nostro Kechkeméth commorantium Magister, Nostram Personaliter veniens in praesentiam, nominibus et in personis reliquorum Magistrorum Pellionum exhibuit et praesentavit Nobis certos quosdam Articulos a Cheha sive Contubernio Pellionum in dicto Oppido Nostro Kechkeméth commorantium nobis transmissos, et communi eorundem voto conscriptos, usualique dictae Societatis Pellionum, ab intus, in inferiori earundem margine impressive communitos, Supplicando Nobis in eo humillime, quatenus Nos praescriptos Articulos, omniaque et singula in iisdem contenta ratos, gratos, et accepta habentes, ratificare approbare et pro practactis Pellionibus, ipsorumque Posteris perpetuo valituros confirmare vellemus. Quorum quidem Articulorum Tenor talis est. My Kechkemélh Városában lakozó Szöch Mesterek, nevezeth szerinth peniglen Makay Szöch János, Chéh Mester, Könyves Máttyás, Tóth Szöch István, Szöch Mátthé, Makay Szöch István, Nódor Szöch István, Kozáry Szöch János, és Thóth Szöch Márton; adgyuk tudtára mindeneknek az kiknek illik ez levelünknek rendiben. Hogy

my az my réghi Chehbeli Szabadsághát és Articulusinkat akarván megh újítanunk közonseghes akaratunkból, az réghi Articulusinkbol nemely czikelyeket annectalván és hozá téven, azon Articulusinkat ez szerinth az mint kovetkeznek eoroké való álandósághnak okáert irásban vettuk, es Chéhbeli pechetunkel megh erősetettük. És legh elseőben is, mivel az Szőch Mester Emberek az Szabok miveben nem avatyák magokat semmiképpen, azért az Szabó mester embereknek is itt Kechkemethen soha semmi mód és szín alatt bűrrel ne légyen szabad bállelni, azon eoltozeő ruhának elvesztése alatt. Másodszor. Hogy minden esztendoben Szent György napján két Chéh mestert válasszanak az Szőch mesterek közzűl, Jámbor nemből valókat, kik az Czéhnek és az Törvénynek jó és igaz renddel való viselésire megh is eskütvén s Továbbá hogy sem közönséghes vásárban, se egyéb időben egy ember se vehessen az Szőch mesterek ellen sem bárány bőrt — — se egyéb féle bűrt, az Szőch mestereknek mesterséghéhez valót, mert ha vehend, hatalmok vagyon az Szőch mestereknek az bűrt elvenni. Melynek fele az Mestereké, fele penig azkori Biráké. Ha valamely mester Prímezni való vad bűrt vejend, az több mesterekkel osztozzék véle. Midőn mesterré leendő, az ki az Szőch mesterséghet fel akarja venni, eleőszer az chéhnek egy forinthal tartozik, es az Szőch mestereknek két Pint borral, és két tál étekkel, és az béállás pénz légyen huszonnégy forinth, annak felét pinzűl adgya úgymint Tizenkét forintoth, ismét az felét vendéghséghűl adgya megh, és azkori Biráknak két eöltözeő kesztyűvel, és az Czéh mestereknek is ketővel. Ha penigh valamely Szőch Fia, az Szőch mesterséghet fel akarja venni, vagy ha valamely szolga az Szőch Leányát, avagy Feleséghét hozá akarja venni, az fölyűl megh írt Terheknek felével tartozzék. Ha valamely kivűl való vendégh Szőch mester harmad napnak fölötte az mesterek engedelme nélkül, az mi Városunkban mívelne, Négy Arany forinth az birságha; Fele annak az Chéhé, Fele azkori Biráké légyen; Egy idegen Mester is közönséghes Vasárnap az mi Városunkban, az

mesterek híre és engedelme nélkül ne árulhasson, mert elvétetik, melynek fele az Chéhé, fele ackori biráké. Mideőn Szőch mester szegénységhel, avagy más egyéb szükséghel kényszeríttetvén mesterséghét mint egyéb erökséghét szabad légyen elhadni, avagy az eő akaratya nélkül eladni. Valamely Mester Esztendeigh s három nap megh nem házasodik, mesterséghe letétessék. Ha valamely mester az eő szolgájával Társul mívelne, az mesterséghen marad; Azonképen ha valamely Szőch mester az más mester szolgáját, avagy aprógyát elhíja mégh annak kenyerét eszi, mesterséghen marad; Ha valamely Szőch mester Karáchonigh való Szolgájának Csávájában harmincz eőt bőrnél, és húsz irhánál, húsz hasinál többet téjend, birséghban maradgyon, az Apródnak penigh húsz bárány bőrt, és tíz hasított irhát, ha penighlen többet had venni, egy forinthon marad az Chéhnek, Szolga penigh se közönséghes Vásárban, se székben bárány bőrt ne vehessen. Valamely Szőch mester megh készített, avagy készületlen vad bőrt, avagy bárány bőrt, az mesterek engedelme nélkül el ad, mesterséghen marad. Ha valamely Szeőch mester valakinek mennyivel, vagy valamivel az Szeőch mesterséghe felől tartozik, az Chéh mesterek azt megh elégítsék, húsz forintigh Törvény szerinth. Valamely Szőch mester más Szeőch Mesteren beszédével, avagy chelekedetivel szemérmet téjend, és az el nem akarja engedni, az Chéh mesternek megh jelenti, Eötven pénz ára boron marad. Valamely mester az más mester mívét megh alázza, huszonöt pénzen marad. Ha valaki az Szőch mesterek közől megh betegedik, az Chéh mesternek igaz intése szerint, ha Szőch mester léjend két Szűch mester, ha mester Feleséghe, két Asszony állat mester Feleséghe, ha szolga két szolga, ha apród két Apród, kell vigyázni az betegh mellett, és mellé adassék. Valakinek az Szűch Mesterek közől halottja léjend, és az Chéh Mester megh hirdeti, mind az teöb Szűch mesterek, és az eő Feleségjek tartozzanak jelen lenni az halottnak eltemetéséhen; ha ki jelen nem lészen, két pinth bor az maratsága. Valamely az mesterek keözűl

országban, avagy paráznaságban találtatik, vagy az Ő Feleséghe, annak mesterséghe letetessek. Valamely az mesterek keözül az Chéhben elvéghzett Tanáesot idő nap előtt Feleséghenek, Fiának, avagy kinek ideő előtt megh jelenti, egy forinth maradságha, az Chéh mesternek két annyi. Valakik az Szűch mesterek keözül ez megh irott szerzésöknek, vagy az chéh mesterek beszedenek, és tisztességes intésének nem engednek, Tiz pint borral az jobb félébül tartozzék fizetni, mely dolognak eörök emlékezetére; és nagyobb erősségére adtuk és engedtuk az Szűch mestereknek. Datum in oppido Kechkeméth die vigesima octava Mensis Januarii Anno Millesimo Sexcentesimo Quinquagesimo Nono. (L. S.) Cum autem Nos ad conservandam vitae humanae conditionem, rectèque vivendum nihil utilius esse Judicemus, quam unumquemvis Statum certas suae conditionis habere Partes, et normas. Ob hoc Nos praemissa dictorum Magistrorum Pellificum Kechkeméthiensium Supplicatione et Instantia, veluti aequitati consona, admissa, attactos universos Articulos, omniaque et singula in iisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, acceptavimus, ratificavimus, et approbavimus, ac pro iisdem Pellionibus, ipsorumque successoribus et Posteris in Perpetuum valituros confirmavimus. Imo acceptamus, ratificamus, approbamus, et confirmamus praesentium per vigorem. Salvo Jure alieno. Committentes et serio mandantes Authoritate nostra Palatinali Judici, ceterisque Juratis dicti Oppidi nostri Kechkemeth praesentibus et futuris, quatenus attactos Magistros Pellificos in sensu eorundem Articulorum manutenere, et contra quoslibet impetitores tueri et protegere debeant ac teneantur. In cujus rei majorem fidem, praesentes Litteras Nostras Secreto Sigillo nostro, et manus propriae subscriptione communitas extradandas duximus et concedendas. Datum in Castello nostro Murányallya die Octava Februarii Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quinquagesimo Nono. Comes Fr. Wesseleny. mp. (L. S.)

Eredeti, a kecskeméti Szucs czéh ládájában.

45.

1659. Dec. 6. Vesselényi Ferenc nádor, a Jolsvai varga, szűcs, csizmadia, és timár mesterek panaszára, a kecskemétieket eltiltja: hogy a megnevezett panasztevő iparosokat a bőrök vásárlásában akadályozni ne merészeljék.

Mi Gróff Hadadi Wesselény Ferencz, Murány Várának örökös Ura, magyar ország Palatinusa, Kunoknak Birája, Ghömör Vármegyének Fő Ispánya, és az Fölséges Leopold Római Császár, Magyar, Német, és Cseh Ország Királlyának titkos belső Tanácsa, komornyikja, és Magyar Országban helytartója. Adgyuk tudtára mindeneknek az kiknek illik, kiváltképpen Kecskeméten lakozó Bíráknak és Polgároknak; hogy ez levelünk praesentáló Jolsvai Városunkban lakozó Varga, Szőlcs, Csizmadia, és Timár mesterek hozzánk folyamodván, panaszképpen jelenték, miként ez elmúlt időkben mind magok, mind penig elejek szokott mesterségeket űzvén, szabadon és békével mindenütt Magyar országban bőreket vettek volna, és más arra rendelt emberek által is magok számára gyűjtegettek, és hordattak volna, mostanság kediglen némellyek nem tudatik mitől viseltetvén, kiváltképpen Kecskeméti Szőlcsök mind magokat az Jolsvaiakat, mind peniglen azokat, a kik számokra afféle bőreket gyűjtegetnek és hordanak, ez illyetén bőreknek vásárlásokban, és megszerzésekben háborgatni, bántani, s azokat erőszakkal hátokrúl levonni, tilalmazni, és másféle alkalmatlanságokat az Ország törvénye ellen cselekedni és próbálni ne merészellyék, nem kicsin kárával és praejudiciumjával ezen querulansoknak. Kihez képest mink nem akarván ez illyetén hatalmaskodásokat és inconvenientiákat tovább henyélő szemekkel néznünk. Annak okáért minden felül megh írt Rendeket ez levelünk által requirállyuk, sőt az kiknek illik, nevezet szerént penig Kecskemétieknek, tisztünk szerint hadgyuk és parancsolljuk, hogy senki az megh nevezett Jolsvai Vargákat, Szőlcseket, Csizmadiákat, és Timár mestereket, s azoknak emberit, se személyek-

ben, se szokás szerint való bőrek vásárlásában, és megvételében, sehűn, semmi lott okon háborgatni ne merészellye, hanem mint annak előtte, úgy most is mindenütt szabad vásárlások és gyűjtések lehessen, ezt hozván magával az közönséges igasság is. Egyéb aránt valaki ez parancsolatunk ellen fogh cselekedni, szoros igasság szerint való érdemlett büntetést el nem kerüli. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Posonii die 6. Mensis Decembris Anno 1659. Gróff Hadadi Wesselény Ferencz. mp. P. H.

Egykorú másolat az 1650—1664. évekroli törvénykezési Jegyzo könyv 93—94. lapjain beírva.

C) Kovácsok.

46.

1653. A nagyváradi kovács céh régi szabályait, melyek már II. János király által megerösíttettek, saját pecséte alatt átiratván, a kecskeméti kovácsok használatára átengedi.

Mi Második János Király, Istennek kegyelmességéből Magyar Országnak, Horváth Országnak Választott Királlya, Adgyuk emlékezetül mindeneknek az kiknek illik; Hogy az mi híveink közönségesképpen az Kovács Mesterek, Lakatgyártók, és Csiszárok, hozának mi előnkben jó módon, és jó renddel megiratott az ő Czéhek felől való végezéseket, Tudniillik: hogy ők minden esztendőnként három Czéhmestert közzülök ollyant, az mineműt ők szeretnek, emelhessenek és választhassanak, az kik ő köztök való dolgokat, az mellyek az ű Mesterségekre néznek, megvizsgálhassanak, megláthassanak, és végére mehessenek, és az ű szorgalmatos gondviselésekkel a kiket büntetni kell, megbüntethessenek, úgy szinte mint egyéb Városokban, és nagyobb helyeken, kik Magyar Országban vadnak, az szerint ők is cselekedhessenek; Annak felette: hogy senki az Kalmárok közzül, avagy azok a kiknek Boltjok vagyon, és egyéb kereskedők, az akar Városbeli legyen,

akar penig külső ki Vásárra jőne, Szablyákat, Sarkantyúkat, lakatokat, Kapákat, Kaszákat, és ezekhez hasonlókat itt ebben a Városban, se Boltban, se házakban, se Sátorban különben ne árulhassák, hanem először egy negyedrészt, azaz huszonöt legyen egy kötésben. Ha peniglen valaki az emberek közzűl, avagy Kalmár, avagy egyéb a kinek boltja vagyon, avagy egyéb külső kereskedő emberek, vagy Vásáriak az mi végezésünk és rendelésünk ellen különben találtatnának, hogy árulnának az negyedrész azaz huszonöt kötés kivűl; mindgyárást az mi ott való Dékánunk embere által, és az megmondott Czéhmesterek embere, vagy magok által, effélektűl elvétessenek és elvitettessenek, és azt két részre osszák, Egyik részét Püspök Uramnak, másik részét penig magoknak rendellyék az Kovács mesterek. Annak fölötte: ha valaki az Vásárokra jő, a vevő emberek közzül, Szablyákat, avagy két élű Pallosokat tisztítottakat, avagy egyéb hadakozó szerszámot ide az Városban béhozna, azok külömben ne árulhassák, hanem elősször az negyedrésszel. Az kik peniglen találtatnának illyen módon árulni az negyedrésznek megadásán kivűl, az ollyanoktól vétettessenek el, és két részre osztassanak, az megmondott mód szerint. Továbbá hogy ha az Csiszár mesterek közzűl az kivűl való mesterektűl tisztított Szablyákat, avagy Pallosokat venni ezen Városban külömben ne vehessenek, hanem az negyedrésszel, sőt még ő magok is a Csiszár mesterek efféle megtisztított Pallosokat, Szablyákat, kiket az kivűl valóktúl vettenek, Ezen Városban, És ha még az negyedrésszel vették volna is, sem egy által, sem másképpen ne árulhassák, hanem csak az Városon kivűl. Annak fölötte, hogy ezen Csiszár mesterek Pallosokat kiknek maroklattyok volna, az kivűl valóktúl ne vehessenek, hanem csak maroklat nélkül valókat. Annak fölötte, hogy az megnevezett Kovács mesterek is az megmondott Csiszár Mestereknek mindenkor, és minden időben huszonkilenczednél Boldajával, avagy Tőrfejével öszve számlálván, kit az Köszörű kövén megköszörűltek és megtisztítottak, egy forinton tartozzanak nekiek adni minden-

koron Ők is penig az Cziszár Mesterek Boldástól az kivül valoktúl ennekutánna nem vehetnek, hanem csak Ezen Városbeli Kovácsoktul ezt meg jegyezvén és hozzá tevén, hogy az Csetnekről jott szekeresek, kaszákat, ez Városban, és ezen Városban valo Sokadalomban kulomben el ne adhassanak, hanem az negyedresszel. Vas szegeket penig az szokás szerint adhassanak el. Végezetre; mivel hogy ugyanezen fele Csetneki Szekeresek az Kovács Mesterekkel egy Czéhben, avagy kalandossagban vadnak es mondatnak lenni. Ez okáért ők is azon Szekeresek minden esztendőbeli Pünkosd Sokadalmában minden szekertól az megmondott Mestereknek Egy Ort pénzt kivel akkor szoktak élni [1]) azaz huszonöt penzt, a mint annak elötte is szokás volt, akkor tartozzanak adni. Hogyha penig az megmondott Szekeresek közzül ezen helyen valaki meghalna, ezen Kovács Mesterek, és mindnyájan az kik az ű Czéhekben vadnak az szokás szerint tisztességessen tartozzanak eltemetni. Ezt sem hagyván hátra, hogy valamikor az Vasnak szüksége lenne, akkoron mind Városbeliek s mind az kivül valók Vasat mázsával, se egyébképpen nyereségre, és egyéb Komplárságra semmiképpen ne vehessenek, hanem csak házok szükségére, sőt hogy elősször az megmondott Mesterek az ű szükségekre, avagy a mennyit akarnak szabadon vehessenek eleget. Ezt is hozzá tévén, mivel hogy mind az Püspök Uram szolgálattyában, mind penig minekünk Uroknak szolgálattyában lenniek kell, akarjuk hogy az Vasnak szükségének idejen hogyha némellyeknél, avagy akárkinél, és akárhol Vas találtatnék, ollyankor az megmondott Mesterek az megtalálltatott és megvett vasat, kit vagy Püspök Uram, vagy mi szükségünkre szedtek volna fel, ő magok között egyenlőképpen oszlattassek. Utulszor: hogy ha valaki az Mesterek kozzé adná magat, avagy mesterséget akarna felvenni, az ollyan mindenek elötte az Mestereknek Egy Arany forintot, két Tal etket, két Bélest, egyik Riskásával, másik malosa szőlővel sült

[1]) „Singulum unum Orthonem denarium pro tempore currentem" — ezt vak Állanak a latin szövegben.

légyen, és három Pint bort Mester asztalban tartozzék adni. Annakutánna is az második Esztendőben, Esztendő azon napon a mellyen efféle Mesterséget fel vött volt, ismét egy Arany forintot. Az harmadik esztendőben is ezenképpen Esztendő azon nap, mellyen az mesterséget felvette hasonlatosképpen egy Arany forintot. Utulszor penig, vagy mikor az Mesterek akarják, egy Ebédet, négy Tál étekkel, és elegendő borral, és három bokor kesztyűt az megmondott Czéh mestereknek. Nekünk penig ű Uroknak Ötvenhat pinzt. Püspök Uramnak is hasonlatosképpen Ötvenhat pinzt, az ű Új mesterségének megjelentésére tartozzék adni. Ezt is oda számlálván hogy mikor valakik az Kovács Mesterek közzűl, avagy azoknak szolgái közzűl valakinek akar Városbeli embernek, avagy kivűl valónak lovának meg Patkolásában szeggel meg sértenéje, avagy meg nyiraznája, ollyankor az mester Tizenötöd napig maga költségén gyógyítani tartozzék, az lónak penig Ura az lovat szénával abrakkal ű maga tartozzék tartani és gondot viselni reá; Hogyha penig ez Tizenötöd nap alatt az meg nyirazott Ló ez Kovács Mester által meg nem gyógyíttatnék, el telvén az tizenötöd nap, azon mester mind addig míg az ló az előbbi egésségére nem jut, Étellel, szénával, abrakkal tartozzék tartani, és gondot viselni reá. Ezt is el nem hagyván: hogy az Czéh Mester közönséges jónak okáért parancsolna valamellyik Mester embernek, és azt nem cselekedné, vakmerőségből elmulatván, mind annyiszor, valamennyiszer megveti a parancsolatot, két-két forinton maradgyon, és megvehesse rajta. Az mi penig az leginynek dolgát illeti: akik Szent Mihály napjára be nem állanának, két forinttal megbüntetődgyenek. Az beállások azért Szent Mihály napjára legyen, Szent Pál és Szent Péter napig szolgállyanak; Hogyha peniglen Kontár helyre mennének, és annak utánna be jönének, két forint legyen az büntetések, Fizetések penig az Tudósoknak, kik hetibéresek, legyen böjt középtől fogván Sz: Pál, Sz: Péter napig egy-egy fű verő Kasza, és Szent Mihály napjától fogva Böjt közepig huszonöt pénz, Az tudatlanbaknak penig fizetések a kik jók, kik

fel heti Béresek, azoknak egyiknek egyiknek két hétre egy kaszat, kik azoknál is alább valok, legyen tizetések öt forint s negy kasza. Mivel azért ez gyarló életben mindenek betegség és halandóság alá vettettenek, ha az Mesterek közzűl valamellyik meg betegul, avagy az legény közzűl, tehát az Czéh mester tartozzek egy mesterembert a beteghez vetni étezakára, a legeny mellé hasonlóképpen legenyt, hogyha az Czélmester Parancsolattyának nem engednének, két forinttal buntesse meg toties quoties, hogyha penig holtok történnék, az Temetésére akar mesternek, akar legénynek, és a meg írt mesternek Cselédgyének, tartozzanak az jelt látván elmenni, és tisztességesen eltakaritani, hogyha peniglen valaki elmulatná, elöször Tizennyolcz, másodszor harminczhat pinzzel, harmadszor két egész forinttal bünteteséssék meg minden engedelem nélkül. Ezt is hozzá tévén, valamely mesternek szolgája volna, s az mester emberek közzűl valamellyik, vagy maga, vagy más által, akar legénnyét, akar inassát magához hitegetné és csalogatná, tehát az dolog meg világosodván, mindenkor két forinton maradgyon érette. Mivel azért az Kontár helyekről igen beszoktanak menni az Vásárokra, és egyébkor is az Kovács mesterek, a ki nem kevés károkra szolgálna az Kovács mestereknek, azért ne legyen szabad árulniok semmiképpen, a fellyűl meg írt mód szerint. Annak fölötte mivelhogy ez mi engedelmünk, és Adományunk ez Kovács mestereknek nem kicsiny hasznokra valónak láttatik lenni. Annak okáért ezen Kovács mesterek, es azok képében az tisztességbeli Ágoston Kovács, Olasziban lakozó, Sarkantyús Benedek, és Csiszár Osvald, az mi részünkről való Czéh mesterek szabad akarattyok szerint ű magoktúl igirtek, hogy Puspök Uramnak a maga lovaira, az mi részunkről való penig nekünk és a mi lovainkra, és akar mellyikünkére az mikor az szükség kivánnya mindenkor három lóra való patkót üssenek fel. Igy mindazonáltal, hogy a mi Tisztviselöink az megnevezett mestereknek arra való elég vasat adgyanak. Az megmondott Lakat gyartók penig, es Csiszárok Puspok Uram részere valok

magának az Püspöknek, és udvara népének, nekünk penig magunknak, és házunk szükségére az mi részünkre lévő Lakatgyártók az ű mesterségekkel készített Pallost, Sarkantyút, Lakatokat, Vas szegeket, Belenczéket, és egyébféle ű általok csináltatott szerszámokat, a mint egyéb kivűl valoknak szokták volna eladni, nekünk azoknak az árrából harmadát kitudván alább tartozzanak adni. Egyébféle Vas szerszámokat is az szerint mi magunk, és udvarunk népe szükségére valókat hasonlatosképpen tartozzanak adni mi nekünk. Továbbá akarjuk hogy az megmondott Kovács mesterek, Lakatos, és Csiszár mesterek, mind Czéh Mesterek és egyebek, az kik az ű Mesterségeknek nevét viselik, kik az Városban laknak, Esztendőnkint minden Úrnapján, az mint tudniillik mind eleitől fogva szokás volt mind az mai napig, és megtartatott tisztességesen, kiki az ű értéke szerint meg gyujtott gyertyákkal, és arra való szokott Zászlóval, harang szót hallván, az Nagy Misén, a mi Szentegyházunkban gyülekezni, és az Isten igiét meghallgatni az mi rendtartásunk szerint az Processioban jelen lenni, és azt a napot, úgymint nagy Czégéres vagy Jeles Innepnapot, nagy és békességes gyönyörűséggel, minden háborúság és viszálkodás nélkül tartozzanak meg ülleni és szentelni. Végezetre utulszor Ezt is hozzá adván, hogy midőn valamellyik Czéhbeli mester ember, legény, vagy tanuló gyermek, elmúlhatatlan bizonyos szükségétől kínszeríttetvén, ez Levelünket, vagy Czéheknek közönséges szokott Pecséttyét az Czéh mestertől kikérvén, nap alá mentéig magánál tartván, ugyan azon a napon a Czéh mester kezéhez vissza nem vinné, két forint birságot tartozzék érette fizetni. Mely dolognak emlékezetire, és örökké való erősségére, ez mi hiteles és függő Pecséttel megerősitetött Privilegium levelünket végeztük engedni és kiadni. Költ ez Levél Szent Péter Apostol megfogattatásának Innepe napján Christus Urunk születése után Ezer Négyszáz Nyolczvanegy esztendőben. [1]).

[1]) Ezen évszám kétségtelenül hibás: mert második János Zsigmond 1571-ik év elején halt el; — azt kell tehát nagy valószinűséggel követ-

Mi azért Váradi Kovács Mestereknek Czék Mesteri, úgymint Nagy Bányai István Kovács Fő Czeh Mester, és Váradi Mihály Kovács Kis Czeh Mester, az fellyül megirt Kovács Mestereknek kepekben, az Kecskeméti Bocsuletes Fő Bironak úgymint Zana István Urannak Eskuttivel együtt, azon Kecskemét Városának Kovács ott lakó mesteri mellett törekedven nekünk küldött levele által, ki ott lakó emberseges Kovács Mesterek, úgymint Lévai Gyenis János Kovács, Csuka Jakab Kovács, és Tóth István Kovács adának kezünkben. Meg értvén azért az Kglmetek Kovács Uraimek mellett való töreködését, és az ő hasznokat is nem kevés előmenetelekre nekik és Successorinak az szerint a mint nekünk engettetett, és egyébb helyekre is magyar Országban eddig ki attuk a kiknek kivántatott, az szerint az Úrban ki múlt boldog emlékezetű Zs. János Királynak Privilegiomának continentiája szerint kiattuk, jövendőbeli hasznokra. Költ Váradon Szent Iván havának Tizenkettődik napján; Ezerhatszáz Ötven három Esztendőben. (Pecsét.)

A kecskeméti kovács céh ládájában létező nagyváradi eredeti kiadványról átírva; melynek egy jóval régibbnek mutatkozó, de csonka latin példánya is ugyanott találtatik.

47.

1653. A nagyváradi kovács céh átíratván saját pecséte alatt kiadványozza Báthory Zsigmond fejedelemtől nyert céhszabályait a kecskeméti kovács céh részére.

Mi Somlyai Báthori Zsigmond Erdély Országnak Vajdája, és Szekelyek Ispánnya etc. Adgyuk emlekezetire jelen való Levelunkben, az kiknek illik mindeneknek jelentven. Hogy az becsuletes Thúri Tamás és Böjti László, az mi

---

köztetni — mit a következő oklevél szövege még hihetőbbé teend — hogy a nagyváradi kovács céh több fejedelmektől birt régi céhszabályokat, és így 1481-ik évről is volt Mátyás királytól céhlevele, melyekből valamely avatatlan fogalmaz a föntebbit szerkesztette, — meg pedig latin szövegből, s nem elég szerencses fordítással.

Váradi Városunkban lakó kovács Mestereknek Czéh Mesterei mind eő magok és mind azon mi Váradi Városunkban lakó eszes és tekintetes [1]) minden Kovács Mestereknek nevekben és személyekben mi előnkben személy szerint jövén, adák elé, és jelenték mi nékünk, az Vitézlő, eszes, és tekintetes Eötvös Deménynek Váradi Fő Birónak, az több Eskütt Bíráknak, és az egész Váradi Tanácsnak Regál papíroson kinyitva költ és kiadattatott, és azon Váradi Városnak pecsétivel az Levélnek alsó részénél veres viaszon nyomva megerősíttetett levelét, melyben valának bé írattatván némű-némű Artikulusok, mellyeket azon Váradi Fő Biró és Eskütt Birák, az Váradi Kovácsok Czéhinek erősségére és ususára, azon Kovácsok kérésére adták és engették az ide alá megíratott rendi szerint. És supplicálának minékünk alázatossan, hogy azt a Levelet, és abban való minden Artikulusokat és Czikkelyeket erőssekké, kedvessekké, és minden bévételre méltókká tévén, jelen való Levelünkben bé íratni, és azon Váradi Városunkban lakó Kovács Mestereknek, és azoknak minden Successorinak, utánnok következendőknek mind örökké erőssekké tévén confirmálni méltóztatnánk, melly Levélnek rendi illyen vala. Mi Eötvös Deminy Váradi Fő Biró, az több Eskütt Birákkal, és az egész Váradi Tanácscsal egyetemben Adgyuk emlékezetire ez jelen való Levelünkben jelentvén mindeneknek az kiknek illik. Hogy ebben az Váradi Városban lakó eszes és tekintetes minden Kovács Mesterek személy szerint jövén mi előnkbe, jelenték minékünk: Hogy ők a régi időben az három rendbéli míves, vagy kézi munkával élő Mesterek, tudni illik: Kovácsok, Sarkantyúsok, vagy Lakatgyártók: és Csíszárok, ezen Váradi városban lakók, ugyanazon egy Czéhvel éltenek volna. De annak utánna idő jártába azon három rendek bizonyos és meghihető okokból eő magok között egymástúl megoszlottak, és elválasztattak volna, és immár sok esztendőktűl fogva külöm-

[1]) A „prudens et circumspectus“ latin szavak nem kielégítő fordítása.

lozó és külömb külömbfele rendtartások volna, és nem azon egy társaságban és Czehben elnenek; minek okáért azon Kovács Mesterek ollyan Levél nélkül szokolkodnenek, melly csak az ő Mestersegekre és Czehekre nézve, és olly Articulusokat s végzéseket foglalna be, mely csak az ő rendeket, és nem egyeb rendeket illetne. Annak okáért kerenek bennunket azon Kovács Mesterek illendő torekodessel, hogy mi az ő csendessegeket és kozonséges hasznokat elben előttunk viselven, ő nekik bizonyos Articulusokat rendelni, adni, és engedni, es Varasunk öreglik Pecsétivel megerősítvén, beiratni, és ő nekik s maradekinak, es utánnok kovetkezendők, mindeneknek arrol való Levelet adni akarnánk; kiknek kéreseket igaznak es meltonak ismervén, es azt is eszunkben vévén, az megnevezett Kovács Mesterek immár sok esztendőtől fogva mind az Csiszároktól, mind a Lakat gyártóktúl külombozó végezéseket és rendtartásokat tartottak volna, és most is nem egy Czéhet tartanának. Azért az ide alább megiratott Articulusokat mi is egyenlő akaratból, és egyezésből ő nekik, és minden ő utánnok kövekezendőknek rendeltük, attuk, és engedtük illyen formán: A Kegyelmetek Várossából Kecskemétről érkezvén hozzánk ide Váradra ugyan ott lakó Csuka Jakab Kovács, — Mihály Kovács, és Tóth István Kovács Uramék úgy az magok képekben és nevekben, ez ide alább meg írt ugyan ott lakó emberséges; tiszteletes Kovács Urainknak is úgymint: Gyenis János Kovács, Bekős Mihály Kovács, Gyorgy Kovács, Pál Kovács, és Mojzes Kovács személyében s meg adák a Kegyelmetek 10. die Aprilis írt levelet 25. Anni praes. Mens. May, mellyet midőn elolvastunk volna s continentiáját értettuk volna, az Kegyelmetek irásának jo szivvel engedtunk, az fellyül meg írt jóakaró Kovács Urainknak is akarván szolgálnunk a végre, hogy ők is az boldog emlekezetű, Urban kimúlt Janos Király Privilegiuma szerint élhetnének, és hogy ahoz a szép rendtartásnak modgya szerint mivelhetnének, az Praerogativánk szerint, mivel Magyar Országban (a mint a meg írt János Király Levelenek tenora tartya) mindenutt

a hun kivántatott tőlünk kiadni, kiadnók, a végre mi is tartozván kiadni, kiadtuk az tiszteletes Kecskeméti Biró Uram Zana István Instantiájára, eskütt társaival együtt, mely reájok applicáltatván így következik: Először tudniillik hogy ebben az Kecskemét nevű mező Városban lakó minden Kovács Mesterek minden esztendőnkint az mi Urunk Jésus Christusnak környülmetélkedésének Innepe után következő legközelebbik Vasárnapon eggyüvé gyűlhessenek, és két tisztességbéli és arra alkalmatos férfiakat ő közzülök Czéh Mesterségre választhassanak, kik mindgyárást azon Mesterek gyülésében az Czéhnek rendtartásinak megtartására, és minden egyébb dologra is, melly az ő Czéheknek igazgatására néz, hiteknek letételével köteleztessenek, mely hitnek letétele véghez menvén, azon két Czéh Mesternek mindgyárt az Czéh közönséges ládáibúl két forint fizettessék. Annak fölötte hogy azon Czéh Mesterek az több Mesterekkel eggyütt minden tizenötöd napon, tudni illik hétfű napon az fő Czéh Mester házához menni, és öszve gyűlni tartozzanak, hol minden Causákat, mely az ő mesterségére nézhetne, és két forintig kiterjedne, megitélhessék, és executiot is tehessenek. Tanúkat is penig ollyanokat megeskütthessenek, a kik azon Czéhekhez tartoznak. Ha penig a szükség úgy kivánnya, hogy olly embereket, kik külsők, kik az ő Czéhekhez nem tartoznak, meg kelletnék eskütni, ollyankor az Kecskeméti fő Birót, ki akkor lészen, tartozzanak megkeresni felőle, és egy eskütt Biró előtt, kit az fő Biró arra elválaszt és bocsát, afféle külső tanúknak vallásit az előtt hallassák meg, és vehessék bé. Ha penig valamely Pörös fél az Kovács Mesterek törvény tételével meg nem akar elégedni, mindgyárást az a Causa, mely vagy Mesterségének elvesztését nézné, vagy penig két forintig való birságot illetne, jobban megvizsgálásnak okáért elsőben több míves renden való közönséges Czéh Mesterek, kik külömb-külömb renden való míves emberek légyenek, és öszve hivattassanak, azok eleiben appellálhasson és kérdőre vehesse. És onnan ismét a meg írt Kecskeméti fő Birónak székire vihesse, mellyet az Kecskeméti

fő Biró az ő esküttt Bíráival megitélvén, és meglátván, vi szontag Executionak okáért ismet azon Kovács Mesterek eleiben visszabocsátani tartozzek. Ha penig oly Pör forgana, mely a két formt summát fel nem érné is, az ollyan Causa ne az kozonséges Mesterek eleiben, hanem csak az Kecskemeti fő Biró Szekire, kérdésnek után egyszer elvitessék, és onnan ismet utolsó Executionak okáért az Mesterek eleiben vissza bocsáttassék. Azt meg jelentvén, hogy ha valakinek az Mesterek közzűl, vagy egyéb akarmi renden lévo emberek kozzűl, az fellyűl meg nevezett tizenötöd-ötöd napokon az Czehben Pöri lészen, az ollyan porös semmit ne tartozzek fizetni; de ha valamelly Mesternek, vagy egyéb akarmi renden lévő embernek szuksége azt kivánnya, hogy az Mestereket nem az meg nevezett tizenotod napon kellene oszve hini és gyűjteni, az ollyan emter a kinek törekodésére az Mestereket öszve kellett gyűjteni, az Mestereknek közönségessen tartozzék tizenkét pénzt fizetni. Továbbá ha valaki az kovács mesterséget megtanulván, és jól tudván, ő magát az Czéhnek társaságában bé akarja adni, és mesterséget akar felváltani, az ollyan az egész Czéhet megkeresse, és az közönséges Czéhben megjelentse, hogy ő mesterséget akar fel venni, kinek tudománnyának és mesterségének megvizsgálására és meglátására két látó, avagy vizsgáló Mestert válasszanak, kiknek szemek láttára az ollyan új Mester, a ki mesterséget akar felvenni, maga kezével és mestersegével, minden egyebek mutogatása nelkul, Éjel, éjtél után való egy orakor elkezdven, az kövtekezendő napnak estvejeig illyen négy vas szerszámokat, mellyeket Mester Remeknek hinak, tudni illik: egy öreg Fejszét, egy Fű vágó kaszát, egy Ásót, és egy kapát jól tartozzek megesinálni, készíteni, megtisztitani, fényesiteni, vagy az mint szokták mondani megköszörülni, és minden készuletivel tellyességgel elvégezni, és annak a két nezo, vagy látó Mesternek azon az napon tartozzék ételt és italt adni. Ha penig annak a ki mesterséget akar felvenni, akkor szolgája nem volna, más Mestereknek szolgái közzűl kettőt, a kiket akar, arra az egy

napra hogy az Pőrölyökkel üssék az vasat, ő magához hívasson. Ezeket így elvégezven, más következendő napon az Czéhnek gyűlésében az, az ő tűlle megkészíttetett négy szerszámokat mind az egész Mesterek eleiben elő vigye, mellyeket azon Mesterek mind egyenkint jól megnézni, és jó leiki ismeret szerint megvizsgálni tartozzanak. És ha azok a Kovács Mesterektűl jovaltatnak, tehát az ollyan új Mester az Czéhnek társaságában bevétetik. Ha penig azoknak a szerszámoknak ketteiben valami vétkecske találtatik: azért az Mestereket könyörgésével megengesztellye; De az ki háromban nagy vétket találtatik tenni, és nem jól készíteni találtatik, az ollyan az Czéhben bé ne vétessék, hanem többet kénszeríttessék tanúlni. Továbbá az kinek műve vagy mestersége az fellyűl meg írt módon megláttatik, és az egész Czéhtűl javaltatik, az ollyan azon ő mívének bémutatásának és jovallásának napján, az ő béállásának jegyére az Czéh közönséges Ládáiban négy magyari forintot tartozik adni, és mindgyárást nyilván az Czéh társaságában vétetik, és attúl fogva ebben az Kecskemét Várassában az Kovács Mesterséget, mint szinte egyéb egy akárki az több igaz Mesterek közzűl, ő is az mívet gyakorolhattya és mívelheti. De míg azt az négy szerszámot, mellyet Mester Remeknek hínak, meg nem készíti, és az négy forintot meg adni nem akarja, addig az Kovács Mesterséget gyakorlani és mívelni semmiképpen meg nem engettetik, mivel az Sz: Püspök püspöksége alatt lakván (?) Az mikor az melly ifjú Mester bé áll, tartozzék az béálláskor száztizenkét pénzt adni, mely pénznek a fele légyen Püspök Uramé, a másik fele penig az Czéhé. Ugyanazon ujonnan beállott Ifjú Mester tartozzék mester-asztallal, a melly illyen dispositioval és ordóval légyen: Az Új Mester főzessen hat tál étket; Első tál étek légyen Káposztás hús egy Disznó orjával egésszen fejestűl, melly között légyen négy koncz. Második tál étek Tyúk édes lével, melyben légyen tíz Tyúk. Harmadik tál étek Riskásával két konczal, kiben légyen tíz Tyúk. Negyedik tál étek Fekete lév, négy jó kövér malacczal. Ötödik tál étek Sűlt, két jó öreg kövér

fessal Pecsenye [1]), és két jó oreg kövér malacz töltve, ugyan ezen sült tal etek mellett légyen ket Beles, egyik malozsa szolővel, másik Riskásával sült. Hatodik Gyümoles tál etek; ugymint: Perecz, Dió, Mogyoro, elegendo. És mindezek mellé az eledelek melle azon Uj Mester azon a napon elegendő Bort, ollyant, valamellyet az kovács Mesterek szeretnek, tartozik adni. Ezt is végeztuk egesz Czehül, hogy arra az napra, mellyen az Uj Mester mester asztalát megadgya, rendelunk két látó mestereket ő melle, kik ez leirott rend, és mód szerint az megrendelendő eledelekre jó lelki ismeret szerint vigyázzanak, és az ebedet elkesztettessek. Annakokáért mind az Disznó Orja, mind az Hüsz tyúkok, mind az hat malaczok, és két fessal Pecsenyek ollyanok legyenek, mellyeket az arra rendeltetett Látó-Mesterek bevehetnek. Hogyha penig az ollyan Uj Mester, ki az Czéhben bé akar állani, és ez fellyül megirt ebedet elkészitteti, akkoron megpanaszolnia vagy közönségessen az Czehnek, vagy penig az Mesterek közzül valamellyik előtt panaszképpen valami tiszteletlen szót szóllana, Rendeltük egész Czehül, hogy mindgyárást az egész Czéh onnét fel kelvén elmennyen, és minden költsége hiában lévén, mestersége nélkül ellégyen. Azután harmadik holnapban azon Uj Mester mind az egész Kovács Mestereknek, az Czeh közönséges Ládájában, mikor mester-asztalt ád, ugyan akkor az mellett tiz magyar forintot tartozzek adni, és fizetni, és a két Czéh Mesterüknek két bokor keztyüt. Minthogy penig ezt a megirt Articulust az Czéhben újonnan bé állandó Ifjú Mesterekről az Czéh Levelének rendi és kivánsága szerint egész Czehül végeztük, jovallottuk, és comprobáltuk. Tehát mi fellyül megirt mostani Czéh Mesterek közöseges Mestertársainkkal edgyütt adgyuk emlékezetire minden tisztességes Kovács Mestereknek, mind mostaniaknak, s mind ezután következendőknek, hogy valaki ez Articulus ellen az Mesterek közzül csak valami kis illetlent szóllana is. Végeztuk egész Czehül, hogy mindgyárást

[1]) Ma „felsárnak nevezik, mely marhacombot jelent.

egy egész Mester-asztalon maradgyon, mellyért se közönséges Czéhre ne appellálhasson, sem imide, sem amoda ne excipiálhasson, hanem az Czéh rajta megvehesse, minden fogyatkozás nélkül. Ezt is el nem hagyván: Mikor Kecskemétre szenet hoznak bé el adni, a Kovácsokon kivűl senki meg ne vehesse, még ők is tartozzanak egymás közt fel osztani. Az Apródok vagy Inas szolgák felől végeztetett, hogy ha valaki az Kovács Mesterséget akarja megtanúlni, az ollyan az ő mester-gazdájánál két hétig lakjék, azután az a Mester két Kovács Mestert hozzája híván, az ő Apródgyával vagy Inassával két esztendeig meg szegődgyék, és az ő Apródgyának mindenik esztendőre egy-egy forintot, két inget, lábravalót, elegendő sarut, egy Ködment, és egy süveget tartozzék adni. Azoknak penig a két Szegődtető Mestereknek két pint bort adgyon. Ki tellvén penig a két Esztendő, azon Mester az ő Apród, vagy Inassát az Czéhben felszabadítcsa, és az ollyan Apródnak az Czéh Pecsétivel az ő esztendejének igazán kitöltéséről való bizonyság Levelet az egész Mesterek tartozzanak adni. Az Apród penig akkor az Mestereknek huszonöt pénzt fizessen. Mi azért Váradon lakó Nagy Bányai István Kovács öregbik Czéh Mester, és Váradi Mihály Kovács kis Czéh Mester, az egész becsületes Czéhbeli Társainkkal eggyütt az fellyül meg jedzett mód szerint az boldog emlékezetű Istenben kimúlt s idvözűlt Zs. János Királytól extálván Privilegiumunk, annak tenora szerint, mivel minden Magyar Országi Czéhek innen vévén eredetet, az szerint: megtekintvén egész Czéhűl mind az meg írt Kecskeméti Biró Uram Zana István Uram érettek való esedezését, s mind peniglen az ő jövendőbéli dolgokat, hogy ők is, és utánnok lévő successori élhessenek azon Privilegiumnak erejével. De így mivel az Privilegiumnak continentiája ez: hogy minden az Három Sátoros Innep napokon, úgymint: Karácson, Húsvét, és Pünkösd Innepiben készen légyen az Harangszót hallván az Felséges Istennek tisztességére s az mi Lelkünk Idvességének keresésére. Vasárnapokon is gyujtott gyertyákkal, szövétnekekkel, és szép szivbeli dicsíretekkel engesztellyék a Minden-

ható Istent is könyörgésekkel. Mi annakokáért egész Czéhűl fide nostra mediante ki adtuk az mi Czéhünknek szokott Pecséti alatt. Költ Váradon Pünkösd havának huszonhatodik napján Ezerhatszáz ötvenhárom Esztendőben. (L. S.)

Egykorú másolat a kecskeméti kovács céh ládájában.

48.

1653. Musztafa Efendi budai kincstartó a kecskeméti kovács mesterek között évenkint három céhmestert választatni rendel, azok hatáskörét megszabja, a kontárok és czigányok ellen intézkedik s a kovácsokat a városi biró és tanács ótalma alá bízza.

Mi Musztafa Efendi Budán lakozó, az Hatalmas győzhetetlen Török Császárnak az Tengeren innen lévő Végházaiban lévő Vitézinek fizető Mestere, Kamorás Ura, Nazur-Békje, Istennek engedelméből mostan.

(Török pecsétjegy és címirat.) [1])

Adom tuttára mindeneknek az kiknek illik ezen pecsétes levelemnek rendiben, hogy jövének előmben az Kecskemét Városában lakozó Kovács Mesterek, nyujtván alázatos supplicatiojokat, hogy az mi hatalmunk szerint adnánk ő nekik oly levelet, az mellyel ők is az ő Szabadságokban mi általunk megtartatván, erőssek lehetnének. Kivánságok penig ez, hogy minden esztendőnkint közzűlök három Czéh Mestert ollyant az mineműt ők szeretnek választhassanak, az kik minden ő közöttük való dolgokat az mellyek az ő Mesterségekre néznek, meg visgálhassanak és megláthassanak és ki czimerelhessenek, és az ő szorgalmatos gondviselésekkel az kiket büntetni kell, megbüntethessenek. Annakfelette parancsollyuk, hogy az Kontár az Czéhbeli emberek hírek nélkül, és ellenek Vára-

[1]) Musztafa efendi névjegyes pecsétje. A névjegyben olvasható: Musztafa Nazur 1063. Sabán hó 28. = 1653. Julius 23. A pecsét homályos, ennyi olvasható: Musztafa szolgája Alinak.

sunkban ne merészellyenek árulni, az czéhbeli Mester embereknek károkkal lévén, ha penig vakmerőségre vetvén magokat az Czéhbéli Mester emberek hírek nélkül árúlnának, jószágokat mind elvehessék és vitethessék. Annakfelette ha valamikor vidékről szenet találnának hozni, Senki az Kovács Czéhbeli Mesteremberek hírek nélkül és Czéh Mester híre nélkül meg ne merészellye venni, ha penig valaki vakmerőségre vetvén magát, Czéh Mesterek híre nélkül szenet venne, tehát Czéh Mester szabadosan az szenet az Kovács Mesterek közzűl az kiknek szükség, el oszsza. Annakfelette se Czigányok, se Kufárok ne merészellyék megvenni az béhozatott szenet az Czéhbeli Mesteremberek hírek nélkül, ha penig ezek is vakmerőségre vetvén magokat, Czéh Mesterek hírek nélkül vennének szenet, az Czéh Mesterek letenni illendő árrát az szénnek, az Kovácsok között elosszák; Mivelhogy penigh az mint hallyuk az Czigányok miatt az Kovács Mesterek munkájokban hátra maradnak, ők elvévén hír nélkül a szenet, ők az nélkül maradnak, holott ők az hatalmas Császár hídgyát és Buda Várát mikor kivántatik az Uraktúl, mindenkor készek az szolgálatra, még is az Czigányok az szenet megveszik ő ellenek s ők annélkül maradnak, azért ezt is parancsollyuk, hogy az Kovács Mesterek akarattya nélkül azok is meg ne vehessék. Annak felette parancsolatunkhoz ezt is hozzá tesszük, hogy az Kovács Mester emberek az Császárnak Kalapácsokkal szolgállyanak a mikor kivántatik az Császár Várához.

Valakik penig ez mi parancsolatinknak vakmerőképpen fel bontói lesznek, abban bizonyossak legyenek, hogy nekünk adattatott hatalom szerint száz forint birsággal és másképpen is megbüntettyük száz pálczával.

Ezt is parancsollyuk hogy ez Kovács Mesterek valahonnan az ő Mesterségekben magokat erőssíteni akarják, senki ne ellenzhesse, sőt inkább az Városi Fő Biró és Tanács mellettek levén, igasságokban mindenképpen mellettek legyenek, és gyámolítsák őket, minthogy tartoznak is vele, mivelhogy jobbágy társaik.

Ezeknek utánna Istennek gondgya viselése legyen minnyájunkal.

Költ ez levél Budán die 23. die Julii Anno. 1653.

Idem qui supra.

Magyar szövegü eredeti a kecskeméti kovács céh ládájában.

49.

1654. Kénán budai vezír basa Tihája bégje Omer szabálylevele; a kecskeméti kovács mesterek részére, melyben a czéhmesterek választása, hatásköre, s a kontárok és czigányok korlátozása iránt intézkedik.

Mi az hatalmas és Győzhetetlen Török Császárnak Tengeren innen levő minden hadainak Fő igasságadó Szerdárjának, Buda várának Vezíre és ahoz tartozandó minden Vég házainak Fő gondviselője lévén, az Nagyságos Vezér Khenán Passának mostanában minden dolgaiban és Udvarában Fő Omer Tihája Békje lévén.

(Török pecsétjegy és címirat.) [1]

Adgyuk tuttára mindeneknek az kiknek illik, és ezen mi levelünket láttják, leg főképen az mü hatalmunk és birtokunk alatt levő Passáknak, Békeknek, Olaj Bégeknek, Agáknak, és azok alatta lévő Vitézinknek: hogy jöve az mi hatalmas és kglmes Vezér Urunk eleiben az Kecskeméti Városában lakozó szegény kovács mester Jámborok; alázatossan supplikáczíojokat adván: Adván Értésünkre: hogy az eő Mesterségjekhöz képest közökben egy Fő Czé Mestert kívánnak, az ki az eő hitekön való Czéheknek Gondviselőjek lenne: Úgy lévén, meg Engedtük: Sőtt az mi Kglmes Vezér Urunk az eő Pecsétivel levelet

[1] Omer kethuda névjegye s pecsétje. { A névjegyben: Omer aga, a nagyságos vezír kethudája. A pecsétben: Omer, Kjenan basa o nagysága kethudája.

is adott nekiek: hogy az Pattai János nevű mester kovácsot magoknak Fő Czé Mesteröknek Esmerjék, és az ő Parancsolattyában halgandó legyenek: az minthogy kglmes Vezér Urunk kezekben az ő maga pecsétével is erős hatalmas Török levelet is ada nékiek: és minden Esztendőben oly Czé mestert tegyenek, az kit ők szeretnek, és az ő hiteken való, Czéhekhöz való dolgaiknak gondját viselje, és az kit bőntetni kivántatnék, meg bőntethesse: Annak felötte parancsoljuk: hogy az a kontár az Czébeli emberek híre nélkül és Ellenek Városunkban ne merészeljenek árulni, az Czébeli mestereknek károkkal lévén; ha penig vakmerőségre vetvén magokat az Czébeli Mester emberek híre nélkül árúlnának, Jószágokat mind elvehessék. Annak fölötte ha valamikor vidékről szenet találnának hozni, Senki az kovács Czébeli mester emberek hírek nélkül, és az Czé Mester híre nélkül meg ne merészellye venni: ha penigh valaki vakmerőségre vetvén magát, Czé mesterek híre nélkül szenet venne, tehát az Czé mester szabadossan az szenet az kovács mesterek közzűl az kiknek szükséges lévén, el ossza. Annak fölötte se Czigányok, se kufárok ne merészellyék megvenni az béhozatott szenet, az Czébeli Mester emberek híre nélkül, ha penig azok is vakmerőségre vetvén magokat, Czé mesterek híre nélkül szenet vennének; az Czémesterek le tenni és illendő árát az szénnek, és az Kovácsok között el osszák: Mivel hogy penig mint halljuk, hogy az Czigányok miatt az Kovács mesterek munkájokban hátra maradnak, ők elvévén hír nélkül az szenet, és ők a nélkül maradnak, holott ők az mi hatalmas Császárunk hídgyát, és Buda várát mikoron kíváutatik, mindenkoron készek az szolgálatra, még is az Czigányok az szenet megveszik ő ellenek. Úgy lévén: parancsoljuk hogy az kovács mesterek akaratja nélkül, azok is meg ne vehessék. Annak fölette parancsolatunkhoz képest ezt is hozzá adván, hogy az kovács mesterek az hatalmas Császárnak kalapácsokkal szolgáljanak, az mikoron kiváutatik, az Császár várához: ezen kűl valakik penig az Nagyságos Budai Vezérek ellene Tusakodni

— lésznek, büntetése legyen száz forint: és azon kul is száz Pálcza: s Ezt is Parancsoljuk, hogy ha az kovács Mesterek valahonnan az ő mestersegekben erositeni akarjak: senki ne ellenzhesse, sőtt inkább az Városi Fő Biró, és Tanács mellettek levén, igazságokban meg tartsák oket, minthogy tartoznak is velle, mivelhogy ők is az ő Jobbágy Tarsaik lévén. Kőlt Budán, Marcius 12. Die. Anno 1654.

Magyar szövegű eredeti a kecskeméti kovács céh ládájában. Ezen érdekes okmány kiállítási alakjából azon tudomást meritjük: hogy a török pecsétjegy és címirat elolegesen tiszta papírra vezetve kezen állott, melyre aztán alkalmilag — tolibe a cím, alája pedig a szöveg ráirattatott.

50.

1654. Mart. 17. A budai vezír basa cĕhmester választást enged a kecskeméti kovács cĕhnek.

(Fölül Szári Khénán basa pecsétje.)

Nemes Mevlana, budai Kádi! (jelessége növekedjék.)

Ezen iratot előmutató, Kecskemét városában letelepedett kovács cĕh a budai divánhoz folyamodványt adott be, hivatkozva az általa végzett császári munkákra, továbbá a budai vár alatt folyó Duna hídja épitése körül tett szolgálataira, kéri, hogy engedtessék meg egy felugyelő s a cehbeliek vétségeire nézve büntető hatalommal biro cehmesternek saját keblökből választása. Vagyis, miután e tisztre Patai János nevű jobbágy kovács mestert már hiábavaló szokásuk szerint elválasztotta, erre nézve megegyezésünket nyilvánító rendeletünk kiadatásáért esedezik.

Ennek következtében rendeltetik: hogy az imént emlitett jobbágy a fennevezett városbeli kovácsokra felugyelő s vétségeikre nézve büntető hatalommal biró cehmesteri tisztet, mely a cĕh hiábavaló szokása szerint választás alá esik, viselheti; s aztán, minthogy ők az ellenséges területről futottak s telepedtek e városba, onnan szerzodesuk szerint magukkal hozott legényeiket (tanitványaikat), elobbi

lakhelyökre visszatérökben senki se akadályozza. E parancs szerint kell cselekedni. 1064. Rebbjülahir hava 27-én = 1654. évi Martius 17-kén.

Török szövegű eredeti a kecskeméti kovács céh ládájában.

51.

1654. Omer bég, a budai vezír basa Tihája Bégje a kecskeméti Kovács mesterek közötti célmesterválasztás, s a kontárok és cigányok korlátozása iránt intézkedik.

Mi Tyenán Pasa az Hatalmas Győzhetetlen Török Császárnak az Tengeren innét levő végvárainak Szerdárja és Buda várának Fő vezérje, és minden Udvarának Fő Gongya viselője és Tihája Békje, Omer Tihája, Istennek Engedelméből.

(Török pecsétjegy és címirat). [1])

Adom tuttára mindeneknek az kiknek illik Ez Én Pecsétes Levelemnek rendiben. Hogy Jövének előmben az Kecskemét Városában lakozó Kovács Mesterek, nyujtván alázatos supplikatiojokat, hogy az mi hatalmunk szerint adnánk Eő nekik olly Levelet, az mellyel Eők is az ő szabadságokban mi alattunk meg tartván Erőssek lehetnének, kivánságok penig ez, hogy minden Esztendőnkint közűlök ollyant az mineműt Eők szeretnek, választhassanak három Czé Mestert, az kik minden Eő közöttök való dolgokat, az mellyek az Eő Mesterségekre néznek, meg vizsgálhassanak, és meg láthassanak, és ki czímerelhessenek. És az ő szorgalmatos Gondviselésekkel az kiket büntetni kell, meg büntethessenek. Annak felette Parancsollyuk az kontár az Czébeli Emberek hírek nekűl és ellenek Városunkban ne merjenek árulni az Czébeli Mester Emberek-

---

[1]) Omer kethuda névjegye s pecsétje. { A névjegyben: Omer, a nagyságos vezír kethudája. A pecsétben: Omer, Kjenan basa ő nagysága kethudája.

nek károkkal lévén. Ha peniglen vakmerőségre vetik magokat, az Czébeli Mester Emberek hírek nekűl árulnának, Jószágokat mind elvehessék, és vitethessék. Annak felette ha valamikor vidékről szenet találnának hozni, Senki az Kovács Czébeli Mester Emberek hírek nekűl, és Czé Mester hírek nekűl meg ne merészelye venni. Ha peniglen valaki vakmerőségre vetvén magát Czé Mesterek híre nekűl szenet venne, tehát az Czé Mester szabadossan az szenet az Kovács Mesterek közűl az kiknek szükség el oszsza. Annak felette se Czigányok, se Kufárok ne merészeljenek megvenni az be hozatott szenet, az Czébeli Mester Emberek hírek nekűl vennének szenet, az Czé Mesterek letenni illendő árrát az szénnek, az kovácsok között el oszszák. Mivelhogy peniglen az mint halljuk, az Czigányok miatt az Kovács Mesterek hátra maradnak, Eők el vévén hír nekűl az szenet, Eők az nekűl maradnak, Holott Eők az Hatalmas Császár hídgyát, És Buda Várát, Mikor kiváltatik az Uraktúl, Mindenkor készszek az szolgálatra, még is az Czigányok az szenet megveszik Eő ellenek, s ők annekűl maradnak. Azért azt is parancsollyuk, hogy az Kovács Mesterek akarattya nekűl azok is meg ne vehessék. Annak felette Parancsolatunkhoz ezt is hozzá tesszük, Hogy az Kovács Mester Emberek az Császárnak kalapácsokkal szolgáljanak, a mikor kiváltatik, az Császár Várához.

Valakik peniglen Ez mi Parancsolatinknak fel bontói lesznek, Abban bizonyosak légyenek, hogy az nekünk adatott hatalom szerint, száz forint Birsággal, És másképpen is meg büntettyük, száz Pálczával.

Ezt is Parancsollyuk, hogy az Kovács Mesterek valahonnan az Eő Mesterségekben magokat erősíteni akarják, senki ne ellenezhesse, sőt Inkább az Városi Fő Biró És Tanács mellettek lévén, Igasságokban mindenképpen mellettek légyenek, és gyámolítsák eőket, Minthogy tartoznak is vele, Mivelhogy Jobbágy társok. Ezeknek utánna Istennek Gongya viselése légyen Minnyájunkal.

Költ ez levél Budán die 23-o Febr. 1654.

Magyar eredeti a kecskeméti kovács céh ládájában,

52.

1662. Május 16. A budai vezírbasa védlevele a kecskeméti kovácsok részekre.

(Fölül Iszmail basa pecséte).

Emirek s országnagyok példánya, budai defterdár! (nagysága örökké tartson).

Hasonlók s egyidőbeliek büszkeségei, császári jószágokon lévő szubasik! (hatalmuk növekedjék).

A kecskeméti kovácsok panaszt tettek a budai dívánnál az iránt, hogy bár a jól őrzött Buda alatt folyó Duna vizén épülő nagy hídhoz vas szegeket s egyéb szükséges vasmunkát szolgáltatnak, jelenben itt a budai fegyvergyárban az ágyúk szerelése körül dolgoznak, s így nemcsak az említett híd építésével, de ágyúszekerek s kerekek vasalásával is foglalkoznak, a császári és fejadót a törvényes tizeddel együtt minden évben megfizetik, — még ezeken fölül más szolgálatokra való kényszerítésekkel is háborgattatnak. E miatt egyszersmind parancsunkat kérik, melyet mi ezennel kiadva, meghagyjuk, hogy ezen ügy iránt különös figyelmet tanúsítsatok, s mivel az illetők az említett hídépítés és ágyúszerelés körül szükséges vasmunkák elkészítésén kívül a császári és fejadót s törvényes tizedet is minden évben megfizetik, — más szolgálatokra való kényszerítéssel ne engedjétek őket háborgattatni. 1072-ik évi Ramadán hava 27-én = 1662. Majus 16.

Török szövegü eredeti a kecskeméti kovács céh ládájában.

53.

1662. Haszán aga, budai vezér basa Tihája bégje, a kecskeméti kovács mestereket a rendes adózáson kívül minden közszolgálat alól fölmenti, az ágyúkhoz és hídhoz való kovácsmunkákra kötelezvén őket.

Mi az Hatalmas és győzhetetlen Török Császárnak az Tengeron innen levő veg Hazamak gondgya viselojenek, és minden Hadainak igazgato Szerdarjanak, Buda várának vezirinek, Izmail passanak Tihaja Bekje, Haszan Aga.

Török pecsétjegy és czímzés.[1])

Jovenek az mi kegyelmes vezir urunk eleiben az itt valo kovacsok, hogy ők az Császár dolgara is járnak ide Budára kovacsolni, és itthon is azon szerint valami dolog esik valahová, szintén úgy elkulditok minden felé, az kit el nem győzhetnek, azért ti kecskeméti Birak mind fejenkint, parancsollyok ezt ti nektok, hogy ezoket az Kovácsokat sohova város sorjaban ne kulgyetek egyébové, hanem az mikor ide Budara kuldetnek Császár dolgára, az ágyuknak valamit csinaltatni, és az Császár hadgyára mikor koll szoget csináltatni, arra is azon szerint szolgállyanak, az Csaszár adajat adgya meg, az város kozé való sommat azt is adgya meg, az folde veteményibül való az dézmát is adgya meg, de azon kivül egyebove ne szolgállyanak, hanem ide Budára, az Császár dolgára, az táborba se rendollyetek szekeresnek, mert semmiképpen sem engedgyük, azt ne cselekodgyétok, hanem az mikor kölletik ide Budara szolgallyanak kovácsolni, ezt parancsollyuk.

Datum Bude 17 die mai Anno Domini 1662.

Magyar eredeti a kecskeméti kovács cch ládájában.

54.

1663. Ahmet aga, budai vezir basa Tihája bégje, a kecskeméti és körösi bíráknak meghagyja: hogy az ottani kovácsokat tábori szekeres vagy gyalog közmunkára kivetni ne merészeljék, mert azok csak a császár munkájával tartoznak.

---

[1]) Haszán aga névjegye és pecsétje. { A névjegyben: Haszán aga a nagyságos vezir kethudaja. / A pecsétben csak a Haszán és Izmail nev világos

Mi Huszein Passának Buda várának vezírinek Tihája Békje Ahmet Aga, és egész udvarának mindőn dolgossa lévén.

(Török pecsétjegy és címirat). [1])

Ti Kecskeméti, Kőrösi birák, jövének az itt való kovácsok, hogy űket Császár dolgára mindön felé, és más felé űket erőtetik, hadban szekeret kértök tűlük és embört, tudgyátok, hogy ezöket semmi dologra ne erőtessétek, mert ezök Császár dolgára kovácsolni járnak, valamikor kovács köllött, az Izmail passának erős parancsolattya ment közétek ez felől, hogy ezöket az kovácsokat ne erőtessétök, de ti birák az ű Nagysága levelét láb alá vetöttétök, ime parancsolom fejetökre nektök ti birák, hogy az kovácsokat hadban ne erőtessétök, se gyalogúl, se szekérrel, mert ti birák nem soká roszú jártok, birságát fogjátok látni, hanem mind az két Városa birája az kovácsokat ne erőtessétök, hanem ide jőjenek Budára az Császár dolgára, minden hamarsággal, ezt parancsollyok.

Datum Bude 20. die Junii Anno Domini 1663. Ila az kovácsokat tik elő talállyátok az úton, hogy az hadban mennek az kovácsok, ezöket vissza térítsétök.

Magyar eredeti a kecskeméti kovács céh ládájában.

55.

1673. Musztafa aga, budai vezír basa kajmekámja tiltja a kecskeméti birót és városi tanácsot: hogy az itteni kovács mestereket semmi paraszti szolgálattal terhelni ne bátorkodjanak.

Mi az hatalmas Budai Vezírnek Ibrahim passának minden dolgaiban fő gondviselője és parancsoló fő kajmekámja lévén Musztafa Aga Isten engedelméből.

(Török pecsétjegy és címirat) [2])

---

[1]) Ahmed kethuda névjegye és pecsétje, mindkettőn: Ahmed, a nagyságos vezír kethudája.

[2]) Musztafa aga névjegye s pecsétje. A névjegyben s pecsétben = Musztafa aga budai kajmakám.

Te kecskeméti Biró és Eskütt ek mivelhogy az Kecskemeti Kovácsok supplikaeziot kultek az Budai Divántan es panaszoltak, hogy budai Varahoz szolgálnak kovács mesterseggel valamit kivántatik, ö nekik kolemb Czeh mesterek vagyon, hidra való szegeket, Ágyu kerekeket Vasazni, es mindent Várhoz valo valamit kivantatik, Szultán Szulimántul fogvást csinálják és szolgálnak, Eddig penig soha szokas nem volt hogy Kovács mester embereket paraszt dologra hajtsanak, kaszálni, avagy szarahországra (?) meszet égetni, mert torveny ellen és szokas ellen dolog volna, hanem hagyunk és fejetek alatt parancsolunk ti nektek, te Kecskemeti Biró és Eskuttek, az Kovács mestereket semmivel ne háborgassátok, sem kaszálással, sem szarahországgal, sem más dologgal, hanem az regi szokas szerint miesuda szabadságban meg tartottátok, most is azután is megtartsátok, mert ha te miattatok el mennek Kecskemétrül, az kovács fog kivántatni, roszúl jártok, tiketek behajtsunk az Kovácsokra, hanem másszor panasz ne légyen rátok. Isten Velünk. Datum Buda Die 28. May Anno 1673.

Magyar eredeti a kecskeméti kovács céh ládájában.

56.

1673. Aug. 17. Kohári István intézkedése a kecskeméti kovácsok adóztatása iránt.

Adgyon Isten sok jót minnyájatoknak. Az ott való Kovácsok is fölkuldék supplicatiojukat kezemhöz, molyben azon instálnak, valamint ok eddig mesterségükkel szolgáltak Budára, engedgyem mögh úgy ezután is, akár pedig készek minnyájan jobbágyúl az Városbeliekkel szolgálni es adózni. Tetzesem az volna, talám jobban esnék az Városnak, ha mikor Budára az munkára a Török Kovácsokat kér, az város pénzben fogadgya mögh öket s pénzért men-

jenek, és tartoznak el menni is; azonban az Város kivánsága szörént mindenik mint egy-egy Jobbágy adózna úgymint Török és Magyar részre mindönik Kovács; hol pedig ez iránt is váras valamit difficultálna, azon dolgot én revideáltatom akkor mikor az ott való Causásoknak dolgok revideáltatik, möly hirével lészen kinek-kinek várastokban, addig in suspenso maradhat mint eddig úgy. Datum Fülek die 17. Aug. Anno 1673. Jó Uratok Füleki fű Kapitány Koháry István mk.

Kivül: Nemes Kamarás Ambrusnak Kecskemét Városának Fő Birájának, Esküttteknek, és Tanácsnak közönségessen. — Az Kovácsok is jelön légyenek az mikor el olvastatik.

Egykorú másolat a kecskeméti kovács céh ládájában.

57.

1674. Máj. 27. Koháry István rendelete a kecskeméti kovács céh által bepanaszlott kontárok ellen.

Én Koháry István, Az Fölséges Rommai Császár, Magyar és Csehországi koronás király Urunk ő Fölsége Füleki Praesidiumának Fő Kapitánnya; Értettem Kecskeméti Kovács Jobbágyimnak Supplicatiojokból, Czéheknek igassága, és János Királytúl adatott Privilegiumjok ellen, némelly Kontárok nem akarván a Czéhben beállani Kecskemét városában, alattomban kontárkodnak Praejudiciumjára a Kovács Czéhnek; Méltónak itélvén Supplicatiojokban való kivánságokat, per praesentes confirmalom azon Privilegiumjokat és Czéheknek igasságát, adván szabadságot nekiek, ha kik ezután a Kovács Czéh ellen kontárkodni tapasztaltatnak Kecskemét Városában, Czéheknek árticulusi szerint megbüntethessék, kik a Kontárok közzül ha engedetlenkednének, Kecskeméti Fő Biró és Esküttek is segítséggel a Kovácsokhoz lenni el ne mulassák. Praesentibus

perlectis exhibenti restitutis. Datum in Praesidio Tulekiensi die 27. Mai. A-o 1674. Kohári István mk. (Pecsét.)

P. S. Budára is a mi nemű hidnak szoget s egyebet kivannak, a Kovácsok tartoznak pinzert azon munkát vegben vinni a városnak.

Ezen fellől meg irt Kovács Czéhnek Privilegiumit magam is újra confirmalom. Szent Antal 20 a May Anno 1742. Kohári András mk.

Nyilt levél alakjában kiadványozott ép eredeti a kecskeméti kovács czéh ládájában.

D) Szappanosok.

58.

1642. A kecskeméti és körösi Szappanos mesterek kérelmére Debreczen Város Tanácsa hiteles másolatban kiadja az ottani Szappanosok céhszabályait 1642-ik évi Pünkösd előtti pénteken, azokat Kecskemét város Tanácsa az itteni Szappanos mesterek használatára megerősíti ugyanazon 1642-ik évi Julius 5-kén s végre gróf Vesselényi Ferenc nádor hiteles alakban átírja 1662. Augustus 14-kén.

Nos Comes Franciscus Wesseleny de Hadad perpetuus in Murány, Regni Hungariae Palatinus, Judex Cumanorum, Aurei velleris Eques, Comitatuum Gömöriensis, item Pest Pilis et Solt unitorum Supremus Comes, necnon Sacratissimi Principis ac Domini Domini Leopoldi Dei Gratia Electi Romanorum Imperatoris Semper Augusti, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae ect. Regis, Archiducis Austriae, Ducis Burgundiae, Brabantiae, Styriae, ect. Intimus Consiliarius, Camerarius, et per Hungariam Locumtenens. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod pro parte et in personis Providorum Magistrorum Contubernii seu Czehae Smigmicoctorum in Oppido Kecskeméth ac Comitatu Pes-

tiensi existentium commorantium exhibiti sunt Nobis et praesentati certi quidam Articuli Czehales in simplici papyro per formam Libelli confecti, in Transumptoque Oppidi Debreczen extradati, ac demum per dictum quoque Oppidum Kecskemét acceptati et approbati, utriusque Sigillis, tam videlicet Debreczeniensis, quam et Kecskemétiensis Oppidorum usitatis ab intus impressive communiti, ac Idiomate Hungarico conscripti: Petentes Nos debita cum instantia, quatenus Nos eosdem Articulos, omniaque et singula in eisdem contenta Praesentibus Litteris nostris inseri et inscribi facientes approbaremus et ratificaremus, tamque iisdem Smigmicoctoribus modernis, quam et Successoribus et Posteris eorundem perpetuo valituros et suffragaturos extradare vellemus. Quorum quidem Tenor talis est:

Nos Stephanus Fekete Judex Primarius, necnon Duodecim Jurati Cives, atque universitas Senatorum Civitatis Debreczeniensis Memoriae commendamus serie praesentium significantes quibus expedit universis. Quod circumspecti Stephanus György Deák alias Szappanos, alter Stephanus Kövér, alias similiter Szappanos ex Oppido Kőrös; Et Nicolaus Molnár Kecskeméthiensis alias similiter Szappanos; nostram personaliter venientes in praesentiam, in sua, et aliorum universorum Smigmiparorum Incolarum et Inhabitatorum dictorum Oppidorum Kőrös et Kecskeméth nominibus et in Personis, exhibitis nobis Literis Testimonialibus Prudentum ac Circumspectorum Martini Boldisár Kőrösiensis, et Joannis Nemes Kecskeméthiensis Oppidorum Judicum Primariorum, caeterorumque Juratorum, demisse Nos et debita cum Instantia precum rogarunt, quatenus nos ipsis juxta approbatam et laudabilem aliarum Civitatum et Oppidorum consvetudinem Ceham et Confraternitatem constituentes, Circumspectorum Smigmiparorum Concivium nostrorum Literas Cehales, articulosque in eisdem contentos et existentes in paribus sub sigillo Civitatis nostrae authentico, ut ipsi quoque Ceham sibi ipsis, et Posteris suis, Literasque Privilegiales seu Cehales ad normam illorum comparare possint, extradare dignaremur.

Nos itaque ad postulata petitionesque ipsorum, ceu justas et legitimas inclinati, praenominatorum Magistrorum Smigmiparorum Concivium Nostrorum Literas Cehales et Articulos in eis contentos sine diminutione et augmento, unanimi atque pari omnium nostrorum voto, pro faciliori sensu Hungarico Idiomate in Transumpto extradari constituimus. Quorum quidem Articulorum Tenor talis est.

Primus. Minden esztendőben a Mesterek kozott két Czéh mester választassek vizkereszt napian, az kik az egész Czéhnek gondgyát viselljék, és azokat az Czeh vigye a Fő Biró eleiben, kiket a Biró eskussön meg azon, hogy ők mindenekben a Czeh dolgainak tellyességesen gondgyát viselik, a Czéh, Ecclesia, és Schola jovedelmet igazán és híven beszolgáltattyák tehettségek szerint, az igazat nem hamisittyák, az hamissat nem igazittyák: Ha ki fel nem venné, esztendő három napig ne élhessen a mesterséggel.

Secundus. A mely Szappanfőző mesterséget akar váltani, az jámbor és tisztességbéli, jó hirű nevű légyen, az Birónak bémutattassék, a mesterség felváltásban adgyon tiz Magyar forintot, melynek két része a Czéhé, három része úgymint három forintya harminez három pénze az Ecclesiaé légyen. Az Birónak adgyon egy forint érő szappant. Az két Czéh mesternek mindeniknek adgyon egy-egy öt úju bokor kesztyűt. Az új mester penig meg próbáltassék az egész mesterségről, ha elégséges é a mesterségre, ily mester Remek által: Hogy a Czéh mesterek mérjenek kezében két Mása fadgyút, nyolez egész Debreczeni negyed szeksót, és két negyed meszet, és azokból főzzön szappant, kiből a mesterek itéllyék meg, ha elégséges a mesterségre, avagy nem; ha elégséges, haladgyon.

Tertius. Minden egész és fél mesterség felváltság Czéh jövedelmének harmadrésze az Ecclesiáé légyen, minden féle egy forintig, és azon felyül való Czéh birságinak nyolczad resze Kecskeméti keresztyén Ecclesiához járjon. Az Ecclesia Czéhbeli jövedelméről a Czéhmesterek esztendejének végén, a Schola jovedelméről penig minden Cántorban tisztek szerint számot adgyanak, és a Tanácstúl

arra rendeltetett deputatus kezében sine defectu administrállyanak.

Quartus. Minden Mester, legény, és Inas a két Czéhmesternek engedelmes légyen. Az engedetlen Mester elsőben egy forinttal, másodszor kettővel büntettessék, harmadszor ha vakmerőül és szánszándékból azon engedetlenségben megyen el, Esztendő három napig mesterségétől megfosztassék. Azután ha könyörg, a Czéh jobbulását látván, megfeddvén bé fogadhattya. Az legény ha engedetlen, ötven pénzzel, másodszor egy forinttal, azután ha abban megyen el, mind egy-egy forinttal büntettessék.

Quintus. Ha valamely mester valamely czégéres vétekben esik, úgymint lopásban, gyilkosságban, paráznaságban, és ezekhez hasonló halálos vétkekben, comperta rei veritate mesterségétől megfosztassék, kinek az után szappant főzni szabad ne légyen, ha penig főzne, elvétessék tőle, melynek fele a Fő Biróé, fele az egész Czéhé legyen; Ha azután az Ecclesia beveszi, a Czéh is bé vegye, suo modo

Sextus. Valaki kezével a Szappanfőzést nem tudgya, az Szappanfőző ne lehessen; Mesterséget ne válthasson, se főzhessen, sőt tudós Mestert melléje ne fogadhasson; ha főzne, a Szappan tőle elvétessék, kinek fele a Biróé, fele a Czéhé legyen.

Septimus. A mely mester meghal, ha fiai maradnak, az Attyoktúl fél mesterség marad mindenikre, az felét fel kell váltaniok, és mind Biró, mind Czéhmester igasságát megfizetni, a mester remeket megesinálni és főzni tartoznak, és kezekkel a szappan főzést tudni. Ha leányi maradnak, azonképpen fél mesterségek marad, ha Férjhez olyhoz mennek a ki kezével tudgya, fél mesterséget minden circumstantiájával váltson hozzá, egész mesterséggel élhet. Ha az mesterségtől idegenhez megyen, elmarad a mesterség mellől. Ha penig valamely mesternek fia az Attyától még életében elválik, és a mesterséggel élni akar, az Attyától fél mesterséget vihessen el, a felét felváltsa minden circumstantiájával edgyütt; De úgy ha kezével

tudgya mivelni, elég reá, és a mesterséget az Attyától vagy Annyától tanúlta s élhessen vele; ha másutt idegennél tanúlta, éppen felváltsa. Az leányi ha az Attyától éltében oly mesterhez megyen Férjhez, a ki a mesterséget kezével tudgya, az attyától fél mesterséget vehessen el, ha olyhoz megyen a ki nem tudgya kezével, elmaradnak mellőle. És edgyik fél is soha a mesterséget senkinek el ne adhassa. Item: Ha mely fiu és leány az attyával és annyával, vagy attyafiakkal egy kenyéren vadnak, míg edgyütt élnek, egy mesterséggel éllyenek. Míg penig az Szappanos mester özvegy felesége az ura nevét viseli, addig a mesterséggel szabadon élhet. Ha a mesterségtől idegenhez megyen, elmarad tőle, el sem adhattya; de ha olyhoz megyen, a ki kezével jól tudgya a művet, fél mesterséggel élhet, felét fel kell váltani, ha a kihez mégyen, annak mestersége nincs.

Octavus. Az ifiú mester a Czéhmesternek, és a közönséges mestereknek tartozik szolgálni.

Nonus. Az gyűlésben edgyik mester az másikat tiszteletlen szóval ne illesse, Egy forint bírság alatt.

Decimus. Senki a Gyűlésben zeneboṅát ne indítson, elsőben Egy forint, másodszor két forint, harmadszor három forint büntetés alatt. Ha abban megyen vakmerőül, mindenszer három-három forinttal büntettessék.

Undecimus. A városban senki egymás elől az árost egy forint birság alatt el ne híjja.

Duodecimus. A sokadalmokban egy szappanos szekér mellett csak egy szekeren legyen szabad árulni, a mellett egy melléje fogadott asszonyember is lehessen, ha akarja, és árulhasson. Ha ki különben cselekednék, mindenszer három-három forinttal birságoltassék.

Decimus tertius. A Szappan főző legénynek, a ki a szappan főzést jól tudgya, mintegy mester, annak esztendeig való szolgálattya fizetése Tizenkét magyar forint, egy kétszeres keszneczér Dolmány, egy kiszniczer nadrág, és Szűr csuha, két ing, és két gatya. És mikor szappant nem főz, tisztességes és egyébb házhoz való dologra az

Ura parancsolattyára tartozzék elmenni. Ha ennél többet adna, három forinttal büntetődgyék.

Decimus quartus. A béres legények az az a Szappan főző mesternél egy hétnél tovább ne művelhessenek; ha más mesternek szükséges, szombaton felszóllítsa. Ha akkor fel nem szólíttya, a más héten is ott művelhessen; haki külömben cselekednék, két forinttal büntetődgyék. Ha a legény ez végezésnek nem állana, és külömben cselekednék, a két forint büntetés alatt senki néki művet ne adgyon, kit mindgyárt a mesterek megvegyenek.

Decimus quintus. Az mely legénynek egy-egy főzéstől szakasztva fizetnek, minden egy főzéstől affele legénynek harminczöt pénzt adgyon minden mester, ha többet ád, egy forinttal büntettessék, de afféle szakasztva fogadott mesterlegény szappanfőzni való fát tartozzék mindenkor vágni.

Decimus sextus. A Czéh kivül lévő személy a mesterek hire nélkül titkon szappant főzetne, ha rajta kaphattyák, annak szappana elvétessék, kinek fele a Biróé, fele a Czéhé legyen.

Decimus septimus. Itt a Városon a Szappan főző mesterek rend szerint árulni való helyt a nékiek szabott helyen ő magoknak vehessenek sors szerint.

Decimus octavus. A mely a mesterséget tanulni akarja, és inasúl reá áll, apród esztendőt két esztendeig szolgállyon. Ki ha apród estendejét igazán kitölti, az Ura az szolgálattyáért tartozik neki a két esztendőre hat forinttal, egy kisznitzer béllett dolmánnyal, egy kisznitzer béllett mentével, és egy kisznitzer nadrággal. Ha az Urát, apród esztendejét ki nem töltvén, el hadná, miért hadta el, a Czéh előtt adgya bizonyos okát. Ha méltó ok, a Czéh igazíttsa köztök, ha méltatlan, senki neki művet ne adgyon, két forint büntetés alatt, míg a Czéhet meg nem engesztteli, és esztendejét uránál, ha az Ura akarja, ki nem tölti; Hogyha az Inas haragjában, vagy valami mód nélkül való dolgáért a Gazdájától elmenne, harmad napig oda lenne, harmadnap után az Urához megjőne, ötven pénzt fizetvén a Czéhnek, ismét haza mehessen, és bé állhasson.

Az Inas az Urának szükséges dolgára tartozik elmenni; mindazonáltal az Ura is tanítsa, és jól tartsa. Az Szappanfőző mester a maga saját fiait is ha az mesterségre taníttya, apród esztendejére megfogadgya, vele igazán ki töltesse; mindazonáltal mint atya szabad ha többet ád neki.

Decimus nonus. Senki az mesterek közzűl legényét vagy Inassát el ne híhassa, ha el híjja s hitegetné, két forinttal büntettessék, a Gazdája ellen nálla meg ne tarthassa.

Vigesimus. Mindenféle pörök, a kik a mesterségre nézők, és illendők, a halálos vétkek kivűl, a Czéhben megláttassanak, adósság dolga két forintig megláttassék. Az mely félnek nem tetszik, a Fő Biró eleiben, és onnét a Tanácsra appellálhassa s tovább annál ne mennyen. Az hitletétel és Tanúbizonyság szedés a Birák személyét és székit illeti, az Czéhnek az nem engedtetik, a Czéhmesterek az ők tötte Törvényről igaz executiot tegyenek.

Vigesimus primus. Az Szappan táblájának mind hosszúságát, szélességét, és temérdekségét a két Czéhmester intézze meg, senki kissebben csinálni ne merje, ha kisebben csinállya, két forinttal büntettessék.

Vigesimus secundus. A Czéhmesterek a Szappant minden héten a mesternél mind jósága és metélése felől megcirkállyák.

Vigesimus tertius. A mely mester szappant főz, a Czéhmesternek hírré tegye, ha hitvánnak találtatik, két forinttal büntettessék, és a szappant újjonnan főzze, ha piaczon találllya a hitván szappant, azt is ujjonnan főzze, és két forinttal büntettessék.

Vigesimus quartus. A Fadgyút se itt való lakos ember, se kivül való, nyereségre a Szappanfőzők ellen meg ne vehesse, De ily conditiók tartassanak ez dologban, hogy itt való embernek háza szükségére, avagy a gyertyamártóknak, kik a piaczon vadnak és árulnak, szabad legyen megvenniek. Ezt is hozzá tévén, hogy ha az fadgyúnak szűk volta történnék, a Szappanfőző mester a Mészárostúl a fadgyút megvette volna az előtt, az megszűkült itt

lakos ember a felyűl megmondott szükségre, míg az Mészárosnál lészen, azon fadgyút, azon árron, a mint Szappanos vette, elvehesse, az Szappanos és Mészáros is tartozzék vissza oda adni, az fadgyú elvétele büntetés alatt.

Vigesimus quintus. Az fadgyút a Mészárosoktól is egy kiváltképpen való személy meg ne vehesse, hanem a Czéhmester hírivel közönségessen vegyék meg, és a kinek mennyire ereje vagyon, mindennek adassék s osztassék, az árrát le tévén, úgy vihessen.

Vigesimus sextus. Ha másunnan a Városra árulni fadgyút hoznak be, az mely szappan főző elsőben reá talál, négy másáig vehessen benne, ha több lenne, valamely mester kivánnya, osztozzék vele, ha hírré nem tenné s megvenné a négy mázsa felett való fadgyú elvétessék tőle, osztozásra menvén, és az felett három forintra büntetődgyék.

Vigesimus septimus. A féle kivül behozott árulni való fadgyat senki a mesterek közzűl egyebütt meg ne merjen venni, hanem a Czéhmester házánál, két forint birság alatt.

Vigesimus octavus. Idegen és kivül való ember a Szappan főző mesterek ellen, fadgyat a Városon meg ne vehessen, ha megvenné, tőle elvehesse, és a mennyin megvette, tartozzék az árrát megadni.

Vigesimus nonus. Ha az Szappanosok az Mészáros mesterekkel a Fadgyú árrából meg nem alkhatnak, a négy Czehmester, tudni illik az Mészáros két Czéhmester, a Szappanos két Czéhmester négyen egymást értvén, Isten szerint végezzenek felőlle, ha azok meg nem alkhatnak, a Város Fő Birája intézze és igazítsa el Esküttivel edgyütt közöttök az illendő árrát.

Tricesimus. Ha meggyűl a Fadgyú a Mészáros mesternél, a Mészáros mester kinállya meg az Szappanos Czéhet a Szappanos Czéhmester által vele, ha meg nem vészik, a Birónak hírré tévén, mindennek szabadon el adhassa.

Tricesimus primus. Az Szappanfőző mester afféle felgyűjtött fadgyat nyereséggel el ne adhassa, hanem szap-

pant főzzön benne, ha külömben cselekednék, elvétessék tőle, kinek fele a Biróé, fele a Czéhé legyen, ha penig elégtelen a kifőzésre s valami bizonyos dologért el kellene adni, a Czéhmesternek tegye hirré, és osztassék a Czéh között, a kinek szükség. Ha külömben cselekednék, három forinttal büntetődgyék.

Tricesimus secundus. Senki a Szappanfőzők ellen a fadgyút eladni a Városról ki ne vihesse, elvétele büntetés alatt.

Tricesimus tertius. A Szappanfőző mesterek renddel főzzenek, edgyik a másiknál többet ne főzzön, ha többet és rend nélkül főzne, öt forinttal büntettessék, kinek nyolczad része az Scholáé légyen.

Tricesimus quartus. Hat mester, a mint a sor jár köztök, mindenkor itthon város szükségére árullya a szappant, a többi ismét akkor kimehessen sokadalmokban. A ki rend kivül cselekednék ez dologban, öt forinttal büntettessék.

Tricesimus quintus. A Városon az Szék sót minden mester a Czéhmester hirével vegye meg, hogy a kinek szükség, ereje szerint minden vehessen benne, és mindennek jusson, ha külömben cselekednék, két forinttal büntettessék.

Tricesimus sextus. Ha a mesterek közzűl széksó nélkül megszűkölködik, ki mehessen, és húsz vékáig vehessen, és hozhasson; ha külömben cselekednék, két forint a birsága.

Tricesimus septimus. Mindenféle szappanfőzéshez való szerszámmal Czéhmester hirével osztozzanak az mesterek, két forint büntetés alatt, ha meszet hoznak árulni a Városra, és valamely mester reá talál, vegye meg, és tegye hírré a Czéhmesternek, és a kinek szükség, egyeránt osztassék, három forint birság alatt.

Tricesimus octavus. A szappant, az kin rend vagyon, házánál is öszveséggel, mind kivül valónak s mind itt valónak szabadosan eladhassa. Az Szappanfőző mesterek, mikor ő köztök való mester hal meg, vagy házok

népe, a temetségen jelen tartoznak lenni, és rend szerint az holt testet vinni, 25 pénz büntetés alatt. Ha penig ő maga itthon nincsen, háza népe közzűl egy tartozzék ott lenni. Ha temetni idegen ember hívja, tartoznak elmenni, és az ember tartozzék neki ötven pénzzel, ki a Czéhé egészlen, ha penig a testet velek viteti, tartozzék neki fl. 1.

Utolszor ezt hozzá tévén, hogy ha successu temporis valaki ez mostani, vagy ez után lejendő Mesterek közzűl vakmerőségből, vagy valami Praetextus alatt a Debreczeni (Kecskeméti) Tanácsnak bosszúságára, kárára és praejudiciumára, a Városnak szokása s törvénye, és szabadsága ellen, ez jelen való Articulusokat nem observálná, és meg nem böcsülvén a mi jó akaratunkat, valamely Fejedelmek Gratiájával valamiben a Tanács jó akarattya, concensussa ellen, kissebbíteni vagy örebbíteni akarni találtatnának, tehát minden szabadságok és Czéhek elbomollyon, és az előbbeni rendetlenségben jussanak.

Hi sunt Articuli Magistrorum Smigmiparorum Concivium Nostrorum, quos praescriptis Magistris Smigmariis in Oppidis Kőrösiensi et Kecskeméthiensi degentibus, pro futura eorum cautela, sub Sigillo Civitatis Nostrae authentico, ad humilem eorum instantiam extradandos duximos et concedendos. Datum Debrecini Feria tertia proxima ante Festum Pentecostes. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo Secundo. Stephanus Fekete Judex Primarius Debreceniensis. Juratus Notarius Ladislaus Bonczos Thúri.

Ez bé irattatott harmincz nyolcz Articulusokat, mellyeket az jó hírrel névvel fénlő Debreczen nevezetes Városa, és annak Tiszteletes Gondviselői, Birái, és Tanácsos Assessori, azon Város szokott élő pecséti alatt ki adott, és megerősített, a mi Városunkbeli Szappanos mester Atyánkfiainak s azoknak és még maradékjoknak is örökké való jó rendben és hivatalban való élésekre, és Czéhbéli helységeknek erősségére, s hírek nevek dicsiretire s tisztességére, és emlékezetes holtokig való fenállására, Mi Kecskeméthi Eskütt Birák és Polgárok ezeket elolvastatván, nagy böcsülettel és tisztességgel fogadván s vévén, a mi

bõcsületes Urainktól, mindenekben helyeseknek lenni ítéltuk, a mi megemlitett Szappanos Urainknak hasznokra s epületekre. Mellyek hogy mégis erõssebbek s használatosbbak legyenek a Szappanos Urainkra nézve, Mi is ugyanezen Árticulusokat az mi Városunk szokott elõ Pecsétivel megerõsitünk egyezõ értelemből, akkori Fõ Biró Nemes János az Egész Tanácsbeli Eskütt Személyekkel, és az egész Kösséggel egyetemben. Scriptum Aegopoli Die quinta Julii Anno Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo Secundo. Joannes Nemes Judex Primarius, caeterique Jurati Assessores. Joannes Suttoris Kecskeméti pro tunc Juratus Notarius.

Unde Nos praescriptos Articulos Cehales, non abrasos, non cancellatos, nec in aliqua sui parte suspectos, sed omni prorsus vitio, et suspicione carentes de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento aliquali, quoad omnes eorundem continentias, clausulas et articulos, eatenus, quatenus iidem rite et legitime existunt emanati, viribusque eorum veritas suffragatur, Praesentibus Literis Nostris inscribi et inseri facientes, ratosque, gratos, et acceptos habentes, Authoritate Nostra Palatinali, et Locumtenentiae, qua pleno jure fungimur, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus, memoratisque Smigmicoctoribus Magistris, ipsorumque Posteris et Successoribus universis jure perpetuo utendos et habendos, sub Sigillo Nostro Secreto Authentico, Jurium eorundem futura pro cautela necessariam extradandos duximus et concedendos. Datum in Arce nostra Murány. Die 14. Mensis Augusti Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo Quinto. Comes Franciscus Wesselényi. mpr.

Egykorú másolat, bejegyezve Kecskemét város 1677—1690. évekrõli jegyzokönyvébe, lap 508—524.

59.

1676. A szappanosok a mészárszékbeni fagyú rendes átvételére kötelezetnek.

Mi Kecskeméthi Fő Biró Tóth György és az egész Tanács aláb declarálandó személyek úgymint N. Pathai András, Biró György, Szentkirályi Pál, Hegedűs János, Nagy István, N. Kalocsa János, Sárközi Pál, Bede Lukács, Nagy János, Biró János, Szeles György, Barkó Benedek, Nagy Péter, Kőrös János, Markó Miklós, Dékány György etc. És több Böcsületes Tanácsbeli Uraink edgyütt lévén Kecskeméti Törvényszéken etc.

Adgyuk tudtára mindeneknek a kiknek illik, Hogy mi midőn látnánk a Kecskeméti Szappanos Czéhbeli mester embereknek az ő cselekedeteket, és ő eleikben szabott rendelt némely Articulusoknak által hágását, és hogy a mészár székből a Fadgyut rendeletlen elhordván, a Városnak kára tapasztaltatott meg, egyéb fogyatkozásokat is a mellyeket bennek megtapasztaltunk, azokat nem akarván a Város és az Egész Tanácsbeli Uraink henyélő szemmel nézni, Elénkben hivatván az Egész Czéhbeli Szappanos mester embereket, úgymint akkori Szappanos Czéhmester Szappanos István és a több Szappanosokat, Eöreg Szappanos Miklós, és a másik Szappanos Miklós, Hagymási Gergely, Kerekes Szappanos Gergely, Jobbágy Jakab, Kálmán Mihály, Szeles Szappanos István, és a másik Eötvös György veji Szappanos István, Horváth György, Tóth János, Korsós Péter, Tóth Márton, Tar János, Szappanos György etc. jó akaró Atyánk fiait, kiknek mikor eleikben számláltuk volna a Városnak nagy kárát ő miattok lenni, akartuk a mi kglmes Földes Urunk úgymint Tekintetes Koháry István Urunk ő Nagysága Törvény Székire húzni. De minthogy az egymással való Controversiát és fáratságot költséget el akarván távoztatni, velünk az alább megírt mód szerint meg egyeztenek, és tőlünk az Eleikben adatott Reguláknak elkövetésére igérték magokat mind közönséges akaratból.

A meg egyesedés penig a felyűl meg írt Böcsületes Tanácsbeli Uraimék előtt lött ekképpen:

1. Elsőben is arra igérvén magokat a Szappanos mester emberek, hogy ők a Székből való Fadgyú elhordások-

kal a Városnak kárára nem igyekeznek, hanem kelletekoran a szekbol a Fadgyút elhordgyák.

2. Hogy a mely Szappanosoknak a mennyi pénzek, es csak a mennyire értékek vagyon csak annyi Fadgyút adgyanak a Székbirák nekik, ellenkező dolgot ebben sem a Czehmester, sem más Szappanos mester ember nem tészen, nem is kenszeritik a Szekbirót arra, hogy Fadgyút adgyon az ollyan Szappanosoknak kiknek penzek ninesen, es értékek is ninesen reá.

3. A mikor meg gyűl a Székben a Város Fadgya, meg intetvén a Szappanos mesterek, vagy Fő Biró Urunktól, vagy penig Szekbiráinktól, hogy a Fadgyú meg gyűlt, tovab tartani káros, mindgyárt az Szappanos mesterek minden zúgolodás es magok mentegetése nélkül készek lesznek a székből a meg gyűlt Fadgyút elhordani, a fellyeb meg irt Regula szerint, a kinek mint érteke lészen reá, elhordgyák. Az mely Regulákat midőn előttok közonségesen meg olvastattuk volna, mind a Szappanos emberek rajta meg egyeztenek, melyet kéz beadással is cortirmáltanak. Az felyűl meg irt bőcsületes Tanács Urainк előtt. In Oppido Kecskemét Anno 1676. Die 2. Mensis Novembr. (Város pecséte).

Eredeti a város levéltárában.

E) Csizmadiák.

60.

1656. A kecskeméti Csizmadia céh, a ráckevi Csizmadiák céh szabályait átkéri, melyeknek kiadott hiteles példányát a kecskemét városi Tanács 1656. Julius 4-kén, utóbb Kohári István földesúr 1677. Febr. 25. megerősíti.

Mi Ötves János Nemes Ráczkevi Városának fő Birája, és közönségesen az egész eskuttek, úgymint Boné Mihaly, Beremény Gyorgy, Deák Bornemisza Mihaly, Mészáros Ist-

ván, Szabó Miklós, Szabó Pál, Szabó Mátyás, Babarczi Szabó János, Varga János, Faragó István, és Tubak György, látván a Kecskeméti Csizmadia mestereknek kívánságokat, és az Czéhnek szerzésében való forgolódásokat, mi is a czéhnek jövendőbeli erősségére az mi szokott élő pecsétünkkel meg erősítettük az ő kegyelmeknek kiadatott Articulusokat, mely pecsét az Levélnek az utollyán nyomattatott fel.

Mi Ráczkevi Csizmadia György, Ráczkevi Csizmadiáknak mostani Czéhmestere, és a több Ráczkevi Czéhbeli Csizmadia mesterek, adgyuk emlékezetre ez mi jelen való Levelünknek rendiben mindeneknek a kiknek illik: hogy e mi Levelünknek datumja napján jövének személyek szerint Csizmadia Gergely, Csizmadia András, Csizmadia Mihály, Márkus Csizmadia István, Nagy Csizmadia Ferencz, Nagy Ürögdi Csizmadia Miklós, Szabó Csizmadia Mihály, Nagy Csizmadia János, Király Csizmadia János, Csizmadia István, Csizmadia András, mostani Kecskemét Városában lakozó Csizmadia mesterek, és kérének bennünket, hogy a mi becsületes Privilegium Czéh Levelünknek mássát, az mi Czéhünknek pecséti alatt nékiek kiadnánk: Mely ő Kegyelmek méltó kérésinek helyt adván, az mi meg nevezett Czéh Levelünknek mássát nekiek leírattuk: Mely eképpen következik.

Mi Kecskeméth Városában lakozó Csizmadia mesterek, mikoron láttuk volna a mi köztünk való egyenetlenséget, és az legények között való vissza vonásokat, és Törvénytelenségeket eltávoztatni, közönségessen és egyenlő akarattal Nemes Ráczkevi Városában lakozó Csizmadia Mestereknek is akarattyokból, az ő Czéheknek és Szertartásoknak Leveleknek kértük mássát, és vittük az mi becsületes Urainak az Nemes Ráczkevi Város Birája és Eskütti eleiben, confirmáltatni. És ez itt alatt megírattatott rendtartásokat, mellyeknek megtartására akárki légyen az ki itt a mi mesterségünk szerint való rendben és állapatban élni akar, akarjuk hogy ez ide alább megírt árticulusoknak engedelmes és köteles légyen.

1. Hogyha valaki Csizmadia Mesterré akar lenni, mindenek előtt az Mesterek köziben megeskŭdgyék, és az Várossal edjet értsen.

2. Hogy az Czéh Mester, és a tŏbb Csizmadia Mesterek előtt nemzetség levelet, és Tanuló levelet elől hozzon, hogy ezeket megtanulván, az ŏ mesterségének megmutatására az mesterektŭl egy napot kérjen, és mester remeknek kit hívnak, tudni illik az minemŭ mívet eleiben adnak, az az egy papucsot kapczástúl, megcsinállya, és ha az mesterek helyben hadgyák és javallyák mesterségét, az Czéh ládájában egy aranyat tegyen le, és kŏztŏk helyt adnak néki.

3. Hogyha a meg nevezett remeket, a meg kért napon az ŏ mestersége szerint szépen és helyesen megmunkálódja, és az Czéh mesternek ítélete szerint az tŏbb mesterekkel egyetemben az ŏ munkáját megpróbálván helyén hadgyák, edgy kŏszŏnŏ pohárt adgyon az ŏ értéke szerént, és ismét az régi szokás szerént, annak utánna egy mester ebédet készíttsen az mestereknek, és a Czéhnek ládájában tizenhat magyar forintot tégyen le, az mestereknek kŏzŏnséges hasznokra.

4. Hogyha az ŏ mesterségét helyben hadgyák, hogy jámborúl kitanúlta, bé állhat osztán a tŏbb mesterek köziben, de úgy, hogy Törvény szerint megházasodgyék, és az mesterekkel minden terhet kŏzŏnségessen viseljen, és minden módon az mestereknek rendi szerént szabja és tartsa magát.

5. És hogy igyekezeti azon légyen, hogy ez fellyŭl megmondott dolgokat egy esztendŏ forgása alatt véghez vigye, de addig az ŏ mesterségének mívét ne ŭzhesse, se pedig tanuló lnast, se legént ne légyen szabad tartani, míglen az mestereknek tŏrvényét rend szerint bé nem tellyesíti.

6. Hogyha Falurúl vagy honnan Csizmadia ide a Városra akarna jŏni, az mesterséget ne légyen szabad ŭzni, míglen az Czéh végezésinek és Törvényének eleget nem tészen. És ha mívét ide az Városra hozná eladni, addig

ne légyen szabad árulni, mig a Czélmestert meg nem keresi, és az Czéh ládájában tégyen le tizenhat magyar pénzt, és azután látogassák meg mívét, és ha valami hibát és gáncsot találnak benne, megbüntessék, de az sokadalomnak napja előtt ne légyen szabad árulni.

7. Mivel nagy gyakorta minden törvény szerént való mestereknek társaságokban Kontárok titkon szoktanak menni, kiknek sem Nemzetség sem jámbor maga viselésekről, sem pedig továbbá tanúságokrúl semmi levelek nincsen, sem az polgári terhet egyaránt nem viselték (mivel hogy csak bujdostak) és így jó törvény szerint való mestereknek életeket el lopják. Végezés ez: hogy ennek utánna effféléknek az Városunk földin helye ne légyen. Valakik pedig effélék találtatnak, tehát az ő míveket az Város Birájának hírivel adván az Czéh mester az több mesterekkel egyetemben megtarthassa.

8. A Csizmadia mestereknek feleségek és Özvegyek míg az ő Uroknak hírit nevit viselik tisztességessen az ő Uroknak törvénnyével élhetnek az mesterséggel; de ha máshoz mennek Férhez, és nem Czizmadia mesterhez, ki az mívet és mesterséget nem tudgya, mindgyárást a Czéhből kirekesztessék.

9. Hogyha Csizmadia valamely Csizmadia mesternek Özvegyét veszi magának feleségül, és magát az mesterek közibe adni és jelenteni akarja, az fellyül meg írt pénznek, ki az harmadik Articulusban vagyon, csak felit tegye le, az az nyolcz magyar forintot. Ha pedig Csizmadia ember fia, és így magát akarja beadni, tehát az több fizetésektől ment ember lészen, hanem mint az attya ollyan Czéhbeli szabadsággal élhet.

10. Senkinek az mesterek közűl, vagy feleségek közűl ne legyen szabad két Csizmadia legénnél, azonképpen két Inasnál többet tartani, négy forint birság alatt, engedelem nélkül, mely az Czéh ládában vettessék. Az Inasnak pedig minden esztendőre, a míg az ő urát szolgállya, tartozik az Ura egy egy inget, lábra valót adni.

11. Inasok négy esztendeig tartozzanak tanúlni az mes-

terséget, mindazáltal úgy hogy ha a negyedfel esztendot kitoltik, az után minden heten adgyanak nekik fel heti bért az ő mesterei. Midőn osztán mind a negy esztendőt éppen kitolti az Inas, az ő mestere egy oltozó ruhát adgyon néki, az mint szoktak egyebb mesterek is adni, ruhát morvait adjanak, és az ő tanuló levelét, tudniillik Inas esztendeirűl, és az mesterségrűl, midőn az Czeh pecséti alatt kiadgyák, akkor egy magyar forinttal tartozik a pecséttűl az Tanuló Inas: Hogy az mesterlegenyek köziben számláltatik pediglen szokás szerént tisztességét jelentse meg az ő értéke szerént az ő Ura házánál a Mestereknek: És az Inast mikor megszegődtetik, az Inas tegyen le huszonot magyar pénzt, és első esztendőben ne légyen szabad adni huszonöt pénznél többet neki.

12. Csizmadia legénnek többet egy hétre ne légyen szabad adni harminczkét pénznél, egy Csizmadia mesternek is, se az mostani se az következendő mestereknek, mestersége elvesztése alatt: És az mester legény se Sokadalomnak, se Innepnek, se Ország gyűlésinek előtte [1]) el ne hagyhassa az Urát, de két héttel annak előtte megmondgya az Urának, hogy el akar tűle menni, azon keppen ha innen más városra akar menni is.

13. Az melly Inast az mester legények köziben számlálnak, az Inas esztendeinek utánna esztendőt vándorollyon, hol az mesterséget gyakorollya, azután szabad légyen az mesterek köziben venni.

14. Ha valamely mester más mester ember elszökött Inassát tudván nálla tartya, negy forint buntetése annak engedelem nélkűl, kit az Czéhnek ládájában vessenek, és az Inast az ő előbbeni mesterehez vissza vigyék: és ha az Inas az ő mesteréhez vissza nem akarna menni, okot nem adván mesteréhez, tehát senkinek ne légyen szabad megfogadni; hanem tellyességgel az mesterek az mesterségtűl kirekesszek.

15. Hogyha valaki találtatik, hogy alattomban más mes-

[1]) E kifejezés mindenesetre azt feltételezi: hogy e czéh szabályok a török uralom előtt szerkesztettek.

tertűl vagy titkon az mester magához hívná, vagy hitetné el az mester legént, az mestert négy forinttal büntessék minden engedelem nélkül, és az Czéh ládájában vettessék: Azonképpen az legény is a ki az ő mesterétűl ekképpen elmegyen, ez fellyűl megírt büntetése légyen, és azt is az Czéh ládájában vessék.

16. Az Tanúlt Inasokat az Czéh mester híre nélkül egy mester se fogadgya meg, hanem bizonság levele lévén Czéh pecséti alatt attúl az hol az mesterséget tanúlta, ebben pedig eljárjon esztendő által, és meghozza tanuló levelit ha ninesen, mellyért mind az tanuló Inasok törekedgyenek az ő mesterénél az kinél tanúlt, hogy meg adgya néki; ha valamelly legény tanúlt volna pedig Kontár helyen, és Czéh levelért akarna szolgálni, egy esztendeig szolgállyon, és az Czéh ládájában három forintot tégyen le, és azután adgyanak tanuló levelet neki.

17. Hogyha valamely háborúság az mesterek, és mesterlegények között támadna, az Czéh mester az több mesterekkel együtt elejekben hivatván, efféle köztök való háborúságnak elvégezésére legyen hatalma a Czéh mesternek: Mindazáltal szabad légyen a Város Birájához menni, hogyha valamellyik fél vélné magát igen meg terheltnek lenni.

18. Hogyha az Legény, vagy Inas, az mestereket kérik hogy öszve gyűllyenek, tartoznak a mestereknek öszve gyűlésekért, a Czéhnek ládájában huszonöt pénzt számlálni. A ki pedig a Czéh mesterre, avagy valamelly mesterre való bosszúságért az Czéhben nem menne, vagy elegendő mentséget nem adhatna arrúl hogy oda nem ment, hanem ha olly beteg volna hogy az ágybúl fel nem kelhetne, de ha fen jár, és el nem megyen, egy magyar forinttal büntettessék engedelem nélkül, kit az Czéh ládájában vessenek.

19. Hogyha valamelly mesterhez legény találkoznék, tehát az mester tartozik megjelenteni a Czéh mesternek, avagy az Atya mesternek, és mívet ne adgyon néki, ha míg nálla lészen avagy egy nap, avagy két nap, hanem hírré tegye az mestereknek, mert ha meg nem jelenti, és titkon munkálkodtattya, minden engedelem nélkül

ötven pénz legyen büntetése, kit az Czéhnek ládájában vessenek.

20. Csizmadiáknak való bőrt, sokadalomban, avagy akármelly időben, ha ide az Városra hoznak, senki egymás híre nélkül az mesterek közzűl meg ne merje venni, négy forint birság alatt, engedelem nélkül; melly négy forintot a Czéhnek ládájában vessenek.

21. Az melly mesterek az Czéhben vannak, az kik itt Kecskeméten laknak, tartoznak egymásnak atyafiúi szeretettel lenni, a kik közzűl minden esztendőben edgyik Czéh mesterré választassék, és ha edgyik a másiknak valami tiszteletlen szót szóllana mikor edgyütt vagynak, az Czéh mesternek hatalma légyen megbüntetni ötven pénzzel, kit a Czéh ládájában vessenek. Ha pedig valamellyik lelkűvel szitkozódnék, négy forint annak a büntetése, és az is a Czéh ládájában vettessék.

22. Szükség hogy Czéhnek tulajdon pecséttye légyen, melly pecsétet oltalomért a Czéh ládájában tartsanak, melly pecséttel az mester nélkül semmi levél ne pecsételtessék.

23. Végezetre hogy senki közűlök ne menthesse magát, hogy ezeket a Végezéseket és Törvényeket nem tudta volna; Azért minden Kántorban az Czéh mester öszve hívja mind az egész mestereket, mind a mesterségben lévőket, és ezeket az Czéhbeli Végezéseket és Törvényeket mindenestűl megolvastatni és magyaráztatni gondgya légyen az Czéh mesternek, a Czéhnek közönséges hasznára, hogy senki ne menthesse magát hogy nem tudta és nem hallotta volna, és a Czéhnek ládájában közönséges haszonért vessenek olyankor tizenkét-két pénzt mindenik. Szent Mihály nap után az mester legény kellyen fel három órakor éjfél után, és estve kilencz órakor feküggyék le, az az kilencz órakor hadgya el dolgát, ha az Urának szorgos dolga nincsen.

24. Hogy senki legényének, se inassának ne légyen szabad az mestere műhelyében Ura híre nélkül maga mívét eladni: mert az mint eladgya, az lészen büntetése minden engedelem nélkül: és ha az Inas a négy eszten-

dőt kitölti, ha pénzül akarja felvenni ruháját, négy forintokat adgyanak néki.

25. Hogyha valamikor az mesterek közül, avagy valamellyiknek háza népe közzül valamelly meghalna, az mesterek mindnyájan feleségestül és legényestül tartoznak elmenni az temetésre, mikoron az Czéh tábláját járattyák, és ha valamellyik közzülök el nem menne, négy forint legyen az büntetése, és ha az legény vagy Inas megbetegszik, tehát az ő szolgatársai tartozzanak (ha gyámoltalan volna) szüksége korán hozzája látogatni és táplálni, és a Czéhből néha segíteni, az Czéhnek közönséges megmaradására.

26. Hogyha valamelly az mesterek közzül megbetegednék, és megnyomorodnék, tehát szükség a Czéh ládájából megsegíteni: és ha az Isten gyógyulását engedi, a Czéhet szükség megelégíteni, ha pedig az Úr Isten e Világnak árnyékából ki veszi, tehát holta után marhájabúl elégíttessék meg a Czéh, ha pedig marhája nem marad, és semmije nem lészen, tehát azt közönségessen tűrni kell mind az egész Czéhnek.

27. Ha valamelly Inas pénzért akar szolgálni és tanúlni s nem akarna úgy tűrni és szenvedni négy esztendeig, mint az egyéb Inasok szokások. Azért az ő könnyebbségeért, annak a kinél tanúlt, Mestereinek tartozzék két esztendőre fizetni huszonöt magyar forintokat.

28. Legutolszor senkinek is az Varga mesterek közzül ne légyen szabad csizmát, kapczát, és egyébb a Csizmadia mesterséghez való művet csinálni, hogyha penig csinálna valamellyik, és az Csizmadia Mesterek megtalálnák felőlle az Varga Mestereknek Czéh mesterjeket s az nem tenne róla, tehát a Város Biráját megtalálná felőle, hatalma légyen a Birónak azt az mívet elvétetni, és el is veszteni tűle. Viszontag a Csizmadia Mestereknek se légyen szabad az Varga Mestereknek kapta fájokra munkálódni, ha penig valamellyik munkálódnék affélire, az Czéh mesterjeknek hatalma légyen azt az munkát tűle elveszteni. [1])

[1]) Itt az úgynevezett „bocskor-vargák“ értendők.

Mi annakokáért Ráczkevi Czéhbeli Csizmadia Mesterek az mi fellyűl megirt Privilegialis Czéh Levelünknek mását leíratván, és ezen dolognak emlékezetire, és erősségére az Nemes Ráczkevi Városának szokott élő pecsétivel, és az mi Czéhünknek is szokott élő pecsétével ez levélnek utollyán megerősítvén, az fellyűl megemlitett Kecskeméthi Csizmadia Mestereknek jövendőbeli oltalmokra és erősségekre, az mi Czéhünkből kiadtuk, és engedtük nekiek, az közönséges igazság szerint. Datum Ráczkevini die vicesima Maii. Anno Domini Millesimo sexcentesimo Quinquagesimo sexto.

Confirmati Privilegiales Articuli per nos Juratos Assessores Oppidi Ráczkeviensis, sigillique ejusdem Oppidi nostri usualis et Autentici munimine roborati.

Nos Jurati Judices Civitatis Kecskemétiensis Matthaeus Thok, et Georgius Biró, caeterique Jurati Assessores sigillo nostro usuali hos articulos confirmamus Anno 1656. die Julii 4.

Én Kohári István Eő Felsége Füleki Praesidiumának Fő Kapitánnya, és Kecskeméth Városának Földes Ura, adom tudtára mindeneknek, az kiknek illik: hogy folyamodván hozzám Kecskeméth Városában commoráló Csizmadiák serio instálván és kérvén azon, hogy ezen Libellusban inserált, az Kalmárok és Kontárok ellen való két Articulusokat confirmálnám, hogy az Kecskeméten és másutt való Kalmároknak ne légyen szabad Kecskeméten szattyán Csizmákat akármikor is árulni, sem az külső Czéhes és Czéhen kivűl való Csizmadiáknak, Kontároknak vásárok idején kivűl kontárkodni, kötelezvén arra magukat előttem, hogy munkájokkal szattyán csizmákkal eltartják a Város lakosit, és fellyebb való áron, mint annak előtte járt, nem tartyák s nem is árullyák, ha magok munkája által el nem tarthatnák is az Város lakosit, Török munkálódta szattyán csizmával is eltartyák, mellyet az Város is recommendált. Azért ezen nevezett Csizmadiák két Ártikulussit confirmálom illyen formán: 1-mo Hogy az Város lakossit közönségessen szattyán csizmával eltartyák és ad-

gyák ollyan áron mint eddig járt, kirűl az Város tehessen limitatiot, ha az adását difficultálnák az Város lakosi. 2-o Hogyha pedig magok a Csizmadiák annyira való Szatytyán Csizmákat nem mívelhetnének, Török munka szattyán csizmával is tartoznak eltartani az Város lakosit. 3-o Hogyha pedig magok annyira való Szattyán Csizmákat nem mívelhetnének, s Török munka csizmával is ut supra el nem tarthatnák az Város lakosit a Csizmadiák oblatiojok szerint, vagy az eddig követett és folyó áránál fellyebb temere akarnák adni, vagy az Város limitatioját vakmerőképpen transpediálnák, comperta eius rei veritate, az Kecskeméthi Kalmároknak, azonnal a Szattyán csizmáknak árulására szabadságok lészen. Mellyeknek erőssebb és állandóbb voltára adtam ez kezem írásával és pecsétemmel való confirmatiomat. Datum in praesidio Fülekiensi die 25. mensis Decembr. Anno 1677. Kohári István. mpr.

Kecskemét város levéltárában létező régi másolatról.

III.

Török levelek.

61. [1]

1597. Oct. 22. III. Mohammed szultán rendelete a budai Beglerbéghez s ottani Defterdárhoz intézve, melynélfogva a háború miatt megfogyatkozott Kecskemét, Kőrös és Cegléd városoknak a megmaradt lakosok számához képesti adóztatását rendeli.

(Császári magas rendelet másolata.)

Jeles vezér, kitűnő országnagy, hatalmas, különösen tisztelt, dicső, nagyságos, — a legmagasabb király (isten)

[1] Évszám szerinti sorozatban elsőnek kellene lennie az alább 296. szám alatt közlendő szultáni rendeletnek; de annak kelte már ez oklevéltár sajtó alatt léte idején igazíttatott ki.

kegyeivel elhalmozott férfiú, budai Beglerbég! (hírneve tartós legyen.)

Szerencsések példánya, felségesek oszlopa, sok tulajdon egyesítője, a közkincstárnak jó tettekkel gyarapítója, a teremtő isten bő kegyében részesült budai Defterdár! (nagysága növekedjék.)

Jelen császári magas névjegy érkeztével tudtúl adatik, hogy hozzánk jelentés küldetett, mely szerint Budához tartozó császári javak közűli Kecskemét városában 580 házból 327, — Kőrösön 180 házból 100, — s Czegléden 150 házból 80 ház maradt, a lakosok pedig elszéledtek; — a kik ekkorig helyben maradtak is, — mivel a tatár hadak jószágaikat elhajtván, — úgy elszegényedtek, hogy alig van egyik napról a másikra valójok, s adójokat többé az előbbi mód szerint fizetni nem képesek, — szintén el akarnak széledni. — Most, miután a többi városok elpusztulása s lakosaik szétszóratása következtében, a budai lőporgyár számára való salétromfőzés, valamint a budai és pesti várak körűli szolgálatok teljesítése ezen három városra maradt: igen nagy kár és hátramaradás lenne a császári birtokokra nézve ezeknek elszéledése, — mi pedig be fogna következni, ha tőlök az ezelőtt fizetett adómennyiség követeltetnék. — Ezért e tárgyban benyújtott kérelmökre vonatkozólag jelen magas parancsomat bocsátottam ki, melynek elérkeztével megvizsgáljátok, ha vajon ezelőtt annyi ház volt é, a mennyit ők mondanak s a háború kiütése óta lefolyt néhány év alatt annyi maradt é, midőn a lakosok részint a seregektőli félelem, részint a tatárok zsarolásai miatt elfutottak? — Továbbá hogy kivántatott é a helyben maradtaktól a megholtak s elfutottak által fizetni tartozott harács? — Ha ezt így találjátok, — minthogy ez ser- és kánun-ellenes követelés, — azt a helyben maradtaktól ne kivánjátok. Ha azonban ezeknek több vagyonuk volna mint a mennyit a végre bejelentettek, hogy attól harácsot fizessenek: úgy az igazságtól el ne térjetek, hanem az említett városokon a harács híjját megvegyétek. Így értsétek meg, jelen magas parancsomat pedig átolvasván, az említett

lakosok keze közt hagyjátok. E magas jegynek hitelt adjatok. Kelt 1006-dik év Rebbjülevvel hava 10-kén (1597. october 22-kén) a budai táborban.

Török szövegü példány a város levéltárában. Hátlapján bélyeg alakú pecsét s következő egykorú magyar jegyzet: „Az város pusztaságát engették meg 2 száz forintban, midön pusztúlni kezdett, arról való levél.“

62.

1598. Oct. 5. III. Mohammed szultán rendelete a budai Beglerbéghez, ottani Defterdárhoz és Kádihoz, melynél fogva Kecskemét város évi adójából 75,000. oszporát elenged.

(Fölül a szultáni névjegy).

Jeles vezér, kitünő országnagy, hatalmas, különösen tisztelt, dicső, nagyságos, a legmagasabb király kegyeivel elhalmozott férfiú, budai Beglerbég! (hírneve tartós legyen).

Szerencsések példánya, felségesek oszlopa, sok tulajdon egyesítője, a közkincstárnak jó tettekkel gyarapítója, a teremtő isten bő kegyében részesült, budai Defterdár! (nagysága növekedjék).

Itélők és birák példánya, jelesség és ékesszóllás bányája, Mevlana, budai Kádi! (jelessége öregbedjék).

Jelen császári magas névjegy érkeztével tudtúl adatik, — különösen neked, ki Defterdár vagy, hogy a budai kerületben eső Kecskemét lakosi hozzám folyamodványt intéztek, melyben előterjesztik, hogy városuk évenkint 200,000 oszpora adót fizetett, — a közelebbi háborús évek alatt azonban a győzelmes (török) seregek megtámadásai, s a tatároktúli félelem miatt a lakosságnak nagy része elszéledt. Ehez járúlt még, hogy ez utóbbiak (tatárok) által mindenükből kipusztíttattak, s magukra lévén hagyatva, végképen elszegényedtek. E miatt adózásbeli kötelességöket, hacsak az alább nem szállíttatik, nem teljesíthetvén, szintén kénytelenek lesznek elszéledni. Kérik azért az emlí-

tett városbeliek, hogy évi adójuk, addig míg magukat összeszedhetik s erőre kaphatnak, 75,000 oszporával kevesbíttessék s évenkint csak 125,000 oszporát tartozzanak fizetni.

Ehez képest jelen magas parancsomat bocsátottam ki, hogy ezentúl az eljárás ennek értelmében történjék. Ugyanis az említett jobbágyok évi adója 75,0000 oszporával alább szállíttatik, s jövőre összes vagyonuktól 125,000 oszporát tartoznak évenkint fizetni. Ennél több egyetlen oszporával se vétessék tőlük! Az alattvalók szaporodására ügyelni kell. Majd ha egyszer összeszedték magokat s erőre kaptak, ismét az előbbi kivetés szerint tartoznak vagyonuktól adózni. — Jelen parancsomat defter-érvényűnek tekintvén, ellenkezően senki se cselekedjék. Igy értsétek meg s e magas jegynek hitelt adjatok. Kelt 1007-ik Rebbjülevvel hava 4-kén (1598. Octobr. 5-én) a váradi táborban.

Eredeti török szövegü példány a város levéltárában, hátlapon következő egykoru magyar jegyzettel: „Az ezör forintról való levél, az táborrúl Császár Levele."

63.

1599. Szulejman budai vezír pasa ajánló levele a Kecskeméten átvonuló Kalgai tatár szultánhoz.

Nagy szultánok örököse, hírneves fejedelmek dicső utóda, nagyrabecsült fiam Kalgai szultán!

Nagyságod iránti legmélyebb tiszteletem s szolgálatkészségemből eredő őszinte szerencsekivánatom gyöngyeit s vágyaival egyező üdvözletem fehér holdjait bemutatva, — fényes napkint tündöklő elméjéhez intézendő szerény jelentésem ím itt következik:

Dicső s nagyrabecsült fiam! mihelyt nagyságod a budai szandzsákban eső Kecskemétre érkezik, látni fogja, hogy ott alig van egypár ember, s hogy ott e miatt a gabona elnyomtatása lehetetlen. Ezért nagyságod jelen levelem vételével, — melynek vivői az említett város lakosai, —

ezeknek minden nemű bántalmaztatás elleni megoltalmazása végett rendeljen ama helyre két jancsárt.

A többire nézve dicsősége s nagysága örökké növekedjék! — őszinte barátja Szulejmán.

Kivül: A nagy szultánok örököse s hírneves fejedelmek dicső utóda, nagyrabecsült fiam, Kalgai szultán ő nagyságának.

Eredeti török szövegű példány a város levéltárában, évszám nélkül, hátlapon pecsétjeggyel. — Jegyzőkönyveink szerint 1598—1599. a hasonnevü budai pasa idétt (Gévay: Budai Pasák. 19. lap) történtek vidékünkön a tatárhadak gyakori átvonulásai, miből az évszám alkalmaztatott.

64.

1599. Ugyanaz Kecskemét és Kőrös városokat az e vidéken átvonuló Szeadet Giráj tatár szultán oltalmába ajánlja.

Nagy szultánok dicső örököse, nagyrabecsült fiam, Szeadet Giráj szultán!

Nagyságod iránti őszinte szeretetem s barátságos tiszteletemből származó üdvözletem nyilvánítása után, tündöklő elméjéhez intézett szerény tudósításom ím itt következik.

Nagyrabecsült fiam! minthogy Kecskemét s Kőrös városok lakosai mindenkor engedelmesek valának, a budai vár körüli s egyéb szolgálatoktól magokat nem vonogatják: felkérem nagyságodat, hogy ha azon vidéken intézkedik, szíveskedjék azon városok lakói s a nyugalmuk felett őrködő jasszakdzsik biztonsága tekintetéből, mindennemű méltatlanság s megtámadtatás elhárítása végett, hozzájok egy emberét rendelni.

A többire nézve nagysága s dicsősége örökké tartson! — őszinte barátja Szulejmán.

Kivül: A nagy szultánok dicső örököse, nagyrabecsült fiam Szeadet Giráj szultán ő nagyságának.

Eredeti török szövegben ugyanott, hátlapján bélyeg alakú pecsétnyomattal.

65.

1611. Máj. 18. Nyugta az 1610-dik évi szent György-napi adó lefizetéséről.

Kecskemét városa lakosai az 1019-dik évi Szefer hó 10-re (1610. Apr. 24.) eső sz. György napi adót Ágoston Pál biróságában, három részletben meghozták; ú. m.:

1-ör 1019. Rebbjülevvel hava 19-kén (1610. Jun. 11.) átvette a naplóvezető (rúznámedzsi).

2-or Azon évi Dzsemázülevvel hó 16-kán (1610. Aug. 6.) átvette Molla efendi.

3-or 1019-dik évi Sában hó 22-kén (1610. Nov. 9.) átvette Ibrahim efendi.

A nevezett évi három részletben lefizetett adóösszeg 20,000 oszpora.

Kelt 1020-dik évi Rebbjülevvel hava 5-én (1611-dik évi Május 18-kán) a jól őrzött Budán.

Eredeti török szövegü a város levéltárában, hátlapon bélyegszerü nyomott pecséttel s következő egykorú magyar jegyzettel: „Ágoston Pál Birságában az sommáról való Czédulla.“

66.

1629. Mart. 24. A budai vezírpasa rendelete az ottani Kádihoz, melyben a három város fenyítő hatósága körüliratik.

Kitűnő jelességü uram, ez időszerénti budai Kádi!

Buda alá tartozó Kecskemét, Kőrös és Cegléd városok lakosainak ezelőtt mind a mi, mind a magyar Palatinus (így) részéről pecséttel erősített meghatalmazás adatott arra nézve, hogy a határaikon útlevél nélkül csavargó tolvajokat megfoghassák s megbüntetés végett — ha a mi részünkről valók — a bégeknek s itélőknek (hákim), ha pedig keresztyén részről valók, a Palatinusnak s magyar kapitányoknak (kapudán) adják őket át. Minthogy pedig meg-

hatalmazásuk arra is kiterjed, hogy ha ezen tolvajokat szépszerivel kézre nem keríthetnék, velök csatába ereszkedve őket minden törvényszegés nélkül mogölhessék: ebben ezeket a törvény értelmében te is megerősítsd, hogy ezután, ha kóborló tolvajoknak ő általuk történt halála jelentetik, bántásuk ne legyen. Szóval, a mint eddig, úgy ezután is szabad legyen nekik a határaikon velök szembeszálló tolvajokat megölni, a nélkül, hogy e miatt vérpénzt lennének kötelesek fizetni. A mi már a városaikbeli gonosztevőket illeti, a bűndíjt rajtok megvehetik, de őket meg nem ölhetik, míg a tény a vajdával nincs tudatva, s ez által arra törvény útján meghatalmazást nem kaptak. Ekkor azonban erre is jogosítva levén, szintén nem lehet velök méltatlanúl bánni. Különben is tudni való, hogy a tolvajoktúl nem élhetnek békeségben. De ha valamely moszlim-et találnának tolvaj gyanánt igaztalanúl megölni, ez esetben büntetésük el ne maradjon; ha pedig moszlim tolvajt fognának, azt a felsőbb hatósághoz hozzák. E szerint járjatok el, máskép nem cselekedvén. Kelt 1038-dik év Redzseb hava 29-kén = 1629. Mart. 24-kén.

Eredeti török szöveg a város levéltárában, az előlap szögletén bélyegszerű nyomott pecséttel s hátlapon következő egykorú magyar jegyzettel: „A Passa levele, melljet adott az 3-rom Városnak az Tolvaiok kergetések felöl, hogy valameljeknek jószágunkat és marhánkat kezökben érjük, szabadon agyon verjük. Erdös Mihály Bíróságában Anno 1629.“

67.

1629. Oct. 27.—Nov. 7. IV. Mürad szultán rendelete a budai Kádihoz, a három városban előforduló paráznasági bűntettesek fölötti fenyítő eljárás iránt.

(Fölül a szultáni névjegy.)

Ítélők és birák (hákim, kádi) példánya, jelesség és ékesszólás bányája, Mevlana, budai Kádi! (jelessége növekedjék.)

Jelen magas császári névjegy érkeztével tudtúl adatik, hogy a hatóságod alá eső Kőrös, Cegléd és Kecskemét városok lakosai megbízott emberök által folyamodást küldének hozzám, melyben előadják, hogy ezen helyeken a behódolás óta ha (keresztyén) férfi és nő paráznaság bűnébe estek, a nő mindig a helybeli vajda és zabti, — a férfi pedig az illető pap által, haszontalan vallásos szertartásaik szerint ítéltetett s büntettetett meg, — úgy tehát, hogy a vajda és zabti a férfi ügyébe soha sem avatkozott. Legközelebb azonban az említett városokbeli zabti ilynemű vétség elkövetése miatt nemcsak a nőt fogatta be s büntette meg, hanem az eddigi gyakorlat ellenére a férfi ügyében is intézkedett. E miatt vizsgálatot eszközöltek, melynek folytán hiteles tanúvallomásokból az világosodott ki, hogy ha ezelőtt a nevezett helyeken ily vétségek fordúltak elő, a vétkes nő mindig csak a vajda és zabti, a férfi pedig az illető pap által, haszontalan vallásos szertartásuk értelmében szokott elitéltetni, a nélkül hogy a vajda vagy zabti magát a vétkes férfi ügyébe avatta volna. Miután a vizsgálat eredményéről bíróilag értesíttettek s a zabtitól igazoló pecsétes levelet kaptak, tőlem egy nemes parancs kiadatását kérik, mely szerint az eddigi gyakorlat jövendőre is érvényes maradjon, s valahányszor ily vétség adja magát elő, a vétkes nő felett ítélő hatóság az ugyanazon bűnben részes férfi ügyébe ne avatkozzék.

Ezek folytán a kérelmezők kezébe adott jelen parancsom értelmében, — mihelyt ők ezt neked bemutatják, — vizsgáld meg, ha vajon a dolog valósággal úgy van é, s a fenemlített birói kiadvány tartalma nem ellenkezik é szent törvényeinkkel (ser). Az előadás igazoltatása esetében gondod legyen rá, hogy jövendőben — ha azon helyeken ily vétségek fordúlnak elő — a vajda és zabti mindig csak a vétkes nőt, a pap ellenben haszontalan vallásos szertartásuk szerint a férfit ítélje el, s hogy senki a folytonos gyakorlat ellenére ne tegyen. A ki talán ellenszegűlne, te fogod hallgatásra bírni s szükség esetében bejelenteni. Akarom, hogy e tárgyban több panasz ne

történjék. Ezt így értsd meg, e parancsot pedig — miután megtekintetted — a folyamodóknál hagyd. A magas jegynek hitelt adj. Kelt 1039-ik év Rebbjülevvel hava 10—20. = 1629. Oct. 28.—Nov. 7. a jól őrzött Budán.

Eredeti török szöveg a város levéltárában, hátlapján következő egykorú magyar jegyzettel: „Murteza Passa atta Levéll az 3-rom Városnak, hogy az melj gonosságban és paráznaságban élö személjök találtatnak, az Legénj az Várossé legjen, és Aszonj az Vayda Urunk ö Nagyságáé. Erdös Mihály Birósságában. Anno 1630."

68.

1640. Mart. 3—13. I. Ibrahim szultán a fentebbi rendeletet megújítja.

(Fölül a szultáni névjegy).

IV. Mürad névjegye alatt, 1039. Rebbjülevvel 10—20. = 1629. Oct. 28—Nov. 7. kiadott fentebbi rendeletnek azzal szószerint egyező kiadványa I. Ibrahim szultán által. Szövegében e pótlék olvasható „a vajda és zabti egy pénzt sem követelhet eljárásaért." Kelt 1049-ik év Dzilkide hava 10—20. = 1640. Mart. 3—13. a jól őrzött Budán.

Eredeti török szövegü oklevél a város levéltárában, hátlapján következő egykorú magyar jegyzettel: Muza Vezér Basa Kajmekámja Atta levél, az három Városnak, hogy az melly gonoszságban és Paráznaságban élö szömélyek Találtatnak, az Legény az városoké legyön, az Asszony penigh az Vajda Urunk eö Nagyságaé. Katona Benedek Birósságában 1640.

69.

1641. Majus 25. Nyugta az 1640-ik évi adó lefizetéséről.

Jelen irat oka ez.

Lajstromunkba foglalt, császári javak közüli Kecskemét nevü város lakosainak az 1050. (1640)-ik évben fizetni

tartozott adójuk 1800 forintra [1]) megy. Ezen összeget befizettek s nehogy az tőluk megint követeltessek, jelen pecsetes jegyet kapták. Kelt 1051 ik évi Szefer hava 14-ken 1641. Maj. 25. Mehmed nazur. (kincstarôr).

Eredeti török szöveg a város levéltárában, hátlapon pecsétjeggyel s következő egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1641. Nagy János Uram Feobiróságában az summáról való czedula Mehemet nazurtol 1800. forintról."

70.

1643. Elismervény Lengyel János hagyatéka utáni kincstárdíj lefizetéséről.

Jelen irat oka ez: Kecskeméti lakos Lengyel János nevű jobbágy meghalván, hagyateka számbavetetett. A kincstárt illető osztálydíj lefizettetvén, arról e jegy adatott. 1053. (1643) aláírva: Mahmud.

Eredeti török szöveg a kecskeméti reform. egyház levéltárában, hátlapon pecsétjegy s következő egykorú jegyzettel: „Lengyel Jánosrúl való czédula."

71.

1651. Majus 16. Nyugta az 1650-ik évi adó és tizedváltság lefizetéséről.

Kecskemet városának összes adója a tized-váltsággal együtt 2000 forint.

Jelen irat oka ez.

Lajstromunkba foglalt császári javak közűli Kecskeméti jobbágyok a tized-váltság és hűbéri földek (miri) adója fejében fizetni tartozott 2000 forintot folyó 1061. (1651)-ik évi szent Gyorgy napjara az 1060 (1650) ik évi vagyonösszeirás szerint, a kincstárhoz beszolgáltatták. Hogy ezert

---

[1]) Eredetiben „kara ghurus" = fekete fallér áll. A fordító jegyzete.

ne háborgattassanak, ezen nyugtát kapták. Kelt 1061-ik évi Dzsemazülevvel hava 25-én = 1651. Majus 16-án a jól őrzött Budán.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon pecsétjegy s következő egykorú magyar jegyzettel: „1651. Nagy János uram birságában Az summáról való czédula.“

72.

1652. Útlevél a Körösön megtelepedni szándékozó vacsi pap és emberei számukra. [1])

Úton s útfélen járó vitéz oszmán harcosok! A legszivélyesebb hangon adom tudtotokra: hogy a vacsi pap embereivel együtt Kőrös nevű városban szándékozván megtelepedni, tőlünk útlevelet kért. Hogy útjában ne gátoltassék s méltatlanság ne érje: mi ezen iratunkat adtuk neki. 1062. (1652) aláírva: Abdi budai defterdár.

Török szövegü eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában, hátlapon pecsétjeggyel s következő magyar jegyzettel: „Anno 1658. Ágoston György úr feőbirságában az egyház tetejérül való czédula, az Nazur bégtül, hogy szabadon megesináltathassuk.“ Mely jegyzet azt gyanittatja: hogy e czédula tévesztés útján jutott az egyház levéltárába.

73.

1658. Elismervény 42. marha utáni útvám lefizetéséről.

Kalocsa András, Pápa Gergely és Szűcs Máté kecskeméti lakosok — a 42. marháért járó 105. oszpora vámot e szerint hiány nélkül megfizették. 1069. (1658) aláírva: Oszmán defterdár.

Török szövegü eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában, hátlapon pecsétjegy s következő egykorú magyar jegyzet: „42. marháról való.“

[1]) Vacs ekkor még helység, ma puszta, Kohári grófok örököse Koburg herceg birtokában, Pestmegyében, Örkény szomszédságában.

74.

1658. Oszmán budai defterdár intő levele a kecskeméti bírákhoz.

Ezen irat oka ez: Minthogy Kecskemet városának papja, a mostani s ez előtti bíróknak Ágoston Györgynek — hitetlen modra káromkodvan — ezt monda: „te törökös" — a többi bírák e miatt a Padisah szolgalatalan megrestulven, a kincstárnak igen nagy kárt okoztak. Ez a kanun szerint büntetesre méltó cselekedet, azért figyelmeztetnek az emlitett város lakosai, hogy ez ügyet hozzak rendbe. Ezert adatott e jegy. 1069. Moharrem hava 18-án (1658) Oct. 16. aláirva: Oszmán budai defterdár.

Török szövegü eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában, hátlapon pecsetjegy s következo egykorú magyar jegyzet: „A prédikator levele."

75.

1660. Mart. 22. Juhász Balázs által lefizetett nőszöpénzről elismervény.

Ezen irat oka

Kecskemét városának Juhász nevü gyalog szolgája megházasodott. Miután a nőszöpénz lefizettetett, arról ezen jegy adatott. 1070 dik ev Redzseb 10. = 1660. Mart. 22. Oszmán defterdár.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon pecsétjegy s következo egykorú magyar jegyzet: „Az Város Szolgájárul való Czédula Balásrul."

76.

1661. Oct. 23. Nyugta a budai vezírpasa konyhájára beszolgáltatott 100 szekér tüzifáról.

Kecskemét városa fája 100 szekér.

Szent Mihály napján 1072 = (1661).

Nevezett város lakosi az 1072-ik évi 100 szekér fa tartozásukat behozták s a konyha számára átadták. Arról kapták ezen jegyet. Kelt 1072. évi Szefer hava 28-kán = 1661. Octobr. 23-án Haszszán konyhamester Budán.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon pecsétjegy s következő egykorú magyar jegyzet: „Anno 1661. Biró György Uram feő Birósságában az Szent Dömötör napi fáról való czédula, száz szekér fa vezér számára való.“

77.

1662. Január 24. Nyugta a harács-adó lefizetéséről.

Kecskemét városa 156. ház.

Nevezett város lakosaitól az 1072-ik évre rájuk kivetett hadi szolgálat- (bedel nuzul) és gabona adó- (szurszat)-érti váltság fölvétetett, s róla e jegy adatott. Kelt 1072-ik Dzsemázüahir hava 10-kén = 1662. Januar 24. Szulejmán miriálaj (ezredes) Budán.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján pecsétjegy s következő egykorú magyar jegyzet: „Anno 1662. Harács után felvetött pénznek az ezédulája.“

78.

1663. Majus 25. Elismervény az adónak 1663-ik végeig lerovásáról.

Jelen irat oka ez:

Császári javakhoz tartozó Kecskemét lakosai tartozott adóikat az előbbi években követett mód szerint most is hiány nélkül befizették. Nehogy ezért császári részről az év végeig háborgattassanak, ezen jegyet adtuk nekik, hogy szükség esetében előmutathassák. Kelt 1073-ik évi Szerval hava 17-kén — 1663. Maj. 25-kén Oszmán (névjegy) a jól őrzött Budán.

Eredeti török szöveg a város levéltárában, hátlapon pecséttel s a következő egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1664. Csáki Mihály Uram fő Biróságában az Derék summáról való czédula Oszman [illegible] [illegible] Nagyadótól.“

79.

1664. Nyugta az adó lefizetéséről.

Keskemét városa 156. ház.

Nevezett város lakosai az 1074. (1664) ik évre fejadójukat a császári adóval együtt hiány nelkűl befizették s arról e jegyet kapták. (kelet nélkűl) Oszmán janesár kethuda Budán.

Török szövegű eredeti ugyanott, hátlapon pecsétbélyeggel s következő egykorú magyar jegyzettel: „Szentkirályi Pál U. fo Biroságában az Császár adajárol való czédula A-o 1664.“

80.

1666. Sept. 13. Igazolvány arról, hogy Kecskemét város gyalog munkásait kiszolgáltatta.

Ezen irat oka ez:

Kecskemét városa lakosi Kizil hiszár (veresvár) és Újvárhoz adott munkások által szolgálatukat teljesítették, ezért jövő szent György napig ily szolgálatra ne hajtassanak. Erről kapták e jegyet. Kelt 1077-ik évi Rebbijülevvel hava 13-án = 1666. Sept. 13. Hadzsi Omár mirialaj Budán.

Török szövegű eredeti ugyanott, hátlapon pecsétbélyeggel s következő egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1666. Pathai U. Biróságában Alai Bekh levele, hogy Újvárban gyalog sorost ne adgyunk sz. György napig.“

81.

1666. Oct. 2. Nyugta a beszolgáltatott tűzi fáról.

Ezen irat oka ez:

Császári javakhoz tartozó Kecskemétiek a megparancsolt 100 szekér fát beszolgáltatták. Hogy ez tőlük ne követeltessék, ezen jegyet adtuk kezökbe. Kelt 1077-ik évi Rebbjülahir hava 13-án = 1666. Octobr. 2-án Szulejmán konyhamester.

Török eredeti ugyanott, hátlapján pecsétbélyeggel s következő egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1666. Nazur Urunk fájárúl czédula. Patai András Úr Bíróságában sz: Dömötör napi."

82.

1666. Oct. Nyugta a kirovott gabona beszolgáltatásáról.

Ezen jegy iratásának oka ez:

Midőn a Kecskemétiektől ő méltósága (a budai basa) magas parancsa értelmében minden adózó ház után 2 kila árpa követeltetett; árpát nem adhatván, búzát hoztak s ezzel rótták le tartozásukat. Erről kapták ezen jegyet. Kelt 1077-ik évi Rebbjülahir hóban = 1666. October. Hadzsi Omár miriálaj Budán.

Török szövegü eredeti ugyanott, hátlapján pecsétbélyeggel s emez egykorú magyar jegyzettel: „Alaj Bektől quictantia Vajról, Búzáról, és Árpáról. Patai András Ur: Fő Bíróságában A-o 1666. f. 183."

83.

1667. Januar. 19. Nyugta a keresztyén hadak számára küldött sertésektőli útvám lefizetéséről.

Pataki (Pathay) András kecskeméti biró.

Bidát. (újonnan behozott adó).

Az említett jobbágy a hitetlen hadak számára küldött 50 darab sertésért járó vámot Kecskeméten lefizette. Erről e jegyet kapta. Kelt 1077-ik évi Redzseb hava 23-án = 1667. Januar 19. Huszszejn budai vámszedő.

Török szövegü eredeti ugyanott, hátlapon pecsétbélyeggel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1667. 50. Ártányokrúl quietantia 30. oszpora.“

84.

1667. Nyugta a fejadó lefizetéséről.

Kecskemét városa 156. ház.

Nevezett városbeliek tartozott fejadójukat, minden háztól ötven oszporát számítva, hiány nélkűl behozták s megfizették. Erről kapták e jegyet. Kelt 1077-ik évi Ramadán hóban = 1667. Febr. Mart. Szulejmán miriálaj Budán.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján pecsétbélyeggel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1667. Pathai András fő Bíróságában minden Harács után den. 50. flor. 78.“

85.

1667. Dec. 14. Nyugta 100 szekér tüzifa kiszolgáltatásáról.

Jelen irat oka ez:

Kecskemétiek mindössze 100 szekér fa tartozásukat ő méltósága (budai basa) konyhájára behozván, e jegyet kapták. 1078. Dzsemázülevvel 27-én = 1667. Dec. 14. Ahmed.

Eredeti török szövegü a városi levéltárban, hátlapján pecsétbélyeggel, s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Szent Demeter napi fáról való cédula, Csaba János Úr idejében.“

86.

1668. Nyugta az adó lefizetéséről.

Kecskemét városa 156. ház.

Nevezett város lakosi az 1078. (1668)-dik évi császári

adót a fejadóval együtt lefizették s arról e jegyet kapták. (kelet nélkül) Veli aga budai kethuda.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján bélyegszerü pecsétnyomattal s következő egykorú magyar jegyzettel: „Császár adajáról való 1668. Csaba János Úr birságában 156. harács.“

87.

1669. Jul. 20. Elismervény Trencsényi András hagyatékától a kincstári díj lefizetéséről.

Jelen irat oka ez: Kecskemét város lakosai közzül ez 1080-dik évben Trencséni András meghalálozván, számbavett hagyatékából a kincstárt illető osztály-díj lefizettetett. Nehogy ez ismét megvétessék, az illetők kértére arról ezen pecsétes jegy adatott a kincstár részéről. 1080. Szefer hava 20-kán (1669. Jul. 20.) Aláirva: Mehmed szpáhi.

Török szövegü eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában, hátlapján pecsétnyomatú bélyeggel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „1669. Trinceséni András levele haláláról.“

88.

1669. Nyugta az adó lefizetéséről.

Kecskemét városa 156 ház.

Nevezett város lakosai az adózó házak után reájok kivetett összeget megfizették, miről e jegyet kapták. Kelt 1080-dik évi Dzsemázülevvel hóban = 1669. Octoberben. Hadzsi Omár miriálaj Budán.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján pecsétnyomattal s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Adó után való pénzről való czédula. Anno Domini 1669.“

89.

1669. Elismervény 200 szekér széna kiszolgáltatásáról.

Jelen irat oka ez:

Kecskemét városi jobbágyok ő méltósága (lovai) számára a szokott 200 szekér szénát hiba és hiány nélkül beszállították. Arról kapták e pecsétes jegyet, hogy szükség esetén előmutathassák. Kelt 1080-dik évi Dzsemazülevvel hóban = 1669. Octoberben. Musztafa aga, Mahmud basa istállómestere.

Török szövegű eredeti a városi levéltárban, hátlapján bélyegnyomatú pecséttel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Széna czédula váltságról való. Anno Domini 1669."

90.

1670. Aug. 7. Elismervény a kiszolgáltatott 200 szekér szénáról.

Ezen irat oka:

Miután Kecskemét városa a folyó 1081-dik évre tartozott 200 szekér szénát Mahmud basa budai kormányzó ő méltósága lovai számára hiány nélkül beszolgáltatta, arról ezen jegyet kapta. Kelt 1081-dik évi Rebbjülevvel 20-kán = 1670. Aug. 7-kén. Juszuf istállómester.

Török szövegű eredeti a város levéltárában, hátlapján bélyegnyomatú pecséttel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1670. Szentkirályi Pál Uram biróságában az vezér részére szénáról való czédula. Mamhut Pasától."

91.

1670. Nov. 28. Nyugta 200 szekér fa beszolgáltatásáról.

Jelen irat oka ez:

A Kecskemétiek ezen 1081-dik évi fa tartozásukat —

mely az előbbi években követett mód szerint 200 szekér fából áll — urunk ő méltósága konyhájára beszolgáltatták. Hogy ezt rajtuk másodszor is meg ne vegyék, nyugta gyanánt jelen pecsétes iratunkat adtuk kezökbe. 1081-dik évi Redzseb hó 15-kén = 1670. Novemb. 28. Ali aga, Mahmud basa konyhamestere.

Török szövegű eredeti a város levéltárában, hátlapon pecsétjegygyel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Kecskemétieknek az fa czédulája Szentkirályi Pál Bíróságában Anno 1670."

92.

1673. Május 7—17. Nyugta Bene puszta haszonbérének lefizetéséről.

Ezen jegy ezért iratott: Hegedűs János és Sárközi Pál nevű kecskeméti jobbágyoktúl Bene pusztánk haszonbérében 32 ezüst piasztert, egy paszturmát, 15 pint szőlőt s 10 darab sajtot hiány nélkül átvettünk. Bérletükben őket senki se háborgassa. 1084. Moharrem hava 20—30. (1673. Máj. 7—17.) Aláirva: Musztafa budai miriliva (szandzsák bég).

Török szövegű eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában, hátlapján pecsétbélyeggel.

93.

1673. Oct. 1. Nyugta a hadi szolgálmány váltságának lefizetéséről.

Kecskemét városa 156 ház.

Nevezett város a császári hadi szolgáltatást (nuzul), minden adózó házra 424 oszporát számítva, teljesen megváltotta s e váltságot hiány nélkül be is fizette. Arról adatott e jegy. 1084-dik évi Redzseb hó = 1673. October. Ahmed aga.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján bélyegnyomatú pecséttel s emez egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1673. Kamarás U: fő Biróságában Harács után való fizetésről. Tall. 364. 1. 8-bris 73.“

94.

1673. Nyugta az árpapénz lefizetéséről.

Kecskemét városa 156 ház.

A fenemlített város lakosi a folyó 1084- (1673)-dik évben reájok vetett árpapénzt — minden adózó ház után 70 oszporát számítva — megfizették, miről aztán e jegyet kapták (kelet nélkül). Ahmed cseri basi.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján bélyegnyomatú pecséttel.

95.

1674. Nyugta a szolgálat- és gabonaváltság lefizetéséről.

Kecskemét városa 156 ház.

Miután a fenirt városbeliek az 1085-dik évben reájok vetett hadi szolgálatok s gabona adó alúl magokat megváltották, ezen jegyet kapták. 1085. = 1674. Sáhin Aga.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján bélyegszerü pecsétnyomattal s emez egykorú magyar jegyzettel: „Kamarás Ambrús Uram birságában adtunk Sahin Agának harács után való pénzre fl. 1082 1/2. ezernyolczvanharmadfél forintot. 22. Marty. Nagy János.“

96.

1674. Máj. 21. Nyugta 100 szekér fa beszolgáltatásáról.

Kecskemét városa

E szerint a tartozott 100 szekér fát hiány nélkül behozván, e jegyet kapta. 1085. Szefer 15. = 1674. Május 21. Mehmed aga.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon pecsétjegy s emez egykorú magyar jegyzettel: „Szentgyörgynapi fáról való levele az vezérnek Patai András birósságában 1674.“

97.

1674. Május 17—27. Elismervény az adó lefizetéséről.

Jelen irat oka ez:

A császári javak közűli budai kincstár alá eső Kecskemét lakosai folyó 1085 ik évi (császári) adójukat a tizedváltsággal együtt szent György napjára beszolgáltatták. Miután ez évi adójukból csak egy oszpora vagy fillér se hiányzik, minden ily nemű háborgatások ellen kapták e jegyet. 1085. Szefer 10—20. = 1674. Május 17—27. Müszli budai defterdár.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján bélyegszerü pecséttel s emez egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1674. Patai András Uram feö Birósságában az summáról való czédula Muszli effenditül.“

98.

1674. Május 26. Nyugta az adó lefizetéséről.

Kecskemét városa 156 ház.

Az említett városbelick a megparancsolt összeget, minden adózó ház után 130 oszporát számítva, hiány nélkül befizették. Arról kapták e jegyet. 1085-dik évi Szefer hó 20-kán = 1674. Május 26. Sahin aga.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján bélyegnyomatú pecséttel s emez egykorú magyar jegyzettel: „1674. Patai András U: Birósságában első portáról való czédula, minden harácsra fl. 1. den. 95. mindenestül fl. 323.“

99.

1674. Oct. Nyugta az árpapénz lefizetéséről.

Kecskemét városa 156 ház.

Nevezett város lakosi a rajok vetett árpapénzt, minden adózó háztól 94 oszporát számítva, behozettek s arról e jegyet kapták. 1085-dik évi Redzseb hó = 1674. October. Sáhin aga.

Török eredeti a város levéltárában, hátlapján bélyegnyomatú pecséttel s emez egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1674. Árpa harácsról való czédula Sahin Aghától Tall. 80. egynegyedrész, őt Timon."

100.

1674. Nyugta a Szentgyörgyi puszta haszonbére lefizetéséről.

Ezen sorok szerint folyó 1085- (1674)-dik évben Tatár szent György nevű pusztánk haszonbérét hiány nélkül felvettük, arról adtuk e jegyet (kelet nélkül). Hadzsi Ahmed Budán

Török szövegű eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegszerű pecsétnyomattal s emez egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1674. Az Sz: Györgyi pusztáról quietantia Tall. — — Patai András U. Fo — —"

101.

1675. Nyugta ugyanarról.

Kecskemet városa.

Jelen irat oka az, hogy Kecskemét lakosai a tartozott pénzt megfizettek. Arról kaptak e jegyet. 1085. = 1675. eleje. Ali cseri basi.

Török szövegű eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegnyomatú pecséttel s emez egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1675. Sárközi Pál fizetett Török Pusztát 5. Februar Tall. 76 czédula valtsággal edgyütt."

102.

1675. Sept. 28. Nyugta az árpapénz s egyébb tartozások lefizetéséről.

Kecskemét városa 156. ház.

A fenírt városbeli jobbágyok folyó 1086-ik évben a rájok vetett árpapénzt s más tartozásaikat befizetvén, ezen jegyet kapták. 1086. Redzseb 8-án = 1675. Sept. 28-án Sabin aga Zaim.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon pecsétbélyeggel s emez egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1675. Biró János fő Bíróságában Harács után fizettünk Tall. 186. Sept. 27. cédula váltság, táblás szappan is.“

103.

1676. Nyugta a harács lefizetéséről.

Kecskemét városa 156. ház.

Nevezett város lakosai a tartozott összeget megfizetvén, arról e jegyet kapták. 1087 = 1676. Ahmed szpáhi.

Török szövegü eredeti ugyanott, hátlapján pecsétbélyeg s következő egykorú jegyzet: „Anno 1676. Biró János úr fő Bíróságában Harács pénzt fizettünk monori úrnak kezében Tall. 78. Czédula váltság Tall. 1. Aprilis 12.“

104.

1676. Elismervény három darab felfüstölni való vágó tehén beszolgáltatásáról.

Jelen irat oka ez:

A kecskemétiek ő méltósága konyhája szükségére 2, a kethuda részére pedig 1 darab paszturmát, szokás sze-

rint beszolgáltatván, kezokbe e jegy adatott. 1087. Rebb julahir 1676. Junius Julius. Oszmán aga.

Török szövegű eredeti a város levéltárában, hátlapon pecsétjegy s következő egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1676. Tóth György Úr Fo Biróságában kértenek Vezér Úr és Tihája számára 4 pasztormának valo tehenecket, hármát megadván, negyediket pénzul Laistrom ban be nem íratván, és ennek utánna esztendonkent csak három lészen, erröl való czédula."

105.

1676. Aug. 30. Nyugta 200 kila búza beszolgáltatásáról.

Jelen irat oka ez:

Kecskemét városa urunk ő méltósága részére a kétszáz kila búzát hiány nélkül beszolgáltatta. Erről kapta e jegyet, nehogy háborgattassék. 1087. Dzsemazülahir hava 20-án = 1676. Aug. 30-án Oszmán aga.

Török szövegű eredeti a város levéltárában, hátlapon pecsétnyomat s emez egykorú jegyzettel: „A Vezér Búzájáról 67 fertályról való Czédula, mellyet az Újvár megvételétöl fogva veszik meg rajtunk. Anno 1676. Tóth György Úr Fö Biróságában."

106.

1676. Nyugta 100 szekér tüzifa beszolgáltatásáról.

Kecskemét városa fája 100 szekér.

Folyó 1087. (1676)-ik évben a fenirt városbeliek urunk ő méltósága konyhájára a tartozott 100 szekér fát beszolgáltatván, e jegyet kapták. Redzseb havában = September s October eleje. Ali aga Ali basa konyhamestere.

Török szövegű eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegnyomatú pecsét s emez egykorú jegyzettel: „Budai Vezértol sz. Mihályi táról való czédula Ao 1676. Tóth György úr Fo Biróságában."

107.

1676. Decemb. 17—27. IV. Mohammed szultán rendelete a budai kádihoz, mellyel utasítja, hogy a kecskemétiek ellen az adóbehajtók által elkövettetni szokott zsarlások megszüntetését eszközölje.

(Fölül a szultáni névjegy).

Birák és itélők (kádi, hákim) példánya, jelességnek s ékes szóllásnak bányája, Mevlana, budai Kádi! (jelessége növekedjék).

Jelen császári magas névjegy érkeztével tudtúl adatik, hogy a császári javakhoz tartozó s az említett hatóság (budai Káza) alá eső Kecskemét lakosai, jelen parancsomnak vivői, magas udvaromhoz folyamodványt intéztek, melyben előadják, hogy a reájok kivetett iszpendzsét, más nemű adókat s tartozásokat behajtó zabti-k a törvény, kanun és defter által meghatározott mennyiséggel meg nem elégedve, még — *(itt egy szó helye ki van hagyva)* ezer tallért követelnek s őket e miatt háborgatják. Egyszersmind tőlem ezen törvénnyel, defterrel s kánunnal ellenkező rendkívüli követeléseket megszűntető rendeletet kérnek.

Ezért jelen parancsom érkeztével az említett ügyet igazságosan s híven megvizsgálván, róla jelentést tégy, — szerencsés napjaimban a szegények elnyomásában teljességgel meg nem nyugszom. Az említett zabti-kra különös figyelmet fordíts, hogy miután az illetők a törvény, kánun és defter által meghatározott iszpendsét és egyéb adókat s más tartozásaikat befizették, azokat törvény, kánun és defterrel ellenkező pénz zsarolással ne háborgassák. Általában a magas törvény, kánun, defter és császári parancsom ellenére senki se cselekedjék s annak a ki ezt tenné, nevét, állapotát s cselekedetét följegyezvén, bejelentsd. Hogy pedig e tárgyban újra szót tegyen valaki, annak elejét vedd. Ezt így értsd s e magas jegynek hitelt adj. Kelt 1087-ik évi Sevval hó 10—20. = 1676. Decemb. 17—27. a jól őrzött Drinápolban.

Török szövegű eredeti, a város levéltárában.

108.

1676. Nyugta a hadi adó befizetéséről.

Kecskemét városa 156. ház.

Jelen irat oka ez:

Fennevezett város lakosai a folyó 1087-ik évi hadi szolgaltatás fejében kivetett összeget, minden háztól 442. oszporát számítva, megfizettek s erről e jegyet kapták. 1087 = 1676. Sáhin aga.

Török szövegű eredeti ugyanott, hátlapon bélyegnyomatú pecséttel s ezen egykorú jegyzettel: „Anno 1676. Toth György Úr bíró ugában elso harács pénzről való levél Tall. 384. den. 18. egy harácstul fl. 6. den. 63."

109.

1677. Febr. 4—14. IV. Mohammed szultán rendelete a budai Kádihoz intézve, melyben meghagyja: hogy a hozzá folyamodó kecskemétiek követei letartóztatása fölött vizsgálatot tartson, s azt jövőben elkövettetni ne engedje.

(Fölül a szultáni névjegy).

Birák s itélők (kádi, hákim) példánya, jelesség s ékesszóllás bányája, Mevlana, budai Kádi: (jelessége növekedjék). Jelen császári magas névjegy érkeztével tudtúl adatik: hogy az említett törvényhatóság (Káza) alá tartozó s ezen császári parancsot előmutató kecskeméti jobbágyok magas udvaromnál panaszt tettek az iránt: hogy közülök némelyeknek ügyes-bajos dolgaik levén, azok végett ide Sztambulba szándékoztak joni, de a budai kormány emberei által letartóztattak s utjok folytatásában meggátoltattak. — Ezt jelentve egyszersmind jelen magas parancsom kiadatásaért esedeznek, mely mihelyt oda megérkezett, azonnal megvizsgáld, vajjon úgy van-é e dolog valósággal, mint ők előterjesztettek. Ha igen, akkor tudd meg, hogy szerencsés napjaimban a szegény jobbágyok elnyomásán tel-

jességgel meg nem nyugszom, s ezért a budai kormány embereit minden ilyes erőszakoskodástúl visszatartsd, a törvénnyel, kánunnal s császári parancsommal ellenkezőleg cselekedni senkit se hagyj, az ellenszegülőt neve s állapota szerint följegyezvén, bejelentsd, s végre oka ne légy, hogy e tárgyban ismét szükség legyen parancsomra. Ezt így értsd meg s e magas jegynek hitelt adj. 1087. Dzilhidzse 1—10 = 1677. Februar 4—14.

Török szövegü eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában.

110.

1677. Oct. 3—19. Elismervény a derék-adó lefizetéséről.

Kecskemét városa 156 ház.

Az említett város lakosi folyó 1088-dik Sabán hó közepéig (1677. October) járó adójukat befizették s arról e jegyet kapták. 1088. Sabán 10—20. = 1677. October 9—19. Ahmed aga budai kethuda.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján bélyegnyomatú pecséttel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „A Derék Császár adajáról Jancsár Aga kezében Tall. 504½, minden harács után 81 oszporát fizettünk Biró György Úr idejében A. 1677.“

111.

1677. Ugyanattól egy ajánló levél.

A szubasi főnök Hadzsi Ahmed aga személyesítőjéről Csoltári Istvánunkról el ne felejtkezzetek. Aláírva: Hadzsi Ahmed aga szubasi főnök (kelet nélkül).

Török szövegü eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában.

112.

1679. Ajánló levél az önkénytesek szakaszánál megürült hely betöltésére.

Alázatos szolgájának előterjesztése ez

A belgrádi vár őrizetére rendelt önkénytesek (gönülján) szakaszánál 15 oszpora napdíjjat huzó Oszman Ahmed meghalván, helye, illetőleg a császár ezen szolgálata megürült. Ez okból, jelen alázatos előterjesztés által a megürült hely betöltésére Mohammed, mint arra minden tekintetben alkalmas és méltó egyéniség nagyságodnak jó lélekkel ajánltatik. Egyébiránt a parancs és rendelkezés nagyságodat illeti (kelet nélkül). Mehmed aga önkénytesek kethudája.

Fölül: A kinevezés ez értelemben megtörténik 1096. = 1679. (vezéri névjegy.)

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján bélyegpecsét s ezen jegyzet latin nyelven: „Ajándékozta Kecskemét város levéltárának Harsányi István helybeni plebánus 1791."

113.

1680. Elismervény 100 szekér tüzifáról.

Kecskeméti biró (részére).

100 szekér.

Jelen irat oka ez:

Kecskemét városa 100 szekér fa tartozását ezúttal behozván, arról ezen pecsétes jegyet kapta. 1091. (1680.) Ahmed aga.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon pecsétjegy és következő egykorú magyar jegyzet: „Anno 1680. Nagy János Uram idejében Vezér fájáról való czédula: Szent György napi."

114.

1680. Sept. 11. Elismervény az árpa beszolgáltatásáról.

1091-dik év (1680).

Kecskemét városa 156 ház.

312 kila árpa.

E szerint a fenemlített város lakosai árpa tartozásukat megadták. Mehmed cseri basi Budán.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján pecsétbélyeggel s következő egykorú magyar jegyzettel: „Basa Árpájáról való Czédula 1680. die 11. Sept."

115.

1681. Aug. 4. Elismervény a hadi szolgálmány váltságának lefizetéséről.

Kecskemét városa 156 ház.

Ezen jegy iratásának oka ez:

Nevezett város lakosai a folyó 1092- (1681)-dik évi hadi szolgáltatást megváltották. Erről kapták e jegyet (kelet nélkül). Hadzsi Mehmed miriálaj Budán.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon pecsétbélyeggel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „1681. die 4. Aug. másodszor is megvevén az harácsot volt vetve 480 oszpora, facit flor. 1123. den. 20."

116.

1681. Nyugta az adó befizetéséről.

Kecskemét városa 156 ház.

Ezen irat szerint a fenemlített város lakosi folyó 1092-(1681)-dik évi adójukat megfizették s ezt arról kapták. (kelet nélkül). Mahmud jancsár aga Budán.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon pecsétbélyeggel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Az Császár Adajáról való Czédula 1681. die 8-bris — Czédula váltság Tall. 12."

117.

1681. Nyugta az adó befizetéséről.

Kecskemet városa 156 ház.

E jegy iratásának oka ez:

Ezen 1092- (1681) ik evben a fenirt városbeliek a reajok vetett összeg penzt, — minden házra 100 oszporát számitva, — megfizették. Ezért kapták e jegyet. (kelet nélkül) Juszuf miriálaj Budán.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján pecsétbélyeg s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Portáról való czédula. 1681. 563. Garast."

118.

1681. Elismervény 60 szekér tüzifa beszállításáról.

1092 = 1681.

Kecskemét városa fája 60 szekér.

Nevezett város lakosi a megparancsolt 60 szekér fát a konyhára behozták s arról e jegyet kapták. (kelet nélkül) Mehmed aga.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján pecsétbélyeggel s következő egykorú magyar jegyzettel: „Sárkozi Pál Feo Biróságában az Vezér fájáról száz (egy) szekérről való czédula."

119.

1681. Elismervény 100 szekér fa beszolgáltatásáról.

Jelen irat oka ez:

Kecskeméti lakosok a szent Mihály napi 100 szekér fát behozták s arról e jegyet kapták. 1092 = 1681. Ahmed.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon pecsétbélyeggel s emez egykorú magyar jegyzettel: „Sárkozi Pál biróságában hat-

van szekér fáról való czédula Vezér számára.“ Ezen és az előbbi elismervényen levő jegyzet, úgy látszik el van cserélve.

120.

1681. Igazolvány az útvám lefizetéséről.

Kecskeméten lakó birák 15 darab jószágtól e szerint a vámot Pesten megfizetvén, ezen jegyet kapták. 1092. (1681) aláírva: Mehmed aga budai defterdár.

Török szövegű eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában, hátlapján bélyegnyomatú pecséttel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Nazur Bek Czédulája.“

121.

1681. Engedély az orgoványi pusztán kővágatásra.

Jelen irat oka ez: Ezen sorainkat előmutató kecskeméti lakosoknak megengedtük, hogy Orgovány nevű bérelt pusztánkon mintegy 40 szekér követ vághassanak. 1092. (1681.) aláírva: Ahmed Zaim. Mahmud budai szpáhi.

Török szövegű eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában, hátlapján két pecsétbélyeggel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Orgoványi Iszpaja levele, hogy az követ szabadon vághassuk Templom épületére.“

122.

1682. Jan. 6. Nyugta az útvám lefizetéséről.

Kecskemét városbeliek jövén, — 12 darab jószágtól fizetett vám 53 oszpora. E szerint az említett város lakosai a vámot megfizetvén, ezen jegyet kapták. 1092. Dzilhidzse 26. = 1682. Jan. 6. Mehmed efendi budai defterdár

Török szövegű eredeti a kecskeméti reform egyház leveltárában, hátlapon következő egykorú magyar jegyzettel: „Budai Lisong cedulája."

123.

1682. Jan. 24. Igazolvány 100 szekér fáról.

Jelen irat oka ez:

A kecskemétiek folyó 1093 ik évben 100 szekér fát beszolgáltatván, arról e jegyet kapták, hogy szükség esetén ezt elő is mutathassák. 1093. Moharrem 15. 1682. Januar 24. Ahmed bég.

Török szövegű eredeti a város leveltárában, hátlapon pecsétnyomattal s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1682. Toth György Uram fő biróságában Szent György napi 100 szekér fáról való Levele Ibrahim Basa idejében. Vidács Mátyás hozta."

124.

1682. Jun. 19. Nyugta a magyar területre hajtott 14 darab marhától fizetett harminczadról.

Kecskemét városa
György birája részéről
14 darab marháért.

Mint fölül irva van, az hitetlen területre hajtott 14 darab marhától a tartozott harminczad megfizettetvén, arról ezen jegy adatott. 1093. Dzsemázülahir 13-án — 1682. Junius 19. Hadzsi Ahmed efendi budai defterdár.

Török szövegű eredeti a város leveltárában, hátlapon belyegnyomattal s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1682. Erdödy Urunk ő Nagysága számára hajtott 14 marhárúl való harminczad cedulája. Nazur Bék ő Nagyságátul, Tot György Úr Biróságában."

125.

1682. Jul. 5. Elismervény a reform. templom építéséhez szállított mész utáni útvám megfizetéséről.

Tóth István és .... György kecskeméti lakosok 23 szekér mész után járó vámot Hatvanban megfizetvén, e jegyet kapták. 1093. Dzsemázülahir 29. = 1682. Jul. 5. Alárva: Mehmed efendi budai defterdár.

Török szövegü eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában, hátlapon bélyegnyomattal s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Hatvani czédula, 1683. az Mészről.“

126.

1682. Aug. 7. Gróf Erdödi számára hajtott 14 marha utáni harmincad megfizetéséről.

Kecskemét város részéről
14 darab marhára.
E szerint a tartozott harmincad megfizettetvén, arról e jegy adatott. 1093. Saban 3. = 1682. Aug. 7. Hadzsi Ahmed efendi budai defterdár.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegnyomattal s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1682. Erdödj számára hajtott egynéhány ökörnek harminczadgyárúl való cédula. Tall. 8.“

127.

1682. Egy elszökött rabért fizetett büntetés-pénz.

Ezen irat oka ez:
Miután egy általunk a kecskeméti börtönbe zárt tolvajnak elszöktetéséért Kecskemét városa eleget tett, e dolog végett többé ne háborgattassék. Azért adatott nekik ezen jegy. 1093. 1682. Hadzsi Ahmed efendi budai defterdár.

Török szövegű eredeti a város levéltárában, hátlapján bélyegnyomatú pecséttel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1682. A [illegible] [illegible]bul elszabadult [illegible] Ráczra[illegible] [illegible] [illegible] czedulája.“

128.

1682. Elismervény az adó lefizetéséről.

Kecskemét városa 156 ház.

E szerint a kecskemétiek folyó 1093 (1682) dik évi adójukat teljesen lefizették, arról kapták e jegyet. (kelet nélkül) Musztafa janesár aga Budán.

Török szövegű eredeti a város levéltárában, hátlapján bélyegnyomatú pecséttel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1682. Császár adajáról való czédula, Tót Gyergy Úr fő Biroságaban val.“

129.

1682. Oct. Nyugta Körös és Kecskemét által befizetett adórúl.

Ezen irat oka ez:

Körös részéről Horvát István nevű jobbágy, Kecskemét részéről pedig Tar György kisbiró (adószedő biró) a fejadót befizették. Hogy rajtok újra meg ne vetessék, kezökbe ezen jegyet adtuk. 1093. Sevval hó = 1682. October. Szelim cseribasi.

Török szövegű eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegnyomattal s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Viszi az harácsot az Cseribasa. 1477. gar. den. 16.“

130.

1683. Jan. 4. Elismervény a kirovott árpa megadásáról.

Kecskemét város 156 ház.

Nevezett város árpa tartozását, minden ház után két kilát számítva, megadá s arról ezen pecsétes nyugtát kapta. 1094. Moharrem 5. = 1683. Januar 4. Ahmed cseribasi.

Török szövegű eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegnyomattal s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Árpa czédulája.“

131.

1683. Mi a méltóságos Budai vezérnek Ibrahim Pasának minden dolgaiban fő gondviselője és parancsolója Tihaja Musztafa Tihaja Istennek engedelméből.

Némedi 2 szekér, 15 gyalog; Olcsa 2 szekér, 10 gyalog; Üllő 2 szekér, 15 gyalog; Monor 2 szekér, 10 gyalog; Czegléd 5 szekér, 20 gyalog; Kőrös 20 szekér, 40 gyalog; Kecskemét 30 szekér, 50 gyalog; Ti városi és falusi Birák Esküttek látván ezen méltóságos czímeres levelemet, hagyom és parancsolom erőssen, a szekerek kapákkal, lapátokkal, a gyalogok fejszékkel, fúrókkal, tíz napi éléssel mindgyárt jőjenek, a mész kemenczéhez meszet égetni, órát napot ne várjatok, se több levelet, edgyik a másikat kiváltsa, addig el nem bocsáttyuk, sem szekeret, sem gyalogot. Birák felnyissátok szemeteket, fejetek féltsétek, mostan hamar kell a dolognak lenni, nem úgy mint az előtt. Az Olaj Béknek hirt adgyatok, be irassátok magatokat, és czédulát jót vegyetek, különben se cselekedvén, a mint parancsoljuk. Datum Budae 4-a May. 1683. Idem qui supra.

Egykorú másolat a város levéltárában — a körlevelek jegyzőkönyvébe bejegyezve 1. lap.

132.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Fő Nazur bék Tefterdár Mehemet effendi az ti Uratok.

Ti meg nevezett Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi Birák esküttek, valamennyi ott az három város körűl Gőböltök vadnak, mingyárt ez hatalmas Levelünket látván, megindítsátok, és hozzátok az híd által, akár Kőbölyök légyenek, akár Ménesek, el ne mulassátok, és mind három várasi Biró bejőjjetek az Vezér elejben, mert nagy dolgotok lészen, az Tatár felől kelletik tanácskozni veletek, miképpen legjobban lehessen az maradástok, el ne mulassátok, éjjel nappal jőjjetek. Datum Budae 9. May. 1683.

Ugyanott.

133.

1683. Mi az hatalmas, fényes és győzhetetlen Török Császárunknak Tisztviselői közzűl egyik, a Tengeren innét lévő minden Váraiban fő fizető mestere, Nazur Békje Szelim Mehemet Effendi a ti Uratok Isten engedelméből.

Ti Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi Birák és Esküttek a Bongor kásának reátok vetett búzáért mi az oka hogy nem jöttök, ha jöttök jőjetek, ha nem jöttök szekerekkel a búzáért minden város közűletek a város házához küldgyön ponyvákat, asszonyokat, és sellyéreket főzni, ha készen nem lészen a bongor kása, annyi tallér a birság mennyi a kilának lészen száma, meg köszönnyétek ha fejetekkel meg éritek mikor a Császár parancsolattyát nem hallgattyátok, vagy vigyétek a búzát várastokban, vagy Pesten főzzétek, hordani is szekerek légyenek, az Juhokat, borjas Teheneket is hajton hajtsátok, a Tehenek jó fejők és szelidek legyenek. Birák fejetek vesztése alatt a summával jöttön jőjetek, mert roszszúl jártok. Datae Budae 11. May 1683. P. S. ha hamar nem jöttök Pasa emberit küldöm reátok. Kérem Kegyelmeteket Birák uraim, a Deáknak egynehány tyukmonyat hozzatok.

Ugyanott 2. lap.

134.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai vezérnek Ibrahim Pasának minden dolgaiban fő gondviselő fő Musztafa Tihája.

Tik megnevezett Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi Birák Esküttek, ez hatalmas Úri parancsolatunkat látván mindgyárt nagy hamarsággal jőjetek vezér eleiben, ti néktek parancsoltam bongornak való búzáért szekereket hozzátok, búzát vigyétek, és bongort főzzetek, Császár árpáját is hozzátok mind az három várasbúl, Kecskemétről, Kőrösről az hátra valót árpát hozzátok, Te Czeglédi Biró Esküttek, árpát, bongornak való szekereket búzáért, fát, mindgyárt, mindgyárt hozzátok, mert ha ezeket nem hozzátok mindgyárt, a Csauszt lovasokkal reátok küldgyük, nyargallót is megvesszük rajtatok, bizonyossan tudgyátok. Datum Budae die 11. May 1683.

Ugyanott.

135.

1683. Mi az méltóságos Budai vezérnek Ibrahim Passának minden dolgaiban Főgondviselője és Parancsoló Tihája Musztafa Bék Istennek Engedelméből.

Némedi 3 szekér 4—4 ökörrel; Ócsa egy szekeret, szekér mellé ezer oszporát; Üllő, Monor, ketten három szekeret, ezer oszporát monoriak adgyanak üllieknek, mert négy adó után esik egy szekér, úgy van rendelve; Újfalu szekér helyében három ezer oszporát adgyanak, Cseri Bassa kezébe; Czegléd várossa hét ökörszekeret, három ezer oszporát szekér mellé Cseri Bassa kezében adgyanak; Kőrös várossa harminczkét ökörszekeret, két ezer oszporát; Kecskemét várossa harminczkilenc ökörszekeret; Szentkirály egy szekeret, Szentlőrincz ezer oszporát Cseri Bassa kezében adgyanak szekér helyében; Szabadszállása 14 ezer

oszporát adgyanak, minden adó után ezer-ezer oszpora szekér helyében esik.

Ti Várasi és Falusi Birák és Esküttek látván ezen méltóságos czímeres levelemet, hagyom és parancsolom erőssen, minden szekér előtt négy-négy ökrök légyenek, jó két-két eszes emberek légyenek, kik nem szöknek, városnak faluknak kik kárt nem csinálnak, ezt Budai Pesti Urak rendelték egész országra minden 4—4 adó után egy-egy szekeret, az szekerek jó erős tábori szekerek légyenek, jó kerekei, tengelyei, létrái, kasos saroglyás elől hátúl: Fúrú, balta, kasza légyen az szekereken; mikor az terhet felrakják, azután minden napra 50—50 oszporát fizetnek az szekereseknek, Császár pénzéből, három holnapi élésel. — Birák felnyissátok az szemeteket, fejeteket féltsétek, ez nem tréfa, Császár parancsollya, Császár jó, Vezér jó, dolog van, hamar kell lenni az szekereknek, azért mindgyárt készítsék, egy órát ne várjatok, sem több levelet, hogy mikor az Cseri Bassa oda megyen, mindgyárt indulhassatok, ezen levelemet az Olaj Béknek vissza hozzátok, fejetekre parancsolom. Datum Budae 12. May 1683.

Ugyanott 3. lap.

136.

1683. Én Pesti Olaj Bék Juszof Aga Nemesek Parancsolója Országnak birája.

Ti Kőrösi Kecskeméti Birák Esküttek látván ezen úri pecsétes levelemet, hagyom és parancsolom életetekre, mihelyt levelem veszitek, mingyárt várastokban mint császár jobbágyit, akár ócsai, üllei, monori, akármely falubéli szaladott jobbágyok várastokban vadnak, Némedire küldgyétek apróstúl töprőstűl, hatalmas császárnak sok parancsolati vadnak; ide oda szolgálniok, ha eddig császár földét élték, császár faluit nem engedem szaladni; azok is mingyárt jőjjenek Némedire, Úri hitemre mind várasi és

falusi Bíráknak jaj lészen ha elhallgattyátok, fejeteket féltsétek, császár jő, nem tréfa. Datum in Pest 1683. die 14. May. Idem qui supra.

Ugyanott 4. lap.

137.

1683. Én Pest várában lakó Cseri Bassa monori úr Isten engedelméből, most Czegléden.

Kőrös 32 szekeret 4 ökörrel, 2,000 oszporát; Kecskemét 39 szekeret; Szentkirály 1 szekeret; Szentlőrincz 1,000 oszporát; Izsák 1 szekeret, 3,000 oszporát; Fülöpszállás 2 szekeret; Tass 1,000 oszporát; Szabadszállás $3\frac{1}{2}$ szekeret vagy 14,000 oszporát. Tudgyátok az Uratok szekeret nem kiván, hanem pénzt adgyatok. Ti városi és falusi Birák esküttek látván ezen méltóságos levelemet, parancsolom, a szekerek erősek légyenek, kasos saroglyás elől hátúl, fúrú, balta, kasza legyen rajta, szekerek mellett két-két eszes ember; az partéka felrakása után 50—50 oszporát adnak; azonban míg mi hozzátok megyünk, mind Harasztira küldgyétek a szekereket, mert ha az várostokban faluban tanálom a szekereteket, úri hitemre az biró 100 pálczát eszik. Dat. Czegléd 1683. die 18. May.

Ugyanott.

138.

1683. Én Pesti Olaj Bék Juszoff Aga mindeneknek Parancsolója.

Némedi, Ócsa, Üllő, Monor, Ujfalu, Szele, Tápió Sz. Márton, Czegléd, Kőrös, Kecskemét, Szentkirály, Szentlőrincz, Böld, Jenő, Tü városi és falusi Birák esküttek látván ezen úri pecsétes levelemet, adó után felvetett tábori szekereket, mind 4—4 adó után egy egy szekeret,

mint Passa czimeres leveleit olvastatok felőle, 3 holnapi elessel, jo ket ket szakallos szekeresekvel, furu, balta, kasza rajta, jo eros saraglyas legyen 4 4 okorrel; mingyárt inditsatok, ide Némedihez gyulekezzetek, Isten úgy segellyen ha kestek velle karoban szárad sok Biró, nem ajandekon kérik, hanem minden szekerhez 50—50 oszporat adnak, császár Eszekre érkezett, nem tréfa, fejetek elesik. Datum Pest die 22. May 1683.

Ugyanott.

139.

1683. Mi az méltóságos Budai Vezérnek Ibrahim Passának minden dolgaiban Fögondviselője, és Parancsoló Tihája Musztafa Bék Isten Engedelméből.

Némedi, Ócsa, Üllő, Monor, Ujfalu, Czegléd, Kőrös, Kecskemét, Szentkirály, Szentlőrincz, Ti várassi falussi Birák esküttek látván ezen méltóságos czímeres Levelemet, hagyom és parancsolom erőssen, minden adóra tizenhatodfel kila árpa vagyon felvetve az egész Országra császár parancsolattyábúl, azért órát napot annak ne várjatok, mindgyárt hozzátok ide Budára, sákokban toltsétek, Birák felnyissátok az szemeteket, császár erős parancsolattyával ne jádzatok, egy hét alatt itt légyen az árpa minden Faluból, Várasbúl, mert ha egy het alatt itt nem lésztek vele, sok Birónak feje elesik, és városi népek is felkaróztattok, császár parancsolattya erős. Azért külomben sem cselekedgyetek az mint parancsolom. Császár Eszékre érkezett, Császár számára lészen, Császár maga kéri. Datum Budae 1682. die 21. May. Qui supra. — Alább: Minden kilának árra 17 oszpora, Császár pénzéből fizetnek. — Utánjegyezve: Facit flor. 616½ den. 9.

Ugyanott 5. lap.

140.

1683. Mi Pesti Olaj Bék Jusof Aga Nemessek Parancsolója és Országnak Birája.

Némedi, Ócsa, Üllő, Ujfalu, Monor, Szele, Tápió Sz. Márton, Czegléd, Kőrös, Kecskemét, Sz. király, Sz. lőrincz, Bőld, Jenő, Ti Várassi Falussi Birák esküttek látván ezen Úri pecsétes levelemet a hon minden adóra tizenhatodfél kila árpa vagyon föl vetve az egész országra Császár parancsolattyából, azért hagyom és parancsolom erőssen fejetekre életetekre, mingyárt azon felvetett árpát készítsétek, sákokban töltsétek, és hozton hozzátok ide Budára, órát napot, Csauszt reátok ne várjatok, már hatalmas Császár elérkezett, Császáré vadtok, Császár parancsolattya ez, Úri hitemre az árpa ha két három nap alatt itt nem lészen, sok Biró karóban szárad miatta, úgy nyissátok szemeteket fel. A császár előbbi árpaliszt gyapjú tarisznyája hol elmaradt béhozzátok, fejetek esik el, erőssen parancsollyuk. Datum Pest 20. May. 1683. Idem qui supra.

Ugyanott.

141.

1683. Én Pesti Olaj Bék Juszoff Aga Nemesek Parancsolója, Országnak birája.

Némedi, Ócsa, Üllő, Monor, Ujfalu, Szele, Tápió Sz. Márton, Czegléd, Kőrös, Kecskemét, Sz. király, Sz. lőrincz, Bőld, Jenő, Ti Várassi Falussi Birák esküttek látván ezen Úri pecsétes levelemet, hagyom és parancsolom erőssen, az heverő kocsikat mingyárt küldgyétek, órát napot ne várjatok, Isten úgy segéllyen, ha két nap alatt kocsik itt nem lésznek sok birónak jaj lészen Anyától szopott Tej, mostan itten dolog van, hatalmas Császár jő, az heverő kocsik minden órán kellenek, szemeteket felnyissátok, fejeteket féltsétek, mostan nem úgy van az

dolog mint az előtt. Datum Pest 31. May 1683. Idem qui supra. Érkezett 7. Juny Kőrösről.

Ugyanott 6. lap.

142.

1683. Én az hatalmas és Győzhetetlen császárnak az Tengeren innen lévő Vitézinek Fizető mestere Memhet Effendi Isten Engedelméből.

Ti megnevezett Várassi és Falussi Birák esküttek ezen levelemet látván, mingyárt Kecskeméti biró 30 csirkét, Czegléd 30, Kőrös 30, Sz. miklós 20, Ócsa 10 etc. hamar hozzatok — —

Ugyanott. — Igy csonkán van bejegyezve.

143.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek Ibrahim Passának minden dolgaiban Főgondviselője és Fő Musztafa Tihaja I. E.

Ti megnevezett Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi Birák és esküttek, hadgyuk és fejetek életetek alatt parancsollyuk te nektek, mingyárt mingyárt az réteket megkaszállyátok, és új szénát hozton hozzátok az vezér lovainak, mert fű itt nem tanálkozik, és jól tudgyátok az vezér Urunk lovai mellett 40 szekérnek kellene lenni, csak 10 is nincsen mind az három Városból, jól megismerjetek engemet, emberségemre mondom; ti miattatok Vezér haragúl fog szólni, mingyárt zászlókkal béhozatom, és erőssen megpálczáztatom benneteket, és háromszoron száz Tallért megvészem rajtatok, úgy nyissátok a szemeteket, az új szénával mingyárt hamarsággal jőjjetek és kocsikval, ne lássa az Vezér hogy Fű és széna nincsen. Datum Budae 9. Juny 1683. — Érkezett Szappanos István által die 11. Juny.

Ugyanott 7. lap.

144.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek Ibrahim Passának minden dolgaiban főgondviselője, és Parancsoló Tihája Musztafa Bék In. Engd.

Ócsa 1 szekér; Üllő 1 szekér, egy kocsi; Monor 1 szekér; Czegléd várossa 2 szekér; Kőrös várossa 5 szekér; Kecskemét várossa, Szkirály, Szlőrincz 9 szekér; Böld 1 szekér. Ti várassi és Falussi Birák esküttek látván ezen méltóságos czímeres levelemet, erőssen parancsolom, az tábori szekerek Passa alá mingyárt jőjenek, három holnapi éléssel, jó erős szekerek kocsik légyenek, négy-négy ökör az szekér mellett, három jó lovak az kocsi előtt, jó kerekei, létrái, saraglyái, kassai légyenek mind szekérnek kocsinak; fúrú, balta, kasza rajtok, jó szakállos szekeresek kocsisok, az jövő Csötörtökön az Olaj bék sátoránál légyenek, mert valaki ott nem lészen az napra, jaj annak az Várassi és Falussi Birónak. Szemeteket úgy nyissátok, fejeteket féltsétek erőssen parancsolom. Dat. Budae 14. Juny 1683. Idem qui supra.

Ti Falussi Birák ló halálában hordozzátok, felírjátok hol mikor volt, az utolsó Biró harmadnap alatt az Olajbék kezében hozza feje vesztessége alatt. — Érkezett 17. Juny, az Cseri basa hozta

Ugyanott 10. lap.

145.

1683. Mi az hatalmas méltóságos Budai Vezérnek Ibrahim Passának minden dolgaiban Főgondviselője és Fő Musztafa Tihája Isten engedelméből.

Ócsa 6 szekér széna; Üllő 8; Monor 6; Czegléd várassa 25; Kőrös 40; Kecskemét 60; Ti falusi Birák esküttek látván ezen méltóságos Levelemet erőssen parancsolom fejetekre, az szénát mingyárt készítsétek, és mi-

kor Olaj Bék levele kimégyen mingyárt hozhassátok Császár táborába. Dat. Budae 4. Juny 1683. Idem qui supra. — Volt Kecskeméten 7. Junii.

Ugyanott 11. lap.

146.

1683. En Pest várában lakozó Musztafa Cseri basa, most császár dolgábau járok az táborban,

Szent Márton, Tatár Szent Miklós, Fülöpszállása, Izsák, Kecskemét, Kőrös, Czegléd, Szent Márton, Szele, Szent Márton Káta, Szent Tamás Káta, Boldog Káta, Almás, Dán, Zsámbok, Tura, Héviz Györk, Bag, Aszód, Verseg, Kálló, Kürt, Tartsa, Kökényes, Heréd, Lőrinczi, Palotás, Gede, Czecze, Jobbágyi, Ecseg, Buják, Bér, Sirák, Bágyon, — Ti falusi Birák esküttek úgy nyissátok fel szemeteket, hogy az szegény szekeres legények éhel halnak meg az táborban. Azért mihelyt ez Levelemet láttyátok mingyárt minden faluból minden szekérhez két-két sák lisztet vigyetek Feirvár alá, úgy cselekedgyetek pedig, hatod nap alatt alá hozzátok, mert Úri hitemre mondom, hogy ha elhallgattyátok, karóban szárad meg egynehány ember bennetek, mert az hatalmas fényes Vezérnek panaszt teszek, supplicatiót küldök, ha meg mondom hogy szöknek az Szekeresek, ti reátok mingyárt vitézeket küld, és roszszúl jártok; az ökrök árát mingyárt megküldgyétek. Faluról Falura ló halálában, az mely Faluknak is nevek Levelemben nincsen, hírt adgyatok.

Ugyanott.

147.

1683. Mi az hatalmas és győzhetetlen Fényes Török Császárunknak az Tengeren innen levő minden vég várainak Fizető mestere, Nazur békje, Mehmet Effendi Isten Engedelméből.

Hagyom és parancsolom ti néktek Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi Birák, hogy az Csillagos Vezér Kapucsi basája hozzánk fel érkezett, hogy ez levelem látván mingyárást küldgyetek hajó vonókat, Kecskemét 250. Kőrös 250. Czegléd 150. Kecskeméti Nagy István Biró, Kőrösi Beretvás Biró, Czeglédi Fekete Jakab Biró, ti azt ne mondgyátok hogy én parancsoltam: hatalmas Császár parancsolattya ez, mert kapucsi basa jött fel, hanem ez levelem látván mindgyárt jőjjetek Földvárra. Az hajókat Adonig kell húznotok, az mahumeti hitemre esküszöm, ha elmulattyátok, karóban kell megszáradnotok, mihelyt ezen levelem láttyátok, mingyárt más napon feljőjjetek, én Tűlem ha életeteket fejeteket szeretitek, Földvárra. Költ Pesten 1683.

Ugyanott 12. lap.

148.

1683. Mi az méltóságos Budai Vezérnek Ibrahim Passának minden dolgaiban Főgondviselője és Parancsoló Kajmekánnya Dervis Bék Isten Engedelméből.

Üllő 4 szekér; Monor 2 szekér; Czegléd 15 szekér; Kőrös 50 szekér; Kecskemét 70 szekér; Gyöllya 1 szekér; Böld 1 szekér; Győ 1 szekér; Ellés 1 szekér; Csan 1 szekér; Ti várasi és falusi birák esküttek látván ezen méltóságos czímeres levelemet, hagyom és erőssen parancsolom, a hol Császár elérkezett, az szekerek mingyárt jőjjenek élést vinni Császár számára, lisztet, holmit; jó erős szekerek légyenek, jó kerekei, létrái, saraglyás, balta, fúrú, kasza rajta, jó 4 — 4 ökrök az szekerek előtt, jó 2 — 2 szekeresek minden szekérrel, három héti éléssel, megesküttessétek, el ne szökjenek, éjjel nappal, parancsollyuk erőssen, jőjjenek az szekerek. Dat. Budae 26. Juny 1683.

Az három kila árpa, egy kila liszt a hol elmaradt minden adó után; ismét 15 kila árpa minden adó után, a hol elmaradt, gyapjú tarisznya, mingyárt behozzátok,

már Győr alá kell menni, karoban szarad meg sok faro a mia, Csaszar parancsolattyat nem akarjatok fogadni, elaluttatok, felkoltenek ma holnap.

Ti Tiszamelleki Birak ez levelemet latvan, mingyárt azon megirt szekereket Korosse hozzátok fel, ott talallyatok benneteket, mert el hidgyetek, ha ott keszen nem varnak azon szekerek, mink 50 magunkval vagyunk, az kiket ezen szekerek után az hatalmas kajmekan kikuldott, el hidgyetek hogy ha Kőrosse előnkbe nem jonnek, az Falukra utannuk kell mennunk, Isten ugy segellyen jaj leszen sok Irónak, az nyargalot is bizonnyal megfogjuk venni, mivel sietö az dolog; minden faluban magunk utánna nem mehetünk, azért úgy nyissátok fel a szemeteket hogy kárt ne vallyatok.

Monori Birák ez levelemet látván, mingyárt lo halálában küldgyetek ez éjjel Kőrösse, az magatok szekereit is ha keszen nem találom, elhidgyétek hogy bizony veres esik rajtatok; az vitézeknek is az étel készen legyen. ect.

Ugyanott 13. lap.

149.

1683. Mi az hatalmas Budai Vezérnek Ibrahim Passának minden dolgaiban Fögondviselöje és Parancsoló Kajmekámnya Isten Engedelméből.

Haraszti, Taxon, Laczkháza, Áporka, Pereg, Dömsöd, Dab, Tatár Szent miklós, Tas, Szalki, Veese, Egyház, Gyál, Révbér, Fulopszallas, Szabadszallás, országrúl országra, falurol falura, Tisza Duna kozött való falusi Birák eskuttek látván ezen meltóságos czimeres levelemet, hagyom és erössen parancsolom, minden falusi Birák, gazdák feljöjjenek az marhájokert, kit az Tatárság elhajtott, Pestre, Budára pedig jöjjetek előnkben mert valamelly falusi Birák fel nem jonnek, úri hutemre, megbuntetlek, mind ló, marha, Pest alatt vagyon. Különben sem cselekedvén. Dat. 22. Juny 1683.

Ugyanott 13. lap. — Nem török hatóságtól kerültek ugyan, de a föntebbi után közvetlenül bejegyzett három levelet ide igtatom, melyek a föntebbivel együtt, a tatárhadak zsákmánylásaikat, s ezek irányában a Török hatóságok eljárását is elötüntetik.

1) *Némedi és Ócsai Birák levele:* Kivánatos Jókkal álgya Isten kigyelmeteket. Böcsülletes jó akaró uraink Dömsödi, Dabi, Tatárszentmiklósi, Tassi, Szentmártoni, Vecsei, Solti, Patai, Izsáki, Halasi, Fülöpszállási, Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi uraink, találtuk meg mint jó akaró urainkat ezen levelünk által, meghallván s látván szemeinkvel az Kegyelmetek keserves és szomorú sok kárjaikat mind embereiben, mind pedig jószágában lévő sok szomorúságokat, azért Isten csudálatossan megtartván jó voltából ebbeli veszedelmes károktúl mind ennyi ellenség között is, hajtogattak bé afféle szaladott és prédált jószágot falunkban, ki ökör, ki pedig afféle apró töprő marha; azon kivűl Pesti Amhát Bulyok basa váltott ki egy falka marhát, megtudván Budán az Tatárok hogy elveszik tőlük, le akarták vagdalni őket, bizonyos summa pénzen ő nagysága váltotta meg; azért kié fog azon jószág lenni jőjjön el érettek, mivel minden napon pénzes emberrel őrizteti, azon kivűl az mellyek mi magunk közt tanálkoznak, az mely böcsülletes Atyánkfiáé, megtanállya közöttünk jószágát, mint saját édes keresménnyét hajtsa el tőlünk, csak hogy erre kérjük Kegyelmeteket, hogy az jövetellel ne késsenek, míg valahová nem tévednek ki menvén az jószág a pusztára, — az Tatár eltakarodott, ne féllyen Kegyelmetek. Költ Alsó Némedin 1683. die 21. Juny. Némedi Ócsai Birák Esküttek. — *lap. 14.*

2) *A gyömröi Birák levele:* Isten Kegyelmetekvel. Böcsülletes Uraink! Mi Gyömrőre egyben futott falusi birák, Gyömrei, Üllei, Tarcsai, Kereszttúri, Szentmártoni, Újfalusi birák, adgyuk értésére Kelmeteknek ez levelünknek rendiben, hogy ha ki Klmetek közűl megkárosíttattott jószágában az Tatárok miatt, ide hajtottanak hozzánk két falkát, ki ökör volt, ki borjas Tehén, ki meddő, egy, más, apró töprő marhát, itt az 6 falubéli emberek közűl

sokan azokat megvették illyen végvel, hogy ha jovendőben gazdája találkozik, tehát penzeket megadván, bizonyos gazdajoknak vissza adgyák, erőssen meg is parancsoltuk mindeneknek, hogy azon jószágnak ugy gondgyát viselljék, mint szintén a saját jószágoknak, hogy annak utánna senki feje ne fájjon miatta, igy ertven azért Klmetek az dolgot, az ki Klmetek közűl kárt vallott az ellenség miatt, most hamarjában jöjjön fel Klmetek, és az fellyebb megnevezett falubeliek között az ki marháját megtanállya, tehát vegye kezéhez, mi az keresztyénségtűl viseltetvén szánakozásunkbul váltottuk ki az ellenség markábúl, mert másképpen is elsikkasztották volna, az mint mondották magok is, hogy ha meg nem veszik tőlük, tehát mind egyig levagdallyák az inaikat. Ismét másképpen is nyertenek el az legények tőlök, ki göböl ökör, ki más, azért Klmetek ez levelunket meg folytatván az Tisza Duna között való városokban falukban, hogy mindeneknek légyen értésére, tudgyák kárvallásokat hol keresni, az kié itt az 6 falubeli embereknél lészen, el nem vész. Isten Kegyelmetekvel. Datum Gyömrő 21. die Juny 1683. Qui supra. — *15. lap.*

3) *A szabadszállási birák a föntebbi futó levelet következö utóirattal látták el:* P. S. Tiszteletes szomszéd Urainк, mi nálunk is vadnak afféle bujdoso marhák 25. tinó marha többire, az bal pofáján kerek billeg vagyon, göböl ökör is vagyon, az szarván vagyon az billeg, azon kivűl lovak is vadnak, borjú is vagyon, annak okáért Klmetek eljövén, az mely jó akaró atyánkfiáé lészen, jó bizonysággal megagyuk. Isten Kegyelmetekkel. Szabadszállásán, Péntökön.

Ugyanott 15. lap.

150.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos vezérnek Ibrahim Passának minden dolgaiban Főgondviselője Kajmekánnya Dervis Bék I. E.

Ti Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi Birák esküttek, hányszor parancsoltunk már az szekerek felől, de ti az szekerekről nem gondolkoztok, hanem az Táborrúl kérdezkedtek; nem az ti dolgotok, hanem ha pénteken birák az szekerek itt nem lésznek Budán, 600 lovast kiküldünk, az Város közepiben vonatunk karóban, Kecskemét 80 szekér, Kőrös 80 szekér, Czegléd 40 szekér pénteken itt légyen, magatok is béjőjjetek, mert ebűl jártok, az szekerek kivántatnak, mert az Csillag vezér Passával Győr alatt vadnak, az szerszámokat kell vinni. Datum Budae 29. Juny 1683. Idem qui supra.

Ugyanott 16. lap.

151.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek Ibrahim Passának minden dolgaiban Főgondviselője, Kajmekánynya, Dervis Bék, Ist. Eng.

Ti Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi Birák esküttek, hányszor ment immár úri czímeres levelem hozzátok, hogy az hajó vonó gyalogokat és az Szekereket küldenétek, de sem az gyalogok, sem az szekerek nincsenek, bizony bújját lattyátok, másképpen ne cselekedgyetek, hanem mingyárt az gyalogok és szekerek jöttön jőjjenek, mert karóban száradtok, hétfűn reggel itt legyenek, mert bizony rosz az dolog, jöttön jőjjetek Birák magatok is Kőrösiek Czeglédiek. Datae Budae 3. July 1683. Idem qui supra.

Ugyanott.

152.

1683. Én Pesti Olaj Bék Juszof Aga Nemessek Parancsolója, Országnak Birája.

Ócsa, Némedi, Üllő, Monor, Újfalu, Szele, Tápio Szent Márton, Czegléd, Kőrös, Kecskemét, Szentkirály,

Szentlorincz, Bold, Jenő, Ti varosi es falusi Birak eskuttek látván ezen uri pecsetes levelemet, erossen parancsolom az Császár szenajat mingyart behozzatok, mar kajme kám levelet olvastátok, hova, hány szeker széna van rendelve, órát napot ne várjatok, sem tobb levelet, Uri hitemre, Csausz megyen reatok, sok kart vallotok, az árpat is, hol hátra maradt, mingyárt behozzátok, ha fejetek kell, erőssen parancsolom. Datum Budae 1683. die 5 July. — Érkezett 12. July.

Ugyanott 17. lap.

153.

1683. Jul. 6. IV. Mohammed szultán védlevele.

(Felül a szultáni névjegy.)

Nagyon tisztelt kormányférfiú, nagyságos musir, a világnak összetartója, a nemzetek intézményeinek elintezője, ki a közügyeket éles eszével rendezi, s a nepek fontos dolgait helyes nézetével végezi, ki a birodalomnak s a jólétnek épületét szervezi, a szerenese és felség oszlopait szilárditja, a legmagasb király (isten) kulönbfele kegyei vel halmozott, — Buda tartományának kormányzoja Ibrahim basa Vezirem! (Allah tegye örökkévalová dicsőségét!)

Birák és itelők példánya, jelesség és ekesszolas bányája, Mevlana — — kádi! (jelessége növekedjek.)

Jelen császári magas nevjegy érkeztével tudtul adatik, hogy a kecskeméti szegény alattvalok csaszári taboromban hozzám folyamodványt intéztek, mely szerint ok, jeles parancsom szerint, reájok eso tartozásaik beszolgáltatása után is, részint némi kapzsi emberek, részint a jövő-meno tatár és egyéb seregek által, torveny s kánun ellenere, parancsom nélkül jogtalanúl háborgattatnak, torvenytelenül ingyenes élelemszolgaltatásra s más terhek viselesere kényszeritttetnek. Ezeket jelentve egyszersmind jeles parancsom kiadatását kérik, mely által ok a tatár csapatok s mas

kapzsi emberek törvénytelen s rendelettel sem igazolható zaklatásaik ellen biztosítva legyenek

Ezért jelen parancsom érkeztével az ügyet igazságosan s híven megvizsgáljátok, ha vajon egyezik é az a jelentéssel, — mert tudd meg, hogy szerencsés napjaimban a szegények elnyomásában teljességgel meg nem nyugszom. A jövő-menő tatár csapatokat pedig s más kapzsi embereket abban, hogy törvény s kánun ellenére, és parancsom nélkül az említettektől ingyenes élelemszolgáltatást, más terhek viselését, vagy épen pénzt követeljenek s őket ily módon háborgassák, meggátoljátok. A törvény, mint szintén jeles parancsom ellen pedig véteni ne engedjetek, azokat kik e dologban nem részesek, ne bántsátok, de az ellenszegülőket feljelentsétek. A fenírt ügyben új rendeletet ne várjatok, hanem ezt így értvén, ezen magas jegynek hitelt adjatok. 1094-dik évi Redzseb 10—20. = 1683. Julius 6—16. a győri táborban.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján ezen egykorú magyar jegyzettel: „Várasunk megmaradásárúl való Levél, melyet Győr vára alatt adott az hatalmas fényes vezér, Deák Pál, Nagy István Fő Biró, Nagy János, és Biró János Uraimék hozták ugyan Győr alól 1683. die 7. July."

154.

1683. Jul. 11. Igazolvány arról: hogy Kozsdi János meggyilkoltatása senkire sem bizonyúlt.

Jelen irat oka ez:

Kozsdi János az említett [Kecskemét? [1])] városban reggel halva találtatott. Miután ez eset törvényesen megvizsgáltatott s a gyilkosság senkire sem bizonyúlt: a nevezett város lakosai erről értesülés végett kapták ezen jegyet. 1094. Redzseb 19-kén = 1683. Jul. 15-kén. Mehmed budai defterdár.

[1]) Igenis *Kecskemét*; mert a Kozsdi család itt ma is él. — Felelet a fordító zárjel közötti kérdésére.

Török szövegű eredeti a város levéltárában hátlapon pecsétnyomatú bélyeggel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Kecsli Jár halála felöl vaio level az Nazur Tihajátúl 1683. 11. July."

—

155.

1683. Jul. 11. Igazolvány arról: hogy Pápa Gergely meggyilkoltatása senkire sem bizonyúlt.

Ezen irat oka ez:

Kecskemeti lakos Pápa Geczi a városon kivül . . . . . halva találtatott. A bűn az ó kánun értelmében, igazságszolgáltatás végett megvizsgáltatott, de senkire sem bizonyúlt. Ez ezennel közhirre tetetik, — az emlitett városbelieknek ezen jegy adatván 1094. Redzseb 19-kén = 1683. Jul. 15-kén. Mehmed budai kethuda.

Török szövegű eredeti a város levéltárában, hátlapon pecsétnyomatú bélyeggel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Pápa Gergely Tel vajok által meg öletett czédulája Nazur béktűl 1683. 11. July."

156.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek Ibrahim Pasának minden dolgaiban Fögondviselő Kajmekánnya Dervis Bék Ist. Eng.

Mivel igen szükségessek, kivántatnak pedig Csauzok alá az kocsik, mind az egesz 3 Varasokra parancsolom, erőssen pedig, hogy mihelyest ezen uri levelemet veszitek, semmit se mulassatok, hanem kocsikat küldgyetek Birák Budára, Csauzokat hordozni, szám szerént Kecskemét 10 kocsit, Kőrös hatot, Czegled 4. az szemeteket felnyissátok Birák, 3—3 lovú kocsik légyenek, magatok is Birák, immár egynehány levelem ment hozzátok, jotton jojjetek, mert roszszúl jártok, az kocsik ejjel nappal mentul hama

rébb itt légyenek, mert fejetekkel jádzotok. Datum Budae 12. July. 1863.

Egykorú másolat Körlevelek Jegyzőkönyve 17. lapján bejegyezve.

157.

1683. Mi az hatalmas és Győzhetetlen Fényes császárunknak Budai Nazúr Tefterdárja, Amhet effendi Nazúr Bék.

Kecskemét 70 gyalog, Kőrös 50, Czegléd 25, Ti várassi és falussi Birák esküttek látván ezen méltóságos czimeres levelemet, hagyom és erőssen parancsolom, mihelyt levelem veszitek, olvassátok, egy órát ne várjatok, mingyárt az gyalogok éjjel nappal jőjjenek, birák felnyissátok az szemeteket, holnap itt legyetek, ha pálczát, birságot nem akartok enni, erőssen parancsolom. Datum in Pest 13. July 1683.

Ugyanott.

158.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek Ibrahim Passának minden dolgaiban Főgondviselője és Kajmekánnya Dervis Bék Isten Engedelméből.

Ti Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi Birák és esküttek, hagyom és erőssen parancsolom, ez úri levelem látván, minden dolgot hátra tegyetek és jöttön jőjjetek, Kőrösi és Czeglédi Birák, azt beszélgeti az Kajmekán: ha eb volna is az Basa képe, eddig be kellett volna jönnötök, mingyárt jöttön jőjjetek, az szénát és fát mingyárt hordassátok, mert karóban száradtok, az mint meg van mondva; mind az három városi Birák jöttön jőjjetek, mert rosszúl jártok. Datae Budae 12. July 1683.

P. S. Annak felette ha marhákat, rabokat visznek az Tatárok, Törökök, Tőlök elvegyétek és Budára hozzátok.

Ugyanott 18. lap.

159.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek Ibrahim Passának minden dolgaiban Fő-gondviselője Kajmekánnya Dervis Bek Isten Engedelméből.

Ti az egész Budahoz tartozando várasi és falusi Birák és eskuttek, az Fenyes és Gyözhetetlen Török Császártul, és az Csillag vezértül uri parancsolat jott, hogy Török, Tatár rabot vinne, akár Gyermeket, akár leant, asszont, Embert, az Töröktül Tatártul a rabot elvegyétek, és Budára az Kajmekánhoz hozzátok, az gazdaja az rabnak ha be jön is, ha nem is, ő tudgya, de ti magatok felkelven, elvegyetek, és behozzátok, hadd tudgyuk ki hova való volt, jobbágy volt é, avagy holdulatlan; az marhákat, lovakat is ha hajtanák, azt is elvegyetek, és Budára hajtsátok, ha ez Parancsolat kivül jartok, fejetekkel jádzotok. Ez Úri Levelet szerrül szerre, minden Városban faluban ló háton hordoztassátok, külömben sem cselekedgyetek. Datae Budae 10 July 1683.

Ugyanott 20. lap.

160.

1683. Én az Győzhetetlen Török Császárunknak az Tengeren innen lévő hadainak fizető mestere Memhet effendi.

Ti várassi Birák eskuttek fejetekre és életetekre hagyom, mingyárt Kecskemetről 70 szekeret, Körösrül 55 szekeret, Czeglédről 25 szekeret, Fejetekre parancsolom, ha karoban nem akartok megszáradni, mingyárt 3 napra itt legyenek az szekerek.

Falussi Birák eskuttek, ezen parancsolatomat látván, mingyárt Kerepes 1 szekeret, Aszod 4, Bagony 3, Hevíz György 2, Szentlőrincz Káta 1, Szecső 4, Tatarszentmiklos 4, Ócsa 1; úgy nyissátok szemeteket, hogy mingyárt kotőzve hozlak benneteket, azert ha fejeteket élete-

teket szeretitek, mingyárt itt legyenek az Szekerek, az hatalmas Csillagos Vezér embere Bécs alól jött hamarsággal. Isten veletek. Actum Czegléd 20. July 1683.

Ugyanott.

161.

1683. Én Pest várában lakozó Juszof Aga, Olaj Bék, Nemessek gondgya viselője és Parancsolója, és Ország Birája.

Némedi, Ócsa, Üllő, Újfalu, Monor, Szele, Tápió Szent Márton, Czegléd, Kőrös, Kecskemét, Szentkirály, Szentlőrincz, Böld, Jenő; Ti várassi és falussi Birák esküttek látván ezen úri pecsétes levelemet, hagyom és parancsolom erőssen, minden adó után felvetett háromhárom kila árpát, egy kila lisztet, portapénz helyében már tudgyátok, ezen árpát lisztet mingyárt jó erős szekerekre rakjátok, éjjel nappal hozzátok, Bécs alá kell vinni Csillag vezér után; a honnan pedig az árpát lisztet meghozták, lerakták, azok a falusiak városiak szekerekkel jőjjenek azon árpának lisztnek elvitelére, jó erős szekerek légyenek, terhet megbirják, Fúrú, Balta, Kasza az Szekerén, Birák szemeteket fel nyissátok, egy órát ne várjatok, fejetek féltsétek, Császár Emberei az Olaj Bék házánál várakoznak, Karóban ne száradjanak az Birák miatta, erőssen parancsolom; Olaj Béknek hírt adgyatok elsőben is. Dat. Budae 18. July 1683. — Két holnapi éléssel jőjjenek, Olaj Béknek hírt adgyatok. Az Császár szénáját béhozzátok, Isten úgy segéllyen Csauz mégyen rajtatok. — Érkezett Kőrösről 22. July.

Ugyanott 21. lap.

162.

1683. Én Pesti Olaj Bék Juszof Aga, Nemesek Birája és Parancsolója.

Ocsa, Üllő, Újfalu, Monor, Czegléd, kőrös, kecskemét, Szentkiraly, Szentlorincz, Bold, Jenő. Ti várasi és Falusi Birák ez levelem latván erőssen parancsolom Csillag Vezer számára való szénát behozzátok, ha tábor vissza fordul, akkor késő; hány levelemet már hozzátok kuldottem? úri hitemre, ha két nap alatt bé nem hozzátok, jaj lészen néktek, talán azt akarjátok, zászlóstúl menyenek reátok, el úntam az sok panaszt Passa udvarából az széna miatt, egy órát ne várjatok erőssen parancsolom. Datum Pest 20. July. Idem qui supra.

Ugyanott.

163.

1683. Én Hadzsi Amhett Nazur Szubasája, most Tatár szent miklóson, Isten Engedelméből.

Ti Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi Birák tudgyátok az adótokra felvetett árpában lisztben mennyi vagyon hátra; ha szombatra úgymint holnapra Budára nem küldítek reggelre, úri hitemre mondom Birák el esik az fejetek, hatalmas Vezér parancsolattya, ha életeteket szeretitek el ne mulassátok, hanem minden haladék nélkül meg cselekedgyétek. 1683. die 23. July. Ezen levelet ló halálában hordozzátok.

Ugyanott 22. lap.

164.

1683. Én Pest várában lakozó Alaj Bék Juszof Aga, Nemessek Parancsolója és Országnak Birája.

Ócsa, Némedi, Üllő, Monor, Újfalu, Szele, Tápió szent Márton, Czegléd, Kőrös, Kecskemét, Szentkiraly, Szentlőrincz, Böld, Jenő, Ti várassi es falussi Birák es-

küttek, vas az fejetek, hogy ennyi Parancsolatunkat csak elhallgattyátok, leveleinket semminek tartjátok, Császár parancsolattyának fejet nem hajtotok, hol az Császár árpája? hány holnapja hogy megparancsoltuk hogy behozzátok? látván újjonnan ezen pecsétes levelemet erőssen parancsolom, az három-három kila árpát, és az egy-egy kila lisztet mingyárt jó erős szekerekre rakjátok, Sákokban Bécs alá vigyétek, a hol por golyóbissal megindulnak el ne maradgyatok, két nap alatt itt legyetek, mert ha az jövő pénteken itt nem lesztek Császár árpájával, Isten úgy segéllyen jaj lészen sok Biráknak. Azért éjjel nappal jőjjenek az Szekerek az árpával, Datum in Pest ma kedden 1683. — Minden adóra 3 kila árpa 1 kila liszt volt felvetve tudgyátok, ez szerint hozzátok. Érkezett 24. July.

Ugyanott.

165.

1683. Én Pest várában lakozó Juszof Aga, Budai Fő Olaj Bék, Nemessek Parancsolója, Országnak Birája.

Ti Kőrösi, Kecskeméti, Czeglédi Birák esküttek, Tük Császár dolgával csak tréfáltok, hány levelem ment le hozzátok, hogy szekereket küldgyetek Császár árpája alá? a hol mostan is az én sátoromnál az liszt Győr alatt csak az sárban földön fekszik, felnyissátok szemeteket, Császár dolgával ne tréfáljatok, az lisztnek is szekereket küldgyetek, ki Bécs alá vigye, Isten úgy segéllyen, ha elhallgattyátok, oda lészen fejetek, egész ország szekerei megindulnak, én oka ne legyek, Csauz mégyen rajtatok, 1000 Tallérral csak az Csauzt meg nem éritek, magatok is ebűl jártok, ne mondgyátok meg nem parancsoltam száz levélben, azért mingyárt jőjjenek az Szekerek, ha fejetek kell. Datum Pest 1683. die 26. July. Idem qui supra.

Ugyanott 23. lap.

166.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek Ibrahim Passának minden dolgaiban Főgondviselője, Kajmekánya Murat Aga Isten Eng.

Ti Kecskeméti, Kőrösi, Czegledi Birak eskuttek erősen parancsolom ez úri levelem rendiben, hogy mingyárt eskutt embereket kuldgyetek szekerekvel, vasat vinni várastokban, az győzhetetlen Császár hidgyára szogeket csinálni, ha lelek kell, és patkolás nem kell, mingyárt mingyárt jőjjenek az szekerek, mert rosszul jartok; — azt is parancsolom, mint uj Kajmekány eleiben Birák mentül hamarébb illendő ajendekval jöttön jőjjetek, mert ebűl jártok, nem Dervis Bék immár az Kajmekán, hanem engem felűl emhtett Murát Agát hagyott az Csillag vezér, jötton jőjjetek. Datae Budae 30. July 1683. — Az szénát mingyart hordassátok, elhidgyétek ebűl jártok. Idem qui supra.

Ugyanott.

167.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek Ibrahim Passának minden dolgaiban főgondviselője Kajmekánja Murat Aga Isten Engedelméből.

Ti Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi Birák, és több Falusi és Városi Birák eskuttek, értésünkre esett, hogy Tökőli Úrfi hatalmasul tilkteket Paraszt jobbágyokat fegyverben akar öltöztetni; Szultán Szulimán nem úgy holdította ezen országot keze alá, hogy mas uralkodnék országból, soha mi meg nem engedgyük hogy az jobbágy szablyát hordozzon oldalán, Szultan Szulimán botot, szántóvasat engedett, és ostort kezetekben, nem szablyát; hagyom és erősen parancsolom, ha karólan nem akartok száradni, szablyát ne kösseték mind addig, valamig az Csillag Vezértűl és Ibrahim Passátúl parancsolat nem adatik az fel-

kelésre; ha pedig az Ispányok erővel fel akarnak ültetni, nekünk hírt adgyatok, elhidgyétek futva szaladnak Rády Gáspár és több Tököli emberei; ha jobbágybúl fegyvert viselő embert akarnak csinálni, a hol Sáros Patak, Eperjes, Tálya, Mád, és több magatok várossa helyetekbűl csinállyatok fegyverviselőket, nem az Török határiban. Fel ne kellyetek, mert bizony roszszúl jártok. Datum Budae 31. July 1683.

Az mivel az nemes Vármegye impositiojábúl tartoztok, megadgyátok; de az Ispányok birságot ne vegyenek, mert keserű lészen nékik, az mit akarnak épiteni elrontyák, ez országban birság nem lehet. — Ez Úri Levelünket az Ispánnak meg mutassátok.

Ugyanott 24. lap. — Ezen rendelet Darvas János pestmegyei szolgabiró, és Rádai Gáspár alispán azon körleveleikre keletkezett, melyekben a megyei nemességet Tököli melletti felkelésre, a községeket pedig újoncozásra sürgették. Ezekről bővebben Tököli hadjáratára vonatkozó levelek közt.

168.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek Ibrahim Passának minden dolgaiban Főgondviselője Kajmekánja Murat Aga Isten Engedelméből.

Ti Kecskeméti, Patai, Halasi, Solti, Vecsei, Szabadszállási, Fülöpszállási, Tasi, Tatárszentmiklósi Birák és esküttek, tudjátok hogy az Kajmekán Dervis Bék fáradozott az marhátok visszavételében elannyira, hogy ugyan Czinkotára ment az Tatár kám eleiben, 100 Tallér ajándékot adott miattatok, de azt nem kérik, de a mit az Csillag Vezér embereinek adtatok, az Jancsárok pénze volt, nagy Usurán vették fel, felnyissátok az szemeteket az ki jó légyen, mingyárt Kecskeméti Kakulya János, Sárközi István, Szívos Mihály és többek kik voltatok, Halasi Tegzes, Solti Bosza János, Tatárszentmiklósi Szabó Gergely te pedig tudod kik voltanak, mind azokat edgyütt és többekkel kiknek marhá-

jok voltanak közöttök, összve gyüllyetek, pénz nélkül hé ne jöjjetek, mert bizony mind edgyig Kúlában vetnek, és mindaddig ki nem bocsátnak, valameddig egy fillérig meg nem adgyátok az Janesárok uzsorás pénzét, harmadnap alatt itt legyetek, pusztán pénzzel ne jöjjetek az új Kajmekán eleiben, mert ebül jártok, siketségre ez parancsolatot ne vegyétek, mert harmadnap multa Csauz megyen rajtatok, és így az nyargaló dupla lészen. 1683. die 31. July.

Ugyanott 25. lap.

169.

1683. Aug. 8. Igazolvány a kútba halt gyermek iránt.

Ezen irat oka ez:

Kecskeméti lakos Horvát János nevü jobbágy fia kútba esvén, meghalt. Miután ez eset császári részről megvizsgáltatott, azért senki se háborgattassék. Erről adatott e jegy. 1094. Saban hó 14. = 1683. Augustus 8. Mehmed budai defterdár.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegnyomattal s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1683. Nagy István Úr Birságában Horvát János kútban holt fiárúl való cédula.“

170.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Szerdár Budai Vezérnek Ibrahim Passának minden dolgaiban Főgondviselője, és Fő Musztafa Tihaja.

Ti megnevezett Czeglédi Városi, és az egész Városiak és falusiak, akár Budai tartományban, akár más tartományiak valók, valakik az elmúlt Télen Császár árpájára az pénzt felvettétek, az árpát nem hoztátok, avagy valakik hozták hátra maradott benne, azt az árpát mingyárt beszolgáltassátok minden felől Budára, el ne mulassátok, mert

ha panasz lészen reátok másszor az Budai Kajmekámtúl, egy Fő embert reátok rendelünk Zászlókkal, és ide Győr alá hozatunk, és erőssen megpálczázunk, és minden Tartományból 300 Tallér birságot veszünk, bizonyossan tudgyátok. Azért nyissátok meg az szemeteket, mert igen elhallgattátok az hatalmas Császár parancsolattyát, és szót nem fogattatok, erőssen parancsolom minden helyből harmadnap alatt Budán legyetek az árpával. Datum Győr alatt Táborunkban 12. Aug. 1683.

Körlevelek jegyzőkönyve 27. lap.

171.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek minden dolgaiban főgondviselője Kajmekámja Murat Aga Isten engedelméből.

Ti Némedi, Ócsai, Szentmiklósi, Fülöpszállási, Szabadszállási, Vecsei, Solti, Patai, Halasi, Kecskeméti, Abanyi, Folti birák és esküttek, karóban való szófogadatlan kutyák, e minap levelünk ment hozzátok, hogy azokat az embereket kiknek marhájok Pesten volt, azok 2½ száz tallért felvettek másoktúl, úgymint Dervis Béktűl Kajmekámtúl, miért azon pénzt meg nem külditek? elhidgyétek, hogy ha az jövendő csötörtökre azon fel vett pénz itt nem lészen, Csauzokat küldünk ki, de bizony az Anyátoktúl szopott tej is keserű lészen, — igazság é az, hogy miattatok, csak Tolmácsotok lévén, kezességre vetették. Disznók azon pénzt hozzátok meg, mert bizony minden marhára fellyebb egy-egy lepért veszünk a ti kutyaságtokért, ha a Csauz oda mégyen, két-két lepérrel sem éritek be. Birák, vagy azon 2½ száz tallér itt légyen, vagy azon embereket küldgyétek ide, kik azt mondották Dervis Béknek, hogy adgya meg érettek a Csillag vezér emberinek, ők is minden órában egy csomóban hozzák meg, hamis

kutyák magatokat csallyátok meg, bizony, nem minket. A pénz meg légyen csotortokre. Nevezet szerint Nemedi Biro, Czene Gergely, Lukácsi Istok, elo huván, nállok ket marha, azokért ket lepért kuld meg, Ocsai het marháert is ők lettek kezesek, Czene Gergely azoktul is hozd meg az hét lepért. Tatárszentmiklósi bíró, Szabó Gergely hajtott 97 marhát, 97 lepért hozzon meg, avval sem elégszik, hanem ő volt az előszólló ember, egész Halasig járjon, mivel tudgya kinek marhájok volt, szedgye ki a marhák bérét, és hozza meg. Fulopszállasi Vincze Istvan, Szabó Ferencz, hajtottak két izben 244 lovat, 244 lepért kellett volna, abban megadtak 106 lepert, a maradekját is hozzátok meg. Sóthi Birák ti is hajtottatok Bosza Janos, Gubacsi Gergely 77 lovat, 77 Timonnal tartoztok, mingyárt hozzátok meg. Patai Nagy Gergely, Géresi Nagy István hajtottak 648, azoknak az árrát 648 lepért, mingyárt itt legyen. Halasiak 593 marhát hajtottatok, 593 lepért, mingyárt itt légyen. Kecskemétiek hajtottatok 6—7 száz marhát, 6—7 száz lepér légyen. Abonyiak hajtottatok 364 darab marhát, 364 lepért hozzatok meg. Foltiak hajtottatok 30 darab marhát, 30 lepér légyen meg. Tasiak hajtottatok 65 marhát két izben, úgymint Bala Gyurka, azoktúl mentűl hamarébb itt legyen, szófogadatlan kutyák a pénz csötörtökre itt legyen, bizony búját láttyátok, ló halálában hordozzátok ezen levelünket. Az mely falusi biró kezében utollyára ez levelem lészen, maga azon Biró béhozza. Datum Budae 12. Aug. 1683. — Gyalogok közűl 50—40 Pasa emberei látogatnak meg, ha csötörtökre itt nem lészen, a leszen nektek keserű.

Ugyanott 28. lap.

172.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek minden dolgaiban Főgondviselője, Új Kajmekámja Mamhut Aga Isten engedelméből.

Ti Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi Birák és esküttek, mivel immár én óráig való napig Kejmekán nem vagyok, mint az előbbeniek; hanem mindenekben Főgondviselő és Parancsoló, Atyai voltomat akarom hozzátok mutatni, hogy mindenkor jó emlékezetben lenne nállatok örökké hírem, ez Úri levelem látván ti megnevezett birák, minden dolgot hátra tegyetek, és jöttön jőjjetek magatok birák, én is a Táborrúl jövén Parancsolatom vagyon reátok, holnaprúl holnapra ne várakozzatok, hanem jöttön jőjjetek, ne pedig üres kézzel. Dat. Budae 24. Aug. 1683.

Ugyanott 27. lap.

173.

1683. Mi a méltóságos Budai Vezérnek Ibrahim Basának minden dolgaiban fő gondviselője és parancsolója Kajmakámja Mamhut Aga Isten engedelméből.

Tatár szent miklós két szekér, Szent márton két szekér, Fülöpszállás két szekér, Izsák 1 szekér, Kecskemét 43 szekér, Kőrös 34 szekér. Ti Városi Falusi Birák Esküttek ezen méltóságos címeres levelemet látván, erőssen parancsolom az szekereket megcseréllyétek, jó erős szekereket, jó erős ökröket adgyatok por alá, a szekereseket megesküttessétek, el ne szökjenek, két nap alatt a Szekerek itt légyenek: mert ha két nap alatt itt nem lésznek, Úri hitemre Birák Csauzt küldök rajtatok, öt száz Tallér birságot vesznek, — pénzre kéri Császár a Szekereket nem ajándékon, és a Kőbányához gyülekezzenek a Szekerek, Birák szemeteket nyissátok, fejeteket féltsétek, és a Cseri Basának hírt adgyatok, erőssen parancsolom. Datum Budae 28. Aug. 1683. Idem qui supra,

Uyganott 29. lap.

174.

1683. Én Pesten lakozó Cseri Basa Musztafa Iszpaja Istennek engedelméből.

Ti Kecskeméti, Körösi, Szentmártoni, Czeglédi, Szelei Birák és esküttek látván ezen uri pecsétes levelemet, hagyom és erössen parancsolom fejetek életetek vesztése alatt, órát napot ne várjatok, hanem mindgyárt a Császár számára való szekereket mindgyárást minden haladék nélkül éjjel nappal költön küldgyétek, ha fejetek, életetek kell, mivel hogy Némedire érkeztem ott találtam elől a fényes vezér Csauza levelét, reátok akart menni lovasokkal, azok a szekerek ma és holnap várakoznak a puska porral, hanem éjjel nappal jöjjetek, mert ha ott nem lésznek a Szekerek, Isten úgy segéllyen karóban szárad meg a Biró harmad magával, mivel ti semmit a hatalmas és győzhetetlen Török Császár parancsolattyával nem gondoltok, csak siketségre veszitek parancsolatunkat. Azért ha kárt és bút nem akartok fejetekre húzni, s életeteket szeretitek Birák menten mindgyárást éjjel nappal minden késedelem nélkül ben légyenek a Szekerek. Ez levelet penig sehol ne késleltessétek, hanem a mely faluban Városban elolvassátok ló halálában küldgyétek másik faluban, mert a mely faluban városban késik, úri hitemre, roszszúl jár az a Biró. Iratott Alsó Némedin 3. Sept. 1683.

Ugyanott 29. lap.

175.

1683. Mi az méltóságos Budai Vezérnek Ibrahim Pasának minden dolgaiban fögondviselője és Parancsolója Kajmekánnya Mamhut Aga Isten engedelméből.

Ócsa 6 szekér széna, 8 szekér fa; Üllö 7 szekér széna, 10 szekér fa; Monor 5 szekér széna, 8 szekér fa; Czegléd 15 szekér széna, 15 szekér fa; Körös 30 szekér széna, 30 szekér fa; Kecskemét 40 szekér széna, 50 szekér fa; Ti Városi és Falusi Birák Esküttek látván ezen méltóságos czímeres levelemet erössen parancsolom ez reátok rendeltetett Pasa szénáját Pasa fáját mindgyárt

behozzátok, több levelet ne várjatok, szemeteket nyissátok, fejetek féltsétek, órát napot ne várjatok, erőssen parancsollyuk, és az Olaj Béknek hírt adgyatok, Czédulát vegyetek rólla. Datum Budae die 2. 7-bris 1683.

Ugyanott 30. lap.

176.

1683. Mi az hatalmas és győzhetetlen Török Császárunk Szeged tartománnyának fő Gondviselő Emeng Urai, Mamhut Bulyog Basa, és Hacsi Huszain.

Köszönetünk után Ti Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi, Jászberényi, Gyöngyösi, Árokszállási: és több ott környül belől lévő Áros és Kereskedő Jámborok szolgálatunkat ajánlyuk. Akaránk értéstekre adni: Mivel már az itt Szegeden lejendő Sz: Mihály napi vásárunknak az ideje elközelget, mink is minden felé hírt adtunk mind Landor fejér várra, mind penig több Áros kereskedő Törököknek, azok is minden bizonnyal eljőnek, mivel itt jó békességes ország vagyon. Tik is Jámborok bátran és minden tartózkodás nélkül eljűjetek, mi tisztességes úri méltóságunkra fogadgyuk és Török hitünkre, megelégedvén a hatalmas és győzhetetlen Török Császárunk Törvényében megíratott harminczaddal, senkit más adósságáért meg nem háborgatunk, ha kik háborgatnának is, azok ellen is oltalmatok lészünk, mind ide jövet, mind penig haza menet békével bocsátván és bocsáttatván, kirűl ez hitlevelünket adtuk zálogúl, és bizonyságúl pecsétünkkel megerősítvén. Erre választ várván mennél hamarébb lehet, hogy mink is tudgyuk mihez alkalmaztatni magunkat. Iratott Szeged várában 15. napján Kis Asszony havának 1683. esztend.

Ugyanott.

177.

1683. Mi az méltóságos Budai vezérnek Ibrahim Passának minden dolgaiban fő Gondviselője Parancsolója Kajmakánya Isten engedelméből.

Ócsa, Némedi, Üllő, Ujfalu, Monor, Szele, Tápio szent Márton, Czegléd, Kőrös, Kecskemét városa, Szentkirály, Szentlőrincz, Böld, Jenő. Ti várasi és Falusi Birák Eskűttek látván ezen méltóságos czímeres Levelemet, a hol minden adóra 650 oszpora van felvetve, és másfel kila árpa, erőssen parancsolom, ezt a Császár adóját mindgyárt szedgyétek és hozzátok a Budai Jancsár Agához, több levelet ne várjatok, se Csauzt, éjjel nappal rajta legyetek, kárt ne vallyatok. Datum Budae 28. Augusti Anno 1683. — Minden három adóra 1 kila zab van vetve, behozzátok.

Ugyanott.

178.

1683. Én Pesten lakó Piri Aga hagyom és parancsolom.

Kecskeméti Birák, Kőrösi Birák, Czeglédi Birák, Szelei Birák, reátok vagyon vetve úgymint Kecskemétre 43 szekér, Kőrösre 34 szekér, Czeglédre 7 szeker, Szelere 1 szekér, Sz. Mártonra 1 szekér. Azért parancsolom, mihelyen ezen Levelem veszitek olvassátok, mindgyárt orát napot ne várjatok, hanem a fellyebb megírt Becs alá való szekerek mindgyárt a Budai Cseri Basa házához menny etek, siketségre ne vegyetek ezen levelemet, mert hajat láttyátok, ha hamar nem érkeztek igen nagy kárt vallotok. Költ Szecsőrűl. Valamely városi vagy falubeli szekerest itthon találom, el nem indul, jaj lészen annak a Birónak.

Ugyanott 31. lap.

179.

1683. Én a méltóságos Budai Vezérnek Ibrahim Pasának minden dolgaiban fő Gondviselő és Parancsolója Kajmakámja Mamhut Aga Isten engedelméből.

Kecskemét, Kőrös, Czegléd, Szent Márton, Szele. Ti várasi, Falusi Birák Esküttek látván ezen méltóságos czímeres levelemet erőssen parancsolom, a por alá való szekerek mindnyájan béjőjenek, a hol Császár embere ki ment lovasokkal, úri hitemre, ha a Szekereket otthon éri, jaj leszen nektek a szófogadatlanságért, úgy nyissátok szemeteket fel, fejeteket féltsétek, egy órát ne várjatok, erőssen parancsolom. Datum Budae 8. Sept.

Ugyanott.

180.

1683. Én Pesten lakó Cseri Basa.

Kecskemét, Kőrös, Czegléd, Szent Márton. Ti falusi városi Birák, hamissak, hol a szekerek? kezet fogtatok hamissak velem hogy béküldítek, csak elhallgattátok, ahol Császár embere ki ment, Isten úgy segéllyen, ha otthon találnak Jaj lészen néktek, azért egy órát ne várjatok, mindgyárt bejőjetek, fejetekre parancsolom. Datum in Pest. 8. Septembris. Idem qui supra.

Ugyanott.

181.

1683. Én a méltóságos Budai vezérnek Ibrahim Pasának minden dolgaiban fő gondviselő és parancsolója Kajmakámja Mamhut Aga Isten engedelméből.

Némedi 25. Tik; Ócsa 15; Üllő 25; Monor 15; Czegléd 35; Kőrös 50; Kecskemét 60; Szentkirály 8; Szent-

lőrinez 5; Ti városi és falusi Birák, Esküttek látván ezen méltóságos czimeres levelemet, erossen parancsolom, Pasa konyhájára tikokat mindgyárt behozzátok, tobb levelet ne várjatok, ha a bajránynunkra be nem hozzátok rosszúl jártok, erőssen parancsollyuk. Datum Budae 15. 7-bris 1683. Idem qui supra.

Ugyanott 32. lap.

182.

1683. Én Pest várában lakó Piri Aga Olaj Bék képe.

Némedi, Ócsa, Üllő, Ujfalu, Monor, Szele, Tápió Szent Márton, Czegléd, 15 szekér széna, Kőrös 30 szekér széna, Kecskemét 45 szekér széna. Ti Falusi Birák Esküttek látván ezen pecsétes úri levelemet, hagyom és parancsolom erőssen, Basa fáját, szénáját, árpáját, zaljját, mint Kajmakám leveléből olvastátok, mindgyárt béhozzátok; mert ha két nap alatt bé nem hozzátok, Csauz megyen rajtatok, sok kárban estek, különben sem cselekedvén a mint parancsollyuk. Datum in Pest 11. 7-bris 1683. — Olaj Béknek hirt adgyatok. — A derék Császár adóját is éjjel nappal hozzátok Janesár Aga házához, erőssen parancsollyuk. Idem qui supra.

Ugyanott.

183.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Szerdár Budai vezérnek Kara Memhet Passának fő gondviselője, fő Tihaja Rusztem Agha.

Tik megnevezett Kecskeméti, Kőrösi, és Czeglédi Birák Esküttek, mihelyt az hadak elmennek, Tatár és Török hadai, ez hatalmas úri parancsolatunkat látván, a mivel tartoztok szénával, szent Demeter fájával, azokat mindgyárt-

mindgyárt beszolgáltassátok, mind szénát, fát a szejmen sereget rátok ne várjátok, mert a Vezér konyháján semmi fa nincsen, és a lovaknak semmi széna nincs, úgy megnyissátok a szemeteket, hogy osztán roszúl ne járjatok, avagy birságot ne vegyenek tűletek. Datum Budae de 26. 7-bris 1683.

Ugyanott.

184.

1683. Sept. IV. Mohammed szultán védlevele.

(Fölül a szultáni névjegy).

Nagyon tisztelt kormányférfiú, nagyságos musir, a világnak összetartója, a nemzetek iztézményeinek elrendezője, ki a közügyeket éles eszével intézi s a népek fontos dolgait helyes nézete szerint végezi, a ki a birodalomnak s jólétnek épületét szervezi, a szerencse és felség oszlopait szilárdítja, a legmagasb király kegyével halmozott, Buda őrizetével megbízott Vezírem ..... [1]) basa! (Allah tegye örökkévalóvá dicsőségét).

Itélők s birák példánya, jelességnek s ékesszólásnak bányája, mevlana, budai Kádi! (jelessége növekedjék).

Jelen magas császári névjegy érkeztével tudtúl adatik, hogy a budai kincstár alá tartozó Kecskemét lakosai császári küszöbömhez követjöket küldvén, oly folyamodványt terjesztének elömbe, mely szerint ők magas rendeletem által reájok szabott szekeres szolgálataikat engedelmesen teljesitik; azonban a budai alajbégek s más hatalmasok, azon ürügy alatt, hogy városukat védelmezik, szolgálataik pontos s lelkiismeretes teljesitésén fölül is követelésekkel lépnek föl irányukban. Egyszersmind ezek folytán esedeznek, hogy miután ilynemű kötelezett szolgálataikat híven s pontosan végezik, az őket ezeken fölül terhelő szekeres

[1]) Ibrahim budai basa Sept. 14-kén lenyakaztatott s helyébe Kara Mohammed basa lépett, — e miatt lesz tisztán hagyva itt a név helye. — A fordító jegyzete.

szolgálatokra s ezek miatti háborgattatásukra nézve — eltiltó magas parancsot bocsássunk ki.

Ily célból kelt jelen magas parancsom, melynek elérkeztével tartalmához képest kell eljárni. Ugyanis ez ügyet jól megvizsgalván, gondotok legyen arra, hogy miután az említett jobbágyok magas parancsom által meghatározott szekeres szolgálataikat teljesitették, ezeken fölül, más városok hasonnemű kötelezettségeinek végzésére való kényszerítésekkel ne háborgattassanak s irányukban a törvénnyel s császári parancsommal ellenkező eljárást senki se kövessen. Okai ne legyetek, hogy e tárgyban másodszor is követ jöjjön. Ezt így értsétek s e magas jegynek hitelt adjatok. 1094. Ramadán havában. = 1683. Septemberben. a belgrádi táborban.

Török szövegű eredeti a város levéltárában, hátlapon következo egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1683. Nagy István uram feő Biróságában Nándor Fejér várrúl hozott hatalmas Császár levele, arrúl hogy módnélkül való szekér kéréssel mind Táborra s mind más helyekre a Budai urak ne terhellyék a szegény várost, azon kivül is akár micsoda dolgokban is a szegény városhoz engedelemmel legyenek az Urak.“

185.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek Szerdár Ibrahim Pasának minden dolgaiban fögondviselöje fö Rusztim Tihája Isten engedelméböl.

Tik megnevezett Kecskeméti Birák Esküttek, mivelhogy a Barkó a Musztafa Csauzzal edgyütt a hatalmas Budai Vezér eleiben supplicatiót attak, minden károkat megjelentettek a vezérnek, a vezér urunk erős parancsolatot adott, a Tatár Hámnak ő Felségének megparancsolta, hogy minden károtokat megadassa és őrzőket; ha táborban nem talállyák, a Szolnoki hidra mennyenek és ott adassák meg, hanem ti nektek azt parancsolta Vezér urunk, 125 Tallérral emberséggel legyetek, mert Vezér urunknak kedves embere.

Elsőben a Tihája száz Tallért mondott, a Vezér 125 Tallért. Azután minden dolgotokban szolgálunk és megoltalmazunk benneteket Magatok is bejőjjetek vezér urunk eleiben tisztességes ajándékokkal, hogy szégyenben ne maradgyatok. Datum Budae die 3. 8-bris 1683.

Körlevelek jegyzökönyve 33. lap.

186.

1683. Takarmány rendeltetik a hadsereg számára.

Mi az méltóságos Budai Vezérnek Ibrahim Pasának minden dolgaiban főgondviselő és Parancsolója Kajmekáma Dervis Bék Istennek engedelméből.

(Török névjegy és bélyegnyomatú pecsét.)

Ócsa 6 szekér széna, Üllő 8, Monor 6, Czegléd 25 szekér széna, Kőrös 40 szekér széna, Kecskemét 60, Szentkirály 3. — Tü Városi és falussi birák Esküttek látván ezen méltóságos czímeres levelemet, Csillag Vezér számára az szénát mingyárt behozzátok, az jövő csötörtökön itt lészen Császár erejével, széna kell Császár lovainak, szemeteket nyissátok, fejeteket féltsétek, több levelet ne várjatok, harmadnap alatt behozzátok, míg fejetek nem fáj. Erőssen parancsolom. Olaj Béknek hírt adgyatok. Datum Budae 17. Junii 1683. Idem qui supra.

Valaki kárt vallott az tatárság miá, marhából, akár miből, holnap délig itt légyenek nálam, mindent megadatok, az tatár kám sátoránál az marha.

Külső czím: Ócsai és több falusi biráknak adassék nagy hamarsággal, faluról falura ló háton éjel nappal vigyék.

Magyar eredeti a város levéltárában.

187.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Tefterdár és Nazurbék Sihe Mehemet Effendi a ti Uratok.

Ti Kecskeméti, Körösi, Czeglédi Birák és Eskuttek, minthogy a hátra való szénát nem hoztátok, hanem órát napot ne várjatok, az hátra való szénát mindgyárt beszolgáltassátok, a mivel tartoztok; mert ha nem hozzátok, Isten úgy segellyen száz száz Tallért birságot veszek rajtatok, úgy hidgyetek a Birákat megpalczázom ha nem hozzátok az hátra való szénát. Az Tolnáes Handán Csauz reátok panaszt tett, maga hadban mégyen, a szénákat mint hoztátok jól tudgyátok hogy tartoztok vele, ha a Vezérnek panaszt tészen reátok, rosszúl jártok, ő ti néktek mindenkor örömest szolgál, most egy csep szénája nincsen, meghalnak a lovai ehel. Datum Budae 3. 8 bris. — És mivelhogy evvel a levéllel embert költünk, azokkal edgyütt hozzátok a mi hátra való szénánkat.

Körlevelek jegyzőkönyve 33. lap.

188.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek Szerdár Mehemet Basának minden dolgaiban fő Gondviselője Rusztim Aga Isten engedelméből.

Tik megnevezett Monori, Újfalui, Czeglédi, Üllei, és több körűletek való Falusiakkal edgyütt, mivelhogy a Csillagos vezér egy fő Agáját a Tatárokhoz külte, erőssen megparancsolni, hogy a Budai Tartományban a Tiszán innen lévő Falukat ne bántsák, sem magokban, sem semmi javaiban, marhájokban kárt ne tegyenek, ott Monor mellett valami féle katonák felverték, az Aga nehezen szaladott. Azért hadgyuk és fejetek életetek alatt parancsollyuk tinéktek, mert bizony karóban szárattok meg, miesoda katonák voltak, Lévai, Korponai, avagy Füleki, vagy penig Kuruczok? igazán hitetek szerint hírit hozzátok; Tatárok felől is, hol vannak, mellyik pusztán? annak is hírit hozzátok éjjel nappal mindgyárt, mert bizony rosszúl jártok. E dolog felől úgy nyissátok szemeteket. Budae 20. 8 bris 1683.

Ugyanott.

189.

1683. Mi a méltóságos Budai Vezérnek Mehemet Passának etc.

Némedi, Ócsa 6 szekér széna, 8 szekér fa; Üllő 7 szekér széna, 10 szekér fa; Monor 5 szekér széna, 8 szekér fa; Czegléd 15 szekér széna, 15 szekér fa; Kőrös 30 szekér széna, 30 szekér fa; Kecskemét, Sz. király, Sz. lőrincz 45 szekér széna, 50 szekér fa. Ti várasi és Falusi Birák Esküttek látván ezen méltóságos czímeres levelem, erőssen parancsolom, ez újonnan felvetett Budai vezér számára szénát, fát mindgyárt béhozzátok, több levelet ne várjatok, se lovast reátok, ha bút nem akartok látni, és Olaj Béknek hírt adgyatok. Datum Budae 17. 8-bris 1683. Item minden adó után 2—2 kila árpa van felvetve Passa számára az egész országra, ezt is mindgyárt behozzátok, erőssen parancsollyuk.

Ugyanott 34. lap.

190.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek Szerdár Mehemet Passának fő gondviselője Tihaja Rusztim Tihaja.

Ti meg nevezett várassi Birák, Kecskeméti, Kőrösi, és Czeglédi birák és esküttek, az hatalmas Vezér pasztormáját minden három városbúl az Pasztormákat mingyártmingyárt semmi mulatság nélkűl hoszton hozzátok, jó öreg ökröket és kövéreket, lovasokat rátok ne várjatok, az szent Demeter fáját is hozzátok, az Kápisztának való egyes fákat is hozzátok, Te Kecskeméti Biró rosz eggyes fát hoztatok, rothattat, azért vissza vigyétek, újjakat hozzatok mingyárt mind az három városbúl, Tréfára ne vegyétek, mert bizony roszúl jártok, nagy kárt vallotok. Datum Budae 1. 9-br. 1683.

Ugyanott.

191.

1683. Én Pest vég várában Szőke Amhet Cseri Basa a ti jó akarótok Isten engedelméből.

Ti Kecskemeti, Kőrösi és Czeglédi Birák Eskűttek, mivel a hatalmas vezér Basa Budát őrző Janesárok lovainak széna kelletik, annak a szenának penig a Budai Tartományrúl kell kiállani, azért ti reátok is vetettek, Kecskemétre 30 szekér szénát, Kőrös várossára 20 szekér szenát, Czeglédre 12 szekér szénát. Egy-egy szekér szénáért másfél oroszlányos Tallert adunk, a penz én nállam vagyon, de mivel igen embertelen reszeges emberekkel vagyok, magamat is Szent Mártonon csak által nem lőttek a Puskával, azért nem jöttem hozzátok, a mely pénz nállam lévén, mihelt az Isten fel hoz Pestre mindgyárt egy pénzig kezetekben adom, semmit se kételkedgyetek szómban. A szénával penig semmit se késsetek, hanem három vagy négy nap alatt behozzátok, mert ha nem hozzátok, megbúsultok miatta. Isten veletek. Datum Szalki Sz: Márton. die 12. 9-bris 1683.

P. S. A pénz felől senkit ne keressetek, hanem engemet, én nállam megtalállyátok mind az három városnak a szénája árát.

Kecskeméti Biró, ím az Olaj Bék 15. lepért küldött, hogy szappant végy számára, azért megvegyed, mennél hamaréb lehet fel küldgyed kezéhez.

Te is Dura Mihály, Bóbis György, Móricz János a mely Juhok számomra vadnak, azokat mindgyárt föl hajtsátok, semmit vele ne késsetek, ha barátim akartok lenni.

Ugyanott 35. lap.

192.

1683. Musztafa jankováczi aga válaszol a kecskemétiek tudakozására a tatárok felől.

Köszönetem után Isten áldgyon meg Birák és Esküttek. Semmi valót nem mondhatok a Tatárok felől, noha igaz dolog az, hogy a tegnapi Tatár követek a mint beszélték, tehát lenni kell ugyan a Tatárnak valahol ide alá; de ha úgy volna hogy Zombor táján volna, lehetetlen eddig bár csak szakadékja ide ért volna eddig, csakhogy magam elméje szerint való informatiom az, hogy jóllehet Császárunk ő Felségének van hírivel hogy a Német várakat ostromlya s víja, de nincs még hírivel az, hogy a Német s Lengyel tábora elszállván el ment volna. Ez iránt ha segétség kivántatnék, és ugyan víják é még a várakat, az én elmém szerint azt jövendölöm felőle, abból külték el azokat a Tatár követeket, egyéb szerént valóbb hírt ennél nem tudok mondani, noha én nekem is vagyon gondom reátok, féltelek is mind éjjel nappal, azomban ha való találna lenni is, előbbis ide hozzánk jut azoknak elei, én mindgyárt előre ló halálában küldenék oda hír mondót. Hanem Jószágtokat bocsássátok ki, ne messze jártassátok a Város körül, de bizonyos és lovas őrző nélkül Jószágtokat ne hadgyátok, valami harmad avagy negyed napiglan őriztessétek, valamíglen egy felé elválik ezeknek dolgok, mert úgy hiszem negyed napokig, vagy jön vagy nem, bizonyosan és valóságossan meg tetczik. Ezzel Isten veletek. Költ Jankóban 12. 9-br. 1683. Földes Uratok Musztafa Agha.

E levélre, útjában, a halasi elöljárók következő utóiratot jegyzettek fel:

P: S: Mi is ennél egyebet mit írni Kegyelmeteknek nem tudunk, de emberünk vagyon Szabadkára, mi véggel jár, Máté Kovács urunk által meg izennyük. Azomban most küldünk Zomborban Törököt magunk emberünkkel, a kik Piri Basa Urunk ő Nagyságát is megkeressék, onnan jön, ha jön is bizonyos hírünk, mellyet Kegyelmetektől el nem titkolunk, Kegyelmetek is az oda fel folyó hírekről tudósítson. Ezzel maradván Kegyelmetek jó akarója Halasi Biró és Esküttek.

Ugyanott 35. 36. lap.

193.

1683. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek Szerdár Mehemet Passának fő Gondviselője, és fő Rusztim Tihája.

Te Kecskemétu Biró másfel ezer juhot, Kőrosi Biró másfel ezer Juhot, mindenestűl 3 Ezer a ket várasbúl. Az árrát mindgyárt megadgyuk, hanem el ne mulassátok, mindgyárt szerezzetek és hamarsággal hozzátok, más levelet ne várjatok, mert osztán számot nem adhattok, trefára ne vegyétek, valamint kivánnyátok, úgy meg adgyuk az árrát, el ne mulassátok és trefára ne vegyétek mert meg kell lenni. Datum Budae 15. 9-bris 1683.

P. S. Az Sz. Demeter fáját mindgyárt hamarsággal beszolgáltassátok, és pasztormákat jó kövéreket.

Ugyanott 36. lap.

194.

1683. Mi az hatalmas Győzhetetlen Török Császárnak minden vég házainak fizető mestere és Nazur Békje Szelim Mehemet effendi Isten Engedelmébűl.

Ti meg nevezett falussi és várassi Birák és polgárok, ez levelem látván az hatalmas fényes Csillag vezér Parancsolattya, szénáját szalmáját az janesárok számára Kecskemetről 15 szekér szénát, 15 szekér szalmát; Kőrösről 10 szekér szénát, 10 szeker szalmát; Czegledről 5 szekér szénát, 5 szekér szalmát; Györgyéről 3 szekér szénát, 2 szekér fát; Szecsőről 1 szekér széna, 3 szekér szalma; Szent Lőrincz Kátárúl 2 szekér szena, 2 szekér szalma; Bagonrul 3 szekér szena, 2 szekér szalma; Aszódrúl 5 szekér széna, 3 szekér szalma; Tatár sz. miklós 4 szekér széna, 4 szekér szalma; Ócsárúl 5 szekér széna, 3 szekér szalma. — Ti megnevezett várassi és Falussi Birák ez Czímeres Levelem látván, ahon most az Szubasámat elbocsátottam, Török Úri hitemre fogadom, én magamnak

nem kérem, úgy elhidgyétek. Költ Buda Várában 1683. die 19. 9-bris.

Ugyanott 37. lap.

195.

1683. Mi a méltóságos Budai vezérnek Mehemet Basának minden dolgaiban fő Gondviselő és Parancsolója Tihája Rusztim Aga Tihája Bék Istennek engedelméből.

Ócsa, Némedi, Üllő, Újfalu, Monor, Úri, Szele, Tápio sz: márton, Czegléd, Kőrös, Kecskemét városi, Sz. Király, Sz. Lőrincz, Bőd, Jenő. Ti Falusi Birák Esküttek látván ezen méltóságos czímeres levelemet, hagyom és parancsolom erőssen, a hol minden adó után 230 oszpora van felvetve, ez a derék pénz. Azért mihelt ez levelem veszitek, olvassátok, egy órát ne várjatok, mindgyárt készítsétek; szedgyétek, és hozzátok az Olaj Bék házához, különben sem cselekedvén. Datum Budae 25. X-bris 1683. Idem qui supra.

Ugyanott 38. lap.

196.

1683. Mi az hatalmas és győzhetetlen Török Császárnak Budai Fő Tefftedárja, Nazurja, Kincstartója, Szelim Mehemet Effendi, az Ti Földes Uratok.

Ócsa 5 szekér fa, Szent Miklós 10 szekér fa, Kecskemét 20 szekér fa, Kőrös 20 szekér fa. Ti várassi és Falussi Birák esküttek látván ezen méltóságos czímeres levelemet, az fát mingyárt béhozzátok az Telelő jancsárok számára, a hol nékem hatalmas Vezér Barjuntit adott volt 100 szekér fából, Parancsollyuk erőssen azért, míg az hidat fel nem szedik bé hozzátok az fát, mert Passa Csauzza megyen rátok, Patkó pénzt, Birságot attok, külöm-

ben sem cselekedvén az mint parancsolom. Datum Budae 29. X-bris 1683.

Az Szénát pedig béhozzátok Várassi Birák ezen fával, melyről levelet vettetek, ha karóban nem akartok száradni.

Ugyanott 39. lap.

197.

1683. Dec. 7. Elismervény 50 szekér fa beszolgáltatásáról.

Kecskemét városa fa tartozása 50 szekér.

Jelen irat oka ez:

Császári javak közűli Kecskemét városa 50 szekér fa tartozását behozván, hiány nélkűl átszolgáltatta s arról e jegyet kapta. 1095. Moharrem 8 = 1683. Dec. 7. Ibrahim névjegye. A jól őrzött Budán.

Török szövegű eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegpecsét-tel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1684. Nazur sz: György napi 50. szekér fájárúl való cédula. Deák Pál uram Biróságában."

198.

1683. A szolnoki bég barátságos levelében fuvaros kocsikat kér.

Köszönetem és kész szolgálatom után sok jókat kívánok kegyelmeteknek éles Kecskeméthi Birák és polgárok mindnyájjan jó jámbor szomszédok.

Csak azért találtam meg kegyelmeteket jó szomszédok, hogy valami ötven vagy hatvan szekeret számomra szerezzen kegyelmetek, zsákokkal, ponyvákkal, harmadnap múlván ben légyenek, egy pénzzel én is alább, sőt jobban fizetek mint más, két eskütt embert is küldgyetek bé az puszta felől, az kik Borbás szállását [1]) azok is mind be-

[1]) Itt egy szó kimaradt.

jőjjenek. Ezek után Isten sok jókkal áldgyon meg. Költ Szolnok vég Várában Die 12. Octobr. Én hatalmas Szolnoki Fő Bék Muszta Bék. *(Balról egyszerü török aláírás és bélyegnyomatú pecsét).* Külső cím: Ez Úri levelem adassék Kecskeméthi Birák és Esküttt polgár jó akaró szomszédoknak adassék.

Magyar eredeti a város levéltárában. Kelténck éve 1683. vagy 1684; söt lehet 1685-is, mert ez évi October 18-án vétetett vissza Szolnok.

199.

1683. Elismervény a széna beszolgáltatásáról.

Kecskemét városa.

E sorok szerint, küldeni tartozott szénáját hiány nélkül beszolgáltatta s erről e jegyet kapta. 1094. = 1683. Mehmed szpáhi.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon pecsétbélyeggel s következő egykorú magyar jegyzettel: „Széna czédulája.“

200.

1684. Én Pest várában lakó Juszop Aga Nemeseknek Parancsolója és Ország Birája.

Ócsa, Üllő, Újfalu, Monor, Szelc, Tápio Sz: Márton, Czegléd városa, Kőrös városa, Kecskemét v: Szentkirály, Sz. Lőrincz, Böld, Jenő. Ti városi és Falusi Birák Esküttek, vas a fejetek, hogy Basa fáját, szénáját, árpáját, palánk karót, hova mi van parancsolva be nem hozzátok, a hol a hidat mahonap felszedik, mostan is az halalmas Vezér rajtatok akarta egy emberit küldeni zászlóstúl, a hol addig könyörgöttem, mégis ez egy úttal elhagyta. Látván azért ezen úri pecsétes levelemet, hagyom és parancsolom

erössen, mihelyt levelem veszitek, olvassátok, se órát, se napot ne várjatok, Pasa szénajat, fiját, árpáját, palánk karot, vesszőt, honnan meg nem hozták, mindgyárt le hozzátok, Isten úgy segéllyen, ha két három nap alatt bé nem hozzátok, Pasa embere rajtatok megyen, elhánnyátok mind a kormeiteket úgy bánnak veletek, bírságot, nyargalot vesznek, kúlában hánnak bennneteket, azért ugy nyissátok szemeteket fel, már tobb levelet nem kuldunk, ha az hidat felszedik, jaj nektek, azért éjjel nappal hozzátok, ha fejetek kell, erössen parancsolom. Datum Budae 2. Jan. 1684. — Hol czédulát nem találnak, jaj lészen annak. A Sidai Úrnak hírt adgyatok.

Körlevelek jegyzőkönyve 45. lap.

201.

1684. Mi az hatalmas és méltóságos Nazár Teftedár effendi Szelim Mehemet az Ti Uratok.

Te Kecskeméti, Kőrösi, és Czeglédi Birák és eskütt-tek, mivel hogy Gács várából az Német Kapitántúl kérnek quártély Pénzt, Kecskemétről flor. 500. minden hétre, Kőrösről flor. 288. Czeglédről flor. 90. ez nem szokás, soha nem is volt, ne adgyátok, hatalmas Vezér Urunknak engedelme nincsen, ha attok, meghallya hatalmas vezér, az birákat fel karózza, és várasok rosszúl járnak, mert engedelem nincsen, soha szokás nem volt. Az juhokat parancsoltuk volt, hatalmas vezérrel, Kecskemétről 1500 Juhot, Kőrösről 1500 Juhot, mingyárt hamarsággal hozzátok, az árát mingyárt megfizettyük, csak egy Pénz kárt nem tészünk, mert Janesároknak Császár rendelte, ha hírt teszünk az Vezérnek osztán rosszúl jártok, ha Parancsolat szerint nem hozzátok. Datum Budae 3. Jan. 1684.

Ugyanott.

202.

1684. Mi a méltóságos és hatalmas Budai Vezérnek Szerdár Mehemet Passának minden dolgaiban fő Gondviselő, és fő Rusztim Tihája.

Tik meg nevezett Kecskeméti, Kőrösi és Czeglédi Birák és esküttek, mivel hogy tavaly 12 Ezer kila árpát attatok az Ibrahim Passának, vezér harácsának minden várasbúl 4—4 ezer kilát; nem tudgyuk az árrát meg atták, avagy nem atták ti nektek. Azért hadgyuk és fejetek életetek alatt parancsollyuk, ez hatalmas úri parancsolatunkat látván, Tik tavalyi Birák mindgyárt mindgyárt vezér eleiben jőjetek, és meg mondgyátok, az tizenkét Ezer kila árpáért mit fizettek, mit nem fizettek ti nektek, mivel hogy hatalmas fényes Császár akarja tudni és végire menni. Azért el ne mulassátok, jőjtön jőjetek vezér eleiben hamarsággal. Datum Budae die 10. Január.

Ugyanott 46. lap.

203.

1684. Mi a méltóságos Budai Vezérnek Mehemet Pasának minden dolgaiban fő Gondviselő és parancsolója Tihája, Rusztim Aga Tihája Bék Isten engedelméből.

Ócsa, Némedi, Üllő, Ujfalu, Monor, Szele, Tápió sz. Márton, Czegléd, Kőrös, Kecskemét városa, Sz. király, Sz. lőrincz, Bőld, Jenő. Ti várasi és Falusi Birák Esküttek, látván ezen méltóságos czímeres levelemet, erőssen parancsollyuk, Pasa fáját, szénáját, árpáját, Szenét, Tyúkot, mindgyárt behozzátok, több levelet ne várjatok, szemeteket nyissátok, fejeteket féltsétek, Fejetekre parancsollyuk, mert ha ezen hatalmas parancsolatunkat elhalgattyátok, jaj lészen nektek. Datum Budae 9. Jan. 1684. Idem qui supra.

Ugyanott 47. lap.

204.

1684. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek Kara Memhet Passának minden dolgaiban fő Gondviselője, és fő Rusztim Tihája Isten engedelméből.

Te Kecskeméti, Kőrösi, és Czeglédi Birák Esküttek, ez hatalmas Úri czimeres Levelünket látván, ez Csauzunk által az melly vajat parancsoltunk volt tinektek, árpát, szénát, fát, mindgyárt, mindgyárt hozzátok, mivelhogy a Szubasát Amhet Basát oda kültük, annak semmi híre nincsen, hanem órát napot ne várjatok, ez Csauzunkal edgyütt mindgyárt hozton hozzátok, ha ezeket nem hozzátok, akkoron mindgyárt magatokat, úgymint az Birákat személyek szerint hozzátok, máskép sem cselekedgyetek, mert osztán nagy kárt vallotok ha ezeket nem hozzátok, úgy nyissátok a szemeteket, Isten úgy segéllyen rosszúl jártok. Datum Budae die 8. Februar. 1684.

Ugyanott 51. 52. lap.

205.

1684. Mi az hatalmas és méltóságos Budai vezérnek Kara Memhet Pasának minden dolgaiban fő Gondviselője, fő Rusztim Tihája.

Ti megnevezett Kecskeméti Biró Esküttek, Kőrösi és Czeglédi Birák Esküttek, ez hatalmas úri czímeres levelemet látván, mindgyárt mindgyárt nagy hamarsággal jőjetek Budára, Porkolábtúl vasat vegyetek, a régi szokás szerint hidra való szeget megcsináljátok, hamarsággal hozzátok, mert nem tréfa, nem úgy vagyon mint más esztendőben, hanem ezen levelemet látván jötön jőjetek hamarsággal, el ne mulassátok, szegre való vasakat mindgyárt vigyetek, hamarsággal a szeget megcsinállyátok. Datum Budae die 30. Januar 1684.

Ugyanott 52. lap.

206.

1684. Mi az hatalmas és méltóságos Budai vezérnek Szerdár Memhet Pasának minden dolgaiban fő Gondviselő fő Rusztim Tihája.

Ti megnevezett Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi Birák és Esküttek, hadgyuk és fejetek életetek alatt parancsollyuk ti nektek, az melly vajat hatalmas Vezér parancsolt ti nektek, ez Csauzunkal mindgyárt-mindgyárt az szekerekre felrakjátok, a vajat az Csauzzal edgyütt behozzátok. Minden adóra két-két kila Árpát parancsoltunk, ezt is hozzátok, Ti Kőrösiek és Czeglédiek, a Kecskemétiek meghozták, és a Vezér szénáját a ki hátra vagyon mindgyárt hozzátok ez Csauzzal edgyütt: mert ezeket ha nem hozzátok, kötözve hoznak benneteket Vezér eleiben, a Birák bejőjenek a vajjal és Árpával edgyütt és Szénával, meg kell lenni, nem engedgyük sem szénát, sem vajat, sem árpát, mindgyárt ez Csauzzal edgyütt hozzátok, mert osztán számot nem adhattok. Datum Budae 31. Januar 1684.

P. S. Ti Kőrösi és Czeglédi Birák evvel a Csauzzal edgyütt a Gyömli sereg számára szénát, azt is hozzátok semmi mulatság nélkül.

Ugyanott.

207.

1684. Mi az méltóságos Budai Vezérnek — — — minden dolgaiban Főgondviselője és Parancsolója — — — Tihája Bék Isten engedelméből.

Némedi 15 Tik; Ócsa 10 Tik; Üllő 15 Tik; Monor 12 Tik; Czegléd 20 Tik; Kőrös 40 Tik; Kecskemét 60 Tik; Ti várassi és Falussi Birák esküttek, látván ezen méltóságos czimeres levelemet, erőssen parancsolom, az Tikokat, hova mennyi van jegyezve, mingyárt béhozzátok Passa konyhájára, több levelet ne várjatok. Datum Budae 1684 7. Mart.

P. S. Az hid fákat, Deszkákat éjjel nappal hozzatok, szenet, Passa fáját, Árpáját, minden adó után két-ket kilát, Császár Adaját is, hol hátra van, bé hozzátok, erössen parancsollyuk. Datum Budae 7. Marty. 1684. Idem qui supra.

Ugyanott 53. lap. — Itt e Jegyzokönyvben egy évi hiány van.

208.

1684. Elismervény 45 szekér tüzi fa beszolgáltatásáról.

Jelen irat oka ez:

Kecskemét városa, ő méltósága konyhájára tartozott 45 szekér fáját szokott mód szerint be szolgáltatta, s arról ezen jegyet kapta. 1095. = 1684. Juszuf miriálaj Budán.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon pecsétbélyeggel s ezen egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1684. Deák Pál Uram Birságában való czédula az Olaj Béktül az 45 szekér Császár fájáról."

209.

1684. Jun. 14. Nyugta vasszegekről.

Kecskemét városa a császári épitkezéshez tartozott adni

1200 vasszeget
120 törött volt

1080-ból megadott
1035-öt

hátra maradt 45.

A fenebbiek szerint 1200 vasszegből 120 törött levén, 1035 számláltatott be, 45 pedig fennmaradt. Erről adatott e jegy. 1095. Redzseb 4. = 1684. Jun. 17. Sahin aga budai derdar (kapus).

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján pecsétbélyeggel s emez egykorú magyar jegyzettel: „Vas szegrül való czédula, hogy béadtuk Budára."

210.

1684. Jun. 11. Vámcédula egy szekrénytől.

Csá .... kecskeméti lakos 1 szekrényért. — Egy szekrényt vett s azért a vámot Pesten megfizetvén, e jegyet kapta. 1095. Dzsemazülahir 27. = 1684. Junius 11. aláírva: Ali basa emin.

Török szövegü eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában, hátlapon bélyegnyomattal.

211.

1684. Máj. 22. Elismervény 100 szekér tüzifáról.

Kecskemét város fája 100 szekér.

Ezen irat oka

E jegyet előmutató Kecskemétiek a magas konyhára 100 szekér fát sz. György napjára behoztak s arról e jegyet kapták. 1095. Dzsemazülahir 7-én = 1684. Majus 22. Mehmed aga konyhamester.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegnyomattal s emez egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1684. die 17. May Deák Pál Uram fö Birságában való szent György Pasa fájáról való cédula.“

212.

1684. Május 21. Nyugta az adó lerovásáról.

Császári javakhoz tartozó Kecskemét város adója az 1093. (1682)-dik évi hátralékkal együtt 159,502 oszpora.

Jelen irat oka ez:

Császári javakhoz tartozó Kecskemét város lakosai a folyó 1095-dik évi adót az 1093-dik évi hátralékkal együtt, — mint azt az elhúnyt Iszmail basa defterе mutatja, — összesen 159,502 oszporát, biráik s más lakostársaik ke-

zébe adván, a kincstárba sz. György napra hiány nelkül beszolgáltattak. Igy adójukat egy oszporáig s fillérig lefizetvén, ezen iratot kapták. 1095. Dzsemazülahir 6. 1684. Majus 21. Ibrahim nevjegye. A jól őrzött Budán.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegnyomatú pecséttel s ennez egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1684. Nazur Bék urunk ő Nagyságának bélzetett Summáról való cédula Deák Pál uram Birságában."

213.

1685. Mi az hatalmas méltóságos Vezérnek minden fő dolgaiban lévő Haszán Tihája.

Ez erős czimeres pecsétes levelemet látván Tik Falusi Birák, hagyom és parancsolom, a Császár számára való Palánknak való karó hossza légyen 15 Sing, vastag legyen, az árra egy-egy Tallér minden szál, karóra attam, Csaba 3 karó, Péczel 3 karó, Üllő 10 karó, Monor 8 karó, Gyömrő 4 karó, Gomba 6 karó, Úri 4 karó, Süly 4 karó, Szecső 6 karó, Kecskemét városa 120 karó, Kőrös városa 80 karó, Czegléd 15 karó. Tik Városi Falusi Birák, ha negyed nap alatt Budán nem lészen, a Cseri Basáknak meg van parancsolva, hogy a Birákat negyed magokval a Falukon karóban vonatom, ha a Karó Budán itt nem lészen. Anno 1685. die 20. Marty.

Körlevelek jegyzőkönyve 56. lap.

214.

1685. Mi a méltóságos Vezérnek minden fő dolgában lévő Haszán Tihája.

Ez erős czimeres pecsétes levelemet látván, Tik Falusi Birák, hagyom és parancsolom, a Császár számára két hétig való éléssel gyalogot küldgyetek. Laczkháza s

gyalogot, Dömsöd 12 gyalogot, Dab 5 gyalogot, Tas 6 gyalog, Tatár sz. Miklós 10 gyalog, Vecse 25 gyalog, Egyházi 5 gyalog, Rébel *(Révbér, most puszta)* 5 gyalog, Fülöpszállás 10 gyalog, Kecskemét 80 gyalog, Kőrös 40 gyalog, Monor 8, Üllő 10, Némedi 6 gyalog. Tik Falusi Birák, ha harmad nap alatt Budán nem lészen, karóban szárattok, két hétig való éléssel, ha harmad nap alatt Budán nem lesztek. 1685. 20. Marty.

És megint Kecskemét 50 szekér fát, Kőrösiek 25 szekér fát, Czegléd 10 szekér fát. Tik Városi Birák, ha harmad nap alatt Pesten nem lészen, a Birákat bé hozatom, három száz pálczát, utób meg is birságolom 23. Marty.

Ugyanott 57. lap.

215.

1685. Köszönetem és mindenekben jó akaratomat ajánlom Kegyelmeteknek.

Minthogy ez előtt való levelemmel már egyszer tudósítottalak benneteket, hogy a mint ennek előtte való időkben szokás volt, itt Szegeden az országos vásárnak létele, azért kérlek benneteket mint jámbor gazdákat, mivel ugyan bizonyossan leveleket kültek hozzánk Nándor Fejér várról, hogy ők nyilvánságossan eljőnek, sok szép drága portékával, és külömb külömb féle drága árúkkal, fel felessen pedig, mivel ugyan Tizenöt hajó a ki jön. Azért jó akaró becsületes Birák és Polgárok, akarom hogy tudtotokra légyen, hogy bizonyossan lészen vásár, ím azért mint jámbor gazdákat, és becsületes Kecskemét Városának mostani fő Biráját és Polgárit kérem szeretettel jövendőbeli szolgálatomért, hogy ott körül lévő Városoknak, Faluknak tegye hírré, hogy bizonyossan lészen vásár, és hogy az hajók is nyilvánságossan ide érkeznek ez jövendő hétfőre, hanem ti is jámbor Gazdák minden tartóztatás nélkül bízván eljőjetek, mivel légyen Istennek hálá, most

nem hallatik affele rosz hir, a kitül kellene felnunk, hanem jo hireink hallatnak most, azert Kegyelmetek is minden bizonnyal eljöven, mint ennek elötte valo idokben, én is úri hitemre mondom, minden tehetsegem szerint mondom, hogy veletek leszek, es minden igyeteklen meg oltalmazlak, csak ti is ezen levelemmel tegyetek hirt a tobb helyekben is, engem is az Isten megtartván, igyekezem mint jámbor Gazdáknak szolgálni. Ezek után Isten velunk. Kolt Szeged váraban die 18. Apr. 1685. Szegedi Tartománnak mostani foldes ura Mankocs Csorbacsia szolgal szeretettel.

Kerem penig Kegyelmeteket Kecskeméti, Kőrosi, Czegledi, Jászberenyi, Gyöngyosi, es tobb korül levő Tecsuletes Birák s Polgárokat, hogy ezen Levelemet olvasván és Postámnak hitelt adván, jó Baratim Gyöngyösi Birák, kerem kegyelmeteket, hogy ha mód leszen, tegyen hirt a Rima Szombatiaknak, és Losontziaknak is, és ha ugyan bizonyossan meg tudgyuk hogy eljönek, várakoztatni fogjuk a vásár idejét.

Ugyanott 58. lap.

216.

1685. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek minden fő dolgaiban úgymint meg nevezett Haszán Tihája Isten engedelméből.

Ez erős parancsolatunkat látván Tik Talusi Birák, hagyom és parancsolom, fel óra mulattig, vagy mulatság alatt, a Csaszár adóját mindgyárt meghozzátok, minden adora nyolczszáz nyolczvan oszporát hozzatok, Kun sz. Miklos 5 ado; Tokoly 8 ado; Kevi várasa 10 ado; Racz Sz. Márton 2 adó; Becse 2 adó; Makád 6 adó; Peregh 1 adó; Haraszti 1 ado; Áporka 1 adó; Laczkháza 6 ado; Domsöd 12 adó; Dab 3 adó; Tas 4 adó; Tatar sz. Miklos 9 adó; Szalki Sz. Marton 9 adó; Vecse 25 ado; Egyház 1 adó; Rebel 1 adó; Kal 1 ado; Szabadszállas 7

adó; Monor 5 adó; Fülöpszállás 7 adó; Izsák 4 adó; Ócsa 2 adó; Némedi 6 adó; Váras Kecskemét 156 adó; Váras Kőrös 130 adó; Váras Czegléd 10 adó; Szentkirály 4 adó; Szentlőrincz 1 adó; Tik várasi Falusi Birák úgy nyissátok fel a szemeteket, ha egy hét alatt a Császár adója Budán nem lészen, karóban szárattok meg. Anno 1685. die 3. Aprilis.

Ugyanott 59. lap.

217.

1685. Mi az hatalmas és méltóságos vezérnek minden fő dolgaiban lévő ugymint megnevezett Haszán Tihája.

Ez levelem látván tik Falusi Birák a vezér számára, ha fejeteket életeteket kivánnyátok, se órát se napot ne várjatok, szénát hozzatok, Laczkháza 3 szekér szénát, Dömsöd 4, Dab 2, Tas 3, Szentmiklós 5, Szabadszállás 3, Kecskemét 20 szekér szénát, Kőrös 10 szekér. Falusi Birák harmad nap alatt ha a széna Pesten nem lészen, minyájan karóban haltok meg. 18. Apr.

Ugyanott.

218.

1685. Mi az hatalmas és méltóságos Vezérnek minden fő dolgában lévő, úgymint megnevezett Haszán Tihája Isten engedelméből.

Ezen levelemet és parancsolatomat látván, hány fejetek van ti nektek, hogy ennyi parancsolatot vártok, hol a vezér számára való sz. György napi fája, és a fejős Tehenek? csak úgy értsétek, hogy az új Birákval ki nem megyen Pesten a karó, ha meg nem halok, megtanítlak én Titeket az hazugságért. 1685. die 29. Apr.

Ugyanott 61. lap.

219.

1685. Mi az hatalmas és méltóságos vezérnek Fő dolgai ban lévő Haszán Tihája.

Ez Erős Parancsolatom látván várassi Falusi Birák, az Császár mivére, fizetésére két hétig való éléssel gyalogot küldgyetek, minden embernek egy-egy napra 10—10 parát adnak. Némedi 6 gyalog, Üllő 10, Monor 8, Czegléd, Körös 60, Kecskemet 100 gyalogot küldgyetek. Ti Falusi Birák negyed nap alatt a gyalogokval magatok is itthen legyetek, És megint két hét mulva az gyalogok változó közben jöjenek, mert innen el nem eresztik addig még bé nem jön más, ezt el ne mulassátok, mert örokös halállal haltok meg. May 12. Ezt az levelet behozzátok.

Ugyanott 62. lap.

220.

1685. Mi az hatalmas Győzhetetlen Török Császár Csongrád várának Gyalog Agája, és Gondviselője Emingje Memhet Aga, és Bessia Amhát Aga, köszönetünk után.

Akaránk jámbor birák és eskűttek benneteket megtalálnunk az Egri pasa jövetele felől. Azért a mikor megértitek az pasa feljövetelét, hozzatok elejben Ujfalura 2 vágó marhát, 10 Juhot, 20 bárányt, 20 sák Árpát, mézet, és vajat, mert másképen ha rajtatok talál menni Várastokra, tudgyuk azt bizonyosan, 6 annyival is több kárt tészen, mert csak Gyalogja 500 Lovas 400 vagyon. Ezek után Isten veletek. Csongradini Die 8. Juny 1685. Qui Supra. — Utánjegyzet: Budára küldöttük Técsi István sógora Mártont.

Ugyanott 68. lap.

221.

1685. Mi az hatalmas és méltóságos Vezérnek minden dolgában lévő, úgymint megnevezett Haszán Tihája Isten Engedelméből.

Ez Parancsolatom látván ti megnevezett Városi birák, hagyom és parancsolom 100—100 Tallér birság alatt, a mint annak előtte szokástok szerint a szénát hordtátok 6—6 ökörrel, most is úgy hordgyátok, Kecskemét 200 szekér széna, Kőrös 200 szekér széna, Czegléd 100 szekér szénát. Ti várassi birák, egy hét mulva az új szénának az eleit ha bé nem küldítek, egy végben egymás után bé nem hordgyátok, mind a birságot meg veszem, egynehányatokat karóban vonok, a Szénával ha nem siettek, ezt vakmerőségre ne hadgyátok. 11. Juny 1685.

Ugyanott 71. lap.

222.

1685. Mi az hatalmas Török Császárnak az Tengeren innen lévő Vég helyeinek kincstartója, Nazur Békje, Fizető Mestere, Muszli Effendi, Kecskemétieknek, Kőrösieknek Földes Ura, Isten Engedelméből.

Ez parancsolatom látván Tik városi Birák, hagyom és parancsolom, semmi mulatság nélkül, és vakmerőség nélkül: Kecskemét 15 szekér, meszeknek két heti sorra való szekeret küldgyetek. Kőrösiek 12 szekér meszeknek két heti sorra való szekeret. Azon kivűl városi Birák az mecsetben való Gyertyának való fagygyút, mind az tavalit, mind az ideit bé hozzátok, és három-három sellyért küldgyetek heti sorra. Ezekben semmi haladás ne légyen, veletek öszve ne vesszünk. Te Kőrösi Biró, miért a Csanszlár Tihaját, a Tolmácsot meg nem kerested mikor itt ben voltatok, énnekem miért tettetek panaszt, hiszen tudgyátok

mindenkor az Vezér előtt kelletik nektek —. 1685. die 1. July. — Az Vezér szénáját béhozzátok.

Ugyanott.

223.

1685. Mi az hatalmas és méltóságos Török Császárnak minden az Tengeren innen lévő Komorás kincstartója, Fizető mestere Muszli Effendi Nazur Bék.

Ezen Czimeres Erős parancsolatomat látván Ti megnevezett várasi Birák, hagyom és parancsolom, se órát se napot ne várjatok, hanem az tavali Birák mingyárt béjöjjönek; mert ha elhallgattyátok Passa embere megyen utánnatok. Azt csak úgy értsétek, hogy az Váczon lévő Rusztim Passa néktek hatszáz ötven Tallért adott költsön, azt is mingyárt béhozzátok, el ne mulassátok, mert ha embert talál utánnatok küldeni, még többre megyen; mert az Vezér eleiben supplicatioval panaszt tött az adósság felöl, Én nem hadtam hogy embert küldgyön az Városra, hanem azért idején hivatlak be, hogy kárvallást miatta ne lássatok, és dupla nyargalót fizessetek, hanem mingyárt bejöjjetek, mert meg nem vár, a Táborra készült, azonban maradgyunk — —

A Szerdár pasa vasárnap Buda alatt lészen, hanem én nekem 20 szekér szénát, 20 szekér fát, egynehány szép sajtokat hozzatok, ezeket el ne felejtsétek, az széna és fa Pénteken Pesten légyen. — Utánjegyezve: Érkezett Körösrűl Pénteken die 20. July.

Ugyanott 72. lap.

224.

1685. Mi az hatalmas Török Császárnak Fő Szerdár Vezérje és hadainak elől Járója Isten Engedelméből.

Ez erős Parancsolatomat látván ti megnevezett várasi Birák esküttek, ha fejetek életetek szeretitek, fejetekre parancsolom: Kecskemétiek 170 szekér szénát, Kőrös 100 szekér szénát, Czegléd 30 szekér szénát hozzon az én számomra, ebben semmi mulatság, az szénának semmi híja ne légyen, ha harmadnap alatt ittben nem lészen az széna, úgy hidgyétek az birót tized magával karóban vonatom, ha ez parancsolatomat végben nem viszitek; minden ember maga magát tegye okáúl. 1685. die 3-a Septembr.

Ugyanott 73. lap.

225.

1685. Jun. 17. Utlevél a Pozsonyba menő kecskeméti küldöttek részére.

(Fölül Abdi basa névjegye.)

Kecskemét városából egy pap és két jobbágy Pozsonyba megyen, — útjok közben őket senki se akadályozza. 1096. Redzseb 12. = 1685. Junius 14

Alább: Nagyméltóságú uram! jelentésem méltóságodhoz ez:

Ezen szegény kecskeméti jobbágyok közűl való Kohári (Farkas) ki ezelőtt volt, ezen szegényeket felhíván, számukra utazási engedélyért alázatosan esedezem méltóságodnak, kinél van e tekintetben a parancs. Kecskemét városában.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon következő egykorú magyar jegyzettel: „A hatalmas Budai Vezértül Abdi Passától való úti Levél, hogy embereinket Posonban menendöket egy t. Páterral mindenütt szabadossan bocsássák. Die 17. Juny 1685. T. és N. Kohary Farkas Urunk ö Nagyságához.“

226.

1685. Máj. 21. Nyugta az adó és tizedváltságról.

Jelen irat oka ez: A császári javakhoz tartozó s budai kincstár alá eső kecskeméti jobbágyok közűl László diák,

Sárközi Pál, ez évi (bíró) Biró János, a volt biró Deák Pál, — az említett városnak defter által meghatározott s évről évre fizetni szokott törvényes tizedváltságát folyó 1096-dik évben, adójukkal együtt az utolsó oszporáig s fillérig hiány nélkül behozván, teljesen lefizettek. Erről nekik nyugta gyanánt ezen kezök kozt hagyandó jegy adatott 1096. Dzsemazülahir 17. = 1685. Május 21. a jól őrzött Budán. Muszli efendi névjegye.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegnyomattal s emez egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1685. Die 21. May Biró János urunk fő Biróságában az summáról való cédula Muszli Effendi Nazur Béktul, jelen lévén maga Biró János, Deák Pál, Sárközi Pál, László Diák, Cseh György, Tót Mihály és Posgai János etc."

227.

1685. Jun. 14. Hadzsi Szijávus budai építészeti felügyelő folyamodványa egy meg nem nevezett hatalmashoz, a végett, hogy az általa bérlett Szent Miklós helységbe közbiztonsági őröket rendeljen.

Nagyméltóságú Uram!

Nagyméltóságod lába porához borúlva kérem a tenséges istent, hogy áldott lépteire adjon boldog órákat s szerencsés napokat, hogy bár merre forduljon Nagyméltóságod, teremtő erejével mindenkor segítségére lévén, országokat hódíthasson, az iszlam megeskűdt s fondorkodó elleneinek seregein a hitetlen keresztyéneken győzelmet s diadalt aratthasson, a hit elleneit eltiporhassa s megfutamíthassa, a próféták prófétájának parancsa szerint! — Nagyméltóságú Uram! A császári javakhoz tartozó városok közül Pest homokterületén fekvő Szent Miklos nevű helység ezen áldott évre nekem adatván haszonbérbe; esedezem, kegyeskedjék a szomszédos városokba bátorságra ügyelő jasszakdzsikat rendelni. Miután ez ügyben már budai kormányzo Abderrahman basa uram ő magasságához is — teljes kegyét kérve — alázatos folyamodványt szerkesztettem, s azt egész tisz-

telettel el is küldöttem, — ezennel nagyméltóságodhoz voltam bátor intézni a végetti kérelmemet, hogy kegyeskedjék ily biztonsági őröket küldeni, kik méltóságod idejében minden rendetlenségnek elejét vegyék. Egyébiránt a parancs és intézkedés méltóságos uramtól függ. 1096 Redzseb 12. = 1685. Junius 14. Hadzsi Szijávus építészeti felügyelő (emin binai) Budán.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegnyomatú pecséttel.

228.

1685. Aug. 8. Rendelet a török naszádos tisztekhez, melylyel tiltatnak, hogy a kecskemétiektől 100 hajóvonó munkásnál többet ne kívánjanak, és azokat semmi egyéb követelésekkel ne terheljék.

Hasonlók s egyidőbeliek példányai, a császári hajók vontatásához szükséges munkások előállításával megbízott Bosztandzsik! (hatalmuk növekedjék). — Tudtúl adatik, hogy császári javakhoz tartozó kecskeméti jobbágyok a budai divánhoz folyamodványt nyújtottak be, melyben előterjesztik, hogy őket a császári javak vontatása helyett saját dolgaitokra, sőt másnemű szolgálatok teljesítésére is szoritván, tőlük ezer munkást kivántok. Ennek következtében iratott s küldetett el jelen parancsom, melynek érkeztével 100 munkásnál többet semmi esetre sem kivánhattok, harács neve alatt tőlük semmit sem követelhettek s velök méltatlanúl nem bánhattok. Továbbá panaszra e tárgyban többszer okot ne adjatok. Abban pedig bizonyosak legyetek, hogy ha el találnak széledni, keményen meg fogtok feddetni és dorgáltatni. Ezért vigyázók legyetek. — Ti is kik Földvár palánkának e tárgyban érdeklett agái vagytok, a szegény jobbágyokat nyomorgató nyers haszonvágyatoknak önmegtartóztatási szándékkal elejét vegyétek, nehogy e szegény jobbágyok újra panaszt tegyenek, vagy magok közt békétlenkedjenek: mert tudjátok meg, hogy a ti zsarolás-

tok bünhödése fog például szolgálni. Ezt jól szivetekre vevén 100 munkásnál többet ne kivánjatok s követelésekkel ne nyugtalanitsátok a nevezetteket. A császári hajok nagyobb része már különben is elérkezett illető helyére s igy tudnivaló dolog, hogy nagy számú vontató nem kivántatik. Most hát csak az a fő dolog, hogy mind az itt nevezett, mind más jobbágyok bár minemű szolgalatok általi túlterheltetéstől megkiméltessenek, mert ha ez történik, mindenért ti fogtok kérdőre vonatni. Ezt igy értsétek s ez értelemben járjatok el. 1096. Ramadán 5. = 1685. Aug. 5.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, fölül Abdi effendi budai utolsó basa bélyeg nyomatú nagy pecsétével s hátlapján ennez egykorú magyar jegyzettel: „1685. Die 14. Aug. Az bostanczi Csauzokra az N. vezértül, hogy az 110 oroszlányost vissza adnák, és 100 hajóvonónál többet ne adnának. Ebben semmi nincs meg adva."

229.

1685. A budai kajmakám fuvaros kocsikat rendel a táborra.

Mü az hatalmas budai Vezirnek minden fő dolgában lévő fő Kajmekámja úgymint megnevezve vár Épitője Hacsi Szians Aga Isten engedelméből.

(Bélyegnyomatú pecsét s címjegy.)

Ezen erős parancsolatom látván Kecskeméti, Kőrösi birák, hagyom és parancsolom fejetek ítéletére, hogy a hatalmas budai Vezír Esztergom alá ment, az alá mingyárt lovas kocsit külgyetek Kecskemét 20 kocsit, Kőrös 15 kocsit, két hétig való élésvel, a mely órában levelem érkezik, fél órát is ne mulassatok, ha fejetek kell. Hónap dél tájára ha Budán nem lésznek a kocsik, karóban száradtok meg. A kocsikra minden kocsira 4—4 Tallért fizetünk, akár a biráknak adgyuk, akár a kocsisnak a penzt. Tik várassi birák vakmerősegre el ne hallgassátok, mert meg kell halnotok érte. A: D: 1685. 11. Aug. Külső

ezim: Ez levelem adassék Kecskeméti, Kőrösi bíráknak nagy ló halálával tulajdon kezekben.

Magyar eredeti a város levéltárában.

230.

1685. Aug. 17. Müszli budai defterdár levele az adóbehajtására kiküldött szubasikhoz.

Kedvesim Ali basi és Hadzsi Ahmed! üdvözletem után őszintén adom tudtotokra a következőket. Ha mint létem után tudakozódnátok, ezúttal hála legyen a nagy istennek! jó egészségben vagyok. — Most kedvesim dolgaitokat azon vidéken minél hamarabb végezvén, jöjetek ide s egyszersmind ha ott netalán szökevény jobbágyokra akadnátok, hozzátok őket magatokkal s ott ne hagyjátok. A fa és széna szolgáltató jobbágyokat sürgessétek, hogy tartozásaikat minél előbb hozzák be. A nemes egyesség szerint néhány tyúkot, tojást, vereshagymát, s fokhagymát is hozzatok. Többfélét ne. Fölül keresztbe írva: A városoktúl a hátralékkal együtt fagyú-gyertyát is küldjetek. 1096. Ramadán 17. = 1685. Aug. 17. Müszli budai defterdár.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegpecsétel s emez egykorú magyar jegyzettel: „Az Szubasának küldötte volt az Nazur hogy bizvást itt maradhasson (?) 1685. 20. Aug. midön meg f. volna az Tab." (?)

231.

1685. Abderrahman budai vezírbasa ajánlólevele a tatár szultánhoz.

Szerencsés, méltóságos, nagyrabecsült, nagylelkű fiam s magas Úr!

Az örök paradicsomot irígységre ingerlő magasságod előtt, — hosszú életedért legszívesebb kívánataim tiszta gyön-

gyeit s őszinte ragaszkodásom virágkoszorúját mély tisztelettel s alázattal bemutatva, — bátorkodom magasságod becses jolete felől tudakozodni. Éltesítse magasságodat mindenkor a boldogság s becsület fényes széke!

Fényes napkint ragyogó lelkemek egyszersmind van szerencsém jelentem, ha szokott kegyelmessége szerint, mint létem iránt aggodni méltóztatnek, hogy istennek legyen hála és dicséret! egészségben s elegedetten elek, szüntelen könyörögve legyitezebb, kegyelmesebb s hatalmasabb Urunknak a padisáhnak — szerencse lebegjen fölötte! hosszú életeért, szerencséjéért s dicső vitézségeért; — úgy szintén magasságod dicsőségének s boldogságának is tartos fennmaradását óhajtom, epedve azon időpont után, melyben magasságod ezen császári véghelyeket szerencsés megérkeztével boldogitandja.

Most már, magas és kegyelmes uram! bátorkodom megjegyezni, hogy Szolnokon innen fekvő Kecskemét, Kőrös és Tatár Szent Miklós nevű helyek, és a budai kerületnek a Duna folyam partja felé eső más falui két év óta a katonai berontások által egészen elpusztíttattak, vagyonuk, élelmük s barmaiktúl megfosztattak, — mégis mióta ezen helyek az elhúnyt győzelmes Szulejmán szultán — ki fölött béke és kegyelem lebegjen — vitéz seregei által elfoglaltattak, lakosaik engedelmességökben s hódoltságukban megmaradának, sőt ennyi szenvedések s áldozatok mellett falvaikat el nem hagyva, most a jol őrzött Buda várának, az iszlám birtokai ezen végerősségének kijavitását s erődítését czélzó épitési munkálatok körüli szolgalatokra is berendeltetvén, e mai napon családjaikkal s szekereikkel itt megjelentek. — E tekintetből van szerencsém jelen barátságos sorainat magasságodhoz azon kéréssel intezni, hogy mihelyt e vidékre méltóztatik érkezni, a győzelmes seregek megtámadásai elleni biztosítás végett sziveskedjek az emlitett városok és falvak mindegyikebe egy-egy egyent rendelni. Kötelességemnek ismerem még magasságodat bizonyossá tenni, mennyire lekötelezve leszek, ha ez ügyben czélszerűen s kegyelmesen rendelkezni méltoztatik.

A többire nézve magasságodnak hosszú szerencsés életet s vágyai teljesülését ohajtom. Őszinte barátja Abderahman budai várparancsnok.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegnyomatú pecséttel.

232.

1685. Ugyanaz ugyanahoz.

(Ezen elázás miatt nagyobb részben olvashatlanná lett ajánlólevél szinte Abderrahman utolsó budai basa által a tatár szultánhoz van intézve, a végett, hogy a kecskemétieket, miután ezek a budai vár részére gabonát s egyéb szükségleteket szolgáltatnak, úgy szintén a várjavítási munkálatokban is részt vesznek, ne engedje hadai által pusztíttatni, sőt a megtámadások ellen ezen határvidéket védelmezze.)

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapján bélyeg alakú pecséttel.

233.

1685. Haszun tihája a budai vezír udvarához tűzifa beszállítását rendeli.

Mi az hatalmas és méltóságos vezírnek minden fő dolgában lévő fő Tihája, úgymint megnevezve Haszán Tihája, Isten engedelméből.

(Bélyegnyomatú pecsét és címirat.)

Ez levelem látván tik megnevezett várasi birák hagyom és parancsolom, mihent parancsolatom érkezik mingyárást a szent Mihály napi summa fát, a mivel tartoztok, azt fejetekre parancsolom, semmi mulatság nekül behorgyátok, mert a Vezír odvarában egy szál fa is nincsen, ha fejetekre hút nem akartok, el ne hallgassátok. Sept. 13. A

passa számára harminez oka szolot kuldgyetek. Kivül: Ezen parancsolatom adassek Kecskeméti biráknak tulajdon kezekben nagy hamarsaggal.

Magyar eredeti a város levéltárában. A 234. és 251. számok alatti akkal egy kéz irása, tehát évszáma 1685.

234.

1685. Névtelen tisztviselő, szekerek és szőllő iránt.

Köszönetem után azt adom tudtotokra, hogy az Olaj hég a mely szekereket kér, ötven szekeret ket két ökörrel, adjatok Kőrös Czegléddel harminczot szekeret, ket ket ökörrel adgyatok, és a vezir fiját semmi mulatság nekül bekűdgyétek. Sept. 21. Alább jobbról: A szollőt is a passának bekűdgyétek. Balról: Én szép jó Akátval szolgálok a szegény városnak. Külső czim: Ez levelem adassék Kecskeméti Kőrösi biráknak kezekben.

Magyar eredeti a város levéltárában. A 233. szám alattival egy kéz irása.

235.

1685. Mi az Győzhetetlen Török Császárnak az Tengeren innen minden hadainak Fizető mestere, és Komorás kincstartója, Nazúr Békje Buda várának, ugymint meg nevezett Muszli effendi.

Ezen Czímeres pöcsétes Parancsolo Levelemet látván Kecskeméti, Kőrösi, Czegledi, Jász Beréni, Gyongyosi, Debreczeni Birák, azt adom tudásotokra, hogy az Varastokban a mely Kereskedő emberek találkoznak, a várastokban azt meg ne tartóztassátok mind Sot, Bort, Búzat, Buda várába bizvást hozzák, ne ellenzétek, masvve ne vigyék, Budán mind el kel, az út ha Isten adgya megnyilik, és azon kivül ha az Szolnoki Bek u m találiya

által bocsátani ereszteni a Tiszán a Sót Búzát, ezt a Levelet meg mutassátok eő Nagyságának, hogy igazak lehessetek belőle. A. D. 1685. die 29. 7-bris.

Körlevelek jegyzőkönyve 74. lap.

236.

1685. Mi az hatalmas és méltóságos Vezérnek minden fő dolgában lévő Fő Parancsolója Buda Tartománnyának úgymint Haszán Tihája.

Ezen erős Parancsolatunkat látván Kecskeméti Kőrösi Birák, ti néktek fejetekre parancsollyuk, az hatalmas vezér számára Kecskemét 2 putton szép szőllőt, Kőrös 2 putton szőllőt, ezeket el ne hallgassátok, az szőllőt mingyárást békülgyétek; azon kivűl az Vezér számára jó híres agarakat, Kecskemét 5 agarat, Kőrös 5 agarat, valakinél találljátok, ezeket az agarakat eltakarják, az szemeket az Agaraknak bekössék, kocsin úgy küldgyétek bé; ha fülek nem lészen is, nem árt, ha kurta lészen is, csak jó híres agarak légyenek, ezt el ne hallgassátok, az Szekereket is 3 nap mulva el eresztem haza. 4. 8-bis 1685.

Ugyanott.

237.

1685. Mi az Győzhetetlen Török Császárnak az Tengeren innen minden féle hadainak Füzető mestere, és Kamorás Kincstartó Nazúr békje, és Kecskemétnek Földes ura úgy Körösieknek Isten engedelméből.

Ezen Levelemet látván Ti megnevezett Városi Birák, hagyom és Parancsolom, semmi mulatság nélkűl Kecskeméti Biró az pasa számára 120 Tikot hozzatok, és két szekér polyvát; Kőrösi Biró 100 Tikot Czeglédiekvel, és két szekér szalmát hozzatok, ezt városi Birák el ne hall-

gassátok, és mindkét város a passának a Tikokval egy-egy öreg hordó szőllőt is küldgyetek, az minap is keveset küldtetek; azt immár tudgyátok hogy tobbel nem bűsit, hanem meg egyszer küldgyetek. A. D. 1685. 10. 8-tobris.

Ugyanott 76. lap.

238.

1685. Mi az hatalmas Budai vezérnek Abdurraman Passának minden dolgaiban Főgondviselő Tihája Békje, Haszán Tihája bék Isten Engedelméből.

Ti Kecskeméti, Kőrösi Birák eskűttek, tudgyátok hogy az Dunamelléki Faluknak búzájokat és egyéb életeket elhordotta mind Német, magyar hadak, immár szegényeknek még csak vetni való buzabeli életek sincsen, majd éhen halásra jutnak, ha mostan is emberségtek által, s más Faluk helyek emberségek által vetni való életet nem szerezhetnek, nem adtok nekiek. Azért ezen úri czímeres levelemet látván, hagyom és erős birság alatt parancsolom, hogy az kiknek Pénzek lészen, várastokban mennek Búzáért, az mellyel életeket táplállyák, adgyatok Pénzekre, tudgyátok hogy egyik-egyik sokat nem vehet, ki egy sákval, ki féllel, az kinek mennyire értéke lészen, szép szóval is íntelek, ha ez Parancsolatomban el nem jártok, nagy erős birságban ejtitek magatokat. Datum Budae 30, 7-bris 1685.

Ugyanott.

239.

1685. Mi az hatalmas Budai vezérnek Abdurraman Passának minden dolgaiban Főgondviselő Tihája Békje Haszán Tihája Isten Engedelméből.

Ti meg nevezett városi és Falusi Birák eskűttek tudgyátok ti azt, hogy mikor Buda Várában az hatalmas

Győzhetetlen Császár számára Fa kívántatott, mindenkor kelletett hozni, mostan is a szerint Némedi 20 szekér fát, Ócsa 10 szekérrel, Üllő 20 szekérrel, Monor 15 szekér fát, Czegléd 15 szekér fát, Kőrös várossa 40 szekér fát, Kecskemét 60 szekér fát, Bőd 6 szekér fát, Sz. király 10 szekér fát, Sz. Lőrincz 6 szekér fát. Ti várasi és Falusi Birák esküttek látván ezen úri czímeres parancsoló Levelemet, órát napot ne várjatok, hanem az reátok vetett szekér fákat mulatság nélkül hozton hozzátok, mert ha fogyatkozás lészen, hamar nem hozzátok, úri hitemre, megbirságollak benneteket, az Olaj Béknek hírt adgyatok, más kaput addig ne keressetek. Isten veletek. Datum Budae die 10-a 8-bris 1685.

Ez Levelemet pedig úgy lássátok, úgy nyissátok az szemeteket Ti városi Falusi Birák esküttek: hogy ha az reátok vetett szekér fákat 10 vagy 20 napok alatt, avagy addig míg az híd ben lészen, addig bé nem hordgyátok, hidgyétek hogy a Biró 2 vagy 3 emberrel karóban szárad meg, az hatalmas vezér Parancsolattya, mivel az hatalmas Pasa konyhájára kívántatik.

Ugyanott.

240.

1685. Én az hatalmas Budai vezérnek Abdurraman Passának minden dolgaiban Főgondviselő Tihája, Haszán Tihája Isten Engedelméből.

Tik Kecskeméti, Kőrösi Birák esküttek látván ezen Úri Czímeres Levelemet, mingyárt órát napot ne várjatok, hanem az hatalmas Császár számára sárban való Búzaszalmát és polyvát hozzatok, Kecskemét várassa 10 szekér szalmát, és 30 sák Polyvát, Kőrös várassa 15 sák polyvát, és 6 szekér Búzaszalmát. Ti várasi Birák esküttek úgy nyissátok fel a szemeteket, hogy ha ezen parancsolatomban fogyatkozás lészen, minden órában Lovasokat várjatok reátok, lássátok mint lészen dolgotok, az Olaj Bék-

nek hírt adgyatok, had lássa ha igazán meg hozzátok, egyebet senkit ne keressetek, az szekér szalmák jó öreg szekerekvel légyenek, velem ne jádzatok, az polyva is jó öreg sákokval légyenek. Isten veletek. 4. 8-br 1685.

Ti Czeglédi, Kőrösi, Kecskeméti Birák esküttek az hatalmas Szerdár Vezér számára szénát az kit reátok rendeltek, annak órát napot ne várjatok, hanem hozton hozzátok, mert elhidgyétek ebűl jártok.

Ugyanott 77. lap.

241.

1685. Én az hatalmas Budai Vezérnek Abdurraman Passának minden dolgaiban Főgondviselője, Tihája Békje, Haszán Tihája Isten Engedelméből.

Ti Kecskeméti Birák esküttek, és Kőrös várasi Birák, tudgyátok hogy az hatalmas Vezér konyhájára sok egy más kivántatik. Azért ez Czímeres Levelem látván, Te Kecskeméti Biró küldgy 200 Tikot és 300 Tikmonyat. Te is Kőrösi Biró küldgy 100 Tikot és 200 Tikmonyat. Birák kemény nyakú ebek úgy nyissátok fel az szemeteket, hogy ha ezek 3 vagy 4 nap alatt az Olaj Bék házánál nem lésznek, az hatalmas Budai Vezér hitire esküszöm, 500 Tallér Birságot veszek rajtatok. 1685. die 10. 8-bris.

Ugyanott.

242.

1685. Én ki vagyok Adoniai Tartománnyának fő gondviselő Basája, az hatalmas győzhetetlen fényes Császárnak hadainak fő Szerdár Basája, és minden hadainak fő gondviselője, Tisza Duna közén való hadainak, Cserkesz Amhet Basa.

Ti Kecskeméti Birák és polgárok hagyom és parancsolom, mihelt ez Czímeres Levelemet veszitek, mind-

gyárt, ha életeteket szeretitek, mindgyárt két eskütt embereteket ide sietséggel hozzám küldgyétek, mert ha engedetlenek lesztek, hitessétek el magatokkal, hogy az mely tejet az anyátoktúl kiszoptatok, az is keserűre fordúl, ebben semmi késedelmet ne tegyetek, mert karóban kell meg száradnotok. Azonban ezen Úri címeres Levelemet, se órát, se napot ne várjatok, hanem mindgyárt Kőrösre küldgyétek, és Jász Berényben, azonban Gyöngyösre hasonlóképpen, hogy minden helyekrűl két eskütt emberek meg keressenek, mert az mint föllyebb migírattam, mindeneknek keserűre fog lenni, az ki meg nem fog engem keresni, valahol leszek én, Szeged felé jőjenek.

Ezen levél fölé, mint a jegyzökönyvbe beírattatott, két kegyetlen vesztö müszer, úgymint a Kerék, és Karó vagy nyárs van író tollal és durva vonásokkal felrajzolva, melyek valószinüleg az eredeti fölött is úgy voltak rajzolva; — után jegyezve pedig e szavak olvashatók: Érkezett 2-da 9-bris. Originált vitte Kőrösre Istállós Tót Gergely Jóbori szomszédgya.

Ugyanott.

243.

1685. Én Olaj Bék Budai Nemessek Parancsolója, és Országnak Birája Juszoff Olaj Bék Isten Engedelmébül.

Némedi 20 szekér fa; Üllő 20 szekér fa, 30 sák szenet; Monor 15 szekér fa; Kőrös várossa 40 szekér fa; Kecskemét 60 szekér fa; Szentkirály 10 szekér fa. Ti Falusi és városi Birák, eskütt Polgárok, hamis szófogadatlan, karóban való ebek, kutyák, hol az hatalmas Budai Pasa fája? Azért ezen Úri Pöcsétes Levelem látván, órát és napot ne várjatok, mert ha harmadnap alatt hé nem hozzátok, Passa embere mégyen utánnatok, és béhoznak, erőssen megbirságolnak, és meg is pálczáznak. Azért ebben különben sem cselekedvén, mostan vár műre szekereket és gyalogokat küldgyetek. Idem qui supra. Da-

tum Budae die 29. 8-bris 1685. — Utánjegyezve: Kőrösi Ember hozta, kuldöttük Sz. királyi Bíróhoz. Item egy Pasa harjuntiajat Szegeden az kajmekamnak, azt is kuldottuk Szegedde.

Ugyanott 78. lap.

244.

1685. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek minden fő Dolgában lévő Fő Parancsoló Tihája, úgymint megnevezett Haszán Tihája.

Ezen erős Parancsolatom látván Tik Falusi és Városi birák, a Császár adaját semmi mulatság nélkül, minden Adóra 877 oszporát adgyatok, Némedi 6 adó; Ócsa 2; Üllő 7; Monor 5; Czegléd 10; Kőrös 130; Kecskemét 156; Szentkirály 4; Szentlőrincz 1. Ti Falusi és Városi birák, egy hét alatt a Császár adajával itt ben legyetek, és a mely Falusiak a tavali adót meg nem adták, evvel edgyütt béhozzátok, el ne hallgassátok, mert jaj lészen nektek. 6. Novembr. 1685. — Az mely Falura szól magokat be irják, az utolsó falu az levelet a Jancsár Agának béhozza.

Ugyanott.

245.

1685. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek minden Fő Dolgában lévő Parancsoló Tihája, úgymint megnevezett Haszán Tihája.

Ezen erős Czimeres Parancsolatom látván Ti meg nevezett Kecskeméti és Kőrösi Biro Fejetekre Parancsolom, hogy semmi mulatság nélkül Budára két hétig való eléssel Kecskemét 15 kocsit jó három loval, Kőrös 10 kocsit jó három lóval, az kocsik is erőssek légyenek, ezen kért

kocsikat Ti várasi Birák mind edgyütt az két Váras negyed napra a kocsikat bé küldgyétek, el ne hallgassátok, mert nagy büntetéssel megbüntetlek, úgy nyissátok ki a szemeteket. 20. 9-bris 1685.

Ugyanott 80. lap.

246.

1685. Mi az Hatalmas és Méltóságos Budai Vezérnek minden fő dolgában levő fő Cancellariussa Mehemet Effendi.

Ezen levelem látván Kecskeméti, Kőrössi Birák, azon kérlek Titeket nékem Kecskeméti Biró pénzemre 300 Tyukmonyat, Kőrössi Biró 200 Tyukmonyat a Tolmács házához hozzatok be, és egy dézsa szép tarhót a Vezér számára hozzatok, maga izente. A Tikmonyért ketteivel egy-egy parát adok, ezt semmi mulatság nélkűl beküldgyétek, én is megszolgálom. 26. Novembris.

Édes jó Akaróim Kecskeméti Birák, még az 10 Tallért beküldgyétek, mert nem hiszi, azt tudgya, hogy az 30 Tallért mind meg adtátok.

Ugyanott 82. lap.

247.

1683. Mi az hatalmas Győzhetetlen Császárunk Tisza Duna között lévő hadainak Fő Parancsolója, gondviselő Ura Fő Szerdár Passája Oszmán Pasa.

Ti Kecskeméti Kőrösi Birák és Polgárok hagyom és parancsolom néktek, mihelt ez czímeres Levelemet veszitek, mindjárt harmadnapra ide ti Kecskeméti Birák Két szekér Árpát, 10 vágó marhát, és juhot Nro 20 és 1000 kenyeret hozzatok; Ti Kőrösi Birák hasonlóképen 2 szekér árpát, 10 vágó marhát, 20 juhot, és 1000 kenyeret hozzatok, mert ha ez tevők nem lesztek, hitessétek el

magatokval, hogy egynehány ezer magamval rajtatok megyek, és az mely tejet az Anyatoktul szoptatok, az is keserű leszen, es egynehanyotokat karolan vonatlak, ha ezen Úri Czimeres Levelemet es parancsolatomat nem fogadgyatok, kulomben sem eselekedven, mert ez sok szamu hatalmas Császarunk Taborinak eles kivantatik. kolt Szeged várában 1685. die 5. X bris. — Utánjegyezve: Érkezett 7. X bris Szegedrol.

Ugyanott 86. lap.

218.

1685. Mi az hatalmas és méltóságos vezérnek minden dolgaiban Fő gondviselője, Tihája Bék, Haszán Tihája, Isten Engedelméből.

Némedi 20 karó, Üllő 15 karó, Monor 8 karó, Kőrös Czegléddel edgyütt 150 karó, Kecskemét várossa 300 karó, Szentkirály 6 karó, Szentlőrincz 3 karó. Ti felül megírt Falusi és Városi Birák, eskütt Polgárok, szófogadatlan ebek, kutyák, Disznók, ez immár harmadik Levelem hozzátok, miert az hatalmas Győzhetetlen Török császár Parancsolattyát csak hátatok megé vetitek, az reátok rendelt Palánk karót nem hozzátok. Azért hitetlen hamis ebek, kutyák, Disznók ez Czimeres Parancsoló Levelemet látván, hagyom és Fejetekre Parancsolom, órát napot ne várjatok, hanem hozton hozzátok, Tobb Levelemet ne várjátok, mert ha négy-öt nap alatt nem hozzátok, Török Úri Mahumeti hitemre mondom, 300 Lovast kiküldok, és a Birakat be hozatom, és 4—5 embert béhozatván karólan vonatom, hamis hitetlen ebek kutyak Disznok ezen Levelemet ló halalalan hordozzatok Falurul Falura, az Olaj Beknek hirt adgyatok Budára mikor hozzatok, ez Levelemet az utolso Faluhúl vissza hozzatok. 1685. die 5. X-bris. — Idem qui supra. — Utánjegyezve: Kőrosrül hoztak 10. X bris kuldetik Sz. kiraliaknak Csorba Mihály által.

Ugyanott 87. lap.

249.

1685. Az Győzhetetlen Török Császár Budán lévő Csillag Vezérje, úgymint Abdi Ramán Fő Parancsoló Tihája Memhet Tihája.

Ez Parancsolatunkat látván Kecskeméti, Kőrösi Birák, úgy vegyétek eszetekben, fejetekben, ebben fél óra mulatság ne légyen, két hétig való éléssel, Kecskemét 30 szekeret, Kőrös 15 szekeret két hétig való éléssel, ökörszekér légyen, jó erős szekerek légyenek két-két ökörrel. Ti várasi Birák úgy visellyetek gondot magatokra, harmadnapra ha Pesten nem lésznek a szekerek, Tized magokval az Birákat az váras végin keresztül karóban vonom, bizonyossan elhidgyétek, hogy ez jövő Szeredán kapu nyitáskor Pesten légyenek. Datum Budae 19. X-bris 1685. — Utánjegyezve: Szivos Mihály hozta die 20. X-bris hora 4-a ante Auroram.

Utóirat Ti várasi Birák, Kecskeméti szekereknek az Tíze Lovas kocsi légyen, az húsza ökör szekér légyen, Kőrösről is az öte Lovas Kocsi légyen, az Tíze ökör szeker, azoknak a szekereknek egy héja ne légyen, mert jaj lészen néktek. 19. X-bris 1865.

Ugyanott 88. lap.

250.

1684. Mi az Hatalmas és Méltóságos Budai Vezérnek minden dolgaiban fő gondviselő Tihája Bék Memhet Tihája Bék Istennek engedelméből.

Kecskemét két száz Tyúk, három száz Tyukmony, Kőrös száz húsz Tyúk, kétszáz Tyukmony, Czegléd húsz Tyúk, száz húsz Tyukmony. Ti várassi Falussi Birák Esküttt Polgárok, e czímeres parancsoló levelem vévén s látván, hagyom és parancsolom Ti nektek, órát napot ne várjatok, hanem e fellyűl megírt Tyúkokat Tyukmonyakat mindgyárt hozzatok az új Vezér számára, mert ha harmad nap alatt

itt nem lésztek véle, igen nagy károtokra fog lenni, ebben azért másképpen ne cselekedgyetek. Idem qui supra. Datum Budae 1685. 26. Decembris.

Ugyanott 90. lap.

251.

1685. Abdi Rhaman budai vezírbasa tiltja a kecskeméti és kőrösieket, hogy a keresztyének által már bevett szolnoki vár erődítéséhez halálbüntetés terhe alatt palánk-karókat vinni ne merészeljenek.

Én Budai Vezir Abdy Rhaman passa Isten engedelméből.

(Bélyegnyomatú pecsét és török nécjegy.)

Ezen czímeres pecsétes parancsolatomat látván Kecskeméti, Kőrösi birák és Eskütt ek fejetekre életetekre hagyom és parancsolom úgy nyissátok ki a szemeteket, ha Szónokba egy karót találtok vinni, értésemre lészen, a ti szándékotokra négyszáz karót csináltattam, veletek tőtetem meg, és azon kivül Kecskemét öt ezer Tatárnak házat istállót készítsetek, Kőrös is öt ezer Tatárnak házat istállót készítsetek, három vagy négy nap alatt ott lesznek, ebben semmi mulatság ne légyen, mert halálotok érkezik ti reátok nyilványosan. 2. Dec. 1685.

Magyar eredeti a város levéltárában. — 1685. Okt. 18-kán Mercy tábornok bevette Szolnokot, s oda — mint a következő III. kötetben előadatni fog — Kecskemét és vidéke mindennemü élelem, pénz s erődítési szerek kiszolgáltatására katonai erővel kényszeríttetett; annak meggátlására küldetett e rendelet.

252.

1685. Nyugta az adó befizetéséről.

Kecskemét városa 156 ház.

Fenirt város 1097- (1685)-dik évi adóját egészen megfizette. Erről adatott ezen jegy. Mehmed janesár aga Budán.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegnyomatú pecséttel s emez egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1685. Varga István uram adószedőbiróságában az Jancsár Agától való cédula Császár adajáról, minden adóra 887 oszpora.“

253.

1685. Müszli budai defterdár ajánlólevele.

Te Kalocsai és Deák Pál! Jelen sorainkat előmutató Gazdának [1]) engedjétek meg, hogy a vacsi pusztáról néhány szekér karót és vesszőt hozhasson. Aláirva: Müszli budai defterdár.

Török szövegü eredeti a kecskeméti reform. egyház levéltárában, hátlapon bélyegnyomatú pecséttel.

254.

1686. Mi a Győzhetetlen Török Császárnak a Tengeren innen minden féle Hadainak fizető mestere, és Nazur Békje Muszli Effendi.

Ezen Úri Levelemet látván Kecskeméti, Kőrössi Birák, hagyom és parancsolom, semmi mulatság nélkül az előbbi szokástok szerént bejőjjetek, a Császár vasát kivigyétek, a szeget idején megcsináltassátok, ezt vakmerőségre el ne hallgassátok, mert búját láttyátok, és a Vezér számára Tyúkot, Tyukmonyat küldgyetek, el ne felejtkezzetek. Jan. 3. 1686.

Körlevelek jegyzőkönyve 90. lap.

255.

1686. Mi az hatalmas Győzhetetlen Török Császárnak az Tengeren innen lévő mindenféle hadainak Fizető mestere,

[1]) Ugyanezen magyar szóval van törökben is irva. Fordító jegyzete.

Nazur Békje, Muszli Effendi, Kecskemétiek és Körösiek Földes Ura.

Ezen Úri Czimeres levelemet látvan várasi birák hagyom és parancsolom, a Csillag vezer megint vissza fordult, Kedden Buda Varaban jõ Lé, semmi mulatság nelkûl mingyárt bejõjjetek szep Ajándekokval, es az uj Pasát ismét az passaságbul kivetettek úgy ertsetek, az Csillag Vezert megint Budai Vezerseggel Budára kuldotte a Gyozhetetlen Torõk Császar, az Isten reatok is tekintett, és megmentett a felére való tekintestûl, hanem semmi mulatság nelkûl be jõjjetek õ Nagysága egessege látni. Budae Jan. 5. 1686.

Ugyanott.

256.

1686. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek minden dolgaiban Fõ Gondviselõ Tihája, Memhet Tihája Bék, Isten Engedelmébûl.

Némedi, Ócsa, Üllõ, Monor, Czegléd, Kõrös, Kecskemét, Sz. király, Sz. lõrinez, Bõd, ti telûl meg irt Falusi és Várasi Birák, ez Czimeres levelem látván, orát napot ne várjatok, a reátok rendelt porta pénzt meg hozzátok, minden Adó után 500 oszporát, mikor hozzatok, az Olaj bék kezében adgyátok, Czedulát vévén róla. Idem qui supra. Datum Budae 1686. 6. Januar.

Ugyanott 91. lap.

257.

1686. Én az hatalmas és Gyõzhetetlen Török Császárnak az Tengeren innen lévõ minden féle hadainak Fõzetõ mestere, és kamorás kinestartója, és Nazur Bék, Kecskemétieknek Körösieknek Földes Ura Muszli Effendi.

Ezen Úri Czímeres Levelem látván Ti meg nevezett várasi birák, a két váras Szolnok várából a Generálok kezéből az Tizenhat Török rabot kezességtekre hozzátok bé Budára, én az két ezer Aranyat az Partékával edgyütt néktek szépen kezetekben adom, vigyétek Szolnok várában. Ezt el se hallgassátok, mingyárást mennyetek Szolnokban azt az Tizenhat Arnot Török rabokat kezességre hozzátok ki, én nállam van az két ezer Arany a Partékával edgyütt, szépen kezetekben adom, ne féllyetek csak bízvást hozzátok bé. Datum Budae 15. Jan 1686.

Ugyanott.

258.

1686. Mi az hatalmas Győzhetetlen Fényes Császárnak Tisza Duna közt lévő Fő parancsolója, és hadainak Fő gondviselő Ura, Szerdár Bassája Oszmán Passa.

Ti Kecskeméti Birák és Polgárok hagyom s parancsolom néktek közönségessen, hogy mihelyt ezen Czímeres levelemet látván, mingyárt az hatalmas győzhetetlen Fényes Császárnak sok számlálhatlan tábora ide Szegedde érkezvén, mind a Csillag Vezér Urunk eő Nagysága Szerdár Bassákkal, és az Magyar országi Fejedelem Gróff Tököli Imre Urunk eő Nagyságával edgyütt. Azért ezen Czímeres levelünket látván, mingyárást 300 bácsi kila árpát, 5000 kenyeret, 200 juhot, 100 vágó marhát, 200 szekér szénát, 200 oka vajat, 5 öreg szekeret álgyú alá, úgy hogy 24 ökrével légyen, 30 szekeret lővő szerszám alá, az kiken kas légyen, hat-hat ökrével. Ezen Czímeres levelemet pedig mihelt veszitek, mingyárt, sem órát, sem napot ne várjatok, hanem ezen megírt parancsolatomat mingyárt ide Szegedde hozzátok, ha azt akarjátok hogy magatokat fel ne raboltassunk, mert ha szófogadatlanok lésztek, elhidgyétek, hogy minden nemű kár és veszedelem reátok mégyen, és az melly fejet szoptatok az anyátoktúl is, az is keserűnn fog lenni minnyájatoknak. Költ

Szeged várában ma Szerdán Anno Domini 1686. Idem qui supra.

P. S. Ez pedig ha harmad napra itt nem lészen, soha okot nem adhattok róla, ennek pedig Császár kincsibül megadgyák az árrát.

Jegyzet: Ezen hó és nap kitételo nélküli levél az 1686-ik évi Januar 20—23-ika között érkezettek között van bejegyezve, ugyanott 92—93. lapon.

259.

1686. Némedi, Kecskeméti Bíráknak, és több Falusiaknak ezen levelem hamarsággal adassék.

Én Budai Olaj Bék, Nemesseknek parancsolója és Ország birája, Juszup Olaj Bék, Istennek engedelméből.

Némedi, Ócsa, Üllő, Monor, Czegléd, Kőrös, Kecskemét, Szent Lőrintcz, Szent Király, Bőd, Jenő. Ti föllyűl megírt birák az porta pénzt, órát napot ne várjatok, hanem hozzátok, minden adó után öt száz oszporát. Ezzel másképpen nem cselekedvén. Idem qui supra. Datum Budae 1686. 13. January.

Ugyanott 93. lap.

260.

1686. Mi az Hatalmas Győzhetetlen fényes Császárunk Tisza Duna közt lévő Hadainak fő parancsolója és Gondviselője Oszman Passa.

Ti Kecskeméti, Kőrössi Birák mi annak az oka, hogy ily szófogadatlanok vadtok, hogy a minap küldöttem vala levelemet hozzátok, hogy az Hatalmas Csillag Vezér Urunk ő Nagysága számára való élést hoznátok, a mellyet csak fületek mellől bocsátottatok el, holott volt híretekkel, hogy az hatalmas Csillag Vezér Urunk eő Nagysága itt Szegeden lévén. Azért im ismét újjonnan hagyom és parancso-

lom, hogyha azt akarjátok, hogy egynehányatokat nyársban ne vonassam, kit talám hallottatok most itt Szeged táján mennyi embert nyársban vontak, de azt el hidgyétek, hogy nem annyit, hanem 6 vagy 9 annyit nyársban vonatok bennetek, ha a megírt, reátok rendelt parancsolatimat végben nem viszitek, és ide nem szolgáltattyátok az annyi számú élést, hidgyétek el azt nyilván, hogy rajtatok mégyek, és mind az emberi veszedelmet, mind penig a raboltatást rajtatok megtészem, holott akkor harmad napra írattam vala, de azt ti csak haszontalannak véltétek, azért én reám bízta a Csillag Vezér Uram eő Nagysága mind ezeket. Azért Birák s Polgárok mindgyárt ide hozzám jőjjetek, mind az éléssel edgyütt, ha romlástokat nem akarjátok. Külömbet sem cselekedvén. Költ Szeged várában 22. January 1686. Idem qui supra. — Utánjegyezve: Szegediek hozták 25. Januar.

Ugyanott 94. 95. lap.

261.

1686. Én Budai Olaj Bék Nemeseknek Parancsolója és Országnak Birája, Juszop Olaj Bég Istennek engedelméből.

Némed, Haraszti, Olcsa, Üllő, Monor, Czegléd, Kőrös, Kecskemét, Szentkirály, Szentlőrincz. Ti fellyűl megírt falussi Birák a pénzt, Porta pénzt mindgyárt hozzátok, órát napot ne várjatok, minden Adó után öt száz oszporát, mert ha két nap alatt itt nem lészen rosszúl jártok. Idem qui supra. Datum Budae Anno 1686. 20. January.

Ugyanott 95. lap.

262.

1686. Én az hatalmas Török Császárnak Budai Vég Várában Fő Vezérének Fő Gondviselője, és Parancsoló, Memhet Tihája, Isten Engedelméből.

Ezen Úri Czímeres Pöesétes erös parancsolatomat látván, Ti várasi Birák esküttek fejetek vesztésére parancsolom, a Győzhetetlen Török Császárunk hada népének számára Körös 4000 kenyeret, 10,000 köből Árpát, 200 vágót, 200 Juhot, 1000 oka vajat, 1000 oka mézet, 250 ökröt. Kecskemet 60,000 kenyeret, 20,000 köből Árpát, 400 vágót, 400 Juhot, 2000 oka vajat, 2000 oka mézet, 440 ökröt. Ti várasi Birák igen a hódulásból más felé fejet hajtottatok, úgy nyissátok fel a szemeteket, két három negyed nap alatt egy szempillantás mulva készen nem találkozik az Császár hadai számára való élés, magatoknak feje veszedelme lészen, a merre kelletik oda kell az hadak után vinnetek, az árát is az élésnek szépen meg adgyuk, ennek az Levélnek mássát ne várjátok, mindenekkel készen találljunk benneteket. 1. Febr. 1686.

Ugyanott 96. lap.

263.

1686. Én az Hatalmas Budai Vezérnek minden fö dolgában fö parancsolója Abdi Raman Tihaja Isten engedelméből.

Ezen Úri Czímeres pecsétes parancsolatomat látván ti Városi Birák esküttek, az Hatalmas Vezér Urunk konyhájára Kecskemét hetven szekér fát, Körös 50 szekér fát; az elöbbi 25 szekér fát meg nem hoztátok, most ezen parancsolatomra ti Városi Birák az meg rendelt fát bé nem hozzátok negyed napra, nagy büntetéssel titeket megbüntetlek, el ne hallgassátok, mert megbánnyátok. Datae Budae 15. Febr.

Ugyanott 97. lap.

264.

1686. Az hatalmas Török Császárnak minden féle hadainak Fizető mestere, és komorás kincstartója, Nazur Békje,

úgymint megnevezett Muszli Effendi, Kecskemétieknek, Körösieknek Földes Ura Isten Engedelméből.

Ezen Úri Czímeres Levelem látván Kecskeméti, Kőrösi Fő Birák és esküttek, a hatalmas Budai Vezér hivat Tikteket Fő Birák harmad magatokval Fejetek vesztése alatt, negyed napra itt ben legyetek, és a Németek kocsiokból te Kőrösi Biró Egy Kocsit hozz én nekem, el ne mulassátok. 24. Febr. 1686.

Ugyanott.

265.

1686. Én az hatalmas Budai Vezérnek minden fő dolgában lévő Fő parancsoló Abdi Rháman Tihája Isten Engedelméből.

Ezen Úri Czímeres Parancsolatomat látván Kecskeméti és Kőrösi Fő Birák, semmi mulatság nélkül, ha Fejetek vesztését nem kívánnyátok, harmad magatokval Ti meg nevezett Fő Birák harmad napra bé jőjjetek, el ne hallgassátok, mert fejetek vesztésére jöttök. 24. Febr. 1686.

Ugyanott.

266.

1686. Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek minden dolgaiban Fő Gondviselője Tihája Bék Abdi Basa Isten Engedelméből.

Némedi 2 szekér; Üllő 1 szekér; Kőrös Czeglédvel edgyütt 25 szekér; Kecskemét 55 szekér. Ti Falusi várasi Birák eskütt Polgárok ez erős Czímeres Parancsolatomat látván, hagyom és parancsolom ti néktek, órát napot ne várjatok, hanem az reátok rendelt Tábori szekeret mingyárt küldgyétek, minden szekérben hat-hat ökör légyen, jó erős

kasos szekerek légyenek, Fúrú, Fejsze légyen rajta, minden szekér mellett hites szekeres kettő ollyan légyen, hogy az Bíráknak fejek ne fajjon miattok, egy holnapi éléssel, másképpen nem cselekedvén, mikor bejottök az Olaj Béknek hírt adgyatok. Idem qui supra. Datum Budae 1651. 13. Marty.

Ugyanott 98. lap.

267.

1686. Én Budai Olaj Bék Nemeseknek Parancsolója, és Országnak Birája, Juszoff Olaj Bék Isten Engedelméből.

Némedi, Üllei, Kőrösi, Czeglédi, Kecskeméti Bírák eskütt Polgárok, hamis hitetlen kemény nyakú ebek, immár az hatalmas Budai Vezér Czímeres levele ment hozzátok, hogy a Táhori szekereket kültön küldgyétek, órát napot ne várjatok, de csak süketségre vettétek. Azért ez pecsétes Úri levelem mihelyen veszitek, ebek kutyák mingyárt külgyétek, hat-hat ökör legyen pedig az szekerek előtt, kasos légyen az szeker, mellette két-két hites szekeres légyen, a Szekeren Fúrú Fejsze légyen, egy holnapi éléssel, két-három nap alatt itt legyetek, mert karóban száradtok meg, másképpen azért nem cselekedvén. Idem qui supra. Dat. Budae 1686. 19. Marty.

Ugyanott 98. lap.

268.

1686. Mi az hatalmas és Győzhetetlen Fényes Török Császárunk Tisza Duna között lévő hadainak egy gondviselője Oszmán Passa.

Ti nektek Kecskeméti Bírák és Polgárok hagyom és parancsolom, hogy ezen Budára szálló, hatalmas Csillag Vezér Urunk Leveleit az hatalmas Budai Vezérnek ló halá-

lában küldgyétek, azontúl az hozzátok küldött Czímeres Levelet is vévén, és az Tűletek kívánt 100 szekeret kétkét emberével, magának való éléssel, és nyolcz ökörrel, 8 szekeret por és Glóbis alá, és 1600 Stamboldi kila Árpát, és annyi számú Lisztet mingyárt Szombaton ide hozzátok, Budárúl pedig az Leveleknek mását hozzátok, és azt postámval edgyütt egy Embereteket küldgyétek alá az Levelekvel, — — Ti is Kőrösi Birák, az nektek írt Levelet is, kiben parancsollya hogy 50 szekeret, 4 por alá való szekeret az biró három esküttel, és az éléssel egy gazdát küldgyetek, és élést 800 stamboldi kila Árpát, és annyi Lisztet Szombatra ide Ide Szegedre hozzátok, ha mind ti és Kecskemétiek megmaradástokat akarjátok, mert bizonnyal ide jön Szegedre Csötörtökön, ím értitek Levelébűl, hogy Csanádon költ levele, különben nem cselekedvén. Költ Szeged várában 9. Aprilis 1686. Idem qui supra. — Kecskeméti Kőrösi Biráknak és Polgároknak ez Levelem adassék hamarsággal. — Utánjegyezve: Érkezett 12. Aprilis, hozta Szegedről nagy Csötörtökön hat óra tájban reggel Szabó Ferencz. — Ezen Ember Szabó Ferencz hozott 5 Török Levelet Budára szóllót, viszik Budára Deák Pál és Magó Mihály uraink.

Ugyanott 99. lap.

269.

1686. Én Győzhetetlen Török Császárnak egy Fényes Vezére avagy Szerdárja Amhet Passa.

Ti kutyák mingyárt hozzám két eskütt embert küldön küldgyetek; annak utánna 100 szekeret két két Emberrel, és magoknak élést, és 8 ökrű szekerek légyenek por és glóbis alá, és 1600 istámboli kila Árpát, annyi Lisztet az nép számára. Datum in Csanád 1686. 7. Apr.

Ugyanott 100. lap.

270.

1686. Én a Győzhetetlen Török Császár és Budai Vezérnek minden fő dolgában lévő Gondviselője és parancsoló Abdi Rháman Tihája Isten engedelméből.

Ti megnevezett Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi Birák és Esküttek, hagyom és parancsolom, se órát, se napot ne várjatok, az Hajdani Adót, szokás fejős Borjas Teheneket mindgyárt be hajtsátok, és jók szelídek légyenek. Ti várassi Birák ezen parancsolatomon kivűl több izenetet ne várjatok, ha fejetek tisztességit kivánnyátok, el nem hallgatván a Fejős Borjas Teheneket harmad napra bé szolgáltassátok. Ti Czeglédi szófogadatlan s Holdulatlan ebek a szokott Adó Fejős Teheneket a kiknek lelitek, ha ez idei Fejős Teheneket bé nem külditek, harmad napra ha bé nem külditek, a mi követ magatoknak tulajdonítsátok. 4. May 1686.

Ugyanott.

271.

1686. Mi az Hatalmas és Méltóságos Budai Vezérnek minden dolgaiban fő Gondviselő Tihája Bék Abdi Aga Isten engedelméből.

Kecskemét 25 szekér; Kőrös 15 szekér; Ti várassi Birák Eskütt Polgárok vévén ez Czímeres Levelem, hagyom és parancsolom ti nektek, ez reátok rendelt szekereket hat napok alatt ide Budára küldgyétek egy holnapi éléssel, jó kasos, jó kerekes, két ember mellette, fúró, fejsze, láncz légyen minden szekéren, úgy hogy hat napok alatt itt légyenek, mert karóban száradtok meg, ha fogyatkozás lészen a dologban, minden szekér előtt négy-négy ökör légyen, másképpen ne is cselekedgyetek. Idem qui supra. Datum Budae 1686. 29. Aprilis.

Ti Kőrössi Birák mit Gondoltok, hogy a Porta pénzt bé nem hozzátok, órát napot ne várjatok, Isten úgy segéllyen rosszúl jártok.

Utánjegyezve: Király István Uram hozta Budáról 1. May.

Ugyanott 101. lap.

272.

1686. Adgyon Isten sok jókat Kecskeméti Birák, és Kőrösi Birák esküttek.

Az Nagyságos Szerdár Basa nekem megparancsolta, hogy tinektek Levelemet bocsássam, és az eő Nagysága parancsolattyát tudtotokra adgyam, vévén azért ez pecsétes levelemet, mind Kecskeméti Kőrösi Birák, hagyom és erőssen parancsolom, mihelt ez levelem hozzátok érkezik, mindgyárt két eszes okos embereket Budára felküldgyetek, az kik eő Nagyságának bizonyos hírt tudnak hozni, miben légyen az Német Tábornak állapottya, Szolnokban is micsoda sorssal vadnak, és ide én hozzám Szabatkára minden késedelem és halogatás nélkűl, éjjel nappal sietséggel választ hozzatok; az szemeteket jól felnyissátok, mert bizonyossan karóban kell megszáradnotok, hogy ha az hírmondással az eő Nagysága parancsolattya szerént el nem jártok, az mely pósta ide Szabatkára jön, senkihez is ne mennyen, hanem egyenessen magamhoz jőjjön, senkinek addig semmit ne szóllyon: mind Budára s mind Szolnakban mindgyárt embereket küldgyetek, az mint fellyűl meg írtam, választ hozzatok sietséggel. Isten mindnyájunkal. Datum in Szabatka Anno 1686. Szegedi Haszán Alaj Bék jó akarótok szolgál.

Ugyanott 105. lap.

273.

1686. Máj. 29. Nyugta az adó befizetéséről.

Jelen irat oka ez: Budai kincstár alá tartozó, Pest homok területén fekvő Kecskemét város lakosi, defter által

meghatározott törvényes tizedváltságukat s adójukat folyó 1097-dik évben is szokott mód szerint hiány nélkül behozván, a kincstárba beszolgáltatták. Erről kapták ezen iratot. 1097. Redzseb 6. = 1686. Máj. 29. Müszli efendi névjegye. A jól őrzött Budán.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegnyomatú pecséttel s emez egykorú magyar jegyzettel: „Anno 1686. 28. May. Szabó Máthé Uram feö Biróságában az summáról való cédula Muszli Nazurbektül."

274.

1686. IV. Mohammed szultán védlevele.

(Fölül a szultáni névjegy).

Nagy szultánok örököse, hírneves fejedelmek közt jeleskedő, a pestvidéki tatárhadakat vezérlő Szeadet Giráj szultán! (nagysága örök legyen).

Jelen magas császári névjegy érkeztével azon határozatom adatik tudtúl, hogy a tatárok a kecskeméti szegény alattvalóktúl se élelmiszereket, se takarmányt ne zsaroljanak, se az ezek őrizetére rendelt német jasszakdzsikat ne háborgassák, sőt kitelhető módon védjék s oltalmazzák.

Jelen magas parancsunk a végett adatott, melynek érkeztével szorosan tartalmához képest kell eljárni, hogy így az említett város szegény lakosait a tatárok élelmiszerekért s takarmányért ne zaklassák, az azok felett őrködő német jasszakdzsikat ne háborgassák, sőt őket minden lehető módon védelemben s oltalomban részeltessék.

Jelen magas parancsom tartalmát magad mihez tartása végett így értsd s e magas jegynek hitelt adj. 1097. Sevvál hava = 1686. Aug.—Sept. a jól őrzött Budán. (?)

Török szövegü eredeti a város levéltárában.

275.

1686. vége. IV. Mohammed szultán védlevele.

(Fölül a szultáni névjegy).

Jelen magas tiszteletre méltó szultáni jel, és tündöklő, világhódító császári névjegy alatt tudtúl adatik, hogy Kecskemét városa lakosai a császári dívánhoz intézett fölterjesztésükben, hivatkozva arra, hogy ők mint magas portámnak fejadó fizető alattvalói, kincstári tartozásaikat mindenkor pontosan teljesítették, az engedelmesség s hódoltság ösvényén kezdettől fogva megmaradtak, oly intézkedés életbe léptetését kérik, mely őket családjukkal együtt az elfogatástól, jószágukat s takarmányukat az elraboltatástól, a felettük őrködő német jasszakdzsikat mindennemű háborgattatástól, a tatárok, dzsebedzsik s más határőrök ellen biztosítsa s általában bármely erőszak, méltatlanság s jogtalan követelés ellen mind a lakosokat, mind a várost védelmezze.

Ehez képest jelen császári névjegyem alatt ezennel meghagyom, hogy valameddig az említett jobbágyok eddigi hűségökben s engedelmességökben megmaradnak, a fejadót szokás szerint kincstáramnál befizetik, — védelemben részesüljenek; őket s családjukat se a tatárok, se a határőrök elfogni, vagyonukban, takarmányukban károsítani s a felettük őrködő német jasszakdzsikat bántalmazni ne merészeljék; hanem inkább életem s dicsőségem tartósságáért könyörögjenek. Erről így értesülvén, e magas jegynek mindenki hitelt adjon. 1098. Szefer hava = 1686. vége s 87. eleje. A jól őrzött Belgrádon.

Török szövegü eredeti a város levéltárában.

276.

1686. Nov. 4. Útlevél.

(Fölül Szulejmán vezír nagy pecsétje).

Törvényes útlevél. A császári táborból Kecskemét felé vezető úton levő Kádik, eszéki Eminek, falusi zabtik s más hivatalnokok! — Ezen császár dolgában küldött két

egyént minden helyen és réven szabadon boesássátok, azon kivül se portyazó, se más hadaknak bántani ne engedjetek, hogy a határon szerencsesen átjussanak. 1097. Dzilhidzse 17. · 1686. Nov. 4.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, elölapon fölül bélyegnyomatú nagyobb pecséttel s hátlapon emez egykorú magyar jegyzettel: „Úti Level, vagy Passus, Tekeresi Kovács János hozta a Fényes vezértül onnan alól. 15. Novemb. 1686."

277.

1686. Mi az hatalmas és Győzhetetlen Török Császárunk Vég Eger várának, Tisza és Duna között való Helyeinek és Hadainak Gondviselő Ura és Parancsolója, Tekintetes és Nagyságos Rusztim passa.

Ti megnevezett Kecskeméti várasi Birák és Polgárok, Fejetek életetek vesztésére parancsollyuk, se órát se napot ne várjatok, mihelyt ez Parancsoló Úri Czimeres Levelünk láttyátok, ottan mingyárt, sietséggel mennél hamarébb hat eskütt gazdakval edgyütt jöjjetek fel hozzánk ha Győzhetetlen Császárunknak szárnya alatt békességben akartok megmaradni, szorgos dolgaink vadnak veletek; hat napra itt legyetek, ezt el ne hallgassátok, és süketségre ne vegyétek, mert ha elhallgattyátok, ez úri Parancsolatunkban el nem jártok, nyilván elhidgyetek, veszedelem követi Fejeteket, várastokat, és igy az mely Tejet az Anyátok esöcsébül szoptatok is, az is keserüre fordúl, ez dolgot pedig 500 Tallér birság alatt parancsollyuk, az szemeteket igenigen felnyissátok, hogy meg ne bánnyátok, ez Úri Czimeres Levelünket ismét vissza várjuk magatokval. Irattatott vég Eger várában 19. 7 bris 1686. Idem qui supra. — Utánjegyezve: Jászberéni posta hozta Die 23. 7-bris circa horam 3. pomeridianam.

Ugyanott 113. lap.

278.

1686. Mi az Hatalmas Győzhetetlen Török Császárunk Eger várának, Tisza és Duna között való Helyeinek és Hadainak Gondviselő Ura, és Parancsolója, Tekintetes és Nagyságos Rusztim Passa.

Ti megnevezett Kecskemét várossi Birák, és Polgárok, fejetek életetek vesztése alatt parancsollyuk, se órát se napot ne várjatok, mihelyt ez parancsoló Úri Czimeres levelünket láttyátok, ottan mindgyárt sietséggel személyetek szerént öt, avagy hat Eskütt Gazdákkal jőjjetek fel hozzánk, bizonyos beszédünk lészen veletek némely dolgokrúl, és Budai három Csergyabiak vadnak itt, háromszáz Jancsárokkal, azoknak számára búzát és árpát, s lisztet hozzatok, ha Győzhetetlen Császárunknak szárnya alatt békességben akartok megmaradni, hogy mi is ahhoz való képpest Győzhetetlen Császárunk, és Csillag Vezér Urunk, és Hatalmoknak igaz hűséges Jobbágyságtokat tudtokra adgyuk, mi is mindenképpen jó akarattal és oltalommal leszünk hozzátok, ezt el ne hallgassátok, és siketségre ne vegyétek, mert ha úri parancsolatunkban el nem jártok, magatoknak és az város népének veszedelmének okok lésztek, mi okai ne légyünk, azért szemeteket igen-igen felnyissátok, hogy meg ne bánnyátok, ez úri Czímeres levelünket ismét bevárjuk. Iratott vég Eger várában Die 30. 7-tembris 1686. Idem qui supra.

Ugyanott 114. lap.

279.

1686. Én Vezér Tündöklő Császárunk minden hadainak gondviselője, Szerdár Amhet pasa magyar országba rendelt hadakval.

Te hódulatlan Kecskeméti Biró több Városokval és Falukval, kik ott nálatok várastokban laknak, kivel Budára

tartoztatok adózni, az Adót én nékem hozzátok, és protectionalist újobban vegyetek én Tőlem, én most itt vagyok Szeged alatt, és hozzatok Ezer kila Árpát, és két száz Szarahót, azt hozzátok Szegedre ha ennek utánna akartok Tündoklő Császárunknak Jobbágyai lenni én velem itt Szeged alatt végezhettek. Datum in Castris Othomannicis ad Szeged. Die 3. 8bris 1686. Idem qui supra. — Utánjegyezve: Tóth György Biró Ur előtt lakos viszi az Originált Egerbe. Die 8. 8-bris 1686.

Ugyanott 115. lap.

280.

1686. Én az Hatalmas Török Császárunk Budai Vezérje parancsolom.

Ti Kecskeméti, Kőrössi Birák és Polgárok, az Hatalmas Budai Vezérnek parancsolattyából parancsolom ti nektek: Mi légyen az oka jól tudgyátok hogy két holnapja vagyon, miúlta én Budai Vezér Fejérvárban vagyok, mégis én hozzám nem akartok jöni. Ezen Czimeres Levelemben hagyom és parancsolom ti nektek, ha az Hatalmas Török Császárnak Jobbágyinak tartyátok ti magatokat, mihelyen ezen Czimeres Levelem ti hozzátok érkezik, mindgyárást jöttön jőjjetek az Hatalmas Vezér eleiben. Ezen parancsolatomat ti Birák siketségre ne vegyétek, ha a Birák karóban meg nem akarnak száradni, ezen parancsolatomat el ne mulassátok, hanem igen hamarsággal eljőjjetek.

Ugyanott 116. lap.

281.

1686. Mi az hatalmas és Győzhetetlen Császárunk vég Eger Várában, Tisza és Duna között való helyeinek és hadainak Fő gondviselője és parancsolója, az Nagyságos vitézlő Rusztim passa.

Ti megnevezett Kecskemét várassi bírák polgárok, ennek előtte Úri Czímeres Parancsoló Levelünket leküldöttük volt hozzátok, hogy hozzánk feljőjjetek, és lisztet és zabot hozzatok; nem hogy adtatok, sőt azzal magatokat mentétek, hogy az Commendant megparancsolta volna, hogy Eger Várában élést ne hozzatok, az nektek mentség nem lészen, így lévén azért fejetek életetek vesztése alatt parancsollyuk, hogy ha békességben való megmaradástokat kivánnyátok, se órát se napot ne várjatok, mihelt ez parancsoló Úri Czímeres Levelünket láttyátok — mingyárt sietséggel hova hamarébb jőjjetek hozzánk, és Lisztet Zabot hozzatok, ezt el ne hallgassátok és siketségre ne vegyétek, mert ha elhallgattyátok, ez Úri parancsolatunkban el nem jártok, nyilván elhidgyétek Csillag Vezér Urunknak panaszt teszünk, és magunk is elküldünk rátok 1000 lovas vitézeket, kikkel egynehány Gazdákat felhozatván, keresztül nyársban vonattyuk, vigyázzatok a fejetekre; Azért igenigen felnyissátok a szemeteket, hogy meg ne bánnyátok, ezen Czimeres Levelünket válasszal edgyütt felvárjuk. Irattatott vég Eger várában 15. X-bris 1686. Idem qui supra.

Ugyanott 123. lap.

282.

1686. Adgyon Isten minden jókat Jámborok Kecskeméti és Körösi Birák és Esküttek.

Hagyom és erőssen parancsolom Én Hacsi Sziauz Aga, Császár és Csillag Vezér akarattyából, hogy 20 napok el mulván itt Landor Fejérváron legyetek, ötöd magával Kecskeméti Biró, Kőrösi Biró te is hasonlóképpen ötöd magaddal, jőjjön ide az hagyott helyre. Annak okáért ha életeteket fejeteket szeretitek meg cselekedgyétek, mert az Tatárnak egyik Darabja Tömös váron vagyon, az másik Erdély felől jön, azt ne mondgyátok jövendőben, hogy híretekké nem adtuk.

Utánjegyezve: Szána György hozta Die 27. X bris 1686

Ugyanott 123 lap.

283.

1686. Én Tömös várában lakozó Fő vezér Passa, az hatalmas Császárnak Főtezére küldöm ez Levelemet Kecskeméti Bírónak kezében.

Kecskeméti Biró ez Levelünket látván, úgymint az hatalmas vezér Tömös várában levén, ha az hatalmas Császárnak jobbágyi vadtok, és fejet hajtotok polgárokval edgyütt, mindgyárt joj el az hatalmas Vezérhez Tomos várában, mert ha el nem jösz, azután bujt látod. Ez Levelünket Kőrösre küldvén, Az Kőrösi Biró is eljöjjön az Kecskemétiekvel, Kecskemétiekkel eljöjjön mennel hamarébb.

Ezen kelet nélküli levél az 1686. és 1687. évek között van béjegyezve, ugyanott 123. lap.

284.

1687. Én az Hatalmas Császárnak Budai vezérje parancsolom.

Ti Kecskeméti, Kőrössi Birák és Polgárok hamis hitetlen Kutyák, két embereteket küldettetek ide, hogy a Csillag Vezértül parancsolatotok vagyon, hogy a Császár adóval nem tartoztok, én a Császár adót ti tűletek nem kérem, mert a meg vagyon; Hanem a mivel én nekem tartoztok szénával fával, ha hatod nap alatt meg nem hozzátok a fát és a szénát, és ezen kivül a mivel tartoztok, úgy el hidgyétek, hogy ezt a két embereteket karóban vonatom. Azon kivül most a Duna megfagyott,

én felőletek is másképpen gondolkozom és gondotokat viselem. Azért ezen parancsolatomat ti Birák siketségre ne vegyétek, hanem hat nap alatt mind a fával szénával, és azon kivűl a mivel tartoztatok, itt legyetek Fejérvárban, ha azt akarjátok hogy ezt a két emberteket karóban ne vonassam, és titeket is a vitézekkel fel ne raboltassalak.

Ezen kelet nélküli levél után következik a két letartóztatott szerencsétlen küldöttnek levele:

Adgyon Isten minden jót Kecskeméti és Kőrössi Birák. Minket felküldettek Fejérvárban, mihelyen a Vezér eleiben mentünk szólni sem hagyott, hanem mindgyárt a Kalodában Békóban veretett, a mely felől szomorún írhatunk, mert éhel hideggel itt meghalunk, a melyről ki sem száu. Hanem kérünk az Hatalmas Istenért, hogy mennél hamarébb jőjjetek föl, míg életben vagyunk, költséget is hozzatok, mert mi nekünk semmi nincsen. Az kívánságot az Basa leveléből meg értitek. Hanem mindenek felett viselylyetök gondot reánk, mert Istentől meg válva nincsen gyámolunk. — — a vezér azt parancsollya, ha hat vagy 7 nap alatt itt nem lésztek, minket karóban vonat, a Császár adót nem kéri, hanem szénát, fát, és a mivel tartoztok; hanem magatokra úgy vigyázzatok, hogy az jövendőbeli dolognak végét jól meg kell érteni, sőt édes Bátyám Uram Király István az Istenért én kérlek, hogy a Jámborok között forgassa állapotunkat, mert nékünk az itt való nyomorúság miatt meg kell halnunk, mert mind éjjel nappal békóstúl az hidegen kalodában tartanak, sem pénzünk sem kenyerünk magatok is tudhattyátok. Költ Fejérvárban 1687. Kegyelmetek szegény Rab Attyafia Király János és Balai János. — P. S Az egy költséget adták meg a Besnyei Pusztára, el vonták az Horvátok. A szénát, Pasztormát valamint lehet, mézet, vajat, sajtot, Kalácsot hozton hozza a két város. Én Király János kérlek édes Birám, hogy a fiamnak két negyed Búzát adasson kegyelmed.

Ugyanott 125. 126. lap.

285.

1687. Én az hatalmas Török Császárnak Budai Vezírje parancsolom.

Ti Kecskeméti, Korosi Birak es polgárok, hagyom es erőssen parancsolom ti nektek, ezen Czimeres Levelemet látvan jottest jöjjetek ide Fejervárra, ha az hatalmas Császár jobbágyinak tartyátok magatokat, he jojjetek, mert ha ezen parancsolatomat megvetitek, ket emberetek vagyon itten rabságban, azon két embereteket karoban vonatom, és Ti is igen nagy kárát vallyátok, ha ezen parancsolatomat el mulattyátok.

Utánjegyezve: Érkezett die 28. Januar. 1687.

Ugyanott 126. kp.

286.

1687. Mi az Hatalmas Császárunk Vég Eger Várának, Tisza és Duna között való Helyeinek és Hadainak Gondviselő Ura es Parancsolója, a Tekintetes és Nagyságos Rusztim Passa.

Ti megnevezett Kecskemét városi Birák és Polgárok, fejetek életetek vesztése alatt parancsollyuk, se órát se napot ne várjatok, mihelyt ez parancsoló Úri Levelunket láttyátok, osztán mindgyárt sietseggel hova hamarebb feljöjjetek Eger Várában, ha Győzhetetlen Császarunknak igaz főhajtó Jobbágyi akartok lenni, es a Jakab szállási és a Borbás szállási Pusztáktúl, mivel adóssak vadtok vele, a pénzt fel hozzátok; mivel azon Pusztáknak az Ura most mellettünk vagyon; ezt el ne hallgassátok és siketsegre ne vegyétek, mert ha el hallgattyátok, elhidgyetek, Csillag Vezér Urunknak panaszt tészünk, és igy mely az Anyátok Csecsebűl tejet szoptatok, az is keserűre fordúl, ez dolgot penig 500 taller birság alatt parancsollyuk, a szemeteket igen igen felnyissátok, hogy meg ne bánnya-

tok, ez Úri Czímeres Levelünket ismét fel várjuk. Iratott Vég Eger Várában Die 20. Februarii 1687. Idem qui supra.

Ugyanott 127. lap.

287.

1687. Igazolvány az adó lefizetéséről.

A kecskeméti biráknak üdvözlet után következő császári izenet adatik hírűl: Ide jött embereitek nekünk ..... 150 oroszlányos tallért hozván, átadták. Mi is tudjuk, ti is tudjátok. — E jegy előmutatói, kecskeméti jobbágyok, hozzánk jöttek s most Kecskemétre visszatérnek s ezért őket senki föl ne tartóztassa s ne bántsa. (Hely s idő nélkűl) Oldalvást keresztűl írva: Kőrösi jobbágyok is velök együtt hozták s átadták.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, elölapon bélyeg nyomatú pecséttel.

288.

1688. Én Gyula Várában Gondviselő, parancsoló Nagyságos Ali Passa.

Kecskeméti Birák, Városiak, hatalmas Szerdár eő Nagyságától ujjobban parancsolat jött, Szolnok, Szeged, és Dunán innen lévő Városiak Falusiaknak Úri Levelem küldgyem, ide hozzám béjőjjenek, azért parancsolom, ez Úri Levelem látván, órát napot ne várjatok, mindgyárt bizonyos embereiteket hozzám küldgyétek, Kőrössi Birák is el ne hallgassátok, ez után ne mondgyátok, Úri Levelem nem küldöttem, mit találtok magatoknak tulajdonítsátok, mi csik rajtatok én bűnös ne legyek. Költ Gyulán 21. Martii 1688.

Az 1677—1690. évekröli jegyzökönyv 311-dik lapján.

289.

1688. Hatalmas Győzhetetlen Császárunk Gyula Vízvárának gondvis-lője, hozzá tartozandó Tartományának parancsolója, Ali Passa.

Kecskeméti, kőrösi Fő Birák, az el múlt napokban bizonyos postáitok jöttek vala ide hozzám Győzhetetlen Császárunk várához; palánk fat, szarahot kuldeni nem kuldetek, nem tudom mi az oka meg vontatok magatokat, ki tanácsából vontátok meg magatokat.

Miért hagyom es parancsolom, ez Úri Czimeres levelem látván, Kecskeméti, kőrösi, Czegledi Birak eskuttek mingyárt ide hozzám bizonyos embereiteket kuldgyetek, aki embereiteket küldgyétek, ahoz ne lazzatok, mert Győzhetetlen Császárunk Dunán Tiszán innen levő Tartomanyt en reám bizta, mint az elott utam Úri Levelemben, mert ha el hallgattyátok, Embereiteket ide bé hozzám nem kuldítek, el hidgyétek, Úri hitemre is mondom, nem sokáig meg búsúltok, Cito cito, nékem választ mi akaratotok, mivel az hadak fel alá járnak, ide semmi hirt nem küldötök, minden bizonyos hírt várok Tűletek, keserű készen nézztek, ha Isten adgya, az nyakasság. Datum Gyulae 31. May 1688. Idem qui supra.

Ugyanott 325. lap.

290.

1688 Május 20. Nyugta az adó befizetéséről.

Jelen irat oka ez:

A budai kincstár alá tartozó Kecskemet lakosai folyo 1099-dik évi adójukat a csiszári talor kincstarahoz hozvan, hiány nélkű. befizettek. Miután abból semmi el nem maradt, nehogy ezt valaki tőluk ismét követelje s erte őket háborgassa, ezen iratot adtuk kezokbe. Ennek értelmihez

kell magát mindenkinek tartani. 1099. Redzseb 19. = 1688. Május 20. Ali névjegye.

Török szövegű eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegnyomatú pecséttel.

291.

1688. Május 11—21. III. Szulejmán szultán védlevele.

(Fölül a szultáni névjegy).

Hasonlók s egyidejűek büszkeségei! végbeli oszmán seregek agái! tatárhadak bégjei s mirzái! (hatalmuk növekedjék).

Keresztyén fejedelmek közt jeleskedő, felső Magyarországi király Tököli Imre! (dolgai végződjenek szerencsésen).

Jelen császári magas névjegy érkeztével tudtúl adatik, hogy a budai kincstár alá tartozó falvak közűl Kecskemét város lakosi, kik ezereket boldogító szerencsés udvarom iránt mindenkor engedelmességet, hódolatot s hívséget tanúsítottak, — a végbeli portyázók, némely tatár hadak s a felső Magyarországi király Tököli Imre részéről szolgálattételekre kényszeríttetnek, fogdostatnak s raboltatnak. Hivatkozva e miatt ezek hű és engedelmes voltukra, tőlem ezen zaklatásokat megszűntető rendeletet kérnek.

Ezért jelen parancsom megérkeztével, az eljárás ennek értelmében történjék; s ti végbeli oszmán seregek agái, tatárhadak bégjei, portyázók s felső Magyarországi király Tököli Imre! — a budai kincstár alá tartozó falvak közűli Kecskemét lakosit, kik ezereket boldogító szerencsés udvarom iránt mindenkor engedelmességet, hódolatot s hívséget tanúsítottak, — úgy a végbeli portyázók, mint más hadak s a felső Magyarországi király részéről kényszerszolgálatok, fogdosások s rablások ellen védjétek s engedelmes voltukért mindennemű háborgatásoktúl oltalmazzátok, s általában jelen magas parancsom értelmében járjatok el. Ezt így értsétek s e magas jegynek hitelt adjatok. 1099. Redzseb 10—20. = 1688. Május 11—21. A jól őrzött Belgrádon.

Török szövegű eredeti a város levéltárában.

292.

1688. Sept. 19. Abdi Aga hitlevele.

Ezen irat oka ez:

Kecskemet es Kőrös lakosai engem fogságomból kiváltottak s ez által az ő kánun értelmében fizetni szokott adójukat megfizették. Midőn megszabadultam ..... a kecskemetiek s kőrösiek ehhem jövén Kecskemétre vittek. Oda jöttek a kecskeméti s kőrosi birák is, és elismertek, hogy nekik semmivel sem tartozom, Én viszont elismerem, hogy ezen 1099-dik évi adójukból egy oszpora vagy fillér se maradt el: arról ezen nyugtát adtam. 1099. = 1688. Abdi aga kethuda.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon következo egykorú magyar jegyzettel: „Abdi Aga, ki ennekelotte Budai Második Basa volt, annak hitlevele, hogy a Török, és a két város úgymint Kecskemét és Körös között való controversiák, és a nem igaz útra való praetensiójok extingváltassanak, úgy hogy se a Török az városon továb semmit ne praetendálhasson; se a város is a mit a Török extraordinarie el vett, ne kereshesse, hanem mind a 2 részrül való keresetek csak müllyanak el. Kecskeméten szabadulásának napján adta. 19. 7-bris 1688."

293.

1688. Sept. 19. Abdi Aga hitlevele.

Jelen irat oka ez:

Kecskemét városa főbirájának testvére Bede Mihály fogságban van. Én ezennel fogadom, hogy mihelyt engem a nagy Allah török területre juttat, az emlitett Bede Mihályt haza fogom küldeni s ezt irásban is adom. Hogy tehát a felől hogy az emlitett Bede Mihályt, ki miattam esett fogságba, haza bocsátom, bizonyosak legyenek, ezen nyugtat adtam nekik. 1099. Dzilkide 23. = 1688. Sept. 19. Abdi aga kethuda.

Török szövegü eredeti a város levéltárában, hátlapon ennez egykorú magyar jegyzettel: „Abdi Aga hitlevele Bede Mihály Uram meg-

szabadításárúl; kiben Mahometi Török hitire fogadgya hogy megszabadíttya. Adta Kecskeméten 19. septembris 1688. szabadulásának idején.“

294.

1689. Én az hatalmas és Győzhetetlen Tündöklő Császárunk Vég Gyula Várának mostani Fő Békje Memhet Bék.

Ti Kőrössi Kecskeméti Birák és Polgárok, hagyom és parancsolom ti nektek, hogy mihelyen ez úri pecsétes Levelemet láttyátok, menten jöttön jöjjetek bé hozzám Gyulára, mivel mostan hatalmas Császárunk Várához sehova sem hódoltok, hanem ha Hatalmas Császárunknak igaz Jobbágyi vadtok, béjőjjetek és hódollyatok, ha hasznotokra nem lészen, károtokra nem lészen ha bejöttök hozzám, ha penig ezen parancsolatomat siketségre veszitek, bé nem jöttök hozzám, senkire ne vessetek. Ezek után Isten veletek. Irtam Gyula várában ma Hétfőn Anno 1689.

Ez után közvetlenül van bejegyezve a következő levél: Köszönetem után. Ma idején Reggel hozták hírűl énnekem, hogy az Gyulai Törököt valaki felülteté volt, tegnap estve mind ki jött, és Csongrád felé ment, hanem Kegyelmetek vigyázásban légyen, mert az ember nem tudgya, mi szándékja légyen. Az is van azonban híremmel, hogy ugyan Gyuláról oly ember jött ki levelekkel, a ki a Kegyelmetek helyére vinné a leveleket, az adónak bé vitelére, arra is igen-igen vigyázzon Kegyelmetek hogy kézben kerűllyön, én is vigyázok itt hasonlóképpen. Ha penig Kegyelmetek azt kézben kerítheti, a dolgot a Budai Urakkal és én velem communicállya Kegyelmetek. 12. Februarii 1689. Szolnok Vég Várának igaz Commendánsa Pruggeman.

Mindkettő ugyanott 336. lap.

295.

1689. Köszönetünk után adgyon Isten minden jót Kegyelmeteknek.

Ezen órában érkezett az Gyulai Béknek kegyelmeteknek szóllo Levelei, az mellyeket legelsőben is hozzánk ide hoztak; az mely Levelekben azt irja, hogy már harmadik levelet kuldott Kegyelmetekre, meg is semmiben nem akarja szavát fogadni, es inti kegyelmeteket, hogy a mi esik rajta, másnak ne tulajdonitsa, hanem magának; az többi között azt is irja, hogy Thökölit, meg az Tatár Chámot három száz ezred magával oda várja magához az más holnapban, azok el érkezvén fogja tudni recommendálni Kegyelmeteket előttök; de annak nem kell hitelt adni, mert nincs annyi lelkek, hogy ők most ide jöhessenek az nagy vizek miatt, inkább hiszem mennek Erdély, Várad felé, ha van valami benne, — az Leveleket pedig Haisler Uramhoz postán elküldöttük, eő Nagysága mit fog Parancsolni felölök, kegyelmeteknek tudtára adni el nem mulattyuk. Ennek utánna is ha mi oly hireink lésznek, tudosittyuk Kegyelmeteket. Szolnok 22. Marty 1689. Kegyelmetek jó akarói Bruggeman mp. Commendant Szolnokiensis. Szolnoki Vice kapitány Berthóty István mp.

Ugyanott 342. lap.

296.

1593. Szultáni rendelet, mellyel a kecskeméti s más megnevezett helyek lakosi további adózásra kötelezteinek. (Hitelesített másolat).

Nagylelkű Emirek példánya, kitűnő országnagyok oszlopa, hatalmas, nagyrabecsült, a magas isten bő kegyelem ékszesült gyulai szandzsákbég! (dicsősége s hatalma növeredjek).

Birák s itélők példánya, jelességnek s ékesszólásnak bányája, mevlana, gyulai Kádi! (jelessége növekedjek).

Hasonlok s egyidőbeliek büszkeségei, a gyulai szandzsák álajbégjei s lovassági agák! (hatalmuk növekedjek).

E császári magas jegy érkeztével tudtul adatik, hogy a gyulai szandzsákhoz tartozo Tur, Ványa, Kecskemet,

Kőrös és Cegléd városok lakosai a régtől fogva fizetni szokott adót néhány év óta nem fizetik. Minthogy ezt fizetni tartoznak, ezennel parancsolom, hogy ez évben a földeik szerint kivetett adó és harács fejében, a gyulai vár számára tehetségükhez képest elégséges gabonát szerezzenek össze s azt hova hamarább oda szállítsák s átadják. Ha ezek szerint a fent írttak, mint ennekelőtte, szolgálni fognak s a régtől fogva fizetni szokott adó és harács fejében a nevezett vár katonasága számára ez évben a gabonát megküldik: akkor saját személyük s családjuk nyugalma biztosíttatik s vagyonuk birtoklásában háborgattatni nem fognak. Ezt azonban mindnyájuknak úgy adjátok értésükre, hogy azon esetben, ha a megparancsolt gabonát ama várba szállítani vonakodnának, azért mivel iszlám népét nem követték s magas parancsomat nem teljesítették, ezen biztosítás visszavonatik, s azon részeken táborozó győzelmes seregemnek meg lesz parancsolva, hogy őket foglyokká tegyék s vagyonukat elpusztítsák. Igy mindazokat, kik magas rendeletem iránt talán engedetlenek lennének, császári táboromhoz azonnal fölterjesszétek, hogy ezekre nézve magas parancsom — az érdemlett jutalmak kiszolgáltatása végett — elküldethessék.

E végre adatott ki jelen magas rendeletem, melynek érkeztével, foglalatja szerint kell eljárni. Ha ugyanis az említett város lakosi, mint ezelőtt, szolgálni fognak s a régtől fogva fizetett adó és harács fejében a nevezett vár katonasága számára ez évben a gabonát megküldik: akkor saját személyük s családjuk nyugalma biztosíttatik s vagyonuk birtoklásában háborgattatni nem fognak. Ezt azonban mindnyájuknak úgy adjátok értésükre, hogy azon esetben, ha a megparancsolt gabonát ama várba szállítani vonakodnának, azért mivel iszlám népét nem követték s magas parancsomat nem teljesítették, ezen biztosítás visszavonatik, s azon részeken táborozó győzelmes seregemnek meg lesz parancsolva, hogy őket foglyokká tegyék s vagyonukat elpusztítsák. Igy mindazokat, valakik magas rendeletem iránt engedetlenek lennének, császári táboromhoz

azonnal fölterjesszétek, hogy ezekre nézve magas parancsom — az érdemlett jutalmak kiszolgáltatása végett — elkuldethessek, a mikor aztán annak tartalmához képest intezkedjetek. Ezt igy értsetek s a magas jegynek hitelt adjatok. A belgrádi táborban.

Oldalt keresztbe irva: Az eredeti szultáni példánnyal megegyez. Ahmed ben Ali a jól őrzött Gyula városában Kádi. (bélyeg nyomatú pecsét).

A fordító jegyzete: Ugyan e rendeletnek a nagykőrösi török levelek közt is van egy másolata, melyet Repiczky forditása szerint a tobbi közt XXX. szám alatt közöl Szilágyi Sándor úr (hatodik tudósitás a nagykőrösi h. h. ev. főgymnasiumról 185⁷/₈-dik tanévben). A magyar helynevek hibás olvasásának helyreállitása az itt csonkitás nélkül közölt szövegből látható. — Repiczky 1101-dik évi Muharrem havával egyezőleg 1689. Novemb. 4—14-re teszi iratásának idejét, holott az 1002. Muharreme 20—30. s igy 1593. October 16—26. közt kelt.

A közlő jegyzete: Ezen szultáni rendelet kelte semmi esetben sem tétethetik 1002. = 1593. évre; mert akkor Kecskemét Budához, és nem a gyulai szandzsákhoz tartozott; 1689, vagy 1690-ik évben pedig, midőn már Szolnok, Buda, Eger, Székesfehérvár, mind elesett, Gyulához szándékoltatott Kecskemét adózása csatoltatni. — Ezen okmány keltét a forditó t. t. Sziládi Áron úr előbb 1102. Muharrem havára = 1690. Octoberre tette; később átnézvén a már sajtó alatti oklevéltáramat 1002. Muharrem 20—30 = 1593. October 16—26-ra igazitotta: én úgy hagytam, de reá ezen jegyzetet tenni nem mulaszthattam, és pedig azért sem: mivel föntebb 340. lapon a 61-ik számhoz már figyelmeztetést irtam ezen oklevélnek az évszám szerinti sorozatból kimaradása iránt. H. J.

297.

1690. Fentebbi Fermánt a tatár tábor agái Túrról megküldik.

Mi az Hatalmas Galga Szultánnak Fő Agái Ali Mirze és Dervics Mirze.

Tinéktek Halasi, Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi, Berényi Birák Esküttek, ezen levelünkel találánk meg benneteket, mivel mi Túr Városára őrzeni elérkeztünk, ime meg értitek az Hatalmas Csillag Vezér minemű Fermánt küldött

tinektek, és mit parancsol, azért mi is ezen levelünkben intünk benneteket; hogy ha magatoknak, feleségeiteknek és Gyermekeiteknek megmaradását kivánnyátok, mindgyárt az Hatalmas Szultán eleiben jőtest-jőjjetek; úgy hogy harmadnap alatt itt Túron legyetek, minket megkeressetek, az Szultánnak és minékünk is ajándékot hozzatok, és mi titeket az Hatalmas Szultán eleiben juttatunk, möllyet ha elmulattok az Fermányban megírt büntetést el nem kerülitek, az adótokat pedig az mivel tartoztok eddig bé nem szolgáltattátok, az hova az Fényes Vezér parancsollya Gyulára beszolgáltassátok, ha meg akartok hódulni jó, ha pedig nem, ezen Fényes Vezér Fermánnyát vissza küldgyétek. Isten veletek. Irattuk 11. 9-vember. A. 1690. P. S. Az Fényes Vezér Fermánnya, mölynek Párját mi elküldöttük, az Gyulai Béknél vagyon s ott kezetekben adgyák.

Egykorú magyar másolat a város levéltárában. — Eredetie Budára küldetett; de a gondos jegyző másolatban megtartotta.

298.

Ellennyugta. — Évszám nélkül.

Kecskemét város lakosinak 60 szekér fa ára kifizettetett. Ali szpáhi. (hely s évszám nélkül).

Török eredeti a város levéltárában, hátlapon bélyegnyomattal.

299.

Hivatalos levél. — Évszám nélkül.

Tiszteletreméltó hivatalnok karloviczi főadószedő Himmet basa!

Üdvözletem után tudtúl adatik, hogy

Mivel az elhúnyt Iszmail basa deftere nem felelt meg egészen a várakozásnak s e miatt a szegedi vár őrségének

zsoldja némi részben feledésbe ment s elmaradt: ezentúl ezeknek a naplovezetők (rúznámedsi) által kiadatni szokott másolat fog evenkint kezlesittetni, hogy azt a főadószedőnek (emin) bemutatvan, illetosegoket hiány nélkul megkapjak. — Te is tudhatod, hogy a múlt evben nem fizetvén ki egeszen a szegedi lovasság zsoldjat, a hátralekrol kotelezvenyt adtál, melyet számadasod idején a naplovezető elfogadott. Most azonban a hátralek követeltetik; a szegedi agától ugyanis level erkezett, melyben a lovasság elmaradt zsoldját sürgetik. Ennek folytán irtuk s kuldottuk mi is jelen levelünket, hogy ennek érkeztével illetmenyuk hátralevő részét hiány nélkul kiszolgáltasd, nehogy e tárgyban ismét panaszra adj okot. Különben udv! Musztafa budai janesár kethuda. (Hely és évszám nélkül).

Török szövegű eredeti a város levéltárában.

300.

Egy magán levél. — Évszám nélkül.

Nemes bölükbasi [1]) testvérem! Üdvözlet után tudtúl adom, hogy Szentös nevű faluba elmentem, a jobbágyokat hivtam; — egy se szólt egy szót is. Ezeket tudatva, kérdező barátinkat üdvözöljük. Halil csoha[illegible]r Iasi. (Hely s kelet nelkül).

Török eredeti a város levéltárában, hátlapon pecsétbélyeggel.

301.

1691. Apr. 21. Vádlevél.

Nemes . . . . . i Kádi! (jelessége növekedjék). A mi tudtúl adatik ez:

[1]) szpáhi százados.

Kecskemét városa lakosai ide jövén jelentették, hogy bár iszlám népe iránt hívek s szolgálatkészek, — a végvárak őrsége, a tatár portyázók s más végbeli hadak, családjaik s vagyonuk védelmezésének örve alatt, irányukban törvénytelen követelésekkel lépnek föl s rajtuk méltatlankodnak. Ennek megszüntetésére kérték s adtuk mi jelen parancsunkat, melynek megérkeztével az említett lakosok családján s vagyonán — minthogy iszlám népe iránt híveknek s szolgálatkészeknek mutatják magukat — se a végvárak őrsége, se tatár portyázó, se más végbeli hadak törvénytelen zsarolást s méltatlanságot el ne kövessenek, sőt házuknépét s vagyonukat védjék s oltalmazzák. Ez értelemben kell eljárni, különben nem cselekedvén. 1102. Redzseb 22 = 1691. April. 21. — (Fölül a pecséten: Ahmed).

Török szövegü eredeti a város levéltárában.

302.

1697. Istentül békességes meg maradástokat kívánom úgy mint Kecskeméti Bede Lukács és Sárközi Pál mind közönségessen az több mellettetek lévő Tanács tagokkal edgyütt kévánom.

Akarám értéstekre adnom jámbor Birák és Polgárok, hogy eddig való szófogadatlanságnak hadgyatok békét, és az ennek előtte való elmúlt Esztendőknek forgási szerint ne gondollyátok ez mostani esztendőt, hanem bé hódollyatok, ha azt akarjátok hogy a reátok következendő Tatár hadaktól békével megmaradhassatok, mivel az veletek ett kenyér és só szerént veszedelmeteket nem kévánom. Azért adótokkal sietséggel béjőjjetek, és engem megkeressetek, az utólszori dolgot gondóllyátok meg, mert késő azután embernek szemét felnyitni, mikor a méhek ellepnek. Azért azt ne gondollyátok hogy embereteket itten megarestálnák, mivel a ki maga jó akarattyából jön, az nem szokás hogy

meg arestáltassek. Azért akaratotok mi legyen, nekem ezen ember által megjelentsetek, vagy ezen levelemet vivő ember által, vagy az mi gatok bizonyos embere által. Ezek után Isten veletek. Jó akaró Uratok az Szalankai Musztafa Bek, a Cserin Basa Ötse. Irtam Nándor Fejér Varott die 24. 10bris 1697.

Az 1691—1698. évekről jegyzőkönyv 957. lapján.

303.

1700. A temesvári basa levele egy a tatárok által elrablott s később a vevő kezén felismert ökör iránt.

Salutem Servitiorumque meorum Paratissimam Commendationem. Hisce significo Charissime vicine Dominationi vestrae, quod unus mercator Szegediensis nomine Szabo Geresich huc veniens retulit mihi, quod aliquos boves emerit hic Temesvarini, inter quos etiam a quodam nostro Turca nomine Oszman Spahy tres emit, ex quibus vero bobus unum cognoverunt Hungari, quapropter ego curavi vocari ipsum ad me praenominatum Oszman Spahy, interrogavique ipsum, unde haberet istos boves quos vendidit supradicto mercatori, ille autem respondit, dicens, quod jam quatvor anni essent a quo tempore a Tartaris emerit; ideo Chare Vicine quidquid a Tartaris Tempore Belli emptum est, non amplius tempore pacis restituitur, nam talia Pecora, quae tartari et Turcae abduxerint, in nostro solummodo fortalitio adhuc habemus quingenta, et si nos ex parte nostra similia ablata pecora restituere debemus, nos plurima in vestris partibus invenire possumus, quae vicissim restitui deberent, verum quod factum est illo tempore, nunc retro non datur. Ideoque Chare Vicine dignetur facere ut Mercator Bovem juste emptum rehabere valeat. Caeterum cujo bonam sanitatem Dominationi

tioni Vestrae. Actum Temesvár die 21. Aug. 1700. Ahmet Bassa Szeraskier Temesvariensis.

Egykorú másolat a város levéltárában.

304.

1705. Memhet Tihaja temesvári alparancsnok levele a kecskeméti bíróhoz.

Szolgálatunkat ajánlok kgdnek jó akaró Szomszédainknak. Mivel hogy ezen keresködő Kalmárunk adott volna kecskeméti Embersiges Embereknek valami jószágot pinzekért, hanem kérem Kgdet mint jóakaró Szomszédomat, ezen Kalmárommak fizettessen meg, hogy sokáig ott ne várakozzék, mert meginten alá kölletik menni, mivel az Hatalmas Bassa parancsolatjából írtam Kgdnek mint jóakaró Szomszédunknak. Ezzel Isten tartsa Kgdet jó Egésségben Datum Tömös Vár Die 17. February 1705. Kgdnek Szomszéd jó akarója Tömös Vári Vice Comendant jó Memhet Tihaja. Külső cím: Adassék ez Levelem Kecskeméti N. N. jó akaró Birónak és Szomszédomnak kezében. Kecskemét. (a pecsét letöredezett).

Eredeti a város levéltárában.

305.

1756. Noé basi nyugtája.

Jelen irat oka ez:

Turányi István és Beliczai Ferenc azon 52 forintot, mellyel 1166. (1753)-ik év óta tartoztak, ezen 1169. (1756)-ik évben hiány nélkül megadták. Én meg ezen iratot adtam nekik arról, hogy a mint magyarúl mondják: 52 forint adósságukat megadták, én pedig felvettem. Kamat fejében összesen 12 forintot adtak. Kecskemét városa!

ezen pénz meg van fizetve, feledésbe ne menjen! — Noah basi.

Török szövegű eredeti a város levéltárában.

306.

1658. Egy ítéletlevél.

Iratott a felséges nagy isten kegyelmével.
Hadzsi Mahumed Molla.

E level irására következő körülmény szolgált okúl:

A kőrösiek közül Jó Máte, Jó Gergely és Hati István nevű jobbágyok a bajai kerületben eső Csanádon lakó Dusák János és Leder András nevű jobbágyok ellen ily panaszt tettek: „az említett János ezelőtt hat hónappal városunkba jövén, tőlünk kereskedésre 22, Tálas Zsuzska nevű keresztyénnőtül pedig 12 és fél ezüst piasztert vitt el. Ezen kivül az említett helyre (Csanád) szándékozott, hogy onnan még több pénzt is hozzon magával; ezért Hati Istvántól még költsön is vett fel pénzt. A neki adott összegből semmit sem adván vissza, útnak indúlt's a közben Halas határában rabló katonákkal találkozott, kik őt megfogván, kifosztották. Elvettek tőle 44 ezüst piasztert, melyből 44-et a fenírt celra, 10 et pedig Hati Istvántol vett fel költsön, — s mi ez összeg megfizetését követeljuk.“ — Megkerdeztettek, hogy nem állnak-é el követelesüktől s nyilvánitották, hogy nem. Mivel azonban a nevezett Dusák Jánosnak élete is veszélyben forgott, ezen követelés alól felmentetik, s ezen irat értelmeben csupán a Hati Istvántól költsön vett összeg visszafizetésére köteleztetik. 1069. Szefer hó = 1658. Oct. Nov.

Murteza aga	Musztafa aga.	Ejub (Jób)
szandzsák bég.	— — —	lovas százados.

Joó Sándor nagykőrösi lakos közléséből, saját családi iratai közül; magyarra fordíttatott a kecskeméti török levelekkel egyétt.

307.

1683. Egy útlevél.

Ezen irat oka ez.

Kőrösi lakos Jó Máténak Pest homok síkján fekvő s általunk Ziámet-ül birt Hernád nevű pusztánkra igyekezvén, ezen levelet adtuk, hogy útja közben a vele találkozók közül senki ne bántsa.

1094. Szefer 23 = 1683. Febr. 23. Ahmed aga.

Joó Sándor nagykörösi lakos családi iratai közül; török eredeti.

IV.

Vegyes tárgyú oklevelek.

308.

1655. Sept. 28. Gróf Battyáni Ádám a kecskeméti kereskedők s járókelők részekre menedéklevelet ad.

Mi Gróff Bathyáni Ádám, az Fölséges harmadik Ferdinand Romai Császár és koronás Király Urunk eő Felsége Tanácsa, Komornyikja, Magyar ország Duna innenső részeinek, és Kanizsa ellen vettetett Végh Várainak fő Generalis Kapitánya ect. Adgyuk tudására mindeneknek az kiknek illik, kiváltképpen Kecskeméten lakozó Tőzsér Uraiméknak, hogy ez levelünk mutató Nagy Jánosnak az minemű pöre volt Komáromban Mészáros Mátyással Csapó Andrásnak néminemű kereskedése miatt, Az mely dologh mi előnkben jővén, mindenképpen végét szakasztottuk. Azért ennek utánna Kecskemétieknek szabad lészen, ha mikor kereskednek, és más dolog végett járnak s föl jőnni akarnak, mindenütt szabadon és békességesen járhatnak. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Actum in Ujvár. die 28. Septembris Anno 1655.

Jegyzőkönyvi másolat. Bejegyezve Kecskemét város levéltárában az 1660—1664. évekről folyó törvénykezési jegyzőkönyv 99—100. lapjain.

309.

1660. Jan. 9. Pápai János pestmegyei szolgabiró körlevele, melyben az 1659-dik évi országgyűlés által alkotott törvényeknek a köznépre vonatkozó némely cikkelyeit közönségesíti s ezek alapján Pestmegye intézkedését tudatja.

Köszönötöm és magam ajánlása után Istentől jót kívánok fejenkint ez új esztendőben.

Tisztem szerint az Országh végezéséből, és Vármegyém parancsolattyából, ezeket a dolgokat akarám értestekre adnom.

Mindeneknek előtte amaz Istent káromló, pokolra vezető szitkokat eltávoztassátok, mert azt végezte az nemes Ország, valaki ez után ablan az rettenetes vétekben találtatik, elsőben és másodszor megverettessék botokkal és pálczákkal, harmadszor megöletessék.

Továbbá senki közzületek katonától, hajdútúl, Rabtúl marhát semmi félét ne vegyen, se tudva ne tartson, ne lappangtasson, mert valakin ez után rajta éri Vice Ispán Uram, az ollyan Orv Gazda halállal fogh fizetni.

Azt is végezte az Nemes Országh, hogy az én járásombeli Városok és Faluk ez után ne kézi és szekérbeli munkával szolgállyanak az Magyar király nyvére, hanem minden portától f. 1. den. 25. jó pénzül fizessenek Nógrád Várának épületire. Senki azért ez után Nógrád Várában ne szolgáltassa az ollyan pénzt, hanem az én kezemhoz hozzák, itt való pénzül fr. 2. den 30. minden egy portától, ha nem tudom hány izben és miesoda fenyegetésekkel kérik is az Nógrádi Tisztek az ollyan pénzt, oda ne vigyétek, mert elhigyjétek hogy kárát vallyátok.

Azt is Végezte az Nemes Országh, hogy ebben az Pest Vármegyében, az mely Faluk akarmi okból fegyatko

zásra és pusztúlásra hanyatlottak volna, azoknak portájokat Vice Ispán Uram alább rója biráival edgyütt.

Az mellett az is igen illetlen dolognak láttzott az Nemes Országnak, hogy az kilák, mérők, ölek, réffek, singek, Iczék és fontok egymástól külömböznek.

És azt is károsnak ítélte, hogy az mester emberek felette igen drágán adgyák az ő munkájokat. Ezeknek azért eligazítására Vice Ispán Uram rendelte ez jövő Bőjt elő hónak 22. usque ad diem 28. Februarii.

Parancsolom azért minden Városi és Falusi Birónak, külön-külön 24-négy forint birságával, hogy az mely hittel Istenéhöz, és Tisztihöz köteles, ez után mind maga, s mind eskütt Polgári az Hadnagyokkal és Tizedesekkel vigyázásban légyenek, és az kiktűl ez után afféle Istent káromló szitkokat hallanak, azokat kíméllés, és személy válogatás nélkül megpálczázzák, vagy lapátozzák az Plengér alatt elsőben, és másodszor is, ha penig harmadszor hallatik valakitől, azt el ne titkollyák Birák, Esküttek, Hadnagyok és Tizedesek, hanem Vice Ispán Uramnak, vagy nékem bejelentsétek, hitötök kötelessége, és az megh írt birságh alatt. Az kik penig valakitűl ollyatén Istent káromló szitkokat megh hallanák, és eltitkollyák, s másképpen nyilatkoztatik ki, az ollyan személy ellen 12 forint birságot rendelt az nemes Országh, és annyira büntessék azokat az Birák.

Annak fölötte az Nemes Országh azt is végezte, hogy ez után az Nyúzók, fosztók, kóborlók, sanczoltatók, Tolvajok, lopók, és egyébb gonosz tévők ellen ez után is oltalmazhassa magát fegyverrel az kösségh, és ha valamely káros, vagy megh kinoztatott ember panaszára az paraszt kapitányok, Hadnagyok és Tizedesek paraszt Vármegyét hirdetnek, valaki fel nem kél, az olyanoknak üzésére, kergetésére, és megh fogására, minden személyt az szófogadatlanságért 12 forinttal büntethessenek.

Azt parancsollya azért az nemes Vármegye, hogy ez után az megh írt birság alatt fel kellyetek, valamikor az paraszt Kapitányok, Hadnagyok, és Tizedesek benneteket hirdetnek az fel kellésre afféle latrok ellen.

kegyelmetek penigh Korosi, Kecskeméti, es Czegledi Birak Uraim 3 mad 3 mad magával az felol megh irt napra feljojon kegyelmetek. Ti is az három Varosban lakó Czeh mesterek feljojetek mássod másod magatokkal 24 f. birsag alatt, az végre, hogy az eladando portekaknak, es valto muveknek árrát szabhassa Vice Ispán Uram Tecsaletes mellejé rendelt Biráival, és eskuttivel. Az portak is ugyan az fellyebb meg írt napokon igazittatnak, es szallittatnak le.

Az mely Faluk és Taxa fizető emberek még eddig Szécsénben fel nem szolgaltatták az porta, es Taxa penzt, 24 forint birsággal immar ide hozzatok, el hidgyetek ha sz. Mátyás napjára fel nem hozzátok, nagy kárían estek.

Az Harom Városokból az Kalmárokközzül is kettenketten feljőjjenek sub poena fl. 24.

Továbbá minden Város es Falu, valamelyeknek az fellyebb megh írt Dolgok miatt fel kell kuldeni az ő Biraikat, Asztalpénz ötven ötven pénzt, és egy egy kila árpát küldgyenek, vagy ha valamelyik Falu Birája neheztelli az árpát hozni, hozzon hellette den. 75.

Kőrössi Kövér István, és Kecskeméti Bán Gergely Uraiméknak hatalmat attam az nemes Vármegye exmissionalissa mellett, hogy kiszedhessek az ott lakos Nemeseken az Taxát, és az ki megh nem adná, Kőrössi és Kecskemeti Birák Uraim segitsegével 24—4 forintokig záloghjokat elvehessék s addig vissza ne adgyák, mig duplan megh nem adgyák az ő Taxájokat, úgy ertven, a mennyit most kernek, két annyit. Isten velünk. Datum in Fülök die 9. Januarii Anno 1660. Pápay János Pesth Varmegyenek Szolga Birája.

Egykorú másolat Kecskemét város levéltárában az 1650—1664. évekröli törvénykezési jegyzőkönyv 95-dik s következo lapjain.

310.

1663. Apr. 2. A dunamelléki helységek Fekete halom nevű dombnál gyülekezése, a kecskemétiek közbejöttével a Paraszt

Vármegyét szervezik, önvédelmükre, saját fönmaradásukra törvényt alkotnak, a hatalmaskodók, rablók és fosztók ellen szövetkeznek, nyilván megajánlván, hogy ők a kecskemétieket egész erővel segíteni fogják, de viszont ezek is tőlek a segítséget meg ne tagadják.

Anno 1663. Die 2-o Aprilis. A Duna mellyékin, és kin az pusztán egynehány Faluk öszve gyűlvén, Fekete halom nevű Dombhoz, helyeknek megh maradásáért az rajtok hatalmaskodók ellen, a kik az Magyar pártrúl vadnak, írtanak illyen Articulusokat.

1. Minthogy minden dolognak kezdete az Úrnak félelme; látván némely Falusi Biráknak lágyságokat, a Paraszt Vármegyének teteztek, és azoknak gondviselőjinek, hogy az rettenetes szitkokkal szitkozódóknak (úgymint ebhitű, ebtelkű, ördög, Disznó, vagy kutya teremtette, atta, lelkűvel etc.) és ehez hasonló rettenetes szitkokkal szitkozódók ellen felkelvén fenyítést tennének, és az mint az előtt szinte Magyar országrúl is parancsolat jött volt az illyen szitkozódók ellen, 40 fl. lenne az büntetése, az után az ki megh átalkodván, szántszándékkal megh cselekedné, mint megh átalkodottat (ha az Országh az Török Uraktúl kiváltaná) kűvel vernék agyon.

2. Mind az Nagyságos Hatalmas Budai Uraktúl, és Magyar Országi Nagyságos Méltóságos Urainktúl nyujtott Donatiokkal szépen éllyünk, az ki az Urak büntetésit illeti, az Paraszt Vármegye ahoz ne nyullyon, fegyvert is egyebet ne viselljen, mellyet az Hatalmas Urak engedtek: öltözeti is ahoz illendő légyen, hogy a Paraszt Vármegye az külső fegyverestűl megh ismértessék, és az Hatalmas Uraknak haragjokat rút magok viselésivel reájok ne vonnyák.

3. Ha valamely gonoszt el akarunk távosztatni, szükségh, hogy annak kezdetét keressük megh. Ez mi Országunkban az Orv gazdák sok helyen megh sokasodtanak, és az Tolvajok színe alatt sok paraszt lopó és hajtogató Tolvajok találkoztanak; Hadgyuk azért Vármegyénk erejével, hogy az hul, és az mely helyben az Vármegye gondviselői

illyeneket eszekben vehetnek, más Falubeli Urainknak hírré adván, szorgalmatossan igyekezzenek annak megh büntetésire, és kitisztogatására, az egész Vármegye reá menvén, ha ugyan megh bizonyosodik latorsága, büntesse megh fl. 40. és intse megh rosz cselekedetirül: ha azután ismét azt cselekedi mint meg általkodott adattassék Nemes Vármegye Vice Comes Urunk kezében.

4. Minden Faluban és Városban az köznép hogy nagyobb hüségit mutathassa, Falujához és Városához, az szerint elötte járójához is hitellyen megh, hogy sem Falu, sem Város, sem Biró, sem az Vármegye vigyázó gondviselöi árulója nem lészen; az mit tud ellenben, hogy azoknak ártalmokra lészen, hüven elötte járóinak megh mondgya.

5. Minden Gazda ollyan lakost, Sellyért, Rideget, tartson házánál, az ki mellett meg is felelhessen hogy jámbor. Ha penig minden pártrúl ük mint egész háznak Cselédi latrok, az Város reá menvén, vagy pálczával büntesse megh, vagy erszényivel, s ha többé az félében találkozik, üzettessék ki lakó helyébül, vagy büntetésre adattassék az Urak kezében.

6. Senki se mezei, se házi latorral barátságot ne tartson, az ki jámbor nevet visel, mert ha latrokkal társalkodik, az Város büntetésit el nem kerüli, holott penigh némely nyughatatlan elméjü roszak minden szükségtelenül az Magyar Vitézekhez ki szoktak mennyi, és utánnok nyalakodni, velek szegény ember jószágát levágatni, nekiek árulkodni, az illyenek elsöben fl. 8. büntettessenek megh, az után ha azt cselekedik, mint pártossok az Urak kezében adattassanak az büntetésre.

7. Az mely Falu vagy Város földén az Barmon az katonák valamely marhát hadnak, abban az Faluban vagy Városban lakó Vármegye Gondviselöje megh hallván (tartozzék penig az mezei pásztor is hírt adni az illyen dologban Gazdájának, az Marha Gazdája az Vármegye Gondviselöinek) adgyanak hírt két vagy három Falubeli Népnek, és kimenvén szorgalmatossan tudakozódgyanak hogy honnét jött s hová mégyen, mivel neha csak szomszéd Falubeli

jószágot elkapván az Tolvaj (ha Orv Gazdája közel vagyon, vagy még az kezében nem ejthette) közel is ellappangtattya. Ha az illyenek (akár Gazda, akár szolga) elmulattyák, hat-hat forintal büntettessenek megh, mert láttatnak karajt hajtani az Tolvajnak.

8. Ha valamely Falubúl másikban hír mégyen, vagy levél által, vagy izenettel, az Vármegye Gondviselője mentűl felesebb magával mehet, lovassal, és gyaloggal, felkelvén el mennyen annak oltalmára, mert néha az levél küldés nem lehet, holott éjjel vagyon, avagy az Tolvaj az Faluban ben dulódik már, és lovakat akar föl fűzni, mert az mely Gondviselő, vagy alatta való elmulattya, vagy 10 tallérral minden részrűl büntettessenek megh, vagy ha jót tehettek volna elmenetelekkel, az kárt fizessék megh.

9. Senki az Városnak, avagy Falunak lakosa, ámbár Szolga légyen is, megh ne merészellye próbálni, hogy ez mi földünkön magyar fegyverestűl, avagy penig Rabtúl akarmely féle jószágot is végyen, tudván azt, hogy annak falka barma ninesen, mert az kik megcselekedik, elsőben fl. 40. büntettetik megh, ha az után azt cselekedi, az büntetésre az Urak kezében adattatik.

10. Mivel ez ideigh némely Duna mellyéki vissza fordúlt elméjűek az Dunán-túl való Ráczokkal társolkodtanak nagy kárunkra; hadgyuk, és parancsollyuk, az ollyan tősérkedés nélkül el légyenek, mert az ki az után megh cselekedi, Elsőben f. 25. büntettetik megh, ha az után azt cselekedi, adattassék az Urak kezében az büntetésre.

11. Minden ember az kitűl meglehet, lovat, és fegyvert, az mineművet az Urak megh engettek, tartson, mert az ki megh nem cselekedi, az Vármegye végezése szerint, fl. 12. megh büntettetik.

12. Ha valamely lakos Gazda, avagy Szolga valakinek el ád jószágot, kiváltképen Fölföldi Palóznak, levelet adgyon mellette, mennyi Marhát, és minéműt adott, az levélnek is ereje meddig tartson megh írják, mivel az Fölföldi emberek ez ideigh elégh tolvajlott marhát hajtottanak föl s alá, az levél nélkül hajtott marhás embert penigh az hul

találhatni, arestalni kell mind addigh, mégh igasságát megh nem bizonyittya, mind az adáslan, és vevesben.

13. Mivhogy vadnak apró helyek, az hol szoktak igen hatalmaskodni az Magyar Vitezek, azert hadgyuk minden helyen, minden nap az Faluk oltalmára legh alább 12. Cirkalok legyenek; kik magokat othon tartoztatván, az Biró mellett legyenek, es vigyázzanak, és ha az Vitezlõ rend dulódni akar, ha bírnak vele azok az tizenket emberek, megh mtessenek tõlok; ha penigh feles az fegyveres, más felé is tartozzanak hírt adni sietseggel. Az kik ebben ellen tartok lésznek (minden napra az mikor rá kerül az estrázsálás) fel, fel tallérral büntettessek megh.

14. Ha valamely bũnõst az P: V: megh büntet, mezõben avagy othon, az Sz: Ecclesia annak büntetéséhez nem nyúlhat, hanem az hatalmas Urak az kit megh büntetnek, mi ahoz nem szollunk.

15. Hogy jobban Szegény Országunk magára vigyázhasson, azt rendeltük Vármegyéstül, hogy az Kecskemeti Urainк mikor ki jũnek felénk adgyanak hírt, jó szüvel mi is az ũ kegyelmek veszteségeknek keresesére fol kelünk, ki is megyünk magunk mentegetése nelkül, csak hogy mi nekünk is oltalommal légyenek ũ Kegyelmek.

16. Ha az Vármegyének valamü kis jövedelme esik, nem köll azt mind föl dõzsölni, hanem csak valami kis részit is megh kell hadni, hogy azokkul az Uraknak kedveskedhessünk mi is.

17. Senki ez mi földünkön Rabot házánál ne tartson, mert azoknak szüvök mind csak az Vitézlõ rendhez vonszon, és az mit az Paraszt embertül hall, azzal vádoskodik, hanem az Rab Biró házához szállyon, s onnat menynyen el is, ismet az ki mezõben is, kivalkepen Barom körül lát lovas Rabot megh mondgya, és hírt tegyen, mert az kik házoknal tarttyák, és az látott Rabot be nem mongyák, 15. fl. legyen büntetése.

Ez level iratása lett Kun Sz: Mikloson. An. 1663. Die 3 Aprilis.

Eredeti, egykorú példány Kecskemét város levéltárában.“— Mily kiáltólag mutatja ez igen érdekes oklevél: hogy a már ekkor 123 éves török uralom elhanyagolván a vagyonbátorságot, a magukra hagyott szegény Dunatisza közi községek önfentartásukról ily sajátszerüleg gondoskodni kényteleníttettek; Magyarországot, a magyar királyt ök ekkor már mint külön állodalmat emlitik, s a tartományt, melyben laktak, külön országnak tekintik, a törököt „hatalmas Uroknak“ nevezik.

311.

1676. Aug. 5. Első Leopold király a kecskemétiek saját folyamodásukra, a városban tartatni szokott három országos vásárt, az azok alkalmával a városiak keserves terheltetésével elkövettetni szokott kicsapongások miatt, — alkalmasb és békésebb időkig felfüggeszti.

Nos Leopoldus I. ect. Memoriae Commendamus ect. — quod posteaquam fideles nostri Prudentes ac circumspecti Judices et Jurati, totaque Communitas Oppidi Kechkeméth medio sui demissi memorialis Majestati Nostrae porrecti et exhibiti humillime detexissent, repraesentassentque felicioribus olim temporibus, ubi nimirum neque naturalium Xtiani Nominis hostium Turcarum, neque perfidorum in Superioribus Regni nostri Hungariae partibus grassantium saevitie ac tyrannide Rebellium iidem adeo pressi ruinatique existant, ternos apud eos praecattacto in Oppido Nundinas liberas, seu fora annualia libera, primas utpote Gregorii S. Papae, alteras autem Laurentii, tertias tandem Catharinae Virginis et martyris in festivitatibus Sanctorum, aliisque diebus ipsas festivitates praecedentibus et immediate subsequentibus, ad id videlicet necessariis, aptis et sufficientibus, omni anno, vigore certarum Litterarum ipsis a Divis condam Ungariae Regibus, praedecessoribus utpote Nostris felicissimae recordationis concessarum, ac clargitarum celebrari solitas fuisse. Verum quia occasione illarum magnus, eo iam, isque plane extraordinarius dictorum Turcarum, Rascianorum, Rebelliumque,

ac aliorum praedonum et latronum, in quos scilicet ad minimum bis mille quotannis florenos exponere ac impendere necessitarentur, fieret concursus; deinde vero ubi vel iisdem Rebellibus, vel Turcis per quospiam milites nostros Confiniarios, aut alios quoscunque, damni quidpiam infertur, id ipsum quoque iis mentionati miseri Oppidani in duplo, imo saepius etiam in triplo refundere cogerentur, unde siquidem nihil aliud, quam extremas sibi ruinas, ac desolationem imminere animadverterent, suppliciter apud Majestatem Nostram institerunt, quatenus Nos ejusmodi ternarum apud eos fieri solitarum nundinarum liberarum, seu fororum annualium liberorum celebrationem, non quidem totaliter abrogare, verum ad commodiora, pacatioraque et tranquilliora duntaxat usque tempora praedeclaratis ex rationibus serio inhibere, suspendereque ac prorogare dignaremur. Quod demissis, iisque justis precibus Regia benignitate exauditis clementer et admissis, easdemque ternas Nundinas de potestatis nostrae plenitudine eo usque ut praefertur, omnino inhibendas, suspendendasque et prorogandas esse duximus. Imo inhibemus, suspendimusque et prorogamus praesentium per vigorem. Quocirca Vobis ect. ect. ddo. 5-ae mensis Augusti 1676.

A királyi jegyzőkönyvből. Libr. Reg. N-o XVI. pag. 110. — Eredetie a város levéltárában nem találtatik, valószínüleg visszavétetett akkor, midőn 1696-ik évben a város régi vásárainak további megtarthatásukra újabb kir. szabadalmat nyert.

312.

1677. Kohári István fülleki várkapitány rédlevele.

Stephanus Kohári Sacrae Caesareae Regiaeque Mattis Praesidii Fülekiensis Supremus Capitaneus etc. Omnibus et singulis cujuscunque Status Gradus Honoris Ordinis Dignitatis Officii ac Praeeminentiae hominibus, ubivis locorum constitutis, et Commorantibus praesentes hasce visuris, lecturis, vel legi audituris Salutem, Quibus vero competit

Servitiorum quoque paratissimam commendationem. Ez levelem mutató Kecskemét várassa lakossi gyakran mind egytűl s mind mástúl sok rendbeli dolgokban rendetlenűl, mód nélkűl, és törvénytelenűl háborgattatván, az minthogy most is egynehány Praediumokban úgymint Pákán, Félegyházon, Kis Szállásán, Ferencz szállásán, Zomokon, Jakab szállásán, Matkón, Orgoványon, Kerekegyházán, mellyek az kis Kunságban lévén, Esztendőnkint az Nemes Posonyi Kamarátúl appretiáltatnak az meg írt váras lakossitúl, az Király dézmájának kivánása által igasságtalanúl (soha az meg irt Pusztákbúl dézmát nem adván) háborgattatni láttatnak, Kecskemét várassát azért és lakossit mint Jurisdictiom alatt lévőket Protectiomban vagy iş oltalmamban vettem. Minekokáért kérek minden Rendeket, pusztát mezőt fel s alá járó, jövő s menő Lovas és Gyalog renden levő Vitézeket, botom alatt valóknak penig életekre s fejekre parancsolom, említett Kecskemét várassa lakossit sem edgyütt, sem másutt, sem személyekben sem Jószágokban háborgatni ne merészelje s meg ne károsítsa, sőt minden törvénytelen háborgatók ellen oltalmazza. Egyébiránt ha ki háborgatni vagy megkárosítani merészli, érdemlett büntetését el nem kerüli. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Praesidio Fülekiensi die 20. July Anno 1677. Stephanus Koháry mpr. (Pecsét).

Eredeti a város levéltárában.

313.

1678. A döghalál, inség, fegyver és hadjáratok által nyomorgatott város népe vallásosság és közerkölcsiség alapján községi szabályokat alkot.

Mi Kecskemét Várassának mostani Fő Birája Nemes Deák Pál, és eskütt Tanácsbeli személyek minnyájan az egész várasi Községgel együtt, látván az Felséges úr Istennek rajtunk való súlyos ostorát és büntetését, tudniillik:

Egyfelől az doghalállal való, más felől inség, fegyver és had által való sanyargattató büntetéset országunkon, és csak szomszéd helyeinken is. Mindazáltal mindezekvel is igen kicsiny jobbulást és szünést látunk és érzünk közöttünk és bennünk, noha naponként mind közönségessen az Istennek Anyaszentegyházában, mind kiváltképpen a lelkitanítóktul szüntelen intettetven, de ugyan semmi fogánattyát láttyuk. Kiert igen csudálható dolog, hogy az ur Isten mind ez ideiglen is s mind ezeknel is nagyobb büntető ostorát nem bocsátotta Országunkra és helyünkre. Hanem hogy az ur Istent gonoszságinkrul megengesztelhessük, és mind az ilyeten vetkeknek ellene állhassunk, ez mai napon Istennek segítsége által közönséges helyre gyülekezven mind az várasi Kozséggel együtt közönségessen és egyező akaratbúl tettünk illyen alább megnevezendő rendtartásokat, és regulákat, melyeket egyszersmind meg is tiltunk, hogy senki azokat az mi Kecskemeti Várasunkban nemellyeket, némellyeket pedig kivül is az mi mezőnkben és határunkban elkövetni ne mereszellye, mert ha valaki szántszándékbul, vagy vakmerőképen ezek ellen fog cselekedni, az utánna vetett büntetéseket minden kegyelem és kedvezés nelkül rajta elkövetjük és megbüntetjük, és semmi mód és szín alatt azoknak meg nem kegyelmezünk, felre tévén és hátra hagyván itt minden tekintetet, fizetést, nem nézven senkinek személyet, úgy az Gazdának, Gazda Asszonynak, úgy a szolgának mint a szolgálónak, egy szoval senkire semmi tekintet nem leszen az megbüntetésben, az mely Punctumok és regulák rendessen e szerint következnek:

Elsoben. Hogy az váras Pinczején ennekutánna delelotti Prédicatioig bort ne áruljanak, ne adgyanak.

Másodszor. Senki sem a Pinczen, sem házánál vasárnapon égett bort, sem Pálinkát, akármely részegítő italt ne merészeljen árulni. Ismet: másunnen behozott égett bort, Pálinkát az várasban megvenni és árulni se vasárnapokon, sem egyéb közönséges napokon ne mereszeljen. Ismet: nem leszen szabad se kalmárnak, se kufárnak semminemu jószágot vasárnapokon árulni, hanem szombattul fogvást

hétfűig boltja be legyen téve, kiválasztván az beteg és holt embernek szükségekre való dolgokat. Ismét: Semminemű gyümölcsöt, úgymint almát, körtvélyt, dinnyét, és egyebet stb. boltokban ennekutánna berakni nem lészen szabados, hanem kiki szekéren árulja, de azt is úgy, hogy vasárnapon a Piaczon viradta előtt álljon meg, mert viradta után nem lészen szabados. Utolszor: sem itt lakos, sem külső vidéki emberek a mi várasunkra vasárnap marhát árulni be ne hajtsanak, hanem hetedszaka lészen annak ideje; hozzá adván azt is: senki idegennek, sem szolgának, sem másoknak boltjában bor ivónak szállást ne adjon, mert mind az bor ivó, mind az bolt gazdája megbüntettetik; elsőben ad flor. 12. büntettetik minden kedvezés nélkül, azután száz pálczával megverettetik, az ki mindezek ellen cselekeszik. Végre a kufárok a boltokban ne háljanak sub poena praenominata.

Harmadszor: Valaki vasárnapokon szekerével korcsolyázik ide s tova, és akármely külső munkájához nyúl nap alámenetelig, és megtapasztaltatik, minden kegyelem nélkűl az büntetése flor. 12. avagy a várasban béjön, avagy kimegyen, még ha az mezőben szekerez is, megtudatik, avagy a várasban közönséges szükségnek kivűle lóháton ide s tova nyargalódzik, annak a büntetése flor. 12. Igy kell érteni az malomban való őrlés felől is az megnevezett ideig.

Negyedszer: Valaki az Isten ellen való káromkodásokat, szitkozódásokat, az mellyek már ennekelőtte is sokszor tilalmaztattak, nevezett szerint: Ördög adta, Teremptette, ördög lelkű, eb lelkű, és ezekhez hasonló, Istent haragra indító, eget földet reszkettető szitkokkal szitkozódik; (de mivel igen kicsiny megszünése láttatott ez ideig) ennekutánna el nem szenvedik, akár várason, akár mezőn hallattassék, azt ki fogjuk keresni, és a ki ebben tapasztaltatik, minden kedvezés nélkül száz pálcza lészen büntetése, sőt ha más módon ki nem találtatnék is, az mezőre kimenvén, egyik szolgát az másikra esküdtetvén, ugyanazokon elkövettyük az büntetést az kik ebben találtatnak.

Ötödször: Ha Kecskemétre valamely ember házához vidékről és más helyekről valamely személy avagy házas ember, akar ozvegy asszony, akármely személy legyen az, bejon, minden ember tartozzek a zsellértől jo vegire menni: honnét jott, miért jött, ki helyebűl, onnét az hol azelott lakott, és az itt valo Birónak hirt adjon felole, senki Biró híre nélkul olyat be ne fogadjon, a ki városunknak botránkozására, kárára lenne, mert valaki ezen kivűl cselekszik, és nála olyan lakos találtatik, az ki más helyről czégéres vétke miatt kiűzettetett és kicsapattatott, az olyan gazdát mind zsellérestűl az városbúl kicsapatunk, és az olyannak még házát is elpusztatjuk. Item: Ha valakinek házánál hogyha valami gonoszúl elorzott jószág, úgymint sajt, vaj, fagyú, hús, szij, és akármi gonoszúl gyűjtott jószág találtatik, az is el nem szenvedtetik, hanem mától fogva a városrúl szégyenvallással kiűzettetik, háza is pusztán hagyatik; hanem ellenben az igazságnak megmutatására és kijelentésére minden gazda zsellérét Biró és Tanács hírivel fogadja be, a zsellér is a szerint, ha tiszta személy, közöttünk békességben lakhatik. Végre senki házánál más helyről behozott jószágot, marhát, és egyebet el ne hagyjon árulni, hanem az Birónak hírt adván, az piaczon árultassék sub poena flor. 12.

Hatodszor: Mivel már ennekelőtte is megparancsoltatott, hogy minden kereskedő, adó s vevő ember, mind adásának s mind vevésének, akár az városbúl kimenvén, város levelével járjon s keljen, hogy mind magának útja bátorságosb lehessen, s mind másoknak is gyanúságokat elkerűlhesse, mert ha különben cselekeszik, az mi rajta fog esni, magának tulajdonitsa.

Hetedszer: Senki, sem gazda, sem zseller, sem rideg legény Biró és Tanács híre nélkűl sem házat, sem istállót ne merészeljen állhtani, hanem Biró és Tanács hírivel; mert haki különben cselekeszik, valami gonoszság azokban tapasztaltatik, mind háznak s mind istállonak gazdáját meg pálczázván, az városbúl szégyenvallással kiküldjük, és házát, istállóját tovébűl felforgatjuk.

Utolszor: Azt sem engedjük meg tovább, hogy ezután akármely öreg ember, rideg legény, özvegy asszonyval magánossan csak ketten lakjanak egy házban, hanem külön más háznál, onnét is süthet főzhet neki.

Mindezeket bérekesztvén, azt akarjuk, hogy minden igazán, tisztán éljen, és jámborúl várasunkban, hogy az úr Istennek erős büntető ostorát mindenekben eltávoztathassuk, ellenben az ő Fölsége áldását naponként minden tapasztalhatóképen (ha így cselekeszünk) rajtunk megérezzük, kit az úr Isten engedjen jó voltából és irgalmasságából. Amen.

Datum et confirmatum hoc mandatum in Oppido Kecskeméth Tempore Judicis praedicti Nobilis Pauli Deák. Anno 1678. 7. Augusti.

A város jegyzökönyvében 1677—1690. 502. lap.

314.

1679. Egy korrajzi versezet tüzetesen a török-viszonyokra vonatkozva, mely a város jegyzökönyvébe, az akkori jegyző által van beírva, hihetőleg készítve is.

1679. Mense Januar. Nemzetes Deák Páll Fő Bíróságában holmi Vitézekről való Jedzés.

Tizenharmad napján Ibrahim Agával
Jőnek az Szu Bassák sok vitéz gyalogval.
Nyolczad nap itt lévén, sok Daru tallakval
Elmenvén Pest fele harminez négy koesival.

23. January.

Csongrádi Szarvasi Törökök most jőnek
Huszonöten lévén letelepedének
Estve Szőke Jánossal veszekedének
Reggel Csongrád fele tíz szánon menének.

Bas Aga Csutora az Látó Agával
Szent Pál fordulásán jőnek egy Zászlóval,
Mennek Izsák felé szép Daru tallakval
Bass Aga és Látó az két-két Tallérval.
Ugyan azon napon Kuruczok jövének
Ők is szokás szerint nem is éhezének;
Azomban egymás közt itt öszve veszének
Egyiknek kezéből pecsenyét ejtének.

28. Januar.

Dobval és Zászlóval Kuruczok jövének,
Étellel abrakval megelégedének,
Az Biróra borért sokat üvöltének,
Nagy száraz gégével Kőrösre menének.

Februarius.

Estve Farkas Ali jőve nagy haragval
Hogy megrakodhassék az szép juh-sajtokval.
Zaklattyák az Birót, nem gondolnak azzal
Hogy ők innen mennek üres tarisznyával.

8. February.

Nem késik Kőrösön vitéz Kara Haszán
Siet Kecskemétre, hogy jó bor az torkán
Folyna, nem gondollya hogy végtére osztán
Zörgene csobolyó szegénynek a hátán.
Öszve vesze itten a szegény bíróval
De Kozicza fogá pártyát egy gyalogval,
Úgy meg üté Haszánt egy nagy csobolyóval
Hogy reggel Kécskére mene nagy haragval.
Nem tudom mi okon Kis Ali serege
Ide az Városra mái nap kerenge,
Nyolczad egész napig épen itt tekerge
Város Kanásza is vélek Pestte mene.

13. Febr.

Az Várost Csutora nem igen tágíttya,
Kőrös utzán maga seregét szállíttya
Az kanta korsókat mind rendbe állíttya
Szőke János előtt valóban ásítttya.

Eodem die.

Izzad az homloka az szegény birónak
Mert rosz kedve vagyon az sok manóságnak.
Bezzeg volt kelete abrak, méznek, vajnak,
Ezek Csutorának bort nem juttatának.
Szőke János uram szegény kis birákval
Valóban protestált füstös lisztes házzal,
Füstölög gőzölög, de az manóságval
Nem méne ő szemben a sánta lábával.

Eodem die.

Nyolcz szánnal Budárúl gyalogok jövének,
Félő Kecskemétre bút ne kergetnének,
Az jó lakás után Csongrádra menének,
Hogy tolvaj ráczokban Budára vinnének.

16. Febr.

Híres nevezetes Urunk Csanádi Bék
Jőve nagy seregvel, mint egy ijesztő kép,
Az köntöse néki bezzeg valóban szép
Deli Haszán pedig az borért igen tép.

18. Febr.

Az nyolcz szán Gyalogok Budára menének
Az tolvaj Ráczokban el is emelének
Az sok tracta után Budán békéllének
Az szegény birák is csak haza jövének.

19. Febr.

Vad ludak jövének az hideg tél után
De csak kávolyognak szegények az uczán
Nagysereget gyűjtvén, lévén öten csupán
Mennek az Nyír felé az jó lakás után.

23.

Mégis az Pestiek bennünk látogatnak
Léven harmincz öten, csak ide rándulnak
Az vásárbiróval valóban tractálnak
Végre itt az Pinczén csak megzajdulának.
Az város disznaját konyára metéllik
Az vásárbirót is talán annak vélik,

Jobb fülét elvágá Durák, mint beszélik
Az város jegyére szegényt megbélyegzik.

Ns. Deák Páll úr főbiróságában.

Minden esztendőnként változ az uraság
Mint az czigányok közt az tisztes Vajdaság
Kovács Andrásra is rá száll az Ispányság
De félő hogy rajta ne történnyen birság.
Az Urat illeti bűnért esett birság
Ámbár az Ispáné legyen az bitangság
Gondolom lekopik róla az uraság
Végre imitt amott hever az Ispánság.
Megböcsülli magát fel emelt tisztében
Audientia nélkül nem mégy elejben
Rá is tartja magát az feír mentében
Mert az vont 8 tallér forog elméjében.
Véget vetek immár csekély Rythmusimban
Megalázom magam gyenge verseimben
Ispán uramrúl is nem szóllok mérgemben
Concludálom ezzel: légyen egésségben.

S. Marty.

Vass Rostha serege jőve nagy csoportval
A kőrös utzára méne sok roszakval
De mégis az Rostha bánik az abrakval,
Megrakodék, mégyen nagy merő zsákokval.
Most az Kovács Bencze Tóth György uram házát
Csak heted magával megszállá utzáját,
Az bor ivás közben ajánlja ő magát
Kiért el emelé szegénynek két zsákját.
Szabadka Szegedi nagy fekete Dandár
Jőve nagy seregvel mint egy falka madár
Mind az egyes fákat kipusztíttyák immár
Nyolczvan fertály árpát elvisznek hidgyed bár.
Héj ha láttad volna szintén estve felé,
Az fa vágatóra miként jőnek elé,
Vágják törik az fát, mindenik emelé,
Tíz szekér kár fáját az bíráknak tevé.

Jankói és Paksi Pajazit Agával
Jőnek nagy csoporttal három nagy zászlóval,
Jól megrakodának zabbal és árpával,
De jól nem lakának az város borával.

Aprilis.

Érkeze nagy híre az Horváth Gergelynek
Mongyák hogy két százan együve gyülének
Azonban csak hamar ide bé jövének
Borral és abrakval torkig megtelének.
Elmaradott fele az kétszáz lovasnak
De izzad homloka az Szőke Jánosnak
Nem teczczik az utzán mondgya sétálásnak
Az üres erszénnyel csak haza hajtának.
Holmi praktika szót ő reá fogának
De ártatlan lévén nem is búsulának
Kívánságok szerint hitre fordulának,
Igaz lévén, rajta semmit vonhatának.
Nagy fekete sereg jőve napkeletről
Gyalogval lovasval foga környös körül
Akár hová fordulj de csak reánk kerül
Város háza előtt seregestül térül.
Jádzik az Szerencse, forog az hamarján,
Sok jó vitézeknek pendül az kantárján,
Galló Takácsnak is Szentkirály határán
Fogsága meg esik, búsúl az kalafán.
Inség és koplalás az jó lakás után
Az kedves víg öröm keserűség fogytán
Ezek virágoznak az szerencse bottyán
Igy fizet az idő kinek-kinek osztán.
Nagy hírrel érkezék, egész rémülésvel
Az Újvári Passa holmi gyülevészvel,
Az sok Manóságnak rettentő képével
Bé szálla mi hozzánk Udvara népével.
Az egész Biráknak változik az színe
Hányván zöld karikát minden szeme fénye,
Úgy megvonná magát kiki az enyhére
Szőke János uram nem mén az melegére.

Ispán Uramra is nem hogy tekintnének
De hamar ő véle számot is vetének
Egy darab som pálczát hátára tevének
Kakulya Jánosnak is ezzel fizetének.
K Kasznár, ki sánta merő félelmében
Rekedez némelynek torka félelmében
László Deáknak is halavány képében
Nem vala ábrázat az levél nézésben.
Kőrös János uram meg futá pállyáját,
Igen futamodá az kertek kutyáját
Nem is tudakozá az Városnak házát
Hol imitt hol amott kullogtatá magát.
Vidács Mátyásnak is nagy hírű voltárúl
Bőven is szóllhatnék megijjedtségérűl
El is feletkezék az sovány szérdékrűl
Feír spanyol viasz csepege órrárúl.

5. May.

Három zászló alatt seregek jövének,
Négy katonát hamar csak meg kötözének
Az Biró hátára rosz köppölt vetének
Igy az biróságtúl búcsút is vevének.
Finis Anni.

Az $167^{8}/_{9}$-ik évi szolgálati lajstrombúl.

315.

1681. I. Leopold király védlevele.

Leopoldus Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaequae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Marchio Moraviae, Comes Habspurgi, Tyrolis et Groatiae etc. Fidelibus nostris nobis sincere dilectis Serenissimo Principi Hermanno Marchioni Badensi et Hochbergensi, Landgravio Schausenburgensi, Comiti in Sponkein

et Eberstein, Dinastae in Rotteln, Baden, Willer, Lohr, et Malsbergh, Consilii nostri Bellici Praesidi, et Confinii Jauriensis Gubernatori Generali: Carolo item Ludovico Sacri Romani Imperii Comiti de Hoffkirchen, Camerario et Consiliario nostro Bellico, Rei Tormentariae Praefecto Generali, Praesedii nostri Comaromiensis Supremo Generali; Magnificis item Joanni Eszterházy de Galantha, ejusdem Jauriensis, et Nicolao Bercsény Partium ultra Danubianarum, Confiniorumque Újvaríno oppositorum Vice Generalibus; Egregio item Andreae Drahoróczy memorati Praesidii nostri Comaromiensis Vice Capitaneo, aliisque Sentaviensis, Nitriensis, Levensis, Carponensis, Fölekiensis Praesidiorum nostrorum Supremis et Vice Capitaneis, Militum Ductoribus; Nitriensis porro Jauriensis, Comaromiensis, Posoniensis, Barsiensis, Hontensis, et Neogradiensis Comitatuum Supremis et Vice Comitibus, Judlium ac Jur. Assessoribus, Magnatumque et Nobilium Universitatibus; demum Tricesimatoribus, Teloniatoribus, et quorumcumque Vectigalium Tributorumque Exactoribus, Pontium, Passuum, et Vadorum Custodibus, necnon Civitatum, Oppidorum, Villarum Judicibus, Rectoribus, ac Juratis Civibus, cunctis etiam Officialibus nostris Cameralibus, ac aliis cujuscunque status, gradus, dignitatis, conditionis, et praeeminentiae hominibus, quocunque Officio et Praefectura ubivis in Regno nostro Hungariae fungentibus et commorantibus, praesentes nostras visuris salutem et gratiam, Conquesti sunt nobis graviter Fideles nostri Incolae et Inhabitatores Oppidi Kecskeméth. Quod licet ipsi continuo Boum, aliorumque Animalium et Rerum quaestu, sat notabiles Fisco et Aerario nostro suppeditarent procurarentque Proventus, ac ob id etiam a Sacratissimo quondam Principe Domino Ferdinando Tertio Imperatore ac Rege, Praedecessore atque Genitore nostro desideratissimo felicis reminiscentiae benignas habuissent Protectionales in eo, ne videlicet iidem Incolae et Inhabitatores, Quaestoresque attacti Oppidi Kecskeméth, pro quorumcumque Debitis, aut excessibus, in persona vel rebus suis, per

quoscunque, et ad cujuscunque instantiam arestarentur, detinerentur, turbarentur, aut damnificarentur. Essent nihilominus nonnulli, qui nullo condigno praetactarum Regiarum Protectionalium, et simul etiam Proventuum nostrorum per praedictos Kecskemetienses plurimum additae augmentationis respectu habito, non solum pro Incolarum ipsius Oppidi Kecskeméth, sed aliorum etiam diversorum locorum in partibus illis commorantium Inhabitatorum Debitis et Excessibus, ipsos et eorum homines ac servitores, Pecoraque ac Res et eorum pretium arestare, detinere, turbare, molestare, damnificareque nil pensi ducerent, in grave vilipendium eorumdem Regiarum Protectionalium, et dispendium diminutionemque Regiorum nostrorum Proventuum manifestum. Unde supplicatum est Majestati nostrae nomine et in persona eorumdem praefati Oppidi Kecskeméth Incolarum, quatenus nos eisdem in praemissis succurrere, eatenusque ipsos manutenere gratiose dignaremur. Quorum nos acquitati conformi supplicatione moti, siquidem justi pro injustis, et innoxii pro Reorum excessibus non debeant quoquo modo impediri, turbari, aut damnificari, et qui Regios nostros Proventus augere, et conservare solerent, eorum quoque Tuitio nostrae competeret Majestati. Idcirco Fidelitati vestrae, et Vestrum Singulis harum serie firmiter praecipientes committimus et mandamus, quatenus dum et quando, ac quotiescunque praenarrati Incolae et Inhabitatores dicti Oppidi Kecskeméth Quaestores, vel alii quicunque, aut Famuli Servitoresque ipsorum, praesentium videlicet nostrarum in Originali, vel in Authenticis Paribus et Copiis ostensores, cum Pecoribus, rebusque suis quibusvis ad Partes hasce, et Praesidia Confiniaque nostra, Civitates item nostras Regias, vel Oppida ac Villas, Comitatusque quoscunque praenarratos pervenerint, extunc ipsos, Hominesque et Servitores eorum libere ubique ire, transire, redire et morari permittere velitis, neque pro debitis aut excessibus aliorum, ad quorumvis instantiam vestro adstare Judicatui compellere, ipsosque aut Pecora, Resque illorum arestare, taliterque damnificare, et a quaestu, consequen-

ter etiam Proventuum nostrorum Regiorum augmento alienos, aut segniores reddere nusquam, et nequaquam praesumatis, nec sitis ausi modo aliquali. Si quispiam vero aliquid Actionis vel Praetensionis contra memorati Oppidi Kecskeméth, aut in Partibus illis degentes Incolas habuerit, id coram Magistratu competenti legitima via prosequatur. Secus itaque nullatenus facturi, Presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Libera ac Regia Civitate nostra Soproniensi Die Decima Tertia Mensis Novembris, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Octuagesimo Primo, Regnorum nostrorum Romani Vigesimo Tertio, Ungariae et reliquorum Vigesimo sexto, Bohemiae vero XXV-o Leopoldus mpr. (Pecsét). Joannes Gubasóczy Eppus Nitriensis mpr. Joannes Maholány mpr.

Eredeti a város levéltárában, — mely a hátlapon létező eredeti följegyzések szerint 1689. Mart. 29. Pest-Pilis-Solt megyéknek Losonczon Nógrád megyében tartott közgyülésükön; 1690. Jun. 26. Györmegye, s 1690. Jul. 4. Komárom megye közgyülésén kihirdettetett.

316.

1685. Gróf Eszterházy Pál nádor védlevele.

Paulus Esterhásy de Galántha, perpetuus Comes in Frakno, Regni Hungariae Palatinus, Judex Cumanorum, Aurei Velleris Sacri Romani Imperii, Hungariae, Bohemiaeque Eques, Comitatuum Soproniensis, Pest Pilis et Solt Supremus Comes, Sacrae Caesareae Regiaeque Mattis intimus Consiliarius, Camerarius, Partium Regni Hungariae trans Danubianarum, Praesidiorumque Antemontanorum Supremus Generalis, Praesidii Arcisque Csobáncz Supremus ac Haereditarius Capitaneus et per dictum Regnum Hungariae Locumtenens. Mindeneknek az kiknek illik, nevezet szerént pedigh Gróff és Zászlós Uraknak, Generalisoknak, Véghbeli Fő és Vice Kapitányoknak, Hadnagyoknak, Vajdáknak, Zászlótartóknak, Porkoláboknak, Strá-

zsa Mestereknek, Szállás osztóknak, Tizedeseknek, és — — — — — — rendeknek, ez mellett minden Edgyházi és Világi Urak szolgáinak, és egyéb akármi névvel nevezendő Tiszt és Méltóságban helyheztetett úton föl s alá járóknak és Katonáknak köszönetünket, s az kiknek illik kedveskedő jó akaratunkat ajánlyuk. Panaszképpen adatott előnkben Kecskemét nevű Városnak lakossitúl, miképpen az sok, föl s alá járó, imitt amott lappangó és széllyel lézzengő, Városokon s Falukon ingyen élődő Csavargók zaklatási, és egyéb Katonák s Hajdúk Quártélyozási s nyomorgatási miatt nagy szegénységre jutottak nyavalyások, elannyira, hogy ha azon szegény Emberek efféle szüntelen való nyomorgatásoktúl meg nem oltalmaztatnak, tellyességgel el köll nekiek pusztulnyiok. Mely szegénység nyomorgatásinak eleit akarván venni az Nemes Ország, Ezer hat száz negyven kilenczedik Esztendőbeli Gyűléssekor írt nyolczvan negyedik Articulus annak méltó büntetése alatt illyen Excessusoktúl minden rendbélieket tilalmaz. Melyhez képest meg tekéntvén Mi is némellyek ez aránt előttünk tett, de kiváltképpen Pest, Poson, és más több Vármegyékben levő Compossessorok méltó instántiájokat, s mind penig az Ország Constitutioit előttünk viselvén, meg nevezett Pest Vármegyében levő Kecskemét Várossának lakossit tulajdon magunk oltalmunk s Protectionk alá vettük. Minekokáért minden föllyűl meg írt Rendbelieket Tisztünk s hivatalunk szerént intvén, hadgyuk és parancsollyuk, hogy meg nevezett Kecskemétiekre se seregestűl, se magánossan hatalmasúl és kártételképpen, annyival inkább ott Quártélyozni, s az szegénységet sarczoltatni, ne merészellyék. Ha pedig valakinek, akármi renden lévőnek azon helyben meg szállások történnék (akarmely Méltóságban és Tisztben helyheztetett Tisztviselők levelével élnének is) edgy szállás adással meg elégedvén, magok pénzén éllyenek, se vontató Barom, se szekér adásra (ki vévén azt ha az Ország, avagy Vármegye, és Végházak szükséges javait nézik) senki őket ne kénszerítse, egyébaránt szabadságot adunk nekik, ha illyen-

képpen nyomorgattyák tovább is, szabadon az ollyaténokat megfoghassák, és Törvény szerént az kiknek illik kezekben adhassák a meg büntetésre, sőt ha velök nem birnának, és az meg keseredett szegénységtűl az illyen hatalmaskodón valami alkalmatlanság, vagy halál történik, jelesben pedig az Marha hajtókon, és háztörőkön, magoknak tulajdonítsák. Communi svadente Justitia. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Arce Kismartoniensi Die Vigesima Marty Anno Dni Millesimo Sexcentesimo Octuagesimo Quinto. Paulus Esterhasy mpr. (Pecsét).

Eredeti a város levéltárában; az elölap legalsó szélén a szöveg irója által eme jegyzettel: „Protectionales ad instantiam Sanctimonialium Posoniensium."

317.

Tizedesek eskűje.

Az igaz Isten, ki Atya, Fiú, Szent Lélek, egy bizony örök Isten, tégedet úgy segéllyen, úgy áldgyon meg, hogy ebben a Tizedességi Tisztedben tehetséged szerént igazán eljársz, a gyilkost, paráznát, Tolvajt, hiti hagyottat, Isten káromlót, ha híreddel lészen, fő Birádnak és Gondviselőidnek, a kurta korcsomárost is meg nem szenveded, hanem a szerént mint egyéb vétkest, megjelented. E mellett a mi a szegény városnak jövedelme, pénze, sajtya, búzája, és egyebek a mik kezedben forognak, azokrúl kis Biráidnak igazán számot adsz. Ismét az hamis Istállósokat, kiben fadgyú, hús, szíj és egyéb gonoszúl szerzett jószág találtatik, úgy a sellyért is az hol találtatik, igazán bemondod, e mellett az lovas és szekeres embereket, kik innep napon korcsolyáznak, fel alá járnak, bomondod. Isten téged úgy segéllyen.

Jegyzökönyv 1677—1690. 540. lap.

318.

Utcza Esküttinek hiti.

Az egy örök Isten, ki Atya, Fiú, Szent Lélek, egy bizony Isten, tégedet úgy segéllyen, úgy áldgyon meg, hogy ebben a te Ucza esküttségedben igazán eljársz. A gyilkost, paráznát, Tolvajt, Isten káromlót, ha híreddel lészen, Biráidnak és előtted járó Gondviselőidnek meg mondod, a kurta korcsomárost is, és az erdő lopót hasonlóképpen el nem szenveded, hanem a szerént mint egyéb akármi vétkest megjelented. Tizedesed mellett mindenekben igazán eljársz. Tizededben lakó Gazdát, sellyért és Rideget, ki micsodás életű, meg czirkálsz, és valamikor feles és sereges hatalmasok, akár Törökök, akár fölső és alsó magyarok várasunkra jönek, hívatlan a várasházához jösz, és tehetséged szerént mindenekben Biráid mellett mindaddig valamíg szükség lészen, híven forgolódol. Ismét az hamis istállósokat, kiben fadgyú, hús, szíj, és egyéb tolvajlott jószág találtatik, úgy a sellyért, Rideget az hol találtatik, igazán be mondod, e mellett a lovas és szekeres embereket, kik Innep napon fel alá járnak, szekereznek, el nem szenveded, hanem meg mondod. Isten téged úgy segéllyen.

Jegyzökönyv 1677—1690. 540. lap.

319.

Kapusok esküje.

Az Igaz Isten, ki Atya, Fiú, Szent Lélek, Szentháromság egy örök Isten, téged úgy segéllyen: tellyes tehetséged szerint az szegény várasnak igazán szolgálsz, az kapukon ki s be járó Embereket hír nélkül ki nem bocsátasz: semmi névvel nevezendő jószágával, szekerestűl, marhástúl, míglen Bíró Uramtúl szabadság nem adatik, hírt tévén az váras házához, a szerint kik az váras tilalmas

erdeiből akár kocsin, akár Gyalog fát hordanak, ha eszedben veszed meg mondod. Isten téged úgy segéllyen.

Jegyzőkönyv 1677—1690. 539. lap.

320.

Kecskemét város által a tizenhetedik század utóbbi felében, illetőleg a török uralom végső éveiben, évenkint fizetett adó nemek jegyzéke.

Derekas Memoriale Az Adórúl.

1. *Tekintetes és Nagyságos Csábrádi Kohári Familia részérül*, Zálog, Adó, Tallér Nro 800. avagy Arany Nro 400. váltsága az mint lehet.

Honorarium: NB. Egyik esztendőben szoktunk adni egy Persiai Szőnyeget, a másikban egy Aranyas Paplant.

Item: Füge szőllő vegyelest egy Tarisznyával, riskása egy Tarisznyával, daru Tall Nro három szál, sajt Nro 6 öreg, posár Nro 6, egy pár béllett szárú Csizma, közönséges Nro 3, vagy négy, az Inasok a mennyien vadnak; Egy kötés sárga és szederjes Karmazsin, hárma sárga, kettei szederjes; Egy vég Patyolat.

2. *Tekintetes és Nagyságos Hadadi Wesseléni Pál Urunk részérül, mint potior és haereditarius Urunk részérül való Adó*, noha 100 forint volna az Adó esztendőnként; mindazonáltal eő Nagysága vészen rajtunk Aranyat Nro 220. de Jure tamquam potior, et potior haereditarius.

Honorarium: Az mint eő Nagysága parancsollya.

3. *Nagyságos Báthori Gábor és N: Melczer János Urunknak mint Tutorának, N: Báthori Gábornak eő Uraságának ez iránt való Adajának perceptiojárúl; Nemzetes Melczer János Urunk így percipiállya:* Derék Adó Nro 17 Arany, köz Csizma Nro 6, sajt Nro 6, daru Tall Nro 6 szál, egy öreg Darab Szappan, Posár Nro 6, 3 vég Aranyos Jancsár Patyolat, két pár Sas Tallak.

4. *Az Fiscus részérül való Adó. NB. az rebellioban Tekintetes és Nagyságos Hadadi Wesseléni Urunk részérül eö Felsége percipiálta az 100 Forintokat ungaricales;* Nemzetes Diósi Mihály Dévéni Tiszttartó, mely Nro 100 forintokat Tekintetes és Nagyságos Csábrádi Kohári István Urunk percipiál.

Honorarium: Egy pár Karmazsin köz csizma.

5. *Nemzetes Vay Ábrahám Urunk részérül való Adó* Tallér Nro 12 1/2.

Honorarium: Daru Tall Nro 2, egy köz Karmazsin Csizma, egy vég Patyolat, Jancsár.

6. *Nemzetes Fáy György részérül való Adó Tallér* 12 1/2.

Honorarium: Daru Tall Nro 2 szál, egy köz Karmazsin csizma, egy vég Jancsár Patyolat.

7. *Méltóságos Fejedelem Rákóczi Ferencz részérül való adó, mellyet T. N. Csábrádi Kohári István Urunk ö Nga percipiál:* Tallér Nro 20, 2 Szál Daru Tall, egy aranyas végű Jancsár Patyolat, egy pár köz Karmazsin Csizma.

8. *Apáczák részérül való Adó:* Adópénz Tallér 212.

Honorarium: Egy vég Lecsepuri, avagy mely nyolczvan pamuttal szőtt török keszkenőért jár; egy kötés veres szattyán, két sajt, két Posár, két pár karmazsin csizma.

9. *Árendárúl való adót Nagy Szombatban a váczi Püspöknek szokták esztendönkint felvinni,* Arany Nro 100, ahoz egy szőnyeg, Skárlát, item egy pár csizma.

10. *Méltóságos Gróff Monyorókereki Erdödi György Urunk ö Nagysága részérül való Adó:* Adó pénz fl. 40, egy vég patyolat, két szál daru Tall, egy pár béllett Karmazsin Csizma.

11. *Török részrül való adók: Nazur Béknek,* Summa Tall. 1250, ajándékpénz Tall. 200, juhok árra Tall. 240, udvara népinek Tall. 145, summa Tallér 1835. Az Nazur esztendeig való csizma pénze Tall. 48, Item Szubasáknak ajándékpénz Tall. 24, egyiknek-egyiknek esztendeig, Szent György napkor felét kell meg adni.

Császár adaja: Harács pénz porta szerint, NB. A Török porta Nro 156, Magyar porta Nro 8.

12. *Szent Györgyi Földbér Török részrül:* Tallér Nro 100, széna, szekér Nro 10, sós sajt Nro 80, vaj, pasztorma.

13. *Magyar részrül való Szent Györgyi földbér: Kubinyiné részirül* Arany Nro 20, egy szőnyeg, minden második esztendőben egy csikó ló, egy vég patyolat, egy papiros szkofium, egy pár béllett csizma.

14. *Máriásiak részirül* Sz. Györgyi földbér: Arany Nro 16, egy Szőnyeg, egy Csizma, Osgyáni Tiszttartónak is egy csizma.

15. *Nazur Bék ajándékja:* Tallér 100, 12 Róka, 12 pár Gyöngyházas kés, 12 pint vaj, 12 Sajt, 3 szál daru Tall, egy téhely köz kés, egy Farkas bőr.

16. *Nazur Tihájának:* Tallér 8, 2 Róka, 2 pár kés, 2 Sajt.

17. *Hasznadárjának:* Tallér 10, 1 Róka, 2 Kés, 1 Sajt, 2 pint vaj, 2 szál daru Tall.

18. *Tiha udvara népének:* Tallér 14, 6 Róka, 6 Kés, 6 Sajt.

19. *Deákjának:* Tallér 8, 1 Róka, 1 Sajt, 1 Kés, egy fazék vaj.

20. *Kadiának:* Garas 20, 1 Róka, 1 Kés, 1 Sajt.

21. *Szubasáknak:* Papucspénz, minden kijövetelre két-két Tallér, 2 Róka kettőnek, 2 Sajt kettőnek, két köz kés kettőnek, két-két szál daru Tall, két-két pint vaj.

Az 1677—1690. évekröli jegyzőkönyv 479-ik és következő lapjain.

Nyomda-hibák.

lap	*alúl*	*fölül*	*hiba*	*helyett*	*olvasandó*
36	5	—	Mariannae	—	Marianae
37	1	—	Vorständiges	—	Vollständiges
97	13	—	teni	—	tenni
98	—	2	*Lörincz*	—	*Lörinczczel*
107	—	3	mindefelé	—	mindenfelé
111	—	4	nagyszbeni	—	nagyszebeni
171	6	—	emír	—	emin
224	1	—	1	—	I
301	—	4	nézve	—	nézne
446	10	—	1683	—	1685
448	10	—	1684	—	1685
457	—	5	1681	—	1686